

Pingsályktunartillögur samþykktar.

1. Hitaveita á Sauðárkróki.

Á deildafundum 8. okt. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um heimild fyrir ríkisstj. til að ábyrgjast lán til hitaveitu á Sauðárkróki [52. máll] (A. 52).

Á 4. fundi í Sp., 9. okt., var till. tekin til fyrri umr.

Jón Sigurðsson: Herra forseti. Þann 31. jan. 1951 var samþ. hér á Alp. till. frá okkur þm. Skagf. um, að ríkisstj. væri heimilt að ábyrgjast fyrir hönd ríkissjóðs allt að 2,8 millj. kr. af heildarstofnkostnaði hitaveitu Sauðárkrókskaupstaðar. Till. þessi var fram borin með hliðsjón af kostnaðaráætlun Gunnars Böðvarssonar verkfræðings, er gerð var í apríl 1950. Á þeim tíma, sem liðinn er síðan áætlunin var gerð, hefur kaupgjaldsvisitalan stórhækkað og sömuleiðis verð á byggingarefni til hitaveitunnar. Jafnframt hefur komið í ljós, að nauðsynlegt er að auka nokkuð vatnsmagnið frá borholunum með því að dýpka eða fjölga borholunum í og við Áshildarholtsvatn, til þess að vatnið verði nægilegt til fullrar upphitunar fyrir kaupstaðinn. Af þessu leiðir aukinn kostnað, sem ekki var tekið fullt tillit til í áætlun Gunnars Böðvarssonar. Með hliðsjón af því, sem hér hefur verið bent á, og reynslu bæjarstjórnar Sauðárkróks við framkvæmd verksins á yfirstandandi ári, telur Gunnar Böðvarsson, að gera verði ráð fyrir, að heildarbyggingarkostnaður hitaveitunnar á Sauðárkróki verði um 4½ millj. kr., en 80% af þeirri upphæð eru 3 600 000 kr. Skortir þannig 800 000 kr. til, að ábyrgð sú, sem Alp. heimilaði í ársbyrjun 1951, hrökkvi fyrir 80% af áætluðum stofnkostnaði hitaveitunnar eins og nú standa sakir. En þar sem það er ófrávikjanlegt skilyrði fyrir lánveitingu til hitaveitunnar, að ríkisábyrgð sé fyrir hendi, þá flytjum við þm. Skagf. þáttill. þá, sem hér liggur fyrir, um viðbótarábyrgð ríkissjóðs vegna hitaveitu Sauðárkróks. Veltur það á undirtektum Alp., hvort þessu þýðingarmikla verki verður lokið á áætluðum tíma eða það stöðvast sökum fjárskorts.

Ég skal geta þess, að vinna við lagningu hitaveitunnar hófst í vor. Það er nú lokið lagningu aðalæðarinnar til kaupstaðarins, og er langt komið með lögnum bæjarkerfisins. BæjarAlpt. 1952. D. (72. löggjafarþing).

stjórnin gerir sér nú vonir um, ef engin ófyrirsjáanleg óhöpp steðja að, að verkinu verði lokið fyrir júl. Það er augljóst, að hér er að ræða um mjög mikilsverða framkvæmd. Jarðhitl, sem hægt er að nota með viðráðanlegum kostnaði, er betri en nokkur kolanáma, vil ég halda. Það er því sjálfsögð skylda ríkisvaldsins að stuðla af fremsta megni að nýtingu þessarar hitanámu.

Ég vil að svo mæltu leggja til, að málinu verði vísað til síðari umr. og fjvn., og vil mælast mjög til þess við fjvn., að hún sjái sér fært að hraða málinu, því að sem stendur er, eins og ég gat um áðan, loku skotið fyrir frekari lánveitingar fyrr en þessi ábyrgð er fyrir hendi.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 33 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 33 shlj. atkv. og til fjvn. með 31 shlj. atkv.

Á 5. fundi í Sp., 15. okt., var till. tekin til síðari umr. (A. 52, n. 68).

Frsm. (Karl Kristjánsson): Herra forseti. Till. þessi, sem nú er tekin til umr. og liggur hér fyrir, er um hækkun á upphæð heimildar fyrir ríkisstj. til þess að ábyrgjast stofnlán vegna hitaveitu Sauðárkrókskaupstaðar. Alþingi fyrra árs veitti ríkisstj. ábyrgðarheimild vegna þessara framkvæmda. Sú ábyrgðarheimild var að upphæð 2,8 millj. kr., en mátti þó ekki nema meiru en 80% af stofnkostnaði, og var miðað við kostnaðaráætlun, sem gerð hafði verið árið 1950 og verið upp á 3½ millj. kr.

Nú er framkvæmd verksins langt á veg komin, og komið hefur í ljós, að verðlag hefur hækkað og einnig að bora þarf eftir meira vatnsmagni. Ný kostnaðaráætlun með hliðsjón af þessari reynslu hefur verið samin og er upp á 4½ millj. kr. Á grundvelli þessarar nýju áætlunar er óskað viðbótarheimildar og sú heimild tiltekin 800 þús. kr., eða 80% af hækkun stofnkostnaðarins. Fjvn. hafði vitanlega engin skilyrði til þess að endurskoða eða dæma um þessa áætlun, en líklegt mætti telja, að þar sem verkið er langt á veg komið, þá hafi sá, er áætlunina gerði, farið nálægt því, sem verða mun.

Alþingi hefur áður samþ., að ríkið gengi í ábyrgð fyrir nokkrar hitaveituframkvæmdir, fyrst og fremst ábyrgð vegna hitaveitu Reykjavíkur á sínum tíma. Eg hef ekki getað fengið upplýst, hve hátt hlutfall var heimilað til ábyrgðar vegna Reykjavíkurveitunnar miðað við stofnkostnað, en upphæðin mátti vera 9 millj. danskra króna. 1942 heimilaði Alþingi ábyrgð fyrir hitaveitu í Ólafsfirði, 80% af stofnkostnaði, 1946 fyrir hitaveitu í Hveragerði, 85% af stofnkostnaði, og 1948 ábyrgð fyrir aflstöð og hitaveitu á Ísafirði, 90% af stofnkostnaði. Í till., sem fyrir liggur vegna Sauðárkróks, er því ekki farið í hámark fordæma þeirra, sem finnast, þegar beðið er um 80% ábyrgð.

Raforkumálaskrifstofan, sem er trúnaðaraðili ríkisins í þessum málum, telur, að hitaveita Sauðárkróks hafi skilyrði til þess að geta orðið gott fyrirtæki, sem beri sig vel fjárhagslega. Á Sauðárkróki eru nú rúmlega 1000 íbúar. Þeir eyða, að talið er, til upphitunar um 12—13 hundruð lestum af kolum á ári. Í ár hafa þessi kol, sem íbúarnir hafa þurft að kaupa, kostað allmikið yfir ½ millj. íslenskra króna. Þessi kolakaup verða úr sögunni, þegar hitaveitan kemur til nota, og er þá áunninn um leið varanlegur gjaldeyrisparnaður og þjóðinni hagfelldur. Gert er ráð fyrir, að nægilegt heitt vatn geti fengið með veitunni handa helmingi fleira fólki en nú er á Sauðárkróki. Fátt á land okkar jafngott að bjóða til lífspæginda sem jarðhitavatnið, þegar hægt er að hagnýta það á hagfelldan hátt. Fátt er jafnsjálfsagt fyrir ríkisheildina að styðja og hagnýtingu jarðhitans. Fjvn. leggur ágreiningslaust til, að till., sem fyrir liggur, verði samþ. óbreytt.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Herra forseti. Eg ætla aðeins að leyfa mér að þakka hv. fjvn. fyrir skjóta og góða afgreiðslu á þessari þáttill. okkar þm. Skagf. Þessu máli þurfti að flýta, vegna þess að ekki var hægt að ganga frá lántöku til að ljúka hitaveituframkvæmdunum á Sauðárkróki fyrir en Alþingi hefði fallist á að veita þá auknu ábyrgð, sem farið var fram á, og hv. frsm. fjvn. hefur nú skýrt mjög greinilega þá miklu nauðsyn, sem á því er að fá þessa ábyrgðarheimild. En þessi afgreiðsla hins háa Alþingis mun valda því, að hitaveita Sauðárkrókskaupstaðar verður væntanlega, — það má næstum því segja, að það sé vist, að hún verður fullgerð á þessu ári, þannig að heitt vatn verði komið í mikinn hluta af húsum á Sauðárkróki fyrir áramót. Og það er, eins og gefur að skilja, geysilega mikils virði fyrst og fremst fyrir fólkið á staðnum að fá þessi stórfelldu þægindi og þá ekki síður að því leyti, að þá er strax hægt að fara að fá tekjur af fyrirtækinu, ef hægt er að flýta innlagningu í húsín, eins og hér er gert ráð fyrir.

Eg held það sé óhætt að fullyrða, að þetta verk hafi gengið vel og hafi gengið alveg samkvæmt áætlun. Það var byrjað á verkinu í vor, og væntanlega verður því lokið um áramót að

mestu leyti. Í raun og veru hefur verkið ekki farið neitt verulega fram úr áætlun umfram það, sem verðbreytingar einar hafa valdið, og sennilega ekki neitt, því að inn í áætlunina í fyrstu var ekki tekinn kostnaður við boranir, sem gerðar hafa verið sumpart áður en verkið var hafið, en að nokkru leyti kostnaður við boranir, sem framkvæmdar voru nú í sumar. En með þessari áætlun, sem hér er miðað við, er þessi kostnaður að nokkru leyti tekinn með.

Eg vil nú leyfa mér, fyrir það hve þetta er mikilsverð framkvæmd fyrir kjördæmi okkar þm. Skagf., einnig hér, um leið og við þökkum Alþingi ágæta afgreiðslu málsins bæði fyrir og nú, að þakka einnig þeim lánsstofnunum, sem hafa gert kleift að koma þessu í framkvæmd, og er það fyrst og fremst Landsbankinn, en þó einnig Söfnunarsjóður Íslands, en þessar lánsstofnanir hafa að mestu leyti lánað fé til þessara framkvæmda, og svo auk þess auðvitað þau 20%, sem héraðið sjálft eða Sauðárkrókskaupstaður leggur fram, aðallega með framlögum íbúanna sjálfra þar á staðnum.

Þótt þessi framkvæmd sé að sjálfsögðu mest verð fyrir Sauðárkrókskaupstað, þá er þetta þó í raun og veru jafnframt þjóðnytjamál, eins og ég sé að afgreiðsla Alþingis og afgreiðsla fjvn. ber greinilega með sér, því að það er vitanlega ekki litils virði þjóðhagfræðilega séð líka, að þorp með 1000 íbúum fái á þennan hátt heitt vatn til upphitunar í stað þess að kaupa kol frá útlöndum til þeirra hluta.

Fleira ætlaði ég ekki að taka fram, en vildi aðeins láta þessi orð fylgja með framsögu frsm. fjvn.

ATKVGR.

Till. samþ. með 29 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 84).

2. Verðlaun til afreksmanna við framleiðslustörf.

Á 8. fundi í Sp., 29. okt., var útbýtt:

Till. til þál. um verðlaun til afreksmanna við framleiðslustörf [111. mál] (A. 149).

Á 10. fundi í Sp., 5. nóv., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 12. fundi í Sp., 12. nóv., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 16. fundi í Sp., 26. nóv., var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Karl Kristjánsson): Herra forseti. Eg vil bæta nokkrum orðum til skýringar við

grg. þá, sem fylgir till. okkar hv. þm. V-Húnv. á þskj. 149, og ég mun haga orðum mínum dálítið á aðra leið en oft er gert hér á Alp. í þrætum um lagabókstafi.

Ísland er harðbýlt land. Það er staðreynd, sem íslenska þjóðin verður að taka til greina og haga sér eftir. Hins vegar er einnig satt, eins og betur fer, það sem skáldið kvað:

„Hér er nóg um björg og brauð,
berirðu töfrasprotann.

Þetta land á ærinn auð,

ef menn kunna að nota hann.“

Íslenska þjóðin er í vanda stödd. Hún hélt fyrir stuttu, að hún hefði sem þjóð eignast „töfrasprotann“, sem skáldið talar um. En það reyndist ekki vera sprotinn sjálfur, sem hún hafði í höndum, heldur skyndigróði, er henni hafði hlotnast, að litlu leyti þó sem laun eigin dygðna, afreka, erfiðis eða fyrirhyggju.

Ég skal alls ekki lasta eða litilsvirða þann ávinning, sem þessi skyndigróði veitti hið ytra. En innra með þjóðinni skapaði hann mikil vandamál, sem eru óleyst. Þjóðin hætti að miða lífshætti sína og lífskröfur við landskosti, og það er alvarlegt mál. Hún kastaði fyrir borð aldagamalli nægjustemi. Það skal ekki út af fyrir sig harmað. Hitt er þó áhyggjuefni í því sambandi, að hún gerir miklu meiri kröfur til lífshæðinda en hún kann að fullnægja í landi sínu. Hana vantar „töfrasprotann“ til þess að fullnægja kröfunum, og hún leitar hans alls ekki nógu kappsamlega. Hún vill stytta vinnudag sinn og auka orlof sitt, en leggur ekki að sama skapi í heild áherzlu á að auka afköst sín við að afla bjargar og brauðs. Miklu fleira fólk en hagsfellt er fyrir þjóðfélagið hefur snúið sér frá framleiðslunni að ýmiss konar annarri þjónustu, jafnvel hreinni og beinni gervipjónustu. Langir biðlistar eru hjá ríkisskrifstofum og öðrum, er yfir slíkum vinnustöðum ráða, ef sæti skyldi losna eða stól verða við bætt. Mjög stór hluti þjóðarinnar veitir sér dýr lífshæðindi með litlu erfiði og litilli kunnáttu í því, sem nýtsamt er. Þessu fólki hefur tekizt að koma ár sinni svo vel fyrir borð, að það þarf varla eða jafnvel alls ekki að taka í árina. En hvernig má það ske, að þjóðarskútan gengur fram eins og hún gerir þó, ef mikill hluti áhafnarinnar rær alls ekki? Það er bæði af því, að til eru menn innan-borðs, sem róa vel og sveitast fyrir hina, og svo skriður skútan einnig fyrir aðfengnum krafti erlendis frá.

Eftir að skyndigróðann þraut, hefur sem sé verið lífað á erlendum lánum og gjöfum, að því leyti sem þjóðartekjur hafa ekki hrokkið til. En þegar lengur er ekki lán að fá eða gjafir gefnar, hvað tekur þá við? Þá verður strand, nema straumhvörf verði í hugum, lífsháttum og vinnubrögðum þjóðarinnar. Þau straumhvörf þarf að skapa. Og eitt af hinu fyrsta, sem gera þarf, er að hefja til verðskuldaðrar viðurkenningar og virðingar þá, sem raunverulega eru undir árum á þjóðarskútunni, þá, sem erfiða af alúð og manndómi við hagnýt störf, þá, sem ganga að því að hagnýta þann auð, sem landið á, og sýna, að

þeir hafa í höndum „töfrasprotan“, sem til þess þarf að lífa í landinu sjálfstæðu og sómasamlegu lífi.

Á morgni þessarar aldar voru fagrir litir á hugarhimni þjóðarinnar. Þá kvað Einar skáld Benediktsson: „Að virða listir og framtak er fyrsta.“ Og hann ráðlagði þjóðinni: „Bókadraumnum, böguglaumnum breyt í vöku og starf.“

Ég er sannarlega ekki á móti bókum og bögum. En þegar ég athuga, hverju ríkið ver til þess að verðlauna þá, sem rita bækur, yrkja ljóð og stunda aðrar listir, og ber það saman við verðlaunin til hinna, sem ástunda framtak í vökulu starfi, þá sýnir sá samamburður ekki mynd af ráðdeildarsamri þjóð, sem líkleg sé til þess að geta orðið langlíf, sjálfstæð og farsæl í harðbýlu landi.

Á síðustu fjárlögum voru veittar í einum líð á 15. gr. laganna 630 þús. kr. í verðlaun til rithöfunda, skálda og listamanna. Ekki mun oftalið, að á þeirri grein allri sé ein milljón slíkra verðlauna samtals. Þetta er ánægjulegt út af fyrir sig. En þetta væri samt miklu ánægjulegra og gæfulegra, ef jafnhliða væri séð fyrir verðlaunum handa þeim, sem eru menn og konur framtaks og afreka í vökulu starfi við að afla þjóðinni bjargar og brauðs, hagsældar og fjármuna, fjármuna m. a. til þess að geta verðlaunað þá, sem bókmenntir og listir stunda.

En hvaða verðlaun veitir þjóðfélagið afreksmönnum sínum á sviði aðalatvinnuvega sinna? Hvaða verðlaun eru veitt bóndanum, sem mest heyjar, sjómanninum, sem mest aflar, iðnaðarmanninum, sem mesta og bezta vöru framleiðir? Finna þessir menn, að þjóðfélagið telji þá fremri þeim, sem sitja í hægu sæti og skila engum verkum, sem að gagni koma? Eru ekki verðlaunin frá þjóðfélaginu til afreksmanna í framleiðslustéttunum bara því hærrí skattar, því betur sem þeir gera? Er ekki áreiðanlega þarna ein af ástæðunum til þess, að óvænlega horfir og hugsunarháttur almennings fer villur vegar í mati á mönnum og stéttum og stöðuváli?

Við fögnum því að vera ekki lengur undir Dani seldir á einn eða annan hátt stjórnfarslega og geta nú án ihlutunar Dana hlúð að þroska okkar og hagsæld. En satt að segja er það kinnroðaefni, að Danakonungur höfðu skilning og hugsun á því, sem íslenska lýðveldið hefur ekki haft til þessa, að verðlauna dugnað og hagsýni. Þess eru mörg dæmi. Ég ætla að drepa á fá ein.

Í ritum Hins íslenska lærdómslistarfélags segir frá því, að veitt hafi verið konungleg verðlaun og náðargjafir til framfara bjargræðisvegum á Íslandi fyrir tilhlutun Rentukammersins árið 1784. Verðlaun þessi voru í 8 liðum, þ. e. verðlaun „jarðyrkjunnar viðkomandi“, „eyðijarðabygging snertandi“, „garðyrkju áhrærandi“, „fiskveiðar snertandi“, „vefnað og spuna áhrærandi“, „kornmölin viðvíkjandi“, „æðarvarp snertandi“ og svo í áttunda lagi „náðargjöf“ til eins manns, sem hafði sýnt afrek í trésmíði og var kominn á áttæðisaldur.

Svipað þessu átti sér stað mörg ár 18. aldarinnar. Á fyrri hluta 19. aldar veitti Danakonungur silfurpening að verðlaunum, sem nefndist „ærlaun iðni og hygginda“. Þá má minnst þess, að Kristján konungur IX. gaf sjóð í minningu þúsund ára hátíðar Íslands árið 1874, 8 þús. kr., sem var mikið fé á þeim tíma. Í 1. gr. skipulagsskrár sjóðsins segir á þessa leið:

„Styrktarsjóðurinn er stofnaður til þess með árlegum heiðursgjöfum sumpart að veita verðlaun þeim innbúum landsins, er í landbúnaði, hestarækt, iðnaði, fiskveiðum, sjóferðum eða verzlun hafa sýnt hina mestu og merkilegustu framtakssemi til að auka og bæta atvinnuvegi þessa, sem miklu skiptir landið, sumpart að hvetja aðra til að vinna að framförum landsins.“

Úr þessum sjóði voru veitt tvenn verðlaun árlega lengi vel, og þótti mikill vegauski að hljóta. Sjóður þessi er enn til, en hann hefur dagað uppi og er orðinn einiskis megnugur fyrir breytt peningagildi, er nú aðeins 26 þús. kr. Já, svona var þetta þó hjá konungsvaldinu „í þann ófremdartíð“, sem Íslendingar hafa kallað. En nú eru engir verðlaunaðir af lýðveldinu nema rithöfundarnir, skáldin og listamennirnir. Enginn lifir af einu saman brauði. En að láta sig brauðið og öflun þess ekki miklu skipta kann ekki góðri lukku að stýra á Íslandi.

Nú segir máské einhver: Þú gleymir fálkaorðunni, góði maður. — Nei, ég gleymi fálkaorðunni alls ekki. En hún er, eins og Jóhann smali sagði um Dannebrogskrossinn, „aðallega handa þeim, sem ekki passa kindurnar sjálfir“. Ég er ekki að halda því fram, að fálkaorðan hafi ekki verið oft veitt að verðleikum, en samt eru veitingar hennar ekki fyrir svo áþreifanlega hluti, að hún valdi ekki stundum brosi í augnakrökum fólks, sem ber hita og þunga daganna hjá þjóðinni. Og hvað sem um hana má annars segja, þá hefur hún ekki hlotið þá þýðingu, að hún kalli menn fram til verklegra áðæða.

Þau verðlaun, sem við er miðað í þáttill., eru eingöngu verðlaun fyrir áþreifanleg afrek, sem unnin eru í þágu framleiðslunnar í landinu. Víst er sá maður virðingarverður, sem vinnur störf sín af dyggð og stendur vel í stöðu sinni, hver sem hún er. En undirstaðan að velmegun landsins er þó aðalatvinnuvegirinnir, landbúnaður, sjávarútvegur og iðnaður. Ef þeir atvinnuvegir eru vanræktir og ekki í heiðri hafðir, verður þjóðin fátæk og ógæfúsöm. Séu þeir menn, sem stunda þá undirstöðuatvinnuvegi, ekki „virðir vel“ og afreksmenn í þeirra hópi heiðraðir að verðleikum, þá fer illa fyrir þjóðinni, þegar til lengdar lætur. Þeim mönnum, sem við framleiðsluna skara fram úr, á þjóðin að votta sérstakar þakkir og virðingu, sjálfum þeim til verðugs heiðurs og stétt þeirra til sóma og kynna afrek þeirra öðrum til eftirbreytni og hvatninga, því að þetta eru mennirnir, sem bera „töfrasprotann“ við öflun bjargar og brauðs, hagsældar og efnalegs sjálfstæðis.

Ungmennafélag Íslands hefur tekið upp starfsíþróttakeppni á íþróttamótum sínum og verðlaunaveitingar fyrir verklega fími æskumannanna. Vel sé ungmennafélagunum fyrir það. Þar hefur æskan rétt sína örvandi hönd. Af henni má mikils vænta, ef hún beitir sér fyrir því að hefja til vegs og virðingar þá, sem leggja hönd á plóginn. En hún má ekki vera ein að því verki. Þjóðfélagið verður strax að hefja með henni sókn, verðlauna þá menn, karla og konur, sem skila yfirburða miklum og góðum dagsverkum á sviði framleiðslunnar eða með hugviti sínu finna heillaráð handa þeim, sem þá aðalatvinnuvegi landsins stunda, til þess að hagnýta þann ærna auð, sem landið á, „ef menn kunna að nota hann“. Ég treysti því, að hið háa Alþ. telji hiklaust við eiga að samþ. þessa till. um að fela ríkisstj. að undirbúa fyrir næsta þing löggjöf um verðlaunaveitingar frá þjóðfélaginu til afreksmanna við framleiðslustörf.

Síðan till. kom fram, hefur Samband ísl. fiskframleiðenda samþ. á fundi sínum að veita á hvers árs aðalfundi viðurkenningu fyrir góða fiskverkun þeim manni, sem þar skarar fram úr. Þetta er gleðilegur vottur um, að einhverjir fleiri en ungmennafélagarnir eru að vakna til skilnings á mannfélagslegu gildi verklegra afreka, og m. a. sönnun fyrir því, að þessi þáttill. er tímabær og stefnir í rétta átt. Löggjafarundirbúningur sá, sem till. ætlast til að ríkisstj. láti fram fara fyrir næsta þing, verður að vera vandlegur, svo að skýrt komi fram í löggjöfinni, að alls ekki sé um tildurmál að ræða og engar „orður og titla í eyður verðleika“. Verðlaunin til afreksmanna við framleiðslustörf eiga að veitast fyrir mæld og áþreifanleg afköst. Þau eiga að vera opinberir vottar þakklætis og virðingar frá þjóðfélaginu fyrir sanna verðleika og við þau tengd alúð þjóðar, sem vill lifa af eigin efn. sjálfstæðu, hamingjusömu lífi, þótt í harðbýlu landi sé.

Mér finnst lítil ástæða til þess, að frestað sé þessari umr. og till. vísað til n. Ég álit, að hún megi samþ. strax án frestunar, en verði henni vísað til n., legg ég til, að henni verði vísað til hv. allshn.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. Það var nú eiginlega meira framsöguræðan heldur en sjálf till., sem gaf raér tilefni til þess að standa hér upp og segja nokkur orð út af þessu.

Þessi till. er raunverulega út af fyrir sig góð, en það er máské ekki fjarri lagi, um leið og svona till. er flutt, að menn ihugi það, að aðstæðurnar með framleiðsluna og ástæðurnar til verðlauna eru orðnar dálítið breyttar frá því, sem var hjá okkur fyrr á tímum á Íslandi. Okkar land er ríkt, eins og hv. frsm. tók fram. Hér er nægur auður, nægar auðlindir til þess að ausa af og næg tæki til þess að sjá um, að öllum almenningi líði vel, og hvað snertir þann harmagrát, sem hv. þm. var með út af því, að þjóðarskútan gengi fyrir gjöfum núna, þá höfum við efnahagslega séð aðeins tapað á þeim gjöfum. Við hefðum skapað meira hér

sjálfir, ef við hefðum fengið að vinna í friði og ekkert af þeim gjöfum fengið. Hv. frsm. veit, að samfara gjöfunum hefur verið settur fjötur á okkar þjóð, þannig að hún hefur ekki fengið að nota sína framleiðslukrafta, og sjálf sú ríkisstj., sem hann styður, hefur skipulagt atvinnuleysi yfir þjóðina á þessum tíma. Við getum framleitt nóg hér á Íslandi, og það er nægilegt af dugandi mönnum, sem geta, ef þeir fá góð framleiðslutæki í hendur, framleitt miklu meira en nú er gert með öllum okkar tækjum bæði í sjávarútvegi, landbúnaði og iðnaði, en við fáum ekki að gera það. Það er það undarlega og ófuga við það þjóðfélag, sem við lifum í, móts við það, sem var hér á Íslandi áður fyrr, meðan framfarir og aukning framleiðslu þótti sjálsagður og eðlilegur hlutur til að styðja.

Núna hefur verið flutt hvert frv. hér á Alþ. á fætur öðru af hálfu okkar sósíalista til þess að biðja um rétt fyrir menn á þessu landi til að fá að framleiða, og þau frv. eru drepin, m. a. af flokki hv. frsm. Það er beðið um það, að okkar sjómenn fái að framleiða af fullum krafti og okkar verkamenn og verkakonur fái að vinna af fullum krafti í okkar fiskiðjuverum og fái að flytja út okkar fisk eins mikið og við getum framleitt, og þeir segja nei. Það er beðið um, að bankarnir láti eðlilega aðstoð í té, til þess að framleiðslutækin geti gengið af fullum krafti, og því er neitað. Það er skipulögð lánsfjárræppa í landinu af hálfu ríkisvaldsins til þess að hindra menn í því að geta unnið að því að framleiða fisk og selja hann út úr landinu, — unnið að því að byggja hús yfir sig og gera þannig að öllu leyti afkomu þjóðarinnar betri. Hvernig er ástandið hjá duglegustu bændunum núna, þeim sem framleiða mesta mjólk eða kjöt, sérstaklega þó mjólk? Hvað er gert við svo og svo mikið af mjólkinni, sem framleidd er? Það er unnir úr henni ostar eða skyr, sem sent er aftur heim til bændanna, og þeim sagt að nota það handa skepnunum. M. ö. o., það þjóðfélagsskipulag, sem við búum við, er svo vitlaust, að í staðinn fyrir að verðlauna dugnaðarmanninn við framleiðslustörfin, þá eyðileggur það afurðirnar í höndunum á honum. Hvað er gert við sjómennina, sem eru duglegastir og framleiða mest? Hver eru verðlaunin, sem þeir koma til með að fá, sem verða duglegastir í þessum efnunum og framleiða sem fyrst og mest? Þeir eru stöðvaðir. Það er hindrað, að fiskframleiðslan fái að halda áfram af fullum krafti. Þeir eru með lánsfjárbanninu reknir til að selja fiskinn út úr landinu í staðinn fyrir að lofa mönnum að vinna við hann hér heima. Hvað með iðnaðinn? Hvernig hagar ríkisstj. sér viðvikjandi iðnaðinum í landinu? Er verið að hvetja iðnaðarmanninn til þess að vinna sem mest að því að framleiða fyrir þjóðina? Eða er með ríkisráðstöfunum verið að gera sérstakar gætur við útlendan iðnað og hindra það, að íslendingar geti framleitt af fullum krafti?

Við eigum ekki aðeins afreksmenn í framleiðslu hérna heima. Við eigum líka afreks-

stéttir. Okkar bændur, okkar sjómenn, okkar verkamenn eru með duglegustu og afkastamestu vinnandi stéttum í veröldinni, og með hverju eru þessar stéttir verðlaunaðar? Þær eru verðlaunaðar af núverandi ríkisvaldi með atvinnuleysi og með launaráni, verðlaunaðar með einokunarfjötrum, þannig að þær fá ekki að njóta sín og þeirra tækja, sem þjóðin nú á, og þeirra auðlinda, sem landið býður þeim. Þetta stafar af því, sem hv. frsm. kom alveg réttilega inn á, að það er auðurinn, sem er metinn og verðlaunaður og ræður í okkar landi, en ekki vinnan, og vinnan og vinnuaflið er lagt í fjötra auðsins. Það er gott að verðlauna þá, sem eru afkastamestir, það er gott að verðlauna unga iðnaðarmanninn, sem er að læra, lærlinginn, sem er duglegastur, framleiðir mest, en það er þó bezt, að hann sé ekki verðlaunaður með því, að hann sé rekinn um leið og hann er búinn að taka sveinsprófið.

Ég vil biðja menn að athuga, að framleiðsluhættirnar, sem við búum við núna, eru nokkuð ólíkir því, sem var. Þess vegna er ég því miður hræddur um, að þessi till., sem er alveg réttilega hugsuð, og til grundvallar henni liggur rétt virðing fyrir vinnunni og framleiðslustörfunum, — ég er hræddur um, að hún fái illa að njóta sín í þjóðfélagi, þar sem auðurinn ræður og þar sem ríkisstjórnirnar, sem þjóna þeim auði, verðlauna vinnandi stéttirnar fyrst og fremst með atvinnuleysi og launaráni.

Hins vegar hef ég fyrir mitt leyti ekki á móti því, að svona till. sé samþ. í landi og þjóðfélagi, þar sem vinnan væri í hávegum höfð, mundi þetta vera sjálsagður hlutur. Í landi, þar sem einokunarfjötrar lítillar auðmannakliku í Reykjavík hvíla sem ok á herðum alls almennings í landinu og beygja hann dýpra og dýpra, þar kemur þetta ekki til með að koma að því gagni, sem gæti orðið. Hitt væri heppilegt, að um leið og svona till. væri samþ., þá væri breytt þannig til, að hætt væri að leggja bann við því, að menn fengju að vinna af fullum krafti við framleiðslustörfin í þágu þjóðarinnar, og ríkisvaldið hætti að gera það að aðalatriði, að það yrði að sækja um leyfi hingað til Reykjavíkur fyrir hverju smáræði, sem menn ætluðu að vinna, hvort heldur það væri fiskur, sem menn ætluðu að flytja út, eða hús, sem menn ætluðu að byggja.

Þessum athugasemdum vildi ég aðeins skjóta fram, meir út af framsöguræðunni heldur en út af því, sem í sjálfri till. felst.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 20. fundi í Sp., 3. des., var fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 32 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 32 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 370).

3. Lánveitingar út á smábáta og váttryggingar smábáta.

Á deildafundum 14. okt. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um lánveitingar út á smábáta og váttryggingar smábáta [70. mál] (A. 73).

Á 5. fundi í Sp., 15. okt., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.
Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 6. fundi í Sp., 22. okt., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Karl Kristjánsson): Herra forseti. Á þskj. 73 höfum við hv. þm. V-Isf. og hv. þm. N-Þ. sett fram till. til þál. Þótt efni till. sé augljóst og greinargerðin undirstriki það, vil ég samt með nokkrum orðum að auki leggja áherzlu á till.

Lánsfjárskortur er yfirleitt athafnamönnum og framleiðendum á Íslandi til fyrirstöðu og þrautar. En líklega hafa þó engir framleiðendur eins hvítleiðar sögur að segja af aðstöðu sinni í þeim efnum og smábátaeigendur eða þeir menn, sem hafa ætlað að gerast smábátaeigendur. Jafnan verða þessir menn að ganga bönleiðir til búða úr lántökuferðum, ef þeir ætla að fá lán út á báta sína eina saman. Engin lánsstofnun telur sig geta lánað út á þessa báta eða vera skylt að lána út á þá. Bátarnir eru ekki taldir veðhæfir, af því að þeir eru yfirleitt ekki í váttryggingu eins og stærri bátar nema þá um hásumartímann.

Þau lán, sem fengið hafa út á þessa báta, eru í fiskveiðasjóði eða sparisjóðum. Við bankana er yfirleitt óþarft að ræða um lán handa þessum útvegi. Lánin hjá fiskveiðasjóði og sparisjóðunum hafa lántakendur orðið að baktryggja með fasteignarveðum ellegar ábyrgðum og þá helst ábyrgðum sveitarsjóða. En margir hafa engin fasteignarveð að setja, hafa til engra einstaklinga að leita, er gildir teljast sem ábyrgðarmenn, og — eins og vonlegt er og betur fer — vilja ekki leita til sveitarsjóða. Og svo fellur útgerðin niður eða ferst fyrir.

Þetta má ekki lengur svo til ganga. Útgerð opinna vélbáta er mjög þýðingarmikil fyrir afkomu þjóðarinnar. Á sumum stöðum er hún jafnvel eina útgerðin. Á ýmsum stöðum, þar sem fleiri farkostir sækja sjó, er hún happaðrýgsta útgerðin til jafnaðar. Henni fylgir minnst áhætta í rekstrarkostnaði. Hún hefur sízt og minnst leitað til ríkisins um aðstoð. Henni fylgir sá mikli kostur, að hún er venjulega stunduð að heiman. Það styrkir heimilislífið, sparar útgjöld og drygir vinnukraft. Oft eru bátaeigendur þannig settir, að fjölskylda útgerðarmannsins getur unnið að útgerðinni eins og fjölskylda bóndans að búinu, og það hefur atvinnulega mjög mikla þýðingu.

Það, sem sannar m. a., að útgerð opinna vélbáta er alls engir smámunir fyrir þjóðlífið, er skýrsla, sem tekin hefur verið af Fiskifélag-

inu fyrir árið, sem leið, þ. e. árið 1951, og sýnir sú skýrsla, hvað margir stunduðu þessa útgerð meiri hluta þess árs. Í maí voru 168 bátar með 429 skipverja við veiðar. Í júní 225 bátar með 560 skipverja. Í júlí 168 bátar með 437 skipverja. Í ágúst 144 bátar með 368 skipverja. Í september 133 bátar með 348 skipverja. Í október 114 bátar með 318 skipverja. Og í nóvember 110 bátar með 298 skipverja. Aðra mánuði ársins stunduðu að vonum miklu færri þessa útgerð, eða frá desember til apríl. Í júní, þegar flestir eru skrásettir á smábáta eða 560 menn samtals, þá er þetta rúmlega sjöttí hver maður, sem fiskveiðar telst stunda í þeim mánuði á öllu landinu, botnvörpungar og linugufuskip eru þar með talin. En í nóvember, þegar fæstir fara til fiskjar á opnum vélbátum, miðað við þá mánuði, sem ég nefndi, þá er þetta þó rúmlega tíundi hver maður, sem talinn er fara að fiski í þeim mánuði.

Nú kemur einnig til sögunnar á þessu ári, 1952, að vegna rýmkunar landhelginnar gera menn ráð fyrir því, að fiskganga aukist til mikilla muna á veiðisvæði smábátanna, og þess vegna fjölga í stórum stíl þeim mönnum, sem vilja fá sér opna vélbáta og þurfa að fá lán út á slík veð.

Það er ákaflega eðlilegt frá öllum sjónarmiðum, að Alþ. feli ríkisstj. að koma því í kring, að fiskveiðasjóður láni út á hina litlu fiskibáta í samræmi við lánveitingar hans út á stærri báta baktryggingarlaust. Hins vegar er ekki til þess ætlað, að fiskveiðasjóður veiti lánin, nema váttryggingar bátanna verði fullkomin en þær eru nú. Þess vegna þarf líka jafnframt að fela ríkisstj. að koma því til leiðar, eins og till. gerir ráð fyrir, að tryggingarfélögin taki litlu bátana í sambærilegar tryggingar og hina, enda verða eigendur smærri bátanna að vera tryggðir fyrir slysatöpum á þessum eignum. Annað er óhæfilegt. Það hefur oft brotið niður athafnasama smábátaeigendur að missa þessar eignir ótryggðar. Verði aftur á móti bátarnir sæmlega váttryggðir, verður það til almenns öryggis fyrir smábátasjóðunum, og veiti fiskveiðasjóður lán út á þá sem fullkomin veð, munu sparisjóðir einnig koma til liðs á sarna hátt viðs vegar um land.

Ég vænti þess, að hv. Alþ. samþykki þessa till., en ég tel þó við eiga, að umr. verði frestað og málinu vísað til n., og ég vil óska þess, að till. verði vísað til hv. allshn.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 29 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 20. fundi í Sp., 3. des., var fram haldið einni umr. um till. (A. 73, n. 291).

Frsm. (Eiríkur Þorsteinsson): Herra forseti. Þessi till. hefur fengið jákvæða afgreiðslu í allshn. Nefndin var sammála um, að þetta væri velferðarmál, með því að mjög miklar líkur væru fyrir því, að smábátasjóðir færi í vöxt í sambandi við friðun landhelginnar, og í þeirri trú, að á grunnmiðin ætti eftir að

Lánveitingar út á smábáta og váttryggingar smábáta. — Norðurlandaráð (aðild Íslands að stofnun).

aukast fiskgengd. Ég sé ekki ástæðu til að reifa málið að nýju, vegna þess að fyrsti flm. gerði það mjög ýtarlega við fyrri hluta umræðunnar, og þar sem n. hefur orðið sammála um afgreiðslu þess, leyfi ég mér að vísa til till. með grg. á þskj. 73 og svo til nál. á þskj. 291.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 21. fundi í Sp., 5. des., var enn fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 30 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 30 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 381).

4. Norðurlandaráð (aðild Íslands að stofnun).

Á 1. fundi í Sp., 2. okt., var útbýtt:

Till. til þál. um, að Ísland gerist aðili að stofnun Norðurlandaráðs [16. mál] (A. 16).

Á 5. fundi í Sp., 15. okt., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 6. fundi í Sp., 22. okt., var till. aftur tekin til fyrri umr.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Mál það, sem hér er lagt fram, er þm., a. m. k. flestum þeirra, nokkuð kunnugt, vegna þess að það var til umr. og ákvörðunar á fundi þm. á s. 1. vetri, að visu utan reglulegs þingfundar, en þá var meiri hluti manna með því að gerast aðili þeirra samtaka, sem hér um ræðir. Reglum samtakanna hefur að visu nokkuð verið breytt síðan, en þó aðeins lítillega, svo að hér er um sama málið að ræða.

Um þetta Norðurlandaráð er í sjálfu sér ekki mikið að segja umfram það, sem tekið er fram í grg. þáltill. Þessi hugmynd um Norðurlandaráð er sprottin af vilja og þörf Norðurlandabjóðanna til þess að efla samtök sín og standa saman um þau málefni, er samstarf reynist heppilegt um. Við vitum, að þetta samstarf hefur verið allrikt á undanförunum árum, en átt sér stað með mjög mismunandi hætti. Nú hafa menn talið þörf á því að samræma þetta starf og færa það til einnar miðstöðvar, ef svo mætti segja, svo að jafnvel þó að hinar eldri greinar starfsins yrðu ekki afhöggðar, þá yrði betri heildarskipun í þessum efnum en hingað til hefur verið. Það verður þó að segja, að einn og er, að enn hafa menn ekki komið sér saman um eða fastákveðið einstök verk efni, sem fyrir þessu Norðurlandaráði eigi að liggja eða það að láta til sín taka. Það má því segja, að hér sé nánast um stefnuýfirlýsingu að ræða um það, að menn vilji láta það sjást gagnvart umheiminum, að þessar Norðurlandabjóðir vilji vinna saman og hafa nánara sam-

starf sín á milli en yfirleitt gerist með öðrum bjóðum. Hér er því óneitanlega um tilraun að ræða, sem ekki er með vissu sýnt, hvernig takast muni, en ég tel þó rétt að Íslendingar taki þátt í ekki síður en Danmörk, Noregur og Svíþjóð. Finnlandi er einnig gefinn kostur á því að vera með í þessum samtökum, en á þessu stigi málsins hafa Finnar ekki talið rétt að vera með, svo að möguleikinn er einungis látinn standa opinn. En ætlunin er að efna til samtakanna, þó að úr þátttöku Finnlands verði ekki. Eins má segja að sé um Ísland, að það er ákveðið af hinum þremur skandinavísku bjóðum, að þær muni efna til þessara samtaka, hvort sem Íslendingar gerast þar þátttakendur eða ekki. Þetta er að vissu leyti eðlilegt, því að óneitanlega eiga þessar þrjár bjóðir margt sameiginlegt, og svipað stendur á um þeirra málefni að ýmsu leyti í þeim efnum, þar sem Ísland óneitanlega hefur sérstöðu. En þrátt fyrir þá sérstöðu hygg ég, að bæði samtökin og eins staða Íslands verði sterkari með því, að við gerumst aðilar, og þess vegna er það mín till., að svo verði gert.

Ég legg nokkra áherzlu á, að Alþingi taki sem fyrst afstöðu til þessa máls, vegna þess að nú þegar er farið að undirbúa fyrsta fundinn, sem ráðgert er að verði sem fyrst á næsta ári, og er því æskilegt, að það verði hið allra bráðasta úr því skorið, hvort Ísland endanlega ætlar að verða þarna þátttakandi eða ekki.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til utanrnm. með 30 shlj. atkv.

Á 24. fundi í Sp., 10. des., var till. tekin til síðari umr. (A. 16, n. 369).

Frsm. (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. Þessi till. til þál. hefur verið lögð fyrir hv. Alp. að tilhlutun hæstv. ríkisstj. og er um það, að Ísland gerist aðili að stofnun Norðurlandaráðs.

Till. hefur verið rædd í utanrnm., en þangað hafði henni verið vísað, er till. var vísað til síðari umr., og hefur n. með nál. á þskj. 369 lagt til, að hún verði samþ. óbreytt. Einn nm., hv. 1. þm. N-M., var ekki á fundinum.

Eins og vitað er, hófst hreyfing um stofnun Norðurlandaráðs í sambandi við fund norræna þingmannasambandsins, sem haldinn var í Stokkhólmi 13. og 14. ágúst 1951, og átti að henni frumkvæðið, að því er virðist á því þingi, fyrrverandi forsrh. Dana, Hans Hedtoft, sem hv. þm. öllum og ég hygg mörgum öðrum Íslendingum er að góðu kunnur. Vitað er, að í því mikla máli, sem um þessar mundir er sérstaklega fjallað um í Danmörku, afhendingu íslenzku handritanna, er hann Íslendingum mjög innan handar.

Fyrir frumkvæði hans var þetta mál reifað á þingmannasambandsfundum þeim, er ég nefndi,

og var þar skipuð n. til að athuga það, og skilaði hún álit á fundinum og bar fram till., sem var algerlega jákvæð að því er það snerti, að Norðurlandþjóðirnar, Danmörk, Noregur, Ísland og Svíþjóð, kæmu sér saman um að stofna til samvinnu, er bæri nafnið Norðurlandaráð.

Vissulega hefði verið æskilegt, að Finnar tækju líka þátt í þessum samtökum, en mér skilst, að fulltrúar Finna hafi talið, að eftir atvikum væri þeim ekki unnt að taka þátt í slíku ráði, og þess vegna er ekki við því búizt, að þátttaka Finnlands geti átt sér stað að svo stöddu. En vegna þess að öllum öðrum Norðurlandþjóðum hlýtur að vera það mikið áhugamál, að einmitt Finnland gerist aðili að slíku Norðurlandaráði, hefur þeim reglum, er settar voru á árinu 1951, verið hagað þannig, að unnt er fyrir Finnland, þegar það sér sér fært og hefur til þess vilja, að taka þátt í Norðurlandaráði á sama hátt og aðrar Norðurlandþjóðir.

Það frv. um starfsreglur, sem fylgir till. þeirri til þál., sem hér er til meðferðar nú, hefur verið athugað af hlutaðeigandi ríkisstj. Enn fremur hefur málið í heild sinni verið rætt og athugað af sérfræðingum frá þessum löndum. Mér er að visu ekki kunnugt um, hvort sérfræðingur af Íslands hálfu hefur átt þátt í því verki, en ríkisstj. þær, sem hlut eiga að máli, hafa haft af því afskipti, og á fundi norrænu utanrrh., sem haldinn var í Kaupmannahöfn 15. og 16. marz 1952, en þar var sendiherra Íslands í Danmörku viðstaddur fyrir Íslands hönd, náðist samkomulag um þessar reglur nokkuð breyttar, en að öðru leyti var ákveðið, að þær skyldu verða lagðar með málinu fyrir þing hverrar þjóðar, annaðhvort sem frv. til l. eða sem þáttill., svo fljótt sem því yrði við komið. Þing Danmerkur, Noregs og Svíþjóðar hafa nú þegar samþ. að gerast aðilar að stofnun Norðurlandaráðs, og hér er þetta mál nú fyrir Alp. borið fram af hæstv. ríkisstj., og mælist utanrnm. eindregið með framgangi þess.

Ég ætla ekki, að þess sé þörf, að ég hafi hér um fleiri orð að sinni. Hitt ætla ég, að öllum hv. alpm. muni vera ljóst, að þegar efnt er til slíkrar samvinnu með frændþjóðum Íslendinga á Norðurlöndum, muni það vera vel ráðið, að Íslendingar taki einnig þátt í þeirri samvinnu.

ATKVG.R.

Till. samþ. með 28:7 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: KS, LJós, MJ, PO, SÁ, SÓÓ, StJSt, VH, AS, BSt, BBen, EOL, EirP, EmJ, GJ, GTh, GPG, HÁ, HV, HG, IngJ, JJós, JG, JS, JÁ, JR, JörB, JPálm.

nei: PZ, PP, SkG, PP, GG, HelgJ, KK.

ÁB greiddi ekki atkv.

16 þm. (LJóh, ÓTh, Rþ, SB, SG, StgrA, StgrSt, AE, ÁkJ, BÓ, BrB, EystJ, FRV, GIG, HermJ, JóhH) fjarstaddir.

Till. afgr. sem ályktun Alþingis (A. 419).

5. Jarðboranir.

Á deildafundum 13. okt. var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um undirbúning löggjafar um eftirlit með jarðborunum [64. mál] (A. 64).

Á 5. fundi í Sp., 15. okt., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 6. fundi í Sp., 22. okt., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Gunnar Thoroddsen): Herra forseti. Nokkrar hitaveitur eru þegar upp komnar og teknar til starfa hér á landi. Hin fyrsta og mesta er hitaveita Reykjavíkur, en síðan hafa bætzt í hópinn Ólafsfjörður, Selfoss og á Sauðárkróki er unnið að hitaveitu, sem bráðlega tekur til starfa. Fleiri munu í undirbúningi.

Það er ein hætta, sem vofir yfir öllum þessum miklu mannvirkjum. Hún er sú, að þeir, sem eiga lönd eða hitaréttindi í grennd, vilji fara sjálfir að bora eftir heitu vatni. Það er augljóst, hvílik hætta gæti af því stafað, og vil ég nefna eitt dæmi því til sönnunar. Upphaflega fékk hitaveita Reykjavíkur aðeins vatn frá Reykjum í Mosfellssveit. Síðan festi Reykjavíkurbær kaup á annarri jörð og hitaréttindum þar, eða í Reykjahlíð í Mosfellsdal. Þar voru síðan hafnar jarðboranir af hálfu bæjarins, og kom þar upp allmikið af heitu vatni. Þegar borunum var haldið áfram, brá svo við eitt sinn, þegar mikið nýtt vatn kom upp í Reykjahlíð, að vatn þvarr að sama skapi á hinum fyrri stað, á Reykjum. Að sjálfsögðu kom þetta ekki að sök nema um stuttan tíma, vegna þess að sami eigandi var að hitaveitunni og þessum stöðum báðum. Ef hins vegar Reykjahlíð í Mosfellsdal hefði verið í eigu annarra og sá jarðeigandi hefði hafið þar boranir, er bersýnilegt, hversu erlagaríkt það hefði getað orðið fyrir hitaveitu Reykjavíkur.

Þó að hér hafi ekki komið að sök, þá er þessi hætta að sjálfsögðu vofandi yfir öllum hitaveitum, hvar sem er á landinu. Það er því fullkomin nauðsyn að tryggja tilveru þessara miklu og dýru mannvirkja. Þessi mannvirki spara ekki aðeins stórkostlega gjaldeyri, heldur veita íbúunum margvísleg þægindi og meðal annars ódýrari upphitun en upphitun er með olíu eða kolum.

Ég tel fulla nauðsyn þess að setja löggjöf, sem tryggi þessi mannvirki gegn þeirri hættu, sem ég hér hef lýst. Það er nauðsynlegt að setja löggjöf um eftirlit með jarðborunum, þar sem áskilið sé leyfi vissra stjórnarvalda til þess að hefja jarðboranir og að áður fari fram á því athugun sérfróðra manna, að slíkt geti ekki valdið verulegu tjóni fyrir þau mannvirki, sem fyrir eru.

Þessi till. á þskj. 64 fer fram á að fela ríkisstj. að undirbúa löggjöf um eftirlit með jarðborunum og leggja fyrir næsta þing frv. um það efni.

Ég vænti þess, að allir alþm. geti orðið á einu máli um, að nauðsyn er slíkrar löggjafar, og styðji þetta mál til framgangs.
Ég vildi leggja til, að umr. yrði frestað og málinu vísað til hv. allshn.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 27 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 24. fundi í Sp., 10. des., var fram haldið einni umr. um till. (A. 64, n. 368).

Frsn. (Jörundur Brynjólfsson): Herra forseti. Eins og getið er um í grg. þessarar till., þá var þessu máli fyrir allöngu hreyft hér á Alþ. og borið þá á sínum tíma frv. fram um þetta efni.

Allshn. er einhuga um að mæla með samþykkt þessarar þáttill. og er þeirrar skoðunar, eins og hv. flm. lætur í ljós, að það sé í alla staði hyggilegt og rétt, að löggjöf um þetta efni verði sett svo fljótt sem kostur er á, þar sem hér er um mjög þýðingarmikið mál að ræða og getur valdið bæði tjóni og óþægindum, ef ekki er vel fyrir því séð frá byrjun, þar sem leitað er eftir hita. Þess vegna mega slíkar aðgerðir ekki eiga sér stað öðruvísi en full aðgæzla sé höfð. En löggjöfin, sem um þetta efni er, er það óljós og óákveðin, að hún veitir alls ekki næga tryggingu fyrir því, að mistök geti ekki hent. Þess vegna er það, að löggjöf um svona efni verður að vera það ýtarleg og ljós, að ekki sé leyfilegt að hefjast handa öðruvísi en með aðstoð kunnáttumanna, þegar í slíka eftirgrennslan eftir jarðhita er ráðizt.

Af þessum ástæðum mælir allshn. eindregið með samþykkt þáttill.

Gunnar Thoroddsen: Herra forseti. Ég vil þakka hv. allshn. fyrir góða afgreiðslu á þessu máli og vænti þess, að hæstv. ríkisstj. vindi bráðan bug að því að undirbúa þá löggjöf, sem hér um ræðir, því að þörfin er svo aðkallandi og svo mikil verðmæti í húfi, þar sem eru þær hitaveitur, sem þegar eru komnar upp, en jarðboranir eftir heitu vatni í nágrenni hitasvæðis þess, sem hitaveiturnar byggjast á, geta eyðilagt þessi miklu mannvirki, sem í liggja tugir milljóna.

Ég vil þakka n. og treysti hæstv. ríkisstj. til að hraða undirbúningi löggjafar um málið.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 28 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 420).

6. Fiskveiðar á fjarlægum miðum.

Á deildafundum 24. okt. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um stuðning við fiskveiðar á fjarlægum miðum [97. mál] (A. 124).

Á 8. fundi í Sp., 29. okt., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 10. og 12. fundi í Sp., 5. og 12. nóv., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 16. fundi í Sp., 26. nóv., var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Sigurður Bjarnason): Herra forseti. Það er alkunna, að vegna þverrandi afla á íslenskum fiskimiðum hafa íslensk fiskiskip neyðzt til þess að leita til fjarlægari miða. Aflaburrðin á grunnmiðunum hefur orðið æ meira áberandi eftir því, sem árin hafa liðið, og þörfin fyrir að geta leitað á önnur mið stöðugt orðið ríkari. Þau mið, sem fyrst hafa orðið fyrir hinum íslenska flota, eru hin auðugu fiskimið við Grænlandsstrendur. Þangað hefur mjög verulegur hluti íslenska flotans sótt undanfarin ár. Tilraunir hafa verið gerðar með það að senda vélbáta á þessar slóðir, en þær hafa ekki gefizt vel. Má raunar segja, að við núverandi aðstæður sé ógerlegt að senda vélbáta svo langt frá heimahöfn.

Það, sem er aðalatriðið í þessu máli, ef íslensk veiðiskip eiga að geta haldið áfram að sækja á þessi fjarlægum mið, er að fá aðstöðu þeim til handa í grænlenzkum höfnum til þess að geta lagt þar upp afla sinn. Þau þurfa enn fremur að fá leyfi til þess að afla sér þar nauðsynja sinna, svo sem salts, oliu, kola, vista o. s. frv. Á það má benda í þessu sambandi, að slíka aðstöðu hafa norsk fiskveiðiskip haft í Grænlandi um alllangt skeið. Hins vegar hefur ekki enn þá tekizt neitt samkomulag um slíka aðstöðu, er varanleg gæti kallazt, Íslendingum til handa. Á s. l. sumri munu þó einhverjir hinna íslensku togara hafa fengið einhverja aðstöðu, ekki samt fyrir milligöngu Grænlandsstjórnar, heldur í samvinnu við félags-samtök erlend, sem að fiskkaupum eða útgerð hafa staðið á þessum slóðum. Það er skoðun okkar flm. þessarar till., að ef samkomulag gæti tekizt við Grænlandsstjórn um slíka aðstöðu til handa íslenskum fiskveiðiskipum, mundi af því leiða mjög aukna möguleika fyrir útgerðina í landinu. Við getum ekki gert okkur vonir um það, að þótt ráðstafanir hafi nú verið gerðar til aukinnar verndar íslenskum grunnmiðum og fiskimiðum yfirleitt, þá muni þær bera svo skjótan árangur, að við munum ekki þurfa á því að halda á næstu árum að leita á fjarlæg mið. Þess vegna er það raunar óumflýjanlegt, að leitað verði slíkra samninga sem ég hér hef bent á.

Það er, eins og ég gat um í upphafi, tilgangur þessarar till. og meginefni, að það er

lagt til, að ríkisstj. verði falið að athuga til hins ýrasta möguleika til samkomulags um þessi mál. Þar sem svo stendur á, að hér er við norræna frændþjóð að eiga, Dani, ættu einnig að vera frekari möguleikar til þess að komast að jákvæðri niðurstöðu um þessi mál. Eg skal játa, að þær fregnir, sem nú fyrir skömmu hafa borizt um ráðagerðir Dana í þessum efnum, benda engan veginn til þess, að auðvelt muni vera að ná í skjótu bragði slíku samkomulagi. En það væri óverjandi af Íslendingum að gera ekki tilraunir til þess að bæta aðstöðu þess stóra flota, sem undanfarið og á næstu árum kemur til með að sækja á þessi fjarlægum mið. Og að sjálfsögðu kemur til greina sókn íslenzkra veiðiskipa á önnur mið, og nær till. að sjálfsögðu til þess að greiða einnig götu þeirra, í hvaða átt sem þau liggja og hvort sem fjarlægðin þangað er minni eða meiri.

Eg sé ekki ástæðu til þess að fara fleiri orðum um þessa till. Hún skýrir sig sjálf og er sjálfsögð, og grundvöllur hennar er brýn nauðsyn íslenzks sjávarútvegs og raunar íslenzks atvinnulífs og efnahagslífs í heild.

Eg vil leyfa mér að leggja til, að umr. um till. verði frestað og henni vísað til hv. allshn.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 20. fundi í Sp., 3. des., var fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 30:1 atkv. og umr. frestað.

Á 24. fundi í Sp., 10. des., var enn fram haldið einni umr. um till. (A. 124, n. 403).

Frsm. (Magnús Jónsson): Herra forseti. Till. sú, sem hér um ræðir, gerir ráð fyrir því, að ríkisstj. verði falið að athuga, hvernig best verði hægt að bæta aðstöðu íslenzkra skipa og sjómanna, er stunda fiskveiðar á fjarlægum miðum. Í grg. till. er tekið fram, að fyrst og fremst sé höfð hér í huga aðstaða íslenzkra fiskiskipa og sjómanna við Grænland.

Svo sem öllum hv. þm. er kunnugt, þá gerist nú það meir og meir, að íslenzk fiskiskip sækja á fjarlæg mið, og hefur það sérstaklega komið til greina eftir að hinir stórvirku togarar hafa komið til landsins og hafið veiðar. Þessi skip hafa aðstöðu til þess að sækja langar leiðir til veiða, og eru einmitt meðal annars kaup þeirra til landsins byggð á því, að þeim sé kleift að stunda slíkar veiðar.

Nú er það einnig svo, að með stækkun landhelginnar, sem útilokar botnvörpuveiðar innan hinnar nýju landhelgislínu, vex að sjálfsögðu nauðsyn þess, að togurunum og hinum stærri veiðiskipum sé tryggð sem best aðstaða til að stunda veiðar fjarri landi, og svo sem í grg. er að vikið, eru það auðvitað fyrst og fremst veiðar við Grænland. E. t. v. koma að vísu til greina fleiri staðir hér á norðurslóðum, en það er fyrst og fremst þar, sem mikilvægt er

að tryggja íslenzkum fiskiskipum nauðsynlega aðstöðu til veiðanna.

Það er samdóma álit allshn., að mikil nauðsyn sé, að þetta verði gert, og því mælir n. einróma með því, að till. þessi verði samþ. og að þessu verði unnið sem bráðast og leitast við að tryggja aðstöðu íslenzkra sjómanna og fiskiskipa sem best að þessu leyti.

N. mælir því með því, að till. verði samþ. með örlítið breyttu orðalagi eða innskoti, þannig að á eftir orðinu „aðbúnaðar“, þar sem talað er um, að sjómenn geti notið sem bezts aðbúnaðar við störf sín, komi: og öryggis. Með því er n. aðeins að leggja enn meiri áherzlu á nauðsyn þess að tryggja, að sjómenn hafi sem bezta tryggingu og sem best öryggi við sín störf á þessum veiðum, því að eins og gefur að skilja, þá er það mikil nauðsyn, þegar fjarri landinu er farið til veiða, að það sé tryggt með öllum tiltækilegum ráðum, að sjómennirnir, sem þessar veiðar stunda, búi við sem beztan aðbúnað að öllu leyti.

Eg vil geta þess í sambandi við þessa till., að nú hefur það nokkuð verið stundað á s. l. sumri að sækja æðilangt frá landi til síldveiða, þannig að skip hafa sótt alllangt austur og norður í haf og lengra en áður hefur tíðkast til slíkra veiða. Þetta gerir það að verkum, að mjög brýn nauðsyn er á því að tryggja þessum skipum, sem þannig sækja, betri aðbúnað að ýmsu leyti og auka öryggi sjómanna. Má m. a. á það benda, að loftskýtastöðvar þeirra skipa munu naumast vera nægilega sterkar til þess, að þær geti haft samband við næstu landstöðvar. Einnig þetta þarf að sjálfsögðu að athuga, þegar um er að ræða sókn svo langt frá landi, og því nauðsynlegt, að þessi öryggistæki séu fullnægjandi. Þá má gera ótvírætt ráð fyrir því, að sókn íslenzkra veiðiskipa á hin fjarlægari mið fari vaxandi á næstu árum, og því er sérstök þörf til þess, að að þessu máli sé undinn sem bráðastur bugur. Það er því einróma álit allshn. að mæla með því, að þessi till. verði samþ. með þeirri smávægilegu breytingu, sem ég gat um.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Eg ætla síður en svo að mæla gegn þessari þáttill., en það féllu orð hér hjá hv. frsm. um það, — sem ég geri ráð fyrir að hann hafi talað í nafni n., — að loftskýtastöðvarnar í hinum nýju togurum væru ekki nægilega sterkar til þess að hafa samband við land. Eg vil að gefnu þessu tilefni algerlega mótmæla þessum fullyrðingum, sem hljóta að vera fram komnar frá hv. frsm. fyrir hreinan misskilning, og skal ekki að öðru leyti ræða till.

Frsm. (Magnús Jónsson): Herra forseti. Eg vil aðeins leiðrétta misskilning hjá hv. þm. Barð. Eg hélt því aldrei fram, að loftskýtastöðvar nýju togaranna væru ekki nægilega sterkar. Mér er kunnugt um, að þær eru það. Eg sagði það í sambandi við síldveiðar skipa, sem hafa sótt nokkuð á s. l. sumri til veiða út frá landinu, alllangt austur og norður í haf, að tæki þessara skipa, sem eru miklu minni

en togararnir, mundu naumast vera nægilega sterk til þess að ná til landstöðvanna, en ég átti ekki við nýju togarana í því sambandi.

ATKVGR.

Brtt. 403 samþ. með 26 shlj. atkv.

Tillgr., svo breytt, samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 27 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 421).

7. Lögsagnarumdæmi Akureyrar.

Á deildafundum 20. nóv. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um stækkun lögsagnarumdæmis Akureyrarkaupstaðar [158. mál] (A. 259).

Á 20. fundi í Sp., 3. des., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 24. fundi í Sp., 10. des., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Bernharð Stefánsson): Herra forseti. Með þeirri þáttt., sem ég hef leyft mér að flytja á þskj. 259, er farið fram á það, að Alþ. skori á félmrh. að beita sér fyrir samningum milli bæjarstjórnar Akureyrarkaupstaðar og hreppsnefndar Glæsibæjarhrepps í Eyjafjarðarsýslu um, að Glerárþorp verði sameinað Akureyrarkaupstað, og leggja síðan frv. um sameininguna fyrir næsta Alþingi, ef samningar hafa þá tekizt.

Eins og menn sjá, er hér ekki um stórmál að ræða og a. m. k. mál, sem öllum er meinlaust og ég fæ ekki séð að neinn geti haft á móti, því að ekki er hægt að sjá, að samþykkt þessarar till. mundi skaða neinn. Ég býst við, að hv. alþm. séu flestir það kunnugir á landinu, að þeir hafi komið m. a. til Akureyrar og þá séð það, að það er rétt, sem í grg. till. stendur, að Glerárþorp er að legu til alveg greinilega úthverfi Akureyrar. Og ég hef orðið var við það, að margir ókunnugir, sem til Akureyrar koma, álíta, að þorpið tilheyri Akureyrarkaupstað. Þorpið liggur alveg við Akureyri, og skilur ekki annað en lítil á, Glerá, þorpið og bæinn. Akureyrarbær á landið, sem Glerárþorp hefur vaxið upp á. Bæjarstjórn Akureyrar hefur leigt þar byggingarlóðir og bletti til ræktunar og ber að því leyti siðferðislega ábyrgð á því, að þetta þorp hefur vaxið þarna upp. Á hinn bóginn njóta þorpsbúar vitanlega ekki sömu réttinda hjá Akureyrarkaupstað eins og bæjarbúar um ýmsar framkvæmdir, sem gerðar eru í bænum sjálfum, jafnvel þó að bærinn eigi landið, enda er bærinn ekki skyldur til þess að inna slíka þjónustu af hendi í öðrum hreppi, þó að hann eigi landið.

Íbúar Glerárþorps byggja tilveru sína hreint og beint á atvinnu á Akureyri eða þá að nokkru leyti á atvinnu við fyrirtæki, sem Akureyrarkaupstaður rekur í Glæsibæjarhreppi rétt við þorpið.

Þetta mál, að sameina þorpið Akureyrarkaupstað, hefur verið mjög rætt bæði í Akureyrarkaupstað sjálfum, þ. á m. af bæjarstjórninni þar, og í Glerárþorpi, og ég hef ekki fyrirhitt neinn, sem ekki telur það eðlilegt og sjálfsagt, að þorpið sameinist bænum í framtíðinni. En þó hefur það nú farið svo, að af samningum um þetta efni hefur ekki orðið enn sem komið er, þó að þeir hafi stundum verið komnir nokkuð á veg.

Ég hygg, að það séu einkum tvö atriði, sem hefur staðið á, að Akureyrarkaupstaður vildi að svo stöddu taka við Glerárþorpi, og það er, að bærinn vill hafa það tryggt, að brúin yfir Glerá verði byggð á þann hátt, sem ráðgert hefur verið á fjárlögum í fyrra og eins á fjárlagafrv. nú, þannig að ríkissjóður leggi fram helming til brúarbyggingarinnar. Í öðru lagi er það, að þegar búið er að byggja brúna, munu flestir telja hentugra að leggja þjóðveginn þannig, að hann komi á þá nýju brú, en sé þá færður af gömlu brúnni á Glerá. Akureyrarkaupstaður vill vera laus við að leggja veg í gegnum þorpið, þó að af sameiningunni yrði.

Ég álit, að það geti ekki verið neitt kostnaðarmeira fyrir ríkið, þó að það leggi sinn skerf til brúarinnar, jafnvel þó að búið væri að sameina þorpið bænum, og ekki heldur neitt dýrara fyrir ríkið að leggja þennan veg, þó að sameiningin sé komin á. Brúna þarf að byggja, og hún verður byggð. Og þegar búið er að byggja brúna, þá mun vegamálastjórn landsins þykja alveg nauðsynlegt og óhjákvæmlegt að leggja veginn frá brúnni, þannig að ég teldi það engin útlát fyrir ríkið að ganga inn á það, að vegurinn yrði lagður af ríkinu eins fyrir því. Þó að búið væri að sameina þorpið bænum.

Nú mætti spyrja: Liggur þá á þessu máli? Má ekki þessi sameining biða eftir því, að þessar framkvæmdir séu gerðar? Mér er óhætt að fullyrða, að af ýmsum ástæðum liggur Glerárþorpsbúum á, að þetta mál komist í kring. Bæði er það, eins og ég nefndi áðan, að það eru ýmsar framkvæmdir, sem þarf að gera í Glerárþorpi og ekki er von til að hreppurinn geri, en mundu verða gerðar þegar sameiningin væri komin á. Í öðru lagi er það, eins og ég líka hef áður nefnt, að lífsafkoma íbúanna í þorpinu byggist að miklu leyti á atvinnu á Akureyri. En meðan þorpið er í öðrum hreppi, má alltaf búast við því, að t. d. Verkalýðsfélag Akureyrar amist við því, að þorpsbúar vinni í bænum. Þó að ekki hafi borið mikið á því hingað til, þá getur það orðið þegar fer að þrengjast um atvinnu.

En þó að þetta sé nauðsynjamál fyrir Glerárþorp, þá er það ekki einhlitt, ef það er þjóðingarlaust fyrir Akureyri. En ég álit, að þetta sé líka hagsmunamál fyrir bæinn. Eins og ég nefndi, þá á bærinn verksmiðju rétt norðan

við þorpið og rekur hana. Hann mundi vera frjálfsari með þann rekstur og hafa greiðari aðgang að honum með því, að það væri samfelldt bæjarland að verksmiðjunni og öllu umhverfi hennar. Og þar að auki álit ég, og ég hugsa, að fleiri Akureyringar líti svo á, að það væri í sjálfu sér eðlilegra, þegar brú er komin á Glerá, að aukin byggð á Akureyri yrði þar, sem Glerárþorp er, að það byggðist mikið þar, í staðinn fyrir að byggðin virðist nú vera að teygjast upp undir fjall. Það yrði áreiðanlega ódýrara að auka byggðina í Glerárþorpi en upp um brekkur og uppi undir fjalli.

Akureyrarbær á jörð þarna í nágrenninu, sem heitir Mýrarlón. Þar fer fram venjulegur sveitabúskapur, en eðlilegt teldi ég, að sú jörð fylgdi þá og yrði sameinuð Akureyrarkaupstað, þar sem hún er eign bæjarins, ef af þessari sameiningu yrði.

Þessir samningar um sameininguna hafa sem sagt strandað, þrátt fyrir það þó að ég áltí, að vilji sé fyrir henni á báðum stöðum. Þess vegna er farið fram á það í þessari till., að félmrh. beiti sér fyrir samningunum. Að sjálfsögðu er ekki átt við það, að hann þurfi endilega að gera það persónulega, hann getur að sjálfsögðu sett einhvern undirmann sinn til þess, eins og t. d. skrifstofustjórnann í félmrn.

Eins og kunnugt er, ganga samningar oft betur og komast frekar á, ef þriðji aðili, sem er óhlutdrægur og hvorugum samningsaðila háður, tekur þátt í samningum sem málamiðlari. Ég álit aðeins greiðasemi, að þetta sé gert. E. t. v. hefði ekki þurft að bera fram þáttill. um það. Það má segja, að þar sem ég er flokksbróðir hæstv. félmrh., þá hefði ég getað beðið hann að gera þetta, án þess að nokkur alþingissamþykkt lægi fyrir. Hins vegar stendur félmrh. eða hans ráðuneyti betur að vígi að snúa sér til aðilanna, ef fyrir liggur alþingissamþykkt.

Þetta er svo einfalt mál og þar að auki mál, sem ekki getur á neinn hátt skert rétt nokkurs eða skaðað á nokkurn hátt, að ég sé enga ástæðu til þess að biðja um, að umr. verði frestað og málið sett í n. Ég álit, að hið háa Alþingi sé alveg fært um að greiða atkvæði um svo einfalda till. sem þetta er, án þess að n. hafi um það fjallað.

Jónas Rafnar: Herra forseti. Í tilefni af till. þeirri til þál. um stækkun lögsagnarumdæmis Akureyrarkaupstaðar, sem hv. 1. þm. Eyf. flytur, tel ég ástæðu til að segja nokkur orð.

Um síðustu áramót barst bæjarstjórn Akureyrar bréf frá nokkrum mönnum í Glerárþorpi, sem kjörnir höfðu verið af þorpsbúum til þess að gangast fyrir atkvgr. um það, hvort íbúar Glerárþorps óskuðu eftir því, að þorpið yrði sameinað Akureyrarkaupstað.

Í nefndu bréfi var þess getið, að atkvgr. hefði farið fram um þetta atriði meðal atkvæðisbærra manna í Glerárþorpi, og hafði 191 tjáð sig fylgjandi sameiningu, en 29 verið á móti. Var nú óskað eftir viðræðu við bæjarstjórnina. Bæjarráð svaraði þessari mála-

leitun fyrst í stað með því að biðja um ýmsar upplýsingar, m. a. um mannfjölda í þorpinu, útsvarsupphæð í Glæsibæjarhreppi og Glerárþorpi og kostnað við þurfamannaframfæri í hreppnum. Þá kom fram, að mannfjöldi í Glæsibæjarhreppi samkvæmt manntali 1950 var 866, þar af í Glerárþorpi 515. Niðurfjöfnuð útsvör í hreppnum námu árið 1951 300 þús. kr. og þurfamannaframfæri alls 53 þús. kr. Rekstrarkostnaður við barnaskólann í Glerárþorpi var 27 þús. kr.

Eftir að þessar og aðrar upplýsingar lágu fyrir, samþykkti bæjarráð á fundi sínum 8. maí s. l. að leggja til, að bæjarstjórnin samþykkti, að Glerárþorp yrði sameinað Akureyrarkaupstað með eftirfarandi skilyrðum:

1) Að jarðirnar Ytra-Krossanes, Mýrarlón, Keppsá og allt land milli Glerár og þessara jarða verði lagt undir lögsagnarumdæmi Akureyrarkaupstaðar.

2) Yfirlýsing fáið frá yfirstjórn vegamála um það, að ríkissjóður kosti nýjan þjóðvegarkafli frá brú þeirri, sem er í smiðum, upp á núverandi þjóðveg og greiði að hálfu, eins og gert hefur verið ráð fyrir, kostnað við brúna, þótt umrædd stækkun bæjarfélagsins verði gerð.

Þrátt fyrir þessa afstöðu bæjarráðs gerðist það næst í málinu, að bæjarstjórn hafnaði á fundi sínum skömmu síðar sameiningartill. „að svo stöddu“, eins og orðað var í fundargerð bæjarstjórnarinnar, og við það stendur enn í dag.

Eins og réttilega er tekið fram í grg. hv. 1. þm. Eyf. fyrir till., má segja, að Glerárþorp sé úthverfi Akureyrar. Glerá skilur þar ein á milli og byggð að ánni beggja vegna. Það er því að sjálfsögðu einaungis tímaspursmál, hvernær þorpið verði sameinað bæjarfélaginu. Mér skilst, að tvær ástæður mæli sérstaklega með sameiningu:

1) Að Glerárþorpsbúar stunda margir atvinnu á Akureyri, starfa við fyrirtæki, sem rekin eru af Akureyringum eða Akureyrarbæ. Má í því sambandi benda á togarana, sem gerðir eru út frá Akureyri, og Krossanes-verksmiðjuna, sem er eign Akureyrarkaupstaðar og rekin af Akureyrarbæ.

2) Að við stækkun Akureyrar er mjög líklegt, að byggðin færist enn meir út fyrir Glerána og að kaupstaðurinn þurfi innan skamms að fá land í Glæsibæjarhreppi.

Afstaða meiri hluta bæjarstjórnarinnar í sumar til málsins markast tvímælalaust af því, að bæjarfélagið mundi taka á sig verulegan kostnað, ef sameining ætti sér stað eins og nú er háttað.

Eins og hv. 1. þm. Eyf. tók fram áðan, er ekki enn lokið við smíði nýju Glerárbrúarinnar, og í ráði er að leggja nýjan veg að norðan gegnum þorpið að brúnni. Það verður aðalsamgönguleiðin til og frá Akureyri. Þessar framkvæmdir kemur ríkið til með að kosta að langsamlega mestu leyti, eins og sakirnar standa í dag. Einnig verður óhjákvæmilegt að leggja í mikinn kostnað við skipulag þorpsins, eftir að sameining hefur átt sér stað. Má t. d.

benda á gatnagerð, holræsagerð og margt fleira.

Eins og viðhorfið er í dag, þá verður því ekki neitað, að Glerárþorpsbúar hafa tvímæla-laust sjálfir meiri ávinning af sameiningu en Akureyringar, þótt það eitt út af fyrir sig eigi ekki að ráða endanlega niðurstöðu málsins.

Fyrir mitt leyti sé ég ekkert athugavert við þessa till. hv. 1. þm. Eyf. Till. felur það eitt í sér, að leitað verði samninga milli Akureyrarkaupstaðar og hreppsnefndar Glæsibæjarhrepps um sameiningu hluta hreppsins við Akureyri. Eins og ég gat um áðan, þá er ég þeirrar skoðunar, að þessi sameining sé einungis tímaspursmál. Þegar þar að kemur, mun bæjarstjórn taka afstöðu til málsins og gera það eitt, sem hún telur bæjarfélaginu fyrir beztu. En sameining kemur að sjálfsögðu ekki til greina, nema bæjarstjórnin hafi áður samþykkt hana og með þeim skilyrðum, sem eðlileg mega teljast.

Magnús Jónsson: Herra forseti. Ég vildi segja aðeins örfá orð um þessa till., ef svo skyldi fara, að hún færi ekki til n., eins og hv. frsm. hefur lagt til.

Ég tel, að till. þessi stefni í rétta átt. Hún getur að sjálfsögðu ekki ráðið úrslitum þessa máls, en hins vegar er ekki ólíklegt, eins og flm. benti á, að milliganga hlutlauss aðila í málinu, ríkisstjórnarinnar, mundi geta greitt fyrir því, að þeir samningar kæmust fyrr á, sem að hefur verið unnið undanfarin ár, en ekki hefur tekizt að ljúka af ýmsum ástæðum, sem hv. þm. Ak. hefur minnzt hér lítillega á.

En það liggur í augum uppi öllum, sem til þekkja, að það er eðlilegt, að Glerárþorp sé sameinað Akureyri. Hagsmunir þorpsbúa, eins og málum er háttað, gera þetta í rauninni óhjákvæmilegt. Þeir hafa flestir að meira eða minna leyti atvinnu á Akureyri. Þeir eiga hins vegar á því sviði við mikla erfiðleika að etja, vegna þess að verkamannafélag á Akureyri amast við vinnu þeirra þar, þar sem þeir eru utanbæjarmenn, en hins vegar eru atvinnuskilyrði í þorpinu ekki mikil. Eins og hv. þm. Ak. benti á, þá er nú stöðugt meira og meira byggt í Glerárþorpi af fólki, sem búsett er á Akureyri, og það eru mjög miklar líkur til, að þessar byggingar fari mjög vaxandi og ekki sízt, eins og hann benti á, þegar vegur er kominn þarna í gegn, muni menn heldur kjósa að reisa ný hús sem næst þessari aðalgötu inn í bæinn.

Það er því augljóst allra aðstæðna vegna, bæði vegna legu þorpsins, vegna aðstöðu þorpsbúa til vinnu og vegna þess, að að þeim er þannig búið á annan hátt, að það er í rauninni óumflýjanlegt, að sameining verði milli bæjarins og þorpsins.

Það hefur verið á það bent, að eins og nú er gengið frá útsvarslöggjöf, þá er hægt að fá lagt útsvar á vinnu manna á öðrum stað en þar, sem þeir búa, t. d. Glerárþorpsbúar, sem vinna inni á Akureyri, verða að búa

við sömu útsvör og Akureyringar. Ef bæjarstjórn Akureyrar krefst þess, þá eru lögð viðbótarútsvör á þá, sem vinnu hafa á Akureyri, þar til þeir eru komnir í sama útsvarsstiga eins og gildir á Akureyri, enda þótt útsvarsstigi í Glæsibæjarhreppi kynni að vera lægri.

Þetta ásamt öðru gerir það að verkum, að þorpsbúar hafa allt óhagræðið af sinni aðstöðu, en hafa í raun og veru engin hlunnindi. Og ef hart verður gengið fram í því að útiloka þá frá vinnu á Akureyri, sem alltaf má gera ráð fyrir, eftir því sem erfiðleikar vaxa á vinnumarkaði, þá er í raun og veru aðstaða þeirra til lífsbjargar ákaflega erfið.

Um hafnarmál þeirra er alveg sömu sögu að segja. Úr Glerárþorpi er mikil smábátutgerð. Þeir hafa hins vegar mjög erfið hafnar-skilyrði. Meginhluti af þeirra framleiðslu fer að sjálfsögðu til frystihúsa og til annarrar sölu í bæinn, en þeir hafa engan aðbúnað innan bæjarins eða í höfninni til þess að stunda sína atvinnu.

Allt þetta gerir það að verkum, að ekki er sjáanlegt annað en að brýn nauðsyn sé á því, að þessi sameining Glerárþorps við Akureyrarkaupstað geti farið fram sem fyrst, og ég vil þess vegna eindregið mæla með því, að þessi till. hv. 1. þm. Eyf. verði samþ.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 28 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 422).

8. Leturborð ritvéla.

Á deildafundum 24. okt. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um samræmingu á leturborðum ritvéla [94. mál] (A. 116).

Á 8. fundi í Sp., 29. okt., var till. tekin til meðferðar, hvornig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 12. fundi í Sp., 12. nóv., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 20. fundi Sp., 3. des., var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Jónas Árnason): Herra forseti. Þetta er í þriðja sinn, sem ég flyt till. þá, sem hér liggur fyrir á þskj. 116. Í fyrra var hún afgr. frá allshn. og mæltu nm. allir með því, að hún yrði samþ.

Ég hef í rauninni engu við að bæta það, sem ég hef áður mælt fyrir till., en vil aðeins minna á, að launþegadeild Verzlunarmannafélags Reykjavíkur samþykkti á fundi sínum 3. nóv. s. l. svo hljóðandi till. einróma:

„Launþegafundur V. R., haldinn 3. nóvember 1952, skorar á Alp. að samþykkja framkomna þáttill. frá Jónasi Árnasyni um samræmingu á leturborðum ritvéla.“

Eins og ég sagði áðan, mælti allshn. einróma með samþykkt till. í fyrra, og legg ég það undir dóm hestv. forseta, hvort ástæða er til að vísa till. aftur til þeirrar n. og fresta umr.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 21. fundi í Sp., 5. des., var fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 27:1 atkv. og umr. frestað.

Á 25. fundi í Sp., 17. des., var enn fram haldið einni umr. um till. (A. 116, n. 434).

Frsm. (Áki Jakobsson): Herra forseti. Allshn. hefur haft þetta mál til athugunar. Það var líka flutt á síðasta þingi, og n. hafði mælt með því þá, og hún er sammála um að mæla með afgreiðslu þessa máls. Ég vil í því efni bara vísa til grg. og þess fskj., sem fylgir með till. á þskj. 116, með þeim rökum, sem liggja að þessu máli, og ætti að vera hægt með lítilli fyrirhöfn að fá leiðréttingu á því efni, sem till. fjallar um.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 25:3 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: JJós, JG, JÁ, JR, JörB, KK, KS, LJós, MJ, PÞ, PO, RÞ, SÁ, SÓÓ, VH, ÞÞ, ÁkJ, ÁS, BrB, EOI, EirÞ, GTh, GÞG, HÁ, HV.

nei: SkG, BÓ, GJ.

IngJ, LJóh, StJSt, BSt, EmJ, EystJ, GG, JPálm greiddu ekki atkv.

16 þm. (JóhH, JS, ÓTh, PZ, SB, SG, StgrA, StgrSt, AE, ÁB, BBen, FRV, GÍG, HG, HelgJ, HermJ) fjarstaddir.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 25:3 atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 486).

9. Greiðslugeta atvinnuveganna.

Á deildafundum 30. okt. var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um rannsókn á greiðslugetu atvinnuveganna í samráði við samtök atvinnurekenda og launþega [112. mál] (A. 151).

Á 10. og 12. fundi í Sp., 5. og 12. nóv., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 16. fundi í Sp., 26. nóv., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Sigurður Bjarnason): Herra forseti. Ég hef leyft mér ásamt 5 öðrum hv. þm. að

flytja hér till. um rannsókn á greiðslugetu atvinnuveganna í samvinnu við samtök atvinnurekenda og launþega.

Efni þessarar till. er að fela ríkisstj. að láta fram fara rannsókn á greiðslugetu og afkomu aðalatvinnuvega þjóðarinnar með það fyrir augum að fá úr því skorið, hversu hár rekstrarkostnaður atvinnutækjanna megi vera, til þess að þeim verði haldið í gangi sem lengst án hluta hvers árs og þeir veiti sem varanlegasta atvinnu. Enn fremur er lagt til í till., að ríkisstj. leiti aðstoðar og samvinnu við samtök launþega og atvinnurekenda um framkvæmd þessarar rannsóknar, sem skal vera lokið fyrir 1. nóv. næsta árs.

Það er megintilgangur þessarar þáttill. og þeirrar rannsóknar, sem hún gerir ráð fyrir, að komast að niðurstöðu um það, á hvern hátt megi tryggja öllum almenningi í landinu næga atvinnu, þannig að slíkt samræmist jafnvægi í þjóðarþúskapnum. Til þess að svo megi verða, má rekstrarkostnaður fyrirtækjanna ekki verða svo hár, að taprekstur hljóti af, því að af taprekstri hlýtur að leiða stöðvun framleiðslunnar, atvinnuleysi og vandkvæði. Með rannsókninni er m. ö. o. ætlað að sýna, hvern framleiðslukostnað hinar einstöku greinar atvinnulífsins geta borið. Ef hún leiðir það í ljós, að tap er á einstökum greinum atvinnulífsins eða mörgum þeirra, þá leiðir af því, að nauðsyn bæri til þess að láta fara fram framhaldsrannsókn, sem hefði það markmið að finna leiðir til þess að koma í veg fyrir slíkan taprekstur. Ef hins vegar rannsóknin leiddi það í ljós, að um mjög verulegan hagnað væri að ræða, þá kæmi til athugunar, hvernig auka mætti hlut vinnunnar í arði framleiðslunnar.

Því miður er það þannig í okkar þjóðfélagi í dag, að líkurnar eru mjög litlar fyrir því, að þær atvinnugreinar muni finnast margar, sem skili miklum arði. Hitt mun algengara, að atvinnutækin séu rekin með halla, að stöðugur lánsfjárskortur þröngvi hag þeirra og jafnvel stöðvi rekstur þeirra um lengri eða skemmri tíma. Ég hygg, að ekkert sé nauðsynlegra í raun og veru í okkar efnahags- og atvinnulífi í dag en að þjóðin geri sér það fyllilega ljóst, hvar hún er á vegi stöðð með rekstur bjargræðisvega sinna, og geri sér það enn fremur ljóst, hvað hún hefur til skipta, því að laun fólksins í hverri einstakri atvinnugrein hljóta að verulegu eða öllu leyti að byggjast á þeim arði, sem atvinnufyrirtækin gefa. Meiru er ekki hægt að skipta upp. Lánsstofnanir kunna að vísu að geta tekið skakkaföllin af atvinnutækjunum um skamma stund, einstakar vertíðir t. d. í sjávarútveginum. En til lengdar verður engin atvinnugrein rekin með tapi. Þjóðin verður að miða kröfur sínar til framleiðslunnar við hinn raunverulega arð á hverjum tíma.

Ef til vill er slík rannsókn sem gert er ráð fyrir í þessari till. aldrei tímabærari en einmitt nú. Ég skal ekki fara út í að rekja viðhorfin í islensku efnahags- og atvinnulífi í dag. En það veit hver einasti hv. þm. og hver

einasti skyni borinn maður, sem fylgist með gangi atvinnulífsins, að þar eru horfur mjög óvænlegar, svo að ekki sé meira sagt.

Það er skoðun okkar flm. þessara till., að það sé mjög mikils virði, að launþegar og atvinnurekendur viti sem gleggst um, hvar þeir eru á vegi staddir í þessum efnum. Það hefur sýnt sig á liðnum tíma, að einmitt vanþekkingin á raunverulegu ástandi í atvinnulífinu hefur leitt til tortryggni, úlfúðar og illinda milli þessara stétta, sem að okkar áliti verða að vinna saman og eiga sameiginlegra hagsmuna að gæta, en ekki andstæðra.

Ég sé ekki ástæðu til að lengja mikið mál mitt og flytja fram fleiri rök fyrir þessari till. En ég vil að lokum segja það, að það hlýtur að vera sameiginleg skoðun allra þeirra manna, sem í raun og veru vilja, að afkoma almennings sé sem best og þjóðarheildarinnar sé sem tryggust, að atvinnulífið starfi jafnan á sem öruggustum grundvelli.

Ég leyfi mér svo að óska þess, að þessari till. verði vísað til hv. allshn.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 20. fundi í Sp., 3. des., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 31 shlj. atkv. og til allshn. með 33 shlj. atkv.

Á 25. fundi í Nd., 17. des., var till. tekin til síðari umr. (A. 151, n. 460).

Fram. (Magnús Jónsson): Herra forseti. Allshn. hefur haft þessa till. til meðferðar og rætt hana nokkuð. Hefur n. mælt með, að hún verði samþ., en þó tóku 2 nm., hv. 1. þm. Árn. og hv. þm. V-Sk., ekki afstöðu til málsins, þegar það var rætt í n.

Þegar till. þessi var hér til fyrri umr., gerði 1. flm. hennar, hv. þm. N-Ísf., ýtarlega grein fyrir ástæðum þess, að hún er fram borin, og sé ég ekki ástæðu til þess að eyða um það mörgum orðum. Till. fylgir grg., þar sem meginatriði málsins eru dregin fram og getið þeirra helztu röksemda, sem liggja því að baki, að till. er flutt.

Ég geri ráð fyrir því, að allir hv. þm. séu sammála um, að mjög æskilegt væri að reyna að finna einhvern grundvöll, sem hugsanlega væri hægt að standa á og á þann hátt leysa á friðsamlegri hátt en oft vill verða þau átök, sem verða í þjóðfélaginu milli einstakra stétta varðandi tekjuskiptingu þjóðarbúsins. Það er sífelldur ágreiningur um það á milli hinna ýmsu stétta, hversu eðlilegt sé, að tekjur af atvinnurekstri þjóðarinnar skiptist. Það verður að sjálfsögðu alltaf erfitt mál að finna slíkan grundvöll, og ef til vill er það ógerlegt. En ég hygg, að það sé fyllilega þess vert vegna mikilvægis málsins að gera tilraun til þess að

taka þetta mál til rækilegrri meðferðar en gert hefur verið.

Í þessari till. er lagt til, að ríkisstj. hafi forgöngu um slíka athugun, en hún verði framkvæmd í náinni samvinnu við samtök launþega annars vegar og atvinnurekenda hins vegar, því að í þjóðfélagi, þar sem um er að ræða frjálsa samninga milli launþega og atvinnurekenda um kaup og kjör, er það að sjálfsögðu höfuðatriði, að sú rannsókn og sá grundvöllur, sem fenginn kynni að verða, væri fundinn með athugun og frjálsu samkomulagi þessara tveggja aðila. Það eru auðvitað ekki aðeins laun, sem hér koma til greina, heldur einnig margvíslegur rekstrarkostnaður atvinnuveganna og einnig það, sem þyrfti að gripa inn í þessa athugun, að hve miklu leyti rekstrarkostnaður einnar atvinnugreinar ætti þátt í rekstrarkostnaði annarrar atvinnugreinar og hvort hugsanlegt væri að létta þar eitt-hvað á hinum einstöku atvinnugreinum.

Það má auðvitað endalaust bollaleggja um þetta mál. Þetta er ákaflega fjölbætt, og það kann ef til vill sumum hv. þm. að þykja sem hér sé um svo stórt og yfirgripsmikið mál að ræða, að það verði erfitt um vik um framkvæmdir á því. Og ég skal fúslega játa það, að þetta er vandasamt mál, og ef til vill verður harla erfitt að finna í því viðunandi niðurstöðu. En ég álit og það er skoðun allshn., að það sé margt til þess vinnandi að leitast við að finna slíkan grundvöll og leitast við að nota öll hugsanleg ráð til þess á þennan hátt, ef auðið væri að skapa vinnufrið í þjóðfélaginu og losna við þær eilífu deilur, sem valda þjóðarbúinu í heild oft stórfelldu tjóni.

Það ætti að vera sameiginlegt áhugamál bæði vinnuveitenda og launþega og allra þjóðfélagsstétta yfirleitt, að slíkur grundvöllur gæti orðið fenginn. Og þar sem gert er ráð fyrir, að þessi athugun fari fram í samvinnu milli þessara aðila, þá ætti að vera fengin trygging fyrir því, að í þeirri athugun yrðu ekki fyrir borð borin sjónarmið aðila málsins.

Það liggja vitanlega fyrir ýmiss konar upplýsingar um afkomu einstakra atvinnugreina í þjóðfélaginu, en heildarathugun á þessu máli hefur ekki farið fram. Í sambandi við þá vinnudeilu, sem stendur, var vakið máls á því, að slík athugun yrði látin fara fram, en á það var bent, að það mundi taka langan tíma, og vitanlega er það rétt, að heildarathugun á þessu máli tekur mjög langan tíma, og þarf mjög rækilega og gaumgæfilega að kanna mörg atriði málsins, áður en þess er að vænta, að niðurstaða verði fengin.

Það hefur einu sinni áður verið gerð tilraun til þess að leysa efnahagsvandamál þjóðarinnar með samvinnu milli stétta, þar sem var stéttaráðstefna sú, sem boðað var til fyrir nokkru. Því miður varð ekki árangur af þeirri ráðstefnu. En ég vil þó vænta þess, og ég hygg, að um það muni aðrir hv. þm. vera mér sammála, að því aðeins fáist farsælleg lausn á efnahagsvandamálum þjóðarinnar, að reynt verði að finna sem viðtækastan samstarfsgrundvöll milli hinna einstöku stétta þjóðfé-

lagsins. Af þeim sökum álit ég, að það sé spor í rétta átt að samþ. þá till., sem hér liggur fyrir, og að lögð verði áherzla á, að reynt verði að finna einhvern slíkan grundvöll sem hér er að vikið. Vil ég því fyrir hönd n. mæla með því, að till. verði samþ. óbreytt.

ATKVGR.

Till. samþ. með 29 slj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 488).

10. Verðmiðar á vörum í sýningargluggum.

Á deildafundum 17. nóv. var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um verðmiða á vörum í sýningargluggum verzlana [152. mál] (A. 242).

Á 15. fundi í Sp., 20. nóv., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 16. fundi í Sp., 26. nóv., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 20. fundi í Sp., 3. des., var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Rannveig Þorsteinsdóttir): Herra forseti. Till. þessi, sem hér liggur fyrir á þskj. 242, er um það, að Alp. skori á ríkisstj. að hlutast til um, að verðlanir verði skyldaðar til þess að hafa verðmiða á þeim varningi, sem settur er til sýnis í búðarglugga, sýningarkassa eða á annan hátt. Þetta virðist nú í fljótu bragði vera ákaflega lítið framkvæmdaratriði, sem hér er um að ræða, en einhvern veginn hefur það nú vafizt fyrir þeim aðilum, sem ættu að hafa með það að gera, að slíkir verðmiðar væru á vörum, hvort sem það hefur nú verið vilji fyrir því eða ekki. En mér er kunnugt um, að einhverjar umræður hafa orðið um það, t. d. meðal verzlunarstéttarinnar, að þetta væri rétt að gera, en það hefur þó aldrei komið í framkvæmd. Um þetta eru, að því er ég bezt veit, engar reglur til eins og er. Það var til reglugerð. Hún var frá árinu 1939 og var byggð á l. frá 1937. En samkv. 1. um fjárhagsráð, nr. 70 frá 1947, voru að visu settar reglur um verðmerkingu vara, en þær reglur náðu einungis til þess varnings, sem hámarksverð var á. M. ö. o., þegar nú hefur verið fellt niður hámarksverð á miklum hluta af þeim varningi, sem til sölu er í verzlunum, þá gilda ekki þau ákvæði um verðmerkingu, sem voru í þeim reglugerðum, sem til voru samkv. þessum l. nr. 70 frá 1947, og er því full ástæða til þess, að sett verði slík reglugerð nú að nýju. En ég er ekki í nokkrum vafa um það, að í l. um fjárhagsráð er fullkomin heimild til þess að setja slíka

reglugerð, og þess vegna taldi ég ekki, að þetta ætti heima sem lagafrv., aðeins sem áminning til hæstv. ríkisstj. um að setja reglugerð sem þessa.

Ég teldi að því mikið hagræði fyrir almenn- ing og fyrir verzlunarfólk, ef þetta yrði regla, að vörur væru verðmerktar. Og í raun og veru, þó að till. gangi nú ekki lengra en svo, að talað sé um búðarglugga eða sýningarkassa eða á annan hátt, þar sem vörur eru til sölu, þá álit ég, að vörur ættu að vera verðmerktar svo víða eða á svo mörgum stöðum í verzlun- um sem mögulegt er, þannig að fólk, þegar það kemur inn í verzlun, jafnt og þegar það athugar varning í búðargluggum, viti ævin- lega, hvert verð er á þeim, án þess að gera um það fyrirspurnir til verzlunarfólksins. En þetta á þó alveg sérstaklega við um búðar- glugga. Það er bara vegna þess, að þegar maður er á gangi um götu og sér hlut í búð- arglugga, sem mann kannske langar til að eign- ast, þá er það önnur hliðin á því máli, hvað hluturinn kostar. Og það verður til þess, að ef verðið er þannig, að maður vill greiða það, þá fer maður að athuga nánar, hvort hluturinn er nothæfur. En ef hluturinn er á því verði, að maður ekki vilji greiða fyrir hann það, sem upp er sett, þá er það látið eiga sig. Enn fremur eru verðmerkingar ákaflega nauð- synlegar sökum þess, að nú er mjög misjafnt verð á vörum og það á algerlega sams konar varningi. Þetta gæti orðið til þess, að þeir, sem hafa ódýrar vörur á boðstólum, sem eru fullkomlega hliðstæðar við aðrar dýrari á öðrum stöðum, alveg án þess að hafa annað fyrir því en að verðmerkja vörurnar greini- lega og setja þær út í gluggana fái til sín verzlunina, sem og réttmætt er. Ég held þess vegna, að þessi litla þáttill. geti orðið til mikils hagræðis. Ég álit, að hún sé ekki einasta til hagræðis fyrir allan almenning, heldur líka fyrir verzlunarfólkið, sem þegar mikið er að gera getur ekki staðið í því að vera að svara því með hvern hlut, hvað hann kosti, í stað- inn fyrir að vísa aðeins til verðmerkingarinnar.

Það tíðkast alls staðar erlendis eða víðast hvar, þar sem ég hef séð, að vörur séu verð- merktar, ekki einasta þar sem þær eru látnar til sýningar í búðargluggum og þess háttar, heldur inni í verzlunarhúsum sjálfum. Það eru náttúrlega miklu stærri verzlunarhús þar víða en hér gerist, en maður gengur þar bara um og veit strax á augnablikinu, hvort verðið er þannig, að maður vilji hafa viðskipti á þessum stað.

Ég held, að það geti engin andstaða orðið gegn till. sem þessari, hún sé svo sjálfsögð. Ég legg það undir vald hæstv. forseta, hvort hann álitur rétt að fresta umr. og vísa till. til n. Ég álit það ekki nauðsynlegt, en mun beygja mig algerlega fyrir vilja hæstv. forseta um það mál.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 21. fundi í Sp., 5. des., var fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 29 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 25. fundi í Sp., 17. des., var enn fram haldið einni umr. um till. (A. 242, n. 428).

Frsm. (Jörundur Brynjólfsson): Ég get lát-ið nægja að vísa til álits allshn. Hún mælir með, að þáttill. verði samþ. óbreytt eins og hún liggur fyrir. Einnig get ég skirskotað til þeirrar grg., er fylgir till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 27 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 489).

11. Mannréttindi og mannfrelsi.

Á 1. fundi í Sp., 2. okt., var útbýtt:

Till. til þál. um aðild Íslands að samningi Evrópuráðsins um verndun mannréttinda og mannfrelsis [14. mál] (A. 14).

Á 5. fundi í Sp., 15. okt., var till. tekin til fyrri umr.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Till. sams konar að efni og þessi var lögð fyrir síðasta Alþingi, en var þá ekki útrædd. Ég orða það svo, að segja sams konar að efni, vegna þess að orðalaginu á samningnum, sem hér fylgir með sem fylgiskjal og er þáttur í till., hefur verið breytt að þessu sinni. Eins og menn vita, þá er oft erfitt að þýða slík skjöl, sem eru sérstaks efnis, fræðilegs, finna yfir það hin réttu heiti og nógu lipurt mál á íslenskri tungu. Okkur var það ljóst þegar í upphafi, að samningurinn var ekki nógu lipurt þýddur. Þess vegna var þýðingin endurskoðuð og nú reynt að koma þessu í betra horf. Hvort svo hefur tekizt, er auðvitað alltaf álitamál, það er smekksatriði, sem erfitt er um að dæma, en mér sýnist þó, að þetta sé sýnu liprara nú en þá var.

En efnið á auðvitað að vera alveg óbreytt frá því, sem þá var, og það er það, sem mestu máli skiptir. Ég gerði þá stuttlega grein fyrir þessu máli. Hér er um að ræða samning á milli þeirra þjóða, sem taka þátt í svo kölluðu Evrópuráði, um verndun mannréttinda og mannfrelsis. Fyrir okkur Íslendinga eru í sjálfa sér litil nýmæli í þessu á þann veg, að efnisákvæðin um réttarvernd einstaklinganna eru yfirleitt öll nú þegar í íslenskum lögum. Það kann að vera nokkuð öðruvísi til háttað í einstöku atriðum, en yfirleitt má segja, að þær réttarhugmyndir, sem fram koma í þessum samningi, séu sameiginleg arfleifð hinna frjálsu vestrænu þjóða, þar með talinna Íslendinga, og Alþt. 1952. D. (72. löggjafarþing).

er það auðvitað alveg gagnstætt því, sem er um þær þjóðir, sem háðar eru einræði og kúgun, hvers eðlis sem er, sem því miður eru allt of margar í heiminum, eins og við vitum. — Hitt er nýtt, að gert er ráð fyrir sérstökum alþjóðlegum dómstóli, sem geti með vissum nánar tilteknum skilyrðum kveðið upp dóm, ef sá réttur er brotinn, sem hér er veittur.

Það er enginn vafi á því, að þessi samningur er merkilegur ávöxtur samstarfs hinna frjálsu lýðræðisþjóða í Evrópu, og þess vegna ber því að fagna, að menn hafa komið sér saman um hann. Það eru ekki enn þá nema tiltölulega fáar þjóðir, sem hafa staðfest samninginn á þann veg, sem ætlunin er að fá nú heimild til að Íslendingar geri, en þær munu þó vera einar þrjár eða fjórar, og finnst mér sjálfsagt að fá á þessu þingi heimild til staðfestingar af hálfu Íslands, svo að Ísland verði ekki eftirbátur annarra um samþykki sitt á þessari frelsisskrá, slíkri frelsisskrá, sem er einn gleggsti munurinn á þeim ríkjum, þar sem segja má, að fólkið lifi frjálsu mannsæmandi lífi, og hinum, þar sem kúgun og ofbeldi á sér stað.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til utanrnmn. með 27 shlj. atkv.

Á 26. fundi í Sp., 19. des., var till. tekin til síðari umr. (A. 14, n. 487).

Frsm. (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. Þessi till. til þál. um aðild Íslands að samningi Evrópuráðsins um verndun mannréttinda og mannfrelsis er lögð fyrir hið háa Alþingi af hæstv. ríkisstj. Þessi sáttmáli Evrópuráðs-ríkjanna er gerður á grundvelli samþykktar ráðgjafarþingsins og var undirritaður af ráðherranefnd Evrópuráðsins í Rómaborg 4. nóv. 1950. Voru þar mættir utanríkisráðherrar allra þátttökuríkjanna eða fulltrúar þeirra.

Með sáttmálanum hafa þátttökuríki Evrópuráðsins orðið ásátt um að leggja gerðir sínar viðvikjandi helgi hinna þýðingarmestu mannréttinda og grundvallar persónufrelsis undir alþjóðlegt eftirlit. Þessi mannréttindi og frelsi mynda undirstöður að sönnu lýðræðislegu þjóðskipulagi. Alþjóðlegar varnir eru þannig í fyrsta sinn reistar, sem beina má gegn einræðiskenndum aðgerðum. Hér ræðir um sameiginlegt átak frjálsu þjóðanna, árangur náinnar samvinnu þjóðarheilda og ríkisstjórna í lýðræðisríkjum Evrópu, starfandi í báðum deildum Evrópuráðsins, ráðherranefndinni og ráðgjafarþinginu.

Í formála fyrir þessum sáttmála er það tekið fram, að hann sé fyrir þær sakir gerður, að ríkisstjórnir þær, sem að sáttmálanum standi, þ. e. a. s. stjórnir þátttökuríkja Evrópuráðsins, hafi með tilliti til hinnar almennu yfirlýsingar um mannréttindi, sem hafi verið gerð á þingi Sameinuðu þjóðanna 10. des. 1948, og

með því að yfirlýsing þessi miði að því að tryggja almenna og virka viðurkenningu umræddra mannréttinda og þar sem markmið Evrópuráðsins sé að koma á meiri einingu þátttökuríkja, gert þessa samþykkt, en ein leiðin til slíkrar einingar sé viðurkenning almennra mannréttinda og grundvallarfrelsis. Vilja þau staðfesta trú sína á slík grundvallarskilyrði frelsisins, sem séu undirstöðuatriði friðar og réttlætis í heiminum, og þeim verði best við haldið annars vegar með virku lýðræðislegu stjórnarfarir og hins vegar með almennri viðurkenningu þeirra mannréttinda, sem slíkt stjórnarfar byggist á. Hafi því stjórnir þeirra ríkja Evrópu, sem sömu skoðanir hafa í þessum efnunum og eiga sameiginlega arfleifð stjórnarfarslegra erfðakenninga, hugsjóna, frelsis, laga og réttar, ákveðið að taka höndum saman til þess að standa sameiginlega vörð um þau mannréttindi, sem hin almenna yfirlýsing hljóðar um.

Þessi sáttmáli er saminn í fimm aðalköflum og 66 greinum. Í 1. kaflanum, sem er 18 greinar, ræðir um hið almenna persónufrelsi. Í 2. kafla ræðir um framkvæmdavald það, sem sett skuli á stofn sameiginlega af þátttökuríkjunum til að tryggja alþjóðleg afskipti af mannréttindamálum, og er þar á meðal gert ráð fyrir Evrópu nefnd og Evrópu dómstóli, er um þessi mál skuli fjalla. Í 3. kaflanum eru ákvæði um, hversu slík n. skuli skipuð, en í henni er gert ráð fyrir, að einn maður frá hverju þátttökuríki eigi sæti. Þá eru þar ákvæði um meðferð mála í nefndinni, áður en til þess kemur, að þeim sé skotið til úrskurðar í Evrópu dóm. Er sá kafli í 17 greinum. 4. kaflinn ræðir um mannréttindadómstól Evrópu, af hvaða aðilum hann skuli skipaður og á hvern hátt og svo um meðferð mála og dómsúrskurði meðal annars. Er sá kafli í 17 greinum. Og loks er 5. kaflinn um fullnægingu dóma og fullgildingu sáttmálans, hversu langan tíma hann sé bindandi fyrir þátttökuríkin o. s. frv., en hann er í 10 greinum.

Það er harla einkennandi tákn þeirra tíma, er við lifum á, hversu mannréttindamálin eru ofarlega á baugi á alþjóðabingum hinna frelsisunnandi þjóða. Hér á landi höfum vér sem betur fer notið þessara mannréttinda og þekkjum ekki af eigin reynd annað. Stjórnarskrá vor frá 1874, sem páverandi konungur landsins færði þjóðinni, markaði skýrar linur í þessu efni, og þótt stjórnarskrá landsins hafi oft síðan verið breytt, hafa almenn mannréttindi og persónufrelsi jafnan verið tryggð landsins börnum. Og svo er enn í dag í stjórnarskrá lýðveldisins frá 1944.

Vegna þess að íslenska þjóðin hefur jafnan átt og aldrei misst þessi dýrmætu réttindi, sem við teljum sjálfsögð, finnst oss ef til vill minna um þau en vera ber og eigum þess vegna erfitt með að skilja, hvers vegna alþjóðaráðstefnur, hver af annarri, hafa mannréttindamálin á dagskrá og leggja á þau höfuðáherzlu. Þetta mun helst vera af því, að við heiminum blasir sú sorglega staðreynd í þeim ríkjum, þar sem einræðið heldur á veldissprotu,

að sjálfsögðustu réttindi mannsins eru litilsvirt.

Þegar undirskrift þessa sáttmála fór fram í Rómaborg, eins og ég áður lýsti, árið 1950, þann 4. nóv., voru mættir fulltrúar allra þátttökuríkja Evrópuráðsins, í flestum tilfellum utanríkisráðherra eða þá fulltrúi utanríkisráðherra. Hver þeirra lét nokkuð ummælt, þegar undirskriftir höfðu farið fram. Ég vil ekki þreyta hv. Alþingi á því að lesa upp ummæli allra þeirra fulltrúa, sem hér ræðir um, en ég leyfi mér að benda á ummæli fulltrúa fyrir þjóð ríki, þ. á m. Ísland, til þess að gefa hv. alþm. innsæi í það hugarfar, sem hefur ráðið hjá þeim, er að undirskrift þessa sáttmála stöðu.

Fulltrúi utanríkisráðherra Íslands, herra sendiherra Pétur Benediktsson frá Íslandi, mælti:

„Þessi samtök til verndunar mannréttindum eru hornsteinn þess varnarsvirkis, sem verður bakhjarl baráttu vorrar fyrir mannréttindum gegn þeim, sem nú ógna rétti og persónulegu frelsi.“

Utanríkisráðherra Írlands, hinn heimskunni gáfumaður Sian McBride, sem hér var á ferð s. l. sumar, mælti við þetta tækifæri:

„Þau átök, sem nú standa yfir í heiminum, eiga sér stað að miklu leyti í hugum og tilfinningum mannkynsins. Í þessum átökum hef ég fundið til þess, að oss skortir skýran og ótvíræðan sáttmála varðandi þau réttindi, sem vér sem lýðveldissinnar ábyrgjumst þjóðum vorum. Sá sáttmáli, er hér liggur fyrir, er spor í þá átt.“

Utanríkisráðherra Noregs, Halvard Lange, sagði:

„Hingað til hefur vernd almennra mannréttinda átt sér stað innan takmarka þjóðfélaga vorra. Sáttmáli sá, sem hér er gerður, færir verndun á grundvallarfrelsi hvers einstaklings á rýmra sviði, Evrópusviði.“

Ég ætla, að þessi ummæli nægi til þess að sýna fram á þýðingu þessa merka máls, sem hér er á ferðinni, og eins nægi til aukins skilnings fyrir þá, sem líta svo á með réttu, að mörg þau atriði, sem eru í þessum sáttmála, höfum vér þegar í lögum, þessi ummæli um, að með honum er frelsisgrundvöllurinn færður á rýmra svið en hingað til, að hann hefur verið innan hvers einstaks þjóðfélags hjá þeim ríkjum, sem þarna eiga hlut að máli.

Utanrmm. hélt fund þann 17. des. til þess að ræða þessa þáttill. og féllst á að mæla einróma með, að hún væri samþ. af hinu háa Alþingi óbreytt. Einn nm. (FRV) var fjarstaddur sökum veikinda, annar nm. (GTh) hafði boðað forföll.

ATKVGR.

Till. samþ. með 28 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 512).

12. Bátasmið innanlands.

Á deildafundum 20. nóv. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þól. um smíði 10 fiskibáta innanlands
[157. mál] (A, 257).

Á 24. fundi í Sp., 10. des., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Áki Jakobsson): Herra forseti. Eg flutti samhljóða þáttill. á síðasta þingi, en hún fékkst ekki útrædd.

Till. sú, sem hér liggur fyrir, fjallar um það, að Sp. skori á ríkisstj. að hefja sem fyrst smíði innanlands á 10 fiskibátum að stærð 25—60 tonn brúttó, er seldir væru útvegs-
mönnum með góðum greiðsluskilmálum og vaxtakjörum. Það hefur verið svo undanfarin ár, að lítið sem ekkert — og má sennilega frekar segja ekkert — hafi verið byggt af nýjum skipum hér innanlands. Þetta er ákaflega bagalegt vegna þess, að það er óhjákvæmilegt að reka viðgerðarstöðvar báta hér við land til viðhalds þeim bátum, sem núna eru í gangi, en hins vegar mjög erfitt að reka þær, ef þær hafa enga nýsmíði með höndum. Þetta er svo bagalegt, að það stendur beinlínis öllum viðgerðum bátanna fyrir þrífum, og má búast við því, að það verði miklu dýrara yfirleitt að fá eðlilegar viðgerðir, þegar skipasmiðastöðvarnar hafa enga nýsmíði, ekkert verk, sem þær geta sett sinn fasta mannskap í á milli þess sem viðgerðirnar ber að, en það er vitanlega mest þegar verið er að útbúa skipin á vertíð, bæði sildarvertíð, vetrarvertíð og yfirleitt á önnur úthöld, og þá mjög oft á svipuðum tíma margir bátar í einu. Þess á milli verða þær að standa uppi með mennina, ýmist að segja þeim upp eða hafa kostnað af því að greiða þeim kaup án þess að geta falið þeim ákveðin verkefni, sem verður til þess, að skipasmiðastöðvarnar hyllast til þess að taka óeðlilega mikið fyrir viðgerðir sínar til þess að standa undir þessum kostnaði. Þetta er sem sagt óhjákvæmileg nauðsyn til þess að geta haldið uppi eðlilegri starfsemi í skipasmiðastöðvum eða bátasmiðastöðvum landsins.

Nú er það svo, að á undanfórnum 2—3 árum hafa verið fluttir inn nokkrir bátar, sem hafa verið smíðaðir erlendis, þrátt fyrir það þó að reynslan sýni, að íslenskum bátarnir eru betri, ódýrari í viðhaldi og á allan hátt betur við hæfi og eftir óskum íslenskra sjómanna og fiskimanna heldur en hinir erlendu bátar. Það hafa margir þeir gallar komið fram t. d. á þeim bátum, sem smíðaðir voru í Svíþjóð, sem ekki hafa komið fram á þeim bátum, sem smíðaðir voru hér heima. Og yfirleitt hafa þeir bátar, sem smíðaðir voru hér heima, 26 talsins, á vegum ríkisstj. reynzt mjög vel. Það hafa líka verið smíðaðir fleiri bátar á vegum einstaklinga. Þeir hafa líka reynzt mjög vel hér og sýnt sig að vera ódýrustu bátarnir í rekstri. Það er oft svo, að þótt þessir bátar, sem koma erlendis frá, séu nokkru ódýrari en innlendu bátarnir, þá hefur það unnizt upp og

meira til í alls konar viðgerðum, sem hefur verið nauðsynlegt að framkvæma á hinum erlendis byggðu bátum strax eftir að þeir komu frá útlöndum eða mjög fljótlega eftir að farið var að nota þá hér. Verst hafa þó reynzt hinir gömlu erlendu bátar, sem ekki hafa verið smíðaðir eftir íslenskum kröfum, heldur smíðaðir eftir erlendum kröfum í skipasmiðastöðvum erlendis og fluttir inn gamlir, sérstaklega frá Svíþjóð. Þeir hafa reynzt mjög illa, og hafa margir farið með allri áhöfn, og þer kunnáttumönnum saman um, að það muni stafa af því, að yfirbygging þessara báta sé óhæfilega velkbyggð miðað við íslenskt sjólag og íslenska veðráttu, og bátarnir muni hafa farið með þeim hætti, að tekið hafi ofan af þeim og skipið opnast. En þeir hafa nokkrir farið alveg. Þetta hefur sýnt, að þær kröfur, sem gerðar eru til íslenskra báta, og sá byggingarmáti, sem íslenskir skipasmiðir fylgja, er ekki út í bláinn, þrátt fyrir það þótt það sé nokkru dýrara en erlendis. Það er nauðsynlegt til þess að tryggja öryggi sjómanna okkar í hinum miklu veðrum, sem Íslendingar verða að stunda sjó í, þegar tillit er tekið til þess, að aðalvertíð íslenskra fiskibáta er um erfiðasta tíma vetrarins.

Eg tel það vera mikla nauðsyn, að hafizt verði handa um byggingu báta til þess að halda við þeim bátafloata, sem við höfum. Við eigum stóran bátafloata og mikinn, og því miður hefur ekki orðið eins mikið gagn og brúk af þeim bátafloata eins og við hefðum vænt, vegna þess að síldin hefur brugðizt okkur í svo mörg ár. Engu að síður er nauðsynlegt, að okkar bátafloati minnki ekki verulega eins og nú hefur verið, enda telja skýrslur, að heildarburðarmagn þeirra báta, sem tölunni týna á hverju ári, bæði með því að verða ónýtir fyrir aldur og með því að farast á einn eða annan hátt, muni vera allt að um þúsund tonn brúttó. En það, sem hér er farið fram á, er, að smíðaðir verði 10 fiskibátar að stærð 25—60 tonn, sem ætti að vera aldrei meira en svara ca. 500 tonn samtals. Það sést af þessu, að þetta er ekki nema upp í nokkurn hluta af því skarði, sem heggst í bátafloata okkar á hverju ári, og er þegar orðið þannig, að menn sætta sig ekki við að fá ekki báta í skörðin og eru sífellt að sækja um það til hins opinbera að fá að kaupa báta erlendis til þess að þurfa ekki að hætta þessum atvinnurekstri, þeir sem misst hafa sína báta.

Það mun vera nokkur munur á verði báta, sem byggðir eru erlendis, og báta, sem byggðir eru innanlands, en verulegur hluti af þeim mismun er þó hlutir, sem við getum ráðið við sjálfir. Það eru t. d. skattarnir. Um það liggja sérstaklega fyrir í máli hér í þinginu ákveðnar till. Það eru tollar alls konar á innfluttu efni til bátanna. Ef þeir tollar væru felldir niður og íslenskum skipasmiðastöðvum þannig veitt sama aðstaða og erlendum skipasmiðastöðvum hvað verðlag snertir á bátum hér innanlands, þá er mismunur á verðlagi báta, sem smíðaðir eru hér innanlands, og báta, sem keyptir eru erlendis frá og smíðaðir þar,

svo óverulegur, að hagræðið af því fyrir þann, sem er að byggja bátinn, fyrir væntanlegan eiganda, að geta fylgt sjálfur með eða látið fylgjast sjálfur daglega með allri smíðinni og þar með fyrirbyggja ýmsa vankanta, sem oft vilja verða á bátum, sem eru smíðaðir undir minna eftirliti, er fyllilega endurgjald fyrir það, sem þessir bátar kunna að verða dýrari. Eg vænti þess því, að hv. þm. athugi gaumgæfilega þetta mál og kynni sér hver í sinu byggðarlagi, hvernig ástand og horfur eru með þessa hluti þar, og býst við því, að það sé ekki farið neitt óvarlega, þó að ríkisstj. sé heimilað að hefja smíði á 10 fiskibátum af þeirri stærð, sem hér um ræðir. — Eg vil svo leggja til, að þessari till. verði að lokinni þessari umr. vísað til hv. allshn.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 25. fundi í Sp., 17. des., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 31 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 27. fundi í Sp., 12. jan., var enn fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Till. vísað til siðari umr. með 28 shlj. atkv.

Á 28. fundi í Sp., 14. jan., var till. tekin til siðari umr. (A. 257, n. 511).

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. Hv. flm. þessarar till. til þál., hv. þm. Siglf., sem einnig á sæti í allshn., hafði einmitt minnst á það við mig í morgun, að hann yrði sökum lasleika forfallaður, og það mig sem formann n. að segja nokkur orð um þá niðurstöðu, sem hv. n. komst að varðandi þáttill. hans um bátasmiði innanlands, — niðurstöðu, er liggur fyrir hér á þskj. 511.

Það er deginum ljósara og er löngu vitað, að það er stórkostleg afturför í smíði á hæfilegum fiskiskipum hér innanlands, — afturför, sem er mjög skaðleg bæði fyrir þá, sem þessa smíði stunda, framþróun skipasmiðanna hér á landi og líka fyrir þá útgerðarmenn, sem á ýmsum tímum þurfa að eignast ný skip. Á iðnaðarþingi, sem haldið var hér í haust, var þetta mjög til umræðu, og meðan það þing stóð, kom nefnd manna frá því þingi og fékk áheyrn hjá báðum sjútnv. hv. Alp., og tjáðu þeir þessi vandkvæði, sem að visu ýmsir af okkur þekktu. En þeir gerðu meira. Þeir höfðu á þróunum hugmyndir um að koma aftur af stað hér skipasmiði innanlands, sem þeir lögðu fyrir þessar n. í frv.-formi ásamt grg. og sjútnv. síðan tóku til meðferðar. Á meðan þessu fór fram, var lagt fram í hv. Nd. frv. frá að ég held tveimur, ef ekki fleiri hv. Alpfl.-mönnum, sem miðar að því að fá gefna eftir tolla og söluskatt á því efni, sem fer til skipa, og er

tilgangurinn auðsæilega sá að greiða fyrir því, að bátar séu smíðaðir hér á landi.

Sjútnv. tóku á þessum málum iðnaðarmanna eins og þær höfðu aðstöðu til, leituðu álits fiskimálasjóðs um lán út á skipin, héldu allmarga fundi til að ræða þetta mjög svo stóra vandamál og áttu að síðustu viðtal við hæstv. fjmrh. og einnig við hæstv. sjútnv. eða atvmrh. í því skyni að fá hrundið af stað nokkru átaki þessar skipasmiðar varðandi, — átaki, sem ekki er hægt að gera nema með því, að ríkisstj. og Alp. beiti sér einhuga að því að kippa í lag þeim skorti á innlendum bátum, sem fyrir hendi er. Eg verð því miður að jata það, að allar tilraunir sjútnv. Alp., líka hjá hæstv. ríkisstj., fengust ekki feti framar en ætlað var til í frv. stjórnarandstöðunnar, Alpfl., og eftir því sem ég veit bezt, þá stendur til, að því verði bætt inn í heimildagrein fjárl., að gefa megi eftir tolla af efni, sem fer til innlendra bátasmiða, og tel ég vist, að það muni þá gilda líka um aflvélnar, sem eiga þar að vera með. Því miður liggur það þegar í augum uppi, að þessi fyrirgreiðsla, svo góð sem hún er, nær hvergi nærri til þess að brúa það djúp í fyrsta lagi, sem er á milli fiskiskipa eða báta smíðaðra innanlands og milli báta, sem smíðaðir eru eða smíðaða má fá utanlands, og í öðru lagi verða bátarnir, svo dýrir sem þeir kunna að reynast, ofurefli útgerðarmönnum eða fiskimönnum að eignast, nema miklu meiri lán fáist út á þá en nú eru fong á. Eins og vitað er, hefur togarafloinn verið fenginn til landsins með tilhlutun ríkisvaldsins og með stórkostlegri fyrirgreiðslu hvað tilkostnað snertir, sem í togarana þarf að leggja af ríkisins hálfu. Upphaflega mun það hafa verið svo, að um 85% voru lögð fram sem lán frá ríkinu, en eigendum ætlað að annast um 15%. Í sjálfu sér væri það ekkert ósanngjarn, að slíkt hið sama ætti sér stað í bátasmiðunum, og þess væri undir núverandi kringumstæðum fyllilega þörf, að þetta væri gert. En hæstv. ríkisstj. virðist ekki hafa fengið augun opin fyrir þeim vandræðum, sem hér eru á ferðinni, því að eins og ég tók fram áður, þá nær þessi tollafyrirgreiðsla, sem fyrirhuguð er, allt of skammt í þessu efni. Þetta er þeim mun hörmulegra sem hér er margt í húfi, sem við getum ekki án verið. Það er í fyrsta lagi atvinna fjölda af skipasmiðum í húfi, og skipasmiðir hafa frá öndverðu verið hinir þörfustu þegnar þessa þjóðfélags, — menn, sem þjóðin má ekki án vera. Í öðru lagi er það í húfi, að þeir, sem stunda skipasmiðar eða hafa stundað og nú undanfarin ár hafa aðeins getað fengið viðgerðir á skipum til meðferðar, hverfi frá þeirri atvinnugrein og leggi aðra smíði fyrir sig, og þá blasir það beint við, að hinn stóri vélbátafloiti landsmanna eigi í fá eða lítil hús að vanda innanlands til þess að fá almennilega af hendi leysta viðgerð á skipum sínum, og þörfin fyrir slíkt er dagleg og verður alltaf svo.

Þetta sjónarmið leitaðist sjútnv. við að gera skýrt fyrir hæstv. ríkisstj. Þetta sjónarmið hafa vissulega þeir haft fyrir augum, sem

fluttu frv. í Nd. um fyrirgreiðslu skipasmíðanna, og þetta sjónarmið liggur enn fyrir hendi í þeirri till. til þál., sem hv. þm. Siglf. flutti hér á sínum tíma og hér er nú til umræðu. Að visu fer hann þar inn á leið, sem hann áður hafði farið sem ráðherra og mundi kannske nú vera álitin ekki eins heppileg og önnur úrræði. Það er vitað, að þegar hv. flm. þessarar till. var ráðherra, kom hann því til leiðar, að ríkið réðst í að smíða nokkra vélbáta, — þeir voru nú raunar allmargir, 50 talsins, 35 tonna og 55 tonna. Þetta þótti á þeim tíma nokkuð varhugaverð ráðstöfun, og ég skal játa það, að ég var þá þeirrar skoðunar, að það væri allhart úr hlaði riðið, en það kom aftur í minn hlut síðar meir í sömu stöðu og hv. flm. þessa frv. hafði verið, þegar hann hratt málinu af stað, að hafa með úthlutun á þessum skipum að gera, og það reyndist svo, að þau urðu færri en nauðsyn var á að hafa. Þar fékk ég a. m. k. fulla sannfæringu fyrir því, að það spor, sem stigið var og þótti djarft í þessu efni, hefði verið rétt, en nú er allt látið drattast, nú er ekki skipt sér af því, þó að ráðamönnum þjóðarinnar sé sýnt fram á, að hér sé hreinasti voði á ferðum, en þetta má sannarlega ekki svona til ganga. Það er gersamlega ófullnægjandi skref, þó að hér verði samþykkt og útfært í verkinu að fella niður tolla af efni til skipa. Það verður ekki til þess að hrinda af stað þeirri nýsmíði, sem okkur er nauðsynleg, því miður, það þarf sterkara og meira átak, og það þarf útvegum meira fjár til að lána þeim, sem smíða skipin, — lán, sem síðar geta gengið yfir á hendur þeirra eða bak þeirra, sem eiga að standa undir rekstri þessara skipa í framtíðinni.

Við höfum, eins og vitað er, í allshn. ekki leyfi til að skakka hér neinu um hvað snertir fjárreiður ríkisins. En við höfum leyfi til að láta uppi okkar álit og höfum gert það, undirstrikað nauðsynina með þeirri brtt., sem flutt er á þskj. 511 við hina upphaflegu þáltill., og með leyfi hæstv. forseta vil ég lesa hana hér upp:

„Alþingi ályktar að skora á ríkisstj. að láta athuga, hve mikið fiskibátafloki landsmanna hefur rýrnað á síðustu þrem árum, og athuga jafnframt möguleika á því að láta smíða hentuga fiskibáta í íslenskum skipasmíðastöðvum.“

Það stendur hér ekki neitt um það, að þetta eigi endilega að gera á ríkisins kostnað, heldur eru hæstv. ríkisstj. opnaðar fleiri leiðir í því efni og þ. á m. sú, sem mjög var til umræðu í sjútn. hér á öndverðu þingi og ég veit, að þeir, sem einna mesta reynslu hafa í stjórnsráðinu af þessum málum, smíði á fiskiskipum og afhendingu þeirra, aðhyllast. Það er sú leið að greiða verðlaun á hverja smálest, sem smíðuð er, þeim skipasmíðastöðvum, sem í það ráðast, — verðlaun, sem geti nálgast það að brúa að nokkru eða mestu leyti þann gifurlaga verðmismun, sem er á innlendum og útlendum bátum, og kæmu þannig að gagni bæði skipasmíðastöðvunum, iðnaðinum í landinu, sem fæst við skipasmíðar, og líka útvegsmönn-

unum, sem við skipunum eiga að taka, því að það er vitað og hefur sannast, svo að segja á öllum tímum, að vel smíðaðir innlendir fiskibátar eru betri, sterkari og oftast nær betri sjóskip og hentugri fyrir íslenskan sjávarútveg heldur en bátar, sem aðkeyptir eru, og er þó því sízt að neita, að oft eru það góðir bátar, sem fluttir eru til landsins. Mestu mistökin í þeim efnum munu hafa átt sér stað, þegar ríkisstj. á sínum tíma, utanþingsríkisstjórnin, sem kölluð var, lét smíða hina mörgu báta og dýru í Svíþjóð. Þeir hafa yfir höfuð ekki reynt eins vel og aðrir aðkeyptir bátar. Eg tel það þess vegna hina mestu nauðsyn, og allir hv. nm. í allshn. Sp. voru sammála um að leggja til, að þessu máli yrði gaumur gefinn á þann hátt, sem segir í brtt. n. Það er allt of mikið í húfi, eins og ég þegar hef sýnt fram á, fyrir þá, sem ráða hér í þessu landi, og þar er í rauninni Alþingi efst á baugi, að láta þessar smíðar fljóta sofandi að feigðarósi, því að það er ekki einasta iðnaðurinn, heldur líka sjávarútvegurinn, sem þar er í hættu staddur af þeim orsökum.

Ef við værum í vafa um þörfina, sem á því er að viðhalda hinum íslenska fiskiskipastól, þá get ég bent á, að samkvæmt skýrslu, sem n. sú í iðnaðarþinginu, sem kom til sjútn., lagði fram, er talið, að á tímabilinu frá 1949 og fram á 1952, að báðum þessum árum meðtöldum, hafi fækkun íslenskra fiskiskipa orðið samtals 129 skip. Það getur vel verið, að á þessu tímabili hafi hitzt svo á, að fleiri gamlir bátar hafi gengið úr sér en endranær, en talan er líka alveg gifurlæg, og þegar þess er gætt, að á þessum sömu árum mun ekki hafa verið smíðaður einn einasti bátur í landinu, þá gefur auga leið, að hverju rekur í þessum efnum fyrir þá þjóð, sem á 97% af gjaldeyrisöflun sinni undir því, sem fiskifloki landsins aflar.

Eg verð enn að láta í ljós það, hvað ég harma hinar dauðu undirtektir hjá hæstv. ríkisstj. í þessu máli, þegar sjútn. beggja deilda lögðu fyrir hana hina brýnu nauðsyn, sem hér er á ferðinni. Þegar þess er gætt enn fremur, að með lögunum um útvíkkun landhelginnar eru margir tugir, ef ekki hundruð af smærri fiskibátum gerðir óvirkir til sóknar eins og hún verður í framtíðinni, gerðir óvirkir til þess að sækja á grunnmiðin eins og þeir höfðu gert með dragnótinni, og þess í stað verða svo eigendur þeirra og þeir, sem af þeim höfðu framfærslu, að sækjast eftir lengri sókn og stærri skipum, þá gefur það auga leið, hversu brýn sú nauðsyn er, sem hér er, því að í viðbót við allt annað kemur þetta nýja atriði hér til greina. Í viðbót við allt annað kemur það hér til greina, að fjöldi manna, sem á undanförunum árum hefur getað sætt sig við litla farkosti og stutta sókn, verður nú að venda sínu kvæði í kross og sækja á djúpmið, og til þess þarf betri skip.

Eg skal svo ekki að ástæðulausu þreyta hv. Alp. á fleiri orðum um þetta efni, en ég gat ekki svo við það skilist, að ég reyndi ekki að gera það ljóst, hvað hér blasir við, eins og ég

þegar hef lýst, og ég vonast til, að hv. Alþ. fallist á að samþ. þá þáttill., sem hér liggur fyrir, svo breytta sem allshn. leggur til.

Gísli Guðmundsson: Herra forseti. Hér liggur nú fyrir á þskj. 511 nál. hv. allshn. um till. þá um smíði 10 fiskibáta innanlands, sem flutt var hér á Alþ. fyrir nokkru á þskj. 257.

Eins og hv. frsm. n. tók fram, þá leggur n. til og er sammála um það, að till. verði breytt nokkuð og að hún verði samþ. þannig. Í till. eins og hún yrði, ef breyt. hv. n. yrði samþ., eru tvö meginatriði. Annars vegar er gert ráð fyrir, að skorað sé á ríkisstj. að láta athuga, hve mikið fiskibátafloði landsmanna hafi rýrnað á síðustu þrem árum. Hins vegar svo að athuga möguleika á því að láta smíða hentuga fiskibáta í íslenskum skipasmiðastöðvum.

Ég tel sjálfsgengt að samþ. fyrra atriði till. eins og n. hefur gengið frá því. Það er nauðsynlegt að athuga þá breytingu, sem hefur orðið á fiskiflotanum. Það er alveg rétt, sem hv. frsm. tók fram í sinni ræðu, að þar hefur orðið um verulega rýrnun að ræða, og þarf að fá það nánar upplýst, hve mikil hún er og hvers konar, þ. e. a. s., hvað mikið hefur farizt eða gengið úr skaffinu af nýjum bátum og hvað mikið af eldri skipum og þess háttar.

Viðvíkjandi síðara atriðinu vil ég segja örfá orð. Ég vil spyrjast fyrir um það hjá hv. n., hvort það sé meiningin með þessari orðun till., að lögð verði einhliða áherzla á smíði báta innanlands, hvort það sé tilgangur n. með þessu orðalagi, að lögð verði einhliða áherzla á að bæta úr þeirri rýrnun, sem orðið hefur, með smíði innanlands, og ef svo er ekki, hvort n. þyki þá ekki ástæða til þess að gera orðalagið að þessu leyti nokkru rýmra en það er í till. hennar. Aðalatriðið er að sjálfsgöðu það, a. m. k. frá sjónarmiði þeirra, sem við útveginn fást, að fá báta í skarðið fyrir þá, sem hafa gengið úr skaffinu, farizt eða á annan hátt. Hitt er svo fremur áhugamál annarra, hvort þeir eru smíðaðir innanlands eða ekki, þó að innanlandssmiði sé þjóðhagslega séð mjög æskileg, ef möguleikar eru til þess. En frá sjónarmiði útgerðarinnar er það að sjálfsgöðu aðalatriðið að fá bættan þann missi, sem orðinn er, hvort sem það er gert með því að smíða bátana innanlands eða kaupa þá erlendis. En ég nefni þetta hér vegna þess, að um það eru nokkuð skiptar skoðanir, hvort eigi að gera, og a. m. k. allmargir hafa lagt áherzlu á það af þeim, sem hafa verið að reyna að koma upp nýjum bátum, að þeir yrðu einmitt keyptir frá útlöndum, en ekki smíðaðir innanlands, og það er vegna þess, að talið er, að hinir erlendu bátar séu miklu ódýrari en þeir, sem smíðaðir eru hér á landi. Það hafa verið nefndar tölur, sem virðast sýna það, ef réttar eru, að þetta geti munað — svo að ekki sé of mikið sagt — 30–40% á því, hvort bátur er smíðaður innanlands eða keyptur erlendis og það jafnvel þó að eftir væru gefnir þeir tollar, sem nú eru á smíðaeftni til báta, og þetta er náttúrulega ákaflega mik-

ill munur. Mér finnst því fyrir mitt leyti ekki ástæða til þess að slá því á nokkurn hátt föstu, að það eigi að auka flotann einhliða á þann hátt að smíða skipin innanlands, heldur sé a. m. k. ástæða til þess, að það mál sé enn athugað nokkuð, hvort hagkvæmara sé, og ekki slegið neinu föstu um það af hálfu Alþ. Nú má það líka vel vera, að það vaki alls ekki fyrir hv. n. að leggja einhliða áherzlu á smíði innanlands, þó að það sé sérstaklega nefnt, en þá væri æskilegt, að það kæmi fram hér í umr., t. d. að með þessu væri ekki verið að gefa það í skyn af hálfu Alþ., að það ætti að fresta eða ef til vill stöðva um hrið innflutning á erlendum skipum, því að það finnst mér að gæti verið nokkuð varhugavert, ef það væri gert. — Það var aðallega út af þessu atriði, sem ég kvaddi mér hljóðs, af því að mér finnst æskilegt, að það komi nokkru glegggra fram hér í umr., áður en till. er afgreidd, hver hugur hv. n. er í því efni.

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. Út af aths. hv. þm. N-Þ. vildi ég geta þess, að sú þáttill., sem hér er til umr., ræðir um smíði fiskiskipa innanlands, en n. bætti því við, að hún teldi rétt að láta rannsaka rýrnunina á flotanum og athuga jafnframt möguleika á því að láta smíða hentuga fiskibáta í íslenskum skipasmiðastöðvum. Með þessu er á engan hátt verið að segja, að það megi ekki bæta úr bráðri þörf útvegsmanna með því að veita þeim innflutningsleyfi fyrir bátum, því að sú smíði, sem gæti farið fram a. m. k. í nálægri framtíð, yrði aldrei það mikil að vöxtunum, þegar þess er gætt, að skipasmiðastöðvarnar liggja eiginlega alveg niðri og hafa hvorki efni né annað til þess að vinna úr, — hún yrði aldrei svo mikil að vöxtunum, að hún meгнаði einvörðungu að ráða bót á skortinum, sem er alltaf að koma fram í bátaflotanum.

Það er fjarri allshn. og fjærst mér með þessari samþykkt að leggja neinn stein í götu þeirra manna, sem neyðast til þess, vegna þess að ekkert íslenskt nýtt skip er á boðstólum m. a., að sækja til fjárhagsráðs um innflutningsleyfi fyrir báti, eða leggja nokkurn stein í þeirra götu; því fer fjarri. Ég hef komið of mikið nálægt því sjálfur á undanförunum árum að reyna að bæta úr þörf minna kjósenda og sjómanna þar með því að herja á fjárhagsráð æ ofan í æ og mánuðum saman til þess að fá innflutningsleyfi fyrir bátum, — ég hef gert of mikið að því til þess, að ég ætti að snúa við blaðinu í þessu efni. En jafnvel þó að horfið væri einvörðungu að því ráði að veita innflutningsleyfi fyrir bátum smíðuðum frá útlöndum, þá er ekki fullnægt nema annarri hlið þessa máls. Það er fullnægt þörf útgerðarmannsins í bili. En honum er hins vegar ekki séð fyrir því, að fagmaður eða fagmenn starfi áfram á skipasmiðastöðvunum, sem hann geti leitað til, þegar hann þarf að fá eitthvað gert við þennan eða aðra báta sína, og það er með því að hafa báta í smíðum á sem flestum skipasmiðastöðvunum, að þar standi skip, sem

smiðirnir geti horfið að, þegar þeir eru ekki að vinna við viðgerðir, að þeir geti haft eitt-hvað í smíðum, hægt að halda sérfræði þeirra við og tryggja það, að góðir skipasmiðir séu fyrir hendi, — það fengist tryggt með því, að nokkuð væri að því gert að smíða innanlands jafnframt. Að sjálfsögðu verður að sinna bráðri þörf útvegsmanna með því að leyfa þeim að flytja inn útlenda báta, ef engir íslenskir eru til ellegar þá verðbilið á milli er svo gífurlegt, að þeir fá ekki við ráðið. Og það er einmitt þarna, sem sérstaklega reynir á skilning hins opinbera og þörf er á aðstoð hins opinbera við að minnka þetta bil, því að þá þori ég að segja, að 9 af hverjum 10 útvegsmönnum mundu kjósa íslensk-smíðaða bátinn fram yfir þann útlenda, ef verðið væri, sem maður segir, nokkurn veginn sambærilegt.

Hv. þm. N-Þ. má ómögulega misskilja mig svo eða n., að hún vilji með þessu leggja nokkurn stein í götu fyrir það, að menn geti fengið sér innflutningsleyfi fyrir bát. Hún er þvert á móti að reyna að greiða fyrir því og greiða fyrir því um leið, að skipasmiðastöðv-arnar hafi eitthvað handa á milli. Það eru svo miklu fleiri bátar, sem þarf á hverju ári, heldur en það, sem flm. þessarar till. fór í fyrst-unni fram á að smíðaðir yrðu; það eru svo miklu fleiri, sem þarf til landsins á hverju ári, heldur en þar eru taldir. Og vitaskuld þarf að halda í fyrsta lagi opnum leiðum að því, að menn geti bætt bátakost sinn, á hvern hátt sem er. En með þessari þáttill. og brtt., sem henni fylgir frá n., er bent á það, sem nauðsynlegt er að þurfi að gera jafnframt hinu. Ætla ég svo, að hv. þm. þurfi ekki að vera í neinum vafa um, hvað hér er meint, eftir þessar útskýringar.

Það er svo mál út af fyrir sig, sem vel væri þess vert að þingið athugaði, hvað óendanlega mikil tregða getur verið fyrir hendi í fjárhags-ráði að greiða fyrir því, að menn geti fengið sér bát frá útlandinu, þó að þeir standi uppi bátlausir, eins og oft vill verða og nú er t. d. tilfellið, og þarf ekki að taka það upp í beinu samhengi við þetta mál, sem snertir hvort tveggja í senn þörf útgerðarmanna og þörf iðnaðarins. Eg veit t. d. um menn í Vestmanna-eyjum, sem misstu bát sinn í fyrra, og þótt bæði ég og þeir höfum farið margar ferðir og skrifað mörg bréf til fjárhagsráðs til þess að reyna að fá leyfi fyrir bát í stað þess, sem brann, — því að hann brann, þessi bátur, — þá hefur það ekki lukkast. Og ég er sízt af öllu að mæla þeirri tregðu bót og tel hana mjög átöluverða, en það þarf ekki að standa í vegi fyrir því, að till. sú, sem hér liggur fyrir, sé samþ.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Eg hef flutt á þessu þingi frv. til l. um niðurfell-ingu á öllum tollum og sköttum, sem nú verður að borga af efni til skipa, sem smíðuð eru innanlands. — Samkvæmt skýrslum og upp-lýsingum frá Fiskifélagi Íslands er það aug-ljóst mál, að hver sá, sem kaupir fiskibát, 60

tonn að stærð, smíðaðan í íslenskri skipa-smíðastöð, verður að borga a. m. k. 70 þús. kr. í tolla og skatta í sambandi við efni til slíks báts. Hins vegar er skip, sem keypt er utan-lands frá, flutt inn tollfrjálst. Það er sam-kvæmt l. heimilt að taka 2% toll af slíku skipi, en það hefur í framkvæmdinni alltaf verið fellt niður. Hins vegar hefur ekkert verið eftir gefið af þeim lögboðnu tollum og sköttum, sem greiða ber af efni til fiskibáta, smíðaðra í innlendum skipasmiðastöðvum. Þetta virðist vera ákaflega óheppilegt laga-ákvæði, fyrirgreiðsla fyrir því, að skipin, sem við þurfum að nota við okkar fiskveiðar, séu byggð erlendis, vinnan, sem við það gæti fallið innlendum mönnum í skaut, verður vinna fyrir útlendinga, og almennt er álitnið, að með þessu háttalagi sé að því stuðlað, að við fáum ekki eins vönduð og góð skip, miðað við íslensk skilyrði, eins og við fengjum, ef við styddum að því með lögjafarákvæðum m. a., að okkar fiskibátar væru smíðaðir innanlands. Því ber að fagna, að þetta frv. mitt fékk góðar undir-tektir, þegar það var lagt hér fram tiltölulega snemma á þessu þingi. En mér þykir því — því miður — seinka í n. og vildi nú vænta, að Alp. sæi þörf á því, að greitt yrði fyrir skipa-smíðum innanlands með því að samþ. það frv. í einhverri mynd. með þeim breyt. þá, sem hv. Alp. kynni að telja nauðsynlegt að á því yrðu gerðar. Þar með væri veitt aðstoð til innlenda skipasmiðaiðnaðarins, sem gæti létt 70—80 þús. kr. óþarfri byrði af bátum, sem smíðaðir væru hér innanlands. Að visu mundi það kosta íslenskkan ríkissjóð nokkra fórn, en ég hygg, að sú fórn mundi borga sig í auknu starfi innan-lands og þannig, að betur væri séð fyrir miklu nauðsynjamáli, sem er viðhald fiskibátaflotans, heldur en nú er gert.

Eg þarf því naumast að taka það fram, að ég væri mjög ánægður með það, ef þáttill. hv. þm. Siglf. (Ák.) á þskj. 257 um smíði 10 fiski-báta innanlands yrði samþ., helzt óbreytt. Mér er að visu ljóst, að ef menn sæju það, að ekki væru möguleikar til þess að smíða þessa tölu fiskibáta, þá erum við engu bættari með því, þó að stærri orð séu um höfð í ályktunartill. frá hv. Alp. Og hefðu menn gert sér það ljóst, að möguleikarnir væru ekki svona stórfelldir, heldur einhverjir minni, þá hefði ég fyllilega að framkomnum rökum þar um getað sætt mig við breyt. á till. í þá átt, að hún væri sem allra líklegust til að geta orðið að raunveru-leika — komizt í framkvæmd.

Eg tel það og mjög nauðsynlegt, að gerðar væru af ríkisstj. ráðstafanir til að greiða fyrir lánveitingum til stofnlána út á slíka báta, sem smíðaðir væru innanlands, en um það fjallar síðari hluti þessarar þáttill., sem hér er til umr. — Nú heyrði ég meginhluta af ræðu frsm. hv. allshn. og hefði gjarnan viljað halda þá ræðu sjálfur. Eg heyrði ekki betur en hann undirstrikaði af glöggum skilningi og staðgóðri þekkingu öll þau meginatriði, sem blasa við í þessu máli, að fiskibátafloti okkar er að ganga úr sér, það eru engin skilyrði, eins og nú standa sakir, til þess, að skipasmiðaiðnað-

urinn risi við aftur, og það er staðreynd, að það hafa ekki verið smíðaðir fiskibátar í innlendum skipasmiðastöðvum nú síðast liðin ár og gengið með mestu hörmungum að fá leyfi til þess að bæta í skörðin fyrir þá báta, sem hafa tapast með einum og öðrum hætti, með því að sækja um innflutning á þeim frá útlöndum, sem þó er að minnu álitu mikið neyðarúrræði.

Nú sé ég, að hv. n. hefur mjög haft vaðið fyrir neðan sig, áreiðanlega viljað sýna þessu þýðingarmikla máli velvild, en þó ekki viljað þrengja um of að hæstsv. ríkisstj. um að binda hana skyldu í þessu máli á þann veg, að hún hlýti á næsta ári að gera betur fyrir þetta mál en nú hefur verið gert. Því að nú flytur hv. n. brtt. við þessa þáttill., sem ég hef gert grein fyrir að efni til, og vill nú aðeins, að samþ. sé að skora á ríkisstj. að láta athuga, hve mikið vélbátafloinn hafi rýrnað á síðustu þremur árum. Þetta hygg ég að þurfi ekki að fela hæstsv. ríkisstj. Ef hún hefur af alvöru hugleitt þetta mál, þá hlýtur hún að geta fengið hjá Fiskifélagi Íslands skýrslur, sem eru þar til og mér er kunnugt um að eru þar til, um það, hve mikið vélbátafloinn íslenski hefur rýrnað á síðustu árum. Það hafa ekki verið smíðuð mér vitanlega á síðustu þremur árum nema eitt eða tvö innlend skip, sem eru skrásetningarskyld, í íslenskum skipasmiðastöðvum. Hins vegar eru skýrslur um það, hve stórt skarðið er á síðustu þremur árum, hve mörg skip hafa farið og farizt, brunnið og sokkið o. s. frv. og orðið ónýtt. Og þetta skarð hefur ekki verið bætt með innlendum bátum nema að því er snertir tvö, þrjú skip. Og svo er aftur að draga frá þessari tölu þá báta, sem hv. fjárhagsráð hefur rausnast til að veita innflutningsleyfi fyrir, og þannig liggur dæmið upp sett. Það er stórkostlegt skarð orðið í íslenska vélbátafloinn á undanföllum þremur árum. Og skýrslurnar liggja fyrir hjá Fiskifélagi Íslands, það fullyrði ég. Ég tel því, að það sé búið að þynna það mikið út þessa þáttill. með fyrri hluta brtt., að mér finnst það allt of langt gengið og þetta form og innihald till. ekki samrýmast þeim glögga skilningi, sem hv. frsm. n. sýndi í ræðu sinni að hann hefur á þessu alvarlega máli fyrir atvinnulíf þjóðarinnar, fyrir aðalundirstöðu-atvinnuveg þjóðarinnar, sjávarútveginn.

Einnig vill hv. n., að ríkisstj. verði falið að athuga möguleika á smíði vélbáta í íslenskum skipasmiðastöðvum. Möguleikarnir eru alveg augljósir. Það eru til enn þá, sem betur fer, menn tengdir skipasmiðastöðvunum, sem hafa verklega þekkingu til að smíða fyrsta flokks fiskibáta fyrir Íslendinga. En það getur farið svo á næstu árum, að þessi fagþekking verði ekki fyrir hendi, og það kom hv. frsm. n. einmitt inn á. Skipasmiðastöðvunum er ekki fært að taka nemendur í skipasmiðum, meðan ekkert nýsmíði í skipasmiðum er mögulegt. Það er ekki hægt að taka nemendur upp á það, að þeir eigi eingöngu að vinna að viðgerðum meira og minna smávægilegum við gamla báta. Og sérþekkingunni, sem við nú höfum, fer nú hrakandi frá ári til árs. Þetta líta skipasmið-

irnir í landinu á sem mjög alvarlegt ástand í iðninni. Það gæti því farið svo eftir nokkur ár, að við hefðum ekki þá sérþekkingu innanlands, sem okkur er lífsnauðsyn að hafa til þess að smíða hér traust og vönduð fiskiskip, og er illa farið, ef við glötum þeirri þekkingu fyrir það, að meira sé gert til þess að greiða fyrir aðflutningi skipa erlendis frá en að þau séu fengin hér innanlands. Svo er það annað, að skipasmiðastöðvarnar hafa mjög mikla erfiðleika við að halda sínum skipasmiðum í sinni þjónustu, þegar þeir eiga ekki kost á nema hraflvinnu, meira og minna óstöðugri, þar sem hún er eingöngu háð þeim viðgerðum, sem þurfa einkanlega að fara fram í sambandi við vertíðaskipti á flotanum honum til nauðsynlegasta viðhalds. Og þá hverfa skipasmiðirnir, einmitt þeir beztu þeirra, margir að öðrum smíðum. Þeir eru nú austur við Sog. Þeir eru á Keflavíkurflugvelli. Og sú nauðsyn, sem þar þarf að vissu leyti að leysa í byggingarstarfsemi, er látin sitja í fyrirrúmi fyrir byggingu íslenskra fiskiskipa, og það tel ég að fara öfugt að hlutunum og að hæstsv. ríkisstj. megi ekki snúa sínu blinda auga að slíkri þróun.

Ég held, að það þurfi ekki langrar rannsóknar við til þess að komast að niðurstöðu um möguleika á smíði vélbáta í íslenskum skipasmiðastöðvum. Fagþekkingin er ekki enn þá týnd, en hún er að týnast smátt og smátt, og skipasmiðastöðvarnar eru fyrir hendi, skortir verkefni og hafa öll tæki til þessara hluta. Við höfum haft samanburð á smíði innlendra og erlendra báta á undanföllum árum og áratugum og vitum, að íslenskur skipasmiðaðnaður er fyllilega samkeppnisfær við erlendan í nágrannalöndunum. Við höfum fengið sænska báta og danska báta og fylgt með smíði báta, sem byggðir hafa verið fyrir Íslendinga í þessum löndum, einnig í Noregi, og vitum, að þessir bátar eru hvorki betri né traustari og smíði þeirra gengur heldur ekkert fyrir í þessum löndum en hjá okkur. Og mér finnst þess vegna, að hv. n. hafi gert allt of mikið að því, jafnstaðgóða þekkingu og ég heyrði að n. hefur á þessu alvarlega máli, sem þróast nú í alveg öfuga átt við það, sem þróunin þarf að vera og verða, — mér finnst hún hafa lagt allt of mikið á sig til þess að tálga utan af þessari till., sem hér liggur fyrir og var sjálf-sagt að samþykkja, að minnu álitu, með þeirri breyt. einni að miða töluna, sem til væri tekin í till., við þá tölu báta, sem öruggt mætti telja að hægt væri að koma fyrir nú þegar eða alveg á næstunni til smíða í þeim skipasmiðastöðvum, sem eru reyndar að því að smíða vel íslenska fiskibáta og vantar nú verkefni, og gera þannig raunhæfar ráðstafanir til að fylla það skarð, sem þegar er orðið og virðist ætla að verða enn þá stærra og ófyllt á næstunni. Ég vil því láta í ljós óánægju mína yfir því, að hv. n. skuli hafa þynnt svo mjög út efni þessarar till. sem raun er á orðin þrátt fyrir glöggan skilning á mikilvægi málsins. Ég held nærri því, að það væri nauðsynlegt að benda hæstsv. ríkisstj. miklu ákveðnar og fastar á en í brtt. felst, að hér sé nauðsyn raunhæfra að-

gerða til þess að vekja íslenzkan skipasmiðaiðnað aftur til lífsins og gera honum mögulegt að starfa í þjónustu sjávarútvegsins.

Gísli Guðmundsson: Herra forseti. Mér þykir hv. þm. Ísaf. kveða nokkuð fast að orði, þegar hann talar um það hér sem staðreynd, að íslenzkur skipasmiðaiðnaður sé eins og sakir standa algerlega samkeppnisfær við erlendan. Það væri mjög ánægjulegt, ef hægt væri að fullyrða, að svo væri, en það þýðir vitanlega ekki að vera með slíkar fullyrðingar, nema hægt sé að styðja þær fullkomlega með rökum.

Ég dreg það ekki í efa, að þau fiskiskip, sem smiðuð hafa verið hér á landi, jafnast fullkomlega á við erlend fiskiskip að styrkleika og öðrum gæðum. Um það liggur fyrir vitnisburður margra manna, að svo sé. En til þess að vara verði talin samkeppnisfær, er nú venjulega litið á tvennt, gæðin og verðið, og því miður er það svo samkv. þeim upplýsingum, sem nú liggja fyrir um verð innlendra og erlendra fiskiskipa, að mjög mikill munur er á verðinu, og því fer fjarri, að hinar innlendu skipasmiðastöðvar séu hvað verð snertir, samkv. þessum upplýsingum, samkeppnisfærar við erlendar skipasmiðastöðvar. Ég vil telja, að því fari mjög fjarri, þegar það er talið liggja fyrir um alveg sams konar bát eða jafnstóran bát, að tonnið kosti 18—20 þús. í bátinum, ef hann er smiðaður hér innanlands, en sé fáanlegt fyrir 12 þús. erlendis. Og maður getur vel skilið það, eins og útgerðin er á vegi stöð, að menn sjái í minna en þennan mun. Ég skal ekki segja um það, í hverju þessi mismunur liggur, en um þetta hafa komið fram ýmsar upplýsingar og á ýmsum vettvangi, sem að svo stöddu er ekki ástæða til þess að rengja. Það er vonandi, að þetta eigi eftir að breytast, að þessi munur geti minnkað í hag skipaframleiðslu okkar og þá á þann hátt, að hún geti orðið ódýrari. En svona eru þær upplýsingar, sem nú liggja fyrir um þessi efni frá þeim, sem skipin þurfa að kaupa.

Með tilliti til þessa þarf engan að undra það, þó að menn kunni að spyrja nokkuð út í fyrirætlanir Alþingis í þessum málum, ef það er að gera um þau ályktanir, og þess vegna var það, að ég beiddist nokkurra skýringa af hv. frsm. allshn. um það, hvað n. vildi leggja í orðalag brtt., sem hún flytur. Þær skýringar, sem hv. frsm. gaf, voru á þann veg, að ég get fullkomlega sætt mig við þær, fannst þær eðlilegar. Ég geri því ráð fyrir því, að við gætum orðið alveg sammála um það að taka af tvímæli, og þess vegna vil ég leyfa mér að flytja skriflega brtt. við till. n., sem ég held að n. muni vera mér alveg sammála um, að aftan við till. bætist orðin: eða flytja þá inn.

Till. yrði þá þannig, að í fyrsta lagi væri ákveðið að fela ríkisstj. að láta athuga rýrnun fiskibátaflotans, en síðari hluti tillögunnar væri þá um að athuga möguleika á því að bæta úr þessari rýrnun og þá vitanlega á þann hátt, sem tiltækilegt er, með því að smiða bátana, sem menn geta talið í fyrstu röð, eða með því að flytja þá inn. Ég vil leyfa mér

Alþt. 1952. D. (72. löggjafarþing).

að bera þessa till. fram og afhenda hana hæstv. forseta og vænti þess, að hv. n. geti á það fallið, að hún verði samþ., þar sem við virðumst vera alveg sammála, hv. frsm. og ég, um það, hvað hér eigi í raun og veru að gera.

Það er alveg rétt, sem hv. frsm. sagði, að það hafa verið örðugleikar á því að flytja inn skip á þessu ári, því miður. Við þekkjum báðir og allir hv. þm. ástæðuna til þess, að þessir örðugleikar hafa verið. Ástæðan er erfiðleikarnir á því að selja framleiðsluvörur okkar erlendis og þar af leiðandi gjaldeyrisskortur í landinu, sem flestum er nú kunnur. En þess er nú að vænta þrátt fyrir það, að einhverjir möguleikar kunni nú að verða á innflutningi, og vitanlega þarf svo að vera, ef þau skip, sem smiðuð eru hér innanlands, reynast dýrari en svo, að útgerðin geti keypt þau, og reyndar hvort eð er, því þó að skip séu smiðuð innanlands, þá má, eins og hv. frsm. sagði, alltaf gera ráð fyrir því, að eitthvað þurfi að flytja inn af skipum.

Forseti (JPálm): Hv. þm. hafa heyrt brtt. frá þm. N-Þ. Hún er skrifleg og of seint fram komin. Ég efast um, að það verði hægt að fá fyrir henni afbrigði nú, en samt má reyna það.

ATKVGK.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 525) leyfð og samþ. með 27 shlj. atkv.

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. Það er ekki allfjarri réttu lagi, sem fram kom í ræðu hv. þm. Ísaf., að orðalagið á brtt. er kannske í vægara lagi samanborið við það, sem sagt hefur verið í framsögunni, en ég bið hv. þm. að virða á betri veg fyrir n. að því leyti til, að hún leyfði sér með þessu orðalagi að skirskota til skilnings hjá hæstv. ríkisstj., en verið getur, að henni hafi þar skotizt í því efni; það er óráðin gáta.

Hv. þm. N-Þ. kemur hér með brtt., sem í sjálfu sér er hvorki óeðlileg né óskynsamleg, en málið sjálft er mjög þýðingarmikið, og ég vildi sízt af öllu, að það, sem hv. Alþingi samþykkir í þessu máli, yrði á nokkurn veg þannig, að hægt yrði að teygja það til eins eða hins, sem fer utan hjá kjarna málsins. Ég held þess vegna, að ég hverfi að því ráði að fram kominni brtt. þeirri, sem hér var nú lýst, að biðja hæstv. forseta að taka málið út af dagskrá, því að ég vildi gjarnan eiga þess kost að ráðfæra mig við hv. samnefndarmenn mína í allshn. um það, sem hér hefur farið fram og fram hefur komið, og jafnvel um breyt. á því orðalagi, sem er í brtt. á þskj. 511, því að ég vil í lengstu lög seilast til þess, að hér sé rétt stefnt og ekki afgr. þannig, að það sé hvorki fugl né fiskur, sem samþ. verður í þessu efni.

Ég býst ekki við, að það þurfi að tefja málið neitt verulega, þótt þessi frestur yrði veittur og hæstv. forseti yrði við óskum mínum í þessu efni, en tilgangurinn er að gera málið eftir fram komna brtt. ljósara og skýrara.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Ég vil segja það fyrst um fram komna brtt., að það liggur nú náttúrulega í augum uppi, að ef ekki yrði fært að leysa hina brýnu þörf fyrir fiskibáta með aukinni nýsmíði í íslenskum skipasmíðastöðvum, þá yrði auðvitað að gera það með innflutningi. En að svo miklu leyti sem málið hefur verið leyst, þá hefur það verið gert með innflutningi. Mér finnst þess vegna ekki nein þörf sérstakrar ábendingar um það, nema þetta ætti að vera vinsamleg áminning til fjárhagsráðs um að greiða betur fyrir þeim möguleika í lausn málsins en það hafi gert hingað til, og má vel vera, að það sé ætlunin með till. einmitt frá fjárhagsráðsmanni.

Hv. þm. N.-Þ. taldi, að ég hefði kveðið of fast að orði, þegar ég sagði, að íslenskur skipasmíðaiðnaður væri samkeppnisfær við erlendan skipasmíðaiðnað að því er vélbátasmiði snerti. Þó tók hann strax fram, að hann viðurkenndi, að íslenskur skipasmíðaiðnaður væri samkeppnisfær við erlendan að því er styrkleika og gæði slíkra báta snerti, og það held ég að séu nú langstærstu atriði þessa máls. M. ö. o., í meginatriðum viðurkennir hann, að það sé rétt, að við séum samkeppnisfærir við útlendinga á þessu sviði. En þá er það verðlagið. Það er alveg rétt; vist er það nokkuð þýðingarmikið atriði, og það verður mjög á það að líta, að vélbátavégurinn berst í bóknum og á jafnvel við neyðarástand að stríða fjárhagslega. En ég held, að þar sem kunnátta og vinnubrögð í íslenskum skipasmíðastöðvum standa sízt að baki vinnubrögðum í sams konar stöðvum erlendis, þá sé ekki mismunandi verðlag innanlands og utan öðru að kenna en því, að svo hefur verið haldið á stjórnarháttum í þessu landi, að allt verðlag er hér hærra en í nágrannalöndunum. En væri hér sams konar verðlag og í Noregi, Svíþjóð og Danmörku, þá er alveg áreiðanlegt, að íslenskur skipaiðnaður væri einnig að því er verð snertir samkeppnisfær við skipasmíðar í þessum löndum. Og þá er að athuga, hvort hægt sé að gera ráðstafanir, að því er þennan merkilega undirstöðuiðnað sjávarútvegsins snertir, til þess að gera hann samkeppnisfæran við erlendan að því er verðlaginu viðkemur.

Ég tel, að það sé hægt að stíga stórt spor að minnsta kosti í þá átt með því að samþ. frv., sem færi í þá átt, sem ég hef lagt til með mínu frv., að fella niður tolla og skatta af öllu efni og vélum til þeirra báta, sem smíðaðir væru í íslenskum skipasmíðastöðvum. Það mundi alltaf nema rúmum 1000, ef ekki 1100 kr. á tonn, eins og reiknað hefur verið út af Fiskifélagi Íslands að þessir tollar og skattar nemi. Það fer nokkuð langt til þess að brúa það bil, sem er á kostnaðarmismuninum. Spurningin er svo, hvort ríkið gæti veitt aðra aðstoð til að gera þann mismun, sem þá er eftir, svo smávægilegan, að menn vildu heldur fá þessa vinnu unna innanlands og þá öllu traustari og betri skip í staðinn, úr því að það er viðurkennt. Þess ber líka að gæta, að það hefur fjárhagslega þýðingu að endur-vekja starfsemina í innlendu skipasmíðastöðv-

unum. Þar verða tugir manna betri skattborgarar til ríkisins og betri skattborgarar við sitt sveitarfélag, og það nemur ekkert smáum upphæðum, sem þar er um að ræða. Það er á fleira að líta en eingöngu kostnaðarmismuninn á tonn, og er vel hugsanlegt, að velviljuð ríkisstj. gæti veitt aðstoð, sem gerði það að verkum, að einnig kostnaðarhliðin við smíði innlendra báta gæti orðið fyllilega samkeppnisfær. Það er fyrst og fremst hlutverk stjórnarvaldanna í þessu máli að athuga þessa hlið málsins, því að allt annað tel ég liggja augljóslega skjalfest með skýrslum, bæði um hvað skarðið er stórt og hvaða möguleikar eru fyrir smíði innlendra báta. Það er eingöngu þetta, sem er verkefni stjórnarvaldanna að ráða fram úr, og það held ég að hljóti að vera gerlegt með góðum vilja.

Hv. frsm. allshn. viðurkenndi, að það væri nokkru vægara að orði kveðið í till. sjálfri, eins og n. leggur til að hún verði orðuð, heldur en hann gerði í sinni framsögu og það gæti réttlætzt af því, að þeir hefðu í n. skirskotað til skilnings hæstv. ríkisstj. í þessu máli. En mér finnst, að hún hafi til þessa sýnt fremur daufan skilning á málinu, þar sem hún hefur ekki beitt sér fyrir neinum aðgerðum því til lausnar. Hins vegar má vel vera, að hv. n. hafi sérstaka ástæðu til að treysta, að þarna sé glöggum skilningi að mæta, og það ætti virkilega að vera glöggum skilningi að mæta hjá hvaða ríkisstjórn sem er í slíku stórmáli sem þessu. Ég verð því að vona, að hinn glöggi skilningur og hinn mikli vilji, sem hv. n. miðar sitt væga orðalag í brtt. við, verði henni ekki til skammar, þegar til framkvæmda kemur.

Umr. frestað.

Á 31. fundi í Sp., 21. jan., var fram haldið síðari umr. um till.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Brtt. 525 tekin aftur.

— 511,1 (ný tillgr.) samþ. með 26 shlj. atkv.

— 511,2 (ný fyrirsögn) samþ. án atkvgr.

Till., svo breytt, samþ. með 27 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis, með fyrirsögninni: Þál. um smíði fiskibáta innanlands (A. 573).

13. Vestmannaeyja- og Akureyrarflugvellir.

Á 16. fundi í Sp., 26. nóv., var útbýtt:

Till. til þál. um bætt flugskiptyrði á Vestmannaeyjaflugvelli [168. mál] (A. 306).

Á 24. fundi í Sp., 10. des., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. Ég hef leyft mér að bera fram þessa till. á þskj. 306, eftir að ég hef fengið þær upplýsingar, að ekki

er útlit fyrir, að sú endurbót eða stækkun á flugvöllum í Vestmannaeyjum fari fram á þessu ári eða á næsta ári, sem ég hafði fastlega vænt eftir, ef leggja má til grundvallar þær áætlanir í flugmálum, sem liggja í skjölum flugráðs hjá hv. fjvn.

Eins og kunnugt er, var þessi flugvöllur tekinn í notkun haustið 1946, og hefur verið á undanförunum árum fram að árinu 1951 unnið þar mikið og þarft verk til þess að stækka völinn og bæta. En á árinu 1951 bregður svo við, að mjög er dregið úr öllum framkvæmdum, og á þessu ári hafa þær algerlega legið niðri. Þetta tel ég mjög alvarlegt og ekki hættulaust að láta við svo búið standa og finna mig því knúðan til þess, þar sem hér er um mitt kjördæmi að ræða, að gera nokkurt átak til þess að forða því, að vinna við stækkun flugvallarins leggist niður eða haldi áfram að liggja niðri eins og nú er.

Eins og kunnugt er, þá er þarna um eina braut að ræða, þ. e. a. s. braut frá austri til vesturs, sem er eðlilegt vegna landslagsins og líka vegna áttarinnar, þar sem mjög er tíð austanátt í Vestmannaeyjum. Hins vegar er það svo, að hér sunnanlands og í Vestmannaeyjum líka er oftast mest heiðrikja og bjartast veður í háátt, t. d. í norðanátt, en þá er þessi braut, sem liggur frá austri til vesturs, ekki fær til afnota, vegna þess að þá stendur vindurinn þvert á brautina, og má svo að segja enginn slíkur vindur vera til þess að tálma flug. Þetta er ákaflega illa farið vegna þess, eins og ég sagði, að veðrið er oftast nær bjartast og bezt einmitt með þeirri vindstöðu.

En þó er annað, sem hér kemur til greina og er þýðingarmeira, og það er öryggið. Öryggi vallarins er stefnt mjög í hættu, ef ekki fæst sú lenging á hann, sem stefnt var að, sem sé að hann komist upp í 1200 metra lengd. Kunnugir menn segja, að með nægri lengd — og það er álitíð, að 1200 metrar séu nægileg lengd — megi þrátt fyrir nokkurn hliðarvind nota völinn, og í öllum áttum, líka í beinni átt, er lengd flugbrautarinnar þarna mjög þýðingarmikil til öryggis, þannig að flugvélar hafi nægt tilhlaup til þess að hefja sig til flugs og næga lengd til að renna eftir, þegar lent er í óhagstæðum vindi.

Vestmannaeyjar hafa sáralitlar farþegasamgöngur aðrar en í lofti, og þess vegna finnst mér, að ekki hvað sízt þurfi þess að gæta á þeim stað, að gert sé það sem unnt er til þess, að flugsamgöngurnar, svo þýðingarmiklar sem þær eru, geti átt sér stað án mikilla hindrana og sérstaklega án mikillar áhættu.

Það er hér ekki um svo stórfellt atriði að ræða frá kostnaðarhlöðinni skoðað, að það sé á nokkurn hátt afsakanlegt að láta þá menn, sem þarna búa, og þá, sem þurfa að heimsækja eyjarnar, búa árum saman við ótrygg skilyrði hvað sjálfan lendingarstaðinn áhrærir.

Ég er undrandi yfir því, að þetta verk hefur fallið niður svo langt skeið sem um er að ræða, og tel það geta horft í hið mesta óefni, ef ekki er gerð þar sú umbót, sem farið er fram á með þessari þáttill.

Ég skal ekki fjölýrða um annað viðvíkjandi þessum flugvelli, sem úr mætti bæta á tiltölu-

lega ódýran hátt og hefur þó ekki verið gert, svo sem lýsingu o. fl., en legg höfuðáherzlu á, að flugbrautin, þessi eina braut, sé gerð svo örugg sem verða má. Tel ég, að það muni geta bætt stórum samgöngurnar og sérstaklega aukið nauðsynlegt öryggi.

Ég minnst þess og hv. alpm. munu minnst þess, að ég hef hér áður vakið athygli á sérstöku atriði, þótt það væri ekki í Vestmannaeyjum sjálfum. Það var hér í höfuðstaðnum og horfði til mikils öryggis fyrir flugið, og þá var daufheyrt við því af hálfu stjórnarvaldanna illu heilli langan tíma, eftir að sjálft Alþ. var búið að leggja sitt samþykki á verkið. Það var daufheyrt við því vegna þess, að stjórnarvöldin mikluðu fyrir sér þann kostnað, sem í því sambandi þurfti þá að leggja í. Þegar svo til kom og verkið var unnið, — það var þegar teknar voru niður loftskeytastengurnar hérna á Melunum, — þá kom það í ljós, að þessi kostnaður, sem menn höfðu gert sér í hugarlund að talinn yrði í hundruðum þúsunda, varð í kringum 100 þús. kr. Og þess háttar atriði koma stundum fyrir, að menn álíta að óreyndu, að þetta og þetta sé ókleifara kostnaðarins vegna en það reynist.

Ég vildi óska þess, að þeir, sem með þessi mál fara, sæju í tíma, að það er hættulegt að láta flugbrautina í Vestmannaeyjum vera hálffullgerða yfir lengri tíma, jafnmikið og hún er notuð. T. d. er mér sagt, að á s. l. ári hafi verið lent á flugbrautinni tvo af hverjum þrem dögum ársins. Þess vegna sný ég mér enn til hins háa Alþ. út af þessu máli og undirstrika, að hér er bæði um nauðsynlega samgöngubót að ræða og þó einkum og sér í lagi öryggismál fyrir þá, sem hér eiga hlut að máli, og vænti þess, að hv. Alþ. vilji stuðla að því, að þarna sé ráðin sú bót á, sem um er að ræða í þessari þáttill.

Ég býst við, að þar sem í till. er hert á, að inntar séu af hendi verklegar framkvæmdir, sem þá mundu kosta eitthvað, — mér er ekki vel ljóst, hversu miklu hér mundi þurfa til að kosta; ég ætla þó, að ef um 3—4 hundruð þús. kr. væru lagðar fram til þess að gera þennan flugvöll samléga úr garði, mundi það fara mjög langt, — en þar sem, eins og ég minntist á áður, einhver kostnaður hlýtur ávallt á að falla, þá ætla ég, að þessari till. þurfi, ef umr. verður frestað, að visa til hv. fjvn., og vil ég mjög mælast til þess við hv. n., að hún taki þetta mál til gaumgæfilegrar athugunar og afgreiðslu, þannig að Alþ. eigi þess kost að heyra hennar úrskurð um till. og greiða um hana atkv. áður en þingi lýkur.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til fjvn. með 30 shlj. atkv.

Á 34. fundi í Sp., 29. jan., var till. tekin til síðari umr. (A. 306, n. 612).

Gísli Jónsson: Herra forseti. Eins og þskj. 612 ber með sér, er hv. þm. Ak. frsm. í þessu máli, en af sérstökum ástæðum gat hann ekki mætt hér á fundinum, og hef ég því lokað að hafa hér framsögu í málinu.

Till. er borin fram á þskj. 306 og er þess efnis, að Alp. skorar á ríkisstj. að láta ekki niður falla, heldur hraða svo sem unnt er framkvæmdum þeim við flugvöll Vestmannaeyja, sem aðkallandi eru til þess að bæta lendingarskilyrði og annað, sem að öryggi flugsamgangnanna lýtur.

N. hefur athugað þessa till. Henni er fullkomlega ljóst, að þróunin í flugmálunum á Íslandi er slík, að allt verður að gera til þess, sem mögulegt er, að skapa öryggi í þeim samgöngumálum, sem þá felst fyrst og fremst í því að stækka svo flugvöllina, að það sé áhættulaust að lenda á þeim, hvernig svo sem veðurskilyrðin eru, ef flugveður er á annað borð. En það er svo í Vestmannaeyjum, eins og kunnugt er, að þar er ekki hægt að lenda og ekki heldur hægt að taka af nema í sérstökum áttum vegna þess, að þar er aðeins um eina braut að ræða, og er því mjög nauðsynlegt, að breytt sé þannig flugbrautinni, að hægt sé að taka þar af og lenda, þó að vindur blási þar af fleiri en einni átt.

Hins vegar er reyndin svo á Akureyri, eins og kunnugt er, að þar er flugvöllur sá, sem nú er notaður, mjög öruggur, og hefur verið ráðið í það að búa til nýjan flugvöll nær kaupstaðnum, sem kostar mjög mikið fé. Fjv. er ljóst, að báðir þessir staðir eru þannig settir, að það þarf að bæta flugskilyrðin á báðum stöðunum, en ekki aðeins á öðrum. Hún vill því ekki vera neinn Salómonsdomari í því máli út af fyrir sig, hvort af þessum mannvirkjum skuli ganga fyrir, heldur skjóta því að sjálfsögðu til þeirra aðila, sem hafa tæknilega þekkingu á því og bera ábyrgð á þeim málum, og er það þá fyrst og fremst flugráð og flugvallastjóri eða flugmálastjórnin yfirleitt ásamt hæstv. flugmrh.

N. leggur því til, að þessi till. verði samþ. með nokkrum breytingum, eins og kemur fram á þskj. 612, en breytingin er fyrst og fremst þessi, þ. e. a-liðurinn, að fyrir orðin „flugvöll Vestmannaeyja“ í tillgr. komi: flugvöllina í Vestmannaeyjum og við Akureyri. — Er þá ekki gert neitt upp á milli þessara tveggja staða. Og svo er b-liðurinn, að fyrir orðið „Vestmannaeyja-flugvelli“ í fyrirsögn kemur: Vestmannaeyja- og Akureyrarflugvöllum. — Þetta er ágreiningslaust álit n., og mælir hún með því, að till. verði samþ. og afgr. á þann hátt, sem ég þegar hef lýst.

ATKVGR.

Brtt. 612,a samþ. með 28 shlj. atkv.

Tillgr., svo breytt, samþ. með 27 shlj. atkv.

Brtt. 612,b samþ. án atkvgr.

Fyrirsögn, svo breytt, samþ. án atkvgr.

Till., svo breytt, samþ. með 27 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis, með fyrirsögninni:

Þál. um bætt flugskilyrði á Vestmannaeyja- og Akureyrarflugvöllum (A. 655).

14. Norðurlandaráð (kjör fulltrúa).

Á deildafundum 19. jan. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um kjör fulltrúa í Norðurlandaráð [206. mál] (A. 544).

Á 30. fundi í Sp., 20. jan., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 31. fundi í Sp., 21. jan., var till. tekin til einnar umr.

Frsm. (Jörundur Brynjólfsson): Herra forseti. Áður en þessu Alþingi lýkur, ber að kjósa 5 menn í Norðurlandaráð. Meiri hl. utanrnm. hefur leyft sér að bera fram till. þá, sem liggur hér fyrir á þskj. 544, hvernig vali skuli háttað í ráðið, að Nd. kjósi þrjá fulltrúa, en hv. Ed. tvo.

Með þessu fyrirkomulagi ætti þingið í heild að geta mjög vel fylgt með, hvað störfum ráðsins líður. Í 2. gr. starfsreglna fyrir ráðið er svo sagt, að hvert land ráði þeirri tilhögun, sem það vill hafa á kjöri í ráðið. Við teljum, að með þessu móti eigi að geta fengið glögg vitneskja um starfsemi ráðsins fyrir þingið í heild. Og eftir þeim fyrirmælum, sem lúta að starfsháttum ráðsins, þá er þetta einnig í samræmi við það. — Ég sé svo ekki ástæðu til þess að fjöl-yrða frekar um þessa þál. Ég vil vænta, að hv. Alþingi geti fallið á ályktunina.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. Sú till. til þál., sem hér liggur fyrir á þskj. 544, er flutt af meiri hl. utanrnm. Þar sem fulltrúi Sósfl. í utanrnm. var veikur þann dag, sem n. tók fyrir, hvort flytja ætti þessa till., og ég mætti þar sem varamaður og var á móti því að orða þessa till. á þennan hátt, þá ætla ég nú að leyfa mér að gera nokkra grein fyrir því, hvað hér er á ferðinni með þeirri till., sem meiri hl. utanrnm. hér flytur.

Í fyrsta lagi mun ég ræða form þessara kosninga, sem hér eiga að fara fram. Það er lagt til, að þegar Alþingi Íslendinga á að kjósa fimm menn í Norðurlandaráð, þá skuli Ed. kjósa tvo fulltrúa og Nd. þrjá. Í fyrsta lagi er lagt til í fyrsta skipti, að sá kosningaháttur sé viðhafður á Alp., þegar kosnir eru fulltrúar fyrir Alp. í heild, að hvor d. um sig kjósi fulltrúa. Það hefur aldrei þekkzt áður í sögu Alp. í öðru lagi er lagt til, að þegar kosnir séu fulltrúar, þá skuli þeir raunverulega kosnir að meiri hl. á þinginu í hvorri d. fyrir sig, m. ö. o. hlutfallskosning skuli afnumin. M. ö. o., í fyrsta lagi er hlutfallskosningu útrýmt úr Sp. í þessu máli, þar sem það eðlilega eftir öllum venjum Alp. ætti að fara fram. — Í öðru lagi er ákveðið, að kosning skuli fara fram í tveim deildum og án þess að þar sé einu sinni viðhöfð hlutfallskosning. Ég veit ekki, hvort þessi kosningaháttur, sem hér er lagður til, er tilkynning Sjálfstfl., Framsfl. og Alpfl. um, hvers konar kosningaaðferðir það séu, sem þessir flokkar óska eftir á Íslandi. Það hafa heyrzt úr flokkum ríkisstj. nokkrar óskir

um það, að það yrði farið að útrýma hlutfallskosningum í fyrsta lagi við kosningar til Alp. Hér virðist eiga að gera eina fyrstu tilraunina í því efni að tryggja meiri hl. allt vald. Og Alþfl. gengur inn á þetta, eins og til þess að gefa íhaldinu eða Framsókn ádrátt um, að það sé óhætt að fara t. d. út í einmenningskjördæmi og afnema hlutfallskosningu, það sé einmitt það, sem nú sé verið að byrja á á Alp. Á mjóum þvengjum læra hundarnir að stela. Og ef byrjað er að svipta minni hl. sinum rétti hér á Alp., þá er hægt vandi að halda því áfram, þegar kemur út til fólksins.

Við skulum alveg gera okkur það ljóst og tala um það fullkomlega hreinskilnislega, hver ástæðan er til þess, að þessi till. er fram borin. Það er ekki af sérstakri löngun til þess að lýsa því yfir, að það sé „princip“ þessara flokka að afnema hlutfallskosningar. Ég býst við, að þeir séu af klókir til þess að byrja á því á þennan hátt. Það er gert í alveg ákveðnum tilgangi. Það er gert í þeim tilgangi að útiloka stjórnarandstöðuna og þá fyrst og fremst Sósfl. frá því að hafa fulltrúa í ráði, sem hann hefur þinglega og þjóðlega styrk til þess að hafa. Það er gert til þess að útiloka stjórnarandstöðuna frá því að hafa fulltrúa í ráðinu að svo miklu leyti sem hún hefur styrk til þess, en gera stjórnarandstöðunni, að svo miklu leyti sem ríkisstj. kynni að hafa velþóknun á henni, fært að koma biðjandi til ríkisstj. og betlandi um sinn rétt. Og það mun nú meiningin, þegar Alþfl. stendur með því að flytja þessa till., að hann muni eins og við sumar aðrar kosningar hér á Alp. hafa beðið stjórnarflokkana um að fá að hafa fulltrúa, enda skuli hann þá hjálpa þeim til að innleiða rangláta kosningu á Alp., sem geti verið síðan góð fyrirmynd fyrir stjórnarflokkana við rangláta kosningaaðferðir hjá þjóðinni. M. ö. o., hér er þrennt að gerast: Í fyrsta lagi, að það er verið að taka upp aðferð á Alp., sem var útrýmt fyrir mörgum áratugum við kosningar, og verið að gefa þannig fyrirmynd fyrir, hvernig megi haga kjöri til þings. Og það er í öðru lagi verið að grípa til alveg sérstakra aðgerða á Alp. til þess að útiloka stjórnarandstöðuna, að svo miklu leyti sem ríkisstj. ekki hefur velþóknun á henni, frá þeim rétti, sem hún annars á. Og ég mun nú koma nánar inn á það, hvers vegna stjórnarflokkarnir og hæstv. ríkisstj. gerir nú þessa undarlegu tilraun til þess að útiloka Sósfl. frá því að geta átt fulltrúa í Norðurlandaráðinu og brýtur þannig í bág við allan þann tilgang, sem vakti fyrir þeim mönnum, sem ákváðu að stofna þetta Norðurlandaráð.

Sósfl. hefur, frá því að það kom yfirleitt til nokkurrar umr., hvort Ísland ætti að halda áfram samstarfi við Norðurlönd, verið eindregið því fylgjandi. Samstaða og samstarf við Norðurlönd hefur okkur Íslendingum verið svo sjálf-sagður hlutur, að við höfum lengst af ekki þurft að ræða þann hlut. Það var ekki fyrr en á þeim árum, sem við vorum að undirbúa lýðveldisstofnunina, að það kom fram í vissum blöðum Sjálfstfl., að við þyrftum ekki lengur að hirða um frændsemisbóndin við Norðurlönd, okkur stæði leiðin opin til vesturs, þar væri okkar beðið með

opnum örmum. Og það var ekki sízt blað núverandi hæstv. menntmrh. og viðskmrh., sem kvað upp úr með það að skera á þau tengsl.

Einmitt sú n., sem hér í hv. Sp. hafði með að gera skilnað við Danmörku, áleit það skyldu sína að taka það skýrt og skörinort fram, þegar sá skilnaður var framkvæmdur, að við vildum halda áfram norrænni samvinnu. Ég átti ásamt öðrum hv. þm. Sósfl. sæti í þeirri n., og við fluttum allir saman, n. sem heild, svo hljóðandi þáttill., sem var samþ. einróma í marz 1944, með leyfi hæstv. forseta:

„Um leið og Alp. gerir ráðstafanir til þess, að aldagömul frelsishugsjón þjóðarinnar um stofnun íslenzks lýðveldis rætist, ályktar þingið að senda hinum Norðurlandabjóðunum bróðurkveðjur og óska þeim frelsis og farsældar og að lýsa yfir því, að það telur sjálfsagt, að íslenzka þjóðin kappkosti að halda hinum fornu frændsemi- og menningarbóndum, er tengt hafa saman þjóðir Norðurlanda, enda er það vilji Íslendinga að eiga þátt í norrænni samvinnu að ófriði loknum.“

Allir flokkar á Alp. hafa tekið af allan efa um það, að þeir vilji viðhalda og efla norræna samvinnu, og ég hirði ekki hér að fara að rekja nánar þá sögu. Hún er öllum hv. þm. kunn. En ég mun nú hverfa að því að athuga sögu þessa máls, sem hér liggur fyrir.

Ég var einn af fulltrúum Alp. á þeim fundi í norræna þingmannasambandinu í Stokkhólmi, sem undirbjó ákvarðanirnar um Norðurlandaráð í ágúst 1951. Ég var eins og aðrir fulltrúar Alp. sammála því, að það gæti verið spor áfram til frekara menningarlegs, efnahagslegs, yfirleitt alhliða samstarfs Norðurlanda að stofnsetja Norðurlandaráðið. Ég hef alltaf álitit, að ekki sízt gagnvart þeirri hættu, sem yfir Íslandi vofir nú menningarlega séð frá þeirri ómenningu og spillingu, sem ameríska hernámið veldur hér á Íslandi, þá gæti það verið okkur stoð og stytta að tengja bóndin nánar við þjóðirnar á Norðurlöndum. Ég hef átt tal við marga þm. frá öllum þingum Norðurlanda, ekki sízt Danmörku, um þetta vandamál, og ég hef mætt skilningi hjá flestum þessara þm. á okkar aðstöðu. Ég hef sagt við þá, ekki sízt á fundi norræna þingmannasambandsins í Stokkhólmi 1951, að hafi Ísland nokkurn tíma gert Norðurlöndum greiða, svo að vægt orð sé viðhaft, sem ef til vill væri endurgjalda verður, hafi Ísland einhvern tíma gefið Norðurlöndum menningu og menningararf, sem þau geta verið stolt af, þá þurfi Ísland nú á því að halda, að Norðurlöndin muni það, þá þurfi Ísland nú á því að halda, að Norðurlandabjóðirnar sýni það, að þær vilji styðja Ísland, standa með Íslandi í þeirri erfiðu baráttu, sem okkar þjóð á í fyrir sinni menningu, fyrir sinni arfleifð, gagnvart því flóði frá amerísku ómenn-ingunni, sem nú flæðir hérna yfir. Ég hef aldrei ætlað til þess, að Norðurlönd gætu stutt okkur í þeirri pólitísku frelsisbaráttu, sem við hér verðum að heyja. Það erum við einir, sem verðum að gera það. En hitt er öllum ljóst, að þótt okkar þjóð hafi á undanförunum þúsund árum staðizt tvær öldur erlendra menningar, sem yfir Norðurlönd hefur skolað, þeirrar latnesku fyrr á tím-

um, á dögum kirkjuvaldsins, og þeirrar þýzku, sem breytti tungum annarra Norðurlanda en okkar, á 15. öld, þá er hættan af þeirri þriðju öldu, sem nú skolar yfir okkur, þeirri engilsaxnesku, meiri fyrir okkur Íslendinga en nokkur menningarleg hætta, sem áður hefur yfir okkur dunið, vegna þess að tæknin, sem sú menning hefur til að bera í sínum áróðri, með kvikmyndum, útvarpi og öðru, og sakir þeirrar nálægðar, sem hún nú er komin í við okkur, þá er okkar þjóðerni og okkar þjóðmenning í meiri hættu en nokkru sinni fyrr. Og það er í því að vernda hana, sem einu sinni gaf Norðurlöndum svo mikið, sem við hefðum vissulega þurft samstarf.

Þess vegna stóð Sósfl. með því, að til Norðurlandaráðsins yrði stofnað, í þeirri trú, að það væri hlutverk þessa ráðs að efla efnahagslega og andlega velferð Norðurlandabjóðanna, styðja þeirra samvinnu, gera þær sterkari með því, að þær geti staðið saman.

Ég varð var við það, þegar þetta mál var tekið til umr. og ályktana á þingmannafundi í þingmannasambandi Norðurlanda hér í þessum sal, að þá væri lítill áhugi hjá stjórnarflokkunum fyrir stofnun Norðurlandaráðs. Eg býst við, að ég þurfi ekki annað en vitna til minnis hv. þm. um þann þingmannafund, sem ákvað að undirbúa þessa þátttöku. Það var samþ. á þeim þingmannafundi með tæpum helmingi atkv. þm. að taka þátt í þessu. Allmargir voru á móti og allmargir sátu hjá. Og hverjir voru mennirnir, sem greiddu atkv. með því, að Ísland tæki þátt í og undirbyggi stofnun Norðurlandaráðs? Það voru allir þm. Sósfl., allir þm. Alþfl. og — ef ég man rétt — líklega 8 eða 9 af fylgismönnum ríkisstj. Það var Sósfl., sem reið baggamuninn um, að ákveðið var á þeim þingmannafundi í hinni íslensku deild úr þingmannasambandi Norðurlanda að undirbúa að taka þátt í þessu. Andúðin, bæði innan ríkisstj. og innan stjórnarliðsins, var auðsæ og það mikil, að Sósfl., ef hann hefði ekki verið eins fylgjandi norrænni samvinnu og hann var, hefði getað fellt þetta mál.

Þetta var áhuginn hjá þeim meiri hl., hjá því stjórnarliði, sem nú ber fram till. um að brjóta allar reglur Alþ. Íslendinga og allar venjur um hlutfallskosningar á Alþ. til þess að útiloka Sósfl. frá því að hafa fulltrúa í Norðurlandaráði, sem hann hefur þinglegan styrkleika til. Þetta var áhuginn þá.

Við sósíalistar unnum í samræmi við þann tilgang, sem yfirlystur var af hálfu þeirra, sem gengust fyrir því og ræddu um það á þingmannafundinum að stofna þetta ráð. Og það er engum efa bundið, að á þeim þingmannafundi og í öllum þeim skjölum, sem komu frá þeim n., sem í sambandi við hann störfuðu, var það tilgangurinn, að einmitt í Norðurlandaráðinu skyldu hinar ýmsu skoðanir, sem uppi væru í hinum ýmsu löndum í hinum ýmsu flokkum, koma fram. Það var hugmyndin, að Norðurlandaráðið ætti að vera rétt spegilmynd af vilja þjóðanna í þessum löndum, en ekki ráð, þar sem fyrirskipað væri utan frá, hvaða menn fengju leyfi til að sitja þar og hvaða skoðanir fengju leyfi til að koma þar fram. Það átti að

byggjast á því frelsi, sem við Norðurlandabúar höfum löngum talið eitt af okkar einkennum og við Íslendingar sérstaklega. Þess vegna mótadist líka allt, sem rætt var, og allt, sem fram var lagt, af ákvörðunum um, að hinar ýmsu skoðanir skyldu í þessu ráði geta komið fram.

Í starfsreglum Norðurlandaráðsins stendur í 2. gr., þar sem fjallað er um, hverjir eiga sæti í því: „16 fulltrúar fyrir hvort ríkisþing Dana og Svía og fyrir Stórþing Norðmanna, og séu þeir kjörnir úr ýmsum stjórnaráðflokku af ríkisþingunum og Stórþinginu úr hópi þingmanna, ásamt nægilegri tölu varamanna“. Strax í reglunum sjálfum er gengið út frá því, að það séu hinar ýmsu stjórnaráðflokkar, sem þarna eigi fulltrúa. Í móttíðinu í grg., sem ráð þingmannasambands Norðurlanda samdi með starfsreglunum, á bls. 17 — ég hef það því miður aðeins á sænskunni — segir svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Parlamentens ombud böra utses så, att de representera olika meningsriktningar. Av särskild betydelse torde det få anses vara, att härigenom även oppositionspartierna få tillfälle till aktiva insatser“. Og svo segir: „Man måste kunna räkna med att rådet kan ge ett något så när tillförlitligt uttryck åt betraktelsesätten inom olika grupper i parlamenten; rådets ståndpunktstagande i en fråga, som sedermera skall föreläggas parlamenten, bör sålunda kunna giva klar vägledning om hur dessa komma att bedöma den.“

Það þýðir, illa þýtt:

„Fulltrúa þinganna ber að kjósa þannig, að þeir séu fulltrúar fyrir ýmsar mismunandi skoðanir. Sérstakt gildi verður það að álitast hafa, að með þessu fái stjórnarandstaðan einnig tækifæri til að koma virkt fram. Menn verða að geta gengið út frá því, að ráðið gefi nokkurn veginn hugmynd um skoðanirnar í hinum ýmsu flokkum þinganna. Afstaða ráðsins í sérhverju vanda máli, sem síðar kunni að leggjast fyrir þingið, þarf að gefa nokkurn veginn vísbendingar um, hvernig þingið kemur til með að dæma það mál.“

Það er sem sé alveg greinilega gengið út frá því, að fulltrúar stjórnarandstöðunnar og hinar ýmsu skoðanir skuli koma fram í Norðurlandaráðinu og það sé þannig álitast hafa sérstakt gildi fyrir samstarfið í Norðurlandaráði, að allir þeir aðilar, sem hafa aðstöðu til þess að hafa áhrif síðar meir á slíkar gerðir og láta í ljós sínar skoðanir, hafi þarna fulltrúa. Enn þá greinilegar kemur þetta fram í þeim móttívum í þeirri grg., sem gerð er fyrir hverri af einstökum greinum í starfsreglum Norðurlandaráðsins, og það er samkv. einmitt 2. gr., eins og til er vitnað í grg. þessarar þáttill., sem kosið er. Þar segir, í grg. Norðurlandaráðsins fyrir grein nr. 2, með leyfi hæstv. forseta, en það er því miður líka á sænsku:

„Det har ansetts viktigt att fastslå, att ombuden skola representera olika meningsriktningar. Här ligger icke, att varje parti, oavsett dess styrka, skulle äga anspråk på representation. Närmast hava vi tänkt oss ett sådant urval, att partierna bliva representerade i förhållande

till sin styrka. En direkt föreskrift om uppdelning enligt proportionella grunder hava vi dock ej ansett böra meddelas."

Á slæmri íslenzku þýðir þetta:

„Við höfum álitit það mikilvægt að ákveða, að mennirnir í ráðinu skuli vera fulltrúar fyrir mismunandi skoðanir. Í þessu felst þó eigi, að hver flokkur án tillits til styrkleika síns eigi kröfu á fulltrúa. Við höfum sem næst hugsað okkur slíkt úrval eða slíka kosningu, að flokkarnir hafi fulltrúa í hlutfalli við sinn styrkleika. Bein fyrirmæli um kjör samkvæmt hlutfallskosningunum höfum við þó ekki álitit að bæri að gera."

Með öðrum orðum: Í grg. fyrir þessari 2. gr. um, hvernig kjósa skuli, liggur það alveg í orðum þeirra, sem mæla með Norðurlandaráðinu, að hver flokkur skuli eiga kröfu á fulltrúa, þó ekki ef hann er of veikur til að geta komið fulltrúa að. Það skilur hver þm., eins og ég vil vona, þegar sagt er: „Hári ligger icke, att varje parti, oavsett dess styrka, skulle äga anspråk på representation." Það þýðir, að sá flokkur, sem hefur styrkleik til þess að hafa fulltrúa, skuli hafa hann. Þeir flokkar, hins vegar, sem ekki hafa styrkleik til þess, eiga sína siðferðislegu kröfu, og þá er spursmálið, hve gott samstarf sé um það að verða við henni. Það er m. ö. o. alveg skýrt og ótvírætt, að af hálfu þeirra manna, sem undirbjuggu og gengu út frá starfsreglum og greinargerð um Norðurlandaráð, var gengið út frá því, að í þessu Norðurlandaráði skyldu hinir ýmsu flokkar og hinar ýmsu skoðanir á Norðurlöndum eiga sína fulltrúa, a. m. k. svo framarlega sem þeir hefðu styrkleika til þess á hverju þingi. Það þarf því ekki að fara í neinar grafgötur um, hvað vakað hefur fyrir þeim mönnum, sem gerðust brautryðjendur Norðurlandaráðsins. Enn þá skýrar kemur þetta fram í því nál., sem prófessor Nils Herlitz, fulltrúi sænsku þingmannanna á fundi þingmannasambands Norðurlanda í Stokkhólmi í þeirri nefnd, sem undirbjó stofnun Norðurlandaráðsins, gaf til nefndarinnar í heild. Prófessor Nils Herlitz, þ. e. aðalmaður ríkisþings Svía við að undirbúa Norðurlandaráðið, segir í þessari greinargerð sinni einmitt í kaflanum um samsetningu ráðsins þessa setningu:

„Väsentligt är givetvis och, att valen reellt, om end ej formellt, äro proportionella."

Hann segir: „Aðalatriðið er að sjálfsögðu, að kosningarnar í rauninni, þótt mäske ekki formlega, séu hlutfallskosningar."

M. ö. o.: Það er alveg ótvírætt og ómótmælanlegt, að af hálfu allra þeirra, sem hafa undirbúið þetta Norðurlandaráð, var gengið út frá því að skapa þetta Norðurlandaráð til samstarfs hinna ýmsu Norðurlandabúa og þeirra fulltrúa á þeirra þjóðþingum í hlutfalli við þeirra styrkleika og þó helst þannig, að jafnvel enn fleiri aðilar, enn fleiri flokkar á þingum hefðu fulltrúa í þessum ráðum en hefðu styrkleika til þess. En lýðræðishugmyndin var Norðurlandabúunum svo í blóð borin, að þeim fannst það sjálfsagt, það þyrfti ekki að tala sérstaklega mikið um það, það væri „givetvis", eins og prófessor Nils Herlitz segir, að kosningarnar til

Norðurlandaráðsins í hverju þingi væru hlutfallskosningar. Það er þess vegna ekki um neitt að efast viðvíkjandi þessum málum, hvað vakað hefur fyrir, hvað verið hefur tilgangurinn og hvað er í anda norrænnar samvinnu.

Nú er hér orðin alger breyting á. Nú koma þeir aðilar, sem upphaflega voru á móti því, að Ísland tæki þátt í stofnun þessa Norðurlandaráðs, — nú koma þeir fyrst og fremst og segja: Stjórnarflokkarnir eða meiri hlutinn skal á hverjum tíma ráða því, hverjir eiga fulltrúa í Norðurlandaráði. Það skulu ekki vera hinar ýmsu skoðanir hinna ýmsu manna, sem eru fulltrúar fyrir svo og svo stóra hluta þjóðarinnar. Nei, meiri hlutinn skal ákveða. Ef til vill þóknast honum að leyfa einhverjum úr einhverjum stjórnarandstöðuflokk, einhverjum manni þar, sem hann hefur velþóknun á í því bili, að fljóta með. En meiri hlutinn skal ráða. Ekkert með hlutfallskosningar, ekkert með fulltrúa fyrir mismunandi skoðanir, ekkert með neitt lýðræði, ekkert með nein norræn prinsíp.

Hvernig stendur nú á þessari breytingu? Hvernig stendur nú á þeirri breytingu, að þeir menn, sem 1944 töluðu mest um það, að Ísland gæti skorið á frændsemisböndin við Norðurlönd og leiðin stæði opin til vesturs, koma nú fram og standa að baki þeirri till., sem hér er flutt? Ég skal upplýsa, hvernig á þessu stendur. Það kom alveg greinilega fram á þeim utanríkis-málanefndarfundi, sem haldinn var um málið. Það kom alveg greinilega fram frá fulltrúa meiri hl., að það var ætlað til þess, að sósíalistar hefðu ekki fulltrúa þar í. Og við þurfum ekki langt að leita til þess að vita, hvaðan þær fyrirskipanir koma. Það er Bandaríkjastjórn, sem hefur blandað sér inn í þetta mál. Það er Bandaríkjastjórn, sem hefur snúið eins og vindhana þeim stjórnarliðum hér á Alp., sem fyrir meira en ári síðan stóðu á móti því að vera í þessu ráði, þannig að þeir standa nú með því, en á þeim grundvelli, að það skuli vera stjórnarmeirihlutinn einn, sem ræður, hvernig íslenska þjóðin velur fulltrúa í sameiginlegt ráð Norðurlanda. Það eru komnir hér í ljós utan að komandi áhrif, sem hafa haft skoðanaskipti á þeim þingmönnum, sem næmastir eru fyrir hverjum vindi, sem að vestan blæs. Og við þurfum ekki að fara í neinar grafgötur um, hvað það er, sem fyrir þeim aðila vakir, sem nú fyrirskipar þennan hátt um kosningar á Alþingi Íslendinga. Það er sami aðilinn, sem heimtar það af Framsókn og íhaldinu núna, að þeir breyti kjördæmaskipulaginu á Íslandi. Það er sami aðilinn, sem hefur verið að knýja það í gegn á undanförmum árum, að kjördæmaskipulaginu væri breytt þannig í Frakklandi, Ítalíu og hverju landinu á fætur öðru, að lýðræðið væri meira og meira afnumið. Það er sami aðilinn, sem heimtar það, að áhrif verkalyðsins séu með ranglátri kjördæmaskiptingu meira og meira útilokuð úr Alþingi. Það eru áhrif Bandaríkjastjórnar, sem hér koma til greina og sýna sig, þótt í litlu sé, í þessu. En þó að þetta sé aðeins lítið, þá er það auðsjáanlega meira, sem á bak við býr. Það, sem hér er verið að gera, þegar amerísk stjórnarvöld blanda sér inn í og fara að skipta sér af ákvörð-

unum Íslendinga um þessi mál, er, að þar með er stefnt að því að reyna að fara að hagnýta Norðurlandaráðið sem vettvang fyrir amerísk áhrif á Norðurlöndum. Og af því að Sósíalistaflokkurinn á Íslandi er álitinn, eins og hann er, andstæður amerískum áhrifum hér, þá þykir rétt af stjórnarmeirihlutunum að þóknast sínum amerísku yfirboðum með því að útiloka Sósfl. úr Norðurlandaráðinu og beita til þess þeim áður óþekktu bolabroðum um kjör á Alþingi, sem lagt er til með þessari till. M. ö. o., það er verið að breyta þeirri hugsjón, sem fyrir þeim mönnum vakti, sem 1951 ákváðu að stofna Norðurlandaráðið með fulltrúum Norðurlandabjóðanna og hinna ýmsu skoðana hjá þeim, eftir því sem þær skoðanir og þeir flokkar, sem væru fulltrúar fyrir þær, hefðu styrkleika til. Það er verið að breyta þessu amerískum yfirboðum í vil til þess að þóknast þeim, til þess að fjarlægja úr þessu ráði okkar Norðurlandabúa þennan litla flokk, sem það volduga ameríska auðvald virðist hafa svo undarlega mikinn beyg af. Okkur hlægir það, að það skuli haft svona mikið við til þess að reyna að bola Sósfl. út úr fulltrúaráði, sem hann á rétt til þess að vera í. Það sýnir okkur, að fjandmenn okkar og íslenzku þjóðarinnar kunna að meta okkur. En okkur þykir það leitt vegna Norðurlandaráðsins og vegna þess, að við stóðum með þessari hugmynd. Og vegna þess að við komum henni í gegn, þegar ameríska afturhaldið hérna á Alp. hafði fellt hana, þá þykir okkur það leitt, að það skuli takast fyrir þessu ameríska afturhaldi að snúa nú meiri hluta þm. hér á Alþingi Íslendinga á þann hátt, sem nú er gert með þeirri till., sem hér liggur fyrir. Norðurlandaráðið átti upphaflega að vera fulltrúi fyrir hin- ar ýmsu skoðanir á Norðurlöndum. Nú er auðséð, að nú á Norðurlandaráðið eingöngu að hafa þá fulltrúa héðan frá Íslandi, sem standa með Atlantshafsbandalaginu, standa með hernámi Ameríkana á Íslandi og væntanlega, ef ekki fyrir, þá eftir kosningar í sumar, standa með íslenskum her. Ég býst varla við, að Alpfl. komi til með að láta sitt eftir liggja eftir kosningar til að fara með inn í þá fylkingu og hlýða því, sem Amerikaninn heimtar. Ég álit, að með þessum aðferðum, sem hér eru hafðar í frammi, sé verið að vega aftan að norrænni samvinnu, sé verið að eyðileggja þá hugsjón, sem vakti fyrir þeim, sem vildu stofna þetta Norðurlandaráð, og gera það þannig úr garði, að það sé hægt að hagnýta það fyrir frekari ameríska yfirdrottnun á Norðurlöndum en nú þegar er. Og mér þykir leitt, að Alþingi Íslendinga, — ég veit, að þessi till. verður hér samþykkt, ég þekki það vel handjárnin á Atlantshafsflokkunum í þinginu, — mér þykir það leitt, að Alþingi Íslendinga skuli á þennan hátt ljá sig til þess að reka rýtinginn í bak þeirrar norrænu samvinnu, sem stofnað var til með Norðurlandaráðinu.

Við sósíalistar höfum staðið með þessu máli frá því það kom fyrir, og ég segi þetta nú til þess, að þeir þingmenn, sem ef til vill hefur ekki verið fullkomlega ljóst, hvað hér væri að gerast bak við tjöldin, — og býst ég þó við, að flestum sé það ljóst, — fari ekki í neinar grafgötur um,

hvað þeir væru að gera og hvernig þeir út á við, á Norðurlöndum og annars staðar í heiminum, væru að spilla fyrir lýðræðislegu samstarfi Norðurlanda með því að samþ. þá till., sem hérna liggur fyrir. Ég vil leyfa mér, til þess að gefa hv. þingmönnum möguleika á því að starfa í samræmi við þær starfsreglur, þá grg. og þann tilgang, sem fyrirhugaður var með stofnun Norðurlandaráðsins, þegar frá því var gengið, — ég vil gefa þeim tækifæri til að greiða atkv. með brtt., sem ég flyt. Hún hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta, að tillgr. orðist svo: „Alþingi ályktar, að kjósa skuli á hverju reglulegu Alþingi, í fyrsta sinn nú þegar, 5 menn og 5 varamenn í Norðurlandaráð. Skulu þeir kosnir á fundi í Sp. Fyrir fundinn skulu formenn allra flokkanna leitast við að ná samkomulagi um kosningu þessa, er trygg, að allir flokkar þingsins eigi fulltrúa í ráðinu. Náist slíkt samkomulag ekki, skal kosið að viðhafri hlutfallskosningu.“

Þessi brtt. mín gengur í fyrsta lagi út frá því að viðhafa lýðræði hér á Alp. Hún gengur í öðru lagi út frá því að viðhafa þá hætti um kosningu hér, sem gengið var út frá sem sjálfsöðum, þegar stofnað var til Norðurlandaráðsins. Hún gengur í þriðja lagi út frá því að hafa þann hátt um kosningu á Alp., sem alltaf hefur verið hafður. Og hún gengur í fjórða lagi út frá því, að reynt sé að ná samkomulagi um að gefa öllum flokkum þingsins, líka þeim, sem ekki hefðu atkvæðalegan styrkleik til þess, möguleika til að eiga fulltrúa í ráðinu. Ég setti þetta ákvæði um, að formenn flokkanna skuli fyrir fund þann, sem kjósa á á, reyna að ná samkomulagi um fulltrúa, með sérstöku tilliti, eins og nú standa sakir, til Alþýðuflokksins. Það er vitað, að Alpfl. hefur eins og sakir standa ekki atkvæðamagn í Sp. til þess upp á eigin spýtur að koma fulltrúa að.

Ég skal geta þess, að áður, þ. e. fyrir síðustu kosningar, þegar Sósfl. og Alpfl. höfðu næga þingmannatölu á Alp. til þess, ef þeir ynnu saman, að koma fulltrúa að í 5 manna nefndir, þá bauð ég Alpfl. ég held við flest tækifæri, ef ekki öll, samstarf um það að tryggja honum fulltrúa í þær nefndir, þar sem kosnir voru 5 menn í einu, eins og landsbankanefnd og aðrar slíkar, og með það sem bakhjarl gat hann venjulega tryggt sér, að þeir flokkar, sem hann ýmist starfaði með í stjórn eða voru í stjórnarandstöðu (Forseti: Má ég spyrja hv. ræðumann, 2. þm. Reykv., hvort hann á mikið eftir af ræðu sinni?) Nei, ég á mjög lítið eftir. — Þá gaf Sósfl. Alþýðuflokknum tækifæri til þess að geta eignast mann í slíkar nefndir, eins og t. d. í landsbankanefnd, þegar kosnir voru 5 menn, og Alpfl. gat í rauninni alltaf tryggt sér mann í slíkt. Og það er algert óréttlæti og stafar af rangri og ólýðræðislegri kjördæmaskipun, sem við eigum við að búa, að Alpfl. skuli ekki hafa á þingi það marga þingmenn nú, að hann geti tryggt sér fulltrúa í hverja 5 manna nefnd, því að það á hann að hafa eftir sínu fylgi hjá þjóðinni. Eins og menn vita, þá höfum við og Alpfl. til samans um 37% þjóðarinnar, en höfum nú ekki nema 15 þingmenn. En Framsfl., sem hefur

ekki nema 24,5% þjóðarinnar, hefur 18 þingmenn. Eg set þetta þess vegna þarna inn í til þess að undirstrika þá kröfu, sem þeir flokkar, sem hafa þó slíkt fylgi sem Alþf. hjá þjóðinni, eiga á því að eiga sína fulltrúa líka í ráði eins og Norðurlandaráði, sem á að vera fulltrúi fyrir þær skoðanir, sem uppi eru hjá þjóðinni. Svo framarlega hins vegar sem ekki næst neitt samkomulag um slíkt, þá er auðvitað það skásta réttlæti, sem næst, að þarna séu viðhafðar hlutfallskosningar.

Eg vil nú leyfa mér að vona, að hv. þingmenn eftir þessa grg. mína fyrir þessari till. forði frá þeirri ósvinnu og þeim niðingsskap gagnvart norrænni samvinnu, sem fyrirhuguð er með till. meiri hl., með því að samþykkja mína till. Eg verð að biðja hæstv. forseta að óska eftir afbrigðum fyrir henni, svo framarlega sem ætti að bera hana upp núna. Hins vegar, svo framarlega sem þessari umr. verður frestað, þá hef ég líka lagt hana inn, þannig að þá yrði henni útbýtt prentaðri áður en umr. yrði fram haldið, ef nú yrði frestað. En ef þessum umr. nú yrði slitið, þá verð ég að biðja hæstv. forseta að leita afbrigða fyrir henni, af því að hún er of seint fram komin og skrifleg.

Umr. frestað.

Á 34. fundi í Sp., 29. jan., var fram haldið einni umr. um till. (A. 544, 572, 613).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Brtt. 572 felld með 25:7 atkv.

Brtt. 613 samþ. með 26 shlj. atkv.

Tillgr., svo breytt, samþ. með 27:7 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till., svo breytt, samþ. með 27:7 atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 656).

15. Jarðhitarannsóknir o. fl.

Á deildafundum 16. okt. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um rannsókn á jarðhita og undirbúning almennrar löggjafar um hagnýtingu hans [73. mál] (A. 81).

Á 6., 8., 10. og 12. fundi í Sp., 22. og 29. okt., 5. og 12. nóv., var till. tekin til fyrri umr. Forseti tók málið af dagskrá.

Á 14. fundi í Sp., 19. nóv., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Magnús Jónsson): Herra forseti. Eg hef hér ásamt nokkrum öðrum hv. þdm. leyft mér að flytja till. til þál. um rannsóknir á jarðhita og undirbúning almennrar löggjafar um hagnýtingu hans. Eg benti á það í umræðum um daginn í sambandi við annað mál, sem þá lá fyrir hér í hv. þd., þ. e. a. s. lánveitingu til raforkuframkvæmda, að nauðsynlegt væri að hagnýta sem bezt þær orkulindir, sem í landinu væru til Alþt. 1952. D. (72. löggjafarþing).

og gætu komið að einhverju leyti í stað þeirra auðæfa, sem aðrar þjóðir eiga í námum sínum, ýmiss konar málum og öðrum dýrmætum jarðefnum. Það er aðallega tvennt, sem til greina kemur og jafngildir þessum auðlindum annarra þjóða, þ. e. annars vegar raforkan eða beizlun fallvatna og hins vegar hagnýting jarðhita, sem hér finnst.

Í sambandi við þá erfiðleika, sem íslenska þjóðin á við að stríða og mun jafnan eiga við að stríða varðandi öflun gjaldeyris til kaupa á nauðsynjum erlendis frá, liggur í augum uppi, að það er tvennt, sem þar kemur til greina. Það er annars vegar aukning framleiðslunnar, sem gefur möguleika til þess að auka útflutningsverðmætin, og hins vegar nýting innlendra orkulinda, sem gefa möguleika til þess að takmarka innkaup erlendis frá. Það atriði, sem sérstaklega kemur til greina í sambandi við það mál, sem hér er til umræðu, er möguleiki til þess að spara innkaup erlendis frá, og það er að sjálf-sögðu það atriðið, sem meira máli skiptir í sambandi við afkomu þjóðarinnar, að gera þjóðina sem óháðasta erlendum mörkuðum og erlendum innkaupum.

Það hafa þegar verið gerðar allmargar ráðstafanir í þá átt að hagnýta jarðhita hér á landi. Veigamest þessara ráðstafana er hitaveitan í Reykjavík. Mér skilst, að gert hafi verið ráð fyrir því, að hitaveitan mundi á sínum tíma spara um 30 þús. smál. kola árlega, en það er sennilegt, að sá sparnaður muni nema nú með verði kola á erlendum markaði um 10 millj. kr. í erlendum gjaldeyri árlega. Þær áætlanir, sem gerðar hafa verið í sambandi við aðrar hitaveitur, sýna einnig, að hitaveitur eru einhver beztu fyrirtæki, sem hér er hægt að setja á stofn. Þær eru þegar komnar á nokkrum öðrum stöðum. Á tveimur stöðum er þeim lokið, í Ólafsfirði og á Selfossi, og nú er unnið að hitaveitu á Sauðárkróki, og er gert ráð fyrir, að sú hitaveita muni geta borgað sig á mjög fáum árum.

Þær tilraunir, sem gerðar hafa verið á þessu sviði, um nýtingu jarðhita til upphitunar, hafa þess vegna gefið það vel, að tvímælalaust er, að þjóðhagslega séð er rétt að leggja alla áherzlu á að nýta hitann að þessu leyti. Auðvitað er þó á ýmsan annan hátt hægt að nýta jarðhitann. Það er mjög athugandi að nota jarðhita í sambandi við ýmiss konar iðnað, jafnframt hefur hann verið nýttur hér töluvert í sambandi við ræktun, og enn er það ótalið, að ekki er ólíklegt, að jarðhita mætti sums staðar nota til orkuframleiðslu á svipaðan hátt og fallvötn eru notuð. Það eru því mjög viðtækir möguleikar til þess að nýta jarðhitann.

Sú till., sem hér er borin fram, er í rauninni tvíþætt. Annars vegar er gert ráð fyrir því, að yfirgripsmiklar rannsóknir verði látnar fara fram á því, hvar jarðhita er að finna hér á landi, og jafnframt gerð athugun af hálfu ríkisvaldsins, hversu sá jarðhiti verði bezt hagnýttur á hverjum einstökum stað, hvar haganlegast sé að gera hitaveitur til almenningsþarfa og hvað þær muni kosta og hvaða möguleikar aðrir séu fyrir hendi til þess að nýta jarðhita. Þessir

möguleikar snerta ekki aðeins hin þéttbýlli svæði, heldur einnig eru vafalaust víða möguleikar til þess að nota jarðhitann til mikilla hagsbóta í sambandi við ræktun og til upphitunar á sveitabýlum. Í sambandi við og jafnhliða þessari áætlun er svo gert ráð fyrir því í þessari till., að sett verði almenn löggjöf, og geri ég ráð fyrir, að þar mundu að nokkru leyti verða höfð til hliðsjónar lögin um raforkuframkvæmdir, þannig að hægt væri að mynda heilsteyppt kerfi, eftir því sem þessi mannvirki ykjast og fjölgaði, — heilsteyppt kerfi, sem tryggði það, að hægt væri að hagnýta jarðhitann sem viðast og að reynt væri að tryggja það með aðstoð ríkisvaldsins og samhjálp ríkis og sveitarfélaga, að hægt væri að hagnýta jarðhitann, og að það yrði gert fjárhagslega kleift þeim stöðum, þar sem áætlanir sýndu, að hagkvæmt væri að nýta þessa orku. Þetta eru meginatriðin, sem í þessari tillögu felast.

Nú munu að vísu ýmsir á það benda, að þegar séu til ýmiss konar lagaákvæði varðandi jarðhita og nýtingu hans. Það er rétt. Það eru til lög um hagnýtingu jarðhita. Það eru jafnframt til ýmis önnur ákvæði, sem um þetta fjalla. Það eru sérákvæði um þær hitaveitur, sem settar hafa verið á stofn, og það liggur nú hér fyrir Alþ. frv. frá ríkisstj. um jarðhita, þ. e. a. s. um tilhögun á stjórn þeirra orkuvera, sem þegar eru til. Í öðru lagi liggur hér fyrir einnig till. til þál. um eftirlit með jarðborunum. En þessi mörgu lagaákvæði og tillögur eru hvert út af fyrir sig gagnleg, en þau leysa ekki þann vanda, sem ég tel að þurfi að leysa í sambandi við heildarathugun þessara mála og að það þurfi að semja heilsteypptan lagabálk með hliðsjón af þeim athugunum, sem gert er ráð fyrir hér í þessari till., og með það í huga, að hægt verði að tryggja það með opinberum aðgerðum, að jarðhitinn verði sem best hagnýttur. Það er skoðun okkar flm. þessa máls, að hér sé um að ræða eitt mikilvægasta atriðið í sambandi við viðleitni þjóðarinnar til þess að skapa sér efnahagslegt öryggi og gera sig eins óháða innkaupum erlendis frá og auðið er. Það er ekkert smáræðisfé, sem á hverju ári er varið til kaupa á eldsneyti, bæði kolum og olíu, og ef hægt væri að koma í veg fyrir það, að þörf yrði slíkra innkaupa, þá vinnst þegar af því stórfelldur sparnaður fyrir þjóðarbúið, sem skapar möguleika aftur til innkaupa á öðrum nauðsynjum, og er þess mikil þörf, þegar um er að ræða jafnmikinn gjaldeyrissskort og við eigum jafnan við að stríða eða höfum átt við að stríða nú undanfarin ár.

Við búum það vel hér í sambandi við þessi mál, að við eigum hér sérfræðinga innanlands, sem eru mjög færir til þess að hafa þessa rannsókn með höndum, og sá maðurinn, sem aðallega hefur haft með höndum stjórn jarðborana, Gunnar Böðvarsson verkfræðingur, hefur talið eðlilegt og nauðsynlegt, að gerðar yrðu heildarathuganir á þann hátt, að kortlögð yrðu og rannsókuð smám saman héruð landsins með miklu viðtækari rannsóknum en gert hefur verið til þessa, og gerðar síðan áætlanir í sambandi við og í framhaldi af þeirri rannsókn. Það er

hér í grg. með tillögunni talað um, að hugsanlegt væri að leita eftir sérfræðilegri aðstoð til Sameinuðu þjóðanna um þetta mál. Okkur fannst það ekki óeðlilegt, flutningsmönnum, að þetta yrði gert í sambandi við aðild okkar að þessari stofnun, en mér hefur síðar verið á það bent, að Sameinuðu þjóðirnar muni hafa leitað hingað til lands til aðstoðar í sambandi við slíka athugun, og mun Gunnar Böðvarsson verkfræðingur til dæmis hafa starfað á vegum Sameinuðu þjóðanna við athugun á þessum málum hjá öðrum þjóðum, þannig að sýnt er, að við ættum að þessu leyti að standa vel að vígi sjálfir að leysa þetta verkefni af höndum, þótt hins vegar vel geti komið til athugunar að leita til einhverra erlendra aðila um aðstoð, ef þörf bætti á.

Ég sé ekki beinlínis ástæðu til þess að orðlengja frekar um þetta mál, nema tilefni gefist til. Ég álit, að hér sé um að ræða mikið nauðsynjamál fyrir þjóðina að leggja alla áherzlu á að hagnýta sem best og sem fyrst þessa miklu auðlind, sem við eigum og er fyllilega jafngildi þess, að aðrar þjóðir eiga kolanámur og olíulindir. Möguleikarnir eru margir, og þessa möguleika ber að hagnýta og það sem allra fyrst, og ég vænti þess, að allir hv. þm. séu mér sammála um það og okkur flm., að þessar rannsóknir beri að gera og það beri að einbeita nú öllum kröftum að því að reyna að nýta þessa dýrmætu orkulind þjóðarinnar sem best og sem skjólast. — Ég vil svo leyfa mér að leggja til, að þessari umræðu lokinni, að þá verði þessari till. vísað til 2. umr. og til hv. allshn. líklega fremur en fjvñ.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 26 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 30 shlj. atkv. og til allshn. með 28 shlj. atkv.

Á 36. fundi í Sp., 4. febr., var till. tekin til síðari umr. (A. 81, n. 694).

Frsm. (Magnús Jónsson): Herra forseti. Allshn. hefur tekið þessa till. til allýtarlegrar meðferðar, en hún fjallar um rannsókn á jarðhita og undirbúning almennrar löggjafar um hagnýtingu hans, svo sem segir á þskj. 81.

N. leitaði álits jarðboranadeildar raforkumálskrifstofunnar og fékk frá deildinni allýtarlegt álit um málið, þar sem bæði er frá því skýrt, hvað gert hafi verið í þessu máli, og jafnframt bent á nauðsyn þess, að enn meira verði aðhafzt í málinu.

Það kemur í ljós, svo sem einnig hv. þm. mun kunnugt, að töluvert hefur verið að því gert að rannsaka jarðhita hér á Íslandi, en hins vegar tekur raforkumálskrifstofan fram, að mikla nauðsyn beri til þess að haga þessum rannsóknum skipulegar en gert hefur verið og kortleggja jarðhitasvæði landsins einmitt á svipaðan hátt eins og gert er ráð fyrir í þessari till., þannig að teknar verði 2—3 sýslur á ári hverju og þær kortlagðar nákvæmlega, hvar jarðhita er í þeim að finna. Deildin telur, að það muni að vísu hafa

í för með sér nokkurn kostnað, en þó muni sá kostnaður ekki verða yfir 75 þús. kr. á ári, og virðist það ekki vera ýkjamið, miðað við þá miklu nauðsyn, sem er á því að kanna til hlítar, hvar þessar mikilvægu orkulindir er að finna í landinu. Jafnframt hefur raforkumálaskrifstofan tekið fram, að nokkuð hafi verið unnið að því að undirbúa heildarlöggjöf um jarðhita, svo sem gert er ráð fyrir í þessari till., og tekur fram, að það sé einmitt mjög knýjandi nauðsyn, að það verði gert og samræmd þau lagaákvæði, sem um þetta efni gilda.

Þar sem þessar upplýsingar benda í senn til þess, að mikil nauðsyn sé á að láta hraða ýtarlegum athugunum á jarðhita og nýtingu hans og jafnframt að hraða undirbúningi á setningu heildarlöggjafar um jarðhita, þá hefur n. samhljóða mælt með því, að till. þessi verði samþ. með þeirri smávægilegu breytingu, að þar sem upplýst er frá raforkumálaskrifstofunni, að þegar hefur allmikið verið unnið að þessum málum, þá verði breytt orðalagi upphafslínu till. þannig, að í stað þess, að þar er talað um að láta fram fara viðtæka rannsókn, þá verði sett þar: „að láta hraða sem mest“ — og er þá átt við framhald þeirra rannsókna, sem gerðar hafa verið.

Ég sé ekki ástæðu til þess að orðlengja frekar um þetta. Ég geri ráð fyrir, að allir hv. þm. séu sammála um mikilvægi þess fyrir þjóðarbúskapinn í heild, að sem allra hraðast verði að því gengið að nýta þessar orkulindir landsins, sem má segja að jafngildi því, að við ættum hér kola- og olíulindir í landi okkar, ef þær eru nýttar til hlítar, og auk þess eru möguleikar til þess að nýta þessar lindir á margvíslegan annan hátt, svo sem hv. þm. er einnig kunnugt, og hefur þegar verið samkvæmt upplýsingum raforkumálaskrifstofunnar nokkuð að því unnið að kanna, hvort hagkvæmt væri að nýta jarðhita t. d. til ýmiss konar iðnaðar, en raforkumálaskrifstofan telur, að það sé mikil nauðsyn að gera þær athuganir viðtækari og láta kanna fleiri möguleika á því efni.

Það er því skoðun allshn., að rétt sé til þess að greiða fyrir framkvæmdum í þessu máli að samþ. þessa till. með þeirri breytingu, sem ég gat um.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Ég hef ekkert við það að athuga, að þessi till. sé samþykkt. Það er ekki nema gott um það að segja, að mönnum er nú almennt í þessu landi, bæði þm. og öðrum, orðið það ljóst, að jarðhitinn er mjög mikils virði, og það má segja, að bæði utan þings og innan sé mjög mikill áhugi ríkjandi á því, að þessar rannsóknir, sem hér er um rætt, fari fram.

Það er einnig nauðsyn á því að fá almenna löggjöf um jarðhita, en það er ekki vandalaust verk að semja löggjöf um jarðhita. Raunverulega þurfa viðtækar rannsóknir að fara fram á jarðhitannum, eins og raforkumálaskrifstofan bendir á, áður en löggjöf verður sett. Ég hygg, að það hafi fáar stofnanir hér í landi meiri áhuga á því að fá almenna löggjöf um jarðhitann heldur en raforkumálaskrifstofan, sem mik-

il hefur við þessi mál fengizt, en fáum sennilega ljósara, hvað það er vandasamt að setja löggjöf um jarðhitann, meðan við vitum ekki, hvernig honum er háttað. Það er m. a. ekki vandalaust að setja ákvæði um það, hvað einstaklingar eiga og hvað ríkið á, og draga mörkin þar á milli. Kemur þar til athugunar margt, m. a. hvort einstaklingar eiga að eiga nokkuð af hitanum, sem er á yfirborðinu, og þá hvað langt niður í jörðu. Allt þetta er erfitt að setja löggjöf um, fyrr en maður veit nánar um jarðhitann.

Nú er mjög mikill áhugi á því að rannsaka, hvernig jarðhitann er háttað, og það eru ákaflega tíðar fyrirspurnir frá einstaklingum um það, hvort þeir geti fengið rannsakast hjá sér möguleika fyrir notkun jarðhita, sem þeir álíta að sé þar og þar í jörðu.

Þegar ég tók við þessum málum, höfðu rannsóknir farið fram og boranir allvíða í landinu, og ríkið hafði haft í notkun allmarga jarðbora til þess að láta rannsaka jarðhita, og það er skemmst af því að segja, að þetta var framkvæmt fyrir áhugasama einstaklinga, sem þá voru til staðar og enn eru margir til staðar, en skuldirnar voru orðnar 700 þús., sem fjöldi manna og sveitarfélaga stóð í við raforkumálaskrifstofuna fyrir framkvæmdar rannsóknir og fyrir framkvæmdar boranir, sem einnig eru hluti af rannsókninni.

Það var þess vegna breytt þannig til, að raforkumálaskrifstofan var látin segja til um það, hvar væru mestar líkur fyrir því að beita þeim jarðborunum, sem raforkumálaskrifstofan eða m. ö. o. ríkið gegnum raforkumálaskrifstofuna réð yfir, og síðan var hætt að láta ríkið framkvæma þessar boranir, en boranir voru lánaðir gegn sanngjörnu endurgjaldi sveitarfélögum og stofnunum, sem vildu bora á þeim stöðum, sem raforkumálaskrifstofan áleit að mundu geta gefið fljótan árangur. Nægir að nefna hitasvæðið nálægt Selfossi. Þar var unnið með jarðborum, sem ríkið lánaði gegn hæfilegri leigu, og enn fremur í námunda við Sauðárkrök. Sömu leiðis hafa verið lánaðir jarðborar til þess að rannsaka kolalögin vestur í Dölum.

Af þessari stuttu sögu sést það, að það vantar ekki áhugann hjá landsmönnum til að framkvæma þetta, en menn verða að minnast þess, að þessar rannsóknir eru mjög dýrar. Enn þá eru rannsóknir á yfirborði jarðar ekki komnar á það stig, að þær gefi neina fullvissu um það, hvort heitt vatn er í jörðu, þó að það gefi bendingar, og á því vil ég vekja athygli í sambandi við þetta mál og reyndar annað mál, sem hér er á dagskrá, um rannsókn náttúruauðæfa almennt, að vitanlega er sjálfsagt, að ríkisstj. framkvæmi eða láti framkvæma þessar rannsóknir, eftir því sem unnt er, — allar þær rannsóknir, sem stofnanir ríkisins geta framkvæmt án sérstaks kostnaðarauka, er sjálfsagt að láta framkvæma, en þm. verða að gera sér það ljóst, að rannsóknir, sem kosta fé, er ekki hægt að framkvæma hraðar en fjárveiting er veitt til þess á fjárlögum að framkvæma rannsóknirnar. Þetta vil ég hafa sagt um þær óskir, sem hér koma fram í tveim þáttum, þannig að ríkisstj. verði ekki eftir á krafum um meiri verk í þessum málum en þingið

Jarðhitarannsóknir o. fl. — Hafrannsóknaskip og fiskileit.

hefur markað ríkisstj. með fjárveitingu til þessara mála.

Meira sé ég ekki ástæðu til þess að segja um þessa þáttill., og ég hef síður en svo neitt við það að athuga, að þingið sýni áhuga sinn í þessu máli með því að samþ. þessa till., þó að ég hefði kosið heldur, að fjárveitingin til rannsóknanna væri meiri en hún er og það hefði verið a. m. k. gert samhliða till.

ATKVGR.

Brtt. 694 samþ. með 27 shlj. atkv.

Tillgr., svo breytt, samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till., svo breytt, samþ. með 28 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 762).

16. Hafrannsóknaskip og fiskileit.

Á deildafundum 30. okt. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um hafrannsóknaskip [114. mál] (A. 158).

Á 12. og 16. fundi í Sp., 12. og 26. nóv., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 20. fundi í Sp., 3. des., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Pétur Ottesen): Það er augljóst mál, hver höfuðnaðsyn það er Íslendingum, að framkvæmdar séu á visindalegan hátt rannsóknir á lifnaðarháttum nytjafiska hér við land, jafnframt því sem haldið yrði uppi rannsóknum í þá átt að leita nýrra fiskimiða. Rannsóknir þær, sem við nú framkvæmum á varðskipinu Mariu Júlíu, eru taldar mjög ófullkomnar, m. a. af því, hvað skipið er lítið til slíkra rannsókna. Til dæmis er það svo, að því er mér er tjáð, að það sé ekki hægt á svo litlu skipi að hagnýta nema að nokkru þá nýjustu tækni, sem fyrir hendi er á þessu sviði, þ. á m. mjög þýðingarmikið tæki, svo nefnt asdictæki, sem nauðsynlegt er að nota jafnhliða dýptar- og fiskimagnsmæli. Við höfum að sjálfsögðu nokkur not af fiskirannsóknnum útlendinga, sem uppi er haldið í námunda við Ísland, eftir því sem okkur berast fregnir um niðurstöður af þeim, og samvinna er nokkur með Íslendingum, Norðmönnum og Dönum um sildarrannsóknir í hafinu austan við Ísland, en sú samvinna er eingöngu tengd við það svæði. Íslendingar standa því einir að rannsóknum umhverfis landið og í hafinu sunnan, vestan og norðan við Ísland. Á þessu svæði öllu er mikið verk að vinna, eins og gefur að skilja, í þessu efni og þýðingarmikið, að rannsóknarframkvæmdir á þessu svæði þurfi ekki að dragast vegna þess, að okkur skorti skip af hæfilegri gerð til þessara nauðsynlegru framkvæmda. — Till. þessi miðar að því, að rannsakaðir verði möguleikar á því að fá úr þessu bætt. Mér er bent á það af fróðum mönnum um þessa hluti,

að varðskipið Ægir mundi t. d. hvað stærð snertir vera hentugt til þessara rannsókna, en að sjálfsögðu yrði að gera þar einhverjar breytingar, svo að fyrir hendi væru starfsskilyrði fyrir þá visindamenn, sem standa fyrir þessum rannsóknum. Sjálfsagt er, að n. á Alþingi fjalli um þetta mál, og vil ég þess vegna gera það að minni till., að að lokinni þessari umr. verði málinu vísað til 2. umr. og fjvn.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 21. fundi í Sp., 5. des., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 30 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 32 shlj. atkv. og til fjvn. með 34 shlj. atkv.

Á 36. fundi í Sp., 4. febr., var till. tekin til síðari umr. (A. 158, n. 685).

Frsm. (Pétur Ottesen): Það var nokkuð snemma á þessu þingi vísað til fjvn. þremur þáttill., sem að efni til voru allar mjög skyldar. Það voru till. um hafrannsóknaskip, á þskj. 158, till. um fiskileitarskip á djúpmiðum, sem er á þskj. 182, og loks till. um sildarleit fyrir Norður- og Norðausturlandi, sem er á þskj. 71.

Fjvn. sendi allar þessar till. til umsagnar til þeirra aðila, sem telja má að sjálfsögðu að beri að leita til um tillögur og álit um slík mál sem þessi, sem sé Fiskifélags Íslands, fiskideildar Atvinnudeildar háskólans og forstjóra íslensku landhelgisgæzlunnar. Umsagnir frá öllum þessum aðilum bárust svo n. nokkru síðar, og voru þær allar jákvæðar að því leyti til, að þessar aðilar töldu það efni, sem í till. þessum felst, mjög mikilsvert og að full ástæða væri til, að gerðar væru ráðstafanir, sem stefndu í þessa átt. Hins vegar kom það fram í till. þessara aðila, að þeir voru ekki allir á einu máli um það, hvernig haga skyldi úrbótum í þessu efni. Þannig voru svörin nokkuð mismunandi um það, hvernig best yrði fyrir komið endurbótum á hafrannsóknnum hér við land, þó að allir mæltu mjög eindregið með því, að undinn yrði bráður bugur að því að bæta þar úr, svo að hafrannsóknir af hálfu okkar Íslendinga kæmust sem fyrst á svipað stig og nú er hjá Norðmönnum, sem eru mjög framarlega í þessari grein og telja sig hafa borið mjög mikið úr bótum fyrir það, hvað þeir hafa lagt mikla áherzlu á hafrannsóknirnar. Enn fremur voru að því er sildarleitina snertir einnig nokkuð skiptar skoðanir um, hvernig henni bæri að haga, og sömuleiðis um fiskileit á djúpmiðum.

Af öllu þessu er það ljóst, að hér er fullkomin ástæða til, að gerð sé gaumgæfileg rannsókn á þessum atriðum öllum, hvernig endurbótum á þessu verði best fyrir komið, þannig að líklegt sé til skjóts árangurs fyrir sjávarútveg landsmanna.

Það kom einnig fram í viðræðum um þetta í fjvn., að það voru ekki allir á sama máli um

það, hvernig þessu yrði bezt fyrir komið. Hins vegar var n. mjög einhuga um að ýta undir, að rannsókn þessi færi fram og að hún tæki sem skemmstan tíma, svo að hægt væri að hefja sem fyrst endurbætur á þessu sviði, en þar sem hér var um svo skyld mál að ræða, þá varð að samkomulagi í n. að sameina þessar till. í eitt, og var þá lögð til grundvallar till. á þskj. 158 og orðuð um með tilliti til þess, að hún gripur nú yfir stærra svið en henni hafði upphaflega verið ætlað að gera.

Till. um sildarleit á þskj. 71 var einskorðuð við sildarsvæðin fyrir Norður- og Norðausturlandi. Hins vegar felst í brtt. n., að því er hún kemur inn á þetta atriði, vitanlega það, að sildarleitinni sé hagað þannig, að hún fari fram hvarvetna kringum strendur landsins og á djúpmiðum, eftir því sem menn álíta hagkvæmast á hverjum tíma.

Þá hefur n. einnig gert það að till. sinni, að um þau atriði, sem í ályktun þessari greinir, skuli ríkisstj. kveðja sér til aðstoðar sérfróða menn á þessum sviðum. Það er t. d. að því vikið í þáttill. á þskj. 182, um fiskileit á djúpmiðum, sem hv. 2. landsk. þm. flytur, að þar sé haft samráð við starfandi togaraskipstjóra, og fellur það alveg saman við það, sem n. leggur áherzlu á, að hvarvetna séu til kvaddir sérfróðir menn í þessum málum og þeir, sem langa reynslu hafa, þegar ríkisstj. fer að athuga þau.

Ég held, að það sé ekki fleira í sambandi við þessa till. n., sem ástæða sé fyrir mig fyrir hönd n. að taka frekar fram um þetta, nema tilefni gefist til þess, en fjvn. leggur áherzlu á það, að till. þessi verði samþ., samtímis því sem hún leggur á það megináherzlu, að ríkisstj. hefjist hér handa og greiði sem fyrst götu þeirra umbóta, sem nauðsynlegt er að gerðar verði á þessu sviði og að er stefnt með tillögunni.

Lúðvík Jósefsson: Herra forseti. Ég sé það, að hv. fjvn. ætlast til þess, að till. sú til þál., sem ég flutti á þskj. 182, um fiskileitarskip á djúpmiðum, verði afgreidd með þeirri brtt., sem hún flytur við 114. mál og frsm. af n. hálfu hefur nú nýlega gert grein fyrir.

Ég skal segja það, að ég tel, að fjvn. hafi ekki viljað verða við þeirri málaleitun, sem í minni till. felst, nema að mjög litlu leyti. Að vísu viðurkennir hún með þessu nauðsyn málsins og vill stuðla að því, að fram fari athugun á því verkefni, sem í minni till. var lagt til að unnið yrði að, en á allmikið annan veg en ég hafði gert hér grein fyrir og kemur fram í grg. minnar till. að ætlast var til. Mín till. var um það, að nú þegar yrði hafizt handa um að gera út fiskileitarskip — ekki um það, að íslenska ríkið léti byggja eða kaupa hafrannsóknaskip eða fiskirannsóknaskip. Ég geri mér það fyllilega ljóst, að það er ákaflega æskilegt og gott mál að berjast fyrir því, en það tekur langan tíma, þarf allmikinn undirbúning og kostar talsvert mikið fé að koma því máli fram. En hitt atriðið, að ríkið beiti sér fyrir því, að tekið sé skip á leigu um stundarsakir og það gert út í því sérstaka augnamiði að kanna betur fiskislóðir í kringum landið á óathuguðum fiskimiðum og að þá séu

sérstaklega athuguð fiskimiðin á djúpmiðum í kringum landið, er í rauninni hægt að framkvæma fljótlega, að vísu með nokkrum tilkostnaði, en ég er ekki viss um, að sá tilkostnaður þurfi að vera mjög mikill.

Eins og ég sagði hér á sínum tíma um þetta mál, er það orðið mjög almennt álit t. d. skipstjóra á íslenska togaraflothanum, að þetta sé orðið mjög aðkallandi málefni. Íslenzku togararnir eru svo dýr skip í rekstri og mönnuð svo mörgum mönnum, að það er ekki hægt að halda þeim þann veg úti að láta þá leita að nýjum fiskimiðum allt í kringum landið. Til þess eru þeir of kostnaðarsamir, þó að skipin séu á allan hátt hentug og góð sem veiðiskip. Hins vegar er það, að það hefði verið hægt að gera út á ódýrari hátt skip, sem leitaði í kringum landið á líklegum stöðum að nýjum veiðisvæðum, og á þann hátt hefði slíkt fiskileitarskip getað borgað sig þjóðhagslega og það fljótlega með því að greiða síðan götu veiðiskipaflokans inn á þessi nýju fiskimið. Nokkrir togarar úr íslenska flothanum hafa unnið talsvert mikið að þessu á undanförunum árum og bætt allstöðum veiðisvæðum við þau, sem kunn voru áður, en hins vegar sýnir reynslan, að það er of kostnaðarsamt fyrir skip, sem er í gangandi rekstri, að stunda þessar athuganir, og oft vill líka fara svo, að einstakir skipstjórar, sem komast á hin nýju mið, vilja búa að þessu einir sér og halda þessu mjög fyrir utan þekkingu annarra, en fram hjá öllu slíku yrði vitanlega siglt, ef efnt væri til þessarar almennu fiskileitar af hálfu ríkisins.

Ég skal ekki fara um þetta miklu fleiri orðum, því að ég þykist vita, að hv. alþm. viti í aðalatriðum, hvað hér er um að ræða. Það hefur verið vakin athygli á þessu máli nú. Hv. fjvn. hefur tekið undir þessa nauðsyn, vill greiða götu þess, en hefur samt talið óhjákvæmilegt, eins og sakir standa nú, að hengja þetta aðkallandi vandamál, sem ég kalla, aftan í hið stóra vandamál okkar að eignast hafrannsóknaskip, sem vitanlega kemur ekki í okkar þjónustu fyrr en eftir allmörg ár.

Ég hefði sem sagt kosið hina leiðina, eins og lagt var til í minni till., að það yrði hafizt handa sem allra fyrst um þetta sérstaka verkefni, sem ég lagði til, en man eftir atvikum eigi að síður samþ. till. fjvn., því að hún vekur fyllilega athygli á málinu og ýtir því nokkuð áleiðis, en það er það lengsta, sem mér sýnist, að á þessu þingi sé hægt að komast í sambandi við þetta mál.

Frsm. (Pétur Ottesen): Það eru aðeins örfá orð út af ræðu hv. 2. landsk., sem ég vildi bæta hér við framsöguræðu mína. — Ég held, að hv. þm. geri of mikið úr þeim mismun, sem er á hans till. og þeirri afgreiðslu á henni, sem fjvn. leggur til. Í till. hans felst, að ríkisstj. sé falið að efna til skipulagðrar fiskileitar með vel útbúnu skipi, en það er vitanlega mjög þýðingarmikið atriði í þessu máli, að það sé að vel yfirlögðu ráði gert, hvernig hér er að vikizt og á stað farið.

Í þeim bendingum, sem n. fékk frá þeim aðilum, sem ég nefndi hér áðan, komu fram nokkur

mismunandi sjónarmið á þessu atriði. Sumir bentu á það, eins og fram kom hjá hv. ræðumanni, að e. t. v. mundi heppilegast að fá leigðan einn eða fleiri af nýsköpunartogurunum til þess að framkvæma þetta verk. Aðrir lögðu til, að yfirleitt mætti samrýma þetta þeirri starfsemi, sem það væntanlega hafrannsóknaskip hefði með höndum. Var af einhverjum aðilanum, sem tillögurnar voru sendar til, — ég ætla, að það hafi verið af Fiskifélagi Íslands, — á það bent, að e. t. v. væri hér fyrir í landhelgisgæzlunni nú skip, sem væri ekki óhentugt til hafrannsóknna, þ. e. varðskipið *Ægir*. Lagði fiskimálastjóri, sem reit bréf um þetta efni, á það áherzlu, að hvað stærðina snertir mundi þetta skip vera hæfilegt til þess, og gerði þá jafnframt ráð fyrir, að e. t. v. gæti það að einhverju leyti innt af hendi þetta fiskileitarstarf, þó að aðaltillaga hans væri sú, að tilraun þessi yrði gerð með því að leigja til þess nýsköpunartogara.

Nú er það ekki svo í raun og veru, að þessi till. sé hengd, eins og hv. þm. orðaði það, aftan í till. um hafrannsóknaskip, því að hvert atriði í till. n., athugun á hafrannsóknaskipi, athugun á fiskileit á djúpmiðum og athugun á sildarleit, er sjálfstætt atriði út af fyrir sig, þannig að það er ekkert bundið hvað við annað, heldur kemur það fram sem sjálfstætt rannsóknaratriði hvert um sig. Það er aðeins af því að n. fannst réttara að hafa þetta form á því, þar sem málin eru skyld, að sameina þetta í eina till., en alls ekki binda það þannig saman, að ekki væri hægt að skila álitj eða gera ráðstafanir um hvert atriði út af fyrir sig, þó að öll atriðin í þessu efni fylgdust ekki að. Þannig ber að líta á þessa till., og þegar það er athugað, þá held ég, að það sé ekki í rauninni mikið, sem hér ber á milli, því að það er vissulega hjá fjv. fullur skilningur á nauðsyn þessa máls og ríkjandi áhugi fyrir því, að ríkisstj. hefjist handa til úrbóta um þessi atriði öll.

ATKVGR.

Brtt. 685,1 (ný tillgr.) samþ. með 26 shlj. atkv.
— 685,2 (ný fyrirsögn) samþ. með 27 shlj. atkv.

Till., svo breytt, samþ. með 26 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis, með fyrirsögninni:

Till. til þál. um hafrannsóknaskip og fiskileit (A. 763).

17. Jafnvægi í byggð landsins.

Á deildafundum 16. jan. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um undirbúning heildaráætlunar í þeim tilgangi að skapa og viðhalda jafnvægi í byggð landsins [204. mál] (A. 538).

Á 31. fundi í Sp., 21. jan., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 34. fundi í Sp., 29. jan., var till. aftur tekin til fyrri umr.

Flm. (Sigurður Bjarnason): Herra forseti. Ég mun ekki hafa framsöguræðu fyrir þessari till. af þeirri ástæðu fyrst og fremst, að fyrir henni eru færð ýtarleg rök í grg., sem fylgir henni. Í öðru lagi er svo áliðið orðið þings, að við flm. óttumst, að till. nái ekki afgreiðslu, ef miklar umræður hefjast um hana nú. Ég vil þess vegna leyfa mér að óska þess, að þessari till. verði vísað til hv. allshn., og biðja hv. n. að afgreiða hana eins fljótt og hún frekast hefur tök á.

Einar Olgeirsson: Ég vildi aðeins segja örfá orð um þessa till., áður en hún færi til n., en engan veginn tefja fyrir henni.

Mér finnst rétt, að sú n., sem fær þessa góðu till. til meðferðar, athugi það vel, að í l. um fjárhagsráð er upprunalega ákveðið, að fjárhagsráð eigi að hafa með staðsetningu atvinnutækja að gera, m. a. einmitt með það fyrir augum að ná þeim tilgangi, sem hérna er stefnt að. Og ég vil minna á, að við meðferð l. um fjárhagsráð á sínum tíma var nauðsyn heildaráætlunar til margra ára alveg sérstaklega undirstrikuð af Sósfl. Ég vil enn fremur undirstrika það í sambandi við þessa till., að höfuðatriðið í að ná þeim tilgangi, sem hér er á minnst, er sjálf fjármálapólitíkin í landinu, það, hvernig lánað er til atvinnutækjanna til þess að koma atvinnulífínu upp á hverjum einstökum stað, að lánin séu veitt með nægilega góðum skilmálum til fátækra bæjar- og sveitarfélaga án tillits til þess, hvort það þýði fyrst og fremst, að það sé gróði að slíku, heldur með tilliti til hins, að viðhalda byggðinni þar, að viðhalda atvinnulífínu þar, að gera fólkinu mögulegt að lifa þar. Stærsta verkið, sem gert hefur verið til þess að viðhalda þannig byggðum úti um land, var gert í tíð nýsköpunarstjórnarinnar með togurunum og vélbátunum þá og með stofnlána-deildinni í Landsbankanum.

Ég vildi eindregið mælast til þess, um leið og ég vil taka undir þessa till., að hv. n. reyni að gera hana heldur skarpari úr garði hvað snertir að undirstrika nauðsyn rétttrar fjármálastefnu í landinu í sambandi við þetta.

Svo vil ég aðeins minna hv. flm. á, að í sambandi við Framkvæmdabankann er vafalaust til efni til að gera bindandi ákvarðanir til að ná þessum tilgangi.

ATKVGR.

Till. vísað til síðari umr. með 29 shlj. atkv. og til allshn. með 29 shlj. atkv.

Á 34. fundi í Sp., 4. febr., var till. tekin til síðari umr. (A. 538, n. 684).

Frsm. (Magnús Jónsson): Herra forseti. Allshn. hefur tekið til meðferðar till. þá á pskj. 538, um undirbúning heildaráætlunar í þeim tilgangi að skapa og viðhalda jafnvægi í byggð landsins, sem nú er hér til umræðu.

N. var á einu máli um það, að málefni það, sem till. fjallar um, væri þess eðlis, að því bæri að gefa mjög gaum og mikilvægt væri að hraða aðgerðum þeim, sem um er rætt í þessari till.,

og þess vegna taldi n. sjálfsagt, að till. fengi afgreiðslu á þessu þingi, þótt hún kæmi seint fram.

Hv. 1. flm. till., þm. N-Ísf., rakti mjög ýtarlega í sinni framsöguræðu hér í hv. Alp. þær röksemdir, sem liggja að baki þeirri hugmynd, sem í till. er, og sé ég ekki ástæðu til þess að rekja það mál hér nánar, en allshn.-mönnum var það öllum ljóst, að það er mikils um vert fyrir þjóðfélagið og til þess að við getum í raun og sannleika byggt allt okkar land, en hreki-umst ekki með allt fólkið til örfárar þröngra, afmarkaðra svæða á landinu, að leitast verði við eftir megni að sporna fæti gegn því, að fólkið streymi úr hinum strjálu byggðum víðs vegar um land og til hinna þéttbýli svæða og þá fyrst og fremst höfuðborgarinnar og þéttbýlisins hér við Faxaflóa.

Það er auðvitað hægt að framkvæma margvíslegar aðgerðir á þessu sviði, og það verður auðvitað ekki tekin afstaða til þess, hvorki af allshn. né Alp. yfirleitt, hversu mönnum sýnist um þær till., sem fram kunna að koma við þessa rannsókn. Það getur auðvitað komið til greina, að menn verði ekki á eitt sáttir um þær leiðir, sem till. kynnu að koma fram um. En eitt hygg ég þó, að allir muni vera sammála um, að það verði að vinna að þessu máli og reyna sem allra fyrst að kanna allar hugsanlegar leiðir til þess að geta á heilbrigðan hátt stuðlað gegn þeirri óheillavænlegu þróun, sem óneitanlega hefur verið í þessu efni í þjóðfélaginu um alllangt skeið undanfarið, og af þeim sökum sé það mikilvægt, að þessi till. verði samþ. og sú athugun fari fram sem allra fyrst, sem í henni er gert ráð fyrir. Það er því samdóma álit allshn. að mæla með því, að till. verði samþ. eins og hún er á þskj. 538.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 27 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 764).

18. Flóa- og Skeiðaáveiturnar.

Á 12. fundi í Sp., 12. nóv., var útbýtt:

Till. til þál. um Flóa- og Skeiðaáveiturnar [143. mál] (A. 211).

Á 16. fundi í Sp., 26. nóv., var till. tekin til fyrri umr.

Enginn tók til máls.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 20. fundi í Sp., 3. des., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. visað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til fjvn. með 32 shlj. atkv.

Á 36. fundi í Sp., 4. febr., var till. tekin til síðari umr. (A. 211, n. 722).

Frsm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Fjvn. hefur haft þessa till. til athugunar og sent hana til umsagnar til Búnaðarfélags Íslands, og hefur búnaðarmálastjóri fyrir hönd félagsins sent n. umsögn sína, sem birt er hér sem fskj. á þskj. 722.

Þáttill., eins og hún er borin fram á þskj. 221, ætlast til þess, að Alp. feli ríkisstj. að skipa 3 manna n. til þess að rannsaka, hvernig hagsældast sé að haga framræslu á Flóaáveitusvæðinu með sérstöku tilliti til þurrkunar landsins og hinna ýmsu jarða svæðisins til túnræktar og með hliðsjón af viðhaldi áveitunnar á jörðum, sem hennar hafa veruleg not. Einnig ætlast till. til þess, að gerð sé athugun sérstaklega, hvort nauðsynlegt sé að breyta l. um Flóaáveituna, og síðan er tekið fram í till., hvernig n. skuli skipuð. En enn fremur fer till. fram á það, að ríkisstj. heimilist að ábyrgjast fyrir hönd ríkissjóðs 100 þús. kr. lán, er stjórn áveitnanna kunni að taka innanlands til framkvæmda umbóta á áveitusvæðinu þegar á næsta sumri, og fari þær framkvæmdir eftir till. n.

Fjvn. athugaði mjög rækilega allt þetta mál og ræddi um það við hv. flm. till. Hún kynnti sér m. a. löggjöfina um Flóaáveituna og Skeiðaáveituna. Þar kemur fram, að l. um Flóaáveituna eru frá 1917, en 1926 eru gerðar breytingar á þeim l., sem heimila ríkisstj. að láta fara fram og framkvæma umbætur á Flóaáveitunni, sem nauðsynlegar séu til þess, að verkið komi að notum eins og hugsað hafði verið í upphafi. Það var því mjög til umr. í n., hvort hægt væri að fela hæstv. ríkisstj. að framkvæma þetta verk eftir þeim lagafyrirmælum, sem gilda enn um þessi mál. En með því að ekki lágu fyrir upplýsingar um það, hversu viðtækar þær framkvæmdir kynnu að vera og hversu mikilla umbóta er þörf á þessu svæði, til þess að þær mættu koma að fullum notum, og þá ekki heldur vitað, hvort hægt er að skipta þeim kostnaði niður á líkan hátt og gert var í upphafi, þegar til áveitnanna var stofnað, þá þótti fjvn. ekki rétt að afgreiða till. þannig. Henni er hins vegar fullkomlega ljóst, að hér er um mjög aðkallandi þörf að ræða að fá rannsakað ástand Flóa- og Skeiðaáveitnanna og fá um það till., hvaða umbætur eru nauðsynlegar til þess, að þetta verk komi að fullum notum, og einnig samtímis að athuga, hvort slíkar framkvæmdir heyri ekki að einhverju leyti undir jarðræktarl. eins og þau eru nú, því að vitanlega hafa þau tekið mjög miklum breytingum frá árinu 1926. M. a. þarf að athuga, hvort þann skurðgröft, sem nauðsynlegt kunni að vera að gera, sé ekki hægt að framkvæma undir þeim lagaákvæðum, sem gilda um skurðgröfur og skurðgröft í landinu, svo og ef farið er að breyta einhverjum hluta áveitusvæðisins í túnrækt, eins og e. t. v. hefur komið til athugunar hjá viðkomandi aðilum, hvort

ekki sé þá hægt að framkvæma slíka túnrækt undir ákvæðum hinna almennu jarðræktarlaga.

N. leit svo á, að allt þetta þyrfti að rannsaka mjög gaumgæfilega, og því leggur hún til, að till. verði breytt á þann hátt, sem gert er ráð fyrir á þskj. 722, en það er þannig, með leyfi hæstv. forseta, að tillgr. orðist svo:

„Alþ. ályktar að fela ríkisstj. að skipa 3 manna n. til þess að athuga gildandi lagaákvæði um Flóa- og Skeiðaáveiturnar og gera till. til breytinga á þeim, ef nauðsynlegt þykir, til tryggingar því, að mannvirki þessi komi að fullum notum, miðað við þær breytingar, sem orðið hafa síðan l. voru sett, enda fari samtímis fram athugun á öllu ásigkomulagi áveitnanna. Skal n. skipuð þannig: Einn samkv. sameiginlegri till. frá stjórnrum áveitnanna, einn samkvæmt till. frá Búnaðarfélagi Íslands og einn án tilnefningar, og er hann formaður n. — Nefndin skal hafa lokið störfum og skilað till. sínum til ríkisstj. fyrir 1. sept. n. k.“

Er hér gert ráð fyrir, að stjórnir beggja áveitnanna komi sér saman um mann til þess að gæta hagsmuna sinna. Það þótti heppilegra en að skipa um mann í n. til athugunar við hvert landsvæði um sig, og taldi n., að á þessu mundu ekki verða nein vandkvæði, að þeir sameiginlega kæmu sér saman um einn fulltrúa. Þá þótti og sjálfsgætt, að Búnaðarfélag Íslands hefði fulltrúa af sinni hálfu í sambandi við þessa rannsókn. Þarf að vera að minnsta kosti einn maður, sem mjög er kunnugur þessum málum. Og síðan skipaði hæstv. landbrh. einn mann sem formann n.

N. leggur áherzlu á, að þessari athugun verði lokið eins og tiltekið er í till. og ef nauðsynlegt þykir að gera lagabreytingar, til þess að hægt sé að framkvæma þessar umbætur, þá leggi hæstv. ríkisstj. þær fyrir næsta Alþ., svo að Alþ. fái þá tækifæri til þess að athuga málið og gera till. um það og þá að ákveða, hvort það vill leggja út í þann kostnað, sem því kann að verða samfara. En fjvn. vill ekki á þessu stigi málsins hvorki gefa neitt fyrirheit um það né yfirleitt segja neitt um það, á meðan málið er ekki rannsakað.

Ég vil vænta þess fyrir hönd n., að till. verði samþ. og að hv. flm. geti felið sig við þá afgreiðslu, sem n. hefur lagt til að verði á málinu.

Jörundur Brynjólfsson: Herra forseti. Ég vil þakka hv. fjvn. fyrir það, að hún afgr. þessa till. Ég býst reyndar við, að við hefðum nú fremur kosið, flm. hennar, að hún hefði verið nokkuð á annan veg. En vera má, að það beri nú reyndar ekki svo mikið á milli okkar upphaflegu till. og þessarar till., er hv. fjvn. ber fram, brtt. hennar, þannig að það megi að minnsta kosti með góðum vilja ná sama árangri, og það er vitaskuld höfuðatriðið.

Ég hef ekkert við það að athuga, þó að hv. fjvn. felldi niður ábyrgðarheimildina. Það hefði verið í sjálfu sér eðlilegra, þar sem fjárl. voru á ferð, að maður hefði tekið þá upphæð og komið henni inn í fjárl., ef það hefði álitizt nauðsynlegt. Ég get búizt við því, að samkv. athugun og till. þeirrar n., sem fær málið til rannsóknar, hefði hvort sem er tæpast unnizt

tími svo tímanlega sumars, að hægt hefði verið að framkvæma mikið, og þá þarf ekki að koma að sök, þó að þessi ábyrgðarheimild sé ekki veitt.

Um efni brtt., borið saman við þá till., sem við flm. bárum fram, ber nú reyndar, sýnist mér, ekki svo mjög á milli. Það er gert ráð fyrir í brtt., að rannsókn fari fram, eins og er í upphaflegu till., bæði á löggjöfinni og staðhættunum, mannvirkjunum. Vitaskuld er það fyrst og fremst það, sem máli skiptir, og má segja, að þetta bindi hvað annað, og þess vegna gerir ekki svo mikið, þó að þessi munur sé nú á till., því að það má segja, að það sé meira orðamunur en efnis. Ég fyrir mitt leyti hefði nú kosið heldur, að maður frá Skeiðaáveitunni hefði tekið þátt í störfum, þegar athugun þeirrar áveitu fer fram, en mér skilst nú, að þeir geti komið því ósköp vel fyrir, svo að það þurfi ekki að valda neinni hindrun á athugininni, þó að sami maðurinn starfi að því á báðum stöðunum. Það verður vafalaust samvinna við kunnuga menn um þetta hvort sem er á báðum áveitusvæðunum, svo að þetta þarf ekki að hindra góða niðurstöðu.

Hv. frsm. fjvn. getur þess, að n. hafi eiginlega ekki verið ljóst, hvað hér kynni að vera mikið um að ræða, og það þykir mér ofur eðlilegt. Ekkert þess konar liggur fyrir, og ég hygg, að án undangenginnar nákvæmrar athugunar geti eiginlega enginn sagt um það, því að þetta svæði er svo stórt og áreiðanlega margt, sem kemur til greina, þegar athugun og rannsókn fer fram, að fyrir fram er ekki hægt að staðhæfa neitt um slíkt. Vera má, að hv. n. hafi líka gert sér nokkra hugmynd um það eða fundizt ástæða til þess út af því bréfi, sem hv. búnaðarmálastjóri hefur sent fjvn. Og ég verð að láta það í ljós, að mér þykir miklu miður, að búnaðarmálastjórinn skuli hafa haft svona rangar fregnir um áveituna, því að ég sé það af álit hans, að hann hefur hvorki haft sannar spurnir af ástandi hennar né hvernig hún hefur verið rækt á þessu svæði. Það er fjarri því, að meginþorri bænda á þessu svæði hafi ekki reynt að sinna áveitunni. Þeir hafa varið miklum tíma og miklum fjármunum til þess að halda henni við. Einstaka undantekningar eru vitaskuld, en það stafar þá mest af því, að á stöku stað hafa menn ekki haft aðstöðu til að notfæra sér áveituna. Til þess að svo hefði mátt vera, hefði þurft að gera miklar breytingar, sem hafa vafalaust verið mörgum ofvaxnar. Það er rétt að geta þess einmitt í þessu sambandi, að í raun og veru var aldrei lokið við áveituna til fulls. Áveitan var tekin út þremur árum eftir að byrjað var að starfrækja hana, og allýtarlegt álit, sem var um mannvirkið gert, er prentað og liggur fyrir, og er þar drepð á það á nokkrum stöðum, hvað mikið skorti á, að verkinu væri fullkomlega lokið, og það þyrfti að endurbæta. Eitthvað kann að hafa verið gert að því á nokkrum stöðum, það þori ég ekki um að segja, því að það er fyrst nú seinni árin, sem ég hef haft meiri kunnugleika af þessum málum en áður var, og stafar það af því, að nú er ég búsettur á þessu svæði, en áður átti ég heima langt í burtu og

hafi ekki önnur kynni af þessu verki en það, sem mér var sagt, og lítið eitt var það, sem ég fór um svæðið.

Ég skal taka fram til upplýsinga um það, hvort þeir, sem fyrir áveitunni hafa ráðið, hafi ekki reynt að halda í horfi, að nú eru greiddar — og hafa verið um nokkurt skeið — 10 krónur af hverjum hektara áveitulands til viðhalds, og það er ekki tekið tillit til þess, hvort landið er allt undir áveitu eða ekki. Og þessi greiðsla, þó að hún sé allmikil — það veit ég, að hv. þm. gera sér alveg ljóst, — hefur hvergi nærri hrokkið til fyrir viðhaldi áveitunnar og því, sem gera hefði þurft henni til umbóta. Ég skal nefna það sem dæmi, svo að mönnum verði það enn ljósara, að maður, sem á eyðijörð, sem hefur lítið land og vitaskuld ekki stórt engi, þar sem enginn kofi er uppistandandi og er fyrir all-löngu kominn í eyði, verður að borga 600 kr.

Ég vil vona, að menn sjái á þessu, að menn hafa gjarnan viljað halda þessu mannvirki við. Hitt er svo annað mál, að þó að áveituengið sé gott eða sá gróður, sem af því sprettur, þá er engu að síður, hvar sem mögulegt er að koma því við, nauðsynlegt að stækka túnin, því að með heyi af meginhluta þessa lands verða ekki mjólkurkúr fóðraðar öðruvísi en með því að gefa þeim með erlendan fóðurbæti. Og þeir, sem til þekkja, vita, hvað dýrt það er og óhagkvæmt. Ég vænti, að hv. Alp. geti á þessa till. fallist.

ATKVGR.

Brtt. 722 (ný tillgr.) samþ. með 26 shlj. atkv. Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till., svo breytt, samþ. með 29 shlj. atkv. og afgreidd sem ályktun Alþingis (A. 765).

19. Náttúruauður landsins.

Á deildafundum 3. nóv. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þdl. um rannsókn á náttúruauði landsins [117. mál] (A. 168).

Á 20. fundi í Sp., 3. des., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Páll Þorsteinsson): Herra forseti. Það leikur ekki á tveim tungum, að atvinnuvegir íslensku þjóðarinnar þurfa að eflast og verða æ fjölbreyttari. Þeir höfuðatvinnuvegir, sem þjóðin hefur við að styðjast, eru mjög háðir veðurfari og stopulir, einkum sjávarútvegurinn. Nú er svo háttað í þjóðfélaginu, að suma tíma árs er takmörkuð atvinna á ýmsum stöðum og heildarframleiðsla þjóðarinnar nægir ekki til að ná jöfnuði á viðskiptum við önnur lönd. Samt er þjóðin í vexti, sem betur fer, mannfjöldi eykst með ári hverju, verklegar framfarir eru miklar, enda gerir þjóðin kröfur til þess, og hin síðari ár hefur þjóðin sem heild búið við góð lífskjör.

Til þess að þjóðin geti til lengdar notið góðra lífskjara, þarf framleiðslan að aukast. Verk-Alþt. 1952. D. (72. löggjafarþing).

legar framfarir þarf að reisa á fjárhagslega traustum grunni. Eftir því sem fólksfjöldi eykst, þurfa atvinnuvegirinnir að verða fjölbreyttari til þess að veita sem flestum landsmönnum aðstöðu til hagnýtra starfa. Mikilvægur þáttur í þessu máli er að hagnýta sem best náttúrugæði landsins og gera sér glögga grein fyrir þeim skilyrðum, sem fyrir hendi eru til þess. Mikil auðafi eru fólgin í fallvötnum landsins og jarðhita. Sú orka, sem þar er bundin, getur orðið undirstaða að mikilli og fjölbreyttri iðnaðarframleiðslu, og enn er ekki hagnýtt nema lítið brot af þeirri orku. Þau stóru fyrirtæki, sem nú er verið að reisa, þ. e. virkjanir við Sog og Laxá og áburðarverksmiðja, verða væntanlega fullgerð, áður en langur tími líður, og nú þegar er hafinn undirbúningur að sementsverksmiðju, sem fyrirhugað er að reisa á næstu árum. Þessi stóru verkefni ber þó að skoða sem áfanga á leið þjóðarinnar. Gera verður ráð fyrir því, að þjóðin hafi kraft til þess og efni á því að halda áfram á sömu braut frá einum áfanga til annars, þótt leiðin milli áfanganna kunní að reynast misjafnlega löng og misjafnlega torfær. En framkvæmdir í þessum efnum þarf að grundvallar á nákvæmum og viðtækum rannsóknum á því, hve fjölbreytt náttúruauðafi eru til í landinu, hver af þeim er aðgengilegt að hagnýta, hver af náttúruauðefnum landsins geti orðið undirstaða nýrra iðngreina og hvar nýjar iðnaðarstöðvar verði best settar. Áriðandi er að vanda sem best til þeirra rannsókna, sem að þessu lúta, og taka slíkar rannsóknir að öllum jafnaði langan tíma. Það er kunnugt, að raffræðingum þykir þörf á því að láta fram fara mælingar á fallvötnum um nokkurra ára bil, áður en fallvötnin eru virkjuð, og sem dæmi þess, hve vanda þarf til rannsókna og hve þær taka langan tíma, má nefna sementsverksmiðjuna. Nú eru liðin 15—20 ár síðan fyrst voru gerðar till. um að reisa sementsverksmiðju hér á landi. Þá var að því stefnt, að verksmiðjan yrði reist á Vestfjörðum, af því að þá var ekki annað kunnugt en að þar væru bestu hráefnin til sementsiðnaðar. Árum saman beindust rannsóknir á þessu efni að þeim stað, og till. manna um sementsgerð voru við það miðaðar, en svo breyttist þetta. Skömmu áður en að því kom að undirbúa byggingu sementsverksmiðju fundust hráefni til sementsframleiðslu í Faxaflóa. Það réð úrslitum um það, að verksmiðjuinni var valinn staður á Akranesi. Þetta dæmi sýnir, að nauðsyn ber til þess að ætla rúman tíma til rannsókna, áður en ráðizt er í stórframkvæmdir, og að þær rannsóknir séu viðtækar og vandað sem allra best til þeirra.

Á undanförunum árum hafa verið framkvæmdar rannsóknir á náttúruauði landsins í ýmsum greinum. Hafa þær rannsóknir aðallega farið fram að tilhlutun rannsóknaráðs ríkisins og undir umsjón þess, auk þess sem gerðar eru mælingar á fallvötnum í landinu undir stjórn rafmagnseftirlits ríkisins. Þessar rannsóknir hafa borið árangur á ýmsan hátt. Það er m. a. þeim að þakka, að nú er þegar farið að nota sum jarðefni, sem þóttu ónothæf áður, svo sem vikur til húsagerðar, og gosull er nú unnin úr

íslenzku hraungrjóti til einangrunar í húsum. En þær rannsóknir, sem gerðar hafa verið á náttúruauði landsins, eru of skammt á veg komnar, og ekki er til heildaryfirlit yfir þær rannsóknir, sem farið hafa fram, svo að ljóst sé, hvað búið er að rannsaka til nokkurrar hlítar og hvað ekki.

Till. sú, sem hér liggur fyrir og ég flyt ásamt hv. 8. þm. Reykv. (RÞ), hv. þm. V-Sk. (JG) og hv. þm. Dal. (ÁB), felur í sér ákvæði um það, að ríkisstj. láti gera sem gleggst yfirlit yfir þær athuganir, sem fram hafa farið á náttúruauði landsins, og láti enn fremur framkvæma nýjar rannsóknir á náttúruauðefum, sem ætla má að séu mikilvæg fyrir efnahagsafkomu þjóðarinnar og hafa ekki verið rannsökuð áður til neinnar hlítar.

Eitt af því, sem veldur erfiðleikum í viðskiptum þjóðarinnar og við framkvæmdir, er skortur á erlendum gjaldeyri. Tvær leiðir eru færar til að ráða bót á því. Önnur er sú að auka framleiðslu til útflutnings, hin er sú að hagnýta betur en gert hefur verið ýmis hráefni, sem til eru í landinu. Þær rannsóknir, sem fram hafa farið, benda til þess, að litlar líkur séu á því, að hér finnst í jörðu dýrmætir málmar, sem hægt sé að vinna til útflutnings, en það er nokkurn veginn vissa fyrir því, að með vinnslu ýmissa hráefna má draga úr innflutningi til landsins og spara gjaldeyri á þann hátt. Áður hef ég dregið á vikur og gosull til húsagerðar. Nýlega hefur t. d. verið birt frétt um það, að á einum stað í landinu hafi fundizt bergtegund, sem líklegt sé að reynist nothæf í veggflisar í hús. Verið er að rannsaka kolalög á Skarðs-strönd. Ætla má, að þar og jafnvel víðar í landinu reynist hagkvæmt að vinna efni úr jörðu til að spara innflutning á erlendu brennsluefni. Árlega er varið nokkrum gjaldeyri fyrir fódurvorur handa búfé landsmanna. Ætla má, að draga megi úr þeim innflutningi, ef framleitt væri í landinu mikið magn af heymjöli og fleiri innlendum fódurefnum, og ekki er fullrannsakað, hve mikil verðmæti eru fólgin í þagróðri við strendur landsins.

Við flm. þessarar till. teljum tímabært, að ríkisvaldið hlutist til um, að þessi mál verði tekin til rækkilegrar athugunar á sem viðtækustum grundvelli, og væntum þess, að hv. Alþingi geti á það fallizt.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 21. fundi í Sp., 5. des., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 28 shlj. atkv. og til allshn. með 26 shlj. atkv.

Á 36. fundi í Sp., 4. febr., var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 37. fundi í Sp., 5. febr., var till. aftur tekin til síðari umr. (A. 168, n. 693).

Frsm. (Eiríkur Þorsteinsson): Herra forseti. Allshn. hefur athugað þessa þáttill. á þskj. 168 og orðið sammála um að mæla með, að hún verði samþ. með smávægilegum orðalagsbreytingum, sem sjá má á þskj. 693. — Ég sé ekki ástæðu til að ræða um þessa þáttill. nánar. Hún skýrir sig sjálf, grg. er mjög ýtarleg, og þarf ég þess vegna ekki að hafa fleiri orð þar um.

ATKVGR.

Brtt. 693 samþ. með 28 shlj. atkv.

Tillgr., svo breytt, samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till., svo breytt, samþ. með 28 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 781).

20. Verðtrygging sparifjár.

Á deildafundum 14. nóv. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um verðtryggingu sparifjár [146. mál] (A. 227).

Á 15. fundi í Sp., 20. nóv., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 20. fundi í Sp., 3. des., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Skúli Guðmundsson): Herra forseti. Ég flyt hér ásamt tveim hv. þm., hv. 1. þm. Rang. (HelgJ) og hv. þm. S-P. (KK), till. um verðtryggingu sparifjár.

Efni till. er um það að fela ríkisstj. að taka nú þegar til gaumgæfilegrar rannsóknar, hvort eigi sé hagkvæmt og framkvæmanlegt að koma á þeirri skipun, að bankar og sparisjóðir taki fé til ávöxtunar með skuldbindingu um að greiða uppþætur á það samsvarandi þeirri hækkun, sem verða kann á vísitölu, annaðhvort kaupgjalds- eða framfærslukostnaðarvísitölu á þeim tíma, sem féð er geymt til ávöxtunar hjá þeim óhreyft á sama reikningi, enda sé það eigi skemur en 5 ár, og jafnframt verði þá lántakendum þessa fjár sett það skilyrði, að þeir greiði verðuppþætur á lánsféð á sama hátt, ef vísitalan hækkar á lánstímanum. Þá er og lagt til í till., að ríkisstj. verði falið að vinna að því, að þetta fyrirkomulag um vöxtun sparifjár og útlán þess verði upp tekið, ef rannsóknin leiðir í ljós, að þetta sé hagkvæmt og auðvelt að framkvæma það.

Það er kunnara en frá þurfi að segja, að peningar hafa rýrnað stórkostlega í verði hér á undanförunum árum, og vegna þessara breytinga á verðgildi peninganna hafa orðið mjög miklar eignatilfærslur í þjóðfélaginu. Um þetta er auðvelt að nefna dæmi. Maður, sem seldi húseign sína hér í Reykjavík fyrir 12 árum og lagði andvirði hennar á vöxtu í banka, getur nú ekki keypt nema mjög lítinn hluta af jafngóðu húsi

fyrir þann höfuðstól. Hinn, sem keypti húsið og átti til andvirði þess, hefur með þessum viðskiptum varðveitt gildi peninga sinna. Selji hann þessa eign sína nú, getur hann keypt aðra jafngóða í staðinn. En hafi kaupandinn fengið andvirði hússins að láni fyrir 12 árum, þarf hann nú ekki að selja nema örlitinn hluta af húseign sinni til þess að ljúka þessari skuld. Hitt, mestan hluta húseignarinnar, hefur hann raunverulega eignast fyrir ekki neitt vegna verðbreytinganna, sem orðið hafa á þessu tímabili. — Annað dæmi vil ég nefna. Maður, sem seldi 100 ær fyrir 12 árum og lagði andvirði þeirra í banka, getur nú ekki keypt 10 ær fyrir þá peninga, en hafi kaupandinn fengið andvirði á nýja að láni, þarf hann nú innan við 10 ærverð til þess að borga skuldina. Bæði þessi dæmi, sem ég hef nefnt, sýna þáð sama. Þeir, sem hafa átt peninga geymda í peningastofnunum, hafa tapað meiri hluta eignanna vegna þeirrar stórkostlegu röskunar, sem orðið hefur á fjármálasviðinu. En hinir, sem hafa fengið fé að láni, hafa sloppið við greiðslu á meiri hluta skulda sinna af sömu ástæðum.

Verðgildisrýrnun peninganna hefur haft margar óheillavælegar afleiðingar. Almenn vantrú á gildi peninga hefur skapast, svo sem eðlilegt er, og áreiðanlega hefur það orðið til þess að auka eyðsluna í þjóðfélaginu. Margir hafa litið svo á, að flest annað væri betri eign en peningar, og hagað sér samkvæmt því, jafnvel fremur keypt óþarfa eða lítt þarfa hluti en að leggja féð fyrir. Þetta hefur líka leitt til kapphlaups um að eignast ýmislegt það, sem menn hafa talið öruggast að ekki lækkaði í verði eða jafnvel búist við að hækkaði í gildi, eins og t. d. fasteignir. Þetta hefur stuðlað mjög að verðhækkun slíkra eigna. Sú verðhækkun hefur svo aftur leitt til hækkunar á húsaleigu, sem hefur átt mikinn þátt í hækkun á framfærslukostnaði og þar með valdið hækkun á framfærslukostnaði, sem hefur haft í för með sér erfiðleika fyrir þá atvinnuvegi, sem framleiða vörur til útflutnings. Fleiri slík dæmi mætti nefna um óheppilegar afleiðingar af þeirri fjármálalegu röskun og tilfærslu verðmæta, sem orðið hefur í þjóðfélaginu síðasta áratuginn. Af þeim sökum stafar m. a. lánsfjárskorturinn, sem nú er.

Það er því vissulega tímabært að taka til athugunar, hvort ekki sé unnt að koma á verðtryggingu sparifjár. Enginn vafi er á því, að slík ráðstöfun mundi öðrum fremur hvetja til aukins sparnaðar og þar með vinna gegn veltufjárskortinum, sem nú veldur erfiðleikum í atvinnulífinu. Það er einnig réttlætimál, að hér verði sú breyting á, að stöðvuð verði rýrnun á peningaeignum jafnt einstaklinga sem ýmissa sjóða og stofnana, þ. á m. margra gjafasjóða, sem myndaðir hafa verið á liðnum tímum af góðviljuðu og fórnfúsu fólki til stuðnings góðum málefnum. En slíkir sjóðir hafa rýrnað stórkostlega að undanförunu, og má vel halda því fram, að þjóðfélaginu beri siðferðisleg skylda til að bæta slíkt að nokkru eða a. m. k. að koma í veg fyrir, að verr fari en þegar er orðið.

Ég hef þegar lýst efni till., og ég vil enn fremur vísa til þeirrar grg., er henni fylgir. Ég

vil vænta þess, að allir hv. þm. séu á einu máli um það, að rétt sé að láta fram fara rækilega athugun á því, hvort ekki sé heppilegt og einnig framkvæmanlegt að koma á verðtryggingu sparifjárins. Þá ætti ekki heldur að vera ágreiningur um það, að rétt sé að koma slíkri verðtryggingu á, ef rannsókn sú, sem ríkisstj. lætur fram fara, leiðir í ljós, að það sé hagkvæmt og hægt að koma verðtryggingunni fyrir. Þar sem ég geri þannig ráð fyrir, að ekki sé ágreiningur um, að rétt sé að fela ríkisstj. að láta slíka rannsókn fara fram, þá geri ég ekki till. um, að máli þessu verði vísað til þn. Mun ég þó ekki beita mér gegn því, að till. fari til n., ef ósk kemur fram um það, en vænti hins vegar, að þingið geti fallið á að samþykkja tillöguna.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 21. fundi í Sp., 5. des., var fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Till. vísað til fjvn. með 28 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 36. fundi í Sp., 4. febr., var till. tekin til frh. einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 37. fundi í Sp., 5. febr., var enn fram haldið einni umr. um till. (A. 227, n. 686).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Brtt. 686 (ný tillgr.) samþ. með 26 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till., svo breytt, samþ. með 31 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 782).

21. Heyforðabúr.

Á deildafundum 18. nóv. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um heyforðabúr [154. mál] (A. 245).

Á 16. fundi í Sp., 26. nóv., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Ásgeir Bjarnason): Herra forseti. Þessi till., sem hér liggur fyrir, er um endurskoðun á gömlum l., sem eru frá 1911, heimildarlögum um heyforðabúr, sem ég hygg að hafi aldrei komið til framkvæmda hér á landi. En við þekkjum það allir, hve voðinn er mikill, ef að kreppir með harða veðráttu og litlar heybirgðir eru til. Það, sem allur íslenskur landbúnaður grundvallast á, er heyöflunin. Ræktunin er sú menning, sem nútímabændur hafa tileinkað sér í stórum stíl, en enn þá er ekki hægt að segja, að ræktunin sé það mikil, að við getum eingöngu byggt okkar landbúnað á henni án þess að nota útengjar. Til þess liggja margar ástæður, sem ég hirði ekki um að nefna hér. En það hefur oft sannast á-

þreifanlega í íslenskum landbúnaði, að þegar harðæri hefur borið að höndum, þá hafa ekki verið til þær tilskildu heybirgðir, sem þurft hefur á að halda. Nú síðustu árin hefur verið hægt að grípa til fódurbætis, sem komið hefur í stað heyjanna. En til þess að meira öryggi sé í búskapnum en verið hefur til þessa, þurfa meiri heybirgðir að vera til staðar í landinu.

Við flm. þessarar till. höfum samið alllanga grg. með þessari till., sem ég vil vísa til að mestu leyti varðandi þetta mál og vonast eftir að allir hv. þm. hafi kynnt sér, því að þar er drepð á flest þau atriði, sem til greina koma í sambandi við endurskoðun l. um heyforðabúr. Það þarf ekki að taka það fram hér, það vita allir, að við eigum miklar og góðar engjar, þar sem hægt er að heyja mikið með vélum á skömmum tíma. Ef eitthvert skipulag væri til um slíka heyöflun, gætum við smám saman komið upp heybirgðum, sem mundu tryggja okkur, þegar harðindj ber að höndum. Og það er ekki til þess ætlað, að það sé lagt út í mikinn kostnað varðandi heyöflun til forðabúra, svo sem ræktunar, heldur að notaðar séu þær beztu engjar, sem til eru, og að heyin verði þá geymd á þeim stöðum, þar sem heppilegt sé að ná þeim, þegar á þarf að halda, og mundi þá vera best aðstaðan að hafa heyin við hafnir, sem litlar líkur eru til þess að geti teppzt, þegar ísa leggur að. En allt þetta ásamt fleiru hygg ég að þeir, sem endurskoða þessi l., taki til greina, og vænti ég þess, að að þessari umr. lokinni verði málinu vísað til allshn. og hún skili sem fyrst álit, svo að till. nái fram að ganga á þessu þingi og hæstv. ríkisstjórn geti látið þegar í stað endurskoða lögin og lagt þau fyrir næsta Alþingi.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 20. fundi í Sp., 3. des., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 29 shlj. atkv. og til allshn. með 29 shlj. atkv.

Á 36. fundi í Sp., 4. febr., var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 37. fundi í Sp., 5. febr., var till. aftur tekin til síðari umr. (A. 245, n. 688).

Frsm. (Jón Gíslason): Herra forseti. Þessi þáttill. á þskj. 245, um heyforðabúr, hefur verið rædd í allshn. N. hefur orðið sammála um að breyta tillgr. allmikið, eins og fram kemur á þskj. 688. Aðalbreytingin á tillgr. er sú, að því er slegið föstu, að Búnaðarfélag Íslands verði aðili að þeirri athugun um möguleika á stofnun heyforðabúra, sem þáttill. fer fram á. — N. er einróma um að leggja til, að till. verði samþ. eins og hún er orðuð á þskj. 688.

ATKVGR.

Brtt. 688 (ný tillgr.) samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till., svo breytt, samþ. með 30 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 783).

22. Lækningamáttur hveravatns.

Á deildafundum 26. jan. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um rannsókn á hveraleir, hveragufu og hveravatni til lækninga [208. mál] (A. 568).

Á 34. fundi í Sp., 29. jan., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Jörundur Brynjólfsson): Herra forseti. Ég hef ásamt hv. samþm. mínum leyft mér að flytja þessa þáttill., og vænti ég, að hv. Alþ. taki því máli vel. Ég sé ekki ástæðu til þess að fjölyrða um málið að þessu sinni, get vísað um efni þessarar ályktunar til grg. og álitsgerðar sérfræðings, sem er prentuð sem fylgiskjal. Ég vil leyfa mér að þessari umræðu lokinni að leggja til, að málinu verði vísað til allshn., og vonast til þess, að sú hv. n. afgreiði málið mjög bráðlega, svo að það geti fengið samþykki á þessu þingi.

ATKVGR.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til allshn. með 30 shlj. atkv.

Á 36. fundi í Sp., 4. febr., var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 37. fundi í Sp., 5. febr., var till. aftur tekin til síðari umr. (A. 568, n. 683).

Frsm. (Jörundur Brynjólfsson): Herra forseti. Ég þarf ekki að tala langt mál um þessa ályktun. Till. var að lokinni fyrri umr. vísað til hv. allshn., og n. mælir einhuga með, að hún verði samþ., og er þeirrar skoðunar, að hér geti verið um þýðingarmikið mál að ræða, ekki eingöngu fyrir okkur, heldur geti ef til vill menn af öðrum þjóðum notið góðs af. Þeir, sem rannsakað hafa þessar heitu lindir og jarðefni, telja, að í þeim muni felast mjög holl efni til lækninga. Ég vænti þess vegna, að hv. Alþ. fallist á að samþ. þessa ályktun.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 27 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 784).

23. Strandferðir Herðubreiðar.

Á deildafundum 10. nóv. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um strandferðir m/s Herðubreiðar [136. mál] (A. 193).

Á 12. fundi í Sp., 12. nóv., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.
Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 24. fundi í Sp., 10. des., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Ásmundur Sigurðsson): Herra forseti. Þessi till. er flutt hér á þinginu vegna erfiðleika, sem hafa verið á því að fá nægan skipakost til flutninga til Austur- og Norðausturlandsins.

Það er kunnugt öllum, að á stríðsárunum var hafizt handa um að endurskipuleggja strandferðir við Ísland og byggja ný strandferðaskip til þess að annast strandferðirnar eftir hinni nýju skipulagningu. Til þess voru byggð 3 ný skip, hið stóra og stærsta strandferðaskip okkar, Hekla, og eins hin tvö minni, Herðubreið og Skjaldbreið. Þá var út frá því gengið sem sjálfsögðu, að yfirleitt yrði ferðum minni skipanna, Herðubreiðar og Skjaldbreiðar, þannig háttað, að annað skyldi annast strandferðir frá Reykjavík vestur um land og norður, en hitt skyldi aftur annast ferðirnar austur og norður. Og í samræmi við það var gert ráð fyrir því, að Herðubreið yrði Austurlandsskipið, en aftur á móti yrði Skjaldbreið Vesturlandsskipið. Sérstaklega var fyrir því gert ráð, að þessi skip yrðu til þess að koma á smærri hafnir, þar sem stærri skipin gætu síður komið, og losuðu þannig stærri skipin frá smásnatti, sem þau annars hefðu þurft að hafa.

Nú hefur mjög borið á því, að það skipið, sem upphaflega var ætlað til þess að annast strandferðir austur um land, hefur ekki verið haft í þeim ferðum nærri því að öllu leyti, heldur mjög mikið einnig verið látið vera í strandferðum vestur og norður, þrátt fyrir það þó að hitt skipið, Skjaldbreið, hafi svo að segja eingöngu annast strandferðir á þann hluta landsins og aðeins borið við, að það hafi komið austur fyrir land í algerum forföllum. Þetta hefur valdið mjög mikilli óánægju um Austurland og Norðausturland, og það hefur þrásinnis verið óskað eftir því við Skipaúngerð ríkisins og sömuleiðis samgmrn., að þessu yrði breytt í það horf, sem fyrirhugað var upphaflega, en hefur ekki fengið gert, og þess vegna flytjum við flm. þessa till. hér.

Til rökstuðnings þessu frekar vil ég benda á upplýsingar, sem við höfum fengið frá Skipaúngerð ríkisins um strandferðir strandferðaskipanna allra bæði síðastliðið ár og það sem liðið var af þessu ári, þegar till. var flutt, og sú skýrsla litur í stórum dráttum þannig út:

Árið 1951 fór Herðubreið 22 ferðir austur, Skjaldbreið eina, Esja 12 og Hekla 10. Sam-

tals voru þetta 45 ferðir. En vestur fór Herðubreið 14 ferðir, Skjaldbreið 41, Esja 15 og Hekla 12, þannig að samtals voru þetta 82 ferðir. Hér er geysimikill munur á, þar sem í aðra áttina eru 45 ferðir allra skipanna, en í hina áttina eru 82 ferðir.

Það sem af var liðið þessu ári, þegar till. var flutt og við fengum þessa skýrslu, hafði strandferðum verið hagað þannig, að ferðir vestur voru 52, en ferðir austur voru samtals 28.

Ég fer ekki að lesa upp tölur um það, hvað af þessum ferðum eru hringferðir. Það er í báðar áttirnar dálítið, en það skiptir ekki máli. Þetta eru heildarniðurstöðurnar, sem sýna það, að hvað strandferðirnar snertir hafa mun fleiri ferðir verið farnar vestur heldur en austur, og það er full ástæða til þess að athuga þetta betur.

Till. felur aðeins það í sér, að strandferðir Herðubreiðar verði eingöngu hafðar við Austur- og Norðurland, þ. e. a. s. austur um til Norðurlandsins. En hins vegar felur hún ekki í sér neinar breytingar á strandferðum Heklu og Esju, og er þess vegna alveg óhætt að fullyrða, að þó að till. yrði samþ. og framkvæmd, þá muni sú framkvæmd síður en svo gera meira en að bæta úr því, sem við teljum vera nokkurt ranglæti í þessu efni gagnvart þeim landshlutum, sem áttu að njóta strandferða Herðubreiðar.

Þó að ég sé ekki með skýrslur um það núna, þá get ég bent á það í sambandi við þetta og fullyrt, að það er rétt, að ferðir Eimskipafélagsskipanna eru líka miklu meiri vestur en austur, og það ætti náttúrlega að gefa þeim mun minni ástæðu til þess að láta ferðir strandferðaskipanna vera svo miklu meiri vestur en austur sem skýrslurnar sýna.

Nú vil ég taka það skýrt fram, að ég er ekki að gefa það í skyn, að flutningaþörf þess fólks, sem býr á vestur- og norðvesturhluta landsins, sé óþarflega vel leyst með því fyrirkomulagi, sem verið hefur, það er fjarri því. En ég bendi aðeins á þetta til þess að sýna það, að hér er um svo mikinn mun að ræða, að það verður tæplega við unað af því fólki, sem býr á austurhluta landsins, þegar gætt er þess einnig, að Eimskipafélagið annast mun betur flutninga vestur, og auk þess er það al-kunnugt, að til Vestur- og Norðurlands eru bílaflutningar mjög miklir, en til Austur- og Norðausturlands engir.

Ég sé ekki ástæðu til þess að hafa miklu fleiri orð um þetta, en vildi leggja til, að umr. yrði frestað og till. yrði vísað til allshn.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 27 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 36. fundi í Sp., 4. febr., var till. tekin til frh. einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 37. fundi í Sp., 5. febr., var fram haldið einni umr. um till. (A. 193, n. 731).

Frsm. (Áki Jakobsson): Herra forseti. Þetta mál, sem hér liggur fyrir um ferðir m/s Herðubreiðar, er mikið áhugamál Austfirðinga, er telja, að Herðubreið hafi sérstaklega verið ætlað það verkefni að annast samgöngur við Austurlandið. Allshn. hefur orðið sammála um að mæla með samþykkt till., þó nokkrir hv. nm. með fyrirvara, og leyfi ég mér að mæla með samþykkt till.

Jörundur Brynjólfsson: Herra forseti. Ég hef skrifað undir þetta nál. með fyrirvara, og það er sakir þess, að ég treysti mér ekki til að dæma um það, hvort hægt væri að binda skipið svo í ferðum eins og till. ákvarðar, að skipið verði eingöngu í siglingu austur um land frá Reykjavík til Siglufjarðar. Því miður varð n. það á að senda ekki þáttill. til Skipaútgerð-

arinnar til þess að fá upplýsingar um, hvernig háttað væri um ferðir skipanna og möguleikana á því að ákvarða svona ferðir skipsins. Og það er sakir þess, að þessar upplýsingar lágu ekki fyrir og komu ekki fram í n., að ég skrifa undir með fyrirvara. Hins vegar mun ég greiða þessari till. atkv. Ég vil á engan hátt vera meinsmaður slíkrar ályktunar, en geri það í því trausti, að hæstv. ríkisstj. taki sínar ákvarðanir í þessu efni eftir því, sem málavextir eru.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 26:2 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 26:2 atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 785).

Þingsályktunartillögur felldar.

1. Bataútvegsgjaldeyrir.

Á 4. fundi í Sp., 9. okt., var útbýtt:
Till. til þál. um að lýsa auglýsingu um bataútvegsgjaldeyri ósamrýmanlega lögum [57. mál] (A. 57).

Á 5. fundi í Sp., 15. okt., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.
Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 6. fundi í Sp., 22. okt., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 8. fundi í Sp., 29. okt., var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Einar Olgeirsson): Herra forseti. Ég vil strax taka það fram til þess að fyrirbyggja allan misskilning, að þessi till., sem hér liggur fyrir, hljóðar aðeins um það, að Alþ. lýsi auglýsingu frá 7. marz 1951 um innflutningsréttindi bataútvegsmanna eða það, sem kallað er bataútvegsgjaldeyrir, ólöglega.

Það, sem ég hér segi, á ekki við og ég ætlast satt að segja ekki til þess, að það sé rétt, hvort það að leggja sérstakan skatt eða sérstakan toll á vörur, sem fluttar eru inn í landið, til þess að greiða síðan til sjávarútvegsins, sé hentugt fyrirkomulag, hvort það sé réttlátt fyrirkomulag eða ranglátt fyrirkomulag. Ég vil með þessari þáttill. ekki gefa tilefni til þess að ræða það. Það eina, sem ég álit að hér liggi fyrir og ég óska eftir að rétt sé, er, hvort bataútvegsgjaldeyrið sé löglegur eða ekki.

Ég vil í því sambandi fyrst og fremst leggja mikla áherzlu á, að það er frumréttur þinga að leggja gjöld á almenning og að ríkisstj. hefur ekki neinn lagalegan rétt, eins og ég veit að öllum ríkisstjórnnum er ljóst, til að leggja gjöld á almenning án laga frá Alþ. Það, sem deilan lengst af stóð um, meðan þing þjóðanna voru að berjast fyrir þingræði, var rétturinn til þess, að þingin ein gætu lagt gjöld á, en ríkisstjórnirnar gætu það ekki. Þetta var, eins og allir hv. þm. vita, baráttumál við konungsvaldið, baráttumál við ríkisstjórnir þess, og þessi réttur þingsins er þess vegna hornsteinninn í okkar þingræði og okkar réttarfari, enda er 40. gr. stjórnarskrárinnar alveg ákveðin í því efni.

Ég hef á tveim undanförunum þingum, sérstaklega þó á síðasta þingi, nokkrum sinnum reynt að fá upplýsingar um það, á hvaða lagafyrirmælum ríkisstj. byggði auglýsingu fjárhagsráðs um innflutningsréttindi bataútvegsmanna. Hæstv. viðskmrh. færðist lengi vel undan að svara því, en benti svo almennt á fjárhagsráðslögin sem grundvöll. Hæstv. atvmrh. svaraði hins vegar síðast á síðasta þingi því, að það væri 11. og 12. gr. fjárhagsráðslaganna, sem þetta væri byggt á. Ég tók þetta mál þá nokkuð fyrir í þeim umræðum, sem fram fóru út af þessu, og skal nú taka þetta nánar.

Það, sem hæstv. ríkisstj. visar til eftir miklar spurningar, er, að það sé 11. og 12. gr. í lögnum um fjárhagsráð, sem hún byggir sína heimild á til handa fjárhagsráði um að gefa út auglýsinguna um innflutningsréttindi bataútvegsmanna. Hvað segir nú í 11. og 12. gr. fjárhagsráðslaganna? Í 11. gr. segir, með leyfi hæstv. forseta:

„Engar vörur má flytja til landsins nema að fengnu innflutnings- og gjaldeyrisleyfi. Frá þessu getur fjárhagsráð gefið undanþágu með auglýsingu, að fengnu samþykki ríkisstj.“

Það er gefið, að með þessari auglýsingu, sem fjárhagsráð geti gefið, er átt við almenna undanþágu, sem sé þá undanþágu, er hæstv. ríkisstj. notaði sér, þegar hún gaf frjálst svo og svo mikið af innflutningi vara til landsins. 11. gr. ákveður, að það þurfi innflutnings- og gjaldeyrisleyfi fyrir öllum vörum. En með þessari setningu: „Frá þessu getur fjárhagsráð gefið undanþágu“ — er átt við, að fjárhagsráð geti gefið almenna undanþágu, þ. e. sagt, við skulum segja: „Matvörur eru frjálsar til að flytja inn“ — og sú undanþága var hagnýtt í fyrri, þegar frjálsa verzlunin svo kallaða var sett á laggirnar. Ég býst við, að það geti enginn maður haldið því fram, að í þessu orðalagi fælist, að fjárhagsráð hefði rétt til þess að gefa ákveðnum mönnum í landinu þann rétt að mega selja gjaldeyrisleyfi eða leggja sérstaklega á gjaldeyrisleyfi. Þessi setning hefur aldrei verið skilin öðruvísi en þannig, að það væri hægt að gefa innflutning ákveðinna vörutegunda frjálsan.

Þá er 12. gr., með leyfi hæstv. forseta:

„Hlutverk innflutnings- og gjaldeyrisdeildar er að framkvæma í umboði fjárhagsráðs og í samráði við það heildaráætlun þá, er gera ber samkv. 3. gr., þar í innifalið 1) Að úthluta til innflytjenda innflutnings- og gjaldeyrisleyfum á

þeim vörum, sem háðar eru leyfisveitingum, og setja þau skilyrði um hann, sem nauðsynleg kunna að vera vegna viðskiptasamninga eða af öðrum ástæðum.“ — Og svo heldur áfram: „Sé úthlutun leyfanna við það miðuð, að verzlunar-kostnaður og gjaldeyriseyðsla verði sem minnst. Reynt verði, eftir því sem frekast er unnt, að láta þá sitja fyrir innflutningsleyfum, sem best og hagkvæmust innkaup gera og sýna fram á, að þeir selji vörur sínar ódýrast í landinu. Skal þetta gilda jafnt um kaupmannaverzlanir og samvinnuverzlanir og miðað við það, að neytendur geti haft viðskipti sín þar, sem þeir telja sér hagkvæmast að verzla.“

M. ö. o.: Að svo miklu leyti sem gjaldeyrisleyfi eru í umferð, þá er mælt fyrir í 12. gr., 1. kafla-um í henni, alveg nákvæmlega, til hvaða aðila þeim gjaldeyrisleyfum skuli úthlutað og hvaða skilyrði skuli fylgja fyrir úthlutun gjaldeyrisleyfa.

Nú segir í upphafi auglýsingarinnar um innflutningsréttindi bátaútvegsmanna, sem birt er í Lögbirtingablaðinu frá 8. marz 1951:

Samkvæmt ósk ríkisstj. og með tilvísun til samkvæmlegrs, er hún hefur gert við Landssam-band ísl. útvegsmanna hinn 24. febr. s. l., er hér með birt eftirfarandi auglýsing.“

Í reglugerðum eða slíku er vaninn að auglýsa: „Samkvæmt heimild í 1. nr. þetta og þetta er hér með ákveðið.“ Þessi ákvörðun byrjar ekki þannig. Nei, hún byrjar: „Samkvæmt ósk ríkisstj.“ Ég veit ekki, hvort hún byrjar þannig vegna þess, að þeim, sem hafa samið þetta, hafi e. t. v. ekki verið allt of ljóst, í hvaða grein þeir ættu að vitna.

Siðan er haldið áfram:

„Við afhendingu gjaldeyris fyrir útflyttar bátaafurðir framleiddar á árinu 1951, að undan-teknu þorskalýsi, síld og síldarafurðum, fær útflytjandi hjá hlutaðeigandi banka innflutnings-skirteini, sem heimilar innflutning á þeim vör-um, sem taldar eru á hinum skilorðsbundna frilista, sem prentaður er hér á eftir.“

M. ö. o.: Þarna er tekin sú ákvörðun, að það skuli gefið út innflutningsskirteini. Þó að notað sé orðið „innflutningsskirteini“, þá er gefið, að það er ekkert annað en ákveðið innflutnings-leyfi, sama sem innflutnings- og gjaldeyrisleyfi. Og þó að banka sé falið þarna að gefa út þetta innflutningsskirteini, þá hefur enginn aðili rétt til þess að gefa nein innflutningsskirteini á Íslandi nema samkv. 11. og 12. gr. laganna um fjárhagsráð. Það er þá eingöngu vegna þess, að fjárhagsráð og ríkisstj. fela bönkunum að fara þarna með sitt vald, að bankarnir geta gert þetta. Sem sé, það er gefið þarna út innflutningsskirteini, sem er ekkert annað en innflutnings- og gjaldeyrisleyfi raunverulega. Hver fær þetta innflutnings- og gjaldeyrisleyfi samkv. þessari auglýsingu? Þar stendur: „fær útflytjandi“. Útflytjandi fær þetta innflutnings- og gjaldeyrisleyfi. Útflytjandi hefur eftir lögnum um fjárhagsráð, samkv. 12. gr., ekki neinn rétt til að fá nein innflutnings- og gjaldeyrisleyfi. Í lögnum stendur, að það skuli úthlutað til innflytjenda innflutnings- og gjaldeyrisleyfum. Það er ekki í lögnum um fjárhagsráð nein heimild til

að úthluta til útflytjenda innflutnings- og gjaldeyrisleyfum. Þetta stangast sem sé á við sjálf löginn, sem fyrirskipa þarna að úthluta til innflytjenda.

Þá er enn fremur greinilegt og kemur strax fram í 4. gr. þessarar auglýsingar, hver tilgangurinn er með útgáfu þessarar auglýsingar. Þar stendur, með leyfi hæstv. forseta:

„Eigi skal heimilt, þar til öðruvísi er ákveðið, að tollafgreiða vörur, sem eru á skilorðsbundnum frilista, nema gegn B-skirteini. Innflutnings- og gjaldeyrisleyfi, sem nú eru í umferð fyrir þessum vörum, eru hér með felld úr gildi. Þó skulu þau halda gildi sínu, ef innflytjendur skuldbinda sig til þess að skila B-skirteinum innan 9 mánaða frá tollafgreiðslu vörunnar og setja tollstjóra tryggingu, sem nemi 25% af fob-verðmæti pöntunarinnar, sé hún flutt inn frá clearing-landi, en 50% af fob-verðmæti annars innflutnings.“

Siðan er í þessari auglýsingu útflytjendum gefin heimild til að leggja eftir geðþóttu, að því er virðist, eða a. m. k. án þess að ríkisstj. takmarki það, ákveðið gjald á þessi innflutnings- og gjaldeyrissskirteini, sem almennt er þetta frá 25% upp í 60%, eftir því sem mér er best kunnugt.

Það að gefa útflytjendum, sem eftir lögnum hafa ekki rétt til að fá úthlutað til sín innflutnings- og gjaldeyrisleyfum, rétt til þess að leggja ákveðið prósentmagn, t. d. upp undir 60%, á þessi innflutnings- og gjaldeyrissskirteini, þegar þeir selja þau áfram, er beinlínis á móti 12. gr. l., 1. kafla hennar, þar sem segir:

„Sé úthlutun leyfanna við það miðuð, að verzlunarkostnaður og gjaldeyriseyðsla verði sem minnst. Reynt verði, eftir því sem frekast er unnt, að láta þá sitja fyrir innflutningsleyfum, sem best og hagkvæmust innkaup gera og sýna fram á, að þeir selji vörur sínar ódýrast í landinu.“

Það er beinlínis af bönkum úthlutað til útflytjenda innflutnings- og gjaldeyrisleyfum, sem þeim svo að segja er sagt að leggja á allt upp í 60%, sem stangast algerlega við allan tilgang laganna um fjárhagsráð, þar sem mælt er fyrir, að það skuli fyrst og fremst úthluta til þeirra, sem selja vörur sínar ódýrast í landinu. M. ö. o.: Það er verið að láta þá fá einokun á innflutningi ákveðinna vara í þeim tilgangi, að þeir leggi svo og svo mikið á þær, jafnvel 60%, þ. e. selji þær dýrt í staðinn fyrir að selja þær sem ódýrast.

Enn fremur er lagt svo fyrir í lögnum:

„Skal þetta gilda jafnt um kaupmannaverzlanir og samvinnuverzlanir og miðað við það, að neytendur geti haft viðskipti sín þar, sem þeir telja sér hagkvæmast að verzla.“

Það er sem sé mælt fyrir í lögnum, að kaupmannaverzlanir og samvinnuverzlanir skuli standa jafnt að vígi um innflutning og að fá innflutnings- og gjaldeyrisleyfi. Þarna hins vegar er beinlínis öðrum aðilum, sem hvorki tilheyra kaupmannaverzlun né samvinnuverzlun, úthlutað innflutnings- og gjaldeyrisleyfum í þeim tilgangi, að þeir leggi allmikið á þau, og kaupmannaverzlanir og samvinnuverzlanir sviptar

möguleikanum til þess að flytja þessar sömu vörur inn og til að selja þær sem ódýrast í landinu og neytendurnir sviptir möguleikunum til þess að reyna að flytja þessar vörur inn og kaupa þær þar, sem þær eru ódýrastar, enda er það vitanlegt t. d., að allmikill hluti verzlunarinnar í landinu, t. d. mikið af samvinnuverzlunum, hefur beinlinis neitað að hafa með þessar vörur að gera nema að hverfandi litlu leyti.

M. ö. o.: Allt þetta kerfi, öll þessi auglýsing, er beint brot á 12. gr. laganna, og ég vil taka það fram, að ég er ekki með þessu að segja, að það geti ekki út af fyrir sig vel komið til mála, að Alp. mundi setja lög, ef hæstv. ríkisstj. færi fram á það, sem legðu t. d. 60% gjald á ákveðnar vörur, sem fluttar eru inn í landið, og það gjald væri síðan notað til þess að greiða t. d. tap á bátaútleigi, hraðfrystihúsum eða öðru slíku. Það er sem sé allt annað mál.

Það, sem ég hér held fram, er, að ríkisstj. hafi lagt þetta gjald á í heimildarleysi og að bátaútvegsgjaldið hafi verið innheimt í trássi við lög, það sé ekki lagalegur grundvöllur fyrir því, og þess vegna beri að afturkalla þessa auglýsingu, sem auðvitað mundi þýða, að ríkisstj. gerði ráðstafanir til þess að leggja fyrir Alp. ákveðnar till., sem hún áltíð að væru skynsamlegar, um þessi mál. Það er sem sé ekki um það að ræða, hverjar þær till. væru, jafnvel þótt þær væru nákvæmlega það sama í „praksisnum“ eins og er í sambandi við bátaútvegsgjaldteyri. Það er annað mál. Hinu vil ég sem sé halda fram, að núverandi fyrirkomulag sé ólöglegt. Og þá vil ég um leið taka það fram, af því að ég er ekki lögfræðingur og margir betur að sér í þessum efnum en ég, að svo fremi sem til er einhver grundvöllur, sem ég a. m. k. hef ekki getað komið auga á með bezta vilja og hæstv. ráðherrar ekki upplýst mig um, þegar ég hef beðið þá um það, — svo framarlega sem einhver slíkur grundvöllur er til, sem hægt er að hengja sig á í þessum efnum, þá vil ég um leið benda á, að svo fremi sem hæstv. ríkisstj. og fjárhagsráð hafa heimild til að gefa útflytjendum þessara ákveðnu afurða þessi réttindi, þá hlýtur hæstv. ríkisstj. líka að hafa rétt til þess t. d. — við skulum segja — í fyrsta lagi að gefa S. Í. S. og öðrum þeim, sem flyttu út t. d. kjöt, ull, gærur eða annað slíkt, heimild til þess að flytja inn til landsins ein saman allar t. d. vefnaðarvörur, alla bíla og einhverjar fleiri vörutegundir og leggja á þetta, til þess t. d. að borga hallann — skulum við segja — af landbúnaði, 60% eða einhverja ákveðna upphæð. Það hlýti þá að vera nákvæmlega sama lagaheimildin til slíks eins og núna er til þess að leggja bátaútvegsgjaldeyrir á. Enn fremur: ef hæstv. ríkisstj. og fjárhagsráð hafa rétt til að gefa hraðfrystihúsunum og bátaútvegsmönnum rétt til þess að leggja á þessar ákveðnu vörutegundir, sem núna hafa verið á bátaútvegsgjaldeyrislista, þá hlýtur að vera sami réttur til þess að bæta á þann lista miklu fleiri vörutegundum og ef til vill öllum þeim vörutegundum, sem fluttar eru hingað til landsins. Ef hægt er að setja á bátaútvegsgjaldeyrislista helminginn af þeim vörutegundum með einhverjum laga-

Alþt. 1952. D. (72. löggjafarþing).

grundvelli, sem ég ekki þekki, þá hlýtur líka að mega setja $\frac{3}{4}$ af öllum vörutegundum, sem fluttar eru inn til landsins. Enn fremur, svo framarlega sem hæstv. ríkisstj. og fjárhagsráð hafa lagalegan rétt til þess að leyfa bátaútvegsmönnum eða eigendum gjaldeyrisins að leggja 60% á ákveðnar vörutegundir, þá hlýtur hún, ef slíkur lagagrundvöllur er til, að hafa sama rétt til þess að leyfa þeim að leggja 100% á eða 200%. M. ö. o.: Ef þessi lagagrundvöllur er til, sem ég þekki ekki og hef ekki getað komið auga á, þá hlýtur hæstv. ríkisstj. samkv. honum, ef hún hefur haft rétt í því, sem hún hefur gert undanfarið viðvíkjandi bátaútvegsgjaldeyrinum, að geta gefið þeim aðilum, sem hún áltíð skynsamlegt eða frá einhverju sjónarmiði réttmætt, leyfi til að flytja inn til landsins einum saman, sem sé gefið þeim einokunarvald á innflutningi svo til allra vara, sem til landsins flytjast, og enn fremur að leggja á þær vörur ekki 60%, heldur líka jafnvel 100%, ef hún vill. M. ö. o. hefur hún rétt til að fella raunverulega gengi á íslenskrá krónu eins og henni þóknast. Og þá sé ég ekki, af hverju var verið að hafa á móti því í gengislækkunarlögum herna um árið að veita Landsbankanum þennan rétt til að breyta genginu, eftir því sem hann vildi, ef ríkisstj. hefur með þeim lagagrundvelli, sem kynni að fyrirfinnast viðvíkjandi bátaútvegsgjaldeyrinum, þennan rétt, sem nú hefur verið notaður. Ég nefni þetta aðeins vegna þess, að ég vona, að með þessum dæmum sé sýnt fram á, hvílik firra það væri, að nokkur ríkisstj. hefði rétt til þess að gera þetta. Ég hef ekki getað fundið þennan lagalega grundvöll. Ég álit, að hann sé ekki til. Væri hann til, þá væri það hættulegur lagagrundvöllur. Ég vonast til þess, að hæstv. ríkisstj. gefi nú sín svör við þessu og upplýsi, hvar þessi grundvöllur er. Það, sem fyrir mér vakir í þessu, er að tryggja þann rétt, sem Alþingi á og því er heimilaður í stjórnskránni: að það eitt saman hefur lagalega heimild til þess að leggja gjöld á almenning. En hér er einstökum mönnum í landinu gefinn réttur til að leggja gjöld á almenning án laga frá Alþingi. Það er samsvarandi réttur eins og vissir aðalsmenn höfðu forðum daga, samsvarandi réttur og öll þing hafa alltaf barizt á móti. að nokkur aðili utan þinganna hefði.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Ég ætla ekki að ræða um það, hvaða aðferð mætti teljast heppilegust til þess að bæta bátaútveginn með það, sem hann þarf til þess að geta rekið atvinnu sína hallalaust, en ég ætla að leitast við að sýna fram á með fáum orðum, að það, sem gert hefur verið með ráðstöfun bátagjaldeyrisins, byggist á fullkomnum heimildum. Samkv. 11. gr. I. um fjárhagsráð má engar vörur flytja til landsins nema að fengnu innflutnings- og gjaldeyrisleyfi. Frá þessu ákvæði getur fjárhagsráð gefið undanþágu og hefur gert, sbr. frilistann og bátalistann. Samkv. 13. gr. sömu laga má engan gjaldeyri láta af hendi án leyfis innflutnings- og gjaldeyrisdeildar fjárhagsráðs, nema um opinberar greiðslur sé að ræða. Fjárhagsráð hefur því óskorað vald um ráðstöfun gjaldeyris,

þ. á m. að heimila útflytjendum öllum eða einhverri sérgrein útflytjenda að hafa frjáls umráð gjaldeyris síns að öllu eða einhverju leyti til innflutnings almennt eða bundið við sérstakur vörutegundir, sbr. bátalistann. Þeim, sem fá þennan ráðstöfunarrétt, er heimilt að notfæra sér hann á hvern þann hátt, er ekki brýtur í bága við fyrirmæli fjárhagsráðs, þ. á m. að selja gjaldeyrinn með hagnaði í einu formi eða öðru, ef slík sala er heimiluð af fjárhagsráði. Það er þetta, sem gert hefur verið í sambandi við ráðstöfun á svo kölluðum bátagjaldeyri. Og að mínu áliti leikur enginn vafi á því, að fjárhagsráð hefur heimild til að gera þessar ráðstafanir. Þess vegna er þessi þáttill, sem hér liggur fyrir, með öllu ástæðulaus, og legg ég til, að hún verði felld.

Umr. frestað.

Á 10. fundi í Sp., 5. okt., var fram haldið einni umr. um till.

Stefán Jóh. Stefánsson: Herra forseti. Ég skal nú ekki blanda mér mjög mikið inn í þær lögfræðilegu hugleiðingar, sem hér voru bornar fram í upphafi þessarar umr., annars vegar af elm. málsins og hins vegar af hæstv. viðskmrh. Ég vildi segja það aðeins sem mitt áliti, að grundvöllurinn undir bátagjaldeyrisskipulaginu eða „vanskapnaðinum“ elgi sér a. m. k. mjög veika stoð í l. og um það megi mjög deila. En það er ekki aðalatriði, og það varð ekki til þess, að ég kvaddi mér hljóðs, heldur ætlaði ég með nokkrum almennum orðum að minnast að gefnu þessu tilefni og framkomu þessarar þáttill. á það, hversu mér finnst það rangt, hvernig hefur verið haldið á þessum málum frá upphafi. En áður en ég vik að því, vildi ég segja það, að eins og ég tel og mun reyna að rökstyðja síðar, að framkvæmdin með þeim vafasama eða kannske engum lagastuðningi, sem við er höfð í þessum efnun, sé óþingleg, eins og ég mun nánar koma að síðar, þá er líka þessi till., sem hér liggur fyrir, mjög óþingleg og hefur í raun og veru ekkert að segja. Ef bátagjaldeyrirskomulagið á stoð í l., þá er samþykkt till. einskis virði og getur ekki við því raskað. Ef bátagjaldeyrirskomulagið á ekki stoð í l., þá verður þessi till. ekki heldur, eins og hún er formuð, til þess að afnema þetta skipulag, sem búið er að koma á. Till. er því út í hött varðandi sjálft málið og er að mínu viti ákaflega óþingleg líka. En þá ætla ég að vikja að ástæðunum fyrir því, að þessi till. er fram komin, og þar er ég að verulegu leyti sammála hv. 2. þm. Reykv.

Hvað sem líður því, hvort nægilegur laga-grundvöllur í löggjöfinni um fjárhagsráð sé fyrir hendi til að koma á því skipulagi, — ég vil aftur segja þeim óskapnaði, sem í daglegu tali er nefndur bátagjaldeyrir, eða ekki, þá veit ég hitt með vissu, og það verður ekki umdeilanlegt, að framkvæmd hæstv. ríkisstj. á þessu máli er mjög óþingræðisleg og ólýðræðisleg. Ætti þetta skipulag stoð í l., þá eru, eins og hv. 2. þm. Reykv. tók fram, því eiginlega engin takmörk sett, hvað hægt væri að gera í þessum málum að Alp. fornspröðu. Það mætti raunverulega

tolla eða setja sérstaka skatta á meginhluta alls innflutnings til landsins, ef menn sæju ástæðu til þess að beita sömu starfsaðferðinni eins og hæstv. ríkisstj. hefur gert. Nú stendur svo á, að hæstv. ríkisstj. hefur ákaflega sterkt þingfylgi og ég býst við nokkuð samstæða flokka að baki sér, svo að það var engin ástæða fyrir hana að leggja inn á þessar óskemmtilegu brautir með stjórnarframkvæmdum án þess að afla sér um þetta öryggjandi grundvallar í l. og reglum frá Alp. Það varðar löggjafarvaldið ekki litlu, hvort ríkisstj. tekur upp á því að segja, að á þessar vörutegundir, — ja, svo að segja takmarkalaust, — megi leggja ákveðið gjald, og ef það væri ekki fyrir því almenn heimild, sem ég álit ákaflega vafasamt, þá er hér farið inn á svo háskalegar slóðir, að ég vildi fyrir mitt leyti vara hæstv. ríkisstj. við því að halda áfram göngu sinni á þessari braut. Ríkisstj., hver sem hún er, á alltaf að reyna að afla sér á löggjafarþinginu fullra heimilda til að framkvæma málefni, og ekki sízt er til þess brýn nauðsyn, þegar framkvæmd málefna hefur það í för með sér, að lagðir eru stórkostlegir skattar á meginhluta þjóðarinnar, en það er gert með bátagjaldeyrisskipulaginu. Það er líka — vil ég segja — ólýðræðislegt eins og það er óþingræðislegt að fara inn á þessar brautir, og ég vildi nú mega vænta þess, hvort sem hæstv. ríkisstj. heldur áfram á þessari götu eða ekki eða jafnvel gerir meira að því en áður hefur verið gert í þessum efnun, að hún sæi sér fært eða réttara sagt teldi það rétt, teldi það óhjákvæmilegt, að Alp. Íslandinga fjallaði um þessi mál og gæfi ríkisstj. fulla heimild til þess að framkvæma það, sem hún hefði í huga í þessum efnun. Á meðan svo er ekki gert, þá getum við átt von á öllu. Ef hæstv. ríkisstj. sér sér þörf á því að fá í staðinn fyrir 50 millj. í bátagjaldeyri til bátaútvegsins 100, 150, 200 millj. og jafnframt slíkan gjaldeyri til togaraútvegsins, þá gæti hún á sama hátt eins og hún hefur gert áður farið inn á það og sett meginhlutann af öllum innflutningi til landsins á sérstakan lista, sem farið er með á líkan hátt eins og farið er með bátagjaldeyrisslistann. Þar að auki hefur komið fram við framkvæmd þessa máls, af því að um það gilda engar ákveðnar, skýrar reglur, ýmislegt, sem er að mínu viti talsvert óheillavænlegt.

Þetta skipulag eða skipulagsleysi er svo flókið, að það tekur langan tíma að reyna að setja sig inn í það. Það eiga að gilda varðandi útflutning á bátafiski mismunandi reglur eftir því, hvort bátafiskurinn er seldur til þeirra landa, sem eru í greiðslubandalagi Evrópuþjóðanna, til dollarasvæðisins eða til clearing-landanna svo kölluðu. Það gilda þrjár mismunandi og nokkuð ólíkar reglur — eða regluleysi — um þetta atriði. Ég tel alveg lífsnauðsynlegt og ekki sæmandi annað en að meiri hluti Alp., og hann á að ráða á hverjum tíma, setji um þetta skýrar og ákveðnar reglur. Nú er ég fyrir mitt leyti — og minn flokkur — andvígur þessu skipulagi eða skipulagsleysi, og ég vænti þess, að áður en langt um líður getum við borið fram í lagaformi breytingar hvað varðar þetta atriði, sérstaklega út af bátaútveginum, svo að Alp. verði

þá gefinn kostur á því að setja um þetta reglur, sem séu ófengjanlegar, og ríkisstj. hafi þá óumdeilanlegt vald til að framkvæma þessar reglur. En sem sagt, það hefði verið ástæða til þess að fara inn á bátagjaldeyrisaðferðina, reyna að skýra hana nokkuð, en það yrði svo langt mál, að ég vil ekki gera það í sambandi við þessa einkennilegu tillögu, en þess mun gefast kostur síðar hér á Alp. að fara nokkru nánar inn á málið sjálft. Hitt vil ég segja hæstv. ríkisstj., þótt ég sé í ákveðinni andstöðu við hana, að ég vildi gefa henni þau góðu ráð og mælt af heilum hug að halda ekki áfram á þessari braut með bátagjaldeyrinn með þeim hæpnu, vafasömu eða engum lagaheimildum, sem fyrir hendi eru. Það kann að koma önnur stjórna, sem jafnvel gæti verið verri en þessi stjórna, — það kann að geta komið fyrir, ekkert getur maður útilokað, — og hefði þá fengið slíkt fordæmi, að hún mundi óhikað fara inn á líkar brautir og núverandi hæstv. ríkisstj. og taka þá 90% af öllum innflutningi til landsins, leggja á hann þunga skatta og byrðar án þess að hafa nokkra almenna eða sérstaka heimild í l. um þetta atriði. Hæstv. ríkisstj. setti ekki að gefa eftirkomendum sínum slíkt fordæmi og slíkt vopn í hönd, óvönduðum mönnum, sem einhvern tíma kynnu að komast í ríkisstj. og vitnuðu til þessarar hæstv. ríkisstj., þeirrar ríkisstj., sem hefur haft einna sterkastan þingmeirihluta á bak við sig, og segðu, að þetta gerði hún og ekki sögðu fylgismenn hennar á Alp. neitt, þeir vissu um þetta, þeir gerðu þetta samt í ríkisstj., — því megum við þá ekki gera það, úr því að þeir gerðu það? Það er aðeins stigmunur, en ekki eðlismunur, þó að í staðinn fyrir 50 milljónir komi 150 milljónir, en þá sjá allir, hversu komið er inn á háskasamlega braut.

Ég vildi aðeins vekja athygli á þessari afstöðu minni til málsins, sem hér um ræðir, þótt til-lagan, sem fyrir liggur, sé, eins og ég sagði áðan, ekki sérstaklega þingleg og ekki til þess löguð að ná þeim árangri, sem kann að hafa vakað fyrir hv. flm.

Flm. (Einar Olgeirsson): Herra forseti. Það eru aðeins nokkur orð fyrst út af því, sem hv. síðasti ræðumaður, S. landsk., sagði viðvíkjandi spursmálinu um, hve þingleg þessi till. væri. Ég flyt þetta sem þáttill. sökum þess, að ég álit ekki þörf á að breyta l., og flyt þess vegna ekki frv. Ég álit, að ég standi á grundvelli l., en hæstv. ríkisstj. sé utan við þau, brjóti þau. Ég fer ekki að flytja brtt. við l., sem ég álit að standi alveg hvað þetta snertir, og þegar ég þess vegna legg til, að Alþingi gefi ríkisstj. nokkurs konar áminningu út af því, að hún hafi gefið út ólöglega auglýsingu, þá finn ég ekki annað ráð en þáttill. Ég skal vissulega viðurkenna, að eðlilegasti hátturinn í málum eins og þessum hefði verið, að dómstólarnir hefðu strax í byrjun verið látnir skera úr þessu. En það vil ég bara segja, hvernig það er, að það virðist svo í landinu sem það treysti sér enginn maður til að fara í mál við ríkið um, hvað sé lög og réttur, vegna þess að það er búizt við, að dómstólarnir

standi með ríkinu, þegar það skiptir einhverju fjárhagslegu fyrir það.

Svo skal ég víkja að ræðu hæstv. viðskmrh., sem ég vil segja að sé sú stórmerkilegasta yfirlýsing, sem ég man eftir nokkru sinni að hafi verið gefin hér á Alþingi. Svo framarlaga sem sú yfirlýsing ráðh. fær að standast, sem hann gaf í sinni ræðu, þá eru opnuð algerlega ný svið fyrir túlkun þess valds, sem opinberir aðilar hafa hér á Íslandi, móts við það, sem verið hefur hingað til. Og skal ég nú koma inn á þetta.

Það má hæstv. viðskmrh. eiga, að hann talar skýrt og skorinort, og það er alveg greinilegt, að ef hans yfirlýsing stenzst við l., þá hefur ríkisstj. vald, sem ég satt að segja í minni framsögu-ræðu setti fram og lýsti sem firru, algerlega óhugsanlegri firru út frá öllu þingræði. En hæstv. viðskmrh. staðhæfir sem sé, að ríkisstj. hafi slíkt vald, sem ég áleit alls ekki geta komið til mála, þannig að það er raunverulega um tvennt að ræða, eins og ég mun nú sýna fram á: Annaðhvort hefur ríkisstj. og hennar fjárhagsráð bókstaflega einræðisvald í öllum okkar þjóðarþúskaþarmálum, sem snerta verzlun með gjaldeyri og ráðstöfun hans, og þar með um raunverulega gengisskráningu, alla innheimtu fjár af landsmönnum, allt það, sem við hingað til höfum álitist að við þyrftum að fjalla um í sérstökum l. á Alþingi, eða þá hins vegar að hún er að fremja algert lögbrot. Og þá skal ég nú leyfa mér að lesa upp orðrétt eftir ræðunni, skrifaðri niður af stálbandinu, það, sem hæstv. viðskmrh. sagði, með leyfi hæstv. forseta. Hann sagði:

„Fjárhagsráð hefur því óskorað vald um ráðstöfun gjaldeyris, þ. á m. að heimila útflytjendum öllum eða einhverri sérgrein útflytjenda að hafa frjáls umráð gjaldeyris síns að öllu eða einhverju leyti til innflutnings almennt eða bundið við sérstakar vörutegundir, sbr. báta-listann. Þeim, sem fá þennan ráðstöfunarrétt, er heimilt að notfæra sér hann á hvern þann hátt, er ekki brýtur í bága við fyrirmæli fjárhagsráðs, þ. á m. að selja gjaldeyrinn með hagnaði í einu formi eða öðru, ef slík sala er heimiluð af fjárhagsráði.“

Þetta er yfirlýsing hæstv. viðskmrh. Samkv. þessari yfirlýsingu á fjárhagsráð — og það þýðir ríkisstjórnin — að hafa rétt til þess að mega gefa í fyrsta lagi útflytjendum — og út frá því náttúrliga líka hverjum öðrum — rétt til þess að mega ráðstafa sínum gjaldeyri og í öðru lagi, að þeir megi leggja á hann eins og þeim þóknast. Nú skulum við athuga í fyrsta lagi þetta í sambandi við þau gildandi l. og síðan hvað þetta mundi þýða, ef það væri virkilega til einhver lagasmuga fyrir því.

Við skulum þá fyrst líta á greinina, sem hæstv. viðskmrh. vitnaði í. Hingað til hafði hæstv. ríkisstj. í umr. um þetta mál vitnað í 11. og 12. gr. fjárhagsráðsl. Ég hafði rakið 12. gr. sérstaklega — á 11. gr. er ekki hægt að byggja neitt í þessu — og sýnt fram á, að innflutnings- og gjaldeyris-leyfin mættu eingöngu fara til innflytjenda, og eftir að ég hafði sýnt fram á það, þá hefur verið hætt við að vitna í 12. gr. Og nú kemur

hæstv. viðskmrh. og vitnar í 13. gr. og segir, að samkv. 13. gr. hafi fjárhagsráð óskorað vald um ráðstöfun gjaldeyris, m. a. til að heimila öllum útflytjendum að selja gjaldeyri með hagnaði í einu eða öðru formi. Hvað stendur nú í 13. gr.? Í 13. gr., 2. mgr., er síðasti málslíður þannig: „Enginn hefur rétt til að selja erlendan gjaldeyri nema Landsbanki Íslands og Útvegsbanki Íslands h/f. Þó er pósthjórinn heimil slík verzlun innan þeirra takmarka, sem ríkisstj. setur.“ Og síðast í 13. gr. stendur: „Ráðherra setur með reglugerð fyrir mæli til tryggingar því, að íslensk útlutningsverðmæti verði greidd með erlendum gjaldeyri, er renni til bankanna. Enn fremur ákvæði um það, að allur annar gjaldeyri, sem menn eiga eða eignast, renni til þeirra.“ M. ö. o.: Þó að við lesum alla 13. gr. yfir, þá er ekki eitt einasta atriði í henni, sem heimilar fjárhagsráði og því síður útflytjendum nokkra ráðstöfun á gjaldeyri. Það er þvert á móti tekið alveg greinilega fram, að það eru tveir bankar í landinu, sem hafa einir rétt til þess að selja erlendan gjaldeyri, og þeim bönkum er með öðrum l., þ. e. viðvikjandi gengisskráningunni, meira að segja fyrirskipað, með hvaða verði þeir megil selja gjaldeyrinn. Það væri nú hálfundarlegt, ef einhverjir útflytjendur í landinu, sem eftir l. hafa engan rétt til þess að fá neinn gjaldeyri og ekki til að selja hann, mættu selja gjaldeyrinn með hagnaði, eins og hæstv. viðskmrh. lýsti yfir, en ef svo t. d. Landsbanki Íslands og Útvegsbanki Íslands mættu ekki selja gjaldeyrinn með hagnaði, þeir væru bundnir af l. Eg get ekki skilið annað en Útvegsbankinn og Landsbankinn mættu þá selja gjaldeyri með þeim hagnaði, sem þeim þóknast, ef fjárhagsráð leyfði þeim. M. ö. o.: Í 13. gr. kemur alveg greinilega fram, að það eru tveir aðilar, sem hafa einkaréttinn á sölu gjaldeyrisins, og ekki nokkur smuga til í 13. gr. um að láta útvegsmennina fá hann.

Hæstv. viðskmrh. segir alltaf, að þessir hlutir séu heimildir, ef fjárhagsráð leyfi. En við verðum bara að gá að öðru. Þótt fjárhagsráð sé völdugt, þá er það bundið af l. Það er bundið í l., hvað fjárhagsráð hefur leyfi til að gera. Þótt fjárhagsráð geti bannað mönnum að hafa sæmleigt ris á íbúðum og numið það úr gildi, þegar það er orðið hrætt við það, þá hefur það ekki rétt til þess að ákveða allt verð á gjaldeyri á Íslandi eða hverjir skuli fara með hann. Fjárhagsráð er bundið af l. og á að haga sér og reka alla sína starfsemi alveg með sérstöku tilliti til ákveðinna fyrir mæla, sem eru í 2. gr. l. um fjárhagsráð. Í l. um fjárhagsráð er aðeins gert mögulegt að selja gjaldeyri á tvennan hátt. Það eru aðeins tvenns konar möguleikar, sem þar eru til. Annars vegar er að úthluta skirteinum, þ. e. innflutnings- og gjaldeyrisleyfum svo kölluðum, sem fjárhagsráð hefur rétt til þess að gera, og 12. gr. mælir alveg sérstaklega fyrir, hvernig þessum innflutnings- og gjaldeyrisleyfum skuli úthlutað, og er alveg tæmandi um þann hlut, eins og hæstv. viðskmrh. hefur ekki heldur reynt að bera á móti. Ef það er um innflutnings- og gjaldeyrisleyfi að ræða, þá skal samkv. 12. gr. úthluta þeim til innflytjenda. Það

er engin smuga í 12. gr. um að úthluta til útflytjenda innflutnings- og gjaldeyrisleyfum. Hinn möguleikinn til að ráðstafa gjaldeyri er að selja gjaldeyrinn sjálfan. Þann rétt hafa samkv. 13. gr. bankarnir einir, þessir tveir bankar, sem ég nefndi. Og reglan, sem líka er samkv. l., er sú, að þessir bankar mega aðeins selja þennan gjaldeyri samkvæmt innflutnings- og gjaldeyrislirteinum, að svo miklu leyti sem vörurnar eru ekki almennt gefnar frjálsar til innflutnings.

Það er þess vegna alveg greinilegt, að fram hjá þessu verður ekki komizt. Bankarnir geta selt gjaldeyri, en mega meira að segja ekki leggja á hann, verða að selja hann á alveg ákveðnu verði samkv. gengisskráningarl. þegar um er að ræða almennar frilistavörur, og það er enginn grundvöllur hvorki í 11., 12. né 13. gr. um að gefa frilista út með sérstökum skilyrðum, með sérstökum einokunum, með sérstakri álagningu eða neinu slíku. Þess vegna var annaðhvort fyrir ríkisstj. að fara þá leið eða gefa út innflutnings- og gjaldeyrisleyfi, og það er raunverulega það, sem hún hefur gert viðvikjandi bátautvegsgjaldeyrinum. En hún gat ekki eftir l. afhent þau innflutnings- og gjaldeyrisleyfi til annarra en innflytjenda og það með alveg ákveðnum réttindum og ákveðnum skyldum samkv. 12. gr., og hún gat ekki lagt nokkurn skapaðan hlut á þessi leyfi umfram þau 2%, sem heimilað er í l. að leggja á innflutnings- og gjaldeyrisleyfi eða láta menn borga. Hins vegar valdi hún þarna leið, sem hún hélt að væri fær, á milli þessara tveggja, en er algerlega ófær. Fjárhagsráð er þarna algerlega bundið og getur ekki á nokkurn hátt gert þessar ráðstafanir samkv. l., sem hæstv. viðskmrh. vildi vera láta. Fjárhagsráð er bundið af l., eins og ég gat um áðan, og ef fjárhagsráð ætti nú að fara að gera sínar ráðstafanir út frá því, sem hæstv. viðskmrh. sagði, þá rekst það á 2. gr. l.

Hæstv. viðskmrh. sagði, að fjárhagsráð hefði óskorað vald um ráðstöfun gjaldeyris, m. a. til að heimila útflytjendum að fá frjáls umráð gjaldeyris síns og að leyfa þeim að selja gjaldeyri með hagnaði í einu eða öðru formi. Þetta hefur fjárhagsráð ekki neitt leyfi til þess að gera, í fyrsta lagi út frá því, sem ég áður hef tekið fram um, hverjir selja gjaldeyrinn og til hverra skuli úthluta innflutningsleyfum. Enn fremur er í 2. gr., 2. og 3. lið, sagt alveg sérstaklega, á hvern hátt fjárhagsráð skuli ráðstafa gjaldeyri og hvernig það skuli starfa og hvað það skuli miða sín störf við. Í 2. gr. segir, að fjárhagsráð miði störf sín við eftirfarandi: „Að öllum vinnandi mönnum og þó sérstaklega þeim, er stunda framleiðsluvinnu til sjávar og sveita, séu tryggðar réttlátar tekjur fyrir vinnu sína, en komið í veg fyrir óeðlileg sérrettindi og spákaupmennsku.“ Það, sem hæstv. viðskmrh. er alveg sérstaklega að halda hér fram, er, að útflytjendur hafi ótakmarkaðan rétt, ef fjárhagsráð leyfir þeim, til spákaupmennsku með sinn gjaldeyri, til að leggja á gjaldeyri eins og þeim þóknast, spekulera með hann, eins og sagt er á slæmu máli, leggja á hann 60%, 100%, 200% eða hvað mikið sem þeir geta fengið. Það

rekst algerlega á verkefni ráðsins samkv. 2. gr. Svo kemur í 3. lið 2. gr., að fjárhagsráð miði störf sín við: „Að neytendur eigi kost á að kaupa neyzluvörur sínar og framleiðendur rekstrarvörur sínar á hagkvæmasta hátt og vörukaup til landsins og vörudreifing innanlands gerð eins ódýr og hagkvæm og frekast er unnt.“ Fjárhagsráði ber að miða öll sín störf við þessi fyrirmæli, gera neytendum og framleiðendum mögulegt að kaupa sína vöru sem ódýrast. Ef fjárhagsráð heimilar einhverjum aðila í landinu að mega leggja sérstaklega á rekstrarvörur fram yfir það, sem almennt er leyft í þjóðfélaginu, þá er fjárhagsráð að brjóta þau fyrirmæli, sem fjárhagsráð hefur frá Alþingi í 2. gr. um, hvernig það eigi að starfa.

Allt, sem hæstv. ráðh. heldur fram, að fjárhagsráð geti gert og hafi rétt til þess að gera í þessu sambandi, er sama sem að segja: Fjárhagsráð hefur rétt til að brjóta öll þau l., sem Alþingi hefur sett því. — Hæstv. ráðh. eru, eins og raunar sumir fleiri hérna í landinu, farnir að halda, að fjárhagsráð geti gert allt, sem því þóknast, ef ríkisstj. bara leyfir því. Þetta er alger misskilningur. Fjárhagsráð er þræl bundið af l. og fjárhagsráð hefur eftir ósk ríkisstj. verið að brjóta lög. Eftir ósk ríkisstj. hefur fjárhagsráð gefið út þessa auglýsingu, eins og hún byrjar: „Samkv. ósk ríkisstj. og með tilvísun til samkomulags, sem hún hefur gert við Landsamband islenzkra útvegsmanna“ — og öll þessi auglýsing er þverbrot á l. Það hafði í fyrra upp úr hæstv. ríkisstj. eftir langt þóf, að hún vitnaði í 11. og 12. gr. l. og sagði, að bátaútevegsgjaldeyririnn styddi við þær greinar. Nú er hún flúin frá því og vitnar í 13. gr. l. Þetta stangast jafnt við 13. gr. l., sem gefur bönkunum einokun á gjaldeyrinum, þannig að fjárhagsráð er sem sé með þessu algerlega að brjóta í bága við l., — ég er ekki að skella skuldinni á fjárhagsráð, fjárhagsráð gerir þetta eftir ósk ríkisstjórnarinnar.

Nú skal ég svo hins vegar ræða málið frá því sjónarmiði, ef hæstv. viðskmrh. virkilega hefði haft á réttu að standa, ef það væru virkilega til einhverjar lagagreinar, sem ekki er búið að benda mér ólögfróðum manni á enn þá. Þær, sem mér hefur verið bent á, hef ég tætt í sundur. Ef þær væru hins vegar til og þetta væri virkilega leyfilegt, þá langar mig til að rekja það í stuttu máli, hvað það þýðir þá raunverulega fyrir Alþingi og hvað það er raunverulega óþarft af okkur að vera að sitja hér á þingi og sérstaklega að vera að fjalla um nokkur fjárlög og annað slíkt. Ef leyfilegt er að nota vald sitt þvert ofan í l., brjóta 11., 12. og 13. gr. fjárhagsráðslaganna, þá skil ég ekki í öðru en það hljóti að vera leyfilegt að teygja sig heldur lengra með það vald, sem menn hafa samkv. l., en hefur aldrei dottið í hug að nota öðruvísi en gert hefur verið. Við skulum segja, að í fjárhagsráðslögunum er ákveðið, að innflytjendur skuli fá innflutnings- og gjaldeyrisleyfi. Hæstv. viðskmrh. segir, að það sé allt í lagi, að útflytjendur fái þau eins og þeir vilja. Í l. um sölu og útflytning á vörum, nr. 11. frá 12. febr. 1940, er ríkisstj. gefinn réttur til þess að ráða, hverjir

flytja út vörur frá Íslandi. Engin hæstv. ríkisstj., sem að völdum hefur setið, hefur notað þetta á annan hátt en að gefa hinum og þessum útflytjendum rétt til þess að flytja út þessar vörur þeirra, yfirleitt aðeins firmum, sem hafa þá haft líka með innflutning og útflytning að gera. Ef þessi lagatúlkun, sem hæstv. viðskmrh. var með viðvikjandi réttindunum til innflutningsins, væri rétt, þá fæ ég ekki annað séð en sá hæstv. ráðh., sem hefur með sölu og útflytning á vörum að gera, hefði fulla heimild til að gefa hvaða aðila sem hann vill heimild til alls útflytningarsins á Íslandi. Við skulum segja sem dæmi, að sá ráðh., sem hefur með sölu og útflytning á vörum að gera, vildi gefa t. d. S. I. S. eða Þórði Sveinssyni & Co. réttindi til alls útflytningarsins á Íslandi, og hann hefði þá alveg rétt til þess. Við skulum segja, að einhver ráðherra færi þá að nota þennan rétt, og hann hefur áreiðanlega meiri rétt til þess en til þeirrar ráðstöfunar, sem gerð er viðvikjandi bátaútevegsgjaldeyrinum. Þar með er t. d. S. I. S. eða Þórður Sveinsson og Co. orðið eini útflytjandinn á vörum frá Íslandi. — Hæstv. viðskmrh. segir, að samkv. l. um fjárhagsráð hafi fjárhagsráð rétt til þess að gefa hvaða útflytjanda sem væri eða útflytjendunum yfirleitt eða einhverri sérgrein útflytjenda frjáls umráð gjaldeyrissins og sá aðili megi selja gjaldeyrinn með hagnaði eins og honum þóknast. Það þýðir með öðrum orðum, að ef ráðh., sem hefur með útflytninginn að gera samkv. l., notar sitt vald þannig, að hann gefur einhverjum einum eða tveimur aðilum allan útflytninginn frá Íslandi, þá hefði líka — samkv. sömu rökum sem hæstv. viðskmrh. hefur flutt — fjárhagsráðið rétt til þess að gefa þessum einum eða tveimur aðilum réttinn til þess að ráðstafa að eigin vild öllum gjaldeyri Íslands, þannig að þessir tveir aðilar, sem hafa flutt allar vörurnar út, geta fengið að ráðstafa gjaldeyrinum og selja hann með hvaða álagningu sem þeim þóknast. Ég vil skora á hæstv. viðskmrh. að mótmæla þessum rökum, að þetta sé rétt ályktun af þeirri forsendu, sem hann hefur gefið.

Hæstv. ráðh. segir: „Fjárhagsráð hefur því óskorað vald um ráðstöfun gjaldeyris, þ. á m. að heimila útflytjendum öllum eða einhverri sérgrein útflytjenda að hafa frjáls umráð gjaldeyrisins að öllu eða einhverju leyti til innflutnings almennt eða bundið við sérstakar vörutegundir, sbr. bátalistann. Þeim, sem fá þennan ráðstöfunarrétt, er heimilt að notfæra sér hann á hvern þann hátt, er ekki brýtur í bága við fyrirmæli fjárhagsráðs, þ. á m. að selja gjaldeyrinn með hagnaði í einu formi eða öðru, ef slík sala er heimiluð af fjárhagsráði.“ M. ö. o.: Ef það er rétt, sem hæstv. ráðh. heldur fram, þá hefur af þeim þm., sem hafa samþ. l. um fjárhagsráð, — og það þori ég að fullyrða, að enginn þingmaður hefur gert sér það ljóst, þegar hann samþ. þau, enda aldrei verið haldið fram í neinum umr. um það mál, — þá hefur ríkisstjórninni verið gefinn réttur, sem enginn þm. gerði sér grein fyrir að væri verið að gefa.

Nú skulum við athuga þetta enn þá nánar. Mönnum þykir þetta kannske nokkuð djarft

dæmi, sem ég hef tekið, að það væri gefinn einum eða tveimur mönnum allur réttur um útflutning frá Íslandi og þess vegna allur réttur um innflutning og réttur til að verðla með gjaldeyrinn með þeim hagnaði, sem þeim þóknast. En þetta er rökrétt afleiðing af því, sem hæstv. viðskmrh. hefur haldið fram. — Nú skulum við taka þetta ofur lítið rólega.

Í dag er þessi réttur, sem hæstv. viðskmrh. og ríkisstj. segist hafa, notaður til þess að veita ákveðnum hluta af bátaúvegsmönnum eða réttara sagt ákveðnum fiskútflýgjendum, sem keypt hafa fisk af vélbátum og meðhöndlað hann á sérstakan hátt, sérstök fríðindi viðvikjandi gjaldeyrinum. Það er gefið, að ef fjárhagsráð hefur þennan rétt til þess að veita þeim þau fríðindi að mega selja gjaldeyrinn með hagnaði, þá hlýtur fjárhagsráð líka að hafa rétt til þess að láta þetta gilda um framleiðslu bátanna hvað snertir síld og annað slíkt. Enn fremur hlýtur þetta að gilda, ef fjárhagsráð vill, um alla togara. Það hlýtur jafnt að vera hægt að veita allri togaraútgerð eða hraðfrystihúsum og saltfisksíðjuverum, sem kaupa af togurunum, sama réttinn til þess að mega ráðstafa frjáls sinum gjaldeyri og selja hann eða vörur, sem þau kaupa fyrir hann, með þeim hagnaði, sem þeim þóknast. Það hlýtur að vera lögfest. Gildi þetta um sjávarafurðir, hvaða lög eru það þá, sem banna, að það sama gildi um landbúnaðarafurðir: ull, gærur, kjöt eða annað slíkt? Skyldi ekki Samband íslenskra samvinnufélaga hafa sama rétt til þess að mega þá leggja á slíkar vörur og gjaldeyri, sem fengist fyrir þær, eða þá einhverjir aðilar, sem flytja slíkar vörur út, alveg eins og hraðfrystihúsin eða saltfisksútflýgjendur? Auðvitað vildu þeir hafa sama rétt. M. ö. o.: Ef þetta er rétt, sem hæstv. ráðh. heldur fram, þá er hægt að gefa öllum þeim, sem flytja út vörur frá Íslandi, þennan sama rétt. En hvað þýðir það? Það þýðir, að það er þannig réttur til þess að mega leggja á gjaldeyrinn eins og þeim þóknast, það þýðir um leið að fella gjaldeyrinn í verði eins og þeim þóknast, það þýðir um leið að innheimta tolla raunverulega af almenningi eins og þeim þóknast, það þýðir að selja raunverulega landið á leigu til þessara aðila til eins miskunnarlausra innheimtna af almenningi eins og þeim þóknast.

Hæstv. viðskmrh. sagði, að fjárhagsráð hefði óskorað vald um ráðstöfun gjaldeyris, þ. á m. að heimila útflýgjendum öllum frjáls umráð gjaldeyrisins og selja þeim hann. Það er skýrt og skörinort eins og allt, sem hæstv. viðskmrh. segir. Hann tekur fram: „Þ. á m. að heimila útflýgjendum öllum.“ M. ö. o.: Það má auðvitað heimila fleirum en útflýgjendum, enda alveg rétt hjá honum, ef hann á annað borð hefði lög að mæla. Það er alveg eins hægt að heimila innflýgjendum þetta, væri jafnvel nær. Það er líka hægt að heimila þetta einhverjum öðrum aðila, sem hvorki kemur nærri innflutningi né útflutningi. Fjárhagsráð hefði eftir þessu rétt til þess að ráðstafa gjaldeyri til hvaða manns sem vera skal í landinu, — bara ef fjárhagsráð leyfir það, þá er allt í lagi, og þessi maður, hvort sem hann hétí Jón Jónsson eða hvað sem hann hétí,

sem fjárhagsráð gæti þannig ráðstafað gjaldeyrinum til, mætti selja gjaldeyrinn með þeirri álagningu, sem honum þóknast. Þetta er sem sé það vald, sem hæstv. ráðh. heldur fram að fjárhagsráð og ríkisstj. hafi. Ég er ekki að segja þar með, að þessi ríkisstj. ætli að nota þetta vald, ég veit ekkert um það. Eins og hún hefur notað valdið til bátaúvegsgjaldeyrisálagningarinnar nú, eins getur hún notað það til togaraúvegsgjaldeyris á morgun og til landbúnaðarvörugjaldeyris hinn daginn. Það er náttúrulega ekkert vald frá Alþingi, ef hæstv. viðskmrh. hefur lög að mæla, sem hindrar hana í því. Þetta vil ég að hv. alþm. geri sér alveg ljóst. Svo framarlega sem þeir ætla að standa með hæstv. viðskmrh. í þessu, þá eru þeir þar með að gefa honum og ríkisstj. algera heimild til allra þeirra skattaálagninga á Íslandi, sem þeir vilja, því að það er ekkert annað en skatta- og tollaálagning, að það sé hægt að láta einstaka aðila leggja á gjöld eins og þeim þóknast. Ég benti á það í minni framsöguræðu, að slíkt bryti í bága við stjórnskrána; hæstv. viðskmrh. tók auðvitað ekkert tillit til þess.

Þá vil ég enn fremur benda alveg sérstaklega hæstv. fjmrh., af því að hann er stundum að kvarta yfir, að allt sé keypt, á þær dyr, sem hæstv. viðskmrh. með þessari túlkun á lögunum hefur opnað fyrir hann og hann hefur líklega ekki séð fram að þessu frekar en við aðrir, sem höfum verið mjög blindir í þessum málum. — Fjárhagsráð hefur óskoraðan rétt til að ráðstafa gjaldeyri til hverra sem vera skal og láta selja þennan gjaldeyri með hagnaði. Það má úthluta útflýgjendum þessum gjaldeyri, og það má líka jafnvel úthluta innflýgjendum, eins og það er núna í lögunum. Þá liggur í augum uppi, að auðvitað hefur fjárhagsráð rétt til þess að úthluta ríkinu slíkum gjaldeyri. Ríkið er ekki réttlægra á Íslandi heldur en einstakir aðilar. M. ö. o.: Ef hæstv. fjmrh. tæki nú þessa ábendingu mína til inntekta, þá getur hann sagt við hæstv. viðskmrh.: „Það er bezt, að þú úthlutir mér f. h. ríkisstjórnarinnar hérna 200 millj. af gjaldeyrinum til ráðstöfunar. Ég ætla að selja hann með hagnaði. Ég ætla að leggja á hann 100%, og ég tek þann hagnað í ríkissjóðinn, og þá þarf ég ekki að vera að basla við þessi fjárlög, nema a. m. k. eitthvað smávægilegt af þeim.“ M. ö. o. ætti þetta að vera fullkomlega heimilt. Ég get ekki skilið það, ef fjárhagsráð hefur rétt til þess að úthluta einhverjum fiskútflýgjanda gjaldeyri, þannig að hann megi selja hann með þeim hagnaði, sem honum þóknast, að það mætti ekki úthluta ríkinu þessum gjaldeyri. Mér fyndist það undarlegt, ef búið væri að setja ríkið og ríkisstj. niður fyrir allt. Ég get ekki betur skilið en t. d. hæstv. ríkisstj. og fjárhagsráð hefðu rétt til þess að taka allan togaragjaldeyrinn á morgun, og togararnir gætu framleitt, ef þeim væri almennilega stjórnað af hálfu ríkisins, útflutningsvöru fyrir 500 millj. kr. Ég get ekki annað séð en að það væri hægt að segja á morgun fyrir hæstv. ríkisstj.: Þessar 500 millj. kr., sem togararnir framleiða, fær ríkið til umráða til að selja þær með hagnaði. Ríkið getur lagt á þær 100%, ef því þóknast, og

tekið það í ríkissjóðinn. Ég vil enn fremur benda á annað: Með bátaútvegsgjaldeyrislistanum er tekin einokun á ákveðnum vörum. Ákveðnum fiskútflytjendum er heimiluð einokun á ákveðnum vörutegundum. Eins og geta má nærri, þá væri hægt að heimila ríkinu einokun á ákveðnum vörum með sama móti; það væri hægt í þessari auglýsingu að bæta því við, að enn fremur skuli ákveðnar vörur teknar og ríkið fær eitt gjaldeyris- og innflutningsskírteini viðvíkjandi þeim og gefur þau út og selur þau með 60% eða 100% álagningu. M. ö. o.: Ríkið getur tekið sér þær einkasölur, sem því þóknast, svo framarlega sem það getur gefið bátaútveginum þá einokun til innflutnings, sem gefin er með bátaútvegsgjaldeyrislistanum, ef þetta væri rétt hjá hæstv. viðskmrh., sem hann heldur fram. Það þyrfti þess vegna engin lög um einkasölur til ríkisins. Ríkið getur alveg ráðstafað þessu eins og því þóknast. Og ég sé ekki, hvað við eigum að vera að basla við fjárlög og nýja skattaálagningu og tollaálagningu og annað slíkt hér á Alp., ef ríkið virkilega hefur rétt til þess að taka í sinn sjóð bara með því að leggja utan við lögin á sérstök skírteini, sem það úthlutar sjálfu sér til handa, 100 eða 200% álag. M. ö. o.: Ef þessi yfirlýsing hæstv. viðskmrh. byggist á lögum, þá hefur ríkisstj. einræðisvald til þess að úthluta öllum gjaldeyri landsins til hvaða aðila sem vera skal, þ. á m. líka ríkisins sjálfs, og leyfa hvaða aðila sem vera skal að leggja á þennan gjaldeyri það álag, sem honum þóknast, hvort það er 60%, 100%, 500% eða 1000%. Ég sé þá ekki, til hvers hafa verið sett sérstök lög viðvíkjandi gengisskráningu og öðru slíku. Af hverju er verið að skrá gjaldeyrinn? Af hverju var verið að taka það burt úr gengislagunum, þegar þau komu fyrir, að Landsbankinn mætti skrá gjaldeyrinn? Ég sé ekki betur en með þessari yfirlýsingu hæstv. viðskmrh. sé verið að þurrka burt allan þann grundvöll, sem við höfum staðið á fram að þessu viðvíkjandi ráðstöfun á gjaldeyri á Íslandi og viðvíkjandi vöruverði, og eins og ég er margoft búinn að taka fram, þverbrýtur þessi yfirlýsing og allur praksisinn um bátaútvegsgjaldeyrinn að mínu áliti lögin um fjárhagsráð og innflutningsverzlun og verðlagseftirlit, fyrst og fremst 2. gr., 11. gr., 12. gr. og 13. gr.

Ég tel það mjög gott, að hæstv. viðskmrh. skuli hafa komið fram með þessa yfirlýsingu sína hér. Hún er svo skýr og skörinorð, að þeim þm., — og þá tala ég sérstaklega til hv. þm. stjórnarflokkanna, — sem vilja taka ábyrgð á því að gefa ríkisstj. svona einræðisvald, er að minnsta kosti bezt að hætta að tala um dýrtið, frjálsa verzlun, rétt neytenda eða eitthvað þess háttar. Sérstaklega ættu þeir þó ekki að fara að tala um einræði í sambandi við fjárhagsmál og annað slíkt. Það hefur aldrei nokkurn tíma verið gefin yfirlýsing, sem hefur krafizt til handa ríkisstjórn meira einræðis heldur en þessi yfirlýsing hæstv. viðskmrh.

Ég gerði ekki till. um, að þessari þáttill. minni væri vísað til nefndar, og ég ætla ekki að gera till. um það. Ég tók eftir, að hæstv. viðskmrh. lagði til, að hún yrði felld, og það er bezt, að

það fái alveg að koma í ljós, hvaða afstöðu menn hafa. Ég hef orðið var við það hér hjá sumum hv. þm. stjórnarflokkanna, að þeir eru að kvarta og kveina um, að það sé lagður bátaútvegsgjaldeyrir á varahluta til bifreiða og allt mögulegt, sem kemur eitthvað þungt við þá. Ég vil bara segja þeim í sambandi við það, að það eru þeir sjálfir, sem viðhalda öllum þessum ólöglegu álagningum. Það eru þeir sjálfir, sem eru ábyrgir fyrir því, að það er stolið, — ég endurtek það: stolið af þjóðinni núna sem stendur með því að leggja á hana álagur, sem engin lög eru til fyrir, — og það eru þeir sjálfir, þessir þm., sem eru ábyrgir fyrir því, svo framarlega sem þeir gefa ekki sinni ríkisstjórn áminningu um, að hún eigi að fara að lögum, en ekki brjóta lög. Ég veit ósköp vel, hvernig hv. þm. kvarta og kvarta, hvernig þeir eru öðru hvoru að flytja hér fram brtt., en vita ekki almennilega, hvernig þeir eiga að flytja þær fram, vegna þess að þeir eru alltaf að koma fram með óskir til stjórnarinnar um, að hún afnemi nú þetta og þetta af bátaútvegsgjaldeyrislistanum. Það er sem sé vitað mál, að bátaútvegsgjaldeyrislistinn er hvergi í lögum. Ef það væri um tolla að ræða, þá getur Alp. gert breytingu á tollalögum, en Alp. getur ekki gert breytingu á bátaútvegsgjaldeyrislistanum. Af hverju ekki? Af því að bátaútvegsgjaldeyrislistinn er ekki til samkvæmt neinum lögum. Svo standa þeir uppi eins og þvara, kvarta og kvarta, en þora ekki einu sinni að horfast í augu við það, að þeir hafa stutt ríkisstj., sem er búin að þverbrjóta lög hált annað ár, sem er búin að leyfa einstökum aðilum að taka tugi milljóna króna, án þess að það sé nokkur stoð til þess í lögum. Og ég vildi segja það til Framsóknarþm., að það er á þeirra ábyrgð, ef þeir ætla að viðhalda þessum ólögum, sem hér er beitt. Það er á þeirra ábyrgð, ef íhaldsmeirihluti á Alp. kynni einhvern tíma seinna að hagnýta sér svona lög til þess að útiloka Samband íslenskra samvinnufélaga og öll neytendasambönd Íslands frá því að geta fengið einn einasta eyri til ráðstöfunar af gjaldeyrinum og nokkurt gjaldeyrisleyfi. Og það er á þeirra ábyrgð, ef þeir ætla að viðhalda þessum praksis, — það þyrfti ekki meira en t. d. að það kæmi íhaldsstjórn, sem hefði látið rjúfa þing og sæti bara á milli kosninga, — það er á þeirra ábyrgð, svo framarlega sem sú ríkisstj. notar svona vald eins og viðskmrh. nú hefur lýst yfir að stjórnin hafi til þess að leggja á almenning og leggja á neytendur þvert ofan í aðalákvæði fjárhagsráðslaganna þær álagur, sem henni þóknast. Eins og ég tók fram áðan, væri samkv. 1., eins og viðskmrh. túlkaði þau, hægt að gefa meira að segja Þórði Sveinssyni & Co. allan rétt til innflutnings á Íslandi og til að mega leggja á gjaldeyrinn eftir vild. Og svo eru sumir að kvarta stundum yfir of hárra verðlagningu. Sömuleiðis vil ég taka fram til þm. Sjálfstfl., að stjórn Framsóknar seinna meir gæti framfylgt þessu sama, gefið Sambandi íslenskra samvinnufélaga ekki aðeins rétt til alls útflutnings frá Íslandi, heldur líka réttinn til alls innflutnings til Íslands og til ráðstöfunar á öllum þeim gjaldeyri, sem fram-

leiddur er, án þess að spyrja Alþ. nokkurn skap-
aðan hlut að því. Ég held, að það sé rétt, að
hv. þm. geri sér alveg ljóst, hvað þarna er að
gerast og hvort þeir bora að láta þá ríkisstj.,
sem þeir styðja, standa á grundvelli laganna eða
ekki. Hitt hefði hæstv. ríkisstj. átt að gera fyrir
löngu, að tryggja sér lagalegan grundvöll fyrir
því, sem hún er að gera. Það getur hún enn þá.
Ég býst kannske við, að henni finnist það of
auðmýkjandi, þegar búið er að sýna fram á, að
hún hafi brotið lögin. En það er þó betra fyrir
hana að gera það en að halda þessum lögbrot-
um áfram.

Gylfi Þ. Gíslason: Herra forseti. Ég er sam-
mála þeim hv. þm., sem talað hafa hér á undan
mér, hv. 2. þm. Reykv. og hv. 8. landsk., um að
bátagjaldeyrisskipulag hæstv. ríkisstj. sé ólög-
legt og hún þurfi lagaheimild til þess, að þetta
fyrirkomulag megi vera í gildi áfram. En mér
finnst jafnvel hægt að taka enn dýpra í árinni
en þetta. Mér finnst jafnvel vera hægt að segja,
að hæpið sé, að sjálft Alþ. gæti lögleitt slíka
skipun eins og þá, sem nú gildir. Ég skal í fáum
orðum reyna að renna nokkrum rökum undir
þessa skoðun og minnst þar sérstaklega á eitt
atriði, sem mér finnst tæplega hafa verið nóg
áherzla á lögð í þeim umræðum, sem á undan
eru gengnar.

Alþingi Íslendinga ákveður gengi erlends
gjaldeyris. Við verðum að minnst þess, að
þannig hefur þetta ekki ávallt verið og þetta er
í sjálfu sér ekki sjálfsagt. Fram til 1923 var
gengi frjálst hér á Íslandi, þ. e. a. s., verð á
erlendum gjaldeyri ákvarðaðist af framboði og
eftirspurn í bönkunum. En þá mun hafa verið
sett á laggirnar gengisnefnd, eins konar verð-
lagsnefnd, til að ákveða gengi erlends gjald-
eyris, opinber nefnd, sem ákvað gengið. Hins
vegar var það ekki fyrr en 1939, sem Alþ. sjálft
tók gengisskráningarvaldið ótvírætt í sínar
hendur. Þá var gengi erlends gjaldeyris í fyrsta
skipti ákveðið með lögum, og þannig hefur það
verið síðan. Í hvert skipti, sem bankarnir hafa
breytt gengi erlends gjaldeyris, hefur sú breyt-
ing verið gerð samkvæmt lögum frá Alþ. Og það
álit hefur skapast og er ómótmælt af öllum, að
þjóðbankinn gæti nú ekki breytt skráningu er-
lends gjaldeyris, nema fyrir lögju lög frá Al-
þingi þar að lútandi. Verðlag á erlendum gjald-
eyri er m. ö. ekki frjálst á Íslandi, og þjóð-
bankinn hefur ekki vald til þess að breyta verði
erlends gjaldeyris, svo sem þó er víða í ná-
grannalöndunum, heldur er hér á landi það
ástand, að Alþ. hefur tekið gengisskráningar-
valdið í sínar hendur. Er um þetta mér vitan-
lega enginn ágreiningur. Hér er m. ö. o. opinber
verðlagsákvörðun á gengi erlends gjaldeyris, og
sjálft Alþ. er verðlagsnefndin.

Hvers vegna er þetta haft þannig? Gengi er-
lends gjaldeyris er mikilvægasta verð þjóðfélags-
ins. Undir gengi erlends gjaldeyris eru komnar
tekjur útflytjenda og jafnframt verðlag á vörum
neytenda í landinu að mjög verulegu leyti vegna
þess, hversu mikið við kaupum erlendis frá.
Tilgangurinn með því að ákveða eitt gengi, þ. e.
sama gengi á hverri tegund erlends gjaldeyris,

er auðvitað að tryggja öllum útflytjendum hlið-
stæð tekjuöflunarskilyrði, ef þeir flytja út, og
öllum neytendum hliðstætt verðlag á þeim vör-
um, sem fluttar eru inn og þeir kaupa. Það
hefur mér vitanlega ekki verið talið koma til
mála hér á Íslandi að taka upp tvöfalda gengis-
skráningu, en með því er átt við það, að sama
erlenda myntin væri skráð á tvenns konar verði,
þ. e. a. s., að á sterlingspundi eða dollar eða
danskri krónu væri skráð tvenns konar gengi í
bönkunum hér, enda er tvímælalaust, að slík
aðferð væri ekki í samræmi við reglur alþjóðasamtaka á fjármálasviði, sem við erum
aðilar að, þ. e. a. s. reglur alþjóðagjaldeyriss-
jóðsins. Sú hugmynd mun hafa komið upp fyrir
nokkrum árum í sambandi við lausn fjárhags-
vandamála Íslendinga að taka hér upp tvöfalda
gengisskráningu. Menn munu hafa verið sam-
mála um það þá, að það kæmi ekki til greina, í
fyrsta lagi væri það ekki í samræmi við reglur
alþjóðagjaldeyrissjóðsins og auk þess mjög hæp-
ið, að Alþ. gæti gert slíkar ráðstafanir. En hins
vegar er það svo, að báttagjaldeyriskerfið er í
eðli sínu tvöföld gengisskráning. Með upptöku
báttagjaldeyriskerfisins var í raun og veru tekið
að skrá tvenns konar gengi á íslensku krónuna,
tvenns konar gengi á þær erlendar myntir, sem
báttagjaldeyrisvörurnar eru seldar fyrir.

Allir hv. þm. vita auðvitað, hver er kjarninn í
báttagjaldeyriskerfinu, og því þarf ég ekki að
lýsa nema með örfáum orðum. Útflytjendur
vissra afurða hafa heimild til þess að ráðstafa
sjálfir ákveðnum hluta af útflutningstekjunum
og selja þann gjaldeyri, og síðan má ekki flytja
inn vissar vörur, nema þær séu keyptar fyrir
þennan gjaldeyri. Þessi einokunaraðstaða í inn-
flutningsverzluninni skapar síðan eigendum
bátaútflutningsvaranna skilyrði til þess að selja
gjaldeyri sinn með álagi, báttagjaldeyrissálaginu.
Niðurstaðan er því þessi: Eigendur þeirrar út-
flutningsvöru, sem heyrir undir báttagjaldeyr-
inn, geta fengið herra verð fyrir sinn gjald-
eyri heldur en eigendur annarra útflutnings-
vöruhegunda, og það er kjarni málsins. Í því er
fólginn styrkurinn til þeirra. Þeir, sem kaupa
þær vörur, sem einungis má flytja inn fyrir
báttagjaldeyri, greiða þeim þennan styrk. Niður-
staða kerfisins er þannig nákvæmlega sú sama
og vera mundi, ef gjaldeyrisbankarnir ákvæðu
tvenns konar gengi á öllum erlendum gjaldeyri,
ef bankarnir segðu blátt áfram: Þeir, sem flytja
út bátaafurðirnar, báttagjaldeyrisvörurnar, skulu
fá t. d. 65 krónur fyrir sitt sterlingspund, ef
þeir selja til sterlinglandanna, þeir skulu fá 23
— 24 krónur, ef þeir selja til dollaralanda, — og
þar fram eftir götunum, og síðan væru inn-
flytjendur, sem keyptu vissar vörur, látnir borga
þetta verð, rúmar 60 krónur fyrir sterlingspund
t. d. og rúmar 20 krónur fyrir dollar, fyrir þær
vörur, sem þeir keyptu. Afleiðing báttagjaldeyris-
kerfisins er nákvæmlega sú sama og ef tekin
væri upp tvöföld skráning á genginu, og þetta er
mjög athyglisvert, þegar það er haft í huga, að
áður munu menn hafa verið almennt sammála
um — einnig mjög valdamiklir menn í núver-
andi stjórnarflokkum — að tvöföld gengisskrá-
ning hér á Íslandi kæmi ekki til mála, fyrst og

fremst vegna samþykktu alþjóðagjaldeyrissjóðsins og enn fremur vegna þess, að hún bryti í bága við viss grundvallaratriði í viðskiptum, sem ég mun víkja örlítið að rétt á eftir.

Ég hygg, að þessi rök dugi algerlega til þess að sannfæra þá menn, sem um þetta vilja hugsa af alvöru, um, að báttagjaldeyriskerfið má ekki framkvæma án lagaheimildar, fyrst ekki má framkvæma tvöfalda gengisskráningu nema með lögum, því að afleiðingin er nákvæmlega sú sama. Þetta hlýtur líka að vekja athygli á því, að ef tvöföld gengisskráning er brot á skuldbindingum okkar í alþjóðlegum samtökum og ef tvöföld gengisskráning er brot á vissum grundvallaratriðum í viðskiptum, þá er báttagjaldeyriskerfið þetta hvort tveggja líka. Og það er mjög mikilvægt.

Nú má auðvitað enginn skilja þessi orð mín svo, að ég sé með þessu að segja, að ekki komi til mála, að ríkisvaldið styrki einstakar greinar útflutningsins og afli tekna til slíkra styrkja með því að leggja yfirðar á neytendur, þ. e. a. s. á neyzlu vissra vörutegunda. Ríkisvaldið, lög-gjafarvaldið, hefur auðvitað heimild til slíks. Slíkt er gert t. d., þegar lagðir eru tollar á vissa innflutta vöru og tekjurnar af því síðan notaðar til þess að greiða uppþætur á vissar útflutningsafurðir, svo sem gert var t. d. í tíð fyrrverandi ríkisstj. Slíkar ráðstafanir eru auðvitað löglegar. Engum dettur í hug að halda því fram, að Alþ. hafi ekki slíkt vald né heldur að slíkar ráðstafanir væru grundvallarbrot á almennum og þýðingarmiklum reglum í viðskiptum. En öllum er augljóst, að ríkisstj. getur ekki framkvæmt slíkar ráðstafanir án lagaheimildar. Ríkisstjórn getur ekki upp á eindæmi lagt á tolla né heldur ákveðið, hvaða útflutningsgreinum skuli greiddar uppþætur af þessum tolltekjum. Slíkt verður Alþ. að gera. Afleiðing báttagjaldeyriskerfisins er raunar alveg sú sama, og hljóta þá allir að sjá, hversu fráleitt það er, að ríkisstj. skuli telja sig hafa heimild til slíkra ráðstafana að Alþ. algerlega fornspurðu.

En nú vaknar þessi spurning: Hvers vegna er tvöföld gengisskráning hæpnari og varhuga-verðari en sú leið t. d. að leggja tolla á innflutta vöru og nota tolltekjurnar til uppþótargreiðslna? Ástæðan til þess, að tvöföld gengisskráning er alls staðar talin hæpnari, svo miklu hæpnari, að t. d. alþjóðagjaldeyrissjóðurinn heimilar hana ekki, þó að hann hafi ekkert við það að athuga, að lagðir séu á tollar og greiddar með tolltekjunum uppþætur, er sú, að tollarnir eru innheimtir samkv. almennum, opinberum töxtum, sem gilda jafnt fyrir alla innflytjendur og allir vita hversu háir eru, svo og að uppþæturnar yrðu auðvitað einnig greiddar samkv. opinberri reglugerð, sem öllum væri kunnugt um, og allir vissu, hvað hver einstakur fær í uppþætur og hvað hver einstök atvinnugrein fær. Þegar þannig er að farið, að lagðir eru á tollar og tolltekjurnar notaðar til uppþótargreiðslna, þá er um algerlega opinbert kerfi að ræða, sem hefur hliðstæð áhrif fyrir alla hlutaðeigendur. Tvöföld gengisskráning, sérstaklega ef hún er þannig, að það er ekki í raun og veru frjálst verðlag á hluta af gjald-
Alþ. 1952. D. (72. löggjafarþing).

eyrinum, verkar hins vegar allt öðruvísi. Hún hefur þau áhrif, að það þarf engan veginn að vera tryggt, að það gjald, sem fæst fyrir gjald-eyrinn, sé það sama fyrir alla útflytjendur. Það getur vel verið, að einstakar greinar og einstakir útflytjendur fái misjafnt út úr því kerfi. Þar er m. ö. o. skapað skilyrði til misréttis á milli greinanna og milli einstaklinga innan hverrar greinar, og í raun og veru veit enginn, hvað hver einstakur fær út úr þessu. Nokkuð svipað gildir um verðlag á innflutta vörum. Það er ekki algerlega víst, að allir innflytjendur hafi setið við sama borð hvað þetta snertir, vegna þess að þeir kunna að hafa þurft að greiða útflytjendunum misjafnlega hátt álag fyrir þann gjaldeyri, sem þeir hafa fengið til umráða frá neytendum.

Þetta er auðvitað ástæðan fyrir því, að stofnanir, sem eru engin börn í fjármálum, eins og t. d. alþjóðagjaldeyrissjóðurinn, fordæma algerlega tvöfalda gengisskráningu, sérstaklega ef hún væri framkvæmd þannig, að það væri frjálst verðlag á hluta af gjaldeyrinum, svo sem hér á sér stað, en hefur ekkert að athuga við tollaálagningu og uppþótargreiðslur.

Það, sem ég tel að Alþ., en auðvitað ekki ríkisstj., gæti hér gert, væri að gefa gjaldeyrisverzlunina algerlega frjálsa, þ. e. að segja sem svo: Alþ. skiptir sér ekki af því, hvert verðlag er á erlendum gjaldeyri; við skulum láta framboð útflytjenda og eftirspurn innflytjenda ráða því, hvert er gengið á erlenda gjaldeyrinum. — Þetta er stefna, sem hægt er að hafa, og þessi stefna hefur kosti og galla. Meiri hluti Alþ. Íslendinga, líklega Alþ. allt, er á þeirri skoðun, að hér sé annað skaplag heppilegast, að það sé heppilegra, að gengið sé ákveðið af hinu opinbera, þ. e. a. s. af Alþ. En meðan svo er, þá er auðvitað hæpið, að jafnvel Alþ. geti gefið hluta af gjaldeyrisverzluninni frjálsan, en haft hinn hlutann bundinn, vegna þess að þá eru útflytjendur og innflytjendur ekki allir settir við sama borð. Ég tel, að sama verði að gilda um allan gjaldeyri, annaðhvort verði gjaldeyrisverzlunin að vera algerlega frjáls eða verðlagningin á gjaldeyrinum að vera algerlega bundin. Það er þetta, sem ég átti við, þegar ég sagði áðan, að ég teldi hæpið, að jafnvel Alþ. sjálft gæti lögfest reglugerð eins og báttagjaldeyrisreglugerðina, vegna þess að kjarni hennar er sá, að hún lætur mestan hluta gjaldeyrisins vera háðan opinberri verðákvörðun, en undanþiggur nokkurn hluta gjaldeyrisins þessari opinberu verðákvörðun, þ. e., lætur gengið á honum myndast frjálst í báttagjaldeyrisálaginu. Það er þetta, sem ég tel vera hæpið að jafnvel Alþ. gæti lögfest. Hitt tel ég alveg tvímælalaust, að það sé skylda hæstv. ríkisstj. að leggja slíkt mál undir Alþ. til samþykktar eða synjunar.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Sá hv. þm., sem síðast talaði, og einnig hv. 8. landsk. hafa lagt mikla áherzlu á það, að ríkisstj. hefði borið að leggja undir Alþ. þær breyt., sem gerðar voru með svo kölluðum bátalista. Ég hef nú haldið því fram, en ætla ekki að fara nánar

inn á það hér, að þetta sé löglega gert og hafi ekki þurft að bera undir Alp.

En eitt vekur talsverða furðu, þegar lítið er til forðarinnar, og það er, að hv. 8. landsk. þm., sem var forsrh. á árinu 1949, samþykkti þá sem form. stj., að sett væri á stofn nákvæmlega sams konar skipulag eins og þeir nú eru að fordæma. Þetta skipulag var þá kallað hrognagjaldeyririnn. Nú er það kallað bátagjaldeyririnn. Við skulum sjá, hver munur er á þessu tvennu skipulagi. Hv. 8. landsk., form. Alþfl., var forsrh., þegar þetta gerðist. Hv. þm. Hafnf., einn aðalforingi Alþfl., var þá viðskmrh. Það var því undir forsæti þessara tveggja hv. þm., sem eru mestu valdamenn Alþfl., að þessi aðferð var tekin upp í byrjun. Og það getur vel verið, að bátagjaldeyrisskipulagið hefði aldrei komið á laggirnar, ef þessir hv. þm. hefðu ekki verið búnir að leggja áður á ráðin um, að hrognagjaldeyririnn kæmist á. En af hverju er hrognagjaldeyririnn settur á laggirnar? Af þeirri einföldu ástæðu, að margar greinar sjávarútvegsframleiðslunnar báru sig ekki. Það voru afurðir, sem ekki var hægt að selja til útlanda á framleiðslukostnaðarverði, og þess vegna höfðu menn ekki neinn hag af því að hirða þessar vörur og því síður að selja þær. Þeim var gert kleift að selja afurðirnar með því að gefa þeim viss friðindi. Það er nákvæmlega sama aðferðin og hefur verið höfð við bátagjaldeyririnn. Framleiðendum er hjálpað til að framleiða sjávarafurðirnar á bátaflotanum með því að gefa þeim friðindi. Og þessi framleiðsla, sem er stærsta framleiðslugrein sjávarútvegsins, mundi ekki vera í starfi í dag, ef þetta hefði ekki verið gert eða eitthvað annað, sem hefði komið að sömu notum. En hvernig var svo þessi hrognagjaldeyrir? Hann lá í því, að mönnum var gefin heimild til þess að ráðstafa andvirði nokkurra útflutningsvara og kaupa fyrir erlendar vörur til innflutnings. Innlendu afurðirnar voru hrogn, gellur, faxasild, smásild, sundmagi, hákarlalýsi, reyktur fiskur o. fl. Fyrir þessar vörur var mönnum gefin heimild til þess að flytja inn m. a. gólfteppi, snyrtivörur, reiðhjól, ljósakrónur, niðursoðna ávexti o. fl. Menn máttu leggja á þessar aðfluttu vörur eftir því, sem þeir þurftu, til þess að framleiðslukostnaður innlendu afurðanna fengist greiddur. Mér finnst nú, að hv. þm. Alþfl., sem hér hafa talað mjög digurbarkalega um þetta í dag, ættu að líta til forðarinnar, og er ekki líklegt, að eins hátt verði á þeim risið, þegar þeir eru búnir að gera sér grein fyrir, hver upphafinu veldur.

Umr. frestað.

Á 12. og 14. fundi í Sp., 12. og 19. nóv., var till. tekin til frh. einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 16. fundi í Sp., 26. nóv., var enn fram haldið einni umr. um till.

Emil Jónsson: Herra forseti. Það er nú liðinn hálfur mánuður síðan ég kvaddi mér hljóðs í sambandi við þetta mál, svo að ég man nú kannske ekki nákvæmlega, hvað ég hafði ætlað mér að segja. En það, sem var orsökina til þess,

að ég kvaddi mér hljóðs, var, að hæstv. viðskmrh. lét þau orð falla um bátagjaldeyriskomulagið, að það væri í fyrsta lagi verk okkar Alþfl.-mannanna og í öðru lagi væri það nákvæmlega sama fyrirkomulagið sem gildi nú eins og við hefðum komið á og kallað hefði verið hrognapeningakerfi hér fyrir nokkrum árum. Ég vildi ekki láta þessum ummælum ráðh. ómótmælt, og þess vegna kvaddi ég mér hljóðs.

Út af fyrri atriðinu, að hrognagjaldeyririnn hafi verið verk Alþfl., skal ég leyfa mér að segja það, að þetta greiðslukerfi, ef kerfi skyldi kalla, var sett á gegn okkar mótmælum, en ekki fyrir okkar tilstilli. Það vorum ekki við, sem áttum frumkvæðið að því, heldur allt aðrir, en hitt er það, sem er rétt í ummælum ráðh., að við gerðum ekki gegn því það ströng mótmæli, að við vökjum úr stjórninni þess vegna. En ég vil alveg frábiðja mér, að við höfum átt nokkurt frumkvæði að því.

Í öðru lagi vil ég halda því fram, að þetta kerfi hafi verið allt annað en það, sem nú gildir um bátagjaldeyririnn. Nú er bátagjaldeyriskerfið þannig, að það er lagt á innflutning fjölda neyzluvara skattgjald til þess að bæta útflytjendum, sem flytja út sjávarafurðir, verðið á aðalútflutningsvörinni, en kerfið, sem tekið var upp 1948 og 1949, var eingöngu á því byggt að reyna að koma út úr landinu vörum, sem voru á annan hátt óseljanlegar, og í mjög smáum stíl. Þessar vörur voru smásild, gellur, kinnfiskur, sundmagi, hákarls- og háfsskrápur, hákarlslýsi, alls konar fiskroð, reyktur fiskur, fryst faxasild og eitthvað smávegis af öðrum álíka útflutningsvörum, sem alls ekki höfðu verið fluttar út áður. Ég tel því, að það stundi mjög öðruvísi á um útflutning þessara vara, sem þarna eru nefndar, heldur en nú, þegar flutt er út aðalútflutningsvaran með þessu svo kallaða álagi.

Ég skal að öðru leyti ekki blanda mér í það efni málsins, sem hér liggur fyrir, að Alp. lýsi yfir ólögmati þessara ráðagerða, en ég taldi, að þessi ummæli ráðh., sem ég hef nú nefnt, mættu ekki standa ómótmælt, og þess vegna hafði ég kvatt mér hljóðs.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Mig furðaði allmikið á því, að hv. þm. Hafnf. skyldi nú fara að ómaka sig til þess að mótmæla þessu, sem ég sagði um gotugjaldeyririnn. Ég skil ekki, að hann græði mikið á þeirri samlikingu, sem þar verður að gera. Hann sagði, að þetta skipulag hefði verið sett á gegn mótmælum sínum og þáverandi forsrh. og gegn þeirra vilja. Ef þeir ekki vildu, að þetta væri gert, þá áttu þeir náttúrulega að segja af sér embætti. Ef þeir sitja áfram og þetta er gert gegn vilja þeirra, þá bera þeir að sjálfsögðu sömu ábyrgð á þessari framkvæmd og aðrir ráðh., enda skildist mér á hv. þm., að hann viðurkenndi það, að hann, sem þá var viðskmrh., og forsrh. hefðu borið sömu ábyrgð á þessu máli og aðrir ráðh.

Þetta svo kallaða gotufyrirkomulag var byggt upp á sama hátt og nú er um bátagjaldeyririnn, þótt framkvæmdin væri lítills háttar öðruvísi. Það voru fjöldamargar vörur, sem þarna komu

til greina, eins og t. d. niðursuðuvörur, gólf-teppi, olíukyndingartæki, reiðhjól, snyrtivörur, skjalaskápar, ljósakrónur, þvottavélar, íþróttavörur, þakjárn og þak-asbest, gúmmiskófatan-aður, linoleum, grammófónplötur, vélar í verk-smiðjur, ljósmyndavörur og ljósmyndaefni, pípur og pípuhlutar, tilbúinn fatnaður frá Tékkó-slóvakíu. Menn sjá af þessu, að það eru svipaðar vörutegundir, sem þeim hefur nú hugkvæmt að taka inn á gotulistann, eins og þær, sem þeir eru nú á hverjum degi að fáraast yfir að hafi verið teknar inn á bátalistann.

Þeir tala mikið um það, hve mikið sé álagið á bátalistann, þar sem útvegsmenn leggi 60% á þann gjaldeyri eða þau réttindi, sem þeir selja innflytjendum. Ég vil í því sambandi upplýsa, að í viðbót við innkaupsverð með öllum kostnaði og venjulega verzlunarálagningu var lagt á gotuvörurnar í sumum tilfellum yfir 100%, svo að menn sjá af því, að það hefur ekkert vægðara verið farið í sakirnar þá í sambandi við þetta skipulag heldur en nú er við bátagjaldeyrinn. Ég er satt að segja alveg hissa á því, að hv. þm. Alþf., og þá ekki sízt hv. þm. Hafnf., skuli vera að reyna að berja í brestina og neita því, að þetta skipulag sé það sama og nú er með bátagjaldeyrinn, sem hv. þm. gera sér mikið far um að telja fólki trú um að sé óferjandi og óalandi á allan máta.

Flm. (Einar Olgeirsson): Herra forseti. Þetta mál, sem hér um ræðir, er með öðrum orðum um það, hvort ríkisstj. hafi látið taka af almenningi yfir 100 millj. kr. án þess að hafa nokkurn laga-bókstaf að styðjast við, og nú hafa hæstv. ráðh. í þessum umr., sem hér hafa farið fram, algerlega gefizt upp við að reyna að finna nokkurn lagagrundvöll fyrir þessum álögum á almenning. Fyrst hafði ríkisstj. sagt, að samkv. 1. um fjárhagsráð, 11. og 12. gr., sem mæla fyrir um útgáfu gjaldeyrisleyfa, væri hægt að rúka þetta inn. Þetta hefur verið hrakið, vegna þess að það getur ekki verið um gjaldeyrisleyfi að ræða, sem væru veitt útflytjendum, af því að það má eingöngu veita þau innflytjendum, þannig að hæstv. ríkisstj. hefur ekki reynt að vitna lengur í 11. og 12. gr. fjárhagsráðsl. Þá kemur hæstv. viðskmrh. með það, að samkv. 13. gr. 1. geti fjárhagsráð lofað útvegsmönnum að selja gjaldeyrinn. Ég las fyrir hann 13. gr. 1., og í 13. gr. 1. stendur berum orðum, að engir aðilar á Íslandi nema Landsbanki Íslands og Útveggsbanki Íslands h/f megi selja gjaldeyri. M. ö. o.: Sú yfirlýsing, sem hæstv. viðskmrh. gaf hér í umræðunum og hljóðaði á þessa leið, með leyfi hæstv. forseta: „Fjárhagsráð hefur því óskorað vald um ráðstöfun gjaldeyris, þ. á m. að heimila útflytjendum öllum eða einhverri sérgrein útflytjenda að hafa frjáls umráð gjaldeyris síns að öllu eða einhverju leyti til innflutnings almennt eða bundið við sérstakar vörutegundir, sbr. bátalistann. Þeim, sem fá þennan ráðstöfunarrétt, er heimilt að notfæra sér hann á hvern þann hátt, er ekki brýtur í bága við fyrirmæli fjárhagsráðs, þ. á m. að selja gjaldeyrinn með hagnaði í einu formi eða öðru, ef slík sala er heimiluð af fjárhagsráði“ — þessi yfirlýsing viðskmrh.

brýtur algerlega í bága við 1. um fjárhagsráð, 13. gr. Þar með er augljóst orðið, að hæstv. ríkisstj. hefur gefizt upp við að reyna að finna nokkurn lagagrundvöll fyrir þessum aðgerðum, sem sé fyrir bátaútvegsgjaldeyrinum svo nefnda. Hæstv. ríkisstj. reynir ekki að halda því fram, að hann styðjist við nokkur íslensk lög, og seinasta, sem hæstv. viðskmrh. flýr til í öngþveiti sínu, var að reyna að segja: Ja, einu sinni í stjórn, sem Sjálfstf. og Framsf. sátu í áður, þá komu þeir á einhverju svipuðu þessu — og nú hefur það haldreipi líka verið hrakið og slitið fyrir honum af hv. þm. Hafnf. Það stendur ekkert eftir, ekki einu sinni það að reyna að vitna 1, að þeir hafi sjálfir einhvern tíma áður brotið lög í einhverjum miklu minni mæli og undir allt öðrum kringumstæðum. Hæstv. ríkisstj. stendur uppi sem lögbrotur, sem hefur heimilað ákveðnum aðilum á Íslandi, sem hafa engan lagalegan rétt, hvorki til að fá gjaldeyris-tekkur né til að selja gjaldeyri, að leggja á almenning nú á annað ár meira en 100 millj. kr. og innheimta þetta hjá almenningi með dýrum innheimtulaunum, án þess að nokkur lagabókstafur sé þessu til stuðnings. M. ö. o.: Hæstv. ríkisstj. hefur látið einstaka aðila í landinu seilast niður í vasa almenning og taka fé úr vasa almenning, án þess að þeir eða ríkisstj. hafi til þess nokkra heimild, og ég þarf ekki að segja, hvað slíkur verknaður er kallaður.

Nú vil ég leyfa mér, fyrst hæstv. ríkisstj. treystir sér nú ekki lengur til að halda uppi vörnum og finna neinn lagalegan grundvöll fyrir sínum aðgerðum, að koma fram með þá fyrirspurn, hvort hæstv. ríkisstj. hafi verið það ljóst, áður en hún lagði í þessar ólöglegu aðgerðir, að þær væru ólöglegar. Ég hef áður lesið hér upp auglýsinguna um innflutningsréttindi bátaútvegsmanna frá 7. marz 1951, sem var gefin út af fjárhagsráði, og ég minnti á það og lagði sérstaka áherzlu á, hve einkennilega þessi auglýsing byrjaði. Hún byrjaði þannig, með leyfi hæstv. forseta: „Samkvæmt ósk ríkisstjórnarinnar og með tilvísun til samkomulags, sem hún hefur gert við Landssamband ísl. útvegsmanna, er hér með gefin út eftirfarandi auglýsing.“

Hver einasta reglugerð eða auglýsing, sem ríkisstj. gefur út, byrjar almennt með eftirfarandi formúlu: Samkvæmt lögum nr. þetta og þetta, dags. þennan og þennan dag, þetta ár, gefur ríkisstjórnin út svo hljóðandi reglugerð — eða ef um auglýsingu er að ræða: Samkvæmt reglugerð um þetta og þetta. — M. ö. o.: Fjárhagsráð hefur látið gefa út þessa reglugerð eða þessa auglýsingu. Það treystir sér ekki til þess að vitna í nokkur íslensk lög, og nú vil ég spyrja: Fór fjárhagsráð fram á það við hæstv. ríkisstj., að hún vitnaði í ákveðin lög í þessu sambandi? Og ég vil, svo framarlega sem svo undarlega kunni við að bregða, að hæstv. ríkisstj. treysti sér ekki til þess að svara þessu, og af því að ég er með mína seinustu ræðu, sem ég hef rétt til þess að halda í þessu máli, leyfa mér hér að halda því fram, að fjárhagsráð hafi, þegar því var fyrirskipað að gefa út þessa auglýsingu, mótmælt þessari aðferð með tilvísun til þess, að hún styddist ekki við lög. Ég vil

leyfa mér að halda því hér fram, að fjárhagsráð hafi séð, að þetta var ólöglegt, og hafi mótmælt þessu og þess vegna sé sett þarna í byrjun: „Samkvæmt ósk ríkisstj.“ M. ö. o.: Það er sett yfir á ríkisstj. öll ábyrgð af útgáfu þessarar auglýsingar. Þá fer yfirlýsing hæstv. viðskmrh., sem ég vitnaði hér í áðan, að þýða svoltið annað. Hann sagði þar, að fjárhagsráð hefði óskorað vald um ráðstöfun gjaldeyris og fjárhagsráð mætti m. ö. o. leyfa hvaða aðilum sem væri að selja gjaldeyri með hagnaði, 50%, 60%, 100% eða hvað sem væri, m. ö. o. gæti fjárhagsráð tekið, ef það vill, allan gjaldeyri landsmanna og látið selja hann á því verði og með þeim hagnaði, sem því þóknast. Þessi yfirlýsing ráðherrans fer þá að þýða, að hæstv. ríkisstj. hafi rétt til þess, hvað sem fjárhagsráð áliti, að fyrirskipa fjárhagsráði gegn þess vilja að leyfa ákveðnum mönnum í landinu að selja gjaldeyrinn með þeirri álagningu, sem þeim þóknast. Þá fer að verða enn þá eftirtektarverðara, hvers vegna hæstv. ríkisstj. treystir sér ekki til þess að ræða þetta mál hér og hve hættuleg sú yfirlýsing, sem viðskmrh. hér hefur gert, er. M. ö. o.: Á rúmu ári hafa verið teknar 100 millj. kr. án nokkurs lagagrundvallar af almenningi. Samkv. þessari yfirlýsingu getur ríkisstj. fyrirskipað að taka 200 millj. kr. eða hvað sem vera skal sem álagningu á gjaldeyri, sem selst.

Þá vil ég enn fremur leyfa mér að spyrja hæstv. ríkisstj. að öðru í þessu sambandi. Hér hefur nokkuð verið um það rætt, að þetta sé ekki aðeins brot á íslenskum lögum, en þó legg ég nú mest upp úr því. Hér hefur verið um það rætt líka, að þetta sé brot á samningi, sem Ísland hefur gert við alþjóðagjaldeyrissjóðinn, og að ríkisstj. hafi farið á bak við stjórn þess sjóðs, þegar ákvæðin um bátaúvegsgjaldeyrinn voru sett, og ég vil leyfa mér að spyrja hæstv. ríkisstj.: Gerði sá eftirlitsmaður, sem hér var á ferð í haust frá alþjóðagjaldeyrissjóðnum, atugasemd við þessar aðfarir, sem hér hafa verið hafðar í frammi? Það væri gott að fá upplýsingar um það. Þó vil ég segja það í því sambandi, að ég mundi nú ekki deila svo skarplega á ríkisstj., ef hún væri á einhvern hátt að reyna að fara á bak við alþjóðagjaldeyrissjóðinn og reyna að smokka sér undan einhverjum fjötrum, sem lagðir hefðu verið henni á herðar af þeim sjóði, ef hún væri með því að vinna gagn fyrir almenning hér á landi, en ef hún, um leið og hún brýtur alþjóðlegar samþykktir, sem hún hefur undirgengizt, er að brjóta íslensk lög og vinna almenningi skaða, þá er öðru máli að gegna. — Ég vildi þess vegna leyfa mér að benda hv. þm. á, hver hætta er hér á ferðum. Ríkisstj. er að hrifsa til sín algert vald yfir að taka fé frá landsmönnum með því að selja gjaldeyri með hagnaði einstökum mönnum til handa án alls lagagrundvallar. Sá einkaréttur, sem er undirstaðan undir valdi þinga og undirstaða undir þingræði, einkaréttur Alþingis til þess að leggja álagningu, skatta og tolla á landsbúa, er rofinn, ef ríkisstj. ætlar sér að innheimta slíkt af almenningi án nokkurra laga. Og ég verð að segja, að ég veit ekki, til hvers Alþingi er að samþykkja hér lög og heimila ríkisstj. með því

að leggja ákveðna tolla, söluskatta og annað slíkt á almenning, ef ríkisstj. álitur sjálf, að hún geti tekið bæði sjálfri sér til handa og einstaklingum í landinu til handa eins mikið fé af almenningi og henni þóknast án nokkurra laga.

Svo vildi ég vekja athygli á öðru hættulegu í sambandi við þetta. Það er ástandið í réttarfarinu í landinu viðvikjandi þessum hlut. Álagning batagjaldeyrinsins er ólögleg. En treystir nokkur maður í landinu sér að fara í mál við ríkisstj. út af álagningu þessa bátaúvegsgjaldeyrisskatts? Það hefur sýnt sig, að svo er ekki, og af hverju ekki? Af því að einn einstaklingur treystir sér almennt ekki að leggja út í langan og dýran málarekstur við ríkið, sökum þess að ríkisstj. virðist hafa dómstólana í landinu svo í hendi sér, að þeir þori ekki að dæma almenningi rétt, ef hagsmunir ríkisstj. eru á móti. M. ö. o.: Með því valdi og tökum, sem ríkisstj. virðist hafa á dómstólunum, er ekkert réttaröryggi orðið til í landinu fyrir því, að ekki sé hægt að leggja álagningu á almenning ólöglega og heimta þær inn, og ég vil vekja athygli hv. þm. á því, að með álagningu eins og þær, sem hér er um að ræða, þá háttar þeim þannig, að þó að einn maður færi í mál út af þessum málum og þó að einhver dómari yrði svo djurfur að dæma bátaúvegsgjaldeyrinn ólöglegan, hvað mundi þá hljótas: af því? Jú, það mundi hljóta af því, að það ætti að greiða til baka bátaúvegsgjaldeyrinn. Og hvernig mundi það vera hægt? Það er búið að selja vörurnar með bátaúvegsgjaldeyrinum til almennings í landinu, og það er óhugsandi að ætla að greiða þetta aftur til þeirra aðila, sem þetta hefur ranglega verið tekið af. M. ö. o.: Ef dómstólar kynnu að líta svo á, að hér hefði verið framinn þjófnaður, þá er ekki hægt að skila þýfinu til baka. Ég vona, að hv. þingmenn skilji, hvað þetta þýðir. Það þýðir, að þegar svona ólöglegur verknaður er framinn eins og álagning bátaúvegsgjaldeyrinsins í þessu sambandi, þá er með því að fremja verknaðinn búið að ná þessum peningum fyrir fullt og allt af almenningi, jafnvel þó að verknaðurinn yrði dæradur ólöglegur seinna. M. ö. o.: Það er verið að skapa algert lögleysisástand í landinu, verið að þurrka allt réttarfar út, verið að rífa grundvöllinn undan öllu þingræði og skapa gerræði til handa ríkisstj. til að leyfa einstökum mönnum að taka fé af almenningi eftir því, sem þeim þóknast, á sama hátt eins og t. d. franskir aðalsmenn fyrir stjórnarbyltinguna frönsku höfðu rétt til þess að innheimta skatta og tolla af almenningi í landinu, eftir því sem þeim þóknast. Þetta er það, sem nú er að gerast. Og með þessum aðferðum þykist ríkisstj. vera að leysa vandamál atvinnulífsins í landinu. Og haldist henni þessi lausn uppi, þá getur hún haldið áfram að leysa öll sín vandamál með þessu móti, að taka fé af almenningi alveg eins og henni þóknast, því að ef hún má taka það til handa útflytjendum ákveðinna fiskafurða, þá má hún líka taka það til handa ríkinu eða hvaða öðrum aðila sem er.

Ég álit, að með bátaúvegsgjaldeyrinum hafi verið framín alger lögleysa á Íslandi, sem dóm-

stólarnir raunverulega ekki mundu ráða við, jafnvel þó að þeir reyndu að hafa hug til þess, sem ég því miður hef enga trú á að þeir mundu þora að hafa. Ég álit, að með þessu gerræði ríkisstj. sé skapað lögleysisástand hér á Íslandi, sem Alþ. verði að binda endi á, af því að það sé eini aðillinn í landinu, sem getur bundið endi á þetta ástand. Ef hér á að vera réttarriki, ef hér á að vera þingræði, þá er það Alþ., sem verður að grípa í taumana. Annars erum við að gefa hér ríkisstj. sams konar einveldi í hendur eins og konungar og einstakir aðalsmenn höfðu hér áður fyrr.

Ég hef áður sagt, að ef til vill væri réttast að láta þessa till. koma til atkv. strax og vísa henni ekki til n. Mér er að sumu leyti næst skapi, að hv. þingmenn fái strax að taka ákvörðun um þetta mál. Þó vil ég segja það, að ef til vill er hv. þm. stjórnarflokkanna nokkur vorkunn í þessu máli. Þeir hafa ef til vill gengið út frá því, að þeir mættu treysta á, að þeirra ríkisstj. gerði sig ekki seka um augljós og þaðan af síður visvitandi lögbrot. Og til þess að gefa þeim tækifæri til þess að athuga sinn gang í þessu máli, mun ég nú gera till. um það, að málinu verði vísað til allshn.

Viðvíkjandi forminu á þessari till., þá álit ég, að allt sé í lagi með formið. Það er að visu ákaflega sjaldgæft, að það þurfi að koma fyrir, að Alþ. fari að lýsa ákvarðanir, sem ríkisstj. hefur gert, ólöglegar, og að Alþ. álíti sig þurfa að taka fram fyrir hendur dómstólanna í landinu til þess að bjarga ástandinu í landinu frá opinberri hneisu og leiðrétta það réttleysi, sem verið er að koma á. Þær sérstöku kringumstæður, sem hér eru, gera þetta hins vegar óhjákvæmilegt. Sæi hins vegar hv. allshn., ef þetta mál fer til hennar, betri hátt um orðun þessarar þál., þá hef ég ekkert á móti því og þaðan af síður, ef hv. allshn. hefði forgöngu um það, að ríkisstj. kipti því í lag, sem hér hefur farið svo hræðilega illa hjá henni. Ég veit, að hæstv. ríkisstj. hefur meiri hluta hér í Alþ. að styðjast við og hún getur komið fram lögum, sem gera þennan bátagjaldeyri löglegan. En þá ber henni líka að gera það. Það nær vitanlega ekki nokkurri átt, að Alþ. láti það viðgangast, að meira en 100 millj. kr. séu innheimtar af almenningi í landinu, án þess að þetta sé löglegt, sem sé tekið af almenningi með ofbeldi, og þaðan af síður, þegar það kostar tugi millj. króna, sem almenningur verður líka að borga, að innheimta þetta ólöglega álag.

Ég leyfi mér því með þessari forsendu að leggja til, herra forseti, að þessari till. verði vísað til allshn. að umr. lokinni.

Emil Jónsson: Herra forseti. Það voru aðeins örfá orð út af síðustu ræðu hæstv. viðskmrh. Af ræðu hans hér fyrir hálfum mánuði varð ekki annað ráðið en hann héldi því fram, að Alþfl. hefði staðið fyrir því kerfi, sem lögleitt hefði verið 1949 og 1948 og almennt gekk undir nafninu gotupeningar. Hann viðurkenndi það þó nú, að svo hefði alls ekki verið, enda kom frumkvæðið — og það er sannanlegt — allt annars staðar frá og Alþfl. var á móti því.

Þá var ekki önnur röksemd eftir hjá hæstv. ráðherra heldur en sú, að Alþfl. hefði þá, ef hann vildi ekki taka þetta upp, átt að segja af sér. Þegar um samstjórn er að ræða, þá verður hver flokkur um sig jafnan að meta það, hvort hann vill segja af sér fyrir þessar eða hinar sakir. Sum ágreiningsefnin eru það lítil, að það er látið kyrrt liggja, þó að menn séu á móti, en það er fyrst, þegar hin stærri koma fram, sem ágreiningurinn verður það mikill, að flokkur dregur sig út úr samstarfi.

Þá erum við kominn að hinu atriðinu, sem ég tel máli skipta í þessu sambandi, að þetta fyrirkomulag, sem hér hefur verið stofnað til, bátagjaldeyrisfyrirkomulagið, tel ég vera á allt annan veg heldur en það fyrirkomulag, sem stofnað var til 1948 og 1949, m. a. vegna þess, að þær upphæðir, sem þar gat verið um að ræða, voru svo óskaplega misjafnlega háar. Árið 1948 og 1949 var eingöngu að tala um lítið verðmæti af torsejlanlegum vörum, sem ég nefndi í minni fyrri ræðu. Og þetta litla magn af þessum torsejlanlegu vörum gat aldrei haft í för með sér, að mikið magn yrði selt á þann sama veg sem nú er gert. Þetta er höfuðmismunurinn á því kerfi, sem nú hefur verið upp tekið, og hinu, sem kom til framkvæmda 1948 og 1949. Magnið var mjög lítið í öðru tilfallinu og hafði sáralitla þýðingu fyrir hina almennu efnahagsstarfsemi í landinu, en nú hefur verið samþ. með bátagjaldeyrisfyrirkomulaginu, að um helmingur alls útflutnings bátanna skuli vera með þessu álagi, sem kostar þjóðina svo tugum millj. króna skiptir og jafnvel allt upp að 100 millj. kr., en 1948 og 1949 var aðeins um smávægilegar upphæðir að ræða og lítið brot af þessu. Hæstv. ráðh. sagði, eins og ég tók fram, að ef alvara hefði verið í ágreiningi Alþfl. 1948 og 1949 við hina flokkana um þetta mál, þá hefði hann átt að segja af sér. Ég þori að fullyrða, að ef bátagjaldeyrisfyrirkomulagið, eins og það liggur nú fyrir, hefði verið uppi þá, þá hefði svo farið. En þar sem magnið var eins lítið og ég nefndi, þá var um allt annan hlut að ræða. — Þetta vildi ég aðeins láta koma fram og ekki láta ómót-mælt fullyrðingum ráðherrans.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 20. fundi í Sp., 3. des., var enn fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Till. um að fresta umr. og vísa þáttill. til allshn. felld með 29:8 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: HG, JÁ, LJós, SG, StJSt, ÁS, EOI, GÞG.

nei: HelgJ, IngJ, JóhH, JS, JR, JörB, KK, KS, MJ, ÓTh, PZ, PÞ, PO, RÞ, SÁ, SB, SÓÓ, SkG, VH, ÞÞ, BSt, BBen, BÓ, EirP, EystJ, GG, GJ, HÁ, JÞálm.

15 þm. (HV, HermJ, JJós, JG, LJóh, StgrA, StgrSt, AE, ÁkJ, ÁB, BrB, EmJ, FRV, GIG, GTh) fjarstaddir.

Tillgr. felld með 29:6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: ÁS, BrB, EOI, JÁ, LJós, SG.

nei: BSt, BBen, BÓ, EirP, EystJ, GG, GJ, HÁ,

Bátaútvegsgjaldeyrir. — Iðnaðarbanki Íslands. — Eftirlitsbátur fyrir Norðurlandi.

HelgJ, HermJ, IngJ, JóhH, JS, JR, JörB, KK, KS, MJ, ÓTh, PZ, PÞ, PO, RÞ, SÁ, SB, SkG, VH, ÞÞ, JPálm.

GPB, HG, StJSt greiddu ekki atkv.

14 þm. (EmJ, FRV, GÍG, GTh, HV, JJós, JG, LJóh, SÓÓ, StgrA, StgrSt, AE, ÁkJ, ÁB) fjarstaddir.

2 þm. gerðu svofellda grein fyrir atkv.:

Haraldur Guðmundsson: Þar sem samþykkt þessarar till. er gersamlega þýðingarlaus, stjórnm. getur farið sínu fram eftir sem áður, þá sé ég ekki ástæðu til að greiða atkv. um hana og greiði ekki atkvæði.

Stefán Jóh. Stefánsson: Þó að till. fjalli um mál, sem er mjög stórt og þýðingarmikið, þá er hún í sjálfu sér gersamlega gagnslaus, og greiði ég henni því ekki atkv. og sit hjá.

draga það, að Iðnaðarbankinn geti tekið til starfa.

Fyrir mér vakir með flutningi þessarar till. að reyna að ýta undir það, að Iðnaðarbankinn geti tekið til starfa sem allra fyrst. Hans biður mikið verkefni, og standa miklar vonir til um starfsemi hans, að hann geti leyst úr ýmsum þeim erfiðleikum, sem steðja að iðnaðinum í landinu.

Ég vil svo að lokinni þessari umr. leyfa mér að leggja til, að þessari till. verði vísað til hv. fjvn. til athugunar.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 20. fundi í Sp., 3. des., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. felld með 24:9 atkv.

2. Iðnaðarbanki Íslands.

Á deildafundum 24. okt. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um greiðslu á hlutafjárframlagi ríkissjóðs til Iðnaðarbanka Íslands h/f [99. mál] (A. 127).

Á 8., 10. og 12. fundi í Sp., 29. okt., 5. og 12. nóv., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 16. fundi í Sp., 26. nóv., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Áki Jakobsson): Herra forseti. Í sambandi við frv., sem liggur fyrir Nd., um að útvega Iðnaðarbankanum lán að upphæð 15 millj. kr., gerði ég nokkra grein fyrir þessari þáttill. minni, þótt svo hafi mjög dregizt, að hún fengist rædd hérna í Sp., vegna þess að fundartími Sp. hefur verið mjög stuttur undanfarið. Ég vil að mestu vísa til þess, sem ég sagði þar. En í stuttu máli standa sakirnar þannig, að Alþ. ákvað með l. á síðasta ári að stofna nýjan banka í landinu, Iðnaðarbanka, sem átti að hafa það sérstaka verkefni að bæta úr lánabörf Iðnaðarins, bæði stofnlána- og rekstrarlánabörf, eftir því sem fjármagn bankans gæti annað á hverjum tíma, og í því skyni ákvað þingið, að ríkissjóður skyldi leggja fram 3 millj. af 6½ millj. kr. hlutafé bankans. Á móti þessum 3 millj. í hlutafé, sem ríkið leggur fram, áttu samtök Iðnaðarins, Landssamband Iðnaðarmanna og Félag íslenzkra iðnrekenda, að safna sinni 1½ millj. hvort fyrir sig, þannig að það kæmu á móti ríkissjóðsframlaginu aðrar 3 millj. Auk þessa átti síðan að bjóða út með almennu útboði ½ millj., og þannig átti hlutaféð að verða 6½ millj. Nú er skammt síðan gengið var frá stofnun þessa banka, og þá upplýstist það, að ríkisstj. vill ekki að svo komnu máli greiða meira af hlutafénu en ¼, sem er 750 þús. kr. En það verður til þess að

3. Eftirlitsbátur fyrir Norðurlandi.

Á deildafundum 3. okt. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um eftirlitsbát fyrir Norðurlandi [41. mál] (A. 41).

Á 4. fundi í Sp., 9. okt., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Magnús Jónsson): Herra forseti. Till. sú, sem hér liggur fyrir, er flutt af mér og tveimur öðrum hv. þm., hv. 1. þm. Eyf. (BSt) og hv. þm. Ak. (JR). Svo sem tillgr. ber með sér, er tilgangur þessarar þáttill. sá að leggja á það sérstaka áherzlu við ríkisstj., að gerðar verði ráðstafanir til þess, að sérstakt eftirlitsskip geti orðið staðsett fyrir Norðurlandi á næstu vertíð eða á þessum vetri.

Orsakir þessa eru tvær. Í fyrsta lagi sú, sem augljóst er að gildir að sjálfsögðu jafnt þar sem annars staðar umhverfis landið, að stækkun landhelginnar hefur skapað verulega þörf á aukinni landhelgisgæzlu, þar sem hættan á ágengni á landhelgina hefur að sjálfsögðu aukizt að miklum raun. Má þess vegna gera ráð fyrir því, enda hafa komið fram till. og áskoranir áður á hinu háa Alþ. til ríkisstj. um það, að lögð verði áherzla á að auka landhelgisgæzluna víðs vegar við strendur landsins. — En það er einnig önnur ástæða, sem veldur því, að þessi till. er borin fram, og sú ástæða er ekki síðri en hin fyrri, en hún er sú, að mjög mikil nauðsyn er, að eitthvert skip sé norðanlands yfir veturinn, sem aðstoðað geti báta, ef þeir lenda í erfiðleikum eða neyð, og er þar um að ræða hið mesta nauðsynjamál og öryggismál fyrir sjómenn á þessu svæði. Svo sem hv. alþm. er kunnugt, hefur það verið mikið áhugamál Norðlend- inga að fá sérstakt björgunarskip fyrir Norðurland, og vonir standa nú til, að skriður komist á það mál og framkvæmdir verði hafnar í því efni innan skamms. En það hlýtur þó að drag-

ast, svo að á næsta ári a. m. k. eða næstu árum jafnvel verði slíkt skip ekki til staðar, en því mælalaus nauðsyn og að því er við hyggjum óhjákvæmilegt að gera einhverjar ráðstafanir til þess, að skip verði þá fengið til bráðabirgða á þetta svæði, þar til björgunarskipið kemur, sem væntanlega mundi þá einnig taka við því starfi að annast að einhverju leyti landhelgisgæzlu á þessu svæði.

Bæði sjómenn og útvegsmenn nyrðra hafa lagt mikla áherzlu á það, að þetta mál kæmist í framkvæmd. Það er að vísu svo, að varðskip hafa verið nyrðra öðru hverju. En svo sem ég sagði í upphafi máls míns, þá er á það lögð mikil áherzla af þeim aðilum, sem hagsmuna hafa að gæta í sambandi við þetta mál, að það verði reynt að tryggja það, að eftirlitsskip geti verið staðsett nyrðra að öllu leyti allan næsta vetur eða yfirleitt verið þar að staðaldri.

Við lögðum þessa till. nú þegar fram í byrjun þingsins, til þess að hv. fjvn. gæfist kostur á að taka þetta mál til athugunar í sambandi við afgreiðslu fjárl. Kom fram till. um sama efni í fyrra á þingi, en sú till. náði þá ekki endanlegri afgreiðslu, og var að því vikið þá í umr. um það mál, að hún væri það seint á ferð, að ekki væru tók á því, miðað við þá fjárhæð, sem veitt væri til landhelgisgæzlu, að sinna því máli nema að takmörkuðu leyti. Það er því von okkar flm., þar sem þetta mál kemur svo snemma til meðferðar Alp. nú, að hv. fjvn. gefist kostur á að taka það til ræðilegrar athugunar, og við viljum vænta þess, að n. ljái málinu sitt liðsinni og að sá árangur fáiist í málinu, sem til er stofnað með till.

Eg tel ekki þörf á að orðlengja þetta frekar, till. skýrir sig að öðru leyti sjálf, en vil leggja til, að henni verði að lokinni þessari umr. vísað til hv. fjvn.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 30 shlj. atkv. og til fjvn. með 31 shlj. atkv.

Á 16. fundi í Sp., 26. nóv., var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 20. fundi í Sp., 3. des., var till. aftur tekin til síðari umr. (A. 41, n. 255, 265).

Frsm. (Jónas Rafnar): Herra forseti. Með till. þeirri til þál., sem nú er til umræðu, er farið fram á það, að ríkisstj. geri ráðstafanir til þess að fá hentugt skip, er annist landhelgisgæzlu fyrir Norðurlandi í vetur og aðstoði fiskiskip, ef með þarf. Fjvn. hefur athugað till. og leggur til, að hún verði samþykkt allverulega breytt.

Eins og tekið er fram í grg. fyrir till., hefur verið mikið um útgerð smærri báta fyrir Norðurlandi undanfarandi ár, og gera má ráð fyrir því, að smábátaútgerð fari þar heldur vaxandi vegna rýmkunar landhelginna. Veðar á opnum bátum að vetrinum þóttu ávallt vera áhættusamar hér við land. Á þeim tíma árs er allra veðra

von og veðurbreytingar oft og tíðum snöggar. Þegar þannig stendur á, er erfitt fyrir smábáta að ná landi og getur verið ómögulegt með öllu, ef eitthvað er að vél eða útbúnaði og aðstoð bregzt. Það má því segja, að þar sem smábátar eru gerðir út, sé nauðsynlegt, að alltaf sé tiltækilegt gott og traust skip, sem unnt sé að senda á vettvang fyrirvaralaust, ef á þarf að halda. Slíkt skip þarf að sjálfsögðu að vera vel mannað og jafnan tilbúið. Nú er svo háttað á Norðurlandi, að mörg stærri skipanna stunda veiðar hér sunnanlands að vetrinum. Ef engar ráðstafanir eru gerðar, getur því hæglega viljað svo til, að enginn stór bátur eða skip sé tiltækilegt, ef beðið er um hjálp af bát í sjávarháska. Á það ber og að líta, að þótt góður bátur liggi í höfn, er ekki unnt að grípa til hans, nema allur útbúnaður sé í lagi. Einmitt af þessum ástæðum hafa Norðlendingar lagt á það mikla áherzlu að eignast eigið björgunarskip, sem allan tíma ársins yrði staðsett fyrir norðan. Slysavarnadeildirnar á Norðurlandi hafa beitt sér fyrir þessu nauðsynjamáli og með þeim árangri, að þegar hafa safnast um 700 þús. kr. Geta má þess, að ríkisstj. hefur sýnt málinu skilning með því að taka upp á fjárlagafrv. fyrir næsta ár 500 þús. kr. til smíði björgunarskútu, en þrátt fyrir hinar góðu undirtektir allra aðila á það án efa nokkuð langt í land, að skútan verði fullgerð og taki að gegna hlutverki sínu við strendur landsins.

Á undanförunum vetrum hefur oft og tíðum ekkert varðskip eða eftirlitsskip verið fyrir Norðurlandi. Stafar það að sjálfsögðu af því, að landhelgisgæzlan hefur í mörg horn að líta, meiri ánauð bæði erlendra og innlendra togveðis skipa annars staðar við strendur landsins á þeim tíma. Skip landhelgisgæzlunnar hafa einnig alltaf verið allt of fá. Hins vegar telja Norðlendingar, að ekki verði við annað unað en að eftirlitsskip, sem annist landhelgisgæzlu og aðstoð við báta, sé fyrir norðan allan veturinn. Vegna stækkunar landhelginna er og sérstök ástæða til þess að auka eftirlitið.

Eins og ég hef áður tekið fram, er efni þessarar till. það, að ríkisstj. hlutist til um það, að orðið verði við þessum óskum Norðlendinga. Fjvn. leitaði þegar í stað umsagnar forstjóra landhelgisgæzlunnar um till. í svari forstjórans, sem prentað er með nál., er fallist á sjónarmið Norðlendinga og það tekið fram, að landhelgisgæzlan hafi frá því í vor og þar til nú að staðaldri haft varðskip fyrir norðan. Telur forstjórinn alveg öruggt, að hægt verði að hafa þar skip áfram, þar til aðalvertíðin byrjar fyrir Suður- og Vesturlandi, efti. þann tíma verði unnt að halda gæzlunni áfram fyrir norðan, ef landhelgisgæzlunni tekst að útvega skip, sem notað yrði í viðlögum, ef eitthvert varðskipanna bilaði. Bendir forstjórinn í því sambandi á vélskipið Fanney.

Þar sem forstjóri landhelgisgæzlunnar taldi líklegt, að landhelgisgæzlan hefði skip til þess að annast eftirlitið fyrir Norðurlandi, sem till. fer fram á, er n. sammála um að mæla með till. þannig breytttri, með leyfi hæstv. forseta:

„Alþingi ályktar að fela ríkisstj. að hlutast til

um, að starfsemi varðskipanna verði þannig hagnað, að innt verði af hendi fyrir Norðurlandi í vetur nauðsynleg landhelgisgæzla og aðstoð við fiskiskip og sé það samrýmt heildaráætlun um örugga gæzlu og eftirlit við strendur landsins.“

Í brtt. n. felst þá það, að ríkisstj. hlutist til um, að landhelgisgæzlan sjái fyrir skipi til þess að annast eftirlit og aðstoð við fiskiskip fyrir Norðurlandi í vetur, enda verði þær ráðstafanir samrýmdar heildaráætlun um örugga gæzlu og eftirlit við strendur landsins. Nefndin var algerlega sammála í málinu.

Magnús Jónsson: Herra forseti. Ég vildi aðeins nota tækifærið til þess að þakka hv. fjvn. fyrir undirtektir hennar við þetta mál. Hér er um að ræða, eins og hv. frsm. n. hefur að vikið, mjög mikið hagsmunamál fyrir sjómenn og útveg allan á Norðurlandi og því mikils um vert, að hægt sé að leysa þennan vanda. Það hefur oft leitt af sér mikla hættu, að ekki skyldi vera neitt skip norðanlands, sem hægt væri að leita til fyrir sjómenn, sem lent hafa í hrakningum af ýmsum ástæðum á bátum sínum, og því er hér um að ræða mál, sem er ákaflega mikilvægt, að hægt sé að leysa og að þar verði um að ræða varanlega lausn. Ég fagna þess vegna þeim upplýsingum, að gert sé ráð fyrir því, að hægt sé að hafa þetta eftirlitsskip nyrðra nú í vetur og næsta vor, og vænti þess jafnframt, að þannig verði frá þessum málum gengið, að þar geti verið eftirlitsskip að staðaldri á næstu árum a. m. k., þar til hægt verður að koma upp sérstöku björgunarskipi fyrir Norðurlandi.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 21. fundi í Sp., 5. des., var fram haldið siðari umr. um till.

ATKVGR.

Brtt. 255,1 samþ. með 26 slj. atkv.

— 265 samþ. með 16:15 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: LJós, MJ, SG, StJSt, StgrA, ÁkJ, ÁS, BrB, EOI, Eirþ, HG, JS, JÁ, JR, KK, JPálm.

nei: PZ, PÞ, PO, RÞ, SÓÓ, VH, ÞÞ, ÁB, BBen, BÓ, EystJ, GJ, HelgJ, IngJ, JG.

LJóh, SÁ, StgrSt, EmJ, JörB greiddu ekki atkv. 16 þm. (KS, ÓTh, SB, SkG, AE, BSt, FRV, GG, GÍG, GTh, GPg, HÁ, HV, HermJ, JóhH, JJós) fjarstaddir.

Tillgr. þar með ákveðin.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég vefengi atkvgr. Ég álit, að till. sé fallin með jöfnum atkv., eftir því sem ég hef sjálfur skrifað niður, og óska eftir, að atkvgr. sé endurtekin. (Forseti: Atkvgr. um till. er lokið.)

Brtt. 255,2 (ný fyrirsögn) samþ. án atkvgr.

Till., svo breytt, felld með 20:17 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: ÁS, BrB, EOI, Eirþ, GG, GTh, JóhH, JÁ, JR, KK, LJós, MJ, SG, StJSt, StgrA, ÁkJ, JPálm.

nei: BBen, BÓ, EmJ, EystJ, GJ, HV, HelgJ, JG, JörB, LJóh, PZ, PÞ, PO, RÞ, SÁ, SÓÓ, StgrSt, VH, ÞÞ, ÁB.

GPg, IngJ greiddu ekki atkv.

13 þm. (BSt, FRV, GÍG, HÁ, HG, HermJ, JJós, JS, KS, ÓTh, SB, SkG, AE) fjarstaddir.

2 þm. gerðu svofellða grein fyrir atkv.:

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Það kemur fram í þskj., á hvern hátt forráðamenn landhelgisgæzlunnar ætla að haga henni á næsta ári. Með því að ég tel þá tilhögun fullnægjandi, þá tel ég till. algerlega óþarfa og segi því nei.

Gísli Jónsson: Ég var samþykkur till. eins og hún var samþ. á þskj. 255 við fyrri afgreiðslu hér. Um hana var fullt samkomulag í fjvn. Nú hafa tveir fjvn.-menn greitt atkv. með brtt. gegn því, sem samkomulag var um í fjvn. um þetta mál, og eftir að búið er að samþ. hana þannig breytta, segi ég nei.

Pingsályktunartillaga afgreidd með rökstuddri dagskrá.

Hlutatryggingasjóður bátaútsvegsins.

Á deildafundum 27. okt. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um endurskoðun reglugerðar um hina almennu deild hlutatryggingasjóðs bátaútsvegsins [103. mál] (A. 134).

Á 8., 10., 12. og 14. fundi í Sp., 29. okt., 5., 12. og 19. nóv., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 16. fundi í Sp., 26. nóv., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Halldór Ásgrímsson): Herra forseti. Með lögunum um hlutatryggingasjóð bátaútsvegsins frá 25. maí 1949 var gerð tilraun til að stíga merkilegt spor í þá átt að takmarka þá fjárhagslegu áhættu, sem einlægt fylgir bátaútgæðum okkar. Þegar lögin voru samþ., var talin mikil nauðsyn á að hraða sem mest fyrir, að hlutatryggingasjóðurinn gæti tekið til starfa, og var svo ákveðið, að hefjast skyldi strax handa um tekjuöflun og bótareglugerðir skyldu samdar svo fljótt, að sjóðurinn gæti hafið störf sín árið 1950.

Eins og hv. þm. er kunnugt, er hlutatryggingasjóðnum skipt í tvær deildir, síldveiðideild og hina almennu fiskideild. Reglugerð um síldveiðideildina var tilbúin í tæka tíð, og tók sú deild til starfa 1950. Hins vegar dróst mjög úr hömlum, að reglugerð fyrir fiskveiðideildina væri samin, og var hún ekki gefin út fyrr en seint á árinu 1951, eða nálægt 2½ ári eftir að lögin voru samþ. Það vantaði þó ekki, að með málinu væri fylgt af áhuga af hv. Alþ., því að ekki færri en tvær fyrirspurnir komu fram um samningu reglugerðarinnar og ein þáttill. um að skora á ríkisstj. að hlutast til um, að samningu þessarar reglugerðar yrði hraðað. Sú þáttill. var samþ. einróma, án þess að málinu væri vísað til n.

Ég veit, að það hefur verið mikið vandaverk að semja þessa reglugerð. Og ég efa ekki heldur, að þeir menn, sem þar áttu að að vinna, hafi viljað skila góðu verki og í tæka tíð, þótt þar hafi augljóslega tekizt verr til en skyldi. Mér er hins vegar kunnugt um, að það olli allmikilli gremju á Norðausturlandi, þegar svo tókst til, að vegna skorts á reglugerð féllu bætur niður hjá fiskideildinni árið 1950. En svo bættust við ný vonbrigði, þegar reglugerðin kom út og séð var, að ákvæði hennar eru á þann veg, að þau virðast brjóta í bága við anda hlutatrygginga-

Alþt. 1952. D. (72. löggjafarþing).

sjóðslaganna, með því að bótavon stórlækkar eða jafnvel hverfur í sumum tilfellum á heilum veiðisvæðum, og á ég þar við Norðausturlandið. Það mátti einatt búast við því, að í upphafi mætti finna eitt og annað að slíku nýsmíði sem þessi reglugerð er, en að svona stórfelldur galli kæmi fram, getur ekki skýrzt á annan hátt en þann, að þeim mönnum, sem sömdu, hafi orðið sú skyssa á að leita ekki nægilega álits kunnugra manna í hinum einstöku verstöðvum.

Til þess að ráða bót á alvarlegustu misfellunum, sem ég og hv. þm. N-Þ. teljum að séu á reglugerðinni um hina almennu fiskideild hlutatryggingasjóðs bátaútsvegsins, höfum við talið nauðsynlegt að bera fram þáttill. á þskj. 134, þar sem skorað er á ríkisstj. að láta endurskoða umrædda reglugerð. Í þessari till. er gert ráð fyrir, að þeirri endurskoðun sé lokið fyrir 1. maí n. k. og lögð verði áherzla á að leita umsagna kunnugra manna í verstöðvum landsins, sérstaklega á Norðausturlandi. Þá viljum við flm., að bótaréttur úr sjóðnum fyrir árið 1951 geymist, þar til endurskoðunin hefur farið fram. Þarf slíkt að standa sem bráðabirgðaákvæði í hinni endurskoðuðu reglugerð til tryggingar fyrir því, að útgæðarmenn og sjómenn, sem telja sig ekki geta notið réttar síns samkv. ákvæðum gildandi reglugerðar, fái notið hans, þótt síðar verði. Þetta bráðabirgðaákvæði er sjálfsagt, en vel má vera, að það reynist ekki mjög nauðsynlegt í framkvæmd, því að ég hef ástæðu til að ætla, að þeim mönnum, sem sjá um framkvæmd þessara mála, séu nú ljósir ýmsir þeir gallar, sem við flm. teljum á reglugerðinni, og hafi fullan hug á að reyna að komast fram hjá þeim ákvæðum, sem við teljum varhugaverðust.

Eins og til er ætlazt í l., skiptir reglugerð fiskideildarinnar veiðiskipunum í flokka, fiskimiðunum í veiðisvæði og ákveður, hvaða hluti ársins telst veiðitími eða vertíð, sem í reglugerðinni nefnist bótatímabil. Ef um aflabrest er að ræða samkv. ákvæðum hlutatryggingasjóðslaganna, þá bætir sjóðurinn, en þó aldrei meira en upp í 75% af því magni, sem kallað er meðalveiði. Sé útgæðartímabil einhvers báts styttra en 75% af núgildandi bótatímabili, þá lækkar bótaréttur bátsins að sama skapi. Fyrir opna vélbáta — eða trillur öðru nafni — eru fiskimiðin milli Rifstanga og Gerpis talin eitt veiðisvæði. Í flestum verstöðvum innan þessa veiðisvæðis eru fiskveiðarnar nær eingöngu stundaðar á trillubátum og aðeins yfir sumarið. Samkv. reglugerðinni er bótatímabilið fyrir trillubáta á þessu veiðisvæði ákveðið frá 1. maí

til 30. nóv., eða 7 mánuðir. Nú er það staðreynd, að á þessu veiðisvæði er yfirleitt aðeins fiskvön á trillubátamiðum frá því í júní þar til í september ár hvert, eða í hæsta lagi 4 mánuði. Er reynslan yfirleitt sú, að það má ekki reikna með lengri útgerðartíma en nálægt 3 mánuðum, eða frá 15. júní til 15. sept. Undir engum kringumstæðum má þess vegna bótatímabilið teljast lengra en 4 mánuðir. Þetta er staðreynd, sem hverjum kunnugum manni á þessu veiðisvæði er vitanleg. Sé nú úrskurðaður aflabrestur hjá trillubátum á þessu veiðisvæði, þá er augljóst mál, að menn missa mikið af rétti sínum til bóta sökum þess, að bótatímabilið er ákveðið allt of langt, eða 210 dagar í staðinn fyrir 120, sem við flm. þessrarar till. teljum að það ætti að vera. Réttindaskerðingin er augljós, ef við tökum dæmi. Við skulum segja, að meðalafli fyrir trillubát á þessu veiðisvæði sé ákveðinn 40 tonn, og miðast þá batur við 30 tonn. Útgerðartími þessa báts var 3 mánuðir, eða 90 dagar. Sökum þess, hve útgerðartíminn er stuttur miðað við hið ákveðna bótatímabil samkv. reglugerðinni, lækkar meðalaflinn, sem batur miðast við, ofan í tæplega 22,8 tonn. Hafi nú þessi bátur aðeins fiskað 10 tonn og sé tonnið metið á 1000 krónur, þá er bótavon bátsins nálega 4600 kr., en hefði orðið nálægt 10800 kr., ef bótatímabilið hefði verið ákveðið 4 mánuðir. Ef sami bátur hefði hins vegar aflað 20 tonn, þ. e. 50% af þeim meðalafli, sem ég geri ráð fyrir í dæminu, hefði hann engar batur fengið samkvæmt þeim ákvæðum, sem gilda þar um í reglugerðinni nú. — Sé tekið annað dæmi, þar sem reiknað er með 30 tonna meðalafli á veiðisvæði, á trilla með 10 tonna aflamagni bótavon í 1660 kr. samkv. gildandi ákvæðum um 7 mánaða bótatímabil, en hefði átt von á 7200 kr., ef gilt hefði 4 mánaða bótatímabil. Er af þessu augljóst, að óhjákvæmilegt er að breyta ákvæðum reglugerðarinnar varðandi bótatímabil trillubáta á veiðisvæðinu Rífstangi — Gerpir. Sjómenn á þessu veiðisvæði greiða eins og aðrir gjöld sín til sjóðsins og eiga því kröfu til þess, að umrædd reglugerð gefi þeim sama rétt og öðrum. — Þá vil ég enn fremur benda á, að ákvæði reglugerðarinnar um 3. flokk veiðiskipa eru mjög vafasöm með tilliti til Norðausturlands. Er í þessum flokki um að ræða þilfarsbáta undir 30 tonn. Samkv. reglugerðinni nær áttunda veiðisvæði þessara báta yfir fiskimiðin Langanes-Vattarnes, og er bótatímabilið ákveðið frá 1. marz til 31. des., eða 10 mánuðir. Sjöunda veiðisvæðið, sem er næst fyrir norðan, hefur 9 mánaða bótatímabil, og níunda veiðisvæðið, sem er Vattarnes-Hornafjörður, er ákveðið með 8 mánaða bótatímabil. — Ég fæ ekki séð, hvers vegna veiðisvæðinu Langanes-Vattarnes er ætlaður lengri veiðitími en svæðinu næst fyrir sunnan. Það er þvert á móti hægt að leiða rök að því, að hann á frekar að vera styttri, því að fyrir Norðausturlandi er yfirleitt ekki veiðivon fyrir smærri þilfarsbáta nema á tímabilinu frá 1. maí til 1. desember, eða 7 mánuði. Hér þarf því einnig að lagfæra reglugerðina.

Ég hef nú lítilega rætt þetta mál og að mestu með tilliti til þess svæðis, sem við flm. þekkjum best. Við vonum, að samþ. verði að endurskoða reglugerðina og þar með reynt að sníða af henni mestu vankantana, og á það að koma öllum til góða, sem kunna að vera óánægðir. Þeir, sem eru hins vegar ánægðir með reglugerðina eins og hún er, munu vissulega una best sínum hlut með því að vita, að aðrir njóta sama réttar og þeir. Ég ætla, að þetta mál geti ekki orðið neitt ágreiningsmál hér á hv. Alþ., og geri því í raun og veru ráð fyrir, að óþarfi sé að fresta umr. og vísa málinu til n., en þar um verður hæstv. forseti að fella sinn úrskurð. En byggt á þessari skoðun geri ég ekki till. til að vísa málinu til n.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 20. fundi í Sp., 3. des., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 33 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til allshn. með 29 shlj. atkv.

Á 25. fundi í Sp., 17. des., var till. tekin til síðari umr. (A. 134, n. 483).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbirgði leyfð og samþ. með 26 shlj. atkv.

Frsm. (Eiríkur Þorsteinsson): Herra forseti. Allshn. hefur athugað og kynnt sér efni það, er þáttill. á þskj. 134 felur í sér, en það er, að endurskoðuð verði reglugerð um hina almennu deild hlutatryggingasjóðs bátaúteigsins. Frsm., hv. 2. þm. N-M., gerði mjög ýtarlega grein fyrir málinu við 1. umr., og ætla ég þess vegna ekki að fara lengra út í það, en vænti þess fyrir hönd hv. n., að hv. deild samþykki þá afgreiðslu málsins, sem n. hefur gert og sjá má í nál. á þskj. 483.

Halldór Ásgrímsson: Herra forseti. Við flm. þessrarar till. til þál., sem hér er til umr., teljum í raun og veru eðlilegast, að hv. Alþingi hefði afgr. málið með því að samþ. till. okkar á þskj. 134 eins og hún er þar fram sett. En með tilliti til þess, að stjórn hlutatryggingasjóðsins hefur lýst því yfir, að hún sé byrjuð að endurskoða reglugerð fiskideildar hlutatryggingasjóðsins, og að í þeirri rökstuddu dagskrá, sem hv. allshn. leggur til að verði samþ., er lögð áherzla á, að þessari endurskoðun sé hraðað og að við hana sé sérstaklega tekið tillit til og höfð hliðsjón af þeim till., sem fram eru settar á þskj. 134, þá getum við flm. eftir atvikum vel við unað, að rökstudda dagskráin sé samþ.

ATKVGR.

Rökst. dagskrá á þskj. 483 samþ. með 26 shlj. atkv.

Þingsályktunartillögur, vísað til ríkisstjórnarinnar.

1. Varahlutar til bifreiða.

Á deildafundum 4. nóv. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um að fella varahluta til bifreiða niður af skrá um bátagjaldeyrsvörur [119. mál] (A. 171).

Á 10. fundi í Sp., 5. nóv., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.
Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 12. fundi í Sp., 12. nóv., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 20. fundi í Sp., 3. des., var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Steingrímur Aðalsteinsson): Herra forseti, Þáttill. sú, sem hér liggur fyrir á þskj. 171, fer fram á það, að Alþ. álykti að skora á ríkisstj. að fella niður varahluta til bifreiða af skrá um bátagjaldeyrsvörur, en veita í staðinn samtökum bifreiðarstjóra og bifreiðaeigenda innflutningsleyfi fyrir nauðsynlegu magni bifreiðavarahluta. Þó að þess sé getið hér í grg. og allmiklar umr. hafi farið fram um það hér á hv. Alþ., að sú ráðstöfun ríkisstj. að auglýsa hinn svo kallaða bátagjaldeyrsvörulista sé ólögleg, þá ætla ég ekki að gera það að sérstöku umtalsefni í sambandi við þessa till. Hitt er aftur á móti staðreynd, að þessi fyrirmæli hafa verið gefin út af stjórnarvöldunum og það hefur síðan orðið til þess, að bifreiðarstjórar og bifreiðaeigendur hafa meðal annarra orðið fyrir því, að allir varahlutar til bifreiðanna eru settir á þennan bátagjaldeyrislista, og það hefur aftur valdið því, að þessar vörur hafa hækkað svo geysilega í verði, að samtök bifreiðarstjóra telja nú orðið næstum ókleift fyrir bifreiðaeigendur og bifreiðarstjóra að halda bifreiðum sínum í því lagi, sem nauðsynlegt er, bæði vegna almenns öryggis og eins vegna þæginda þeirra farþega, sem bifreiðarnar nota.

Ég hef m. a. leyft mér að birta hér sem fskj. með þessari till. ályktun, sem samþ. var í vörubílstjórafélaginu Þrótti 19. okt. s. l., þar sem komizt er svo að orði, að allur fjöldinn af meðlimum þess félags sjái sér nú engin

ráð til þess að framkvæma nauðsynlegasta viðhald á bifreiðum sínum. Enn fremur hef ég leyft mér að birta hér sem fskj. verðskrá, sem bifreiðarstjórafélagið Hreyfill hefur fengið uppgefna hjá h/f Ræsi hér í Reykjavík yfir fjölmarga þá hluti, sem nauðsynlegastir eru taldir til viðhalds fólksbifreiðum, og sýnir þessi skrá verð þess magns af varahlutum, sem hér er um að ræða, í maí 1949, í maí 1950, maí 1951 og febrúar 1952. Þessi verðsamanburður sýnir það, að í maí 1949 hefur það magn varahluta, sem þarna er upp talið og að vísu er ekki tæmandi, en þó, eins og ég nefndi áðan, yfir fjölmarga þá hluti, sem sérstaklega þarf á að halda í sambandi við viðhald bifreiða, — að í maí 1949 hefur þetta magn varahluta kostað kr. 10986.20. Þetta er sem sagt áður en gengisfellingin er framkvæmd og áður en bátagjaldeyririnn kemur til sögunnar. Í maí 1950, eða ári síðar, er þetta sama magn varahluta komið upp í kr. 21095.40 og hefur þar með hækkað um rúmar 10 þús. kr. á einu ári, eða um 92%. Þegar þetta er orðið, þá er gengisfellingin komin til sögunnar og byrjuð að verka, þó að hún að vísu eigi eftir að verka meira, þegar fram líða stundir. Í maí 1951 er þetta sama magn varahluta komið upp í kr. 33170.40. Hefur þá orðið á því á því ári ný hækkun, sem nemur kr. 12075.00, eða ný hækkun, sem nemur 57% til viðbótar við þá hækkun, sem hafði orðið á næsta ári á undan. Þá er gengisfellingin sennilega farin að verka til fulls, eða a. m. k. því sem næst, og þá er einnig byrjað á bátagjaldeyriskerfinu, og er það farið eitthvað að verka til verðhækkunar á þessum hlutum. Í febrúar 1952, þegar gengisfellingin og bátagjaldeyriskerfið er farið að verka til fulls, að því er maður getur ætlað a. m. k., þá er þetta sama magn varahluta komið upp í hvorki meira né minna en kr. 44180.00. Ný hækkun á þessu ári er rúmar 11 þús. kr., eða 33% hækkun til viðbótar við þær tvær hækkunir, sem ég hef áður nefnt, og heildarverðhækkunin þá orðin frá því í maí 1949 og þangað til í febrúar 1952 hvorki meira né minna en það, að hún er komin úr kr. 10986.00 upp í kr. 44180.00, hækkunin alls á þessu magni varahluta kr. 33193.83, eða samtals rúmlega 302% hækkun á þessu tímabili frá maí 1949 og fram í febrúar 1952.

Það virðist þess vegna liggja nokkuð augljóst fyrir, að þessi hækkun er alveg gífurlega mikil, og þrátt fyrir það að mikil dýrtið sé í landinu, þá virðist þessi hækkun vera miklu meiri og ekki sambærileg við — að því er mér er kunnugt um — nokkra aðra verðhækkun á því, sem talizt getur jafnmikill nauðsynjavarningur og hér er um að ræða. Gefur því að skilja, að þau ummæli, sem ég áðan nefndi hér, að voru samþykkt í bifreiðarstjórastjórnarfélaginu Þrótti um það, að bifreiðarstjórn sé að verða erfitt og jafnvel ókleift að halda bifreiðum sínum í tilskildu og nauðsynlegu lagi, eru ekkert út í bláinn, heldur er það bláköld staðreynd.

Nú gefur að vísu að skilja, að þrátt fyrir það að gengisfellingin og það álag, sem heimilað hefur verið á bátagjaldeyrinn, hlyti óhjákvæmilega að hafa beinar verðhækkningar í för með sér, svo að talsvert miklu næmi, þá er augljóst, að þessi geysilega verðhækkun er ekki aðeins bein afleiðing af gengislækkuninni og af bátagjaldeyriskerfinu, heldur er augljóst, að þessar aðstæður hafa verið notaðar til þess að leggja alveg óhæfilega á þann varning, sem hér er um að ræða, enda mun það vera staðreynd, að svo er gert. En það er þetta kerfi, sem hefur gefið möguleikana til þess, jafnframt því sem lagt var niður verðlagseftirlitið. Afleiðingin er svo þessi, sem ég hér hef verið að lýsa, að þetta er að gera bifreiðarstjórn og bifreiðaeigendum næstum ókleift að halda bifreiðum sínum í því ástandi, sem þær þurfa að vera í, og það því fremur sem kunnugt er og ekki þarf að rekja hér, — hefur enda verið gert í öðru sambandi, — að mikill fjöldi af þeim bifreiðum, sem hér eru í notkun, t. d. leigubifreiðum til mannflutninga, eru orðnar óhæfilega gamlar, vegna þess að bifreiðarstjórnar hafa ekki átt þess nokkurn kost að endurnýja þær með eðlilegum hætti, vegna þess að þeim hefur um langt árabil verið gersamlega neitað um allan innflutning á bifreiðum til þess að endurnýja bifreiðar sínar, og þessi aldur bifreiðanna veldur því, að enn erfiðara er og útgjaldafrekara að halda þeim við á þann hátt, sem gera þarf.

Ég held þess vegna, að það sé mjög sanngjörn krafa, að þessum óeðlilega og óhæfilega skatti verði létt af bifreiðarstjórnunum og bifreiðaeigendum og þeim gefinn kostur á því, eins og till. fer einnig fram á, að fá sjálfir innflutningsleyfi fyrir varahlutum til bifreiða sinna með eðlilegum hætti, svo að þeir geti á sem hagkvæmastan hátt orðið sér úti um þá og þá áreiðanlega með miklu lægra verði en þeir verða nú að borga fyrir þá, og að það geti þá orðið þeim einhver léttir í því að halda við sínum gömlu bifreiðum, svo að þeir geti notast við þær eitthvað lengur og kannske þá þangað til ríkisvaldinu þóknast að greiða eitthvað úr, meira en nú hefur verið gert, um innflutning á bifreiðum, svo að þeir geti losnað við gömlu bifreiðarnar og fengið sér nýjar, sem ekki eru þá eins viðhaldsfrekar.

Ég vænti þess vegna, að þessari till. verði vel tekið hér á hv. Alp., og þó að nú sé nokkuð

liðið á þing, — það er nú orðinn mánuður síðan þessari till. var útbýtt, þó að hún sé nú fyrst að koma til umr., — þá vinnist þó tími til þess að fá málið afgreitt og að það verði tekið tillit til þess ástands, sem bifreiðarstjórnar og bifreiðaeigendur eiga hér við að búa, og þessum óhæfilega skatti af þeim létt.

Það hefur verið ákveðin ein umr. um till., en ég geri ráð fyrir, að það sé nú samt rétt, að umr. verði frestað og till. fái athugun í n., sem þá ætti sennilegast að vera allshn.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 21. fundi í Sp., 5. des., var fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 28 shlj. atkv. og umr. frestað.

Frsm. (Magnús Jónsson): Herra forseti. Í till. þessari er gert ráð fyrir því, að skorað sé á ríkisstj. að fella niður varahluta til bifreiða af skrá um bátagjaldeyrissvörur, en veita í staðinn samtökum bifreiðarstjóra og bifreiðaeigenda innflutningsleyfi fyrir nauðsynlegu magni bifreiðavarahluta.

Allshn. hefur rætt þessa till. allýtarlega. Henni eru, svo sem segir í nál., fullkomlega ljósir þeir erfiðleikar, sem það veldur ekki aðeins atvinnubifreiðarstjórnunum, heldur einnig ýmsum öðrum, sem bifreiðar þurfa að nota við atvinnurekstur sinn, að bifreiðavarahlutar skuli vera á bátagjaldeyrisskrá og með því aukaálagi, sem því fylgir. Það var hins vegar samdóma álit n., að ef á annað borð væri eðlilegt, að slíkur skattur væri á lagður, þá væri tvímælalaust, að í ýmsum tilfellum væri ekki óeðlilegt, að hann væri tekinn af varahlutum til bifreiða. Því fer að sjálfsögðu mjög fjarri, að bifreiðar séu í öllum tilfellum nauðsynlegar, heldur mega þær oft teljast lúxus, sem svo er nefndur, og ekki brýn þörf fyrir viðkomandi mann að eiga bifreið. Ef því á að leggja á skatt sem bátagjaldeyrinn, þá er ekki óeðlilegt, að hann sé lagður einmitt á svipaðar vörur og þá bifreiðavarahluta, sem svo er ástatt með. Og varðandi bátagjaldeyrissálagið er það að segja, að það er lagt á ýmsar vörur, sem eru meiri nauðsynjavörur en varahlutar til bifreiða, sem geta ekki talizt nauðsynlegar vegna starfs manns eða atvinnu. Þar sem var um að ræða þessi tvö sjónarmið, þá var að sjálfsögðu ekki annað fyrir hendi en að íhuga, hvort hugsanleg væri sú leið að gera einhver skil þarna á milli, þannig að bátagjaldeyrissálag væri ekki innheimt af bifreiðum, sem væru notaðar til atvinnurekstrar, en hins vegar áfram innheimt af varahlutum til bifreiða, sem teljast mættu ónauðsynlegar. N. gat ekki fundið grundvöll fyrir slíkri skiptingu, svo að öruggt gæti talizt. Og þar sem hún taldi, að meðan á bátagjaldeyrislista væru margvíslegar vörur, sem segja mætti að væru fremur nauðsynjavörur en bifreiðavarahlutar almennt, þá taldi hún sér ekki fært að mæla með því, að till. yrði samþ. í því formi, sem hún er lögð

fram. Það varð því niðurstaðan í n. að leggja til, að till. yrði vísað til ríkisstj. og að hún tæki þá til athugunar, hvort auðið væri að finna einhverja slíka reglu sem ég gat um, sem gerði mögulegt að gera greinarmun á því, hvort bifreiðavarahlutar væru notaðir til atvinnurekstrar bifreiða eða hvort um væri að ræða bifreiðar, sem frekar mættu teljast lúxuseign. Ég hygg, að það sé harla erfitt að draga slíka markalinu og a. m. k. sé erfitt að gera það án sérfræðilegrar athugunar á því máli og þess vegna verði ekki önnur leið heppilegri út úr því heldur en sú að vísa málinu til ríkisstj. í trausti þess, að hún taki þetta þá til athugunar, ef auðið yrði að framkvæma einhvern aðgreining þarna í milli. Það er því till. allshn., að þessari till. á þskj. 171 verði vísað til ríkisstjórnarinnar.

Ingólfur Jónsson: Herra forseti. Það eru aðeins örfá orð í sambandi við þessa till., sem ég vildi segja hér. Út af fyrir sig er ég ekki svo óánægður með þá afgreiðslu, sem till. hefur fengið í hv. allshn., að vísa till. til hæstv. ríkisstj., en það hefði þó verið æskilegt, að n. hefði bent á leiðir í sambandi við bifreiðavarahluta þá, sem eru nauðsynlegir, og þá, sem notaðir eru í bifreiðar, sem taldar eru ónauðsynlegar. Mér skildist á hv. frsm., að hann út af fyrir sig væri því meðmæltur að undanþiggja varahluta til nauðsynlegra bifreiða þeim skatti, sem á þeim hvílir vegna bátalistans, ef það væri hægt að finna eitthvert form fyrir því. Hann taldi erfiðleika á því, og þess vegna skildist mér, að n. hefði ekki getað afgr. till. Öðruvísi en hún gerði, að till. sé vísað til hæstv. ríkisstj. í trausti þess, að hún finni eitthvert form og einhver ráð til þess að létta skattinum af bifreiðavarahlutum, sem fara í hinar nauðsynlegu bifreiðar. Og hverjar eru þá hinar nauðsynlegu bifreiðar alveg tvímælalaust? Það eru vörubifreiðar, sem notaðar eru í þágu framleiðslunnar. Það eru sérleyfisbifreiðar, og það eru ef til vill fleiri bifreiðar. En þessar tvær bilategundir eru tvímælalaust nauðsynlegar. Og ég fullyrði það, að sá skattur, sem nú hvílir á bifreiðavarahlutum í þessari bifreiðar, er mjög tilfinnanlegur á framleiðslunni, og það er nauðsynlegt að létta þessum skatti af þessum varahlutum.

Hv. frsm. sagði áðan, að bifreiðavarahlutar væru ef til vill ekki nauðsynlegri en ýmsar þær vörur og margar þær vörur, sem nú eru á bátalistanum. En ég fullyrði, að varahlutar til bifreiða, sem notaðar eru í þágu framleiðslunnar, og sérleyfisbifreiða eru miklu nauðsynlegri en nokkur önnur vara, sem er á bátalistanum, og hafa þess vegna mun hærri rétt til þess að fá undanþágu frá þessu heldur en aðrar vörur, sem eru á bátalistanum. En hvernig á að framkvæma þetta? Ég held, að það sé ekki svo ýkja erfitt að framkvæma þetta. Ef teknar eru vörubifreiðar, sem notaðar eru í þágu framleiðslunnar, og segjum sérleyfisbifreiðar, þá er ekki erfitt að finna form fyrir því að endurgreiða eigendum þessara bifreiða þann skatt, sem á þessa varahluta hefur verið lagður vegna bátagaldeyr-

isins. Það yrði að vera sama útsöluverð á varahlutunum í verzluninni, en síðan væri hægt að finna form fyrir þessu með því að endurgreiða eigendum þessara bifreiða skattana gegn vottorði frá sýslumanni og bæjarfógeta, eftir að búið væri að úrskurða það, að þessi bifreið teldist í þeim flokki, sem undanþágunnar ætti að njóta. Og í trausti þess, að hæstv. ríkisstj. taki nú þetta mál til rækilegrar athugunar, þá get ég út af fyrir sig verið ánægður með þá afgreiðslu, sem till. hefur fengið í hv. allshn.

Steingrímur Aðalsteinsson: Herra forseti. Ég hef því miður ekki fylgt með þeim umr., sem hér hafa farið fram um þessa till., því að ég var rétt að koma hér inn, og veit ekki, hvað fram hefur komið í framsögu n., en í nál., sem áður hefur verið útbýtt, er lagt til, að þessari till. sé vísað til ríkisstj. Ég get því miður ekki verið hv. allshn. sérstaklega þakklátur fyrir þessa afgreiðslu, því að ég hefði talið fulla þörf á því, að till. hefði verið samþykkt og ráðstafanir gerðar til þess að nema þær vörur, sem hér er um að ræða, af bátagaldeyrislistanum, því að eins og ég færði fullgildar sannanir fyrir í framsögu minni fyrir þessu máli á sínum tíma, þá er í skjóli þessa fyrirkomulags, sem er á sölumæðferð þessara vara, alveg óheyrilegt verð á þeim og hefur frá 1949 og fram á fyrri hluta þessa árs fjórfaldast samkv. þeim verðlista, sem ég lagði fram frá einu fyrirtæki hér í bænum, sem verzlur með þessar vörur.

Hv. allshn. virðist kannast við það í sínu nál., að atvinnubifreiðarstjórar og aðrir, sem þurfa að sæta þessum kjörum, eigi í miklum erfiðleikum með atvinnurekstur sinn vegna þessa háa verðlags. En þykist hins vegar ekki geta fundið neina leið til þess að lagfæra þetta og telur ekki sangjarnt, að þetta sé numið af bátagaldeyrislistanum fremur en ýmsar aðrar vörur, sem þar séu. Auk þess virðist n. telja, að þær vörur, sem hér er um að ræða, séu í svo mörgum tilfellum ekki nauðsynlegar, að það einnig gefi ástæðu til þess að samþykkja ekki þessa till., en þykist hins vegar ekki finna neina leið til þess að greina á milli þess, sem nauðsynlegt sé, og þess, sem ekki sé nauðsynlegt. Ég geri ráð fyrir því, að n. hljóti að kannast við það, að þær bifreiðar, sem notaðar eru til mannflutninga, svo sem áætlunarbifreiðar, og auk þess a. m. k. verulegur hluti þeirra leigubifreiða, sem notaðar eru til mannflutninga, — það má kannske segja að það mætti fækka þeim, — en að verulegur hluti þeirra sé líka nauðsynlegur, þar sem bifreiðin er þó svo að segja eina samgöngutækið, sem við höfum til slíkra flutninga hér á landi, þ. e. a. s. landflutninganna. Auk þess held ég að ekki verði á móti því mælt, að vörubifreiðar, sem notaðar eru í mjög stórum stíl til vöruflytninga, séu líka nauðsynleg flutningatæki og þá sé líka nauðsynlegt hvað allar þessar bifreiðar varðar að hafa varahluta, svo að hægt sé að halda þessum bifreiðum í því lagi, sem óhjákvæmilegt er. Að þessu marki hljóta þess vegna varahlutar til bifreiða að vera alveg bráðnauðsynlegur varn-

Varahlutar til bifreiða.

ingur. Og það er með tilliti til þess, sem till. er flutt. Hinu er svo að sjálfsögðu ekki hægt að neita, að ýmsar bifreiðar í eigu einstaklinga, sem þeir nota sér til þæginda og í ýmsum tilfellum til gamans, eru minna nauðsynlegar. En ég held, ef það er þetta, sem vakir fyrir n., að hún vilji ekki hlynna að slíkri notkun bifreiða, þá væri hægt, ef vilji væri fyrir hendi til þess, að greina þar á milli með öðrum hætti en þeim að hafa mismunandi verð á varahlutum til bifreiðanna eftir því, til hvers þær eru notaðar. Það væri t. d. mjög auðvelt með sérstökum skatti á þær bifreiðar, sem ekki væru taldar nauðsynlegar. Og það er nú svo, að einu sinni var gerður nokkur greinarmunur á þessu. Það var t. d. í sambandi við benzínskattinn og bifreiðaskattinn, eða sérstaklega þó í sambandi við bifreiðaskattinn. Þegar fyrst voru sett lög um hann, þá var hann til muna hærri á bifreiðum, sem kallaðar voru lúxusbifreiðar, heldur en atvinnubifreiðum. Síðar var þessu breytt, ekki á þann veg að gera frekari greinarmun á þessu, sem menn nú virðast vilja kalla óþarfar bifreiðar, og að þyngrja álögurnar á þær, heldur á hinn veginn, að þetta var jafnað út, svo að skatturinn kom í það horf, að hann var settur jafnpungur, hækkaður á atvinnubifreiðum til jafns við það, sem var á einkabifreiðum, svo að það virðist ekki hafa hingað til verið hér á Alp. sérstaklega mikill áhugi fyrir því að sýna nokkra andúð á því, sem mætti kalla lúxusbifreiðar eða bifreiðar, sem ekki væru nauðsynlegar. Nú virðist aftur komin hér fram sem röksemd fyrir því að samþ. ekki þessa till., að slíkar bifreiðar séu til og óþarfi sé að vera að undanþegga varahluta til þeirra því álagi, sem sett hefur verið með bátagjaldeyrisslistanum og íþyngt hefur bifreiðaeigendum almennt á þann hátt, sem ég áður hef lýst. Ég vil fyrir mitt leyti ekki taka þessa röksemd gilda, sízt af öllu eftir það, sem áður hefur gerzt í því efni hér á Alp. Ég tel, að hún sé ekki frambærileg ástæða til þess að vísa þessari þáttill. hér frá á þeim grundvelli.

Það virðist vera, að n. hafi þótt nokkur vandi á höndum með það að vísa þessari till. frá eða drepa hana með öllu, og er ég ekkert hissa á því, því að rökin fyrir því að samþ. hana eru það sterk, og þess vegna hefur n. valið þá leið að ganga ekki alveg hreint til verks og leggja til, að till. yrði felld hér, heldur að henni yrði vísað til ríkisstj. Og þau vingaþjarnlegu ummæli, sem segja má að felist hér í þessu álit n., má kannske skoða sem eins konar blóm á kistuna, og legg ég nú ekki mikið upp úr því út af fyrir sig. En í tilefni af þessari aðferð, sem n. viðhefur, þá vildi ég leyfa mér að spyrja hana, — ef til vill hefur komið eitthvað fram um það í framsöguræðu, mér er ekki kunnugt um það, af því að ég heyrði hana ekki, — en ég vildi leyfa mér að spyrja n. og hv. frsm., hvort nefndin hafi rætt þetta mál við hæstv. ríkisstj. og að hún hafi einhverja rökstudda ástæðu til þess að gera ráð fyrir því, að ríkisstj. aðhafist eitthvað í

málinu til linunar á þessum skatti og til þess að greiða fyrir því, að atvinnubifreiðarstjórn og þeir eigendur bifreiða, sem teljast verða nauðsynlegar, fái einhverja leiðréttingu sinna mála, því að ef n. hefur ekki gert þetta og hefur ekki neina rökstudda ástæðu til þess að ætla, að eitthvað slíkt verði gert í málinu, þá hefði ég talið, að það hefði verið miklu hreinlegra af henni að leggja blátt áfram til, að till. yrði drepin hér strax.

Frsm. (Magnús Jónsson): Herra forseti. Í tilefni af orðum hv. 2. þm. Rang. um það, að ég hefði sagt, að n. teldi ekki rétt að fella varahluta vegna bifreiða af bátagjaldeyrisskrá, meðan þar væru margar aðrar vörur, sem ekki væru síður nauðsynlegar, þá vil ég til að forðast misskilning taka það fram, sem ég hélt mig hafa sagt skýrt í minni framsöguræðu, að það væri hér átt við bifreiðavarahluta almennt, þ. e. a. s. að fella niður af þeirri skrá bifreiðavarahluta einnig til þeirra bifreiða, sem væru ekki nauðsynlegar til atvinnurekstrar. Ég tók það hins vegar fram, og það var eindregið álit n., að það bæri mjög að taka það til athugunar, hvort hægt væri að gera einhvern greinarmun á bifreiðavarahlutum að þessu leyti. Hv. 2. þm. Rang. benti hér á eina leið, sem hugsanleg væri í því sambandi, — ég skal ekkert um það segja, hvort hún væri framkvæmanleg eða ekki, en það er skoðun n., að það væri mjög æskilegt, ef hægt væri að finna slíka leið og gera þannig einhver skil á milli bifreiða eftir notkun þeirra. Nú er það að visu svo, að það getur alltaf verið mikið ágreiningsefni, hvaða bifreiðar ættu að falla undir slíka undanþágu og hverjar ekki. Það er nú eitt atriði málsins. En það, sem réð afgreiðslu n., var fyrst og fremst sú skoðun, að það væri ekki rétt að leggja til, að bifreiðavarahlutar almennt væru teknir út úr öðrum vörum og felldir niður af bátagjaldeyrisslistu, meðan bátagjaldeyrissálagið væri innheimt af ýmsum vörum, sem væru ekki aðeins jafn nauðsynlegar, heldur nauðsynlegri en bílanotkun og bílaeign margra manna er, sem ekki nota þær bifreiðar í atvinnuskyni. Það var því ekki verið á neinn hátt af n. hálfu að amast við bifreiðaeign almennt eða því, að hlynnt væri að bifreiðaeigendum, heldur var þetta meginsjónarmið, sem ég hygg að hv. þm. muni geta fallið á að eðlilegt sé, meðan þetta bátagjaldeyrissálag helst, að það sé reynt að gera þar skýr mörk á milli, hvað sé nauðsynlegt og hvað ekki nauðsynlegt.

Hv. flm. till. beindi þeirri fyrirspurn til n. áðan, hvort hún hefði rætt þetta mál við hæstv. ríkisstj. Það hefur hún að visu ekki gert, og ég vil benda á það, að svo sem till. er orðuð, þá er hún aðeins orðuð sem áskorun á ríkisstj. að fella þessa varahluta niður, en ekki nein fyrirmæli um það, að þetta skuli gert, þannig að mitt álit er, og ég hygg það vera skoðun n., að það muni ekki neitt fremur torvelda eðlilegan framgang og úrlausn þessa vandamáls, þó að sú aðferð væri höfð, sem n.

leggur til, að vísa till. til ríkisstj. með því fororði, sem í grg. segir, að n. telji mjög eðlilegt, að það verði kannað, hvort hægt sé að setja einhver slík mörk í sambandi við bifreiðavarahlutana. Ég vil ekki fallast á það, að þessi afgreiðsla málsins sé sú sama og hv. flm. sagði hér áðan, að drepa till. Hún getur skilað alveg jafngóðum árangri, hvort sem hún er afgreidd í þessu formi, sem n. leggur til, eða í hinu forminu, að öðru leyti en því, að ég hygg, að síðara formið, þ. e. a. s. till. n., sé líklegri til árangurs, vegna þess að ég býst ekki við, að hæstv. ríkisstj. hefði talið eðlilegt að fella varahluta til bifreiða almennt niður af báttagjaldeyrisskrá, meðan slíkt álag helzt og þarf að gera upp á milli hinna ýmsu vara, sem til landsins eru fluttar, hvort þær eiga að koma á þá skrá eða ekki. Af þeim sökum tel ég, að það sé málinu til alveg jafnmikillur þurftar að hafa þá aðferð á afgreiðslu þess, sem allshn. hefur lagt til, eins og þó að þessi almenna áskorunartill. hv. flm. hefði verið samþykkt.

ATKVGGR.

Till. á þskj. 461 um að vísa málinu til ríkisstj. samþ. með 25:6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: PP, PO, RP, SÁ, SÓÓ, SkG, VH, ÞP, ÁkJ, ÁB, BSt, EirP, GG, GJ, HÁ, IngJ, JÓs, JG, JR, JörB, KK, KS, LJóh, MJ, JPálm.

nei: StJSt, StgrA, ÁS, EOI, EmJ, GP.G.

LJós greiddi ekki atkv.

20 þm. (SB, SG, StgrSt, AE, BBen, BÓ, BrB, EystJ, FRV, GÍG, GTh, HV, HG, HelgJ, HermJ, JóhH, JS, JÁ, MJ, PZ) fjarstaddir.

2. Hafnarsjóður Ísafjarðar.

Á deildafundum 21. nóv. var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um aðstoð til hafnarsjóðs Ísafjarðar vegna skemmda og tafu á framkvæmd hafnarmannvirkja [159. mál] (A. 261).

Á 24. fundi í Sp., 10. des., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Hannibal Valdimarsson): Herra forseti. Ég flyt þáttill. á þskj. 261. Till. er flutt að beiðni bæjarstjórnar og hafnarnefndar Ísafjarðar.

Þannig er mál vaxið, að fyrir sex árum byrjaði hafnarsjóður Ísafjarðar að byggja hafnarbakka úr stáli í Ísafjarðarhöfn. Þessi hafnarbakki átti að vera 220 m langur, og við hann átti að vera 6½—7 m dýpi. Þetta átti sem sé að vera aðalathafnasvæði Ísafjarðarhafnar.

Nú hefur framkvæmd þessa verks staðið yfir í sex ár, og hefur dráttur á verkinu orðið vegna verulegra skemmda, sem á því urðu.

Þegar farið var að ramma niður fyrir járnþilinu, kom í ljós, að ekki þótti traust botnlag undir nokkrum hluta af hafnarþilinu. Verkstjórnin við verkið gerði vitamálaskrifstofunni þegar aðvart um þetta og spurðist fyrir um, hvað gera skyldi. Hafnar- og vitamálaskrifstofan sendi verkfræðing á staðinn, danskan mann, sem Kindt heitir, og hann sagði, að það væri um tvær leiðir að ræða, annaðhvort að færa járnþilið til, stytta það í annan endann og lengja það í hinn, þannig að það héldi sömu lengd, ellegar að gera vissar ráðstafanir, grafa í burt hið ótrausta botnlag, taka í burt vinnupalla, sem búið var að ramma niður, setja traust botnlag í staðinn og byggja upp vinnupallana á ný. Þessari seinni ráðleggingu verkfræðingsins var fylgt.

Þegar þessar aðgerðir höfðu farið fram, dýpkunarskipið Grettir hafði annazt gróftinn og fyllt með malarlagi í staðinn undir yfirstjórn verkfræðings frá vitamálaskrifstofunni, þá var ekki hafizt handa um framhald verksins fyrr en fyrir lá símskeyti frá vitamálaskrifstofunni um, að nú væri óhætt að hefja verkið á ný samkvæmt því, sem fyrir hefði verið mælt. Síðan var alltaf haft samband við vitamálaskrifstofuna og beðið um hennar fyrirmæli um framkvæmd verksins af verkstjóra hafnarinnar.

Öll þau gögn, sem fylgja þessu máli, eru hér prentuð á fiskj. með þáttill., þ. e. a. s., það eru bókanir hafnarnefndar jafnóðum og verkinu skilaði áfram, símskeyti frá vitamálaskrifstofunni og fyrirmæli frá henni úr bréfum um það, hvernig verki skyldi að öllu leyti haga.

Þegar búið var að ramma niður járnþilið og farið var að fylla upp bak við það, þá kom í ljós, að járnþilið seig fram og niður, svo að smátt og smátt myndaðist lægð í járnþilið, þannig að við seinustu mælingu reyndist það hafa sigið um einn metra og tíu cm. Þetta þýðir það, að eftir síðustu mælingu á þessu á s. 1. hausti taldi verkfræðingur vitamálaskrifstofunnar, að ekki væri óhætt að ljúka verkinu og byggja ofan á járnþilið, en það yrði að gera með járnþentum, steinsteyptum bita, sem væri af 110 cm hæð, og taldi ekki heldur ráðlegt að ljúka uppfyllingunni þarna bak við. Þessu verki er þess vegna að því leyti ólukið enn þá.

Nú kostaði það mikið fé á sínum tíma, haustið 1947, að gera þær varúðarráðstafanir, sem verkfræðingar heimtuðu. Í annan stað hefur komið mikill aukakostnaður á framkvæmd verksins vegna þess, að allur síðari hluti þess verður nú að framkvæmast á miklu dýrari tíma en áður. Í þriðja lagi komu svo fyrirmæli frá vitamálaskrifstofunni um það núna í fyrrahaust, að allur bakinn yrði að hækka um 25 cm, þar sem ölduborð í stormum í Ísafjarðarhöfn heimtuðu það, að bakinn væri hærri en upphaflega hafði verið ákveðið. Það verður því að bæta steinsteyptu bitalagi ofan á allan hafnarbakkann vegna þessarar ráðstöfunar, en ella hefði þess ekki þurft, þá hefði járnþilið ekki verið rammað svo djúpt niður sem gert

var. En þetta leiðir enn af sér aukinn kostnað.

Hafnarstjórn Ísafjarðar þykist enga sök eiga á þessum mistökum og telur, að þarna verði á líta á líkt og lítið hefur verið á þar, sem hafnarmannvirki hafa orðið fyrir fjárhagslegum skakkaföllum í sambandi við náttúruhamfarir. Þetta er mjög óvenjulegt tilfelli, hygg ég, hér á landi, að botnlag reynist svo ótraust, að hafnarmannvirki sigi og skemmist og framkvæmdin teyfist þannig, að af leiði mikinn kostnað, ekki aðeins kostnað, eins og ég sagði áðan, vegna þess að framkvæma verður verk- ið á dýrari tíma, heldur einnig vegna þess, að dráttarvextir af þessu mannvirki í sex ár eru orðnir allveruleg upphæð. Það, sem nú er eftir að ljúka af þessu verki, er áætlað að kosti 900 þús. kr., og það, sem búið er af verkinu, kostar á fimmtu millj. króna. Það er gersamlega útilokað, að hafnarsjóður Ísafjarðar hafi bolmagn til að risa undir þessum kostnaði, og þess vegna er farið fram á það í þessari till., að Alp. heimili ríkisstj. að greiða Ísafjarðarhöfn allt að 400 þús. kr. án mótfamlags vegna skemmda, sem orðið hafi á hafnarmannvirkjunum. Og skemmdirnar liggja í þessu, að hafnarbakkinn hefur sigið niður og fram, og verður að bæta úr því með ærnum tilkostnaði.

Ég treysti því, að hv. alpm. kynni sér þau ýtarlegu forskj., sem með þessu fylgja og eru sönnunargögn fyrir því, að hafnarnefnd Ísafjarðar leitaði í hvivetna ráða hjá vitamála- skrifstofunni, þó að það dygði ekki til. Ég tel, að þarna sé um eins óviðráðanleg atvik að ræða og þegar grefur undan hafnarmannvirki í stórsjóum, brimum, og hefur það verið bætt oft og tíðum úr ríkissjóði án mótfamlags viðkomandi hafna. Þannig eru a. m. k. þrjú eða fjögur tilfelli slík, þar sem ríkið hefur bætt án mótfamlags skemmdir, sem hafa orðið á hafnarmannvirkjum. Ég tel, að hér sé um hliðstæðu að ræða að verulegu leyti, og er a. m. k. eins ástætt um þessa höfn og þær hinar, sem bætur hafa fengið, að hér hafa þær skemmdir á orðið, sem viðkomandi höfn ræður ekki við fjárhagslega.

Ég tel svo ekki ástæðu til að fylgja þessari till. úr hlaði með fleiri orðum og legg til, að till. verði að umr. lokinni vísað til fjvn.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 28 shlj. atkv.
og til fjvn. með 27 shlj. atkv.

Á 34. og 36. fundi í Sp., 29. jan. og 4. febr., var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 37. fundi í Sp., 5. febr., var till. enn tekin til síðari umr. (A. 261, n. 608).

Frsn. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Þáttill. á þskj. 261, sem borin er fram af Hannibal Valdimarssyni, er um það að heimila ríkisstj. að greiða allt að því 400 þús. kr., án þess að mótfamlag komi á móti, vegna skemmda,

sem orðið hafa á hafnarmannvirkjum á Ísa- firði og talið er að valdið hafi miklum töfum í sambandi við framkvæmd verksins.

Fjvn. hefur athugað þessa till. og rætt um hana mjög mikið og auk þess sent hana til umsagnar til vitamálastjóra, og er svar hans birt sem fylgiskjal með nál.

Það eru færð ýtarleg rök fyrir þessari ósk hv. flm. í grg. og m. a. bent á, sem er rétt, að það eru ýmis fordæmi fyrir því, að ríkissjóður hafi greitt allháar fjárfúlgur vegna skemmda, sem orðið hafa á mannvirkjum úti um land, og það án þess að krefjast mótfamlags frá viðkomandi hafnarsjóði. Þó er þetta undantekn- ingarregla frekar en aðalregla, enda vitað, að ýmis önnur mannvirki en þau, þar sem skemmd- irnar voru greiddar að fullu úr ríkissjóði, hafa verið greidd af báðum aðilum, og skal ég ekki fara út í það nánar. En í flestum þeim tilfellum eða jafnvel öllum þeim tilfellum, þar sem rík- issjóður hefur greitt framlagið, án þess að nokkuð kæmi á móti, hafa komið til óviðráð- anleg öfl, svo sem stórbrim, ofviðri, sandburður eða eitthvað annað, er telja má til óviðráðan- legra atvika. Inn í það hafa að visu oft fléttast nokkuð umsagnir viðkomandi aðila, að ekki hafi verið gengið nægilega vel frá þessum mannvirkjum á sínum tíma og þess vegna hafi skemmdirnar orðið að einhverju leyti. Þar standa fullyrðingar á móti fullyrðingum, og fjvn. hefur að sjálfsögðu ekki haft neinar á- stæður til þess að rannsaka, að hve miklu leyti tjónin hafa orðið vegna ónógs undirbúnings frá vitamálskrifstofunni. En hitt er vitað, eins og ég tók fram áðan, að það hafa ávallt verið að verki einnig óviðráðanleg öfl frá náttúr- unnar hálfu. Og það er þess vegna, sem lögin um hafnarbótasjóð hafa nú verið endurskoðuð og þeim verið breytt, eins og hv. þm. er kunn- ugt um.

Hér er hins vegar ekki vitað að nein náttúru- öfl hafi verið að verki, um það liggja ekki fyrir neinar upplýsingar. Þó er náttúrulega möguleiki fyrir því, að hér hafi verið að verki ísrek, ef það hefur verið slík veðrátt, en um það liggja engar upplýsingar fyrir. Og fjvn. hefur enga ástæðu eða aðstöðu til þess að geta rannsakað, hvort raunverulega hefur verið hér um einhverja vanrækslu að ræða eða veilu í undirbúningi. Það hefur hún ekki tækifæri til þess að rannsaka á þessu stigi málsins, og þess vegna gat hún ekki undir neinum kringum- stæðum fallið á að leggja til að heimila að greiða, hvorki 400 þús. kr. né neina aðra upp- hæð án mótfamlags, þar sem þá væri farið beinlínis hér inn á nýja braut, sem mjög væri erfitt að fóta sig á.

Hins vegar vill fjvn. láta athuga þessi mál sérstaklega og það m. a. vegna þeirra raka, sem koma fram í grg. á þskj. 261, og þá einnig vegna þeirra annarra erinda, sem komið hafa til fjvn. í sambandi við ýmis önnur mannvirki, sem ég áður hef rætt um. Þess vegna telur n., að það sé eðlilegt, að þetta verði rannsakað mjög gaumgæfilega, eins og hún leggur til í till. sinni á þskj. 608. Þar er lagt til, að rann- sakað sé, hvort sigið stafi að álit þeirra manna,

Hafnarsjóður Ísafjarðar.

sem eiga að skoða það, af tæknilegum mistökum, er vitamálastjórninni verði gefin sök á, eða af óviðráðanlegum orsökum og þá hvers eðlis þær hafi verið, hve viðtækar skemmdirnar eru og á hvern hátt þær verði bættar að fullu; einnig hvort megi áætla, hvað endurbæturnar muni kosta, og hvort meira hefði kostað að framkvæma hafnargerðina samkvæmt öðrum till., er vitamálastjórnin gerði, og þá hversu miklu meira fé sú aðferð hefði kostað, hvort hún hefði mátt teljast öruggari og hvers vegna hún hafi ekki verið valin.

Það liggur fyrir í erindum frá hafnarsjóði Ísafjarðar, að hann hafi átt kost á því að velja um tvær gerðir í sambandi við framkvæmdirnar. Hann hafði sjálfur valið þá gerðina, sem hér um ræðir og ekki reyndist örug, og er að sjálfsögðu nauðsynlegt að vita um það í sambandi við þetta mál, hvort það hafi verið ódýrara fyrirkomulag að framkvæma verkið þannig, eða þá hvaða ástæður aðrar liggja til þess, að hafnarsjóður eða hafnarnefnd valdi að taka þessa aðferðina til að stækka mannvirkið; einnig hvort líklegt sé, að framkvæmdir hefðu ekki tafizt vegna fjárskorts, þó að engar skemmdir hefðu orðið á hafnarmannvirkinu, og ef svo er, þá hvað langan tíma. Vitamálastjóri hefur m. a. haldið því fram, eins og sést á hans bréfi, að hann telji ekki, að drátturinn stafi eingöngu af þeim skemmdum, sem hér hafa orðið, því að vitað sé, að aðrar framkvæmdir hafi dregizt fyrir féleysi, og það sé ekki ólíklegt, að þessar hefðu einnig dregizt, og þess vegna sé óeðlilegt að leggja þann hluta kostnaðarins á ríkissjóð, hvað sem liður öðrum kostnaði í sambandi við skemmdirnar, og liggur þó ekki í þessum hans orðum viðurkenning fyrir því, að ríkissjóður eigi að greiða neitt af skemmdunum.

Þá er gert ráð fyrir því, að skýrslur skoðunarmanna verði sendar ráðuneytinu fyrir 1. júní n. k. og ríkissjóður greiði kostnaðinn við þessar athuganir.

Það er að sjálfsögðu einnig ætlað til þess, að hafnarnefnd Ísafjarðarkaupstaðar verði gefið tækifæri til þess að hafa aðila við skoðunina og gera sínar athugasemdir og ábendingar í sambandi við rannsókn málsins og svo að sjálfsögðu einnig vitamálastjóra.

Eftir að þessar till. hafa verið birtar hér, á þskj. 608, ásamt nál., þá hefur n. átt samtal við hv. þm. Hafnf. (EmJ), sem einnig er vitamálastjóri, eins og kunnugt er, og hann sagði mundu gefa yfirlýsingar um það hér undir þessari umr., að þessar rannsóknir verði látnar fara fram af vitamálastjórninni og að hafnarnefnd Ísafjarðar verði þá gefið tækifæri til þess að hafa mann við, fulltrúa frá sér, til þess að gæta sinna hagsmuna undir þeim rannsóknum. Ég vil lýsa því yfir, að svo framarlega sem sú yfirlýsing fullnægir því, sem tekið er fram hér í brtt., þá mun ég fyrir hönd n. taka aftur brtt. og vænti þá einnig, að hv. flm. taki aftur aðaltill. Hvorki ég né fjvn. hefur nokkra ástæðu til þess að vantrosta því, að núverandi vitamálastjóri láti þessa rannsókn fara fram eins og til er ætlað í brtt.

Alþt. 1952. D. (72. löggjafarþing).

Hann hefur til hliðsjónar þar, hvað ætlað er til, og að því verki verði lokið fyrir þann tíma, sem ákveðið er. Og með því að hann hefur látið orð um það falla við mig, að þetta yrði gert ríkissjóði að kostnaðarlausu, þá sé ég enga ástæðu til annars en að taka slíka yfirlýsingu gilda, ef hún kemur fram. Í sambandi við það vil ég leyfa mér að upplýsa, að þegar þetta verk var framkvæmt, þá hafði núverandi vitamálastjóri ekki aðra eða meiri ábyrgð á þessum framkvæmdum en venjulegur ráðh. hefur, sem fer með þau mál, svo að það er ekki hægt að halda því fram, að hann sé í því máli neitt hliðhollur, og mun hann því geta talizt alveg hlutlaus aðili í málinu. En komi hins vegar ekki fram yfirlýsing frá hv. þm. Hafnf., sem er fullnægjandi fyrir n., eftir því sem ég hef þegar lýst, þá mun n. að sjálfsögðu óska eftir því, að brtt. komi til atkvæða og verði samþykkt.

Emil Jónsson: Herra forseti. Mig langar til, að gefnu tilefni frá hv. frsm. fjvn., að fara um þetta mál nokkrum orðum.

Það er nú svo með framkvæmd og gerð hafnarmannvirka, að þau eru tíðum með nokkuð öðrum hætti en gerð annarra mannvirka, vegna þess fyrst og fremst, að þar verður oft að tefla á tvær hættur vegna veðurlags, og það er t. d. þess vegna, að ekki er unnt að vinna þær að vetrarlagi, þegar allra veðra er von. Ef svo kemur eitthvert áhlaup eða illviðri, meðan á gerð mannvirkisins stendur, þá getur það í vissum tilfellum valdið nokkru tjóni. Eins er það líka, að eins og vinnu hefur verið hagað við hafnarmannvirki hér á landi að undanfögnu, þar sem höfð hafa verið undir í einu kannske 30 mannvirki eða fleiri, þá er það oft svo, að það er ekki auðvelt að hafa fullnægjandi eftirlit með framkvæmd verksins á öllum stöðum, vegna þess að þar eru ekki til staðar nema tiltölulega fáir verkfræðingar, venjulegast 4, sem skipta sér af þessum störfum og verða oft og tíðum meira bundnir á einum stað en æskilegt væri og geta svo ekki sinnt fullkomnum störfum á öðrum. Einnig er það að athuga, að þegar unnið er á svona mörgum stöðum eins og ég nú gat um, þá hefur ekki ævinlega tekizt að fá vana verkstjóra alls staðar til þess að standa fyrir verkum, og hafa líka af því hlotizt nokkur óþægindi.

Engu af þessu er þó sennilega til að dreifa í þessu tilfelli, sem hér um ræðir. Hér hefur það komið fyrir, að uppfylling, sem gerð var á Ísafirði 1948, hefur sigið nokkuð, eða frá því um nokkra cm og allt upp í rúman metra mest. Nú hefur hv. þm. Ísaf. farið þess á leit, að ríkissjóður bætti þetta tjón. Eftir því, sem ég hef getað séð á þeim gögnum málsins, sem fyrir liggja, — en eins og hv. frsm. tók fram, þá hafði ég ekki beint með þetta verk að gera þá, þar sem ég gegndi öðrum störfum, — en eftir því sem ég fæ bezt séð, þá mun þetta koma til af því, að botn hafi ekki verið fullkomlega traustur undir mannvirkinu og þess vegna sigi þetta niður í heilu lagi, án þess að þeir „konstruktions“-partar, sem þarna var

um að ræða, bæði festing, járn og annað, hafi að nokkru leyti gefið sig. Spurningin er þess vegna eingöngu um það í þessu tilfelli, hvernig búið hafi verið um verkið, áður en það var hafið.

Nú skýrði ég hv. fjvn., samkvæmt ósk hennar, frá því, sem fyrir lá um þetta mál, í bréfi til n., dags. 6. jan., sem prentað er hér með nál. og hv. þm. hafa getað lesið og kynnt sér. Hefur hv. fjvn. óskað eftir því, að með frekari rannsókn yrði aflað frekari upplýsinga um ýmislegt í sambandi við þetta verk, og kemur það fram í breytingum, sem n. flytur á þskj. 608. Eins og hv. frsm. sagði, hefur hann og flm. till. átt viðræður við mig um málið, eftir að þetta kom fram, og hefur sú orðið niðurstaðan af þeim viðræðum, að ég hef lagt til að taka að mér, með aðstoð verkfræðinga eða verkfræðings a. m. k., þá rannsókn, sem hér er farið fram á af hálfu n. að gera, og mér finnst það raunar eðlilegasta leiðin, frekar en að fá til þess utanaðkomandi menn á þessu stigi málsins. Sú leið er alltaf opin, ef hæstv. ríkisstj. og hv. fjvn. gera sig ekki ánægðar með þær upplýsingar, sem fram kynnu að koma við mína athugun. Ég vildi þess vegna, eins og hann óskaði raunar eftir, lýsa yfir því, að ég mun taka að mér að kynna mér þetta mál til hlítar og rannsaka það ofan í kjölinn og reyna að svara öllum þeim spurningum, sem felast í brtt. n. Ég tel víst, að þessu megi takast að ljúka áður en sá tími er liðinn, sem í till. n. segir, sem er 1. júlí n. k. Þó er þar við að athuga, að sá verkfræðingur, sem hafði umsjón með framkvæmd þessa verks og var danskur maður, er ekki lengur búsettur hér á landi, ef til hans þyrfti að ná, sem ég veit ekki um á þessu stigi, hvort talið verður nauðsynlegt, en hann var af öllum, sem til hans þekktu, talinn mjög gegn og starfshæfur maður í sinni stöðu.

Ég sem sagt vil taka að mér, eftir ósk hv. frsm. n., að leitast við að svara þeim spurningum, sem gert er ráð fyrir að svarað verði í till. n., og leggja þær fyrir hæstv. ríkisstj. og þá Alp., ef þess kann að verða óskað. Eðlilegur gangur á málinu teldi ég því að væri nú á þessu stigi sá, að till. væri vísað til hæstv. ríkisstj. í trausti þess, að þessi athugun, sem ég nú hér hef lokað, yrði látin fara fram. Afgreiðsla málsins yrði þinglegust á þann hátt.

Frsm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Ég sé ekki ástæðu til að ræða frekar efnislega þá till., sem hér er til umræðu, en mun fyrir hönd n. taka aftur brtt. á þskj. 608, eftir þá yfirlýsingu, sem gefin hefur verið, þar sem bæði ég sem form. n. og n. öll treystir fullkomlega vitamálastjóra til þess að láta rannsóknina eða athuginuna fara fram, eins og hann hefur gefið yfirlýsingu um. Ég læt það hins vegar á vald hv. flm., hvort hann dregur till. til baka eða gerir till. um að vísa henni til ríkisstj. eftir þá yfirlýsingu, sem hér hefur komið fram, en fyrir hönd n. tek ég aftur þá till., sem er á fyrr nefndu þingskjali.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Ég hefði að sjálfsögðu óskað þess, að þessi till. hefði fengið samþ. hér á Alp. Ísafjarðarkaupstaður hefur orðið þarna fyrir miklu tjóni, og það tjón er svo stórfellt, að hafnarsjóður Ísafjarðar á erfitt með, eins og nú standa sakir, að rísa undir því fjárhagslega. Ég taldi það algæra hliðstæðu við það, sem áður hefur gerzt, að þegar félitlir hafnarsjóðir hafa orðið fyrir miklu fjárhagslegu áfalli í sambandi við hafnargerðir, þá hefur í nokkrum tilfellum ríkissjóður hlaupið undir baggann, haldið gerð mannvirkja, sem fyrir skemmdum urðu, áfram og greitt það, sem kostaði að bæta skemmdirnar, án mótframlags úr héraði. Formlegast taldi ég — og það gerði ég raunar í samráði við form. fjvn. — að flytja um þetta sérstaka þáttill., svo að málið yrði rækilega kynnt þingheimi, áður en tekin yrði ákvörðun um það að hlaupa þarna undir baggann líkt og annars staðar hefur verið gert á miklu óformlegri hátt og oft og tíðum eftir á, án þess að Alp. vissi um það fyrr en síðar.

Ísafjarðarkaupstað reið og á að geta lokið þessu mannvirki, sem nú hefur staðið yfir nokkuð á sjöunda ár, fyrir næsta sumar, með því að það hefur nú verið sótt um að byggja þýðingarmikil mannvirki fyrir atvinnulífið á Ísafirði á uppfyllingu við þennan umrædda hafnarbakka, sem fyrir skemmdunum hefur orðið. En við það, að Alp. fæst nú ekki til þess að taka afstöðu til þessa máls, verður líklega að synja því þýðingarmikla atvinnufyrirtæki, sem þarna ætlaði að reisa mannvirki á uppfyllingunni við hafnarbakkann, um aðstöðu til þess á komandi sumri. Þetta verður afleiðingin af þessum drætti, sem á málinu verður, þó að rannsókn kunni að verða lokið fyrir 1. júlí í sumar.

Þegar það varð ljóst, að hv. fjvn. fékkst ekki til að mæla með þessari till. til samþykktar, þá sá ég ekki annað en að næstbesti kosturinn væri sá að fylgja till. í því breytta formi, sem fjvn. gat fallið á, sem sé, að það yrði skipuð hlutlaus n. til þess að rannsaka þessar skemmdir, sem á hafnarbakkann hafa orðið, og orsafirnar til þeirra. Ég var sannfærður um, að það mundi koma í ljós við slíka hlutlausu rannsókn, að hafnarnefnd Ísafjarðar og trúnaðarmenn hennar hefðu í einu og öllu farið eftir fyrirráðum þeirra sérfræðinga, sem yfirstjórn verksins höfðu á hendi fyrir hönd vita- og hafnarmálastjórnarinnar, og að hafnarnefndin á Ísafirði yrði þannig á engan hátt dregin til ábyrgðar fyrir þeim skemmdum, sem orðið hafa. Og ég er sannfærður um það, hvernær sem rannsókn fer fram á þessu, að niðurstaðan hlýtur að verða sú. Þess vegna er ég ákaflega fús til þess út af fyrir sig, að afgreiðsla málsins síðar, í höndum ríkisstj. eða Alp., verði háð slíkri niðurstöðu.

Ég skal svo ekki fara inn á efnishlið þessa máls við þessa umr. Ég hef lýst þessu máli rækilega hér við 1. umr. málsins og mun nú aðeins lýsa því yfir, að ég fellst á, að þáttill. á þskj. 261 verði vísað til hæstv. ríkisstj. í trausti þess, að hún feli vitamálastjórninni að

rannsaka orsakir þessara skemmda, sem þarna hafa orðið, og það, hversu mikið muni kosta að bæta skemmdirnar, og þá vænti ég þess, að Ísafjörður verði látinn fá svipaða aðstoð og aðrar hafnir hafa fengið, þegar orðið hafa stórskemmdir á hafnarmannvirkjum, sem hafnaryfirvöld viðkomandi staðar verða ekki dregin til ábyrgðar fyrir. Ég fellst sem sé á, að till. verði vísað til ríkisstj. í trausti þess, að hlutlaus rannsókn fari fram.

Frsm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Það er aðeins út af ummælum hv. þm. Ísaf., að ég neyddist til þess að taka hér aðeins til máls. Hann sagði, að það væri vegna þess dráttar, sem hefði orðið á þessu máli hér hjá fjvn., að ekki væri nú hægt að leyfa að byggja á þessu mannvirki aðkallandi verk. (Gripð fram í.) Já, mér þykir vænt um að heyra það, að hv. þm. segir, að það sé misskilningur, því að fjvn. á enga sök á því, að ekki sé hægt að halda áfram þeim framkvæmdum, sem hann ræddi um. Það er síður en svo. Fjvn. gat ekki undir neinum kringumstæðum lagt til, að greiddar væru 400 þús. kr. úr ríkissjóði mótframlagslaust, fyrr en fyrir lægju frekari upplýsingar í málinu, en það hef ég skýrt áður í minni framsögu. Ef hins vegar svo sterk rök liggja að því, að það beri að bæta þetta mótframlagslaust, þá á hv. þm. aðgang að hafnarbótasjóði samkvæmt fyrirmælum laga þar um, og þarf það þá ekkert að tefja framkvæmdir. Vitað er það og hins vegar, að slíkar framkvæmdir sem hér um ræðir, sem kosta nærri hálfa millj. kr., hefðu nú ekki verið gerðar svo snemma á þessu ári, að ofan á þær hefði verið hægt að byggja mikið af húsum og það áður en vitað var þá, hvort þær umbætur, sem gerðar væru, væru nægilega tryggar. Þetta var annað atriðið. — Hitt atriðið er, að það felst ekki — og það vil ég taka fram — í till. fjvn. neitt loforð um það, fyrr eða síðar, að ríkissjóður taki að sér að greiða þær skemmdir, sem hér hafa orðið á. Það eina, sem felst í till. n., er það, að málið verði rannsakað, síðan verði gögnin lögð fyrir það Alþ., sem ætlað er til að taki ákvörðun um bætur, og það liggja engin loforð frá núverandi fjvn. um, að þetta verði bætt mótframlagslaust. — Þetta vildi ég láta koma fram í þingtiðindum.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Það er algerður misskilningur af hendi hv. form. fjvn., að ég hafi nokkuð sakað fjvn. fyrir að hafa tafið málið eða legið á því. Hitt sagði ég, að afleiðing þess, að Alþ. tæki nú ekki efnislega afstöðu til málsins og afgreiddi það ekki á þessu þingi, yrði sú, að ekki yrði hægt að hefjast þarna handa fyrr en að rannsókn lokinni, þ. e. a. s. fyrr en eftir mitt sumar. En strax á næsta vori hefði þurft að hefja byggingu mannvirkja í þjónustu atvinnulífsins á Ísafirði á uppþyllingunni við þennan hafnarbakka. Og það er þessi dráttur, sem ég lýsti áðan, sem kemur til með að verða mjög bagalegur og dýr Ísafjarðarkaupstað, af því að

Alþ. fæst ekki til að taka efnislega afstöðu til málsins nú og þykir nauðsyn á rannsókn.

Hins vegar tel ég það líka alveg að tilefnislausu hjá hv. form. fjvn. að koma hér sérstaklega til þess að lýsa því yfir, að fjvn. hafi ekki gefið nein loforð um að bæta það tjón, sem hér hafi á orðið. Það hafði enginn hermt neitt slíkt loforð upp á hv. fjvn., því að hún hefur enga þá raun sýnt í þessu máli, og var þess vegna alveg að tilefnislausu fram tekið. Hitt er vitanlegt, að úr því að rannsókn á að fara fram, þá bíður það þangað til sú rannsókn hefur legið fyrir, að hæstv. ríkisstj. eða Alþ. kannske næst taki afstöðu til málsins efnislega.

Ég sé svo ekki ástæðu til að orðlengja frekar um málið, en tel, að oft hafi nú Alþ. að fengnum ófyllri og lakari upplýsingum en hér liggja fyrir í grg., sem eru útdrættir úr fundargerðabókum hafnarnefndar frá því að verkið hófst og þangað til á s. l. hausti, tekið ákvarðanir um jafnvel stærri mál en þetta. Þetta þýðir í raun og veru það, að farið var fram á 400 þús. kr. mótframlagslausa greiðslu úr ríkissjóði, sem ríkissjóður samkv. hafnarlögum kæmi undir öllum kringumstæðum til að borga ½ hluta af, og þá er þetta um eða innan við 200 þús. kr., sem gæti komið á ríkið að borga meira, ef Alþ. gerði sérstaka ályktun um að borga þetta tjón án mótframlags af hendi hafnarsjóðs Ísafjarðar.

Emil Jónsson: Herra forseti. Ég vil aðeins taka það fram hér út af því, sem hv. þm. Ísaf. sagði, að mér er ekki kunnugt um annað en að rúmur helmingur af bakkanum sé um það bil frá genginn og í fullu lagi, eða á annað hundrað metrar, ef ég man rétt, og að þau mannvirki, sem um hefur verið talað að reisa á bakkanum, séu á þessum hluta hans. Og ég tel, að þótt þessu máli verði ekki lokið eða því verði frestað fram til 1. júlí n. k., þá muni verða nægilegt verkefni fyrir Ísfirðinga að vinna á þeim hluta bakkans, sem þegar er fullgerður, þó að frestað sé að taka ákvörðun um hinn.

Hannibal Valdimarsson: Mér þykir nú ærið nóg, herra forseti, um misskilning í þessu máli. Það er ekki við þann hluta hafnarbakkans, sem fullgerður er, sem á að reisa það mannvirki, sem ég hér hef minnst á. Það er einmitt við þann hlutann, sem er ófullgerður vegna skemmdanna, sem h/f Ísfirðingur, togarafélagið á Ísafirði, hefur sótt um að byggja stórt fiskverkunarhús, og samkvæmt skipulagi hafnarinnar verður það ekki byggt svo nálægt bátahöfninni, að hægt sé að byggja það við þann hluta hafnarbakkans, sem nú er fullgerður. Það er vitanlegt, að það hefði þurft að byrja á þessu mannvirki núna í maímánuði í vor, en rannsókninni verður sennilega ekki lokið miklu fyrir júlíbyrjun. Þetta kemur því vissulega til þess að torvela togarafélaginu að hefja byggingu síns mikla og dýra mannvirkis, sem er þó brýn nauðsyn á að geta byggt. Og það er

annar aðili en hafnarsjóður Ísafjarðar, sem á að reisa það mannvirki og kosta, svo að það hefði sannarlega vel getað verið í gangi hvort tveggja, áframhaldið á byggingu þess hafnarbakka, sem nú hefur staðið yfir að byggja á sjöunda ár, og bygging þess mannvirkis, sem nú er orðið aðkallandi að byggja fyrir privatfyrirtæki í bænum. Menn virðast því hafa sýnt meiri rósemi í þessu heldur en efni standa til. Hér var vissulega þörf á því, að málinu gæti miðað áfram og hægt væri að taka á því þannig, að því lyki. Það er auðsætt mál, að við það, að nú verður að framkvæma síðari

hluta mannvirkisins á miklu dýrari tíma en ella hefði orðið, þá kemur mikill kostnaður af því einu, auk þess sem það kostar mikið fé að bæta skemmdirnar, svo að nemur hundruðum þúsunda króna áreiðanlega.

Ég lofaði því áðan að fara ekkert inn á efnishlið málsins og skal halda mér við það. Þetta mál verður sennilega með gögnum lagt fyrir Alþingi næst.

ATKVGR.

Till. frá þm. Hafnf. um að vísa málinu til ríkisstj. samþ. með 28 shlj. atkv.

Pingsályktunartillögur ekki útræddar.

1. Viðbótarsamningur við Norður-Atlantshafssamninginn.

Á 1. fundi í Sp., 2. okt., var útbýtt:

Till. til þál. um aðild Íslands að viðbótarsamningi við Norður-Atlantshafssamninginn varðandi skuldbindingar aðildarríkja þess samnings gagnvart varnarbandalagi Evrópu (European Defence Community) [15. mál] (A. 15).

Á 4. fundi í Sp., 9. okt., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 15. fundi í Sp. 15. okt., var till. tekin til einnar umr.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Svo sem kunnugt er, þá er í ráði að stofna sérstakt varnarbandalag Evrópu, sem á að vera í nánú sambandi við Atlantshafsbandalagið, og hefur því þótt nauðsynlegt að gera viðbótarsamning við hinn upphaflega Atlantshafsbandalagssamning um það, að sú ábyrgð eða trygging, sem veitt er ríkjum í Atlantshafsbandalaginu, taki einnig til aðila varnarbandalags Evrópu. Þetta hefur þó efnislega enga breytingu í för með sér frá því, sem verið hefur, þó að það sé formsbreyting, þar sem ábyrgðin eða tryggingin tekur nú þegar til allra þeirra landa, sem hér eiga hlut að máli; þó með þeirri breytingu, að þar sem ábyrgðin eða tryggingin nær nú til hernámsliða bandalagsríkjanna í Evrópu, þ. e. a. s. í Þýskalandi, og þá þar með til þess, ef á þau verður ráðizt í Þýskalandi, og á Þýskaland yrði ekki ráðizt eins og nú standa sakir, nema á þessi hernámslið væri fyrst og fremst ráðizt, þá er nú ætlað til þess, að sambandslýðveldið þýzka gerist beinn aðili samningsins og ábyrgðin taki því formlega til þess. Hér er því einungis um formsbreytingu að ræða, en ekki skuldbindingu, sem út af fyrir sig láti ábyrgðina eða trygginguna ná til stærri landssvæða en fram að þessu hefur verið. Þar sem þetta varnarbandalag Evrópu mun, ef það kemst á stofn, veita mjög aukna tryggingu fyrir vörnum Vestur-Evrópu og þar með mjög auka líkurnar fyrir því, að friður haldist í heiminum, þá er ein-sýnt að fallast á þann viðbótarsamning, sem hér um ræðir, og legg ég til, að hv. Alp. geri það af sinni hálfu.

Finnbogi R. Valdimarsson: Herra forseti. Í fyrra var samþykktur hér á hv. Alp. viðbótarsamningur við Norður-Atlantshafssamninginn frá 1949, og var sá samningur um það, að Grikkland og Tyrkland yrðu tekin inn í tölu þeirra ríkja, sem væru í Norður-Atlantshafsbandalaginu. Þá voru alpm. beðnir að samþykkja, að Íslendingar gengju í hernaðarbandalag við Grikki og Tyrki, tækju ábyrgð á landamærum þeirra ríkja og skuldbyndu sig til þess, að ef til árekstra kæmi á landamærum þeirra ríkja, sem þau teldu árás á sig, þá litu Íslendingar einnig á það sem árás á Ísland. Átti í þessu, að því er talið var, að felast mikið aukið öryggi fyrir Íslendinga. Nú liggur hér fyrir nýr viðbótarsamningur við Atlantshafsbandalagssamninginn, og er ekki að efa, að hér finnist enn nógu margir menn til þess að samþykkja hann, því að reynslan hefur sýnt, að það virðast vera hér nógu margir til þess að samþykkja hvað sem hæstv. utanrrh. leggur fyrir þingið, ef það er talið afleiðing af því, sem gert var árið 1949, þegar Ísland var tekið inn í Atlantshafsbandalagið. Menn virðast ætla, að það verði að taka öllum afleiðingum af því, sem þá var gert, með því að samþykkja allt, sem þetta bandalag gerir, en það er alkunnugt, að í því bandalagi eru það Bandaríkin ein, sem ráða stefnunni, og svo er um þennan viðbótarsamning og það, sem bak við hann felst.

Af hálfu hv. stjórnarflokka hér hefur alltaf verið reynt að láta líta svo út sem það séu aðeins tvær stefnur: uppi í heiminum, stefna Bandaríkjanna og hins vegar stefna Ráðstjórnarríkjanna og þeirra bandamanna. En einmitt í sambandi við umræður um þessa samninga og þá stefnu, sem á bak við þá felst, hefur komið í ljós, að þetta er alls ekki svo. Úti í Evrópu eru mjög sterk öfl, sem standa á móti þeirri stefnu, sem felst í þessum viðbótarsamningum. Þingflokkur brezka Verkamannaflokksins hefur t. d. samþykkt að berjast af alefli gegn því, sem felst í þessum viðbótarsamningum og er aðalatriði þeirra, en það er endurhervæðing Vestur-Þýskalands. Og sú stefna þingflokks brezka Verkamannaflokksins var rækilega staðfest af nýafstöðnu flokksþingi hans. Þýzkir jafnaðarmenn hafa árum saman barizt af alefli gegn endurhervæðingu Þýskalands undir forustu hins nýlátna foringja síns, Schumachers, og nýafstaðið flokksþing þýzka Sósíaldemókrataflokksins tók af öll tvímæli um það, að sá flokkur mun enn halda áfram þeirri baráttu, sem háð hefur verið af hans hálfu.

gegn því, að þessi viðbótarsamningur og þeir samningar, sem standa í sambandi við þennan viðbótarsamning, sem hér liggur fyrir, verði staðfestir af vesturþýzka þinginu í Bonn. Það er þess vegna allsends óvíst, að það, sem er skilyrði og forsenda þess, að þessir viðbótarsamningar gangi í gildi og verði að veruleika, eigi sér stað. Og hvað sem verður um þessa innlimun Þýskalands í Atlantshafsbandalagið og endurhervæðingu þess, hvort sem það tekst nú að fá það fram á því þingi, sem nú er í Vestur-Þýzkalandi, eða ekki, þá er hitt víst, að þýzki jafnaðarmenn gera sér vonir um það, að í kosningum, sem eiga að fara fram í Þýzkalandi innan eins árs, muni þeim takast að auka mjög áhrif sín og fylgi. Þeir hafa lýst því yfir, að þeir muni þá hiklaust afturkalla þá samninga, sem gerðir hafa verið af núverandi ríkisstjórn Vestur-Þýskalands í þessu efni.

Nú á Alþingi Íslendinga að verða fljótt til og samþ. fyrir sitt leyti þessa viðbótarsamninga, áður en það er séð, hver verður niðurstaðan af þeirri hörðu baráttu, sem verður háð um þá stefnu, sem í þeim felst, en sú baráttan mun fara fram á þingum aðildarríkja Atlantshafsbandalagsins hinna helztu, eins og Bretlands og ekki síst í Þýzkalandi sjálfu. Það má vera, að hér finnst ekki þeir jafnaðarmenn, sem vilji vekja athygli á baráttu jafnaðarmanna úti í Evrópu gegn þessari stefnu, sem Bandaríkin eru að knýja fram gegn mótmælum allra frjálslyndra aflla, sem nú eru til í stjórnmálum Evrópu. En það er ekki vafi á því fyrir þá, sem fylgjast með baráttu jafnaðarmanna í Bretlandi og Þýzkalandi gegn þessari stefnu og þeim möguleikum, sem eru á því, að þeir flokkar fái aukin áhrif í náinni framtíð, að það er enn sem komið er mjög hæpið, að þessi stefna Bandaríkjanna nái fram að ganga. Brezki og þýzki jafnaðarmenn líta svo á, að þetta ríkjabandalag, sem Bandaríkin eru að reyna að koma upp og kallað hefur verið litla Evrópubandalagið og Þýzkaland á að vera eitt ríki í, muni verða undir mjög miklum áhrifum Bandaríkjanna og verða stjórnað af mestu afturhaldsöflunum, sem eru til í þessum löndum. Það er þeirra stefna og þeirra vilji, sem Bandaríkin eru hér að knýja fram.

Ég átti ekki sæti hér á hv. Alþingi, þegar sú ákvörðun var tekin, að Ísland gerðist aðili að Atlantshafsbandalaginu. En ég var því eindregið andvígur og ég lít svo á, að þó að það spor hafi verið stigið, þá sé alls ekki þar með sagt, að Ísland eigi að taka hverju, sem að því er rétt í áframhaldi af því.

Í fyrra urðum við að taka við erlendu herliði. Var það fengið fram með því, sem ég tel hiklaust falskar forsendur og blekkingar, en þá var talið, að það væri rökrétt og óhjákvæmileg afleiðing af þátttöku okkar í Atlantshafsbandalaginu. En jafnvel þeir menn, sem greiddu atkv. og börðust hér á Alþingi gegn Atlantshafssamningnum, virtust í fyrra líta svo á, að það væri ein af nauðsynlegum, óhjákvæmilegum afleiðingum þátttöku okkar í því, að við tækjum hér við erlendu herliði þvert ofan í þær yfirlýsingar og þær skýringar, sem voru

gefnar á eðli þess samnings, þegar hann var gerður. Nú er ársreynsla fengin af því, og það virðist eins og ýmsir þeirra, sem í fyrra töldu sig ekki geta staðið á móti því, að erlent herlið kæmi hingað, vegna þess að það væri bein afleiðing af þátttöku okkar í Atlantshafsbandalaginu, séu nú farnir að hugsa sig um á ný, og tel ég það vel farið, ef þeim reyndist fjölga, sem sæju, að ýmsar afleiðingar þess geta orðið háskalegar fyrir Íslendinga. En ég vona líka, að þeim fjölgi, sem gera sér það ljóst, — eins hér eins og úti í löndunum, sem ræða ræki-legal þessa stefnu í alþjóðamálum og þessa samninga, sem nú eru lagðir hér fyrir, — að þó að Bandaríkin séu að visu voldug þjóð og virðingarverð um margt, þá er ekki þar með sagt, að það sé allt viturlagt og rétt, sem reynt er að koma fram af þeirra hálfu. Það er svo með þessa samninga, að það er ekki, eins og ég sagði áður, séð enn, hversu mikils sú mikla móttáða verður megnug, sem hefur komið fram úti í Evrópu gegn þeirri stefnu, sem í þeim felst. En það er alveg víst, að þeirri baráttu verður haldið áfram og henni mun aukast fylgi. Ég mun ef til vill síðar við tækifæri gera nánari grein fyrir því, hvers vegna ég mun hiklaust greiða atkv. á móti þessum samningum og þeirri þátttöku um fullgildinguna þeirra, sem hér liggur fyrir.

Stefán Jóh. Stefánsson: Herra forseti. Það voru aðeins nokkur orð út af vissum atriðum í ræðu síðasta alþm., sem hér tók til máls rétt áðan, út af afstöðu brezkra og þýzkra jafnaðarmanna til þessa máls, sem hér liggur fyrir. Þar var hvorki rétt né nákvæmlega frá skýrt í ræðu þm. Hvað brezka jafnaðarmenn varðar, þá hafa þeir lýst því yfir, og það var gömul yfirlýsing frá fyrrv. forsrh., Clement Attlee, um það, að Alþýðufli. eða Jafnaðarmannafl. brezki vildi fyrir sitt leyti leyfa Þýzkalandi að hervæðast, en með ákveðnum skilyrðum af hálfu flokksins, og þau skilyrði voru, að Bandaríkin færu ekki að veita fjárhagsaðstoð eða aðstoð með sendingu vopna og annarra slíkra hluta til Þýskalands, fyrr en búið væri að sjá öðrum ríkjum Norður-Atlantshafsbandalagsins fyrir nægilegu í þessu efni. Það var einmitt utanrrh. brezku jafnaðarmannastjórnarinnar, Morrison, sem um þetta ræddi ýtarlega í Bandaríkjunum á sínum tíma, og segja má, að brezki Jafnaðarmannaflökkurinn sé „prinsipielt“ fylgjandi því, að Þýzkaland verði einn þáttur í varnarsamtökum Norður-Atlantshafsbandalagsins. — Þetta er nú það, sem við kemur afstöðu brezkra jafnaðarmanna.

Þá skal ég snúa mér að afstöðu þýzkra jafnaðarmanna, og hún er sú, eins og kom skýrlega fram á nýafstöðnu þingi þeirra, að þeir vilja fyrst, áður en nokkuð verður ákvarðað um inngöngu vesturþýzka lýðveldisins eða bandalagsins inn í Atlantshafsbandalagið eða varnarsamtökin, freista þess, eftir því sem þeir frekast geta, að sameina allt Þýzkaland í eitt ríki. Þeir hafa samtímis lýst yfir því, að þeir séu í meginatriðum fylgjandi þátttöku Þýzka-

lands, sameinaðs Þýskalands, í varnarsamtökum Norður-Atlantshafsbandalagsins.

Ég vildi bara leiðrétta þessa frásögn hv. þm., af því að annaðhvort gætti í ræðu hans mikils misskilnings eða löngunar til þess að skýra ekki nákvæmlega rétt frá. En þannig er sagan rétt sögð í höfuðatriðum. — Að öðru leyti sé ég ekki ástæðu til að snúa mér að sjálfu þessu frv., sem hér liggur fyrir, en vildi aðeins upplýsa þetta varðandi afstöðu jafnaðarmanna-flokkanna í Bretlandi og Vestur-Þýskalandi.

Finnbogi R. Valdimarsson: Ég skal ekki tefja þessar umr. Það er aðeins út af ummælum hv. síðasta ræðumanns. Hann vildi telja, að ég hefði farið ónákvæmlega og jafnvel rangt með um afstöðu brezkra og þýzkra jafnaðarmanna til þessa máls, til þeirrar stefnu, sem hér er um að ræða eða felst í þeim samningum, sem hér eru til umr. Ég sé nú ekki, hvað honum tókst að hrekja af því, sem ég sagði um afstöðu þessara merku flokka.

Þýzkir jafnaðarmenn skilja það, og foringi þeirra nýkosinn, Ollenhauer, gerði það alveg ljóst á flokksþingi þeirra nýafstöðnu í Dortmund, að vegna þess, að sameining Þýskalands og innlimun þess nú í Atlantshafsbandalagið eða Litla varnarbandalagið geta alls ekki farið saman, verða þýzkir jafnaðarmenn og eru á móti innlimun Þýskalands nú í þetta varnar-kerfi. Það er alveg skýr afstaða þeirra. Þeir verða, þegar það kemur til umr. og úrslita, hvort eigi að staðfesta þessa samninga, að vera á móti þeim, vegna þess að þeir munu endanlega koma í veg fyrir sameiningu Þýskalands, sem er fyrst og fremst áhugamál þýzka Jafnaðarmannaflokksins.

Um afstöðu brezkra jafnaðarmanna hefði hv. þm. getað frætt þingheim betur en hann gerði, því að á flokksþingi þeirra var það alveg ljóst, að þau öfl, sem standa sterkast á móti endurhervæðingu Þýskalands og gegn yfirgangi Bandaríkjanna í þessum málum, gengu þar með hreinan og skýran sigur af hólmi innan flokksins.

Stefán Jóh. Stefánsson: Herra forseti. Ég þarf nú í raun og veru sárfaðu að bæta við það, sem ég áður sagði, af því að hv. 7. landsk. staðfesti alla mína frásögn, eins og líka var ekki hægt annað að gera. En hans frásögn í fyrri ræðu var lituð af því, og ég veit, að þm., sem hafa á hann hlustað, hafa komist að þeirri niðurstöðu, að brezkir og vesturþýzkir jafnaðarmenn væru andvígir því, að Þýskaland tæki þátt í varnarsamtökum Norður-Atlantshafsbandalagsins beint eða óbeint með samtökum við nágrannaríkin, sem hefðu svo nánin tengsl aftur við Norður-Atlantshafsbandalagið, eða beinlínis með inngöngu í varnarbanda-lag Norður-Atlantshafsríkjanna, þegar þar að kæmi. Það er því talsvert ólíku saman að jafna frásögn þeirri, sem ég hef nú hér gefið, og frásögn hv. 7. landsk. í fyrri ræðu hans, enda var tilgangurinn með frásögn hans sá að reyna að koma því inn, að jafnaðarmenn í Bretlandi og Vestur-Þýskalandi væru að verða

andvígir varnarsamtökum Norður-Atlantshafsbandalagsins. En því fer viðs fjarri, eins og ég hef nú þegar skýrt frá.

Það kann að verða, því miður, nokkur dráttur á því, að Þýskaland allt sameinist í eitt lýðræðisríki, og ég veit það með vissu, að þýzkir jafnaðarmenn vilja ekki biða í það óendanlega eftir því, að Rússum þóknist að ganga til samninga við Vesturveldin um sameiningu alls Þýskalands, en þeir vilja, eins og öll vesturþýzka þjóðin, gera allt það, sem í þeirra valdi stendur til þess að gera nú tilraun, þó að hún taki einhvern tíma, til þess að sameina alla þjóðina í eitt ríki. Ég veit það af æðimörgum viðtölum við þýzka jafnaðarmenn, að þeir gera sér ekki of háar hugmyndir um, að þetta takist, en þeir hafa sagt: Við þurfum að hafa þolinmæði, eins og nú verður að beita þolinmæði í 18 mánuði eða þar um bil í friðar-eða vopnahléssamningunum í Kóreu. Og Sameinuðu þjóðirnar hafa sýnt, að þær eiga til slíka þolinmæði, þegar á liggur. Við viljum enn með þolinmæði prófa, eftir því sem við mögulega getum, að beita áhrifum okkar til þess, að Þýskaland verði allt sameinað í eitt ríki, af því að við óttumst, að ef það verður ekki, muni það leiða til bróðurvíga innan þýzku þjóðarinnar, ef þessi tvö ríki, Vestur- og Austur-Þýskaland, verða endanlega sundur-greind.

Það var líka annað og meira, sem þýzki Jafnaðarmannaflokkurinn lýsti yfir á nýafstöðnu þingi sínu og hv. 7. landsk. þm. gat ekki um, að hann setti stefnu sína þá, að landamæri Þýskalands yrðu þau sömu og voru 1937. Ég hygg, að það verði við ramman reip að draga hvað snertir Rússland, þar sem Pólland hefur fengið verulegan hluta af því, sem var Þýskaland 1937, og aftur Rússar verulegan hluta af því, sem var Pólland 1937. En þetta er stefna þýzkra jafnaðarmanna, og stefna þýzkra jafnaðarmanna er einnig sú, að frjálst og sjálfstætt lýðræðisríki, sameinað í eina heild í Þýskalandi, verði einn hlekkurinn í varnarkeðju Norður-Atlantshafsbandalagsins. Þeir eru í meginreglum fylgjandi Norður-Atlantshafsbandalagi, og veit ég það bæði — eins og ég sagði áður — af mörgum viðtölum við m. a. núverandi formann flokksins, Ollenhauer, og fleiri um þetta atriði.

Varðandi afstöðu brezka Jafnaðarmannaflokksins á nýafstöðnu þingi hans nú, þá finnst mér ekkert benda til þess, að flokkurinn breyti til um stefnu sína í utanríkismálum yfirleitt. Og stefna hans í utanríkismálum er að vera öflugur þátttakandi í varnarsamtökum Norður-Atlantshafsbandalagsins og að láta brezka ríkið hervæðast á þann hátt, að það geti orðið fyrir sitt leyti þar sterkur hlekkur í keðjunni. Hitt er annað mál, alveg eins og Churchill hefur orðið að fara inn á með sína stjórn, að sú áætlun um hervæðingu í Bretlandi, sem flokkarnir tveir voru að verulegu leyti sammála um, verði örðugt að framkvæma á þann hátt, að ekki gangi út yfir félagsleg gæði alþýðunnar í landinu. Brezkir jafnaðarmenn munu aðeins vilja hafa þá einu

takmörkun á hervæðingu Bretlands, að hún gangi ekki út yfir félagsleg gæði alþýðunnar. Það hefur ekkert komið fram, hvorki á flokksþinginu né í yfirlýsingum Attlees og annarra, sem bendi til nokkurra stefnubreytinga. Og þó að Bevan væri kosinn í miðstjórnina ásamt 6 félögum sínum, þá bendir það ekki heldur til þess, að Jafnaðarmannaflokkurinn brezki breyti um stefnu í utanríkismálum yfirleitt. Það er oft blæmunur á skoðunum manna innan flokksins varðandi t. d. Bandaríkin og þátttöku þeirra í heimsálunum. Ég hef lesið nokkuð ýtarlega ræður, sem hafa verið fluttar á seinasta brezka Alþýðuflokksþinginu, og vil leyfa mér að benda á, að einn af höfuðmönnum brezka Jafnaðarmannaflokksins sagði þar, að baráttan gegn Bandaríkjunum, sem væri jafnvel uppi hjá sumum flokksmönnum, væri algerlega ósósíalistisk og að það væri víðs fjarri því, að brezki Jafnaðarmannaflokkurinn mundi hefja þann fána við hún.

Ég held þess vegna, að það sé víðs fjarri réttu lagi að vitna til andstöðu brezkra og vesturþýzkra jafnaðarmanna, bæði út af Atlantshafsbandalaginu yfirleitt og út af þátttöku Þýskalands, þegar þar að kemur, í frjálsum varnarsamtökum Vestur-Evrópu.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Það þarf út af fyrir sig ekki að furða sig á því, þó að þeir, sem voru á móti þátttöku okkar í Atlantshafsbandalaginu, — hafa verið það og eru það enn, — séu á móti þeirri viðbót, sem hér er verið að gera, vegna þess að þessi viðbót styrkir samtökin frá því, sem verið hefur.

Hinu verð ég að mótmæla, að í því, að einstakir þm. gagnrýna einhvern þátt eða hluta samninganna, sem voru gerðir um varnarliðið hér á landi, og framkvæmd þeirra samninga og telja, að ríkisstj. hafi þar linlega á haldið, — að í því út af fyrir sig felist það, að þeir séu nú hornfir frá sinni stefnu. Það er auðvitað þeirra að segja til um sína skoðun, en ekki annarra. En hitt má öllum vera vitanlegt, að það er einn meginþáttur lýðræðisins, frjáls skipulags, að menn bera fram sínar athugasemdir, að menn gagnrýna jafnvel þær ráðstafanir, sem þeir í heild eru sammála. Auðvitað geta slíkir annmarkar komið fram, að menn breyti um afstöðu til sjálfs meginmál-efnisins. En af því einu, að menn beri fram gagnrýni á einstökum atriðum og sérstaklega þá að menn skammti blessaða stjórnina, hver sem hún er, þá er óheimilt af því að draga þá ályktun, sem hv. andmælandi þessarar till., 7. landsk., gerði áðan. Það þarf ekki einu sinni til frjálsa hugsun eða lýðræði á þann veg, sem við erum vanir, til þess að gagnrýni á einstökum atriðum sé í heiðri höfð. Ég held, að sjálfur Stalin, alfaðirinn mikli háttvirtis 7. landsk. þm. og hans félagar, hafi nú nýlega hvatt sína fylgismenn til þess að bera fram gagnrýni og jafnvel leyft þeim að gagnrýna stjórnarvöldin, hvað þá heldur aðra. Hér á landi þurfa menn ekki að sækja um slíkt leyfi, sem betur fer, og þó að ríkisstj. telji,

að gagnrýni sé oft ósanngjörn, sem að henni er beint, hverjir sem sitja í ríkisstjórn á hverjum tíma, þá vitum við það allir, að gagnrýnin er vissulega nauðsynleg og óhjákvæmileg, ekki sízt í þjóðfélagi eins og okkar, þar sem segja má, að frjáls gagnrýni sé einn meginþátturinn, úr því að jafnvel í slíku undirokunar- og kúgunarþjóðfélagi eins og því, sem hv. 7. landsk. vill koma á, hefur alfaðirinn séð, að án gagnrýnnar varð ekki verið. — Þetta vildi ég nú segja almennt um þær hugleiðingar, sem komu fram hjá hv. þm.

Út af því, að hér væri um að ræða eitt hvert sérmat Bandaríkjanna, að koma á endurhervæðingu Þýskalands, þá má að visu segja, að Bandaríkin og sum Vestur-Evrópuríkin hefur um sumt greint á um aðferðina við þá endurhervæðingu. En það er alveg rétt, sem hv. síðasti ræðumaður tók fram, að jafnvel þeir, sem gagnrýna mest stefnu Bandaríkjanna í þessum efnum, eru ekki út af fyrir sig andvígir því, að Þýskaland sé endurvígubúið. Þá kann að greina þar nokkuð á um einstök framkvæmdaratriði, en um heildarstefnuna eru þeir allir sammála, enda er það auðvitað alveg ljóst, að fyrir þá, sem telja völd Bandaríkjanna í Evrópu of mikil, og þeir menn finnst vitanlega, þá er það til frambúðar eitt öruggasta ráðið til að eyða óeðlilegum áhrifum þeirra, að fyllt sé upp í það valda-tómrum, sem nú er í Þýskalandi, af einhverjum öðrum en Bandaríkjunum. Meðan Vestur-Evrópa er þannig á vegi stöðd, að varnir hennar verða ekki tryggðar nema með heretu Bandaríkjanna í Þýskalandi og um alla Vestur-Evrópu, þá skapar það Bandaríkjunum vitanlega styrkari afstöðu heldur en ella. Þetta liggur í augum uppi. Þess vegna er uppi einmitt mikil hreyfing, sem er nátengd Evrópuráðinu, sem hefur bækistöðvar sínar í Strasbourg, þó að þar sé ekki beinlínis talað um sjálf hermálin enn þá, nema þá að þeim vikið í almennum umræðum um það að mynda þá raunverulegu ríkjasamvinnu í Evrópu, sem geti skapað verulegt jafnvægi á móti Bandaríkjunum. Slík ríkjasamvinna verður vitanlega aldrei neins megnug í því að veita jafnvægi, hvorki á móti Bandaríkjunum né á móti Rússum, nema því aðeins að Þýskaland verði endurvígubúið, að vörnum verði komið upp í Þýskalandi af þjóðinni sjálfri, en ekki af erlendum þjóðum.

Allt tekur þetta sinn tíma, og í þessu eru mörg atriði, sem þeim, er sammála eru um meginatriðin, kemur ekki saman um. En það breytir ekki heildarmyndinni og breytir ekki því, að þessi stefna er uppi og nálgast áreiðanlega öðum það að verða ráðandi í samskiptum þessara ríkja.

Þá mundu sumir spyrja: Af hverju eru Bandaríkin þá að sækjast eftir því að láta Þýskaland vopnast, ef Vestur-Evrópuríkin hafa þá stefnu, sem ég áðan lýsti? — Það er vitanlega vegna þess, að Bandaríkin í andstöðu við sum önnur heimsveldi eru ekki að sækjast eftir heimsyfirræðum eða kúgun á öðrum þjóðum. Þarna skilur á milli feigs og ófeigs. Við vitum það einmitt, að það eru einangr-

unarsinnarnir, afturhaldsmennirnir, þjóðernissinnarnir, sem stundum eru kallaðir, í Bandaríkjunum, sem vilja kalla liðið burt úr Þýzka-landi, sem vilja ekki hafa neitt setulið í öðrum löndum, heldur halda liðinu heima í Bandaríkjunum. Það eru hinir, þeir, sem kenndir hafa verið við frjálslyndari stefnuna, við alþjóðahyggjuna í hennar beztu merkingu, sem halda því fram, að þangað til Evrópa sjálf hefur skapað sér þann styrk, sem hún þarf að hafa, þurfi slíkt varnarlið af hálfu Bandaríkjanna á þessum slóðum, — það þurfi á meðan veikleikinn varir, en ekki lengur. Allir Bandaríkjamenn eru einhuga um, að liðið beri að kalla heim sem allra fyrst. Þetta eru staðreyndir málsins. Þetta er það, sem sjá má í hverri einustu greinargerð, sem um þetta kemur fram. Það er í þessu, sem vandinn liggur, ef svo má segja, hvornig þessi sjónarmið má samræma, en alls ekki í hinu, sem hv. 7. landsk. þm. vildi vera láta, að hér væri um að ræða á sælni Bandaríkjanna til aukinna yfirráða.

Annars er því til að svara, að ef þannig fer, að einhver af þeim löndum, sem samþykkja þurfa þennan viðbótarsamning, gera það ekki, þannig að samningurinn í heild kemst ekki í gildi, þá hefur staðfesting af okkar hálfu enga þýðingu. Hún hefur því aðeins þýðingu, að samkomulagið komist á, og staðfesting okkar tekur ekki gildi út á við fyrir en sú staðreynd liggur fyrir. Þess vegna er síður en svo nokkur hætta á því, að með þessu verði stofnað til skuldbindingar eða ýtt undir skuldbindingar umfram það, sem allar þær þjóðir, sem hlut eiga að máli, vilja raunverulega gangast undir.

ATKVGR.

Till. vísað til utanrnm. með 30 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

2. Atvinnuleysistryggingar.

Á deildafundum 3. okt. var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um atvinnuleysistryggingar [23. mál] (A. 23).

Á 4. fundi í Sp., 9. okt., var till. tekin til fyrri umr.

F'lm. (Haraldur Guðmundsson): Herra forseti. Megintilgangur allra almannatrygginga er sá að tryggja starfsorkuna, að tryggja mönnum ákveðnar lágmarkstekjur, þó að starfsorkan bregðist, hvort sem það er vegna sjúkleika, slysfara, elli eða af öðrum almennum ástæðum. Starfsorkan er það eina verðmæti, sem allur þorri fólks hefur yfir að ráða.

Alpt. 1952. D. (72. löggjafarþing).

Ef hún bregzt eða verður verðlaus, þá er skammt til örbingðar og margháttaðra erfiðleika. Það er því fullkomlega eðlilegt, að þegar um slíkar tryggingar er rætt, þá séu þær ekki aðeins látnar ná til þeirra tilfella, þegar starfsorkan fellur niður, heldur einnig ef starfsorkan verður eiganda hennar verðlaus, þ. e. a. s., ef maðurinn getur ekki selt vinnu sína, ekki aflað sér viðurværis með starfsorku sinni. Enda er það svo, að í öllum okkar nágrannalöndum eru atvinnuleysistryggingar einn veigamikill þáttur í almannatryggingum. Starfsorkan er ekki tryggð, ef hún er ekki tryggð fyrir því, að hún sé gerð verðlaus og einskis nýt, en það er hún þeim manni, sem getur ekki átt þess kost að nota krafta sína til þess að vinna fyrir sér og sínum.

Þegar unnið var að undirbúningi löggjafarinnar um almannatryggingar á árunum 1945 og 1946, þá var ráð fyrir því gert af þeirri nefnd, sem að þessu vann, að samtímis löggjöfinni um almannatryggingar yrði einnig sett löggjöf um atvinnustofnun ríkisins. Þeirri stofnun var ætlað að hafa ýmis verkefni með höndum, fyrst og fremst vinnu-miðlun almennt, til þess að sjá um, að ekki gæti það komið fyrir í þjóðfélaginu, að menn gengju atvinnulausir á einum stað í landinu, meðan annars staðar vantaði verkafólk, en það er tilgangur og meginhlutverk allrar vinnu-miðlunar; í öðru lagi sérstakar ráðstafanir til þess að sjá þeim fyrir atvinnu við hæfi, sem af ýmsum ástæðum, örorku, æsku eða öðrum ástæðum, væru ekki fullgildir á hinum almenna vinnumarkaði, og í þriðja lagi, ef ekki dygðu þær ráðstafanir aðrar, sem atvinnuleysisstofnuninni var ætlað að vinna að, til þess að sjá öllum fyrir nægri vinnu, þá skyldi heimilt að greiða ákveðnar lágmarksbætur, atvinnuleysisbætur til þeirra, sem þrautreynt var, að þrátt fyrir góðan vilja og starfsgetu gátu ekki fengið vinnu fyrir sig. Þessi löggjöf náði ekki fram að ganga. Því var haldið fram af valdaflokkum þingsins, að hér væri ekkert atvinnuleysi og að það væri neyðarúrræði, vandræðalausn, að greiða mönnum styrki eða bætur fyrir að gera ekki neitt, eins og það var orðað. Það væri sjálfsagt — það var viðurkennt í orði — að einbeita kröftum þjóðfélagsins að því, að allir, sem vildu vinna og gætu unnið, fengju nægan starfa. Og það skal fullkomlega viðurkennt og undirstrikað, að það er sú eðlilega, sjálfsagða og æskilega lausn á þessum vanda, að ekki þurfi til atvinnuleysisbóta að taka, að svo sé háttað stjórn atvinnu- og fjármála í landinu, að hver maður, sem vill vinna og getur unnið, eigi þess kost að nota krafta sína til að vinna fyrir sjálfan sig og sína fjölskyldu og sínu þjóðfélagi gagn. Þáverandi ríkisstj. lýsti því einnig yfir, að hún skoðaði það meginverkefni sitt sem ríkisstjórnar landsins að sjá svo um, að allir, sem vildu vinna og gætu unnið, hefðu nægilegt að starfa. Með þessum rökum og þessum yfirlýsingum var till. um að stofna til atvinnustofnunarinnar, atvinnuleysistrygginga í því sambandi, bægt frá.

Segja má, að fram til ársins 1950 hafi ekki verið um neitt atvinnuleysi að ræða hér á landi, a. m. k. ekki neitt að ráði hjá mönnum, sem höfðu bæði vinnugetu og vinnuvilja, en síðan hæstv. núv. ríkisstj. tók við, hefur mjög hallast á ógæfuhlið í þessu efni. Nú dettur engum í hug að neita lengur hinni hræðilegu staðreynd, að atvinnuleysi er, á vissum tíma árs a. m. k., orðið landlægt. Ástandið í þessum efnum á s. l. vetri var slíkt, að algerlega er ósæmilegt og óviðunandi, og fyllstu horfur eru á því, að sá vetur, sem nú fer í hönd, verði enn þá þyngri í skauti fyrir almenning. Óbein viðurkenning liggur fyrir í þessu efni frá hæstv. ríkisstj. Hún hafði skipað n. til þess að gera till. um úrbætur á árstíðabundnu atvinnuleysi. Mér er kunnugt um, að sú n. hefur nokkuð unnið að athugunum undanfarnar vikur eða mánuði, og ég hygg, að n. sé sammála um það, að hér sé miklu stærra viðfangsefni en látið er heita í bréfi því, sem segir fyrir um skipun n. Það þarf ekki einasta að líta til árstíðabundins atvinnuleysis, þó að það geti verið nægilega erfitt og ískyggilegt, heldur einnig að gera sér ljósa þá staðreynd, að atvinnuleysi er mestan tíma ársins orðið landlægt hér á fleiri eða færri stöðum í landinu. — Ég þarf ekki að taka það fram, að ég harna mjög, að svo er komið. Ég er alveg sammála þeim rökum, sem ég nefndi áðan fyrir því, hversu miklu æskilegra það sé að sjá fólki fyrir vinnu heldur en að greiða atvinnuleysisbætur. En það er ekki til neins að berja höfðinu við steininn, það er ekki til neins að loka augunum fyrir staðreyndunum. Staðreyndirnar eru þær, að annað er ekki sjáanlegt en að á næsta vetri verði þúsundir manna, sem ekki eiga þess nokkurn kost að nota starfsorku sína til þess að vinna fyrir sér og sínum og koma fram gagnlegum störfum. Það er hörmulegt að verða að jatta það, að ástandið sé svona, en það verður ekki úr því bætt með því að neita staðreyndum.

Ég þarf ekki að benda á það, hversu mikil skammsýni það var á árinu 1946 og þar í kring að bægja frá öllum till. til ráðstafana gegn þessu böli. Ef þá hefði verið samþ. um þetta löggjöf, skipuleg vinnumiðlunarstarfsemi og önnur störf, sem atvinnustofnuninni voru ætluð, tekin upp og jafnframt safnað nokkru fé í sjóði til þess að mæta atvinnuleysistímabilum, þegar þau kæmu, þá hefðum við staðið betur að vígi til að mæta þeim vanda, sem nú ber okkur að höndum. En það tjáir ekki að sakast um orðinn hlut. Menn verða að horfast í augu við ástandið eins og það nú er og gera það, sem líklegast er til þess að bæta úr því.

Á þessu þingi eru fram komnar tvennar till., sem viðurkenna þá staðreynd um atvinnuleysið, sem ég hef dregið hér á. Annað eru till. nokkurra sjálfstæðismanna um stofnun sérstaks sjóðs til þess að halda uppi atvinnubótavinnu. Mér finnst þessi hugmynd góð, og ég álit sjálfsgætt að athuga vel þá leið, sem þar er bent á, og leggja verulegt á sig í því efni. Ég er alveg sammála því, að rétt sé og

sjálfsgætt að beina fyrst orkunni að því að sjá mönnum fyrir vinnu. En eins og það frv. er nú úr garði gert, eru engar líkur til, að það nægi til þess að bægja atvinnuleysinu frá. Betur, að svo væri. En eins og horfurnar eru nú, eru engar líkur til þess, að það verði fullnægjandi í þessu efni, enda er þar öðrum þræði lögð áherzla á það, sem er líka eðlilegt frá því sjónarmiði, sem liggur á bak við þetta frv., að þær framkvæmdir, sem þar er unnið að, séu fyrst og fremst miðaðar við að undirbyggja framtíðaratvinnu, sem er rétt og eðlilegt, en erfitt í mörgum tilfellum að samrýma því að bæta úr stundaratvinnuleysi. — Hitt frv. er um að styrkja sérstaka atvinnuleysis-sjóði, sem einstök verkafélög komi sér upp. Eins og ástandið er nú, er næsta eðlilegt, að þetta komi fram. En að minni hyggju er sá galli á þessu frv., að það yrði sennilega að minnstu gagni og að litlu gagni þar, sem þörfin er mest, því að með þeim tekjuöflunar-ákvæðum, sem þar eru, er ekki sýnt, að þeir staðir, sem verst eru settir, fái gegnum þá löggjöf neitt fé að ráði hlutfallslega við þá þörf, sem þar er fyrir hendi, til þess að bæta úr atvinnuleysisbólinu með styrkjum eða á annan hátt.

Sannleikurinn er sá, að það er ekki auðvelt mál að semja svo löggjöf um atvinnuleysistryggingar, að hvort tveggja náist í senn: að tryggja þeim mönnum bætur, sem ekki verður á annan veg bjargað, og jafnframt að sjá svo um, að ekki séu möguleikar til misnotkunar einn veg eða annan gegnum slíka lagasetningu. Ég álit því, að slíka löggjöf þurfi að undirbúa mjög vel. Því legg ég til í þessari þáttill., sem hér er borin fram, að sérstakri n. verði falið þetta verkefni og að hún sé skipuð eins og í till. segir, þannig að Alþýðusambandið og Vinnuveitendasamband Íslands tilnefni sinn manninn hvort, svo að fram komi sjónarmið beggja þessara aðila, atvinnurekenda annars vegar, — sem ættu að réttu lagi sízt að hafa minni áhuga á úrbótum í þessu efni heldur en aðrir, — og verkamanna og samtaka þeirra hins vegar. Þá yrði enn fremur einn maður tilnefndur af Sambandi íslenskra sveitarfélaga og einn maður af Tryggingastofnun ríkisins, sem þessi mál óbeint varða mjög miklu, og loks yrði svo oddamaðurinn skipaður af ríkisstj. sjálfri. Ég hygg, að með slíkri nefndarskipun kæmu öll þau sjónarmið fram, sem eðlilegt er að tekin séu til athugunar við setningu slíkrar löggjafar. Í sjálfu sér er það ekki mjög tímafrekt að semja slíka löggjöf, eftir að búið er að kynna sér til hlítar og meta og vega sjónarmið og rök hvers þeirra aðila, sem hér getur í sambandi við skipun n. Ég álit því, að þess megi vænta, ef hv. Alþ. hraðar afgreiðslu þessa máls svo, að n. mætti skipa innan skamms tíma, að hún gæti lokið störfum og lagt fram sínar till. áður en þessu þingi lýkur fyrir lok þessa árs. Í því trausti, að undirtektir hv. Alþ. í þessu efni verði þær, sem ég vona, og að málinu verði af hálfu hæstv. ríkisstj. hraðað svo, að unnt verði að leggja till. fram áður en þessu þingi lýkur, læt ég máli mínu lokið nú

og leyfi mér að leggja til við hæstv. forseta, að till. verði vísað til allshn. að lokinni þessari umr.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 31 shlj. atkv. og til allshn. með 34 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

3. Smáibúðabyggingar.

Á deildafundum 3. okt. var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um stærð og gerð smáibúðarhúsa [27. mál] (A. 27).

Á 4. fundi i Sp., 9. okt., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi. Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 5., 6., 8. og 10. fundi i Sp., 15., 22. og 29. okt., 5. nóv., var till. tekin til einnar umr. Forseti tók málið af dagskrá.

Á 12. fundi i Sp., 12. nóv., var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Finnbogi R. Valdimarsson): Herra forseti. Þessi þáttill., sem ég hef leyft mér að bera fram ásamt hv. 10. landsk., kom fram í byrjun þessa þings á þskj. 27, en hefur ekki komið til umr. hér fyrir.

Nokkru eftir að þessi till. kom fram, gerðist það, að fjárhagsráð gaf út nýjar reglur um stærð og gerð smáibúðarhúsa, — það atvikið, sem þessi þáttill. fjallar meðal annars um, — og breytti þar með þeim reglum, sem ráðið hafði sett í september í fyrra og höfðu þannig gilt í meira en ár. Fjárhagsráð hafði allt þetta ár verið alveg ófáanlegt til þess að vikja frá eða breyta nokkuð um, þrátt fyrir margar áskoranir frá byggingarfróðum mönnum og byggingarnefndum, eins og t. d. byggingarnefnd Reykjavíkurbæjar, og þrátt fyrir það að það væri sýnt og sannað, að þær reglur, sem ráðið hafði sett um takmarkanir á byggingu smáibúðarhúsa, voru bæði mjög óhagkvæmar og bagalegar fyrir þá, sem stóðu í að byggja þessi hús og eru nú orðnir nær þúsund manns, og þess vegna af sömu ástæðu stórskadlegar fyrir þjóðina í heild, þótt það kynni síðar að koma í ljós. Ráðið hafði, rétt áður en Alp. kom saman að þessu sinni, gert ráðstafanir til þess að kæra fjölda manna, sem höfðu talið sig nauðbeygða til að vikja frá þeim reglum, sem fjárhagsráð hafði sett um stærð og gerð og útlit um 900 íbúðarhúsa, sem það hafði leyft að byggja, og fá þá dæmda til sekta eða fang-

elsisvistar fyrir það að hafa vikið frá þessum reglum. Það er nú auðvitað ekki nema gott um það að segja, að ráðið hefur, þótt seint sé, vikið frá villu síns vegar í þessu efni og loksins breytt þessum reglum, sem hafa gilt í meira en ár öllum til stórskada. En þó að segja meg, að einn efnisliður þessarar þáttill. hafi þannig komið til framkvæmda, þá hef ég samt talið rétt, að þessi till. kæmi til umr. hér á hv. Alp. og yrði fjallað um hana af þingnefnd, bæði vegna þess, að í henni felast fleiri efnisliðir en ég er viss um að hafi komið til framkvæmda nú, og af því að ég tel, að það sé full ástæða til, að þingnefnd fjalli um og kynni sér þetta mál í heild, öll afskipti fjárhagsráðs af byggingu smáibúðarhúsa og öðrum byggingarmálum.

Það má vera, að einhverjum hafi í fljótu bragði virzt, að efni þessarar till. sé ekki ýkja mikið og að það ætti ekki að þurfa að koma til þess, að það þyrfti að ræða eða gera áætlanir hér á hv. Alp. um stærð og gerð smáibúðarhúsa og þar á meðal það, hvort rishæð þeirra sé meiri eða minni. En það má nú í fyrsta lagi ekki gleyma því, að það er einmitt hv. Alp. sjálft, sem hefur kveðið svo á, að ein stofnun í landinu hefur vald til þess að ákveða, hve mikið má byggja af húsum í landinu, hverjir meg byggja þau og jafnvel hvernig þau elgi að vera í laginu. Ef þess er enn fremur gætt, að nú á einu ári hafa mönnum verið veitt um 900 leyfi alls í landinu til þess að byggja sér smáibúðarhús fyrir sig og fjölskyldur sínar, en þeir menn eru allir háðir þeim reglum, sem fjárhagsráð hefur sett um gerð og útlit þessara húsa, þá hygg ég, að menn geti fallið á það, að það er ekki alveg þýðingarlaust fyrir þjóðina í heild sinni, hvernig þær reglur eru, sem settar eru um gerð þessara húsa. Í þessum um 900 húsum, sem eru í byggingu og eru háð reglum fjárhagsráðs, eiga um 5—6 þúsundir manna von á að fá húsnæði. Verð þessara húsa er áætlað einhvers staðar á milli 150 og 200 millj. kr., og þau eiga eftir að standa og verða að veita húsnæði ekki aðeins því fólki, sem fyrst flytur inn í þau, heldur væntanlega 2—3 kynslóðum. Að öllu þessu athuguðu hygg ég, að allir verði sammála um það, að ef byggingar húsa eru háðar ströngum reglum, þá er það þýðingarmikið, að þær reglur séu hagkvæmar þeim mönnum, sem eru að byggja húsin og eiga að nota þau, enda er samkv. l. um fjárhagsráð tilgangur ráðsins að stuðla að því, að heilsuspillandi húsnæði í landinu verði útrýmt sem fyrst með byggingu hagkvæmra íbúðarhúsa.

Þetta mál er ekki heldur nýtt hér á Alp. Það var fyrir tveimur árum — eða tæplega það — rætt hér mjög rækilega, hvort rétt væri að veita fjárhagsráði vald til þess að hafa afskipti af og leyfa eða banna byggingu smáibúða, sem menn byggja yfir fjölskyldur sínar. Það var hér á ferðinni frv., flutt af fjhn. hv. Nd., sem fékk fljóta afgreiðslu í Nd., en stöðvaðist með undarlegum hætti á síðasta stigi málsins í Ed. En í framhaldi af því var samþ. áskorun til fjárhagsráðs um að rýmka um leyfi

til smáibúðarhúsa, sem menn ynnu að sjálfir. Samkvæmt því var það loksins í september í fyrra, að fjárhagsráð gaf út auglýsingu um, að leyfi skyldu vera veitt fyrir húsum, sem ekki væru stærri en um 80 m² að gólfleti. En eftir að sú auglýsing var gefin út, kom það greinilega í ljós, hve þörfin var mikil hjá fólki fyrir að koma sér upp húsum, þannig að nú um það bil sem Alp. kom saman höfðu þegar verið veitt um 900 leyfi til þess að byggja slík hús, og mér er tjáð, að fjárhagsráð geri ráð fyrir, að á þessu ári um áramót verði búið að veita um 1100 slík leyfi. Í fjárfestingaráætlun fyrir árið 1953, sem þingmönnum hefur borizt, gerir ráðið ráð fyrir, að á næsta ári, 1953, muni verða veitt um 1100 slík leyfi.

Í mínum augum er það nú atriði út af fyrir sig, hvort það er, þegar á allt er litið, heppilegt og skynsamlegt að einbeita þannig miklum meiri hluta af byggingarstarfsemi í landinu að því að byggja eingöngu þessi smáibúðarhús, en torvelða á ýmsan hátt, að menn geti byggt með öðrum hætti og í öðru formi, t. d. í sambyggingum. Ég álit meira en vafasamt, hvort það er heppilegt, og þyrfti athugunar við, hvort þyrfti ekki, um leið og rýmkað hefur verið um leyfi til þessara smáibúðarhúsa — einbýlishúsa, að rýmka einnig um leyfi fyrir íbúðarhús, sem byggð eru í sambyggingum. En það hefur orðið svo af ýmsum ástæðum — m. a. vegna þess, að ríkisvaldið sjálft virðist vilja stuðla að því, — að byggingarstarfsemi í landinu beinist einkum að þessum smáibúðarhúsum, eins og nú þegar hefur orðið á þessu ári, og menn halda, og það með fullum rétti, að fremur fáið leyfi til þess að byggja slík hús, og enn fremur gera menn sér vonir um, að það fáið helzt lán til þess að koma upp slíkum húsum. En af því hvoru tveggja hefur leitt, að það litur út fyrir, að yfirgnæfandi meiri hluti allrar byggingarstarfsemi í landinu beinist að því, að menn byggja slík smáibúðarhús — einbýlishús, en ekki í félagi, eins og hefur víða tíðkast, einkum hér í Reykjavíkurbæ og stærri bæjum. En ef á næsta ári verða byggð um 1100 smáibúðarhús, sem öll verða háð reglum fjárhagsráðs um alla stærð og gerð, þá held ég, að það væri full ástæða til, að þær reglur væru teknar til athugunar og endurskoðunar, eins og farið er fram á með þessari þáttl. og að sérfróðum mönnum, fulltrúum frá samtökum byggingarmanna í landinu, væri gefinn kostur á að koma fram með till. um gerð þessara húsa og þá þær takmarkanir, sem ríkisvaldið vildi setja á þær byggingar, ef þær ættu að vera nokkrar.

Það mætti ef til vill segja, að það væri ástæða til, að þn. tæki einnig til athugunar önnur afskipti fjárhagsráðs af byggingarmálum, t. d. það atriði, hvort fjárhagsráð eigi framvegis að hafa, eins og það hefur haft hingað til, vald til þess að tefja, torvelða og jafnvel banna byggingarframkvæmdir og aðrar framkvæmdir, sem Alp. og ríkisstjórn hafa ákveðið að skuli gerðar, en fjárhagsráð vill koma í veg fyrir og hefur komið í veg fyrir. En það er annað mál, sem ekki felst í þessari till.

Ég vil að síðustu endurtaka það, að þó að nokkur hluti og veigamikill hluti þessarar till. hafi þegar komið til framkvæmda, þá tel ég, að það sé full ástæða til, að till. öll verði afhuguð af þn., og óska því eftir, að henni verði að lokinni þessari umr. vísað til n., væntanlega hv. allshn.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Herra forseti. Ég tel rétt að segja örfá orð út af þessari þáttl. á þskj. 27. Það er rétt, sem hv. fyrri flm. till. segir, að það er langt síðan hún var borin fram, — hún kom fram snemma á þessu þingi. En þrátt fyrir það var þó það mál afgert áður en þessi þáttl. kom fram. Það var þá búið að semja um þann ágreining, sem var um rishæð á vissum tegundum smáibúðarhúsanna, milli fjárhagsráðs og ríkisstj., enda reglugerðin um það gefin út fáum dögum síðar, þannig að hvað það atriði snertir, þá hefur till. út af fyrir sig ekki neina þýðingu, þar sem þetta atriði, sem er meginatriði till., var þá afgert. Annars kom nokkur miskilningur fram í ýmsu því, sem hv. flm. sagði um þetta mál, og tel ég rétt, að gefin sé hér skýrsla um það, hvernig þær reglur eru, sem fjárhagsráð setti og hefur farið eftir um gerð þessara húsa og annað í sambandi við það.

Eftir því sem hv. 7. landsk. talaði, þá virtist það þannig, að allir þeir 900 menn, sem hann taldi að nú væru að reisa sér smáibúðir hér í Reykjavík eða í nágrenni við Reykjavík, höfðu verið í illindum við fjárhagsráð út af húsum sínum, en það er langt frá, að þetta sé rétt túlkað. Það var aðeins viss flokkur manna, sem hafði valið sér eina sérstaka teikningu, sem þarna kom til greina, en það var ekki nema lítið brot af þeim fjölda manna, sem hér er um að ræða. Þetta er nú það fyrsta, sem rétt er að taka fram varðandi þetta. Og það er alls ekki rétt, að fjárhagsráð hafi haft mikil afskipti af útliti húsanna eða gerð þeirra, eins og nú skal skýrt með því að lesa upp þær reglur, sem farið er eftir, því að í því efni höfðu þeir, sem byggðu, frjálssar hendur að miklu leyti. Með reglugerðinni, sem fjárhagsráð gaf út 10. sept. 1951 og var gerð í samráði við ríkisstj., var mönnum heimilað að reisa sér smáibúðir, ef vissum skilyrðum væri fullnægt, og þau skilyrði voru þessi:

1) Að hvert hús sé ekki stærra að flatarmáli en 65 m² auk 15 m² kjallara, en allt að 80 m², ef húsið er kjallaralaust. Rúmmál hússins sé ekki yfir 260 m³, og það er aðalatriðið. Það er aðalatriðið, sem fjárhagsráð hefur alltaf litið svo á að takmarkaði þetta, en hins vegar væru þeim, sem reisa húsin, gefnar frjálssar hendur um að haga þeim að öðru leyti eftir því, sem þeir óskuðu eftir, en auðvitað séu þó teikningar af þeim viðurkenndar hér í Reykjavík af byggingarnefnd. En þessi stærð, 260 m³, var það, sem átti að vera aðalatriðið í þessu máli.

2) Að teikning sé samþ. af fjárhagsráði til tryggingar því, að ekki sé farið yfir þessa stærð.

3) Að húsin séu gerð úr steinsteypu eða

hlaðin úr steini, nema sérstakt leyfi fjárhagsráðs komi til, að öðruvísi sé byggt, t. d. úr timbri.

4) Að einstaklingur standi að byggingu hússins og lýsi því yfir, að hann reisi það til afnota fyrir sig og sína fjölskyldu, en ekki til þess að leigja það út eða ráðstafa því til annarra á annan hátt.

5) Að viðkomandi aðili hafi tryggt sér lóð, sem bæjar- eða sveitarfélag samþykki fyrir slíkt hús.

6) Að viðkomandi bæjar- eða sveitarfélag hafi lýst því skriflega yfir við fjárhagsráð, að það beri ábyrgð á, að þessum reglum verði fylgt.

Eins og þessar reglur sýna, þá er ekkert minnzt á rishæð þessara húsa sérstaklega, einmitt vegna þess, að þarna gátu komið til greina fleiri gerðir af húsum, og það var hvorki tilgangur ríkisstj. né fjárhagsráðs að vera að setja allt of þröngar eða strangar reglur um það atriði út af fyrir sig, heldur er það rúm-mál þeirra, sem er ákveðið, og menn frjálssir að því, hvernig þeir haga risi, ef fylgt er reglum um stærð hússins að öðru leyti.

Nú er það, að ein teikningin, sem gerð var að þessum smáibúðarhúsum og allstór hópur manna valdi til þess að byggja eftir og mun hafa verið sérstaklega verðlaunuð af byggingarnefnd Reykjavíkur eða mælt með, var af húsi með 80 m² grunnfleti og mjög lágu risi, og það þótti var lágt, þegar farið var að athuga það, að þá var talið rétt, að leyft væri að hækka risið nokkuð. Á þessum teikningum var því leyft að hækka risið á húsunum upp í 2 m, en það var ekki ætlað til, að það væri íbúðarhæft ris, enda var alls ekki gengið út frá því í upphafi, því að grunnflötur þessara húsa er nægilegur, miðað við stærð þessara íbúða. Það var ekki meiningin með þessu, að ætti að fara að byggja einhverjar villubyggingar. Sumir virðast tala um þetta mál svo, að það hefðu engar takmarkanir átt að vera, heldur leyfa mönnum alveg að ráða því sjálfir, hvar, hvernig og hve stórt þeir byggðu. En svo þegar búið er að leyfa ris af þessari hæð, upp í 2 m, sem þótti hæfilegt af byggingarfróðum mönnum — hæfilegra en 1 m ris, til þess að það væri góður vatnshalli o. s. frv., þá auðvitað sjá þeir, sem eru að reisa húsin, að þarna vantar ekki svo mikið á, að hægt sé að fá pláss í risinu til þess að hafa þar íbúðarherbergi. Þá er það, sem krafan kemur frá þeim um að breyta þessu. Það er aðeins þessi deila, sem hefur átt sér stað, milli þessa hóps manna, sem þessar byggingar höfðu, um þetta atriði. Það er rétt, að fjárhagsráð stóð á móti þessu og ber það fyrir sig, að þegar búið sé að byggja þannig tvær hæðir, þá sé 160 m² gólfhlötur og þá sé ekki um smáibúð að ræða, í raun og veru sé hér komin býsna mikil íbúð, töluvert miklu stærri en reiknað hafi verið með, þegar þetta var ákveðið, og það er aðeins þetta atriði, sem hér hefur verið deila um. Þetta lagaðist svo, og varð samkomulag um það milli ríkisstj. og fjárhagsráðs að leyfa þessa hækkun, og ég álit, að

það sé rétt, að það komi fram, að ríkisstj. leit svo á, að það ætti að gera það. Ég hafði ekki hugmynd um þetta mál, fyrr en það var risin upp deila um það og það fóru að koma menn í rn. og tala um þessa hluti. Ég fylgdist ekki með því, hvernig teikningar væru af hverju einstöku húsi hvað þetta snertir. En þetta er það rétta í málinu, og það er því að mínum dómi ekki rétt að áfellað fjárhagsráð í þessu efni. Það setur reglur í upphafi, sem það að sjálfsöggðu reynir að fylgja, og það hefur ekki verið nein almenn óánægja með þær. Sumir byggja þarna hús, sem eru 60 m² að flatarmáli, og þá er hátt ris á þeim húsum, enda var svo til ætlað frá upphafi. Það hefur engin óánægja risið út af þessum gerðum húsa. En þegar búið er að stækka þessi 80 m² hús með því að hækka ris þeirra í 3 m, þá erum við komnir yfir það rúmmál, sem talið var hvað þetta snertir að heppilegt gæti talizt.

Það voru sérstaklega þessar leiðréttingar, sem ég fyrir mitt leyti vildi láta koma hér fram hvað þetta snertir. Það er kannske rétt, að það komi hér fram álit húsameistara ríkisins til félmrn. um þetta mál. Það var leitað til hans, þegar þessi deila kom upp um rishæðina á þessum húsum. Óskað var eftir umsögn hans, þegar verið var að reyna að ná samkomulagi um málið. Hann segir svo um þetta — það er ekki lengi lesið — með leyfi hestv. forseta:

„Upphaflega voru smáibúðarhús þessi mið- uð við gólfhlöt 30 m² og rúmflöt 260 m³, þ. e. a. s. þessi flokkur, og höfðu menn nokkuð frjálssar hendur um gerð húsa sinna innan þess ramma, og var því ýmist byggt 80 m² gólfhlötur og lágt ris, 1—1,5 m að hæð, eða minni gólfhlötur og hátt ris með svefndeild uppi. Brátt fengu svo þeir, sem byggðu 80 m² gólfhlöt, risið hækkað upp í 2 m, en þá kom það fljótt í ljós, að sú hæð var mjög óhentug, þar eð ekki var hægt að innrétta nein herbergi í slíku risi, sem þó mun hafa verið meiningin hjá eigendum, og hefur því komið fram ósk um frekari hækkun. Álit mitt er það, að 2 m ris sé mjög óhentugt og því aðeins sé hægt að notfæra sér risið til þess að innrétta þar herbergi, að það sé allt að 3 m. að hæð. Hins vegar má geta þess, að ef til vill hefði ekki átt að ræða rishæðir í sambandi við þessi smáibúðarhús, heldur halda fast við ákvæði fjárhagsráðs og leyfa mönnum að byggja eins og þeir óskuðu innan þessa setta ramma, því að sífelldar breytingar á áður settum ákvæðum eru mjög óheppilegar. Þá má og geta þess, að 80 m² hús með háu risi og ef til vill hálfum kjallara getur varla talizt smáibúðarhús í þeim skilningi, sem fyrst var til ætlað með ákvæðinu um smáibúðarhús, enda er rúmmál slíks húss um eða yfir 400 m³.“

Þetta er nú umsögn húsameistara um þetta. Eins og ég tók fram áðan, þá náðist, eftir að búið var að ræða þetta mál milli fjárhagsráðs og ríkisstj., alveg samkomulag um þetta, sem þessi hópur manna sætti sig við. Einhverjir voru þó búnir að byggja eftir hinu,

með lægra risinu, höfðu ekki gert neinar kröfur, heldur sætt sig við þær almennu reglur, sem giltu um þetta, og tóku þær gildar. Af þessum ástæðum er það, að ég tel, að þessi þáttill. nú hafi ekkert erindi hér inn á þing til afgreiðslu út af fyrir sig, þar sem þetta mál er leyst.

Í niðurlagi þáttill. er sagt svo, að ríkisstj. skuli leggja fyrir fjárhagsráð að endurskoða þær reglur, sem hafa verið um stærð og gerð smáibúðarhúsa. Ég vil taka það fram, að um leið og þetta deilumál var leyst, þá var einnig gengið frá því, að þessar reglur væru teknar til endurskoðunar, og þær eru í endurskoðun nú. Verður beðið með að veita ný leyfi, á meðan verið er að endurskoða reglurnar, sem sennilega liggja fyrir áður en langt um liður. Það er því þegar búið að framkvæma það atriði einnig, sem er í niðurlagi þáttill., og verður vitanlega hægt fyrir Alþ. að fylgjast með því og fá upplýsingar um það, á hvaða stigi sú athugun er nú, og fylgjast með því, meðan þingið situr, hvað er að gerast í þeim efnum. — Þetta vildi ég einnig taka fram hvað þetta atriði snertir.

Ég ætla nú ekki, þótt til þess væri full ástæða vegna ummæla hv. flm., að koma nokkuð inn á almennar bollaleggingar um það, hvort rétt sé yfirleitt að beina lánsfé því, sem til umráða er, einhliða til smáibúða, því að sjálfsögðu dregst það fé frá öðrum byggingum í staðinn. Það er sjálfsagt hægt að segja margt bæði með og móti. Mér hefur aldrei dottið í hug, að það kæmi til mála, að öllum byggingarframkvæmdum í þéttbýli væri veitt í þennan eina farveg; það álit ég að komi ekki til mála. Hitt er það, að eins og útlitið var og hefur verið, þá virtist þetta vera leið til þess að flýta fyrir, að fólk gæti komið yfir sig sæmilegum íbúðum með litlu fjármagni, að nokkru leyti með því að vinna sjálft að byggingunum. Þetta er allstór tilraun, sem hér er verið að gera, þar sem eru sennilega milli 1 og 2 þús. íbúðir, sem eru í byggingu á þennan hátt nú, og ég álit, að það sé einmitt alveg rétt eins og nú þegar er verið að gera, að endurskoða þetta mál í ljósi þeirrar reynslu, sem nú hefur fengizt, enda fer nú að sjást nokkuð, hvað þessi hús kosta. Nokkrir eru að enda við þau, og þá má fara að fá yfirlit yfir kostnað við slíkar byggingar í samanburði t. d. við það, þar sem byggðar eru stórar blokkir. Þetta þarf auðvitað allt að meta og er sjálfsagt, og ég ætla bara að taka fram, að það hefur alls ekki verið það, sem vakað hefur fyrir ríkisstj., að beina ætti byggingunum yfirleitt í þennan eina farveg. En henni virtist, að þetta væri sú helzta leið, eins og var ástatt í fyrra, til þess að hrinda af stað þó nokkuð miklum byggingum, eins og líka reynslan hefur sýnt. Það hefði ekki verið farið af stað með svona mikið öðruvisi en af því, að þetta var þó framkvæmt á þennan hátt, með jafntakmörkuðu fjármagni eins og þarna var um að ræða, því að þessi mjög svo takmarkaða upphæð út á 2. veðrétt í húsunum hefur gert það að verkum, að margir hafa treyst sér til að fara af stað, sem

annars hefðu enga möguleika talið sig hafa til þess á neinn annan hátt, og einhvern veginn þá kraflað út á 1. veðrétt til aðstoðar.

Að öðru leyti ætla ég ekki að fara að ræða málið hér almennt nú, tel mig heldur ekki færan um það á þessu stigi, álit, að það eigi að biða dálítið lengur, þar til við fáum nokkurn veginn glöggar upplýsingar um það, hvað svona hús virkilega kosta, þegar þau eru fullgerð. En af þessu, sem ég hér hef tekið fram, en það er ekki að neinu leyti í andstöðu við það, þótt þetta mál kæmi hér fram á Alþingi, því að hv. flm. mun ekki hafa vitað, að þessi deiluaatriði voru leyst um það bil, sem till. kom fram, álit ég þess vegna ekki ástæðu til þess að vísa þessari þáttill. til n. Þessar umr., sem hér fara fram nú, ættu að geta nægt, og svo sá aðgangur, sem er að því að sjálfsögðu að fylgjast með því, hvað gerist í endurskoðun reglnanna um þessar byggingar yfirleitt.

Ég vil því leyfa mér að leggja til, að till. yrði vísað frá með svofelldri rökstuddri dagskrá, með leyfi hæstv. forseta:

„Með því að þegar hefur verið breytt reglum þeim, er fjárhagsráð setti á s. 1. ári um stærð smáibúða, og málið hefur þar með verið leyst á þann hátt, sem þeir, er hafa slíkar íbúðir í smíðum, sætta sig við, telur þingið ekki ástæðu til þess að samþ. þáttill. þessa og tekur fyrir næsta mál á dagskrá.“

Forseti (JPálm): Hv. þm. hafa heyrt þá upplæsu rökst. dagskrá frá hæstv. forsrh., og liggur hún einnig fyrir til umr.

Flm. (Finnbogi R. Valdimarsson): Herra forseti. Hæstv. forsrh. og félmrh. gat þess síðast, að það væri hans skoðun, að það væri ekki heppilegt, að byggingarstarfsemin í landinu beindist eingöngu að byggingu smáibúðarhúsa. Og held ég, að ég hafi gert grein fyrir því í ræðu minni áðan, að það væri einnig mín skoðun, og það eina, sem ég hefði að athuga við það, að sú starfsemi hefði orðið í svo stórum stíl sem raun hefði á orðið á þessu s. 1. ári, væri það, að menn hafa ekki fengið leyfi til þess að byggja með öðrum hætti en þessi umræddu smáibúðarhús. Það er það, sem ég tel varhugavert að framhald verði á vegna þessara ströngu ákvæða fjárhagsráðs. Vegna þess að fjárhagsráð neitaði um leyfi til annarra bygginga en þessara, en hefur neyðzt til að gefa leyfi fyrir þessum sérstöku húsum, þá hefur byggingarstarfsemin beint nær eingöngu, meira en að ¾ hlutum að minnsta kosti, að því, að menn byggi þessi smáibúðarhús. Það er ekki það, að ég sé á móti því eða hafi nokkurn tíma verið, að menn byggi sér þessi smáibúðarhús og vinni að þeim sjálfir, eða telji varhugavert, heldur það, að byggingarstarfsemin beinist eingöngu að því. Í minnu byggðarlagi var byrjað að greiða fyrir þessum smáibúðarhúsum og að menn gætu unnið að þeim sjálfir löngu áður en það var gert hér í Reykjavík og löngu áður en hæstv. ríkisstj. gerði neitt til þess að greiða fyrir því, að menn gætu leyst sín byggingarmál með þeim

hætti. Enda var ekki slakað á þessum leyfisveitingum, fyrr en það var komið í ljós, að fjárhagsráði, eftir að það hafði starfað í þrjú ár, hafði tekið að koma í veg fyrir það, að menn gætu leyst sín húsnæðismál með byggingum, þannig að það voru á árunum 1950 og 1951 ekki veitt nema 500 leyfi til íbúðabygginga, þó að menn viti, að það þarf að byggja um 1500 íbúðir í landinu á hverju ári. — Ég skal ekki ræða frekar um það, en snúa mér að því, sem hæstv. forsrh. hafði að athuga um mína framsöguræðu fyrir þeirri þáttill., sem hér liggur fyrir.

Hæstv. ráðh. sagði, að það hefði gætt misskilnings hjá mér um athafnir fjárhagsráðs og aðgerðir í þessu máli. Ég verð að segja, að mér virtist af ræðu hæstv. ráðh., að hann hefði ekki til fulls kynnt sér framkomu fjárhagsráðs og athafnir í þessu máli. Hann virtist halda, að það væru aðeins byggingar samkvæmt einni teikningu, sem hér væri deilt um. Þetta er mikill misskilningur og sýnir, að hæstv. ráðh. hefur alls ekki kynnt sér málið. Hér er um öll þau hús að ræða, sem eru 80 m² að gólfleti, en það er hámark þeirrar hústærðar, sem fjárhagsráð hefur leyft í þessum flokki bygginga. Hámark rúmmáls þessara húsa var ákveðið með auglýsingu fjárhagsráðs 10. sept. í fyrra 260 m³. Af því leiddi, að rishæð þessara húsa mátti ekki vera nema einn metri. Eftir að fjárhagsráð hafði gefið þessar reglur út, þá uppgötvaði það, að þessi rishæð, einn metri, gaf ekki vatnshalla, og neyddist þess vegna til þess að breyta því með nýrri auglýsingu, þannig að menn gætu þó með sérstakri undanþágu og með því að sækja um sérstaklega fengið að hafa hærri ris á húsi sínu heldur en þennan eina metra, sem er ekki vatnshalli.

Mér hefur verið tjáð, að fjárhagsráð hafi ekki, áður en það gaf út reglur sínar í september í fyrra um stærð og gerð þessara húsa og þær takmarkanir, sem væru á leyfunum, leitað álits neinna sérfróðra manna, enda gæti það varla verið, því að þessar reglur, eins og þær voru gefnar út fyrst og eins og þær hafa verið þar til þeim var breytt nú fyrir skömmu, voru svo fjarstæðukenndar, að það gæti varla komið til mála, að nokkur byggingarfróður maður hefði fjallað þar um. Mönnum er það meira að segja ráðgáta, hvernig stendur á því, að fjárhagsráð hefur getað sett slíkar reglur. Menn vita ekki annað en að það sitji fimm menn í fjárhagsráði, sem allir hafi heilbrigða og fulla skynsemi, en það er ómögulegt að sjá fulla skynsemi í þeirri reglu að leyfa mönnum ekki að hafa einu sinni svo mikið sem vatnshalla á þökum húsa sinna, og þegar það eru um 1000 hús á ári, sem þannig á að byggja, þá er það alls ekki vansalaust mál, að ríkisvaldið, eða fjárhagsráð í þess umboði, banni mönnum að hafa vatnshalla á húsum sínum. En þetta gerði ráðið með auglýsingu sinni í september í fyrra, og það hafði ekki hvíkað frá því; það hafði aðeins veitt undanþágu frá því, ef menn sóttu um það, en reglan var sú þangað til nú, eftir að þessi till. kom fram.

Hæstv. ráðh. taldi, að þetta hefði verið afgert mál, áður en þessi till. kom fram hér á Alp. Ég get nú sagt honum, að ég leitaði upplýsinga um það, skömmu áður en þing kom saman, hjá fjárhagsráði, hvort fjárhagsráð mundi ætla sér að halda fast við þessa heimskulegu reglu um gerð þessara húsa, sem það hafði haldið fast við allt árið síðan í september í fyrra. Mér var sagt, að það mundi verða, því að ríkisstj. hefði þegar fjallað um það mál. Rétt um sama leyti sendi fjárhagsráð út færur á fjölda manna til lögreglustjóra viðs vegar um land og krafföst þess, að þeir yrðu teknir fyrir og dæmdir til sekta að viðlögðu fangelsi samkv. fjárhagsráðslögum fyrir að hafa haft þök húsa sinna hærri en ráðinu hafði þóknazt að ákveða. Þetta var gert rétt áður en þing kom saman og var það síðasta, sem ég vissi um aðgerðir fjárhagsráðs í þessu hneykslismáli. En hvernig stóð á því, ef þetta mál hefur verið afgert um það bil sem þing kom saman, að fjárhagsráð var þá að krefjast sektardóma og fangelsisdóma yfir fjölda manna, sem höfðu neyðzt til þess að víkja frá reglu þess?

Hæstv. ráðh. taldi, að það væri aðeins lítið brot þeirra manna, sem höfðu fengið leyfi samkv. þessum reglum fjárhagsráðs, — þeir eru orðnir um 900 á einu ári, — sem hefði lent í deilu við fjárhagsráð um gerð húsa, og að þetta væri aðeins viðvíkjandi einni teikningu, sem hefði verið verðlaunuð af Reykjavíkurbæ. Þetta er allt mikill misskilningur hjá hæstv. ráðh. (*Gripid fram í: Þetta er alveg rétt.*) Nei, það er ekki rétt. Það er ekki ein teikning, sem er verðlaunuð af Reykjavíkurbæ, sem hér er um að ræða, að menn hafa byggt eftir og fengið sektir eða ákærur fjárhagsráðs fyrir að byggja eftir. Það var verulegur hluti af þeim 900 mönnum, sem hafa fengið leyfi til þess að byggja þessi hús, sem rak sig á það þegar í byrjun, enda sáu allir menn með heilbrigða skynsemi, sem nokkuð hafa kynnt sér byggingarmál, að það var alls ekkert vit í reglugerð fjárhagsráðs eins og hún var gefin út í september í fyrra. Það sjá allir menn, að ef hús er ekki nema 80 m² að grunnfleti og má ekki hafa á því hærri ris en einn metra og þarf á þessum 80 m² grunnfleti að koma fyrir öllu íbúðarhúsnæði og öllu, sem til þess þarf, göngum, hitun, geymslu, þvottahúsi o. s. frv., þá er það mjög takmarkað íbúðarpláss, sem eftir er. Og þessar íbúðir voru einmitt ætlaðar og hlutu að verða ætlaðar einmitt fyrst og fremst barnafjölskyldum, því að það eru þær, sem biða í mestum vanda eftir því að geta fengið þak yfir höfuðið í þessum bæ og víðar. Ef t. d. sex eða átta manna fjölskylda átti að byggja slíkt hús, þá lá í augum uppi, að það var ekkert vit í því að hanna henni að hafa t. d. tveggja eða þriggja metra ris á húsinu, svo að það væri hægt að hafa lítil herbergi fyrir börn í rishæðinni. Þetta lá í augum uppi, hlýtur að liggja í augum uppi fyrir hvern skynsaman mann. En það var ekki um það að ræða, að fjárhagsráð vildi veita — ekki einu sinni í einstökum tilfellum — undanþágu frá þessari einstrengislegu

reglu, sem það hafði sett. Ég leitaði t. d. eftir því fyrir mann, sem á átta börn. Það var ekki um það að ræða, að hann fengi undanþágu þá. Svo segir hæstv. ráðh., að það sé ekki ástæða til að áfella fjárhagsráð fyrir aðgerðir þess í þessu máli, þó að það sé augljóst, að 900 menn, sem eru að byggja þessar íbúðir fyrir fjölskyldur sínar — barnafjölskyldur — hafa að miklum meiri hluta rekið sig á það, að þessar reglur fjárhagsráðs eru þeim til stórbaga og skaða. Og mikill fjöldi þeirra, en ekki lítið brot, eins og hæstv. ráðh. segir, hefur leitað eftir því og sótt um það að fá að hafa rishæðir húsanna hærri, en ekki fengið. Ég get sannað það, að fjárhagsráð hefur í september í haust sagt mönnum alveg afdráttarlaust, að þessar reglur mundu standa og yrði alls ekki vikið frá þeim. En fjöldi manna er svo löghljóðinn í þessu landi, að hann hafði þegar neyðzt til þess að fara eftir þessum reglum fjárhagsráðs og eftir þess upplýsingum um, að það mundi alls ekki verða hvið frá þessum reglum, og varð að gera rishæðirnar á húsum sínum eftir þessum reglum sér til stórbaga og skaða og þjóðinni til stórskaða, því að þegar fram liða stundir verður þessum rishæðum breytt og risin hækkuð og víkkuð.

Það má vera, og ég tók það fram í minni framsöguræðu, að það sé ekki nema gott eitt um það að segja, að fjárhagsráð hefur loksins neyðzt til þess að slaka á þessum heimskulegu reglum, sem það hefur látið gilda í meira en ár. En það, sem eftir er, er þó a. m. k. sagan um þessi mistök fjárhagsráðs. Ef það er nú rétt að breyta þessum reglum og leyfa nú öllum undantekningarlaust, eins og fjárhagsráð hefur gert nú, að byggja hús, sem eru 340 m³ að stærð, í stað 260 m³ áður, þ. e. a. s. 80 m³ eða þriðjungstærri, — ef það er rétt, hvi var það ekki gert fyrir? Hvers vegna þurfti sjálft fjárhagsráð og hæstv. ríkisstj., sem hafði fylgt með aðgerðum þess í þessu máli, heilt ár til þess að uppgötva það, að það væri réttara að hafa mörkin þetta miklu hærri? Það þurfti ár til þess að átta sig á því. Það, sem eftir er a. m. k. í þessu máli, er sagan um það, að þessi heimskulegu mistök skuli hafa átt sér stað, skuli hafa getað átt sér stað, að það skuli sitja fimm menn í fjárhagsráði, sem hafa vald til þess að banna mönnum að byggja smáibúðarhús eftir skynsamlegu viti, og að þessir menn, sem hafa svo mikið vald, skuli ekki hafa svo mikla þekkingu á þeim málum, sem þeir eru að fjalla um, eða a. m. k. hafa vit til þess að kveðja sér til ráðuneytis menn, sem hafa vit á því, — að þeir skuli þurfa heilt ár til þess að uppgötva það, að það sé skynsamlegra að hafa rýmri takmörk í þessu efni, og að það skuli yfirleitt þurfa að taka það til umr. hér á hv. Alp. að fá slíkum reglum, sem þessi stofnun setur, breytt í skynsamlegra horf. Eftir að 900 menn eru búnir að vinna að því sumarlangt að minnsta kosti, sumir síðan í fyrrihaust, að byggja sér hús yfir höfuðið eftir þessum reglum, sem loksins eftir margra ára baráttu gekk fram að væru settar, þá loksins uppgötvaðist það hjá

þessu fjárhagsráði, sem hefur nær óskorað og ótakmarkað vald í byggingarmálum og yfir öllum opinberum framkvæmdum á Íslandi, hvaða stærð þessara húsa sé heppileg. En það var ekki verið að rannsaka það fyrir eða hugsa um það fyrir. Nú hefur það uppgötvast, og nú segir hæstv. ríkisstj., að það sé rétt, að húsin eigi að vera og þurfi að vera öll 340 m³ mest. Það er nú talið vera rétt. Nú er öllum leyfilegt að byggja þessi hús 340 m³ að stærð, en ekki fram yfir það. Sú hætta getur náttúrulega vofað yfir, að þá geti menn notað rishæðina þannig, að það verði úr því tver íbúðir, — það er hugsanlegt, — og það var þess vegna, sem fjárhagsráð mun hafa haldið svona fast við þessar reglur. En það hefur nú ekki verið látið ráða úrslitum, þegar til kom. Nei, það, sem er alveg víst í þessu máli, er það, að við höfum yfir okkur fjárhagsráð, sem hefur ekki minnsta vit á því, hvað það er að gera í þessum málum, og hefur ekki einu sinni vit á því að kveðja sér til ráðuneytis sérfróða menn í málum svo þýðingarmiklum eins og þessum, þegar settar eru reglur, sem þúsund manns á hverju ári að minnsta kosti verða neyddir til að fara eftir. Það er það, sem hefur gerzt, og það hefur uppgötvast loksins núna eftir ár, að þær reglur, sem fjárhagsráð setti í fyrra, voru heimskulegar og ástæðulausar, og nú hefur þeim verið breytt.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Herra forseti. Ég sé nú ekki ástæðu til að lengja mikið umræður um þetta mál, því að það kom ekkert nýtt fram í þessari síðari ræðu hv. 7. landsk. þm. Hann sneri algerlega út úr því, sem ég sagði, án þess þó að þora, — af því að hann veit, að það er algerlega rétt frá skýrt, — að mótmæla því, að meginatriðið í þessu máli er það, að fjárhagsráð út af fyrir sig ræði ekki þessum teikningum. Það er nefnd í Reykjavík, sem ræður teikningunum fyrir Reykjavík, og það hefur engin kvörtun komið utan af landi um þetta. (Gripist fram i.) Það kann að vera. Ég hef ekki orðið var við neina óánægju nema hjá nokkrum mönnum hér í Reykjavík. Það er það rétta í þessu máli, því að eins og ég skýrði í fyrri ræðu minni mjög greinilega, þá er þetta þannig, að fjárhagsráð ákvað heildarstærð húsanna, en ekki teikningarnar, og menn gátu valið um ýmsar teikningar. Það er því algerlega rangt hjá hv. 7. landsk., þegar hann er að reyna að sanna það, að allir þessir 900 menn séu óánægðir með stærðina á húsunum. Ég þekki marga menn, sem eru að byggja þessi hús og eru harðánægðir með stærðina og kærðu sig ekkert um stærri hús, — menn, sem eru að byggja svona 58, 60 og upp í 65 m² hús með háu risi. Það hefur ekki verið nokkurn tíma neinn ágreiningur um þetta, af því að það var innan þeirra stærðartakmarka, sem ákveðið var. Þegar þess vegna hv. 7. landsk. er að reyna að koma því inn, að hér hafi verið baráttan á milli allra þeirra manna, sem eru að reisa þessi smáhýsi, og fjárhagsráðs, þá er það auðvitað hrein fólsum á staðreyndum og ekkert annað, því að ég hef talað við

svo marga menn, sem eru að reisa hús af þessum gerðum, að ég veit það ósköp vel.

Ég skal ekkert um það dæma, hvað mikið vit fjárhagsráð út af fyrir sig hefur á húsa- byggingum. Ég hef ekki verið ánægður með allar gerðir þess frekar en annarra í þessum efnum, en að heyrna hv. 7. landsk. vera að belgja sig hér út sem einhvern byggingarfræðing, það ógnar mér, því að allt, sem hann segir, staðfestir það greinilega, að hann hefur ekki vit á þessu að nokkru ráði, hefur ekki hugmynd um það, hvað rétt er í þessu efni, ef hann álitur, að það henti öllum, sem eiga að byggja smáibúðir nú, að fara upp í stærð, sem er 340—360 m³. Það mundi nú gera það að verkum, að helmingi færri hefðu farið af stað, ef átt hefði að miða við það, og við skul- um segja, að það hefði ekki átt að veita styrk í minni íbúðir en eitthvað slíkt, sem mér virðist nú helzt vaka fyrir hv. þm. Með þessu, sem nú var gert, var ekkert breytt um það meginatriði í reglum fjárhagsráðs, að stærð smáibúðanna skuli miðast við það, sem ákveðið var í upphafi. Það er bara þessi eini flokkur húsa af þessari stærð og með þessari þakhæð, sem leyft var að hækka af þeim á- stæðum, sem þegar hefur verið tekið fram, og ég leit þannig á, að það væri sjálfsagt að leyfa það, því að þegar rishæð er orðin 2 m, þá áleit ég, að ekkert vit væri annað en að hækka það upp í 3 eða upp undir 3, svo að hægt væri að fá þar sæmileg íbúðarherbergi uppi í risinu.

Annars má nú segja, að það sé að fara úr óskunni í eldinn með þessar íbúðarhúsa- byggingar. Einu sinni þótti aðalráðið í þeim efnum að hafa þökin flöt, eiginlega alveg flöt, svo að varla væri um nokkurn vatnshalla að ræða á þeim. Nú eru ýmsir, sem líta svo á, að nú sé eina hjálpræðið að prilla þessu upp í loftið með einhverjum óskaplegum þakfleti. Ég held, að hvort tveggja þetta séu nú öfgar og það geti oft verið, að þar sé um heppilegan milli- veg að ræða, eins og oft er í ýmsum málum. En ég veit, að fjárhagsráð hefur byggingar- fróða menn í sinni þjónustu. Þeim getur vitan- lega yfirsézt eins og öllum öðrum, því dettur mér ekki í hug að neita. En um þetta hafa líka fjallað aðrir. Það eru byggingarfróðir menn bæjarfélagsins hér í Reykjavík, þar sem lang- flestar íbúðirnar eru, svo að það nær náttúr- lega ekki nokkurri átt að segja, að þessar regl- ur hafi verið settar alveg út í loftið af fjár- hagsráði og eiginlega bara til bölvunar þeim, sem eru að reisa íbúðirnar, eins og hv. þm. vildi láta skína í. Svona hrópanir eins og þessar sýna það bezt sjálfar, að þingmaðurinn stend- ur mjög hallur í þessu máli og finnur það. (Gripist fram í.) Hvers vegna? Ja, það veit hann líklega bezt sjálfur, hvers vegna hann stendur hallur í því, af því að hann hefur verið hér með alls konar upphrópanir um þetta, á- sakanir á hendur fjárhagsráði, sem hafa ekki við neitt verulegt að styðjast.

Ég sé ekki ástæðu til þess að fara fleiri orð- um um þetta. Mér virðist málið liggja svo

Alpt. 1952. D. (72. löggjafarþing).

ljóst fyrir eins og það getur legið. Ég tók það fram áðan, að þessar reglur eru í endurskoð- un nú. Hverjar þær breytingar verða, sem á þeim verða gerðar, ef áfram verður haldið með að veita leyfi til svona smáibúða í dálítið verulegum stíl, er ekki gott að segja, og sjálf- sagt verður þá einmitt gáð að því, að þau mis- tók, sem kunna að hafa komið fram í byrjun, eins og alltaf má búast við að verði, endur- taki sig ekki. En það kemur ekki til nokkurra mála, að mínum dómi, að leyft sé að byggja þarna mjög stórar íbúðir undir þessu skipu- lagi. Ég held, að allir hafi verið sammála um, að það ætti að takmarka þetta við það, að húsin væru þannig, að þau gætu hentað fyrir fjölskyldu, en væru náttúrlega ekki rúm, og helzt gengið þannig frá þeim, að þá mætti seinna byggja við þau, og ég verð að segja það, að t. d. þessi hús með í kringum 60 m² gólfleti og 3 metra risi eru hús, sem hver maður getur verið sæmdur af að búa í, þau eru það rúm. Ég hef nú mestan hluta af ævi minni orðið að búa í íbúð, sem er ekki meiri en það, og geri enn og get sætt mig við það. En nú tala ýmsir um þessa hluti eins og það eigi að fara að byggja einhverjar stórar lúxus- byggingar og hver maður, t. d. eignalaus hjón, eigi að geta byggt einhverjar mjög stórar í- búðir, þegar þau eru að reyna að koma yfir sig húsnæði. Ég álit, að það sé beinlínis skað- legt að vera að koma slíkri hugsun inn hjá fólki. Það hefur vanalega verið svo hér í okk- ar þjóðfélagi frá byrjun, að menn hafa orðið að byrja smátt og heldur bæta við eftir því, sem efnahagur og aðstæður hafa leyft, og þetta er einmitt yfirleitt ungt fólk, sem er með þessar byggingar hér, og ég hef talað við marga, sem eru einmitt með þessar gerðir af húsum. Ég álit, að það hafi verið aðalmistök- in að leyfa svona mikla stærð innan þessa ramma, það hefði átt að halda sér við minni gólfflöt, en leyfa þá vitanlega alveg ótakmark- aða rishæð eins og menn vildu, til þess að hafa alveg full not af íbúðinni, og það séu eiginlega aðalmistök, sem hér sé um að ræða, því að út af þessu sprettur óánægjan, en alls ekki hjá því fólki yfirleitt, sem er að reisa 60 m² húsin með fullri rishæð, enda eru sum þeirra gerð þannig, að það á að vera hægt að byggja við þau seinna, ef aðstæður eru til, og það er einmitt sérstaklega heppileg aðferð, ef hægt er að koma því þannig fyrir.

Ég kann ekki við það, að hér á Alþ. sé svo miklum ásökunum eins og hv. 7. landsk. hefur beint gegn fjárhagsráði ekki svarað, því þó að fjárhagsráði kunni að hafa mistekizt að ein- hverju leyti í þessum málum og ýmsum öðrum, þá held ég, að það sé engin alfullkomin stofn- un til, og ég held nú jafnvel, að það mætti benda á atriði í verkahring hv. 7. landsk. í hans elgin hreppi, þar sem ýmislegt hefur mis- tekizt og það jafnvel hjá honum, sem setur sig mjög strangan dómara yfir öðrum. Þess vegna tek ég því ekki þegjandi, þegar svona sleggjudómum er kastað fram, án þess að hægt sé að rökstyðja þá að nokkru ráði.

Flm. (Finnbogi R. Valdimarsson): Hæstv. forsrh. kaus að fara mjög hörðum orðum um mig og mína framkomu hér og sagðist fullyrða, að ég hefði ekki minnst vit á þessum málum, sem ég væri að tala um, og dró inn í þessar umræður starfsemi mína í mínum hreppi t. d., sem kemur ekki þessu máli við.

Ég skal játa það, að ég tel mig ekki byggingarfróðan mann, — ég hef ekkert lært til þess, — en ég hef fjallað um í mínum hreppi mörg hundruð af umsóknunum og teikningum af húsum, rætt við mörg hundruð manna, sem hafa verið í þeirri aðstöðu að vilja sjálfir reyna að bæta úr sinni sáru húsnæðisþörf og neyð í mörgum tilfellum. Ég þori að fullyrða, að hæstv. ráðherra hefur ekki sjálfur kynnt þörfum þeirra manna, sem hér eiga hlut að máli, og því, hvernig reglur fjárhagsráðs hafa komið fram við þá í þeirra viðleitni, betur en ég. Það er það, sem ég hef fram yfir hann í þessu máli, að ég hef árum sam- an fylgt með viðleitni manna til þess að bæta úr húsnæðisþörf sinni með þeim hætti að vinna sjálfir að því að byggja hús yfir höfuð sér. Ég hef líka fylgt með starfsemi fjárhagsráðs. Ég hef fengið í hendur mörg hundruð leyfi þess, og ég verð að segja, að ég hef ekki enn þá getað komið auga á nokkrar skynsamlegar reglur, sem það ráð fari eftir í sínu starfi. Ég er reiðubúinn til að ræða um fjárhagsráð og þess starf í þessum málum og öðrum miklu nánar við hæstv. ráðh., sem þetta ráð virðist vera svo kært, ef hann óskar.

Hæstv. ráðh. margendurtekur það, að ég hafi sagt, að allir þeir 900 menn, sem hafa fengið fjárfestingarleyfi fyrir smáibúðarhúsum, hafi átt í deilum við fjárhagsráð. Þetta hef ég aldrei sagt, og hæstv. ráðh. var engin vorkunn að taka rétt eftir því, að ég hef ekki sagt, að þeir væru allir í deilum við fjárhagsráð út af gerð húsa sinna. Hæstv. ráðh. fullyrti, að það væri aðeins lítið brot af þeim. Ég hef sagt og stend við það, að það er mjög mikill hluti þeirra, fjöldi þeirra. Og fjöldi þeirra hefur orðið sér stórlega í óhag og til skaða að beygja sig fyrir hinni heimskulegu og skaðlegu reglu fjárhagsráðs. Hinir, sem neituðu að beygja sig fyrir henni, voru kærðir fyrir dómstólunum nú í september, rétt áður en þing kom saman, og krafist sekta eða fangelsisdóma á hendur þeim, og kom hæstv. ríkisstj. ekki í veg fyrir það, þótt hún virðist hafa fylgt með þessu máli.

Hæstv. ráðh. er enn með það, að það sé aðeins ein teikning í Rvík, sem hér sé deilt um. Ég get upplýst hæstv. ráðh. um það, að af þeim 900 leyfum, sem hafa verið veitt af fjárhagsráði síðan í september í fyrra, er meira en helmingur veittur út á land utan Reykjavíkur, svo að það kemur ekki til mála, að það sé út af einni teikningu í Rvík, enda er það öllum kunnugt, sem nokkuð vita um þetta mál, öðrum en hæstv. ráðh.

Það er fjöldinn allur af þeim mönnum, sem hafa kosið að byggja sér 80 m² íbúðarhús, eins og frekast er leyft af gólfleti, sem hefur átt í vandræðum og deilum nokkrum við fjárhags-

ráð, vegna þess að hann hefur ekki fengið að hafa, eins og hann óskaði, skynsamlega hátt ris á húsum sínum. Þetta er málið. Hinir, sem hafa kosið að hafa minni gólflet og hærri ris, hafa ekki verið að deila við fjárhagsráð út af risi húsa. En í þessari deilu hafa þessir menn, sem standa í að byggja sér hús, haft með sér alla sérfróða menn, en fjárhagsráð hefur ekki kvatt sér til ráðuneytis, svo að vitað sé eða borið hafi verið fram, nokkurn byggingarfróðan mann, þegar ákvörðun hefur verið tekin um þessar reglur. Það hefur ekki komið fram.

Í páltill. minni er lagt til, að reglurnar um þessi hús, sem nú í ár verða byggð um 1000 af og fjárhagsráð gerir sjálft ráð fyrir að verði byggð um 1100 af næsta ár, verði teknar til endurskoðunar og þegar sú endurskoðun fari fram, þá verði óskað eftir till. frá húsameisturum og öðrum byggingarmönnum um þær reglur, sem settar verði um gerð þessara húsa. Nú segir hæstv. ráðh., að þessar reglur séu í endurskoðun. Verða þá byggingarfróðir menn kvaddir til ráða, t. d. samtök byggingarmeistara, húsameistara og annarra byggingarfróðra manna? Verður leitað til þeirra nú um till. um það, hverjar þessar reglur verði? Það hefur ekki verið gert. Fjárhagsráð gerði það ekki, áður en það setti sínar reglur í september í fyrra. Verður það gert nú? Ég vil spyrja hæstv. ráðh. Hann veit það vafalaust, því að hann vakir svo yfir sínu kærri fjárhagsráði. Brýtur nú fjárhagsráð svo odd af oflæti sínu, að það vilji spyrja byggingarfróða menn um það, hvar skynsamlegt sé að setja mörkin og reglurnar um þessi hús, sem er útlit fyrir að verði byggð yfir þúsund af á næsta ári? Og hvi mætti Alþingi, sem hefur veitt þessu fjárhagsráði þetta mikla vald til þess að ákveða í hverju einstöku tilfalli, hvernig hús manna megi vera, hvort þau megi hafa þessa og þessa rishæð, ekki fylgjast með þessari endurskoðun? Hvi mætti þn. hér á hv. Alþingi, sem fengi þessa till. til athugunar, ekki fylgjast með því hjá fjárhagsráði, hvernig sú endurskoðun eigi að fara fram og hvort byggingarfróðir menn verði spurðir ráða? Það er mál, sem hv. Alþingi varðar stórlega um, hverjar þær reglur verða, sem settar verða að lokinni þessari endurskoðun. Mér finnst því full ástæða til þess, einmitt vegna þeirra stórkostlegu mistaka, sem hér hafa ómótmælanlega átt sér stað hjá fjárhagsráði, að hv. Alþingi eða þn. fylgist nú með því, hvernig þessar reglur verða nú endurskoðaðar og hvaða reglur verði settar. Ég get því ekki séð, að það sé ekki full ástæða til þess, að þessu máli, þar sem einmitt er upplýst af hæstv. ráðh., að það sé í endurskoðun, verði vísað til þn. eins og öðrum málum og einmitt sú þn., sem fær það til athugunar, fylgist með endurskoðun fjárhagsráðs á þessum reglum.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Hv. flm. kom í þessari síðustu ræðu sinni inn á nauðsyn þess, að þessari till. yrði vísað hér til n. í Alþingi til athugunar. Ég held þá, að það ætti að breyta till. Það er nú byggt fleira en þessi

smáibúðarhús hér á þessu landi. Ef hið háa Alþingi ætlar að fara sjálft að ákveða svo að segja hverja einustu teikningu í sveitum og bæjum hér á landi, þá færi það nú að verða dálítið einkennilegt, álit ég.

Það er ekki í fyrsta skipti nú, að deilt er um, hvort byggingarlag á húsum sé rétt eða ekki. Þetta er eitt af mestu vandamálum, sem til eru. En það virtist mér beint hlægilegt, ef Alþingi ætlaði að fara sjálft að athuga um teikningar og annað slíkt fyrirkomulag. Og það er ekkert annað, sem hér er um að ræða, því að reglur fjárhagsráðs sjálfs fjalla aðeins um stærðina á íbúðunum. Hitt er allt annað mál aftur, hvernig því er fyrir komið, teikningum af þessu. Og eins og ég tók fram og hv. flm. mótmælti ekki heldur, þá eru einu mistökin, sem þarna hafa átt sér stað, að minnum dómi, að leyfa ekki stærri byggingar að rúmmáli en þarna var gert ráð fyrir, en leyfa svona mikinn grundvöll. Ef það hefði ekki verið gert, þá hefði allt verið byggt á annan hátt og þá hefði öll þessi deila ekki komið fyrir.

Ég álit því, að það sé ástæðulaust, eins og mín rökstudda dagskrá ber með sér, að þetta mál fari til n. Ég álit, að það sé að fullu upplýst nú, og ég skil ekki í, að Alþingi fari að athuga einhver sýnishorn af teikningum og skipa svo fyrir um það með l., að í þessu formi einu megi reisa smáibúðir, bæði hér í Rvík og úti um land, sem reistar verða samkv. þessum reglum nú á næstunni. En það eitt virtist mér geta vakað fyrir hv. flm., að það ætti að gera það hér.

Ég er því sama sinnis og áður, að það sé ástæðulaust, eins og þetta mál er komið nú, annað en að vísa því frá með rökstuddri dagskrá, eins og hér er lagt til. Hitt skal ég endurtaka, sem ég sagði í minni fyrstu ræðu, að meðan Alþingi situr, þá skal það fá að fylgjast með, hvað er að gerast um reglur þessar í fjárhagsráði, þannig að Alþingi geti fylgt alveg með því.

Jóhann Hafstein: Herra forseti. Mig langar til þess að bæta nokkrum orðum við þær umræður, sem hér hafa átt sér stað. — Hv. 7. landsk. hefur komið hér fram, og lítur út fyrir, að hann vilji gera sig að einhverjum baráttumanni fyrir ákveðinni rishæð í smáibúðabyggingum. Af þessu tilefni finnst mér, að menn ættu fyrst og fremst að gera sér grein fyrir því hér í þinginu, að ef hann og hans flokksmenn hefðu einhverju ráðið í þessum málum, þá væri ekki deilt um rishæð í smáibúðabyggingum, af því að það væri þá ekki deilt um neinar smáibúðabyggingar. Þeir hafa hvergi nálægt því komið að gera einstaklingum kleift að byggja þessar smáibúðabyggingar, sem um er talað. Það er hins vegar alveg öndvert við þeirra stefnu og öll þeirra afskipti af byggingarmálum. Þess vegna verður þetta nokkuð hjáskátlegt, þegar hv. 7. landsk. vill láta líta svo út hér á þingi eins og hann sé að gerast einhver málsvari og fyrirvarsmaður þeirra manna, sem í þessum byggingum standa, og málsins í heild.

Sannleikurinn er sá, að það má eiginlega segja, að fyrsta skrefið í þessu máli sé stigið hér á Alp. þegar sjálfstæðismenn beittu sér fyrir því, að eignaaaukning, sem skapaðist af aukavinnu manna við eigin byggingar, yrði skattfrjáls, á þingi 1948 og 1949, en það var nauðsynlegt þá til þess að gera einstaklingum kleift að stunda sjálfir í eigin aukavinnu byggingarstarfsemi sína og með sínu venzlaliði og vinum, eftir því sem framast mátti verða. Þetta lyfti undir marga, þetta skattfrelsi lyfti undir eigin byggingarstarfsemi á sínum tíma. Þegar dró úr möguleikum manna til bygginga vegna þrengri lánamarkaða á árunum þar á eftir, þá voru það sjálfstæðismenn hér í bæjarstjórn Reykjavíkur, sem höfðu forgöngu um nýjan þátt byggingarmálanna með hinum svo kölluðu Bústaðavegshúsum, þar sem bæjarfélagið hóf byggingu húsa með þeim hætti, að bæjarstjórnin gerði byggingarnar fokheldar og útbjó þær að öðru leyti þannig, að upp frá því væri auðvelt og hentugt fyrir einstaklingana að taka sjálfir við og ljúka byggingunum að verulegu leyti með eigin vinnu. Þá var svo hættað um fjáröflun og lánamarkaði, eða fjárhag og fjárreiður, að hægt var að lána einstaklingunum af hálfu bæjarfélagsins það, sem komið var í byggingarnar, þegar fyrri hluta byggingarstigsins var lokið. En eftir því sem þrengdist á dalnum, var ekki hægt að halda þessari byggingarstarfsemi áfram, vegna þess að bæjarstjórnin hér í Reykjavík hafði hugsað sér að sjálfsögðu að fá lán í lánsstofnunum á móti þeim lánum, sem hún hafði látið einstaklingunum í té, en þar voru alls staðar lokaðar dyr, og menn skilja það, að bæjarstjórnin gat með eðlilegum hætti ekki orðið útlánastofnun í fasteignir og hefur vissulega ekki það hlutverk. Samt var það svo, að bæjarstjórn Reykjavíkur varð að lána úr bæjarstjóð um 15 millj. kr. í þessu skyni í sambandi við byggingu Bústaðavegshúsanna. En þegar leiðirnar voru lokaðar hér í Reykjavík til þess að afla lána handa einstaklingunum, sem þannig vildu byggja, þá var það einnig bæjarstjórn Reykjavíkur, sem hafði forgöngu um hinar svo kölluðu smáibúðabyggingar og lét skipuleggja smáibúðabyggingasvæði og lét gera teikningar að smáibúðabyggingum, löngu áður en reglur fjárhagsráðs voru um þetta settar. Þessum undirbúningi var lokið hér í Reykjavík, þegar smáibúðabyggingar voru gefnar frjálssar af hálfu fjárhagsráðs. Og það var í kjölfar þessa frumkvæðis sjálfstæðismanna hér í Reykjavík, sem hv. 7. landsk. og ýmsir aðrir reyndu að sigla í sambandi við smáibúðabyggingar, en það hafði enginn orðið var við neina viðleitni í þessu efni eða neina forgöngu af hálfu hv. 7. landsk. í Kópavogi, áður en að þessu kom. Hitt var svo það, að þegar málið var þannig undirbúið og þegar hæstv. ríkisstj. stofnaði lánadeild smáibúða í fyrra með framlagi af tekjuafgangi ársins 1951, þá var það fyrst, sem hv. 7. landsk. sendi vinsamlegt bréf til allra íbúa í sínum hreppi og sagði: Komið þið nú til mín, elskulegir. Nú skal ég reyna að sækja um lán fyrir ykkur. — Hann hafði hvorki

haft neitt frumkvæði um málið né reynt neitt að afla þessum mönnum láns, en þegar aðrir gerðu mögulegt, að hægt væri að fá eitthvert lánsfé í þessu skyni, þá bauð þessi hv. þm. fram sína starfskrafta til að sækja um lánin, til að skrifa út eyðublöðin og til að gera sig vinsælan af því. Það er því hans aðalþáttur í þessu máli.

Það er rétt, sem hæstv. forsrh. hefur sagt hér, að það eru tiltölulega fáir aðilar, sem deilan stendur um í sambandi við þetta mál, og hún byggist á því, að í öndverðu var um að ræða tvenns konar gerðir smáibúðabygginga, annars vegar á minni grunnfleti og með hærri risum, en hins vegar á stærri grunnfleti og rislaust. Stefnan var sú, að í staðinn fyrir að í fyrra tilfellinu innréttuðu menn risið síðar, þá mundu þeir, sem byggðu í rislausu byggingunum, stækka sínar byggingar síðar með því að stækka út grunnflötinn. Þessar byggingar féllu undir þær reglur, sem fjárhagsráð setti síðar, og þessi deila er komin til af því, að eftir að menn byrjuðu og kusu sér sjálfir heldur að byggja smáibúðabyggingar rislausar, þá vaknaði löngun þeirra til þess að geta hækkað risin, sem þýðir náttúrulega, þegar þessi hús eru fullbyggð, miklu stærri hús en upphaflega var ráðgert, og skal ég ekki hafa neitt út á það að setja. En þetta vildi ég segja til þess að áréttu það, sem hæstv. félmrh. sagði hér, að þau mistök, ef einhver eru, sem hér hafa átt sér stað, eru spröttin af því, að hér var upphaflega hugsað um tvær mismunandi gerðir, annars vegar rislaus hús og hins vegar hús með risum, sem væru svo síðar innréttuðar íbúðir í. En það er ósköp líkt hv. 7. landsk. og hans flokksmönnum, að þegar þeir halda að einhver mistök eigi sér stað í einhverju máli, þá koma þeir til skjalanna, þá er kominn tími fyrir þessa menn, kommunistana, til þess að láta að sér kveða. Þess vegna stendur 7. landsk. hér í ræðustólnum og vill reyna að gera mikið úr sér, en það er ekki til þess — hann hefur aldrei gert það fram að þessu — að rétta hlut þeirra, sem hafa staðið í smáibúðabyggingunum, ekki til þess að efla á neinn hátt þeirra möguleika til þess að koma þaki yfir höfuðið. En þegar mistök hafa átt sér stað, þó að búið sé að bæta úr, þá er tími kommúnismans kominn, aðeins til að reyna að koma illu til leiðar, og þess vegna er það, sem hv. 7. landsk. hefur komið hér upp í ræðustólinn, og af engu öðru. Þessu held ég að hv. þm. ættu að gera sér grein fyrir.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. Mér finnst það satt að segja koma úr hörðustu átt, ef hv. 5. þm. Reykv. (JóhH) fer að ráðast hér á Sósf. fyrir afskipti hans af byggingarmálunum. Ég vil minna hv. þm. Reykv. á, hverjir það voru, sem höfðu framtak með það að reyna að fá leysta fjötrana af íbúðarhúsa-byggingunum hér á Íslandi, hverjir það voru, sem áttu uppástungu að því í fjhn. Nd., sem við sitjum báðir í, að Íslendingar fengju frjálst að byggja sæmilegar íbúðir, ekki neinar óhöfsibúðir. Ég vil minna hann á, hvernig fjhn.

Nd. flutti lagafrv. um þetta, hvernig Sjálfstfl. gekk þar með okkur sósíalistum, þegar við höfðum stungið upp á því, hvernig þetta frv. var sett í gegn hér í Nd., einróma, um að gefa frjálsar íbúðabyggingar á Íslandi, svo að við gætum frjálsir fengið að bæta úr þeim húsnæðisvandræðum, sem hér eru. Ég vil minna hv. þm. á, hvernig fór fyrir þessu frv., þegar það kom til Ed. Það var samþ. við 1. umr. í Ed. Það var samþ. af fjhn. Ed. Hún mælti með því í sínu nál. — og hvað gerðist svo? Það, sem gerðist svo, var, að fjárhagsráð í nafni erlendra aðila greip inn í og lýsti því yfir, að Bandaríkjamenn mundu fara að beita refsiráðstöfunum viðvikjandi mótvirðissjóðnum, svo framarlega sem Alþ. Íslendinga ætlaði að dirfast að fara að samþ. önnur eins lög og það, að Íslendingar mættu byggja yfir sig sjálfir eins og þeir vildu. Man þá hv. 5. þm. Reykv., hvað gerðist í Ed.? Hverjir voru það, sem guggnuðu fyrir litla fingri fjárhagsráðs? Það voru Sjálfstfl. og Framsfl., að undanteknum einum manni úr Sjálfstfl., hv. þm. Vestm. (JJós), sem guggnuðu, breyttu frá þeirri stefnu, sem þeirra eigin fjhn. hafði markað í sínu álit, og samþykktu að visa frv. frá. Það er sú einstöðasta meðferð, sem nokkurn tíma hefur þekkt á nokkru lagafrv. á Alþ. Íslendinga. Við sósíalistar höfðum átt upptök að því og fengið menn, sem vildu þarna vel, eins og hv. 5. þm. Reykv., til þess að gefa frjálsar íbúðarhúsa-byggingar á Íslandi, þegar um smáar íbúðir væri að ræða. En hvað gerðist svo? Það gerist þetta, að Sjálfstfl. guggnar, þegar kemur að því að eiga að fylgja þessu frv. fram. Og hv. 5. þm. Reykv. veit ósköp vel, að smáibúðalögin, sem síðan hafa svo verið sett, eru eins konar sárabót, sem sett hefur verið til þess að reyna að þurrka ofur lítið af Sjálfstfl. smánina af því, hvernig fór, þegar hann ætlaði að fara að samþ. lög hér í þinginu um það, að Íslendingum skyldi vera frjálst að byggja íbúðarhús sín. Þess vegna held ég, að fulltrúar Sjálfstfl. ættu ekki að tala neitt djarflega viðvikjandi þessu máli og fara að álasa okkur sósíalistum sérstaklega í því.

Það er vitanlegt, að öll afskipti fjárhagsráðs af byggingarmálum á Íslandi eru hneyksli frá upphafi til enda. Sá fjötur, sem fjárhagsráð hefur verið Íslendingum um fót og hönd í viðleitni manna til þess að reyna að bæta úr húsnæðisvandræðunum á Íslandi, er svo hatuð af öllum almenningi á Íslandi, að það þyrfti fyrir löngu að vera búið að höggva á hann. Og það var vilji á Alþ. Íslendinga til þess að höggva á þann fjötur. En meiri hluti þingmanna kíknaði, þegar hann sá, að bak við þennan fjötur fjárhagsráðs bjó eitthvað meira, eitthvert sterkara vald. Það er vitanlegt, að það er verið nú sem stendur að neyða menn til þess að búa í algerlega óviðunandi íbúðum hér á Íslandi, í íbúðum, sem eru heilsuspillandi og eyðileggjandi bæði fyrir sál og líkama. Þessu er við haldið í krafti laga frá Alþ. Íslendinga, sem Alþ. Íslendinga hefur ekki þorað að afnema, af því að útlent vald hefur bannað

það, og fjárhagsráð hefur komið fram sem fulltrúi þessa útlenda valds til að banna þetta. Það er vitanlegt, að þessir einokunarfjöttrar eru hataðir af öllum almenningi á Íslandi og það treystir sér enginn til að verja þá, ekki einu sinni hér á Alþ. Íslendinga. Það gengur svo langt, að lögbrot eru orðin álitin sjálfsögð, svo framarlega sem menn þora að leggja út í þau. Ef menn byggja sér hús hér á Íslandi núna, t. d. lítil hús fyrir sig og sína fjölskyldu, þá er almenningsálitið með þeim, þó að slíkt hús sé byggt í banni fjárhagsráðs.

Hvað snertir brautryðjendastarfsemina fyrir smáibúðirnar, þá skal ég minna hv. 5. þm. Reykv. á það, að það var nú einmitt í Vestmannaeyjum og í Kópavogshreppnum, sem byrjað var á að byggja þessar íbúðir, það er sumpart meira að segja í banni fjárhagsráðs og sem bein lögbrot. Og ég skal endurtaka það, sem ég sagði hér á þingi áður viðvíkjandi því, og m. a. hæla alveg sérstaklega Vestmannaeyjum fyrir, hve vel þeir hafa staðið sig í slíkum lögbrotum. Og það voru ekki aðeins lögbrot hvað snerti smáibúðabyggingarnar hjá þeim. Það var meira að segja með lögbrotum — ef ég man rétt — byrjað á einni af stórbyggingunum í Vestmannaeyjum. Og það var ósköp vitanlegt, að það átti að fara að sekta menn í Vestmannaeyjum og það átti að fara að setja trúnaðarmenn þar af og setja þá í fangelsi og annað slíkt fyrir þetta. En fjárhagsráð treystist bara ekki til þess að framkvæma lögin, vegna þess að það hafði alla réttlætismeðvitund Íslendinga á móti sér í því.

Þannig er almenningsálitið orðið viðvíkjandi þessu ástandi. Það er búið að skapa alveg óhæft ástand hér á Íslandi með þeirri kúgun og með þeirri einokun, sem fjárhagsráð hefur beitt í þessum málum. Þetta ástand er bókstaflega að leiða til þess, að það er farið að álíta það sjálfsagt að brjóta lögin í þessum efnum. Í því máli, sem hér er sérstaklega verið að ræða, þá er alveg vitanlegt, að lögin voru brotin og fjárhagsráð var að byrja að kæra menn og ætlaði að fara að láta fangelsa menn. Héraðsdómari þorði ekki annað en gefa eftir hér í Reykjavík og nágrenni Reykjavíkur, alveg eins og í Vestmannaeyjum áður. Fjárhagsráð kiknar hvað eftir annað á að framfylgja þessum lögum og þess banni, vegna þess að þau eru ekki lengur í neinu samræmi við þarfir þjóðarinnar, möguleika þjóðarinnar og vilja þjóðarinnar, þó að Alþ. hafi ekki haft dug í sér af þeim ástæðum, sem ég nefndi áður, til þess að afnema þessi einokunarlög, sem ég veit hins vegar alveg fyllilega að hv. 5. þm. Reykv. er algerlega á móti í hjarta sínu.

Ég held þess vegna, að út af þeim ádeilum, sem hér komu fram á Sósfl., þá megi nú einmitt leita til þeirra staða, þar sem hann hefur viss áhrif, hvað snertir brautryðjendurnar í því að brjóta þetta bann fjárhagsráðs á bak aftur og í því að byggja smáibúðir.

Hvað snertir baráttuna fyrir skattfrelsi þeirra, sem höfðu lagt í íbúðarhúabyggingar hér fyrir 5 árum og þar í kring, þá er það

alveg rétt, að það var mjög gott mál, mjög nauðsynlegt, en náði allt of skammt. Ég þykist líka vita, að hv. þm. Sjálfstfl. í Reykjavík hafa viljað ganga lengra í þessum efnum, en hafa ekki fengið það. En hvernig var með útsvörin, voru líka útsvör lögð á eða voru þau gefin eftir? Það væri gott að fá upplýsingar um það, ef við eigum að fara að ræða það mál.

Svo kom hv. 5. þm. Reykv. hér inn á spurninguna um lánsmöguleikana og hvernig þrengzt hefði um lánsmöguleikana? Má ég spyrja: Hverjir voru það, sem þrengdu lánsmöguleikana? Hv. 5. þm. Reykv. talaði um lokaðar dyr í þeim efnum fyrir fólk til þess að fá lán til að byggja. Hverjir voru það, sem lokuðu dyrunum? Ætli það væri ekki rétt fyrir Sjálfstfl. að spyrja hæstv. viðskmrh., sem hefur með bankamálin að gera, hvort það liggi ekki bréf fyrir frá hæstv. viðskmrh. til bankanna og þá sérstaklega Landsbankans, þar sem mælt sé svo fyrir með ákaflega kurteisum orðalagi, að það skuli hafðar hömlur á lánveitingunum, m. ö. o., þar sem beinlínis sé verið að gefa fyrirskipun um að stöðva að miklu leyti lána-starfsemina, eins og gert hefur verið og eins og vissulega voru oftast tilhneigingar til hjá þeim mönnum, sem verið var að skrifa. Það er Sjálfstfl., sem hefur fyrirskipað þá lána-kreppu, sem núna er í kaupsúnum hér á Íslandi. Ég lét þetta mál koma hér fyrir í fyrra í sambandi við till., sem ég gerði um rannsókn á framferði dr. Benjamíns Eiríkssonar og hans afskiptum af bönkunum hér í Reykjavík viðvíkjandi lánunum til húabygginga. Meiri hluti hér á Alþ. hindraði það, að sú till. kæmi til n. hér í þingi, þannig að það væri hægt að yfirheyra þennan dr. Benjamín Eiríksson og bankastjóra bankanna um, hvers konar afskipti þessi maður hefði haft af því, að Íslendingar gætu fengið lán út á íbúðarhúabyggingar. Ég býst við, að það hefði komið í ljós, svo framarlega sem þingnefndin hefði fengið að gegna sínu eðlilega hlutverki að rannsaka, hvers konar háttur væri á hafður um stjórna á þjóðfélaginu, að það hefði komið í ljós, að dr. Benjamín Eiríksson hefur sérstaklega fylgt með því í bönkunum, haft eftirlit með því, að það væri ekki lánað út á hús, enda er búið að skapa svoleiðis óhæft ástand hér á Íslandi nú, sem ekki þekkist í nokkru nágrannalandi okkar, að það er engin eðlileg starfsemi til lengur hvað lán snertir, hvorki út á íbúðarhús né nýbyggingar íbúðarhúsa. Hins vegar var það stjórnarliðið hér, sem hindraði algerlega, að eðlileg rannsókn gæti farið fram í þessum efnum. Og það er Sjálfstfl. og hans viðskmrh., sem hefur haft forgöngu um það að þrengja og eyðileggja þessa möguleika og loka dyrunum fyrir öllum þeim mönnum, sem hafa þurft að fá lán, í þessum efnum. — Þetta vil ég nú aðeins segja að gefnu tilefni. Ég ætlaði mér engan veginn hér og hélt aldrei, að það mundi koma til þess, að maður mundi þurfa að standa hér upp til þess að rifast út af því, hvað Sjálfstfl. hefði gert í þessum efnum. En ef farið er að ráðast á Sósfl. í þessum málum, þá mun ég svara.

Svo vil ég minna á, að þrátt fyrir þann mjög svo góða vilja, sem ég efast ekki um að bæjarstjórnarmeirihlutinn í Reykjavík hafi oft í þessum efnun, þá er Sjálfstfl. meira en bæjarstjórnarmeirihlutinn í Reykjavík. Sjálfstfl. er sem sé ekki valdalaus flokkur á Íslandi, sem aðeins hefur meiri hluta í bæjarstjórn Reykjavíkur og hvergi ræður neinu annars. Það er Sjálfstfl., sem hefur forustuna í fjárhagsráði. Það er Sjálfstfl., sem hefur formann fjárhagsráðs og telur sig vafalaust hafa forustuna í þeim málum. Það er Sjálfstfl. þá fyrst og fremst, sem ber ábyrgðina á öllu því hneyksli, sem fjárhagsráð gerir í þessum efnun.

Svo að síðustu út af því, að það var verið af hv. 5. þm. Reykv. að vikja að hv. 7. landsk. fyrir það, að hann hefði viljað reyna eitthvað að vera að sýnast við að hjálpa þeim mönnum, sem af fátækt og erfiðleikum eru að byggja í þeim hreppi, sem hann stjórnar. Hv. 7. landsk. hefur átt í mikilli baráttu fyrir þá menn, sem þrátt fyrir mikil vandkvæði eru að reyna að koma upp íbúðarhúsum yfir sig þar suður frá. Og eins og hann lýsti hér áðan, hefur hann kynnt mánna bezt vandræðum þessara manna. Hann hefur hins vegar ekki haft þá aðstöðu að hafa það vald, sem vissir aðrir menn hafa haft til þess að leysa úr vandkvæðum manna. Og ég vil minna á, fyrst þessi mál eru til umræðu hér, hvernig hátturinn er hafður á, þegar á að leysa úr vandræðum manna viðvíkjandi smáibúðunum. Það er fyrirmæli í lögnum og átti að birta um það reglugerð, að barnmargar fjölskyldur ættu að ganga fyrir, og annað slíkt. En hver varð svo framkvæmdin á því, þegar til kom? Hvernig var farið að úthluta þessum smáibúðum? Var reynt að fara þar eftir nauðsyn þeirra, sem bjuggu í verstum íbúðum, þeirra, sem áttu flest börn og höfðu mesta þörf fyrir þessar íbúðir? Var tekið tillit til þess, sem hv. 7. landsk. og aðrir, sem þekktu vel til í þessum efnun, vissu, hvar skórinn kreppti að fyrir almenning? Voru þeir kallaðir til ráða, svo að þeir gætu a. m. k. talað við þá menn, sem úthlutuðu? Hvernig var farið að? Það voru útnefndir tveir menn til þess að úthluta því fé, sem samþ. var á síðasta Alp. að lána til smáibúðarhúsa. Og hverjir voru það? Annar var formaður Sjálfstæðisfélagsins í Reykjavík. Hinn var formaður Framsóknarfélagsins í Reykjavík. Og eftir hvaða reglum úthlutuðu þeir? Úthlutuðu þeir eftir þeim reglum að skipta á milli sín; annar tæki annan helminginn af því, sem úthluta skyldi, og hinn tæki hinn helminginn af því, sem úthluta skyldi? Voru hafðar þær reglur? Af hverju var ekki einhverri lánsstofnun falið að fara með þetta? Af hverju var ekki einhverri bankastofnuninni hérna falið að fara með þetta, — mönnum, sem eru vanir að veita lán án þess að taka í því sambandi nein sérstök pólitísk tillit?

Fyrst hv. 5. þm. Reykv. minntist á Bústaðavegshúsin, vil ég spyrja: Skyldi enginn maður, sem býr í Bústaðavegshúsunum, hafa fengið neitt lán út á smáibúðir? Það væri raunverulega nauðsynlegt að fá það rannsakað til hlít-

ar, hvernig farið hefur verið að í þessum efnun. Það er vissulega grunsamlegt, þegar félmrn. útnefnir tvo af forustumönnum pólitískra félaga í Reykjavík til þess að fara að úthluta lánunum til smáibúða. Spillingin er komin nokkuð langt í þjóðfélaginu, þegar svoieðis er farið að. Ofan á allt það hneyksli, efnahagslega og þjóðfélagslega séð, sem afskipti fjárhagsráðs og hæstsv. ríkisstj. hafa verið af íbúðamálum Íslendinga á síðustu árum, þá er það til að kóróna slíkt, ef það á, eftir að búið er að banna mönnum svo að segja að byggja frjálst og takmarka það sem sé ákaflega mikið, hvað hægt sé að byggja, — ef það á svo þar á ofan, þegar búið er að hindra menn frá að fá nokkur lán hjá almennum lánsstofnunum, að úthluta þeim litlu lánunum, sem veitt eru út á litinn hluta íbúðanna, af mönnum, sem valdir eru fyrst og fremst og mér liggur við að segja eingöngu með pólitískt sjónarmið fyrir augum.

Hneykslið og spillingin í þessum málum er komið nokkuð langt, og það er sannarlega ekki vanþörf á því að finna að þessu og að Alp. taki ofur lítið til athugunar, hvernig þessi mál eru í þjóðfélaginu sem stendur og að því sé vísað til ákvörðunar n. á Alp. Það er svo margt rotið, það er það margt vitlaust í sambandi við allar framkvæmdir á þessum hlutum, að slíkt till. sem hér liggur fyrir þarf sannarlega meðhöndlunar í n. hér á Alþingi. Eg veit ekki, hvort menn urðu svo hvekkir í fjhn. Ed., þegar frv. um að gera íbúðarhúsabyggingarnar frjálssar kom þangað og var snúizt svona við því. Það getur verið, að menn séu svo hvekkir síðan, að þeir þori ekki að hleypa nokkru máli í n., sem snertir að athuga, hvernig standi með íbúðarhúsabyggingarnar hérna á Íslandi núna, nema þeim lánafrv., sem sendiráðin þurftu að svara. Eg vil þess vegna alveg eindregið mælast til þess, að sú till., sem hérna liggur fyrir, gangi sína leið til allshn. Það er fyllilega þörf á því, að þessi mál séu tekin til alvarlegrar umr. og alvarlegrar athugunar af nefndum hér á Alp.

Umr. frestað.

Á 14., 16. og 28. fundi í Sp., 19. og 26. nóv., 14. jan., var till. tekin til frh. einnar umr. (A. 27, 224).

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framur.

4. Samskipti varnarliðsmanna og Íslendinga (till. RÞ og GG).

Á 3. fundi í Sp., 7. okt., var útbýtt:

Till. til þál. um takmarkanir varðandi samskipti varnarliðsmanna og Íslendinga [46. mál] (A. 46).

Á 4. fundi í Sp., 9. okt., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 5. fundi í Sp., 15. okt., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 6. fundi í Sp., 22. okt., var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Rannveig Þorsteinsdóttir): Herra forseti. Ég hef leyft mér að bera hér fram ásamt hv. þm. N-Þ. till. til þál. á þskj. 46, en sú till. er um takmarkanir varðandi samskipti varnarliðsmanna og Íslendinga.

Ég þarf ekki að rekja það hér, hvílikt alvörumál það er, hve tíðar og fjölmennar heimsóknir varnarliðsmanna hafa verið til Reykjavíkur undanfarið. Er þetta mikið áhyggjuefni, enda þýðir ekki fyrir okkur að loka augunum fyrir þeirri hættu, sem af því stafar fyrir jafnfámenna þjóð og okkur að hafa nán samskipti, sérstaklega ungs fólks, við mikinn fjölda erlendra manna. Nú er því þannig farið, að við höfum komist í sambýli við aðra hér í okkar landi, sambýli, sem æskilegt væri að ætti sér sem allra skemmtan aldur, en það voru ætíð taldir möguleikar á því, að þrátt fyrir þetta sambýli mundi hvor aðili geta verið án mikilla samskipta við hinn, þar sem líka ákveðið var, að varnarliðið yrði á fáum alveg afmörkuðum stöðum. Það voru allar horfur á því fyrst í stað, eftir að varnarliðið kom hingað, að svo gæti orðið, því að þá komu hermenn liðsins hingað nánast sem ferðamenn, gengu um og skoðuðu bæinn og voru horfnir héðan kl. 10 að kvöldi. En svo breyttist þetta skyndilega. Hermenn varnarliðsins tóku að vera hér öllum stundum og á öllum tímum sólarhringsins, og þar sérstaklega mikið á þessu á s. l. sumri. Bæði á götum bæjarins og á skemmtistöðum voru þessir menn oft svo yfirgnæfandi, að fyrir erlenda ferðamenn leit út eins og Reykjavík sjálf væri herstöð. En það hefur ekki aðeins verið þannig, að þessar ferðir varnarliðsmanna hafi sett sinn eigin óæskilega svip á höfuðborgina á ytra borðinu, heldur er það fyrst og fremst samneyti varnarliðsmanna við íslenskt æskufólk, sem er stórkostlegt áhyggjuefni. Þannig sækja hermenn varnarliðsins alla mögulega skemmtistaði, þar sem íslenskt æskufólk er saman komið, og vita það þeir, sem sækja kaffihús og veitingastaði, hversu mikið hefur borið á hermönnum varnarliðsins á þessum stöðum. Einnig hafa þessir menn algerlega óátalið sótt skemmtanir Íslendinga, þannig að fólk hefur getað búist við því, hvar og hvenær sem var, að hermenn varnarliðsins væru meðal þeirra, sem sæktu skemmtanir, nema þá að þær væru bundnar alveg við sérstök félög.

Á stríðsárunum, meðan landið var hernumíð, voru skemmtanir Íslendinga venjulega algerlega fyrir þá eina og voru lokaðar fyrir hermönnum. En nú hefur þessu verið sleppt lausu. Er auðsætt, að ekki er síður ástæða til þess nú en var á stríðsárunum að ganga þannig frá, að Íslendingar hafi sínar skemmtanir fyrir sig og að varnarliðsmenn eigi þar engan aðgang. Í sambandi við þetta mætti geta þess, að á stríðsárunum var mjög tak-

markað, hverjir gátu átt aðgang að eftirsóttasta skemmtistað borgarinnar, þ. e. Hótel Borg, en nú gilda engar takmarkanir um aðgang hermanna þangað.

Ekki alls fyrir löngu var frá því skýrt í blöðum Reykjavíkur, að hermenn varnarliðsins hefðu á leigu herbergi til lengri og skemmri tíma, og jafnvel munu þeir hafa haft íbúðir á leigu. Þetta þýðir þó ekki það, sem auðvitað er, að leigjendur þessa húsnæðis séu búsettir í Reykjavík, heldur hitt, að hið leigða húsnæði var staður, sem margir menn höfðu eða hafa aðgang að til skiptis með þann félagsskap, sem þeir hafa hverju sinni, og það fólk, sem býr í húsum þeim, sem þannig hafa verið leigð út, veit vel, að þarna er dvalið fram á nætur og heilar nætur, og það veit líka stundum, að sumir varnarliðsmennirnir hafa dvalið á þessum stöðum meira en einn sólarhring í senn, þ. e., að það viðgengst, að sami maðurinn sé ekki aðeins fram á kvöld og ekki aðeins einn sólarhring, heldur lengri tíma samfleytt að skemmta sér utan bæki-stöðva sinna.

Barnaverndarnefnd kærði út af leigu húsnæðis, og mun það mál vera í rannsókn, en sú spurning mun hafa komið fram í sambandi við rannsóknina, hvort hægt væri að líta á útleigu herbergja í sjálfu sér sem brot, þar sem t. d. ekki hefur verið um það að ræða, að stúlkur innan 16 ára hafi verið í fylgd með hermönnum á þessum stöðum. En það virðist full ástæða til þess, að settar hefðu verið og settar verði einhverjar reglur aðrar en þær, sem er að finna í dauðu ákvæði húsaleigulaganna, sem hindruðu það, að slík útleiga húsnæðis til varnarliðsmanna sem hér hefur verið rætt um gæti átt sér stað. En þar sem engar slíkar reglur hafa verið til, hefur fólk ekki getað kært yfir þessari misnotkun húsnæðis, þótt það hafi viljað að sem íslenskir borgarar stemma stigu við ósómanum. Og Íslendingar, sem hafa búið í húsum, þar sem slík útleiga hefur átt sér stað, hafa ekkert getað að gert, hversu miklu ónæði og ergelsi sem þeir hafa orðið fyrir af þessum sökum. — Í sambandi við þessa leigu húsnæðis mætti á það minnast, að ekki sýnist vera útilokað, að teknar yrðu á leigu íslenskar eignir til skemmtanahalds í stórum stíl fyrir varnarliðsmenn, og er það eitt af því, sem verður að koma í veg fyrir að geti átt sér stað.

Þá er það á almannavitorði, að hermenn varnarliðsins hafa haft á leigu hótélherbergi í Reykjavík. M. a. þar mikið á því s. l. sumar, að þessir menn tækju á leigu herbergi á stúdentagörðunum og dveldu þar. Ég ætla mér ekki að fara inn á það, sem almennt er sagt í sambandi við útleigu hótélherbergja til þessara manna, en aðeins nefna það, að það virðist vera harla undarleg ráðstöfun, þegar verið er — með réttu — að kvarta undan því, að við getum ekki veitt erlendum ferðamönnum fyrirgreiðslu vegna skorts á hótélum, þá skuli það litla rúm, sem til er, vera einmitt á þeim tíma, sem helzt væri ferðamanna von, fyllt af

hermönnum, og það á sjálfum stúdentagörðunum, sem einmitt var verið að berjast við á s. l. sumri að gera að sæmilegum hótélum. Virðist engin ástæða til þess, að hermenn varnarliðsins hafi heimild til þess að leigja herbergi á hótélum í Reykjavík, hvorki til skemmri né lengri tíma, þar sem líka stöðvar hersins eru ekki það fjarri, að hægt sé að líta á þessa menn sem langferðamenn, sem veita þurfi beina af þeim sökum.

Ekki alls fyrir löngu hafa verið gefnar út nýjar og — að því er sagt er — strangari reglur um dvöl hermanna í Reykjavík og öðrum bæjum. Þetta, að tala hér um strangari reglur, gefur algerlega ranga mynd af því, sem hér hefur gerzt, því að hér giltu eitt sinn allstrangar reglur, en þær virðast hafa verið felldar úr gildi, án þess að nokkuð væri um það tilkynnt frá nokkrum aðila, svo að það nálgast blekkingu, hver sem ræður því, að hinar nýju reglur voru auglýstar á þann hátt, sem gert var. Það er ekki annað hægt að sjá við yfirllestur þessara nýju reglna en að þar sé hver smugan annarri viðari til þess að fara í kringum þær. Það er þá fyrst, ef svo er, sem grunur leikur á, að fjöldinn allur af hermönnum varnarliðsins geti kallast foringjar, að þá ná undanþágurnar til margra, og svo kemur það, að foringjarnir eru ekki bundnir og þeir geta fengið næturorlof, þegar þeir vilja, eða svo til. Einnig geta aðrir hermenn fengið næturorlof, auk þess sem dvalarleyfi venjulegra hermanna hafa verið lengd frá því, sem upphaflega var. Kann þó að vera, að í þessum nýju reglum felist einhverjar takmarkanir frá því, sem næst á undan var, en þó mun það algerlega byggjast á framkvæmdinni, hvort svo er. Og þá kemur sú spurning: Til hvers er verið að leyfa varnarliðsmönnum að fara óeinkennisklæddum í skemmtiferðir, ef ekki á beinlínis með því að fara í kringum reglurnar? En það er opinbert leyndarmál, að þetta hefur verið gert. Talið er, að herinn sé sjálfur ekkert hrifinn af því að láta hermenn ganga óeinkennisklædda, og hljóta því að vera fyrir því einhverjar sérstakar ástæður, þegar brotnar eru hinar ströngu reglur hers um þetta atriði. En það hefur einmitt vakið mikinn ugg hjá mörgum, að þetta skuli vera leyft, hjá þeim sem telja, að eitthvert aðhald felist í því, að það lýsi sér, hvenær hermaður er á ferð og hvenær ekki.

Í till. þeirri, sem hér liggur fyrir, er svo ráð fyrir gert, að dvöl hermanna varnarliðsins hér á landi verði framvegis takmörkuð við þá staði, sem liðið hefur til afnota, enda verði hindruð ónauðsynleg ferðalög hermanna utan þessara staða. Þá er í till. gert ráð fyrir því, að einnig verði komið í veg fyrir óþarfaferðir Íslendinga til bækistöðva varnarliðsins. Það vandamál, sem hér hefur skapast við veru varnarliðsins, snertir menningu okkar og þjóðerni, auk þess sem það er stórkostlegt siðferðislegt vandamál. Þetta vandamál getur að mestu hætt að vera til, ef komið er í veg fyrir samskipti Íslendinga og varnarliðsmanna með þeim hætti, sem hér er gert ráð fyrir. En auðvitað

er margt fleira hægt að gera en það, sem til er tekið í þessari till., og hægt að gera það jafnframt. Það hefur komið fram bæði hér á Alþ. og annars staðar, að á okkur öllum hvli mikil ábyrgð í þeim vanda, sem við erum, og er það rétt. En til þess að glæða þá ábyrgðartilfinningu þarf að gera ýmislegt, en í rauninni hefur ekkert verið gert. Tel ég, að ríkisstj. ætti einmitt að hafa sérstaka forgöngu um það að glæða þá ábyrgðartilfinningu með þjóðinni, t. d. með því að láta taka málið upp í skólum landsins og með öðrum hætti, sem handhægt þætti að leiðbeina unglingum og öðrum, sem slíkum leiðbeiningum vildu taka, til þess að fólk lærði að koma virðulega fram gagnvart þeim mönnum, sem í landinu eru, og með metnaði fyrir þjóðerni sitt og tungu. Það er vitað, að á hernámsárunum unnu t. d. skólarnir mikið og árangursríkt starf í þessa átt, og það er áreiðanlega full ástæða til þess, að það sé tekið upp á ný.

Till. sú, sem hér liggur fyrir, er ekki borin fram af neinni óvinsemd í garð varnarliðsins eða þess starfs, sem því hefur verið falið að vinna. Hún er þvert á móti borin fram af fullri vinsemd, en af skilningi á því, að ef því fer fram, sem verið hefur um hin miklu samskipti Íslendinga og varnarliðsmanna með öllum þeim afleiðingum, sem af því hljótask, þá er að því stefnt að gera óvinsælar þær ráðstafanir, sem gerðar voru til öryggis landsins og meiri hluti þjóðarinnar tvímælalaust var samþykktur. En ef það tekst á atriði eins og þessu, sem hefur ekkert í sjálfu sér með öryggi landsins að gera né heldur frelsi eða ófrelsi þeirra ríkja, sem við höfum gert samninga við, — ef það tekst með því að gera varnarráðstafanirnar óvinsælar með þjóðinni, þá er það vatn á myllu þeirra, sem hafa viljað láta landið vera varnarlaust og ekki óska þess, að þjóðin sé í neinum samtökum frjálsra þjóða. Þetta er rétt að liggi ljóst fyrir, og ef ekki er að gert í tíma, þá mun sú spurning rísa upp hjá fjölda landsmanna, sem taldi varnarráðstafanirnar nauðsynlegar, hvort þær séu ekki óframkvæmanlegar, og það hljóta þær að verða frá íslenzku sjónarmiði, ef lengur er haldið áfram á sömu braut og verið hefur.

Það er ósk okkar flm., að sem mest samskipti fáiast um þessa till., og teljum við, að ályktun Alþ., eins og hér er gert ráð fyrir, muni geta orðið ríkisstj. til stuðnings, á hvern hátt sem hún vinnur að þessu máli, hvort sem það er með því að fá samskipti um þær takmarkanir, sem hér er gert ráð fyrir, eða ef henni þykir það tiltækt, að hún setji einhliða reglur frá sinni hálfu.

Gylfi Þ. Gíslason: Herra forseti. Áður en till. þessi fer til n., langar mig til þess að láta í ljós með örfáum orðum stuðning minn við þá grundvallarhugsun, sem í henni felst. Eg hefði að visu viljað, að hún væri nokkuð öðruvísi og greinilegar orðuð, en það breytir ekki því, að ég tel stefnu þá, sem í henni felst, rétta.

Þegar hverndarsamningurinn var gerður á

sínum tíma, lagði ég á það megináherzlu, að vist hersins hér yrði ekki látin setja neinn svip á þjóðlífið og þá sérstaklega ekki á lífið í Reykjavík. Ég áleit, að það, hvort samningurinn og sú stefna, sem í honum felst, mundi hljóta stuðning þjóðarinnar til frambúðar, væri algerlega komið undir því, hvort það tækist að skilja svo greinilega milli þjóðarinnar og hersins, að vist hans hér yrði ekki alvarlegt, félagslegt vandamál. Þetta hefur því miður ekki tekizt. Á því ber hæstv. ríkisstj. ábyrgð, og sú ábyrgð er þung.

Það má vel vera, að útlendir menn eigi erfitt með að skilja, að vist nokkurra þúsunda útlendinga í landi geti orðið þjóð landsins alvarlegt vandamál, en því má ekki heldur gleyma, að þeir eiga líka erfitt með að skilja, að til skuli vera sjálfstæð menningarþjóð, sem telur ekki hálft annað hundrað þúsunda. En sú þjóð hefur verið til í nær 1100 ár, reynt bæði margt og mikið, oft verið nær dauða en lífi, þolað hungur og hörmungar, barizt í aldir gegn erlendra kúgun, en alltaf viljað vera íslensk þjóð. Saga Íslendinga og örlög þeirra í aldaradur gera þá, sem fullorðnir eru, tortrygga að eðlisfari gagnvart erlendum áhrifum. Fámennið og fásinnið gera unglinga hins vegar fíkna í tilbreytingu og þá ekki hvað síst í það, sem útlent er. Og af báðum þessum sökum verða skipti Íslendinga við aðrar þjóðir með nokkuð öðrum hætti en gerist milli stærri þjóða. Af báðum þessum sökum hlýtur dvöl erlends hers meðal Íslendinga að verða annað og meira vandamál en vist erlends eða innlends hers meðal annarra stærri þjóða, og vita þó allir, að alls staðar er um slík vandamál að ræða.

Íslendingum mun yfirleitt ljóst, að því fylgir hætta fyrir grannþjóðir þeirra og þá sjálfa, ef hér væru engar hervarnir, svo voveiflegir sem tímarnir nú eru. En þeim er líka ljóst, að engar hervarnir tryggja fullt öryggi, að auknum hervörnum fylgir líka aukin áhætta. Við þetta bætist svo, að þegar samningur um hervarnir er framkvæmdur eins og hér hefur orðið raunin á, fylgir honum félagsleg og þjóðernisleg hætta. Afstaða Íslendinga til varnarmálanna hlýtur að fara eftir því, hvernig þeir meta þessar hættur. Ég er sannfærður um, að verði ekki breytt til um þá stefnu, sem fylgt hefur verið við framkvæmd samningsins, þá muni meiri hluti þjóðarinnar snúast gegn því, að annarri þjóð séu faldar varnir landsins, og vilji, að við tökum þær í eigin hendur og takmörkum þær þá að sjálfsögðu við litla fjárhagsgetu þjóðarinnar. Ríkisstj. verður að gera sér ljóst, hver er vilji þjóðarinnar í þessum efnum. Það er engum efa undirorpið, að Reykvikingar eru því yfirleitt andvígir, að hverndar-samningurinn sé framkvæmdur á þann hátt, sem hér hefur verið gert varðandi dvöl hermanna í bænum. Ríkisstj. þarf að gera hernaðaryfirvöldunum ljóst, að hér á Íslandi er ekki aðeins um hernaðarvandamál að ræða, heldur einnig félagsleg vandamál og þjóðernisleg vandamál, sem leggja þarf engu minni rækt við að leysa. Íslendingar hafa ávallt verið við-

Alþt. 1952. D. (72. löggjafarþing).

kvæmir í skiptum sínum við aðrar þjóðir. Útlendingum hefur oft fundizt þeir of viðkvæmir. Íslendingar eiga sér þá afsökun eina, og hún er nóg, að án þessarar viðkvæmni er vafasamt að þeir væru til.

Í þessu ljósi verður að skoða álit Íslendinga á þessu máli.

Jónas Arnason: Herra forseti. Eins og við höfum heyrt, er nú þeirri skoðun haldið fram með vaxandi alvörubunga af áhrifafólki hér á Alp., að hin svo nefnda hvernd landsins sé hið mesta mein fyrir menningu okkar og þjóðerni og mein þetta beri að einangra sem mest með hreinlæti og sóttþreinsunarmeðulum, eins og þegar gróftur kemur upp í sári á líkama manns og óhjálkvæmilegt er annað en bera a. m. k. á það joð. Er þetta góðra gjalda vert. En sjúkdómar verða yfirleitt ekki læknaðir til fulls, nema menn geri sér grein fyrir orsök þeirra, og því virðist mér vel til fallið að skyggjast nokkuð að rótum þessa meins og athuga, hvernig á því stendur, að það hefur gert um sig á þjóðarlíkama Íslendinga. Skal farið fljótt yfir sögu.

Þegar þátttaka Íslendinga í Atlantshafsbandalaginu var á döfinni, voruðu sósíalistar við því, að hún mundi leiða til hernáms landsins á friðartímum og hafa í för með sér hinn mesta háska fyrir sjálfstæði og menningu þjóðarinnar. Úr hópi fyrrnefnds áhrifafólks, sem nú berst með vaxandi krafti gegn meinsemd hernámsins, voru einnig menn, sem drengilega voruðu við hættunni. Þetta gerðist þegar ekki var nema rúmlega hálft ár til kosninga. En þátttakan í Atlantshafsbandalaginu var engu að síður samþykkt, svo sem frægt er orðið, og hættunni boðið heim. Þann 7. maí 1951 sannaðist það, sem sósíalistar höfðu varað við: landið var hernúmið. En nú brá svo við, að það áhrifafólk, sem áður var nefnt, talaði næsta lítið um hættur þær fyrir þjóðerni okkar og menningu, sem það hafði áður haldið fram, að hernámið mundi hafa í för með sér. Þvert á móti samþykkti það hernámið orðalaust. Þetta gerðist, þegar langur tími var til kosninga.

Hætturnar af hernáminu komu fljótt í ljós og urðu að ægilegum veruleika. Sósíalistar héldu vakandi athygli almennings á þeim og stóðu þar lengstum einir; þar til nú fyrir skemmstu, að títtnefnt áhrifafólk hér á Alp. fór sem sagt að tala með alvörubunga um þá meinsemd, sem hernámið er fyrir þjóðerni okkar og menningu. Þetta gerist þegar ekki er nema rúmlega hálft ár til kosninga.

En fólk þetta þykist sem kunnugt er hafa miklar afsakanir fyrir aðild sinni að þeirri þróun, sem málið hefur fengið. Vorið 1951 var óhjálkvæmilegt að biðja góðrar þjóðar menn að vernda þetta land, því að eins og allir hafa heyrt, vofði þá yfir því árás og hefur vofað síðan. Málið stóð meira að segja svo tæpt, samkvæmt yfirlýsingu ríkisstj., að ábyrgðarleysi var talið að fara með þetta eftir fyrirmælum stj.skr. og láta málið biða eftir þinglegri afgreiðslu, þar eð árásin mundi sennilega hafa

skollið á í millitiðinni. Var látið nægja að ræða við þm. þriggja pólitísku flokkanna og fá þá til að samþ. hernámssamninginn sem privatmenn. Sagði svo í tilkynningu ríkisstj., að hún hefði ekki viljað skýra frá samningnum, fyrr en hann var kominn til framkvæmda, þar sem slíkt hefði verið mjög óvarlegt með tilliti til „hins algera varnarleysis Íslendinga“. M. ö. o.: Hefði vitnast um samninginn, áður en hann kom til framkvæmda, mátti búast við, að árásin yrði gerð á samri stund og verndin þannig afnumin fyrir fram. Svona tæpt hefði málið sem sé staðið við sólarupprás þann 7. maí 1951.

Það vildi svo til, að ég fór suður á Keflavíkurflugvöll strax eftir hádegi þennan fyrsta hernámsdag, enda lék mér forvitni á að sjá, hvernig farið væri að því að vernda fátæka smáþjóð á þessum alvarlegu tímum. Herliðinu hafði verið komið fyrir í svo nefndum Camp Geck. Þetta voru 250 — í hæsta lagi 300 manns. Flestir voru inni í hinum aldurnhignu bröggum herbúðanna að fá sér miðdegisblund; hinir dustuðu rúmfötin sín á móti íslenskri vorgolunni. Þann 6. maí vofði yfir landinu ægileg hætta á vopnaðri árás. Þarna var þá það herlið, sem átti að hafa afstýrt hættunni þann 7. maí, — í hæsta lagi 300 syfjaðir menn.

Herlið Bandaríkjanna hér á landi var að visu aukíð, þegar frá leið, en þó hefur það aldrei — enn sem komið er — verið fjölmennt í þeim skilningi, sem tíðkast um hernað nú á tímum. Lengst af hefur það að líkindum verið um 3—4 þúsund manns, og svo mun það vera nú. Líð þetta hefur til afnota um 30 orustuflugvélar af svo nefndri Mustanggerð. Sú gerð var tekin að úreldast þegar í seinasta stríði og þykir nú yfirleitt ekki henta nema til æfingaflugs. Þrýstiloftsflugvélar mun líðið engar hafa til fastra afnota; vélar af þeirri tegund, sem við höfum orðið varir við yfir höfuðstaðnum, og nú seinast í morgun, eru yfirleitt á ferð hér um til Evrópu. Fáeinir skriðdrekar munu vera þarna suður frá. Einnhver hernaðarmannvirki mun líðið að líkindum hafa gert á vellinum, en þó áreiðanlega til-tölulega mjög lítil, enda munu mannvirki þar mest bundin við smíði notalegra íbúða fyrir hermennina.

Og nú vil ég spyrja: Getur nokkur trúað því, að sá, sem hagar sér eins og Bandaríkjaher gerir hér á landi, eigi von á vopnaðri árás á hverri stundu? Mundi ekki hitt sönnu nær, að sá, sem þannig hagar sér, þykt mega hafa alla hentisemi um undirbúning vopnaðra átaka í fullri vissu þess, að á hans valdi sé að ákveða, hvenær byrjað verði að skjóta? Þrjú til fjögur þúsund manns, sem hafast við á einu nesi, eiga að verja víðáttur Íslands fyrir yfirvofandi árás. Hvaða heilvita manni er annars, þegar þetta er athugað, ætlað að trúa þeirri fullyrðingu, sem borin hefur verið fram sem hin eina ástæða fyrir nauðsyn hernámsins, þessari margendurteknu fullyrðingu um, að yfirvofandi sé árás á landið?

Nei, 3000—4000 manns er ekki mikill her til þess að verja víðáttur Íslands, ef til styrjalda kæmi. Hins vegar getur kveðið mikið að slík-

um her á öðrum sviðum. Þegar þessari tölu ungra manna er hleypt á hina fámennu höfuðborg okkar fámennu þjóðar, fer vissulega að kveða meira að hernum. Þegar hann er búinn að festa tök á æsku okkar og leiða hana á siðferðislega og þjóðernislega glapstigu, þá fer heldur betur að muna um hann, enda má segja, að hermennirnir hafi verið þeim mun ótulli við að herja á menningu okkar og sjálfstæði, sem þeir hafa haft minna að gera við að verja land okkar.

Nú er mikið talað um þá meinsemd, sem hernámið er orðið þjóðlífi Íslendinga, og nauðsyn þess, að eitthvað sé gert til þess að sporna við henni. Og í krafti þessa viðhorfs er komin fram tillaga sú, sem hér er til umr. Allt er þetta góðra gjalda vert. Að visu má vissulega ýmislegt að till. finna, en ég mun annars um það gera nánari grein fyrir afstöðu minni í sambandi við aðra till., sem ég flyt ásamt hv. 1. landsk. þm.

Að þessu sinni vildi ég sem sagt aðeins nota tækifærið til að vekja athygli á þeim kjarna málsins, sem fyrr er að vikið, að þetta mein verður ekki frekar en önnur læknað til fulls, nema menn geri sér grein fyrir orsökum þess og taki fyrir rætur þess. Það áhrifafólk hér innan Alþingis, sem nú er tekið að beita sér með alvörupunga fyrir því, að mein þetta sé einangrað, en átti jafnframt sinn þátt í því að kalla það yfir okkur vorið 1951, verður að fara að sjá að sér hvað snertir grundvallar-afstöðu til málsins. Ef allt væri með felldu, ætti maður að geta sagt, að það hljóti að fara að sjá að sér. Hafi það samþ. hernámið af raunverulegri trú á yfirvofandi árás, þá ætti það nú óðum að hafa fengið nægar sannanir fyrir því, að þetta var blekking. Bandaríkjaher hagar sér hér í engu tilliti eins og sá, sem er við því búinn, að á hann verði skotið þá og þegar. Þvert á móti hagar hann sér í öllu tilliti eins og sá, sem er þess fullviss, að hann ráði því sjálfur, hvenær byrjað verði að skjóta.

Nýjasta dæmið um þetta er hið margumtalaða leyfi, sem hermennirnir hafa fengið til að eyða frítímum sínum hér í Reykjavík og annars staðar óeinkennisbúnir. Hugsum okkur, að hér yrði skyndilega gerð árás, eins og alltaf er sagt að sé yfirvofandi, og Keflavíkurflugvöllur t. d. umkringdur, en Reykjavík hertekin af innrásarhernum í skjótri svipan. Allir þeir óeinkennisbúnu hermenn, sem hér væru þá staddir og þannig komnir að baki viglinunni, yrðu eftir algildri venju í stríði skoðaðir sem njósnarar og meðhöndlaðir samkvæmt því. Meðferð njósnara er sem kunnugt er hjá öllum þjóðum allt önnur en meðferð venjulegra stríðsfanga. Njósnarar eru umsvifalaust dregnir fyrir rétt og dæmdir sem slíkir. — En Bandaríkjamenn vita, að þeir þurfa ekkert slíkt að óttast hér, og því er hermönnum veitt leyfi til þess, sem varla mun þekkjast annars staðar, að ganga óeinkennisbúnir. Það er líka miklu þægilegra að njóta á þann hátt lífsins, sem þeir sækjast eftir hér í Reykjavík, í borgaralegum fötum heldur en hermanna-klaðum. Annars mun ég sem sagt ræða þetta

atriði nánar í sambandi við till. mína og hv. 1. landsk. þm.

Ég sagði, að þess mundu ekki mörg dæmi annars staðar, að hermönnum leyfist að klæðast borgaralegum fötum. Hins vegar hefur það víða þekkt, að yfirdrottunarþjóð sendi borgara sína inn á meðal smáþjóða, sem hún vill undiroka, til að veikja þjóðerni þeirra og menningu; og þetta verður þá eitt meðal margs fleira, sem í dag setur svip nýlendunnar á Ísland, svip þeirrar bandarísku hernaðarnýlendu, sem það er að verða. Enda bendir margt til þess, að „kóloniasasjónin“ taki bráðum að færast í aukana. Talað er um miklar vegaframkvæmdir, sem hefjast muni á næstunni, enn fremur mjög auknar framkvæmdir á Keflavíkurflugvelli, og enn þá meiri vegaframkvæmdir með vorinu, og í sambandi við þetta auðvitað mjög mikil aukning hernámsliðsins. Svo er það höfnin í Þykkvabænum og flugvöllurinn austur þar, auk flugvalla víðs vegar um landið. Sá, sem þykist mega ráða, hvenær byrjað verður að skjóta, býr sig nú undir að skjóta.

Ég vildi sem sagt nota tækifærið til að vekja athygli á því, að hin eina raunverulega lækning þess meins, sem hér um ræðir, er að segja upp hverndarsamningnum svo nefnda og vísa hernum úr landi, enda virðist fyrir löngu orðin full ástæða til að ætla, að þeir, sem kunna að hafa verið blekkir til að samþ. hernámið, hafi nú gert sér blekkinguna ljósa. Og jafnframt ætti þeim þá að hafa orðið ljóst, að það, sem glataðist 7. maí 1951, verður ekki bætt með einni saman till. sem þessari.

Magnús Kjartansson: Herra forseti. Á siðasta fundi í sameinuðu þingi lýsti hæstv. dómsmrh. yfir því, að 100 stúlkur væru nú komnar á svartan lista hjá lögregluþingi þvi, sem gæta á almenns velsæmis á samningssvæði bandaríska hersins á Keflavíkurflugvelli. Hæstv. ráðh. skýrði ekki nánar frá málum þessara ungu stúlkna, en það leiðir af líkum, að þær hafa verið skráðar fyrir misferli það, sem á sér sérstakt friðland á Keflavíkurflugvelli, saurlífnað, drykkjuskap og annað þess háttar athæfi. Það gefur einnig auga leið, að lögreglan hefur aðeins náð hluta þessara stúlkna, sem brotlegar hafa gerzt, á lista sinn, og þegar maður þekkir röggsemi íslenskra yfirvalda í viðskiptum við hernámsliðið, efast maður ekki um, að þetta muni vera minni hluti. Samt voru stúlkurnar hundrað. Og þetta voru sem sagt aðeins þær stúlkur, sem lögreglan hefur staðið að verki á Keflavíkurflugvelli; um hitt gat hæstv. ráðh. ekki, hvort lögreglan í Reykjavík hefði samið sérstakan lista yfir þær stúlkur, sem lotið hafa í lægra haldi fyrir skipulögðum árásum hernámsliðsins á Reykjavík.

Það vakti alveg sérstaka athygli mína, að hæstv. ráðh. virtist birta þessar tölur sem sönnun þess, að það væri ástæðulaust að hafa hátt út af siðferðislegum afleiðingum hernámsins, enda kom hún sem lokaatriði í langri afsökunarræðu fyrir hönd hinna erlendu gesta

riksstj. og stuðningsmanna hennar í þingflokki Alþfl. Hundrað ungar stúlkur á svörtum lista fyrir ýmiss háttar siðferðisafbrot, það finnst hæstv. ráðh. ekki mikið. En mér finnst það mikið, geigvænlega mikið, og ég veit, að svo er um meginhluta íslensku þjóðarinnar. Þessar hundrað stúlkur munu flestar vera á aldrinum 15–25 ára og búsettar í Reykjavík og á Suðurnesjum, og ég hygg, að ef reiknað væri út frá því, yrði hlutfallstalan geigvænlega há.

Það eru fleiri þjóðir en við, sem búa nú við bandarískt hernám, og menn eru víðar áhyggjufullir út af siðferðislegum afleiðingum þess. T. d. er nú þegar fjöldi bandarískra herstöðva í Bretlandi og Frakklandi. Hundrað stúlkur á svörtum lista hér samsvarar því, að upp undir 40 þúsundir væru skráðar á svartan lista þar, aðeins fyrir misferli innan sjálfra herstöðvanna. Ég býst við, að slíkar tölur þættu fréttir þar í löndum, og raunar heimsfréttir líka, og að ráðamenn þessara þjóða mundu ekki birta þær þingum sínum með stakasta jafnaðargeði og sem sönnun þess, að allt væri með felldu og vel það.

En hverjar eru þá ástæðurnar til þessara miklu og alvarlegu afleiðinga? Að minnu viti eru þær fyrst og fremst tvennar, fyrir utan sjálft upphafið, þegar þm. þriggja flokka settust á leynifundi í Reykjavík og buðu innrásarhernum heim, þvert ofan í ákvæði stjórnarskrárinnar og þvert ofan í heit sín við íslensku þjóðina. Að þeim verknaði frömdum hygg ég að ástæðurnar séu annars vegar furðulega siðlaust framferði hins erlenda liðs og augljós fyrirliðning þess á íslensku þjóðinni og hins vegar einstæð þjónustusemi stjórnarvaldanna og blaða þeirra, sem stóðu að hinu löglausa hernámi.

Ég skal ekki draga það í efa, að í hernámsliði Bandaríkjanna séu yfirleitt sómasamlega innrættilir menn að eðlisfari og að mæðrum þeirra þyki vænt um þá, eins og komizt hefur verið að orði. En því miður hafa þeir ekki líkað sóma innrætis síns mikið hér á landi, heldur þvert á móti lagt sérstaka rækt við þá þætti, sem lakastir mega teljast. Að sumu leyti er þetta alkunnugt fyrirbæri samkvæmt kennisetningu vísunar: „Þar sem enginn þekkir mann, þar er gott að vera“. En að mun meira leyti mun þetta stafa af því, að það er einn þáttur í sálfræðilegri hervæðingu Bandaríkjanna að innræta íbúum og sérstaklega æskulýð landsins, að þeir séu herraþjóð og að allar aðrar þjóðir standi á lægra stigi og séu til þess ætlaðar að þjóna undir þá. Þegar við þetta bætist, að ruddamennska og siðleysi er að verða megineinkenni bandarískra kvikmynda og þeirra sérstæðu bókmennta, sem mest eru lesnar af almenningi þar vestra, er ekki von að vel fari. Og afleiðingarnar þekkjast allir. Þær birtast í hinum geigvænlegu tölum svarta listans, sem vikið var að áðan, og þær birtast í fjölmörgum atvikum, sem allir þekkjast, þótt stjórnarvöldin og málöggn þeirra hafi reynt að þagga þau niður. Og það, sem er sérstaklega iskyggilegt, er, að hinn erlendi her leggur á það sérstakt kapp að hafa

áhrif á ungar stúlkur og raunar telpur, kenna þeim drykkjuskap, gera fyrstu kynni þeirra af sambúð karla og kvenna óhrein og ruddaleg, halda að þeim hvers kyns spillingu og brjóta að sjálfsögðu jafnframt niður allar heilbrigðar siðgæðishugmyndir, stolt og eðlileg lífsviðhorf æskunnar.

Þetta hefur tekizt vel, allt of vel. Og það hvílir þung ábyrgð á íslenskum stjórnarvöldum. Með stefnu sinni í atvinnumálum hafa þau búið vel í haginn fyrir árás herliðsins á íslenzkan æskulýð. Í stað þess, að hér risi upp æska, sem sér möguleika opnast á hverju leið og finnur, að dugnaður og atorka eru þeir eiginleikar, sem duga henni bezt, eru stjórnarvöldin nú að loka flestum brautum fyrir ungu fólki. Það er að verða mjög torvelt fyrir alþýðuæskuna að sækja skóla. Á henni bitnar atvinnuleysið sárast, og hvarvetna sér hún blasa við niðurlægingu og lokuð sund. Það er verið að bjóða þessari æsku upp á örvæntingu og þau viðbrögð, sem henni eru samfara. Um leið er svo lagt á það ofurkapp að benda á bandaríska hernámsliðið sem hina glæstu fyrirmynd, sem boði framtíðina. Á Keflavíkurflugvelli eru staddir hetjur nútímans, ungir menn, sem hafa tekið sig upp um langan veg, ekki aðeins til að vernda frelsi og sjálfstæði Íslendinga, heldur jafnframt til að vernda lýðræðið í öllum heiminum og allar aðrar fagrar dyggðir.

Þessi ósköp hafa hljómað yfir íslenskri æsku í ræðum ráðamanna þjóðarinnar og birtast daglega í blöðum þeirra flokka, sem að hernáminu stóðu. Dráp og tortímingar eru allt í einu orðin öndvegisafrek í þessum blöðum og ólássamir unglingar, sem hafa fengið glýju í augun og látið hafa sig til að taka þátt í mis-kunnarlausustu drápstýrjöld veraldarsögunnar, eru allt í einu orðnir hetjur og látnir birta hinar fáránlegustu afrekasögur yfir almenníngi. Þjónustusemi þríflokkablaðanna er svo alkunnug, að óparfi er að rekja það í einstökum atriðum, en því miður hefur málgað þeirra hv. þm., sem að þáttill. þeirri standa, sem hér er til umr., tekið þar forustuna marg-sinnis á einstaklega ósmekkleган hátt. Og seinast í gær las ég í öðru blaði, Alþýðublaðinu, að það væri kennsla í dónaskap að halda því fram, að ungar stúlkur ættu ekki að umgangast hernámsliðið og ekki að dansa við það á skemmtunum. Ég endurtek: Þetta var kennsla í dónaskap. Og á næstu síðu lýsti svo einn af þm. Alþf. áhuga sínum á þjóðernisbaráttu Íslendinga.

Á þennan hátt hafa íslenskir ráðamenn og íslensk blöð reynt að laða íslenska æsku að hernámsliðinu. — Og kenningin um það, að á Keflavíkurflugvelli væri að finna framtíðina, hefur einnig verið studd öðrum rökum. Á Keflavíkurflugvelli eru að risa upp þau hús, sem íslenskri æsku er bannað að byggja. Þar eru stofnuð þau heimili, sem íslenskt æskufólk hefur engin tök á að stofna. Þar er herraþjóðinni borgað margfalt herra kaup en Íslendingar fá, þegar þeim er leyft að vinna. Og þangað eru atvinnuleysingjarnir látnir mæna

í von um handtak, þegar skorturinn býst til að verða heimilisfastur hjá þeim.

Þarna hniga margar ár að einum ósi, og það er óskemmtilegt að sjá þá sömu aðila, sem forsendunum valda, setja upp tilbúinn vandlætíngarsvip á eftir. Öll þau varnaðarorð, sem sögð hafa verið í baráttunni gegn því, að Ísland yrði ofurselt bandarísku hernámi, eru nú að ásannast, illu heilli. Jafnvel þeir, sem á sínum tíma féllust á nauðsyn hernámsins í athugunarleysi, eru nú að öðlast nýjan skilning. Þegar þetta mál var rætt á þingi fyrir nokkrum árum, komst einn hv. þm. þannig að orði um hernámið, að „hið aukna öryggi, sem af því leiddi, mundi og hvergi nærri vega gegn þeirri gífurlegu hættu, sem slíkt hefði í för með sér fyrir sjálfstæði og þjóðerni Íslendinga, tungu þeirra og menningu“. Og það eru nú langtum fleiri, sem skilja þessa röksemd og finna, að jafnvel það aukna öryggi, sem þeir trúa enn á í blindni, er of dýru verði keypt.

Þótt ég hafi dregið upp dökka mynd af ástandinu og hún sé engan veginn of dökk, skyldi enginn ætla, að þessi orð séu mælt af svartsýni eða ótrú á íslenska æsku og þrek hennar og þjóðarinnar allrar. Því fer víðs fjarri. Það er nú að vakna með þjóðinni og ekki sízt með íslenskri æsku sú andstöðualda gegn hernáminu og afleiðingum þess, sem á eftir að valda úrslitum í íslenskum þjóðmálum. Fleiri og fleiri skilja það, að það veltur á öllu, að öll heilbrigð öfl þjóðarinnar sameinist gegn spillingunni og niðurlægingunni, sem ráðamennirnir eru að leiða Íslendinga dýpra og dýpra út í. Og það er einmitt þessi harðnandi andstaða, þessi heilbrigðu viðbrögð íslenskrar æsku og þjóðarinnar allrar, sem veldur því, að hernámsmálin eru nú tekin til umr. á Alþingi af þeim, sem buðu herliðinu heim.

En því miður ber sú till., sem hér liggur fyrir, ekki með sér, að í þeim hópi sé um nokkur sinnaskipti að ræða. Hún hefur að visu á sér fagurt yfirskín, en það er aðeins yfirskín. Upphaf hennar er á þessa leið: „Alþingi ályktar að fela ríkisstjórninni að koma því til leiðar, að dvöl hermanna varnarliðsins verði framvegis takmörkuð við þá staði, sem liðið hefur til afnota“ o. s. frv. Ríkisstj. á sem sagt að koma því til leiðar. Í þessu orðalagi virðist felast viðurkenning flm. á þeirri kenningu hæstv. dómismrh., sem hann flutti á síðasta fundi Sp., að ferðir og vist hernámsliðsins væri ekki mál íslenskra stjórnarvalda, heldur einvörðungu herstjórnarinnar sjálfrar. Hæstv. dómismrh. lýsti yfir því, að allar reglur um þau efni hefðu verið settar af herstjórninni og yfirleitt án samráðs við íslensk stjórnarvöld, og hann virtist telja þetta hið eðlilega ástand. En þessi túlkun er í ósamræmi við allar yfirlýsingar innlendra og erlendra valdamanna í sambandi við hernámið og við ákvæði hernámssamningsins sjálfs. Og það væri ákaflega alvarlegt, ef Alþingi samþykkti ályktun, sem felur í sér nokkra viðurkenningu á þessum háskalega skilningi. Alþingi Íslendinga á sannarlega ekki að fela ríkisstjórn sinni að fara neinn bónarveg að hernámsliðinu og

Samskipti varnarliðsmanna og Íslendinga (till. RP og GG). — Innflutningur fólksbifreiða.

mælast til þess, að það hagi sér á siðaðan hátt. Alþingi á þvert á móti að lýsa yfir afdráttarlausum skilningi sínum og fela ríkisstj. að framkvæma hann. Alþingi Íslendinga á ekki að biðja um neitt; það á að fyrirskipa.

Og hvað felst í orðinu dvöl? Er hægt að segja, að hernámsliðið hafi dvalizt hér í Reykjavík, þótt það hafi gert árásir á höfuðborgina nærfellt hvert kvöld og haldið þeim áfram fram á nætur? Varla er hægt að kalla slíkt dvöl samkvæmt almennti málvenju, og hvað felst þá efnislega í till. flm.?

Enn segir í till., að það eigi að takmarka ónaðsynlegar ferðir hernámsliðsins frá samningssvæðunum. Samkvæmt skilningi hæstv. dómsmrh. er það hernámsstjórnin ein sem ákveður, hvað eru ónaðsynleg ferðalög, og hún mun telja árásirnar á Reykjavík mjög nauðsynlegar. Hv. flm. virðast samkvæmt upphafi till. fallast á skilning hæstv. ráðh., en hvað er þetta þá annað en meinlaus orð?

Mér virðist því þessi þáttill. ákaflega gagnslaus og til þess fram borin að sýnast. Ég mun þó fylgja henni til n. í trausti þess, að þar komi fram till. um afdráttarlausari málsmeðferð. En hvernig sem þau málalok verða, tel ég það ánægjuefni, að þessi till. hefur komið fram, eins og þó er frá henni gengið. Hún sýnir, að einnig þeim, sem buðu hernámsliðinu heim, þvert ofan í loforð sin og ákvæði stjórnarskrárinnar, er að verða órótt af afleiðingum verka sinna. Og sá órói á eftir að aukast.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 32 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

5. Innflutningur fólksbifreiða.

Á 3. fundi í Sp., 7. okt., var útbýtt:

Till. til þál. um að láta atvinnubílstjóra sitja fyrir innflutningsleyfum fyrir fólksbifreiðum [47. mál] (A. 47).

Á 4. fundi í Sp., 9. okt., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 5. fundi í Sp., 15. okt., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 6. fundi í Sp., 22. okt., var till. aftur tekin til einnar umr. (A. 47, 80).

Flm. (Rannveig Þorsteinsdóttir): Herra forseti. Ég hef leyft mér að bera hér fram á

þskj. 47 till. til þál. um það að láta atvinnubílstjóra sitja fyrir innflutningsleyfum fyrir fólksbifreiðum. Það eru nú allmargir menn í landinu, sem stunda bifreiðaakstur sem aðal-atvinnugrein, en hvað innflutning atvinnutækja til þessa atvinnurekstrar snertir, þá hefur atvinnubílstjórum verið gert mjög erfitt fyrir. Árið 1942, eða fyrir 10 árum, mun félagi þeirra hafa verið úthlutað 80 bifreiðum, en síðan ekki neinu nema 36 bifreiðum árið 1946. Frá þeim tíma hafa aðrir, að því er forstöðumenn bifreiðasamtakanna segja, fengið úthlutað 1000—1200 bifreiðum. Það er jafnframt sagt, að t. d. lækmar, sem allir eru sammála um að mjög þurfi á bifreiðum að halda vegna starfa sinna, muni iðulega hafa haft möguleika til þess á þessu tímabili, þ. e. frá 1946, að endurnýja bifreiðar sínar jafnvel árlega og að flestir lækmar hafi endurnýjað bifreiðaeign sína á þessu árabili, en þó er öllum ljóst, að notkun læknabifreiða, hversu mikil nauðsyn sem þær eru taldar, muni vera miklu minni en þeirra bifreiða, sem notaðar eru til atvinnurekstrar hjá atvinnubílstjórum.

Augljóst er, að 36 bifreiðar til atvinnubílstjóra á 10 árum er næstum að segja ekki neitt, svo lítið er það til þess að endurnýja þennan bifreiðakost, þar sem auðvitað er, að þessar bifreiðar eru notaðar miklu meira en nokkrar aðrar bifreiðar. Útkoman af því, hve lítinn innflutning atvinnubílstjórar hafa fengið, hefur orðið sú, að þeir hafa orðið að kaupa þessi atvinnutæki sín við allt of dýru verði af einstaklingum, þ. e. a. s. af þeim, sem hafa fengið að flytja inn bifreiðar og hafa haft möguleika til þess að skipta um þessi tæki, eða þá hitt, að viðhaldskostnaðurinn á atvinnubifreiðum hefur orðið geysilega hár, og hefur verið tilnefnt, að viðhaldskostnaður á ári hafi farið upp í 30—40 þús. kr. fyrir eina bifreið. Er því auðséð, að atvinnurekstur sá, sem hér er um að ræða, hefur vegna skorts á nýjum tækjum átt við mjög mikla erfiðleika að striða.

Í till. þeirri, sem hér er fram borin, er gert ráð fyrir því, að atvinnubílstjórar verði látnir sitja fyrir innflutningsleyfum fyrir fólksbifreiðum, þegar slík leyfi verða veitt, en jafnframt er vitanlega nauðsynlegt, að fluttar verði inn bifreiðar handa atvinnubílstjórum, til þess að þeir geti endurnýjað atvinnutæki sín með eðlilegum hætti.

Ég legg svo til, að þessari till. til þál. verði vísað til hv. allshn.

Steingrímur Aðalsteinsson: Herra forseti. Það er nú sannarlega ekki vonum fyrr, að áhugi hefur virzt vakna fyrir því hjá stuðningsmönnum stjórnarlokkanna, að eitthvað sé gert til þess að rétta hlut atvinnubifreiðarstjóra í sambandi við innflutning á bifreiðum. Það er ekki ofsögum sagt af því misrétti, sem þeir hafa orðið fyrir í þessu efni, eins og sýna m. a. þau dæmi, sem hv. flm. þáttill. nefndi hér áðan um það, að á síðasta áratug hefur verið flutt inn á annað þúsund fólksbifreiða, en samt sem áður hafa atvinnubifreiðarstjórnir, þ. e. þeir menn, sem stunda akstur bif-

reiða sem atvinnu, ekki fengið nema sárafaár bifreiðar til þess að geta endurnýjað atvinnutæki sín.

Nú vildi ég mega vona, að sá áhugi, sem nú virðist vera að vakna hjá stjórnarflokkunum í þessu efni, sé eitthvað meira en í tilefni af þeim alþingiskosningum, sem standa fyrir dyrum á næsta ári, og vildi þá líka mega vona, að í tilefni af framkomu þessarar till. verði nú gert eitthvað meira en aðeins að tala um þessi mál og síðan að láta framkvæmdirnar sitja á hakanum og kannske lítið úr þeim verða, a. m. k. þegar kosningunum væri lokið.

Ég hef þess vegna viljað taka undir um þennan áhuga og gera tilraun til þess að beina honum inn á eitthvað raunhæfari brautir en mér virðist felast í þeirri þáttill., sem hér liggur fyrir, og hef þess vegna leyft mér að flytja brtt., sem er á þskj. 80 og er þannig orðuð, með leyfi hæstv. forseta:

„Tillgr. orðist þannig: Alþ. leggur fyrir ríkisstj. að sjá til þess, að fluttar verði inn árlega ekki færri en 50 fólksbifreiðar, 6—7 manna, og verði innflutningsleyfum fyrir þessum bifreiðum úthlutað eingöngu til atvinnubifreiðarstjóra eftir till. viðkomandi stéttarfélagi.“

Síðan, í 2. lið till., er gert ráð fyrir breytingu á fyrirsögn, sem leiðir af þeirri efnisbreytingu, sem með þessu yrði á till. sjálfri.

Ég álit sem sagt, að ef stjórnarflokkarnir og meiri hluti Alþ. þar með vill sýna einhvern raunverulegan áhuga fyrir leiðréttingu í þessu efni, þá beri að gera um það ákveðnari ályktanir en felast í till., sem aðeins gerir ráð fyrir því, að atvinnubílastjórar verði látnir sitja fyrir innflutningsleyfum fyrir fólksbifreiðum, þegar slík leyfi verði veitt.

Nú verð ég að segja það, að ég hef þá reynslu af þessu á undanförunum árum, að ég hef hvað eftir annað sótt um leyfi til þess að endurnýja mjög gamla bifreið, sem ég hef notað við minn atvinnurekstur í þessu efni, en hef ávallt fengið þau svör, hvort heldur hefur verið hjá fjárhagsráði eða hjá sjálfum viðskmrh., að ekki séu yfirleitt veitt nein leyfi fyrir fólksbifreiðum. Þetta hafa alltaf verið svörin, þrátt fyrir það þótt fólksbifreiðarnar hafi streymt inn í landið, og ég er dálítið hræddur um það, að ef ekki verður gerð öðruvísi samþykkt um þetta en felst í till. eins og hún er, þá muni geta farið nokkuð á líka leið, að þegar atvinnubílastjórnir fara að biðja um leyfið, þá verði svörin þau sömu: Já, það eru bara engin leyfi veitt fyrir fólksbifreiðum, og þess vegna getið þið ekki fengið bifreiðar.

Ég álit, að það sé þess vegna full ástæða til þess að orða þetta miklu ákveðnar, eða t. d. á þá leið, sem ég orða hér í minni brtt.

Nú hefur því allajafna verið svarað, þegar við atvinnubílastjórnir höfum sótt um að fá leyfi fyrir bifreiðum, að leyfin væru ekki veitt, og því borið við, að það væri ekki til gjaldsyrir til þess að flytja inn bifreiðar fyrir, — gjaldeyririnn væri ekki til og þess vegna væri ekki hægt að gera þetta fyrir okkur, hversu

fegin sem innflutningsyfirlöðin vildu nú gera það.

Nú langar mig til að nota þetta tækifæri til þess að spyrja hæstv. viðskmrh.: Hvernig hefur þá verið til gjaldeyrir til þess að flytja inn alla þá fólksbíl, sem hv. framsögumaður nefndi áðan að fluttir hefðu verið inn á þessu tímabili, þegar atvinnubílastjórar hafa svo að segja engin leyfi fengið? Og hvernig hefur verið til gjaldeyrir til þess að flytja inn alla þá dýru lúxusbíla, sem fluttir hafa verið inn nú á s. l. sumri, fyrst ekki hefur verið til gjaldeyrir til þess að veita t. d. mér og öðrum atvinnubifreiðarstjórum leyfi til þess að endurnýja bíla, sem eru tvisvar til þrisvar sinnum eldri en þeir bílar, sem endurnýjaðir hafa verið með þessum innflutningi lúxusbíla? Hvernig hefur sá gjaldeyrir verið til? Hvaðan hefur hann verið fenginn? Mér þætti mjög fróðlegt að fá hér upplýsingar í þessu efni, því að ef farið er eitt-hvað sérstaklega að rætast úr um gjaldeyri og af þeim ástæðum hafi verið hægt að flytja inn þessa Buicka, sem nú skreyta götur bæjarins, þá væri kannske einhver meiri von til þess, að framvegis yrðu veitt leyfi, svo að um munaði, handa atvinnubifreiðarstjórum. — Ég vildi sem sagt vænta þess að fá upplýsingar um þetta efni, og ég vildi enn fremur vænta þess, að Alþ. vildi þá taka svo alvarlega á þessu máli, sýna það mikinn áhuga fyrir leiðréttingu í þessu efni til handa atvinnubifreiðarstjórunum, að það féllist fúslega á að samþykkja þá brtt., sem ég flyt hér, til þess að samþykkt þáttill. í heild sinni yrði að einhverju gagni.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 27 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

6. Útvarpsrekstur á Keflavíkurflugvelli.

Á 3. fundi í Sp., 7. okt., var útbýtt:

Till. til þál. um stöðvun útvarpsrekstrar á Keflavíkurflugvelli [50. mál] (A. 50).

Á 4. fundi í Sp., 9. okt., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 5. fundi í Sp., 15. okt., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 6. fundi í Sp., 22. okt., var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Jónas Arnason): Herra forseti. Till. þessi var flutt á seinasta þingi, en fékkst ekki afgreidd; var ekki einu sinni tekin til umr. Þó er hér vissulega ekki á ferðinni svo þýðingarlaust mál, að það eigi ekki skilið annað en sinnuleysi og þögn af hálfu hv. Alp. Þvert á móti munu nú fá mál þýðingarmeiri að því er snertir viðhald þjóðernis okkar og verndun sjálfstæðis okkar á þessum alvarlegu tímum.

Því var spáð í grg. með till., þegar hún var flutt í fyrra, — það var fáum dögum eftir að bandaríska útvarpsstöðin á Keflavíkurflugvelli tók til starfa, — að meiri hluti unga fólksins hér í Rvík og nágrenni mundi gera þessa stöð að sinni stöð, þ. e. a. s. hlusta að staðaldri á hana, en hætta að hlusta á útvarp sinnar eigin þjóðar. Nú hefur þetta sannast. Eins og nánar er að vikið í grg. með till., fylgdist unga fólkið hér í Rvík og nágrenni nákvæmlega með því, sem gerist í hermannaútvarpinu, en — manni liggur við að segja — forðast eins og heitan eldinn að stilla viðtæki sín á íslensku útvarpið. Sem betur fer munu vera minni og sennilega mjög lítil áhrif þessarar stöðvar í öðrum landshlutum en hér suðvestanlands, sem stafar af því, að styrkleiki hennar er enn ekki orðinn svo mikill, að í henni heyrist greinilega víðar. En vegna þess að Reykjavík er aðalmenntasetur þjóðarinnar, hér starfa allir helztu skólar landsins, flykkist hingað æskufólk hvaðanæva að, enda er það svo, að yfir vetrarmánuðina dvelst hér meira en helmingur allrar íslenskrar æsku. Og þetta fólk er undir linnulausum áhrifum frá hernámsstöðinni. Það elst bókstaflega upp í hinu útlenda andrúmslofti hennar. Skál ég ekki teifa fundinn á langri lýsingu á því, hvers eðlis það andrúmsloft er, en vísa um það til þess, sem segir í grg. Dagskrárefni bandaríska útvarpsins, það sem ekki er helber hégómi, er yfirleitt menningarfjandsamlegur og siðspillandi sori. Og í þessu menningarfjandsamlega, útlenda andrúmslofti er sem sagt að mótast andlegt viðhorf stórs hluta íslenskrar æsku. Sú staðreynd hlýtur að vera mönnum ærin sönnun þess, að hér er um hið alvarlegasta mál að ræða.

Við aðhyllumst allir þá skoðun, að fyrir áhuga þann á þjóðlegum bókmenntum okkar, sem ein kynslóð tók í arf frá annarri, hafi menning okkar lifað; þessi áhugi hafi verið krafturinn, sem bjargaði þjóðerni okkar gegnum hættur. Nú miða flestir hlutir að því að slæva þennan áhuga hjá hinni uppvaxandi kynslóð og varpa henni á vald útlendum áhrifum. Ég hygg, að það sé ekki ofmælt, að stofnun eins og bandaríska útvarpsstöðin á Keflavíkurflugvelli geti á fáum árum gert að engu það þjóðernisþrek, sem bókmenntum okkar tókst að halda við og jafnvel efla gegnum aldirnar. Ef til vill kann einhver að segja í þessu sambandi, að æskulýðnum sé þetta vorkunn og eðlilegt, að hann leggi þar frekar eyrun við, sem dagskrárefni er léttara og fjörugra en í íslenska útvarpinu; og sjálfsagt mun það rétt, að íslenska útvarpið geri sér ekki nógu mikið far um að ná eyrum yngri kynslóðarinnar, vanræki þá tegund léttara

efnis, sem eðlilegt er að glöð og heilbrigð æska sækist eftir. Það má vissulega ofbjóða ungu fólki með eintómri hámenningu. En þetta er bara annað mál og breytir engu um réttmæti þeirrar kröfu, að stöðvaður sé rekstur hinnar erlendu útvarpsstöðvar, sem er að beygja andlegt líf æskunnar undir yfirráð sín. Mestu skiptir þó kannske það gagnvart löggjafanum, að krafa þessi byggist á lagalegum fyrirmælum. Rekstur bandaríska útvarpsstöðvarinnar er brot á lögum landsins, sem mæla svo fyrir, að ríkisstjórnin ein hafi rétt til að reka útvarp á Íslandi. Þessi till. felur þannig í sér áminningu um, að ríkisstj. gæti þess, að íslenskum lögum sé hlýtt, eins og henni að sjálfsögðu ber öðrum fremur skylda til. Sú staðreynd ein út af fyrir sig ætti að vera hv. Alp. ærin hvöt til að samþykkja till. sem allra fyrst.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 27 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

7. Orlof.

Á 4. fundi í Sp., 9. okt., var útbýtt:

Till. til þál. um skipun nefndar til þess að endurskoða orlofslög [56. mál] (A. 56).

Á 5. fundi í Sp., 15. okt., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 6. fundi í Sp., 22. okt., var till. aftur tekin til fyrri umr.

Flm. (Stefán Jóh. Stefánsson): Herra forseti. Eg vildi fyrst leyfa mér með örfáum orðum til viðbótar því, sem segir í grg. fyrir þessari þáttill., að minnst á aðdragandann að setningu þeirrar löggjafar, sem gildir nú um orlof á Íslandi.

Þegar það mál hafði verið undirbúið nokkuð af þáverandi félmrn., var borin fram á Alp. 1941 till. til þál. um skipun nefndar til þess að undirbúa setningu löggjafar um orlof. Var þar farið fram á að leggja grundvöllinn að þessari löggjöf með nokkuð svipuðum hætti og hér er lagt til að verði við áframhald og endurbætur á þessari löggjöf. Þessi till., sem borin var fram á Alp. 1941 og flutt var af þm. Alþfl., vakti engan sérstakan styr á þingi, og var hún umræðulítið samþ. með 26 shlj. atkv., en 6 þm. sátu hjá. Eftir að þessi till. hafði verið samþ., var nefnd skipuð, er síðan vann vel og rösklega að því að semja frv. til laga um orlof. Er það frv. var fram komið, var það flutt af Alþýðuflokksþm. á fyrra þinginu 1942, og má þá segja, að ekki hafi verið

of góðar né sérstaklega skilningsgóðar undirtektir sumra þm. um þessi nýmæli í islenzkri löggjöf. Um þetta frv., sem þá var lagt fyrst fyrir Ed., sagði hv. núverandi l. landsk. (BrB), að „þetta, sem frv. gerir ráð fyrir, er erfitt í framkvæmd og allt töluvert margbrotið“. Og síðar í sömu ræðu: „Þetta orlof er náttúrlega ákaflega lítilfjörlegt hjá verkamönnum á atvinnuleysistímum.“ Síðan segir þessi sami hv. þm. í annarri ræðu á sama þingi, fyrra þinginu 1942: „Ég sé ekki ástæðu til að halda hér langar ræður fyrir þessari hv. samkomu um það, hve frv. þetta sé fullkomið.“ Og enn heldur sami þm. áfram: „Viðvíkjandi Dagsbrún og þeim samningum, sem það félag hefur haft um þetta efni, vil ég segja það, að þau ákvæði eru til ákaflega lítills gagns, og ég held, að það sé einróma skoðun núv. stjórnar þess félags, að það hafi verið ákaflega lítið í það varið að fá þau fram. Þau eru ákaflega erfið í framkvæmd og einnig lítilfjörleg friðindi, enda þótt framkvæmdin væri sæmleg, og enn þá lítilfjörlegri friðindi heldur en verða mundu eftir þessu frv., ef samþykkt væri.“

Ég minni á þessi atriði úr ræðu Brynjólfs Bjarnasonar alþm. fyrir þær sakir, að því hefur verið haldið fram, að verkamannafélagið Dagsbrún hafi í raun og veru unnið einhverja sigra í þessu máli. En hann, sem var talsmaður þessa félags á Alþ., lýsir yfir því, sem nú hef ég vitnað til, þar sem hann taldi samningsatriði þau, sem Dagsbrún hefði fengið fram, og notaði orðið „ákaflega“ lítið til gagns oftar en einu sinni og sagði, að það yrði enn þá minna gagn að því heldur en frv., sem þá lá fyrir, og erfitt í framkvæmd. — Þetta voru nú eiginlega höfuðundirtektirnar á haustþinginu 1942 undir þetta frv. En það vill nú verða svo með mörg góð mál, að tréð fellur ekki við fyrsta högg. Frv. var síðan borið fram á síðara þinginu 1942 og náði þá fram að ganga eftir nokkurt þjark og nokkrar ýfingar af hálfu einstakra þm.

Mér þótti rétt að drepa á þessi atriði sérstaklega út af forsögu lagasetningarinnar, ekki hvað sízt fyrir þær sakir, að í umræðum hefur verið nokkuð minnzt á mikinn áhuga einstakra manna og flokks fyrir þessu máli og þá sérstaklega um afrek það, sem Dagsbrún hafi í öndverðu unnið, þó ekki fyrr en frv. kom fram, en því afreki var lýst með þeim orðum, sem nú hef ég vitnað til í ræðu Brynjólfs Bjarnasonar á sínum tíma. En það hefur farið svo með þessa löggjöf eins og marga aðra, að þótt hún í öndverðu hafi sætt of litlum skilningi og of lítilli vinsemd, þá hefur löggjöfin þó orðið á þann veg, að ég veit, að launastéttirnar og þá ekki hvað sízt hin skipulagsbundnu alþýðusamtök mundu berjast eins og ljón gegn því, að slík réttindi væru af þeim tekin, og meira en það.

Verkalýðssamtökin telja nú og það af eðlilegum ástæðum rétt, eftir að lög þessi hafa nú verið í gildi tæplega 10 ár, að þörf sé á endurbótum á þeim og viðaukum í samræmi við það, sem gerzt hefur hér í nágrannalöndunum. Eins og oft vill verða, ekki hvað sízt

í islenzkri félagsmálalöggjöf, þá er það svo, að við höfum getað litið til Norðurlandanna sem að mörgu leyti mikilla fyrirmynda í upphafi að setningu félagsmálalöggjafar. Við höfum stuðzt við þá reynslu og þekkingu, sem komið hefur í ljós við undirbúning slíkra mála á þjóðþingum á Norðurlöndum, og hefur það orðið að miklu liði í baráttunni fyrir endurbætti og góðri félagsmálalöggjöf hér á landi. Og svo mikið hefur verið eiginlega stolt Íslendinga í þessum efnum, að þótt þeir hafi fegins hendi tekið þeirri reynslu og notað sér til styrktar þann þekkingarforða, sem komið hefur fram í undirbúningi málanna á Norðurlöndum, þá hafa þeir ekki viljað ganga skemmra, þegar til hefur átt að taka, heldur en Norðurlöndin yfirleitt í félagsmálalöggjöfinni, og hefur það á sumum sviðum heppnast vel. Mér er mjög minnisstætt, þegar samið var um setningu almannatryggingal., að áður en stjórn Ólafs Thors tók við völdum, 1944, þá var því heitið af honum, sem þá var að reyna að mynda stjórnina, eftir kröfu Alþfl., að það skyldi vera eitt af stefnuskrármálum þeirrar ríkisstj. að koma á svo fullkominni almannatryggingalöggjöf sem yfirleitt þekktist hér í nágrannalöndunum. Og það heit var haldið af þáverandi ríkisstj., og voru sett á árinu 1946 — en þau lög tóku gildi 1947 — almannatryggingalögin, sem á þeim tímum gengu mjög langt og voru í fremstu röð almannatryggingalaga, eins og þau þekktust hér a. m. k. í þessari álfu. En löngum — og ég vil geta þess — hefur Ástralía verið þar einna efst á blaði með framkvæmdir í félagsmálalöggjöfinni, og svo var líka lengi hvað snertir almannatryggingalöggjöfina. En ég get þessa einmitt út af því, að ég tel, að það verði að heyja þolgóða og kannske nokkuð langa baráttu hverju sinni, þegar á að fá fram endurbætur á islenzkri félagsmálalöggjöf, og að það megi ekki gefast upp frekar en gert var á árunum 1941—1942 með setningu orlofsl., og það megi ekki heldur gefast upp núna hvað snertir endurbætur á þessum l., þó að ekki kunni byrlega að blása.

Ég hef nú þann óljósa grun, að núverandi hv. stjórnarflokkur séu ekki sérstaklega ginnkeyptir fyrir því að ljá lið þeim umbótatill., sem Alþfl. flytur á Alþ., og kann það ekki allt að vera af slæmum vilja í garð þessara till., heldur telja þeir sér það hentugra, að Alþfl. fái ekki að þeirra áliti nein sérstök blóm í hnappagatið áður en gengið er til kosninga á vori komanda. En vera má, að kjósendur kunni að átta sig á því, að Alþfl., vegna þess að hann er í stjórnarandstöðu og ekki stærri flokkur en menn vita, fái skilning manna fyrir það að berjast fyrir góðum málefnum, og að þeir, sem leggjast gegn þeim, fái fyrir það lítið þakklæti, eins og vera ber fyrir það að leggjast gegn góðum málefnum.

Þá skal ég víkja örlítið að till. sjálfri, eins og hún liggur hér fyrir á þskj. 56, og er þar farið fram á að skipa þriggja manna nefnd, þar sem einn nefndarmanna sé tilnefndur af Alþýðusambandinu, annar af Vinnuveitendasambandinu og þriðji án tilnefningar af ríkisstj., til

þess að endurskoða orlofslögin. Og það er gert nokkuð meira í þessari till. Það er vakin sérstök athygli á þrem atriðum, sem þörf sé á að taka fyrir til yfirvegunar í sambandi við endurskoðunina. Það er í fyrsta lagi um lengingu orlofstímabilsins úr tveimur vikum upp í þrjár. Í öðru lagi að reyna að koma á föstu skipulagi, t. d. með samningum við Ferðaskrifstofu ríkisins eða á annan hátt, til tryggingar því, að komið verði á skipulagsbundnum orlofsferðum fyrir það fólk í landinu, sem nýtur orlofsfjár eða annarra orlofsfiriðinda, og að þessar skipulögðu og um leið ódýru orlofsferðir verði ekki aðeins miðaðar við, að þær verði innanlands, þó að það yrði væntanlega aðallega, heldur einnig til útlanda. Og ég vil geta þess, að hér t. d. á Norðurlöndunum öllum starfa ferðafélög alþýðusamtakanna þar í löndum, sem hafa nán samskipti sín á milli og vinna að því ekki hvað sízt, að það fólk, sem nýtur orlofsréttinda, geti átt þess góðan kost að fá ódýr og hentug ferðalög. Ég er ekki í nokkrum vafa um það, að Ferðaskrifstofa ríkisins gæti t. d. náð sambandi við slík samtök hér á Norðurlöndum, sem mundu greiða fyrir orlofsferðum héðan til þeirra landa, ódýrra, hentugra og með ódýrri dvöl þar í löndum. Og ef orlofstíminn yrði lengdur úr tveimur vikum í þrjár, er þess góður kostur, eins og nú er háttað samgöngur milli Íslands og annarra landa, að þeir menn, sem geta notið orlofsins í þrjár vikur, gætu, ef verkast vildi og þeir treystu sér til, tekzt orlofsferðir á hendur einnig til útlanda. Í þriðja lagi er varðandi endurskoðunina bent á það atriði, að nauðsynlegt sé að tryggja betur en gert er, að orlofsféð sé raunverulega greitt sem slíkt, en ekki sem hluti af kaup, óaðgreindur frá venjulegu kaup og renni þannig í sjóð manna óaðgreindur og samtímis kaupinu, t. d. vikulega, og verði þá oft að eyðslueyri, og þegar til á að taka, þá njóti fólk ekki þess að hafa sparað sér upp orlofsfé, þegar kemur að þeim tímabilum, að orlofsferðir eru hentugastar. Að visu er í núgildandi lögum gert ráð fyrir því yfirleitt, að orlofsfé sé greitt með orlofsmerkjum, en ég hef ríka ástæðu til þess að ætla, að á framkvæmd þessarar löggjafar hafi orðið nokkur misbrestur og það sé alltítt, að þessi venjulegu 4% séu lögð ofan á vinnulaunin, t. d. vikulega, og þannig afhent þeim, sem þeim veita viðtöku. Orlofsréttindin eru frá öndverðu ekki hugsuð sem kauphækkun, heldur sem friðindi til fólksins, sem þeirra nýtur, til að eiga þess kost að geta fengið sumarleyfi eða vetrarleyfi með uppsöfnuðu fé, sem það hefur geymt til þess tíma, að nota á það í því skyni að taka sér orlof. Og orlofsféð yfirleitt eða orlofsréttindin eru hugsuð sem einn þátturinn í því að efla menningu og viðsýni launtakanna í löndunum, verkamannanna og annarra, gefa þeim færi á að hleypa heimdraganum, komast í burtu úr sínu daglega umhverfi, annaðhvort einir eða þá með einhverri náinni fjölskyldu eða kunningjum á staði, þar sem er hægt að njóta betur friðar og hvíldar, og þá staði, sem kannske hugur þeirra hefur stefnt til að sjá

Alþt. 1952. D. (72. löggjafarþing).

langa lengi, en þeir ekki átt þess kost að fá uppfylling þessara óska sinna. Orlofslögin og framkvæmd þeirra eru einn þátturinn í baráttunni fyrir menningu alþýðunnar í löndunum. Það er ekki kaupgjaldsspursmál í sjálfu sér, heldur menningarbarátta, og ég ætla, að orlofsréttindin víða um lönd hafi einnig orðið til þess að vikka sjóndeildarhring alþýðunnar og gefa henni kost á betri hvíld og heppilegri en ella hefði orðið.

Nú gat ég þess áðan, að alveg á sama hátt eins og þegar íslenska löggjafarvaldið lagði á vaðið með setningu orlofslöggjafarinnar eftir 1940, þá var fyrir nokkrum árum þar áður, eða rétt fyrir síðustu heimsstyrjöld, búið að setja lög á öllum Norðurlöndunum um orlofsréttindi. Ísland fór þar í kjölfarið og gerði það vel og dyggilega, því að orlofslöggjöfin, sem sett var 1942, var á margan hátt engu veigaminni né náði skemmra en þágildandi orlofslöggjöf á Norðurlöndum. En nú er svo komið einmitt upp úr heimsstyrjöldinni, að á Norðurlöndunum a. m. k. þremur, Danmörku, Noregi og Svíþjóð, er ýmist komið á eða er að komast á sumpart beinir samningar og sumpart lagaákvæði um lengingu orlofstímans úr tveimur vikum upp í þrjár. Í Danmörku var búið að semja raunverulega um þessa lengingu á milli heildarsamtaka verkamanna og atvinnurekenda, en það kom í ljós, að það var ekki fullnægjandi, því að það var hópur manna, ýmissa smærri „funksjonera“, ef ég má nota það orð, ýmissa starfsmanna þess opinbera, ýmissa þeirra manna, sem unnu að landbúnaðarstörfum, sem ekki nutu réttindanna eftir heildarsamningum verkalyðssamtakanna og atvinnurekendasambandsins, svo að það stendur til í Danmörku, að sett verði sem staðfesting á samningunum og einnig sem viðauki, er náit út yfir þær stéttir, sem sömdu um þessi réttindi sér til handa, lög, er tryggi þar öllum launamönnum yfirleitt þessi réttindi. Norðmenn riðu fyrstir á vaðið hvað þetta snerti rétt upp úr síðustu heimsstyrjöld. Þeir voru staðráðnir í því, eftir að taka við verulegum hluta af landi sínu í auðn eftir tortíningu stríðstímans, að byggja upp land sitt að nýju með sama þreki, sama þolgæði og þessi merkilega þjóð hafði sýnt á stríðsárunum í baráttunni við þýzku nazistana. En henni var það líka ljóst, að um leið og fólk vildi leggja hönd á plóginn til þess að endurbæta það, sem aflaga hefði farið, til þess að gera Noreg að enn betra landi en hann áður hefði verið, þá þurfti líka að veita fólkinu réttindi og láta það finna, að það hefði gleði af að lifa í sínu landi. Þess vegna var sett löggjöfin um þriggja vikna orlofið þar fyrst af öllum Norðurlöndunum.

Þegar nú svo er komið, að Norðurlöndin eru búnar að afla sér þessara friðinda, þá tel ég alveg sjálfsagt, að það verði einnig gert hér á Íslandi, og eins og segir í grg., þá er það gefið, að íslensk alþýðusamtök una því ekki til lengdar að vera á þessu sviði hornreka samanborið við stéttarbræður þeirra á hinum Norðurlöndunum. Það kann að vera hægt að þvælast á móti þessu góða máli um skeið, eins

og gert hefur verið um mörg önnur umbótamál. En menn skulu sanna til, að fyrr eða síðar vinnst sigurinn í þessu réttlætismáli, og þeim mun meiri sæmd er það fyrir Alþingi Íslendinga sem það fyrr skilur og áttar sig á, hvað hér er um mikið sanngirnismál að ræða, og ég vildi mega æska þess og vona það, að Alþingi Íslendinga vildi nú afgr. þessa till., sem hér liggur fyrir, og þá mætti takast með góðum vilja stjórnarvalda, eins og bent er á í grg., að afgr. breyt. á orlofsl. áður en þessi þingi er lokið, jafnvel þótt það stæði ekki mjög langa hríð, því að ég er ekki í nokkrum vafa um það, að ef t. d. þessi þáttill. yrði samþ. endanlega, við skulum segja í þessum mánuði, og brugðist yrði skjótt við með skipun nefndar, að sú n. eða þeir nm. mundu leggja stolt sitt í það að afgr. breyt. á orlofslöggjöfinni svo fljótt, að það gæti komið í hendur Alp. áður en því lyki og svo tímanlega, að unnt væri að afgr. breyt. á l. Það er þess vegna í raun og veru ekki farið fram á, að með þessu sé málið ekki afgr. á þessu þingi, og ef það er vilji og ef það er skilningur fyrir því, að það sé eðlilegt og sanngjarnt að afgr. það á yfirstandandi Alp., þá er það mjög hægt með samþykkt þessarar till., sem hér liggur fyrir. Það er með till. okkar ekki farið fram á neina frestun á þessu máli.

Seinast í grg. er á það bent, að eftir að ákvarðaður var flutningur þessarar þáttill., þá var lagt fram á Alp. frv. til l. um breyt. á orlofslögunum, á þskj. 28. Að sjálfsgöðu mundum við flm., ef þess væri kostur, líka vilja styðja að því, að sú lagabreyting, með nauðsynlegum breyt. þó, yrði samþ., en við teldum, að traustari og betri grundvöllur væri lagður að málinu, ef farið væri að því á þann hátt eins og við leggjum til og málinu væri hraðað á þann veg, sem unnt er og ég hef nú á bent.

Ég vil vona, að þessi till. nái fljótt fram að ganga, en eftir reglum þingskapa ber að hafa um hana tvær umr. Ég legg til, að eftir að þessari umr. er lokið, verði henni vísað til hv. allshn. Sp., en vildi þá beina því til þeirrar n., að hún sýndi skörungsskap í afgreiðslu málsins, og endurtaka þau orð mín til þingheims sjálfs, að það er í sjálfu sér miklu betra, þegar sýnilegt er, að málefni er svo sanngjarnt og á sér svo mikinn hljómgrunn, að það verður samþ. fyrr eða síðar, að það sé ekki tafið að ástæðulausu, heldur láti nú þeir, sem einhverjar vomur eru á út af slíkum endurbótum, það ekki á sig fá, heldur hafi þetta í huga, að þótt þeir samþykki það ekki í dag, þá verður það samþ. á morgun, annaðhvort af þeim eða þá öðrum, sem taka fram fyrir hendum á þeim.

Umr. frestað.

Á 8. fundi í Sp., 29. okt., var till. tekin til frh. fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 10. fundi í Sp., 5. nóv., var fram haldið fyrri umr. um till.

Magnús Kjartansson: Herra forseti. Hv. 8. landsk. þm. (StJSt) mælti fyrir þáttill. þeirri, sem hér er til umr., á næsta einkennilegan hátt. Að öðrum þræði fjallaði ræða hans um það, hver háttur hann ætlaðist til að hafður yrði á afgreiðslu málsins: Það átti að ganga með alveg óvenjulegum og ótrúlegum hraða, málinu átti að visa til nefndar í snarhasti, n. átti að greiða úr því mjög fljótlega, síðan átti þingið að ljúka að samþykkingu það með enn meiri hraða, þá átti að skipa nefnd þá, sem ráð er fyrir gert í till., sú n. átti að semja frv., síðan átti frv. að koma til kasta þingsins aftur, fara gegnum þrjár umr. í báðum deildum og nefndir í báðum d. að fjalla um það, þannig að frv. yrði orðið að lögum áður en þessu þingi væri lokið.

Þessi málsmeðferð, sem hv. þm. gerði ráð fyrir, skýtur nú það mikið skökku við önnur vinnubrögð hér á hv. Alp., að varla er hægt að taka hana alvarlega. Og þeim mun undarlegra verður þetta sem hv. þm. notaði ræðutíma sinn að miklu leyti til þess að bera fram áskanir og ákærur, sem hann vissi að mundu verða til þess að kalla fram umræður um þetta mál, með þeim afleiðingum einum, að málið er enn til umræðu hér hálfum mánuði eftir að þessi hv. þm. flutti framsögu sína, og er ekki einu sinni komið í fyrsta áfangann af þeirri löngu göngu, sem hann ætlaðist til að gengi svo fljótt og greiðlega.

En það er fleira, sem er undarlegt í sambandi við þessa till. Eins og hv. þm. er kunnugt, liggur fyrir Ed. frv., sem ég hef flutt ásamt hv. 4. landsk. þm. (StgrA), um sundurliðaðar breytingar á orlofsl. Samkvæmt því á orlof að lengjast í þrjár vikur almennt og orlofsfé að hækka í samræmi við það úr 4% í 6½%. Einnig er lagt til, að hlutarsjómenn fái greitt fullt orlofsfé og að fyrningarákvæðum l. verði breytt í skynsamlegra horf.

Þegar þetta frv. kom til l. umr. í hv. Ed., kvaddi hv. 4. þm. Reykv. (HG) sér hljóðs og lýsti yfir stuðningi sínum með innilegasta orðalagi. Honum var meira að segja svo mikið niðri fyrir, að hann gaf mjög greinilega í skyn, að hann væri meiri hvatamaður málsins en við flm., eldmóður hans væri slíkur, að við hefðum smitast af, tekið sinnaskiptum og lært af sér. Hygg ég, að Alpfl. hafi ekki tekið neinu frv. sósíalista af því líkri alúð og 4. þm. Reykv. tók þessu máli. Þeim mun meiri var undrun mín, þegar útbýtt var tveim dögum síðar þáttill. þeirri, sem hér er til umræðu.

Eins og till. þessa ber að, er ekki hægt að líta á hana öðruvísi en sem frávisunar- og frestunartill. á frv. okkar. Það er lagt til, að málið verði svæft í n., eins og almennt er komið að orði um vinnubrögð þau, sem gert er ráð fyrir í till. Að visu er reynt að dylja þessa afstöðu með skirskotun til þess, að nauðsyn sé á viðtækari endurskoðun orlofsl. en lagt er til í frv. okkar, og á það skulu sízt bornar brögð, en það hefði þá varla átt að vera ofverk þeirra manna, sem öllum öðrum fremur segjast vilja betrubæta orlofsl., að bera fram frekari breytingar í tillöguformi.

Þetta mál verður þó allt athyglisverðara fyrir þá sök, að till. um nefndarskipun eru að verða sjálfkrafa viðbrögð Alþfl. við öllum helztu hagsmunamálum alþýðusamtakanna, og hafa þau viðbrögð þó síður en svo gefið góða raun. Langar mig til að minnast stuttlega á þá sögu af þessu tilefni.

Eitt mesta átakamál síðustu ára hefur verið hvíldartími sjómanna. Ár eftir ár var það mál flutt af sósíalistum, án þess að Alþfl. sæi sér fært að taka til máls um það eða fulltrúar hans í n. gætu birt um það nokkurt álit. Þar kom þó allt í einu, árið 1948, að Alþfl. öðlast skoðun í málinu, og skoðunin var sú, að ríkisstj. skipaði n. til að athuga málið. Virtist það raunar ekki með öllu óálitlegt að því sinni, því að þá hafði Alþfl. forustu í ríkisstj. og auðvitað sérstaklega góða möguleika til að þoka áhugamálum sínum áleiðis. Það var ákveðið að skipa nefnd, og svo var n. loksins skipuð eftir næsta furðulega bið. Eftir þessa nefndarskipun lá svo málið niðri lengi, og hvenær sem því var hreyft, hljómaði svarið: Nefndin er að athuga þetta, það má ekki raska ró nefndarinnar. — Eftir næstum tvö ár kom þó loksins hin dýrmæta niðurstaða, og hún reyndist vera nákvæmlega ekki nein. Fulltrúar sjómanna mæltu með 12 stunda hvíld, fulltrúar útgerðarmanna mæltu gegn 12 stunda hvíld, og þeir umboðslausu mæltu ekki með nokkrum sköpuðum hlut. Það eina, sem hafðist upp úr krafstinu, var það, að málið hafði tafist til einskis gagns í tvö ár, það hafði reyrt í enn harðari hnút en áður og þann hnút varð loks að leysa með tveim harðvítugum verkföllum, sem kostuðu þjóðina tugi millj. kr., ef ekki hundruð. Þetta er reynslan af nefndarskipunarástriðu Alþfl. En einmitt þessi reynsla virðist vera Alþfl. sérstaklega hjartfölg, þar hefur hann fundið ráðin, sem duga.

Árum saman hafa sósíalistar flutt hér á Alþ. frv. um atvinnuleysistryggingar. Í fyrsta birtust viðbrögð Alþfl. í fyrsta sinn, það átti að kjósa nefnd til að athuga málið. Og á þessu þingi flytur Alþfl. sömu frávísunartill. Ég heyrði mælt fyrir henni á síðasta fundi í Sp., og lýsti þá 1. flm. yfir því, að frv. sósíalista væri ekki nógu fullkomið, það þyrfti að bæta það. En mér er spurn: Hvers vegna skipar Alþfl. ekki sjálfur n. úr hópi sérfræðinga sinna til að finna þær brtt., sem duga, í stað þess að kasta fram frávísunartill. sinni ár eftir ár? Hvað kemur til, að Alþfl. hagnýtir ekki sambönd sín við hina svo nefndu bræðraflokka sína á Norðurlöndum, sem árum saman hafa stjórnað mjög víðtækum atvinnuleysistryggingakerfum, og þiggur af þeim ráð og tillögur? Á það ekki einmitt að vera hlutverk flokksins að leggja á ráðin, í stað þess að biðja ríkisstj. að skipa einhverjar nefndir?

En öllum hv. þm. er raunar ljóst, hvers vegna Alþfl. hefur tekið upp þessi vinnubrögð. Þótt hann hafi glatað áhuganum á þessum hagsmunamálum, verður hann að halda áfram að sýnast. Frávísunartill. er kastað fram, til þess að Alþýðublaðið geti með stóru letri birt fréttir um hið einstæða framtak þingmanna sinna í

þessum málum, og skiptir þá engu, þótt staðreyndirnar séu þveröfugar. Þetta markmið kom einkar ljóst fram í ræðu hv. frsm. síðast, þar sem hann virtist telja það bezta framlag sitt til bóta á orlofsl. að flytja staðlausar blekkingar um afstöðu sósíalista og Dagsbrúnar. Hann fékk þó með engu móti hrakið þá staðreynd, að það var einmitt Dagsbrún, sem knúði orlofsl. fram með samningi sínum við atvinnurekendur 1942, og Alþ. staðfesti aðeins orðinn hlut á eftir. Tilvitnanir hv. þm. í ummæli Brynjólfs Bjarnasonar voru rifin út úr samhengi og þannig fölsuð. Það, sem Brynjólfur lagði áherzlu á, var, að orlofsrétturinn væri haldlítill verkamönnum, ef þeir væru atvinnulausir mánuðum saman. Þetta er staðreynd, sem hv. þm. getur ekki hrakið, og útúrslúnir hans eru aðeins eitt dæmi um heilindi Alþfl. í þessum málum.

Mér finnst þessi vinnubrögð Alþfl. svo furðuleg og raunar lærdómsrík, að ástæða er til að vekja athygli á þeim, að gefnu tilefni. Eins og ég sagði í upphafi, ber till. þá, sem hér er til umræðu, þannig að, að mér er ómögulegt að telja hana annað en frávísunartill. við frv. okkar hv. 4. landsk. þm. Það kynni að hafa vafist fyrir ýmsum þm. að snúast opinskátt gegn þeirri sjálfsögðu réttarbót, sem í frv. felst, á síðasta þingi fyrir kosningar. En nú er þeim opnuð ismeygileg leið til að fallast á meinlausa nefndarskipun og fresta málinu, þar til kosningaþrýstingurinn er liðinn hjá. Ég mun þó fylgja till. Alþfl. til nefndar, en vænti þess, að frv. okkar verði afgr. það fljótt og vel, að frávísunartill. Alþfl. geti fengið að sofa svefninum langa.

Sigurður Guðnason: Herra forseti. Það voru aðeins nokkur orð, sem ég vildi segja um þessa þáttill., að gefnu tilefni af framsöguræðu hv. 8. landsk. Hann var mikið í upphafi ræðu sinnar að koma því að, að með orlofsl. hefði hlutur verkafélagsanna og þá sérstaklega Dagsbrúnar verið þar ákaflega lítill, og eiginlega það mesta, sem hefði gerzt í því máli, hefði verið þegar hann sem félmh. hefði skipað n. til þess að undirbúa málið undir þing, og eini þröskuldurinn eiginlega, sem hefði verið á leið þessa frv., hefði verið það, að hv. 1. landsk. þm. (BrB) í Ed. hefði lagzt á móti frv. og talið það einskis virði. Þessi ummæli eru nú þannig löguð, að það virðist vera, að hv. flm. hafi ekki verið kunnugur undirbúningi orlofsl. í upphafi. Orlofslögin, eins og undirstaðan öll var og formið á þeim, var búin að semja áður en þessi n. var sett. Ég held það hafi verið kringum 15. marz 1941, sem var samið við Reykjavíkurbæ um 6 daga orlof, sem var útfært þannig, að menn fengju hálfan dag fyrir mánuð. Og í október, á sama tíma og n. er skipuð hér á Alþingi, þá er Dagsbrún búin að semja um orlofslögin við Vinnuveitendafélagið. En ummæli hv. þm., Brynjólfs Bjarnasonar, áttu ekki við þetta. Við getum athugað það, að 1940 var sagt upp samningum, þegar kaup verkamanna var orðið það lágt, að það var eftir hagstofureikningum komið niður í 91 á

móti 100 að kaupgetu frá því 1938. Árið 1941 var samið bæði við Reykjavíkurbæ og atvinnurekendur, án þess að samningum væri sagt upp, og þeir fengu þetta eitt, orlofssamninginn. Og það voru fleiri en hv. þm. Brynjólfur Bjarnason, það var fjöldi verkamanna, sem fannst þá vera linlega á sínum málum haldið, að fá aðeins þetta í staðinn fyrir að segja upp samningum og láta koma til stærri átaka eins og þá var komið, enda sýndi það sig 1942, þegar sagt var upp samningum. Þá gerir Dagsbrún samning við atvinnurekendur um átta tíma vinnudag, kaupði hækkar úr kr. 1,45 upp í kr. 2,10, og hún fær það samningsbundið, að orlofið skuli vera greitt eftir frv., sem liggir fyrir Alþingi og þá var orðið 14 daga, hvort sem frv. yrði að lögum eða ekki; það stendur í samningunum. Hvort þetta er ekki innlegg í málið, annað eins og þessi nefndarskipun, það læt ég aðra dæma um og mun ekki tala meira um það.

En viðvíkjandi þessari till., sem hér kemur fram, þá er gert ráð fyrir, að þungamiðjan í þessu máli sé það, að orlof verði þrjár vikur. Og það er mál, sem liggur nú hérna fyrir Alþingi í frumvarpsformi. Orlofslögin hafa yfirleitt reynzt vel, formið á þeim. Og það, sem hérna kemur fram gagnvart orlofsl., er að lög-festa það, að orlofsfé sé yfirleitt greitt í orlofsmerkjum. Nú er eftir orlofsl. beinlinis lög-brot bæði fyrir vinnuveitanda, sem hefur mann í lausavinnu, að borga honum þetta í peningum, og það er lögprot fyrir verkamanninn að taka við þessu í peningum. Nú má kannske eitthvað herða þau atriði, en það er nú á öllum meiri háttar vinnustöðum og alls staðar hér um bil undantekningarlaust annaðhvort borgað í orlofsmerkjum, t. d. hjá Reykjavíkurbæ, þar er fært inn á vissum tímum í orlofsbækurnar. — Og svo er það þriðja atriðið í þessari till. að athuga samninga um orlofsferðir. Eg veit ekki til, að það sé nokkurs staðar í orlofsl. nokkur hlutur, sem bannar bæði félagsheildum og öðrum að semja um orlofsferðir við hvaða fyrirtæki sem er, og vafasamt hvort hægt er að koma því fyrir, að lögboðnar séu ferðir, sem menn eigi að fara í orlofi sínu. Eg sé ekki, að það sé neitt til í orlofsl., sem banni þetta. Og í þriðja lagi fannst mér, þegar þessi páltill. kom fram, að við hefðum haft ákaflega rauna-lega sögu — sem hv. 1. landsk. lýsti þarna áðan — um togaravöðkulögin, og út úr þeirri n. fengum við ekkert annað en það, að tveir mennirnir voru með, tveir voru á móti, tveir voru hlutlausir — og mér finnst það vera það, sem við munum fá út úr þessari n. alveg eins, nema þar verður einn með, einn á móti og einn hlutlaus. Og þá held ég, að ekki verði nú langt farið áfram.

Flm. (Stefán Jóh. Stefánsson): Herra forseti. Eg sé ástæðu til að vikja örfáum orðum að þeim ræðum, sem nú hafa verið haldnar af tveimur þm. varðandi þá till., sem hér liggur fyrir til umr.

Eg hefði að vísu hálfpartinn búizt við því, að hinn reglulegi 1. landsk. yrði kannske kom-

inn á þingfund, úr því að málið hefur dregist svo lengi, og varamaður hans mundi ekki standa hér upp til þess að gera nánari grein fyrir hans fyrri afstöðu til orlofslöggjafarinnar og orlofslagaframkvæmdarinnar yfirleitt. Og þar sem hv. raunverulegi 1. landsk. er nú kominn til landsins af hinu merka og stóra þingi kommúnistanna í Moskva, eftir að hafa látið í ljós hrifningu sína og síns flokks yfir hinum mikla kommúnistaflokki Rússlands og hinum ástsæla foringja hans, Stalin, þá gerði ég jafnvel ráð fyrir því, að hann mundi nú ekki þurfa að vera hér lengur í bænum, áður en hann kæmi til hins litla Alþingis, og gæti þá verið með í þessum umr. En það hefur nú ekki orðið. Í stað þess hefur varamaður hans, ritstjóri Þjóðviljans, lesið hér upp eina tvo, þrjá dálka, sem hann er búinn að skrifa í Þjóðviljann. Og það er full ástæða til þess að treysta því, að þeir muni þar á þrykk út ganga, þessir dálkar, sem hann flutti hér áðan úr þessum ræðustóli. En það má segja um þá dálka, eins og margt annað hjá þessum þm. og sumum flokksbræðrum hans, að þegar þeir minnast á Alþfl. og afstöðu hans til félagsmálalöggjafarinnar yfirleitt, þá er eins og þeir umsnúist og sjái — ja, ég vil ekki segja rautt, það sjá þeir nú aðallega þegar þeir eru suður í Moskva, en svart þegar þeir sjá Alþfl. á Íslandi og baráttu hans fyrir félagsmálalöggjöf-inni á Íslandi. Þessi sami hv. þm. var að tala um það háðulegum orðum, hversu óviðeigandi það væri yfirleitt að skipa nefndir til þess að undirbúa merk málefni fyrir Alþingi. Alþfl. hefur nú fyrir sitt leyti ekki oft fundizt það óviðeigandi og staðið að því með nokkuð miklu árangri. Sú alþýðutrygginga- og almanna-tryggingalöggjöf, sem í landinu gildir, var undirbúin áður mjög gaumgæfilega af nefndum, sem Alþfl. fékk skipaðar í þessu skyni. Orlofsl. voru undirbúin mjög gaumgæfilega af n., sem Alþfl. fékk skipaða í þessu skyni. Má kannske nokkuð af því ráða, að vinnubrögð Alþfl. til þess að undirbúa mál fyrir Alþingi með nefndarskipunum séu ekki til þess gerð að drepa málunum á dreif, heldur til þess miklu fremur að undirbúa þau svo rækilega, að það verði sem bezt og bitrust vopn í hönd-um forsvarsmanna málanna á Alþingi. Alþfl. mun ekki blygðast sín fyrir það og mun nú halda áfram, hvað sem dálkar Þjóðviljans, hvort sem þeir standa hér í ræðustól á Alþingi eða uppi á ritstjórnarskrifstofu, segja um þessi mál. Hann mun standa jafnréttur eftir sem áður.

En af því að hv. 1. landsk. kastaði fram þeirri fullyrðingu, að vitnun mín til umræðna á Alþingi varðandi orlofslöggjöfina og þá sér-staklega úr ræðu Brynjólfs Bjarnasonar, hins raunverulega 1. landsk. þm., væri fölsuð og rifin út úr samhengi, þá vildi ég nú gefa hv. þm. kost á því, — að sjálfsögðu þarf hann undirbúning til þess að skrifa þá dálka Þjóðviljans, sem hann flytur svo hér í ræðustólnum, en hann á þann kost einan að koma með einhverja nýja dálka, skrifaða, hér upp í ræðustólninn og færa einhverjar sönnur á þessa

Orlof.

sleggjúdóma sína hér áðan, sem hann viðhafði. En til þess nú að skýra það enn þá betur, þá skal ég aftur lesa upp orðréttan kafla úr ræðu Brynjólfs Bjarnasonar á fyrra þingi 1942 varðandi bæði orlofslagafrv., sem fyrir lá, og þá einnig — og vík ég því til hv. 6. þm. Reykv. (SG) — varðandi samninga Dagsbrúnar, sem þá voru nýgerðir, um, að hans áliti, Brynjólfs Bjarnasonar, mjög lítilfjörleg og ófullkomin orlofsréttindi. Þessi kafla úr ræðu hans er tekinn upp alveg orðréttur, og gef ég hv. 1. landsk. þm. kost á því, áður en hann skrifar næstu ræðu sína og næstu Þjóðviljadalda, að athuga þetta og fletta upp í þingiðindunum og bera saman, áður en hann les upp næstu dálkana hér úr ræðustólnum. — En Brynjólfi Bjarnasyni fórust svo orð á fyrra þinginu 1942:

„Ég sé ekki ástæðu til að halda hér langar ræður fyrir þessari hv. samkomu um það, hve frv. þetta sé fullkomið“. — Svo heldur hann áfram: „Viðvíkjandi Dagsbrún og þeim samningum, sem það félag hefur haft um þetta efni, vil ég segja það, að þau ákvæði eru til ákaflega lítills gagns, og ég held, að það sé einróma skoðun núverandi stjórnar þess félags, að það hafi verið ákaflega lítið í það varið að fá þau fram. Þau eru ákaflega“ — í þriðja sinn ákaflega, svo mikla áherzlu leggur þm. á að lýsa — ja, allt að því fyrirliðningu sinni á þessum gerðum Dagsbrúnar, að hann notar orðið ákaflega þrisvar sinnum með stuttu millibili í þessu sambandi — „erfið í framkvæmd og einnig lítilfjörleg friðindi, enda þótt framkvæmdin væri sémileg, og enn þá lítilfjörlegri friðindi heldur en verða mundu eftir þessu frv., ef samþykkt væri.“

Þetta eru ófölsuð orð, ekki rifin út úr neinu samhengi, tekin úr ræðu þessa hv. þm. og standa þar sem góður minnisvarði yfirleitt um afstöðu hans flokks til þeirra umbótamála, sem Alþfl. hefur barizt fyrir á Alp. fyrr og síðar. Það er allt ákaflega lítilmötlegt. Það er allt ákaflega lítilfjörlegt, þegar verið er að berjast fyrir því. En þegar svo er búið að fá það fram, þá er talið, að þessi flokkur hafi að því staðið með baráttu sinni á vettvangi löggjafarþingsins og verkalyðsmálasviðinu að reyna að knýja þessi áhugamál fram og að Alþfl. geri ekki annað en að tefja fyrir með látlausem nefndaskipunum. Ég vildi enn þá einu sinni skjóta því til hv. 1. landsk., sem hér talaði áðan, að segja til, hvað er falsað í þessum ummælum, hvað er rífið út úr samhengi. Geti hann það ekki, þá neyðist ég til að segja það, að þessi orð og enn þá fleira í ræðu hans hafi verið ómerkilegt fleipur. Nú getur hann sett sig niður og skrifað og reynt að flytja það aftur hér úr ræðustól Alp.

Um sjálfst málið vildi ég segja það, að það var skýrt í fyrri framsöguræðu minni og tekið skýrt fram í grg., að Alþfl. hefði ákvarðað fyrir sitt leyti, áður en frv. það, sem flutt hefur verið í Ed. um breyt. á orlofslöggjöfinni, kom fram, að flytja þá þáttill, sem hér liggur fyrir. Það var skýrt tekið fram bæði í grg. og framsöguræðu minni, að Alþfl. gæti fyrir

sitt leyti vel léð því frv. lið með vissum breyt. og viðaukum. Og á því mun ekki heldur standa. Hins vegar höfum við meiri trú á því, að ef meiri hluti Alp. gengi inn á þá hugsun og viðurkenndi þar með réttmæti hennar að skipa sérstaka n. til þess að vinna að ákveðnum, tilteknum breyt. á orlofsl., þá mundi verða miklu líklegra, að sú breyt. næði fram að ganga á Alp. Það er okkar reynsla eftir þeim vinnubrögðum, sem við þekkjum til í sambandi við löggjafarmál og undirbúning þeirra fyrir Alp. Og ég sagði það líka þá og segi það enn, að þótt ég hafi ekki mikla von um það, því miður, að þessi till. gæti náð svo fljótt fram að ganga hér á Alp., að rögg samleg n., sem skipuð væri strax, gæti undirbúið málið áður en Alp. lyki, þá teldi ég ekki með öllu útilokað, ef sú n. yrði sammála, að fá frv. fram um þetta efni jafnvel á þessu yfirstandandi Alp. En ég segi það aftur og segi það enn, að það mun ekki standa á Alþfl., með breyt. og viðaukum, að fylgja því frv., sem flutt var af kommúnistum í Ed. Hann mun ekki hafa það á sama hátt og hv. 1. landsk., að ýfast við málum eins og þessu bara af því, að kommúnistar flytja það, þó að hann teldi fyrir sitt leyti, Alþfl., að það væri betra að viðhafa önnur vinnubrögð.

Svo vildi ég að lokum segja það, með vitnun til ræðu Brynjólfs Bjarnasonar og þess, sem ég hef áður sagt um þetta mál hvað snertir baráttu verkalyðsfélaganna um orlofsréttindi, að skriður komst enginn verulegur á það mál, fyrr en búið var að skipa n. af þáverandi ríkisstj. til að undirbúa orlofslagafrv. Og skriðurinn komst ekki enn þá heldur fullur á það mál fyrr en tilbúið frv. um þetta efni lá fyrir Alp. og verkalyðsfélögin gátu í samningum sínum vitnað til þessa frv. og óskað eftir því að fá samninga í samræmi við ákvæði þess. — Og enn þá eitt, að þótt samningar fengjust, ákaflega lítilfjörlegir að dómi 1. landsk. (BrB), hjá Dagsbrún 1941 eða 1942, þá er það eitt víst og rétt, — og veit ég, að hv. 6. þm. Reykv., jafngrandvar maður og hann er, muni viðurkenna það, — að verkalyðsfélögin sem heild hefðu átt þess engan kost að fá viðurkenndan með samningum fljótt og skelegglega allan þann rétt, sem orlofslöggjöfin fékk þeim í hendur, eftir að þau voru afgreidd á Alp. Ég geri ráð fyrir því, að verkalyðsfélögin hefðu áfram barizt fyrir þessum orlofsrétti sínum, og það hefði verið eðlilegt. En það skorti mikið á, að sú baráttu yrði sigurstrangleg, eins og högum var háttað. Og baráttan gat ekki fallið niður fyrr en búið var að setja orlofslögin, sem undirbúin voru af n. og þurftu að vera fyrir Alp. tvisvar sinnum áður en þau náðu samþykki, en hafa náð samþykki, eru mikilsverð lög, sem þarf að breyta og bæta við. Og ég held, að þá væri ekki óheppilegt að viðhafa þau vinnubrögð enn að skipa nefnd til þess að undirbúa það mál. Ég held þess vegna, að það væri enginn meiri styrkur og gæfi engar meiri vonir um framkvæmd á samþykki Alp. á viðaukum og endurbótum á orlofsl. fremur en það að skipa n.

með líkum hætti eins og við Alþfl.-menn höfum lagt til og leggja þannig heilsteypnan vel undirbúinn grundvöll að baráttu þeirra manna á Alþ., sem áhuga hafa virkilegan fyrir þessu máli, og þeir munu áreiðanlega knýja það fram fyrir eða síðar. Það er síður en svo, að ég hafi nokkuð á móti því, að atkv. kommúnista komi til styrktar því máli. En ég veit það með vissu, að starfsaðferðir þeirra eru ekki líklegar til að koma heillamálum í höfn, hvorki þessu né öðrum.

Sigurður Guðnason: Herra forseti. Það var nú ekki mikið, sem ég hafði að athuga við þessa ræðu, en ég ætlaði bara að upplýsa það, að hv. 8. landsk. sagði, að upphafið að þessu hefði verið n., sem Alþfl. skipaði, og að málið hefði ekki fengið skrið fyrir en þessi n. var skipuð. Þetta er algerlega rangt, því að n. er skipuð í nóv. 1941, en Dagsbrún er búin að gera samninga við Reykjavíkurbæ í marz 1941 og við atvinnurekendur á sama tíma í nóvember um haustið, þegar n. er skipuð, og þá var það, sem kom skriður á málið. Og það, sem samið var um í Dagsbrúnarsamningunum, var nákvæmlega sama fyrirkomulagið og það, sem n. samdi, nema að því leyti, að hún samdi um einn dag fyrir mánuð, en í samningunum, sem Dagsbrún var búin að gera og var búin að fá borgað eftir, var það einn dagur fyrir tvo mánuði, eða 6 dagar. Og undirstaðan að þessu með orlofslögin var búin að vera til undanfarandi ár og mjög oft til umræðu. Allir menn, sem voru í föstum stöðum, voru búnir að fá orlof, og í raun og sannleika var það orðið sameiginlegt mál bæði verkalyðsins og atvinnurekenda, að menn, sem unnu á tíma-kaupi, ættu það líka skilið; það var formið, sem fundið var að. En það var bara eitt, sem fékkst þarna, og það var að hækka greiðslurnar, og þegar búin var að semja orlofslögin, þá var fyrst samið um, að það skyldi verða svona. Fyrst var Dagsbrún, sem samdi um það, að hún skyldi fá þetta, hvort sem það yrði að lögum eða ekki, og stærri félögin, og þá var engin ástæða til annars, og öllum fannst sjálfsagt gagnvart þeim, sem væru aflminni, að það væri lögfest. Það getur verið, að það sé af því, að ég hef minni trú fyrir verkalyðinn á hv. Alþ., að það fari með hans mál, og mér finnst það ekki hafa verið svo hér, að hann hafi átt yfirleitt vinsældum að fagna um ýmis sín mál, að ég held, að undirstaðan til þess a. m. k., að það verði nokkur árangur, sé baráttan í verkalyðsfélögunum sjálfum. Og flestum málum, sem hafa fengið fram hér á Alþ. til hagsbóta fyrir verkalyðinn, hefur verið unnið að hjá verkalyðnum sjálfum, en það hefur verið komið hingað til Alþ. og ekki verið bætt úr því fyrir en ekki var annað hægt en að gera það vegna almenningsálitsins.

Magnús Kjartansson: Hv. 8. landsk. þm. (StJSt) kveinkaði sér mjög undan því hér áðan, að það mundi verða skýrt frá afstöðu hans og framkomu í þessu máli í Þjóðviljanum. Ég

skil það ósköp vel, að hv. þm. kveinki sér undan því; hann hefur áður kveinkað sér undan því blaði, og hann mun eiga eftir að gera það áfram. Hann las upp aftur tilvitnanir þær, sem hann flutti úr ræðu Brynjólfs Bjarnasonar hér fyrir 10 árum. Þær voru, eins og ég sagði áðan í fyrri ræðu minni, slitnar úr samhengi. Það voru setningar, sem voru teknar hér og þar úr ræðunni, slitnar úr samhengi, og að slíta setningar þannig úr sínu eðlilega umhverfi er fölsun. Engu að síður heyrðu hv. þm. vel, við hvað hv. þm. Brynjólfur Bjarnason hafði átt, enda hafði formaður Dagsbrúnar skýrt frá því hér áður. Hann var að tala um samninga Dagsbrúnar vorið 1942, því að þá var reynt að hampa þessu sem þeirri einu hagsbót, sem verkamenn ættu að fá, og það væri nóg fyrir verkamenn að fá þessu framengt. Það var þetta, sem Brynjólfur Bjarnason var að tala um, og það er alveg óþarfi að taka það sem nokkra túlkun á afstöðu hans til þessara mála í heild og rangt, algerlega rangt.

Ég sé svo ekki ástæðu til þess að fara að lengja þessar umr.; þær eiga frekar illa heima hér á Alþ., enda eru þær spröttar af vanmetakennd Alþfl. Hv. 1. flm. þessa máls gat ekki haldið framsögu fyrir till. sinni án þess að krydda hana alls konar óhróðri og ákærum á Sósfl. að vanda. Hins vegar vitnaði hann mikið í það, að Brynjólfur Bjarnason hefði komið þannig að orði, að framtak Alþfl. væri ákaflega litilmótlegt og ákaflega litilfjórlegt. Ég verð að segja það, að mér finnst þessi ummæli eiga næsta vel við um þau vinnubrögð Alþfl., sem fram koma nú á einu þinginu af öðru að flytja þáttill. á þáttill. ofan um að skipa n., skipa n. og skipa n., hvenær sem sósíalistar bera fram unnin frv. um, hvernig eigi að leysa þessi vandamál.

Flm. (Stefán Jóh. Stefánsson): Herra forseti. Ég get nú verið stuttur eins og þeir tveir síðustu ræðumenn, sem hér hafa talað, enda kom fátt og lítið fram í ræðum þeirra, sem ekki var áður þar upp lesið hér úr stólum. En þó vildi ég út af því, sem ég sagði um tilvitnun mína í ræðu Brynjólfs Bjarnasonar, skora enn á ný á hv. 1. landsk. þm. að koma nú með Alþt. og lesa upp úr þeim sjálfur og sýna fram á, að eitthvað væri slitið úr samhengi og eitthvað væri farið rangt með. Hann hefur haft æði langan umhugsunartíma með þetta núna. Hann getur fengið að koma þessu að í öðru máli, en ef hann gerir það ekki, af því að hann getur ekki gert það, þá standa ómerk þessi — ja, það er kannske óþinglegt að segja það — ómagaorð, en forseti hringir ekki á mig, svo að ég læt það fjúka.

Ég sagði það í frumræðu minni, að ég sæi ástæðu til þess að gera nokkra grein fyrir baráttunni fyrir orlofslöggjöfinni, og það gerði ég í fyrstu framsöguræðu minni, og þá komst ég ekki undan því að vitna í ræðu Brynjólfs Bjarnasonar, því að það var einn merkilegur vottur þess hér á Alþ., hvernig þessu máli var tekið. Sérstaklega sá ég ástæðu til þess að vitna í orð þessa mikla forustumanns út af

samningum Dagsbrúnar um orlofsréttinn, þar sem hann taldi það vera nauðsynlegt að tvi-endurtaka það, hve nauðaómerkilegir væru þeir samningar, sem Dagsbrún hefði þá náð.

Ég er hv. 6. þm. Reykv. (SG) hvergi nærri sammála um það, að hagsmunamál alþýðunnar yfirleitt verði fyrst og fremst og bezt leidd til lykta á vettvangi verkalyðshreyfingarinnar. Ég mun sízt af öllu gera lítið úr baráttu hennar fyrir hagsmunamálum sinnar eigin stéttar, en ég held þó, að æði miklu skemmra hefði verið komið áleiðis áhugamálum þeirrar hreyfingar og verkalyðsins í landinu yfirleitt, ef ekki væri til sú löggjöf í landinu, sem barizt hefur verið fyrir og fengin hefur verið fram hér á Alp. Ég býst við, að seint hefði gengið að koma á með samningum við atvinnurekendum þeim tryggingum, sem nú gilda hér í landi, löggjöfinni um verkamannabústaði og annað slíkt, svo að það sé síður en svo, að það sé litil ástæða til þess að berjast fyrir hagsmunamálum þessarar stéttar á Alp., enda mun hv. 6. þm. Reykv. vera til þess kosinn að berjast fyrir hagsmunamálum verkalyðssamtakanna hér á Alp., og ég efast ekki um, að hann muni gera það af góðum vilja og með allri þeirri getu, sem hann hefur yfir að ráða.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 26 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til allshn. með 31 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

8. Vegagerð úr steinsteypu.

Á 4. fundi í Sp., 9. okt., var útbýtt:

Till. til þál. um vegagerð úr steinsteypu [59. mál] (A. 59).

Á 5. fundi í Sp., 15. okt., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 6. fundi í Sp., 22. okt., var till. aftur tekin til fyrri umr.

Flm. (Ingólfur Jónsson): Herra forseti. Vegir hér á landi eru flestir aðeins moldar- eða malarvegir. Þannig gerðir vegir eru ekki góðir til lengdar, nema umferð sé litil og tíðarfar gott. Allar samgöngur á landi hér byggjast á bifreiðakstri eftir hinum slæmu og löngu vegum. Hér eru engar járnbrautir til þess að létta á flutningabörfinni eftir vegunum. Er því skiljanlegt, að umferð um þá vegi, sem liggja um þéttbýlustu héruðin, sé nú of mikil og viðhald á moldarvegunum verði of dýrt.

Reynslan hefur sýnt, að þótt árlega sé varið

um 20 millj. kr. til viðhalds þjóðveganna, þá nægir það engan veginn, og eru vegirnir þrátt fyrir það mjög slæmir. Reynslan hefur einnig sýnt, að þar sem umferð er mikil á vegunum, duga ekki nema steinsteyptr vegir, sbr. veginn hérna fyrir innan bæ, inn undir Elliðaár. Þeir vegir eru dýrir í byrjun, en ódýrir í viðhaldi. Vegagerð úr steinsteypu er það dýr, að langur tími mun liða, þangað til vegakerfi landsins verður þannig uppbyggt, en aðalvegirnir verða að byggjast þannig á næstu árum. Það má því ekki dragast lengi úr þessu, að hafizt verði handa og byrjað að steypa vegina, eftir því sem fjárhagur og geta leyfir.

Þegar sementsverksmiðjan byrjar að starfa, þarf ekki erlendan gjaldeyri fyrir sement. Væntanlega ris sementsverksmiðjan af grunni fljótt. Hún skapar atvinnu í landinu og kemur til með að framleiða nægilegt sement á samkeppnishæfu verði. Með sementsverksmiðjunni munu skapast nýir möguleikar til vegagerðar í landinu. Óskir manna um betri vegi mættu því uppfyllast fyrr en ýmsir hafa búizt við.

Till. mín fer fram á það, að ríkisstj. láti fara fram athugun á þessu máli. Athugun er nauðsynleg til þess að fá rökstutt álit sérfróðra manna um þetta mál. Þar sem gera má fyllilega ráð fyrir, að álitid verði jákvætt, er líklegt, að það leiði til þess, að byrjað verði, þótt í litlu sé fyrst í stað, að gera vegi úr varanlegu efni. Slit á ökutækjum og öll sú eyðsla, sem vondir vegir hafa í för með sér, ætti að nægja til þess að gera flestum ljóst, að við höfum ekki efni á að notast við hina frumstæðu vegagerð til langframa.

Ég vil leyfa mér að fara fram á það, að þessari till. verði vísað til 2. umr. og allshn.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til allshn. með 29 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

9. Sildarleit.

Á deildafundum 14. okt. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um sildarleit fyrir Norður- og Norðausturlandi [68. mál] (A. 71).

Á 6., 8., 10. og 12. fundi í Sp., 22. og 29. okt., 5. og 12. nóv., var till. tekin til fyrri umr. Forseti tók málið af dagskrá.

Á 14. fundi í Sp., 19. nóv., var till. enn tekin til fyrri umr. (A. 71, 77).

Flm. (Jónas Rafnar): Herra forseti. Með till. þeirri til þál., sem hér er til umr., er farið

fram á það, að ríkisstj. geri ráðstafanir til þess að fá hentugt skip til þess að annast sildarleit fyrir Norður- og Norðausturlandi næsta sumar og fram á haustið. Er gert ráð fyrir því, að allur kostnaður, sem leiða kann af leitinni, greiðist úr ríkissjóði.

Um það þarf ekki að fjölyrða, hvaða afleiðingar aflabresturinn fyrir Norðurlandi undanfarandi sumur hefur haft fyrir þjóðarbúskap okkar Íslendinga. Af hálfu þess opinbera hafa að vísu margvislegar ráðstafanir verið gerðar til þess að vega á móti og draga úr mestu vandræðunum, en af skiljanlegum ástæðum hafa þær hrokkið skammt, þar sem ekkert getur jafnast á við sildveiðina. Aflabresturinn hefur sérstaklega komið hart niður á fjárhagnum, þar sem Íslendingar hafa á undanförnum árum lagt í stórkostlega fjárfestingu til þess að búa sem best í haginn fyrir sildarleiðnaðinn og söltunina. Þessar ráðstafanir töldust sjálfsagðar á sinum tíma, þar sem mikil sildveiði var fyrir Norðurlandi og Austurlandi flest árin fyrir 1945. Er skemmst að minnast þess, að veiðiskipin urðu oft að biða löndunar svo að dögum skipti svo til allan ágústmánuð og fram í september sumarið 1944.

Þegar lítið er á reynslu undanfarandi ára, er varla hyggilegt að gera eingöngu ráð fyrir sildveiðum á venjulegum miðum næsta ár eða jafnvel á næstu árum. Útgerðarmenn hafa orðið fyrir það þungum áföllum s. l. sumar, að þeir munu vera hikandi við að gera út á sild fyrir Norðurlandi næsta sumar með sama hætti og verið hefur að óbreyttum aðstæðum. Getur því svo farið, að á næsta sumri verði ekki nema um tvo möguleika að ræða fyrir bátafлотann: Í fyrsta lagi að stunda veiðar við Grænland, en eins og mönnum er kunnugt, er þar miklum örðugleikum að mæta og áhættusamt, nema þar fáið fastar bækistöðvar í landi. Í öðru lagi að stunda reknetjaveiðar úti í hafi, eins og nokkur skipanna hafa nú gert í haust með góðum árangri. Þær veiðar munu að vísu aðeins stærri skipin geta stundað, eða skip yfir 80 smál. að stærð.

Upplýsingar liggja fyrir um það, að reknetjaveiði Norðmanna hafi gengið sæmilega hér við land undanfarandi sumur. Þakka kunnugir það að verulegu leyti þeirri þjónustu, sem sildarleitarskipið G. O. Sars hefur veitt norska flotanum með því að hafa uppi á sildinni og beina flotanum þangað. Skip þetta er búið öllum fullkomnustu tækjum og áhöfnin þaulreynd og kunnug öllu því, er viðkemur sildarrannsóknnum og sildveiði. Sildarleitarskipið hefur lagt úr höfn á undan flotanum og reynt fyrir sér á þeim svæðum, sem líklegast hefur verið talið að sildin héldi sig á. Síðan hefur skipið sent sildarflotanum leiðbeiningar.

Flestir ef ekki allir útgerðarmenn munu nú vera þeirrar skoðunar, að brýna nauðsyn beri til, að vér Íslendingar fáum til umráða sams konar skip og G. O. Sars, búið jafngóðum tækjum. Mun sú skoðun almenn og á rökum reist, að sildarleit okkar hafi verið alls kostar ófullnægjandi undanfarandi ár. Í stuttu máli hefur henni verið þannig háttað, að skip hafa

verið send út að leita að vorinu, en hefur ekki verið ætlað það sérstaka hlutverk, eftir að vertiðin er byrjuð. Útgerðarmenn telja, að leitinn þurfi að standa yfir allt sumarið og fram á haust. Á aðalfundi L. Í. Ú., sem haldinn var í fyrra, var samþ. eftirfarandi till., með leyfi hæstv. forseta:

„Fundurinn skorar á sildarleitarnefnd að beita sér fyrir því, að a. m. k. eitt sildarleitarskip hér við land verði útbúið með elac- eða asdic-tækjum og verði skip þetta til aðstoðar sildveiðiflotanum íslenska á sama hátt og norska sildarleitarskipið G. O. Sars leiðbeinir norska flotanum.“

Mér er ekki kunnugt um, hverju sildarleitarn., sem getið er um í ályktuninni, hefur fengið áorkað í starfi sínu. Nefndin mun hafa verið lögð niður s. l. vor og atvitrn. tekið við störfum hennar. Nefndin hafði með höndum rannsóknir á nýjum sildveiðiaðferðum og hafði í því skyni fé til ráðstöfunar, sem veitt var í fjárlögum. Á nýafstöðnum aðalfundi L. Í. Ú. var og samþ. ýtarleg till. um sildarleit, sem birt hefur verið í blöðunum. Ég tel eðlilegt, að atvitrn. annist allar framkvæmdir í sambandi við sildarleitina.

Með till. þessari til þál. er tekið undir óskir útgerðarmanna og allra þeirra aðila, sem eiga afkomu sína að meira eða minna leyti undir sildveiðunum, sem segja má að sé öll þjóðin. Reynslan hefur þegar sýnt, að vér Íslendingar verðum að laga okkur eftir öllum aðstæðum og fylgjast með tímanum, ef okkur á að takast að hafa þær nytjar af sildveiðunum, sem nauðsynlegt er fyrir þjóðarbúskap okkar. Að sjálfsögðu hafa þær ráðstafanir, sem gera þarf, kostnað í för með sér. En beri þær tilætlaðan árangur, verður hann margendurgreiddur á skómmum tíma.

Að lokinni þessari umr. óska ég eftir, að málinu verði vísað til síðari umr. og hv. fjvn.

Sigurður Ágústsson: Herra forseti. Á þskj. 77 hef ég leyft mér að bera fram brtt. við till. til þál. um sildarleit fyrir Norður- og Norðausturlandi á þskj. 71. Legg ég þar til, að tillgr. orðist svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Alþ. ályktar að fela ríkisstj. að útvega hentugt skip til að annast sildarleit við strendur landsins á næsta ári, þá mánuði, sem sildveiðar standa yfir. Kostnaður við leitina greiðist úr ríkissjóði.“

Fyrirsögn till. breytist í samræmi við þessa brtt. mína þannig: „Till. til þál. um sildarleit.“

Ég vil þakka hv. flm. fyrir að hafa flutt þáltill. um sildarleit. Hins vegar tel ég, að till. þeirra nái of skammt, þar sem í henni er aðeins gert ráð fyrir, að sildarleit verði framkvæmd fyrir Norður- og Norðausturlandi. Eins og nú er komið, er fyrirsjáanlegt, að taka verður þessi mál fastari tökum en verið hefur til þessa. Átta aflaleysisár á sildveiðum fyrir Norðurlandi hafa fært oss heim þau sannindi, að ekki hafi verið gerðar nægilegar ráðstafanir til þess að láta sildveiðiskipin fá upplýsingar um göngu sildarinnar eða aðra aðstoð í sambandi við veiðarnar. Raunar hafa sildar-

verksmiðjur ríkisins og aðrir eigendur síldarverksmiðja norðanlands og austan ásamt síldarútvegsnefnd og fiskimálasjóði staðið undir kostnaði við síldarleit með flugvélum fyrir Norður- og Norðausturlandi undanfarin sumur. Þessi síldarleit hefur oft gefið góða raun og leiðbeint skipunum á þá staði, þar sem síldin hefur haldið sig.

Þó er þessi tegund síldarleitar ekki einhlít. Vér verðum að afla oss nægilegrar þekkingar um göngu síldarinnar, á hvaða dýpi hún heldur sig, og finna leiðir til að geta veitt hana, þótt hún vaði ekki, sem kallað er. Vér getum ekki lengur haldið áfram ár eftir ár að senda um eða yfir 200 síldveiðiskip til Norðurlandsins og látið þau dvelja þar í 60—70 daga án þess að fá nokkra veiði, sem talizt geti, og það jafnvel þótt vitað sé, að nægileg síld sé fyrir hendi, ef leitað væri dýpra á miðin og nægileg leiðbeiningarstarfsemi væri höfð með höndum til aðstoðar síldveiðiflotanum. Vér vitum, að norskir útvegsmenn og sjómenn hafa notið mikils stuðnings við síldveiðarnar, bæði heima fyrir og hér við strendur Íslands, með þeim upplýsingum, sem hafrannsóknaskip þeirra hefur látið þeim í té. Tel ég, að ekki verði ráðin bót á því erfiða ástandi, sem við Íslendingar eigum við að búa í sambandi við síldveiðarnar, nema hæstv. ríkisstjórn hafi um það forustu, að „Fanneý“ verði útbúin fullkonnustu tækjum til síldarleitar og að hún verði einvörðungu yfir síldveiðitímann notuð til að aðstoða síldveiðiskipin, hvort heldur þau eru að veiðum norðanlands eða sunnan, eftir því sem reynslan sker úr um þörfina á hverjum tíma.

Síldveiðarnar hér sunnanlands eru orðnar og hafa reyndar verið um langt árabíl stór atvinnugrein. Fleiri og fleiri skip hafa tekið þátt í reknetjaveiðunum hér í flóanum á undanförunum árum. Á Breiðafirði hefur sama og engin síldveiði verið stunduð fyrr en nú á þessu ári. Á hafnir við Breiðafjörð voru lagðar á land um 30 þús. tunnur síldar í sumar og haust, og fór sú síld bæði til frystingar, söltunar og í bræðslu. Geri ég ráð fyrir, að hv. flutningsmenn og aðrir hv. alþm. geti orðið mér sammála um þær smávægilegu breytingar, sem ég hef hér flutt við þáttill. á þskj. 71.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. visað til síðari umr. með 28 shlj. atkv. og til fjv. með 27 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

10. Samskipti varnarliðsmanna og Íslendinga (till. JÁ og MK).

Á deildafundum 16. okt. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um bann við ferðum og vist erlendra hermanna utan samningssvæða [75. mál] (A. 83).

Á 6. fundi í Sp., 22. okt., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 8. og 12. fundi í Sp., 29. okt. og 12. nóv., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 14. fundi í Sp., 19. nóv., var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Jónas Arnason): Herra forseti. Þann 1. þ. m. sögðu blöð frá því, að þá fyrir nokkru hefðu tvær nauðgunartilraunir verið gerðar, önnur á Keflavíkurflugvelli, hin í Keflavíkurkaupstað. Í þessu sambandi opinberaðist ýmislegt það, sem til nýjunga má teljast.

Er þar fyrst að nefna, að nauðgun, eða tilraun til nauðgunar, er ekki daglegur viðburður á Íslandi. Það eru liðin meira en fjögur ár, síðan hér var seinast dæmt fyrir nauðgun, eftir því sem mér hefur verið tjáð af skrifstofu sakadómarans í Reykjavík. Nú eru gerðar tvær tilraunir til nauðgunar í einni og sömu viku.

Annað, sem til nýjunga má teljast í þessu sambandi, er sú staðreynd, að viðkomandi lögregluþingvöld gáfu blöðum ekki skýrslu um fyrri nauðgunartilraunina fyrr en viku eftir að hún var framin. Jafnaðarlega er þó blöðum tilkynnt um afbrot, hvort sem eru af þessu tagi eða t. d. þjófnaðir eða ofbeldisárásir annarrar tegundar, mjög stuttu og yfirleitt í hæsta lagi sólarhring eftir að þau eru framin. En nú dróst þetta sem sé í heila viku. Tilkynning lögreglunnar um atburðinn var sjö daga á leiðinni frá Keflavíkurflugvelli á skrifstofu dagblaðanna í Reykjavík. Er þetta undarlega seinlæti helzt sambærilegt við afgreiðslu þýðingarmestu opinberra tilkynninga, sem þurfa að ganga á milli margra háttsettra embættismanna og ráðuneyta til samþykktar, áður en talið er óhætt að birta þær. Og þó virðist jafnvel ekki víst, að blöðunum hefði nokkurn tíma verið skýrt frá málinu, ef eitt þeirra hefði ekki verið búið að tilkynna viðkomandi lögregluþingvöldum, að það hefði fengið nákvæmar upplýsingar um það frá öðrum aðilum og mundi birta þær, ef ekki kæmi opinber skýrsla.

Það þriðja, sem til nýjunga má teljast í þessu sambandi, er sú staðreynd, að útbreiddasta og stærsta blað landsins, sem venjulega gerir mikið úr afbrotum á fréttasíðum sínum, krefst ströngustu refsingar yfir frakkabjófum og unglingum, sem slást upp á fólk, og er oft með ábyrgðarpungar hugleiðingar um nauðsyn þess, að nöfn slíkra afbrotamanna séu birt skýrum stöfum öðrum til viðvörunar, — þetta

blað virtist allt í einu hafa misst áhugann á að berjast gegn afbrotum á þennan hátt. Það sagði frá fyrri nauðgunartilrauninni í stuttri tveggja dákla grein, þar sem lítið bar á henni á innsiðu. Frá seinni tilrauninni sagði það í örstuttri eins dálks klausu á öftustu síðu. Í fréttinni af fyrri tilrauninni lagði blaðið auk þess sérstaka áherzlu á það í fyrirsögn, að kvenmaður sá, sem fyrir árásinni varð, hafi verið drukkinn, og gæti maður haldið, að það hafi með þessu viljað gefa í skyn, að þetta væri í rauninni ekkert mjög óeðlilegur atburður, miðað við kringumstæður. Ekki komst blaðið þó hjá að segja frá því, sem kom fram í tilkynningu lögreglunnar, að eftir árásina var stúlkan með „glóðarauga og allmikið bólgin í kringum munninn og á vinstri kinn“, þegar að henni var komið um morguninn, þar sem hún hafði legið í rúminu bjargarlaus heila nótt.

Og enn má nefna atriði, sem til nýjungar hlýtur að teljast í sambandi við þetta mál. Í tilkynningu lögreglunnar um fyrri nauðgunartilraunina segir, að fjórir menn hafi heyrt neyðaróp stúlkunnar, en enginn þeirra hreyft legg né lið til að hjálpa henni. Einn þeirra, íslenskur maður, var meira að segja staddur í bragganum, þar sem atburðurinn gerðist. Það hefur nú sem sé átt sér stað á Íslandi, að karlmenn láta það afskiptalaust, að kvenmanni sé misþyrmt á hinn viðurstygglegasta hátt svo að segja fyrir augunum á þeim. Karlmennska þeirra er ekki meiri en svo, að þeir leggjast aftur út af og sofna, þegar neyðaróp stúlkunnar hafa vakið þá. Af mörgum nýjungum, sem opinberast hafa í sambandi við málið, er þessi held ég einna athyglisverðust.

En hvað kemur til, að nú ber svo margt nýrra við? Þessari spurningu er fljótsvarað. Ástæðan til þess er einfaldlega sú, að erlendir her hefur sett upp í landinu. Það voru bandarískir hermenn, sem frömdu báðar umræddar nauðgunartilraunir, og það liggur beinast við að álykta, að einmitt af þeirri ástæðu hafi orðið hinn undarlegi dráttur á, að viðkomandi yfirvöld flyttu blöðunum skýrslu í málinu. Hvað snertir afstöðu íslenskra stjórnarvalda til hinna svo nefndu verndara virðist nefnilega gilda sú regla, að í lengstu lög skuli reynt að komast hjá að láta verða uppvíst um það, sem miður fer í framkomu þeirra, hversu mikil afbrot sem þar kann að vera um að ræða, því að slíkt muni vekja hjá almenningi grunsemdir um, að verndin sé nokkuð dýru verð keypt og sé jafnvel ekki nein vernd, heldur þvert á móti eyðilegging á öllu því, sem sagt hefur verið að hún ætti að tryggja: sjálfstæði, frelsi og menningu þjóðarinnar. Öll gagnrýni á framferði hernámsliðsins sé sem sagt stuðningur við þá, sem hafa barizt gegn því, að það hefðist við í landinu, eða eins og vitrir stjórnmálamenn og vel gefnir blaðamenn kalla það: vatn á mylnu kommúnista. Kjarninn í þessum siðaboðskap er í rauninni sá, að þjóðin skuli öryggisins vegna koma fram við hið erlenda herlið af auðmýkt og undirgefni, og er þess þá ef til vill ekki langt að biða, að það verði álitit bera vott um þjóðhollustu að láta

svo nefnda verndara sína sparka í sig, berja sig, jafnvel skyrpa á sig möglunarlaust.

Já, það voru bandarískir hermenn, sem nauðgunartilraunirnar gerðu, og enn af þeirri ástæðu var svo lítið gert úr málinu sem raun bar vitni í stærsta blaði landsins. Maður getur verið ábyrgðarfullur og harður í horn að taka, þegar við er að eiga umkomulausa unglinga, sem stela frökkum úr forstofum betri borgara, en það verður að sýna fyllstu varkárni, fyllstu aðgæzlu í ályktunum, þegar fulltrúar mesta herveldis heims, verndarar vorir, vilja nauðga konum. Kurteis kostar ekki peninga, stendur þar.

Og enn af þessari sömu ástæðu hefur það nú gerzt, að íslenskur karlmaður getur legið hinn rólegasti í rúmi sínu, þó að hann viti, að í næsta herbergi er verið að berja unga konu til óbóta. Þarna brenna í einum punkti afleiðingar þess hugsunarháttar, sem virðist ráðandi í afstöðu íslenskra stjórnarvalda til hins erlenda herliðs. Íslendingurinn, sem lá hinn rólegasti í rúmi sínu, meðan bandaríski hermaðurinn reyndi að nauðga íslenskri stúlku í næsta herbergi, er persónugervingur þeirrar vesalmennsku, sem reynt er að leiða íslensku þjóðina í.

Íslendingum riður nú ekki á neinu meira en því að stöðva þetta undanhald og snúa því upp í sókn, og það er ekki hvað sízt af þeirri ástæðu, sem flutt er till. sú, sem hér liggur fyrir á þskj. 83. Þau mál, sem þessi till. snertir, hafa mikið verið rædd að undanförmu, bæði hér í hv. Alp. og utan þings. Fyrir fjórum vikum var hér til umr. till., sem tveir hv. þm., 8. þm. Reykv. og þm. N-P., flytja um takmarkanir á ferðum hermanna. Í ræðu, sem hv. 1. landsk. varaþm. flutti þá, sýndi hann fram á galla þá, sem eru á þeirri till., og komst réttilega að þeirri niðurstöðu, að hún væri mjög gagnslítill og ekki líkleg til að bæta raunverulega úr því ófremdarástandi, sem hér er um að ræða. Tel ég óþarft að tefja störf þingsins með því, að nú sé aftur farið nákvæmlega út í þetta atriði.

Hv. 3. landsk. þm. tók einnig til máls í umr. fyrir fjórum vikum, og hneig ræða hans einnig í þá átt, að ákvæði umræddrar till. væru ekki nógu ströng, og hefur hann látið á sér skilja, að hann mundi fylgjandi því, að hernámsliðið yrði algerlega einangrað og dvöl þess, í frítímum a. m. k., skilyrðislaust bundin við þá staði, sem það hefur sérstaklega fengið til umráða með gerðum samningi við íslensk stjórnarvöld. Ekki lýsti hann þó að svo stöddu yfir stuðningi sínum við till. þá frá mér og hv. 1. landsk. varaþm., sem hér er nú til umr. En ætla má, að í henni felist einmitt það, sem hann vill að gert sé í málinu. Og það þori ég að fullyrða, að í þessari till. okkar felst það, sem almenningur vill að gert sé í málinu. Krafan um algera einangrun herliðsins verður æ háværi, enda væri þá Íslendingum illa brugðið, ef þeim leyndist það enn, eftir allt sem á undan er gengið, hvílikur voði hernámið er orðið fyrir siðferði æskunnar og menningu þjóðarinnar. Eg vil í þessu sambandi vekja athygli á

því, að blaðið „Frjáls þjóð“ hefur snúið sér til þjónandi presta í Reykjavík og nýkjörnu prestanna þar og óskað álits þeirra á kröfunni um, að herstöðvunum verði lokað og herinn algerlega einangraður. Svör frá þremur prestanna, séra Árelíusi Nielssyni, séra Emil Björnssyni og séra Þorsteini Björnssyni, hafa þegar verið birt. Svar séra Árelíusar er m. a. á þessa leið:

„Ég tel sjálfsgagt, að herstöðvunum sé lokað og herinn algerlega einangraður. Sé það ekki gert, er siðferði æskulýðsins og þjóðerni Íslendinga teflt í algera hættu.“

Í svari sínu minnir séra Emil Björnsson á, að prestastefna 1951 samþykkti „með tilliti til dvalar erlends herliðs í landinu og þeirra alvarlegu tíma, sem fram undan eru“, eins og það var orðað, áskorun um að „efla hverja þá viðleitni, er stuðla mætti að heilbrigðu félagslífi og kristilegu siðgæði“, og síðan segir séra Emil:

„Ég tel einangrun herliðsins í herstöðvunum stuðla að þessu hvoru tveggja og óumflýjanlegt að hverfa að því ráði, eins og komið er.“ — Og enn fremur: „Mín skoðun er sú, að einangrun herstöðvanna sé það spor, sem næst beri að stíga, allt annað sé gagnslaust.“

Séra Þorsteinn Björnsson tekur í sama streng, að lokun herstöðvanna sé æskileg ráðstöfun. Þetta er sem sé álit þriggja kennimanna höfuðborgarinnar. Svör hinna við spurningum blaðsins hafa enn ekki verið birt, en þeir hafa þegar flestir, ef ekki allir, lýst yfir þeirri afstöðu sinni til þessa máls, í ræðum eða á annan hátt, að ganga má út frá því sem visu, að þeir muni svara mjög á líka leið eins og þeir séra Árelíus, Emil og Þorsteinn.

Já, mál þessi hafa verið mikið rædd að undanfögnu og margir orðið til að lýsa þeirri spillingu, sem viðgengist hefur hér í Reykjavík og nágrenni af völdum hernámsins. Og þar á meðal dró hv. 8. þm. Reykv., Rannveig Þorsteinsdóttir, upp mynd af ástandinu í ræðu sinni hér fyrir fjórum vikum. Einnig eru málinu gerð allnán skil í grg. fyrir till. okkar hv. 1. landsk. varabm., sem hér er nú til umr. Má þannig ætla, að hv. alþingismenn hafi þegar gert sér fullljósa grein fyrir alvöru málsins, og tel ég því ástæðulaust að tefja tíma þingsins með því að rekja hina ljótu spillingarsögu hernámsins að þessu sinni. En ég vil endurtaka það og leggja sérstaka áherzlu á, að almenn-ingur mun ætlast til, að farin sé einmitt sú leið, sem í þessari till. felst: „Alþ. ályktar, að á meðan erlendur her dvelst í landinu, skuli hermönnum óheimil öll ferðalög og vist í frítíma sínum utan yfirlýstra samningssvæða.“ Með þessu er tekið undir kröfu almennings um einangrun herstöðvanna. „Yfirlýst samningssvæði“ mundi þarna verða Keflavíkurflugvöllur og að öllum líkindum líka bækestöðvar hersins í Hvalfirði. Því miður verður þarna að miða eingöngu við frítíma hermanna, enda gæti Alþ. ógjarnan bannað þeim allar ferðir út fyrir herbúðirnar til skyldustarfa, meðan enn er í gildi sá samningur, sem það hefur illu heilli gert um dvöl þeirra í landinu. Till. felur

í sér skýlausa viljayfirlýsingu Alþ., enda hlýtur almenn-ingur að líta svo á, að Alþ. sé eini rétti aðillinn til að taka af skarið í þessum efnum, eða hver ætti annars að gera það, þegar um er að ræða svo örlagaríkt mál fyrir framtið Íslendinga í landi sínu?

Ég sagði áðan, að Íslendingum riði nú ekki á neinu meira en því að stöðva undanhald það, sem stefnir að algerri auðmýkt og vesalmennsku, og snúa því upp í sókn. Og það er með tilliti til þeirrar staðreyndar, sem till. er valið þetta orðalag. Alþ. getur ekki viðurkennt neitt sjónarmið annað en það, að á þess valdi sé og einskis annars aðila að setja reglurnar í þesum efnum. Þetta er Alþingi Íslendinga og það eru Íslendingar, sem eiga þetta land. Alþ. á ekki að spyrja útlendinga, hvað þeim þóknist að gera í þessu landi. Alþ. á að segja útlendingum, hvað því sé þóknanlegt og hvað ekki þóknanlegt að þeir geri í þessu landi. Alþ. á að hafa forustu um að halda uppi sóma Íslendinga gagnvart útlendingum og efla virðingu þeirra fyrir sjálfum sér. Alþ. á að sýna í verki þann skilning, að gæfa smáþjóðar er ekki fyrst og fremst undir því komin, að stórar þjóðir kalli sig vini hennar, að fámennið er ekki mesta hættan fyrir smáþjóð, heldur hitt, að hún eigi of marga smámenna.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 30 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

11. Iðnaðarframleiðsla.

Á deildafundum 17. okt. var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um að greiða fyrir innflutningi á hráefnum til iðnaðarframleiðslu og að draga úr eða stöðva innflutning á fullnum iðnaðarvörum [79. mál] (A. 89).

Á 6., 8., 10. og 12. fundi í Sp., 22. og 29. okt., 5. og 12. nóv., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 14. fundi í Sp., 19. nóv., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Emil Jónsson): Herra forseti. Ég tel mig varla geta komið hjá, áður en ég minnst á mál það, sem hér er til umr., að snúa nokkrum orðum til hæstv. forseta; í fyrsta lagi vegna þess, að það er nú komið hátt á fimmtu viku, síðan þessu máli var útbýtt hér í Alþingi, og það er fyrst nú, að þessum rúma mánuði liðnum, sem það fæst tekið á dagskrá. Ég veit, að það hefur verið haft á dagskránni, en það hefur ekki komið að til umr., eins og fleiri mál í Sp., vegna þess að fundartíminn

þar hefur verið svo stuttur. Ég vil nú leyfa mér að beina því til hæstv. forseta, hvort hann geti ekki séð sér fært að flýta meira afgreiðslu þeirra mála, sem hér liggja fyrir, heldur en gert hefur verið, svo að unnt sé að koma þeim þó að minnsta kosti til n., því að þegar er nú liðið fram í seinni hluta nóvembermánaðar og maður heyrir, að þing eigi að vera stutt. Getur þá mjög brugðið til beggja vona, að afgreiðsla fáiist á máli, sem fyrst fer til n. nú í lok þessa mánaðar. Ég sem sagt taldi rétt að skjóta þessu til hæstv. forseta. — Annað er það, sem ég vil einnig skjóta til hans, þar sem ég sé, að nú, eins og svo oft áður, sést enginn ráðh. á fundinum, hvort ekki væri unnt nú — og kannske oft — að fá hæstv. ráðh. til að sýna sig eitthvað oft, svo að það væri hægt að fá hjá þeim upplýsingar og fá þá til að taka þátt í þeim umr., sem fyrir liggja. Það er nær því að segja undantekning, ef þeir sjást. — Ég vil beina því til hæstv. forseta, hvort hann gæti ekki komið því til leiðar, að einhver breyt. yrði á þessum tveim atriðum, sem ég nú nefndi, til þess að greiða fyrir afgreiðslu mála á þinglegan hátt. Ég skal svo leyfa mér að snúa mér að því máli, sem fyrir liggur, þó að ráðh. sá, sem um það fjalli, sjáist ekki nú frekar en svo oft áður.

Það hefur ekki farið á milli mála síðustu tvö árin, eftir að stefna hæstv. ríkisstj. í viðskiptamálum kom verulega til framkvæmda, að starfsemi fjölmargra iðngreina í landinu hefur dregist saman. Ég minnst þess, að fyrir ári, í nóv. 1951, kom nefnd manna frá Félagi íslenzkra iðnrekenda og frá félagi verksmiðjufólks, Iðju, til iðnn. Nd. og lýsti fyrir n., hvernig komið væri þessum málum þá. Í stuttu máli var þeirra vitnisburður á þann hátt, að þá þegar væri atvinnuleysi í ýmsum iðngreinum orðið það mikið, að tala atvinnuleysingja skipti hundruðum. Og þeir létu alveg í það skína og fóru raunar ekki dult með, að aðalorsökin til þessa atvinnuleysis í iðngreinunum væri sú, að inn væri flutt ótalið magn af varningi, sem auðvelt væri að gera hér heima. Ég hef ekki orðið þess var, að á þessu hafi orðið nein veruleg breyt. á því ári, sem liðið er síðan þessi n. kom til okkar í iðnn. í fyrra. Þá var raunar bókað í n. að biðja hæstv. viðskmrh., sem jafnframt er iðnmrh., að mæta á fundi til þess að ræða við n. um þennan vanda. Það hefur nú ekki orðið enn, og þess vegna m. a. hef ég leyft mér að bera fram þessa till.

Ég hef að vísu orðið þess var, að það hafa verið skipaðar tvær nefndir, önnur — að ég ætla — af hæstv. ráðh. og hin af borgarstjóranum í Rvík, til þess að kynna sér þessi mál og athuga leiðir til úrbóta. En ég hef ekki orðið þess var, að þessar n. hafi skilað álit, eða að minnsta kosti hefur ekkert komið fram opinberlega í þinginu um niðurstöður þessara n. eða hvað hægt væri að gera til þess að bæta úr, og það hefur líka orðið til þess að ýta undir mig og okkur flm. til að koma þessu máli hér á framfæri. Þær iðngreinar, sem helzt hafa orðið fyrir barðinu á þessum inn-

flutningi, eru nokkuð margar, þ. e. fataiðnaður, skógerðirnar, efnaiðnaðurinn, veiðarfaragerðirnar, bátasmiðin, og þær eru raunar fjölmargar fleiri.

Í ræðu, sem fyrrverandi forseti Landssambands iðnaðarmanna, Helgi Hermann Eiríksson, flutti við setningu 14. iðnbingsins nú í okt. s. l. um ástandið í iðnaðarmálum, segir hann um þetta m. a., með leyfi hæstv. forseta:

„Í heilan tug ára hafa iðnaðarmenn hér haft næga atvinnu þangað til s. l. vetur. Að vísu var farið að verða vart atvinnuleysis fyrr, en á síðasta vetri var það að verða alvarlegt viðfangsefni og verður það að líkindum einnig í vetur. Orsakir atvinnuleysisins eru fleiri en ein. Hjá byggingariðnaðinum er það minnkandi fjárfesting, sem aftur stafar bæði af ónógum fjárfestingarleyfum og skorti á fjármagni.“

Þetta segir fyrrverandi forseti Landssambands iðnaðarmanna um atvinnuleysi í iðnaðinum almennt og í byggingariðnaðinum sérstaklega.

Orsökina er, eins og ég sagði, fyrst og fremst sú, að það eru fluttar inn fullunnar iðnaðarvörur takmörkunarlítið í þessum iðngreinum, sem ég nú nefndi, sem væri mjög auðvelt að vinna hér heima. Mikið af þessum útlenda varningi er þó dýrara en tilsvareandi íslenzkur varningur, en það er eins og nýjungagirnir fólks og — ég vil segja — áhugi kaupmanna fyrir því að koma þessum vörum út hafi orðið til þess, að þær hafa selzt betur og meir en tilsvareandi íslenzkar iðnaðarvörur, þó að þær íslenzku væru sambærilegar að gæðum og jafnvel ódýrari í verði. Ég skal nefna í því sambandi t. d. kexinnflutninginn fyrr á þessu ári, þar sem kexið, sem inn var flutt, var sannanlega dýrara en það innlenda. Ég skal nefna sultuinnflutning, kertainnflutning, þar sem verðið á erlendu vörunni hefur verið herra en á innlendu framléiðslunni, auk þess mætti minna á innflutta skó, innfluttan fatnað og ýmislegt annað þess háttar.

Út af skipabyggingunum hérlendis hefur hv. þm. Ísaf. og ég flutt sérstakt frv., sem þegar hefur verið lýst og ég þarf þess vegna ekki að fara út í að ræða sérstaklega, en í þeim iðnaði er nú ástandið slíkt, að það hefur ekki verið byggður hér á landi dekkbátur svo að árum skiptir. Og það er mjög óviðunandi ástand, vegna þess að það er á vitorði allra, sem á bátum þurfa að halda, að íslenzku bátarnir hafa yfirleitt reynzt mun betur en hinir erlendu. Það ber þess vegna allt að sama brunni. Það er innflutningurinn á fullunnum vörum, sem hægt er að framleiða hér í landinu, sem hefur orðið til þess að draga úr framleiðslu tilsvareandi innlendra iðnaðarvara og skapa atvinnuleysi í þeim iðngreinum, eins og nefndir frá Iðju, félagi verksmiðjufólks, og frá Félagi íslenzkra iðnrekenda lýstu á fundi iðnn. Nd. í fyrra. Það kemur náttúrulega ýmislegt fleira til, en þetta er sjálf sagt höfuðatriðið.

Þessari till. er ætlað að fá fram hjá Alþingi ályktun um að skora á hæstv. ríkisstj. að breyta þessu á nokkurn veg; í fyrsta lagi með því að

draga úr þeim hömlum, sem nú eru á innflutningi hráefna, til þess að auka framleiðslugetu innlendu framleiðendanna í samkeppni við innflutninginn. Það hefur verið svo fram til þessa í fjölmörgum iðngreinum, að það hefur ekki fengist kvaðalaust innflutt hráefni til margrar þeirrar iðnaðarframleiðslu, þar sem fullunna varan hefur verið flutt inn fyrirstöðulítið eða fyrirstöðulaust.

Ég hef heyrt, að það hafi eitthvað verið dregið úr þessum hömlum á innflutningi hráefna nú alveg nýlega, en hvað til er í því eða hversu mikið, veit ég ekki; það fæst væntanlega upplýst hér í þessum umr. Þá hef ég einnig — eða við — hér í till. farið inn á þá leið, — það er nú ekki mjög ákveðið orðað í till., en þó bent í þá átt, — hvort ekki væri rétt að setja einhverjar hömlur á eða draga úr innflutningi á fullunnu vörunum, torvelda innflutninginn með einhverju móti til þess að létta innlendu framleiðendunum samkeppnina. Það er enginn vafi á því, að innflutningurinn á fullunnu vörunum er aðalastæðan, og það fæst ekki veruleg bót í þessu efni fyrir en verulega er úr þeim innflutningi dregið. Þó að erlenda varan seljist ekki strax, þá þvælist hún fyrir og gerir innlendu framleiðendunum örðugra um vik. Mér hefur t. d. verið tjáð, að það hafi verið flutt inn á síðustu 2½ ári, frá því í ársbyrjun 1950 og fram á mitt ár 1952, rafmagnseldavélur, rafmagnssísskápur og rafmagnspvottapottar fyrir um 12 millj. kr. að cif.-verði, en söluverð til almennings er náttúrlega miklu hærri. Þessar vörur allar mætti gera hér, ef innflutningsleyfi hefðu fengist nægileg fyrir hráefni. En þegar nú vörurnar eru einu sinni komnar inn í landið, þá auðvitað endar það með því, að þær verði seldar undir einu formi eða öðru. T. d. hef ég heyrt um það, að þegar þær ekki seldust öðruvísi, þá væru þær boðnar með afborgun, sem innlendi framleiðandinn vegna fjárhagserfiðleika eða takmarkaðs rekstrarfjár getur ekki farið inn á, en heildsalinn kannske getur, sem hefur rýmri fjárráð, og þannig endar það fyrir eða síðar, að þessi innflutti varningur verður seldur og framleiðandinn verður að draga úr sinni framleiðslu, sem þessu nemur.

Aðalatriðið í þessu máli er náttúrlega það, að ekki verði fullunnin vara takmarkalaust flutt inn. Ég vitnaði áðan í ræðu fyrrverandi forseta Landssambands iðnaðarmanna, Helga Hermanns Eiríkssonar, sem hann hélt við setningu síðasta iðnþings. Ég vil, með leyfi hæstv. forseta, um þetta atriði leyfa mér að lesa annan kafla úr ræðu hans, sem er svo hljóðandi:

„Því hefur verið haldið fram af ábyrgum aðilum, að hinn ótakmarkaði innflutningur iðnaðarvara, sem bókstaflega fyllti hinn íslenska markað, svo að verkstæði og verksmiðjur urðu að hætta, væri aðeins prófsteinninn á íslenskan iðnað. Nú fengi hann tækifæri til að sýna, hvað hann gæti. Upp úr þessum átökum ætti hann að vaxa sterkur og sigurviss. Er hægt að tala svona? Er það prófsteinninn á íslenska bátasmiði, að innflytjendur erlendra báta, meira og minna brúkaðra og óumdeilan-

lega miklu lakari og óhentugri en íslenskir bátar, fá til þess tölvaivilnanir og margs konar fyrirgreiðslu, sem þeim er neitað um, sem kaupa bátana af íslenskum bátasmiðum? Er það prófsteinninn á íslenska dúkagerð og íslenska klæðskera, að þeir missa atvinnu við, að markaðurinn er fylltur af erlendum tilbúnum fötum? Mundi það verða prófsteinninn á íslenskan landbúnað, þótt fólk keypti útlent mjólkurbúsmjör ódýrara en það íslenska, ef nóg af því væri flutt inn og það væri boðið fram samhliða því íslenska? Nei, það er ekki prófsteinninn á atvinnufyrirtæki, að það er að tilstuðlan ríkisvaldsins svipt viðskiptavinum sínum.“

Þetta segir, orðrétt, fyrrverandi forseti Landssambands iðnaðarmanna, Helgi Hermann Eiríksson, sem enginn vænir þó væntanlega um að sé hlutdrægur í garð hæstv. ríkisstj.

Auk þessara atriða, sem ég nú hef nefnt, fyrirgreiðslu á innflutningi hráefna og takmörkun á innflutningi fullunninna vara, er hægt að styðja íslenska iðnrekendur og örva innlendu iðnaðarstarfsemina á fleiri vega, og að því hníga tvö atriði í þessari þáttill.

Það hefur til skamms tíma verið hafður sá háttur á, að þeir, sem pöntuðu vörur, að minnsta kosti með löngum gjaldfresti eða með löngum afgreiðslufresti, þyrftu ekki að borga vöruna fyrir en hún kæmi til landsins. Þeir samþykktu kannske tryggingarvixla við pöntun, en að öðru leyti þyrftu þeir ekki að binda sitt rekstrarfé við pöntun varanna. Nú hefur verið tekinn upp sá háttur, að þegar vara er pöntuð, hvort sem það er hráefni til iðnaðarframleiðslu eða annað, verður að greiða inn í banka mismunandi háan hundraðshluta af kaupverði vörunnar. Þessi hundraðshluti mun nú nema frá 30% og upp í 50% af kaupverði. Það segir sig sjálft, í þeim fjárhagserfiðleikum, sem margir eiga nú við að stríða vegna ónógs rekstrarfjár, að þá munar þó um það, sem þurfa á löngum afgreiðslutíma að halda, að greiða þessa upphæð fyrir fram, löngu áður en varan kemur í hendur þeirra.

Í till. er þess vegna farið fram á, hvort ekki væri hægt að tilstuðlan ríkisvaldsins að koma því þann veg fyrir, að þessar fyrirframgreiðslur gætu hætt. Það mundi spara mörgum iðnrekanda nokkuð af sínu lausafé og gera honum greiðara fyrir að panta sér hráefni, sem hann annars ekki gæti. Eins og stendur, þá verkar þetta eins og þrándur í götu fyrir mörgum iðnrekandanum, að hann getur ekki pantað sér þá vöru, sem hann þarf á að halda, fyrir en það í mörgum tilfellum kannske er orðið of seint. Hins vegar gæti ég vel hugsað mér, að þessi háttur væri hafður á um kaup á fullunnum vörum, og hefði ekkert um það að segja, og það mun líka tíðkast víða erlendis, að mönnum er gert misjafnlega auðvelt að afla sér erlendra vara og þeim mun erfiðara eftir því, sem varan er unnari, þannig að hráefnið til iðnaðarins er í mörgum tilfellum afgreitt án þess, að það sé greitt fyrir fram, en fullunna varan kannske að miklu eða öllu leyti greidd þannig. Ég tel þess vegna, að einmitt með þessari fyrirframgreiðslu væri hægt

að greiða mikið úr erfiðleikunum, bæði fjárhagslega fyrir innflytjandann á hráefnum og eins með því að torvela á þann hátt kannske innflutning á fullunnu vörunum með því að krefjast meiri útborgunar af þeim.

Þá er loks síðasta atriðið, sem komið er að í þessari till., en það er endurskoðun á tollalöggjöfinni. Eins og komið hefur mjög greinilega í ljós, t. d. í sambandi við innlendu skipasmíðarnar, þá eru iðngreinar hér, þar sem hráefni til framleiðslunnar er tollað hærra verði en fullunna varan, þannig að fullunna varan er beinlínis vernduð gagnvart framleiðslu hér á landi. Þetta er náttúrulega hin herfilegasta öfugþróun. Menn geta deilt um það kannske eitthvað, hvort það sé rétt að veita innlendri framleiðslu tollvernd og þá hve mikla. En menn geta aldrei deilt um það, að útlendi iðnaðurinn á ekki að vera tollverndaður fyrir þeim innlenda.

Þó að þetta komi ekki jafnskýrt fram annars staðar eins og í bátasmiðinni, eru þó til ýmis dæmi um þetta í öðrum iðngreinum, og kostar sjálfsgagt talsverða vinnu að fá þau öll fram. Þess vegna höfum við, flm. þessarar till., farið þá leiðina að leggja til, að ríkisstj. láti sem fyrst undirbúa þær breytingar á tollalöggjöf landsins, sem með þarf til þess að bæta úr þessu misrétti, og við höfum bætt því við, að tollum yrði þá þannig hagað, að þeir fari stighækkandi eftir því, sem vörurnar eru meira unnar. Þetta er eðlilegt fyrirkomulagsatriði, og þess vegna höfum við lagt til, að þessi grundvöllur yrði hafður fyrir endurskoðuninni eða þetta meginsjónarmið, að hráefni yrðu yfirleitt látin komast inn tollfrjáls eða tolllítill, en þau yrðu tolluð því meir eftir því, sem varan væri unnari.

Ég sé svo ekki ástæðu til þess að fara um þetta mörgum fleiri orðum. Ég vænti nú og vil endurtaka það, sem ég sagði í upphafi míns máls, að ég vildi óska þess, að hæstv. forseti vildi sjá til, að málin fengju að ganga svolítið greiðar en tekizt hefur að láta þau ganga hingað til, og að þetta mál njóti þá þess, hversu seint hefur gengið að koma því til umræðu, á þann hátt, að það verði greitt fyrir því í þeirri n., sem fær það til meðferðar, svo að takist að fá það afgreitt á þinginu sem ályktun. Ég sé svo ekki ástæðu til þess að hafa um það fleiri orð. Ég teldi rétt, að að lokinni umr. yrði því vísað til allshn., sennilega frekar en til hv. fjvn.

Forseti (JPálm): Í tilefni af aðfinnslu hv. þm. Hafnf. vil ég taka þetta fram:

Þessi till., sem hér er um að ræða, hefur verið fjórum sinnum á dagskrá, og engin mál, sem siðar hafa komið fram, hafa verið tekin fram fyrir hana. Hins vegar má segja, að það hafi verið of fáir fundir haldnir að þessu, en það er sameiginlegt álit okkar forseta þingsins, að löggjafarstarfið, frv. og meðferð þeirra, eigi að sitja fyrir þáttill., og hingað til hefur verið nægilegt verkefni aðra daga vikunnar en á miðvikudögum til að sinna frv. Hins vegar er það kunnugt, að það er heldur illa séð

meðal hv. þm. að halda kvöld- og næturfundi fyrri hluta þings, en ég hafði hugsað mér, þegar kæmi fram yfir næstu helgi, að byrja þá á þeim sið, hvað sem öðru liður, að fara að halda kvöld- og kannske næturfundi til þess að koma þeim málum áfram, sem hafa ekki fengið afgreidd að þessu.

Varðandi það, að ráðh. séu hér sjaldan viðstaddir, þá veit hv. þm. það, að forseti hefur það ekki á valdi sínu að fyrirskipa hæstv. ráðh., að þeir séu viðstaddir. Annars hafa nú verið miklu minni brögð að því í Sp. heldur en í hv. Nd., að ráðherrarnir væru ekki viðstaddir, og m. a. á þessum fundi hafa 5 ráðh. mætt. — Að öðru leyti skal ég svo ekki fjölyrða um þessar aðfinnslur frá hv. þm. Hafnf.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Ég efast ekki um, að hv. þm. Hafnf., sem hér talaði síðast, ber fölskvalausa og einlæga umhyggju fyrir iðnaðinum, en hitt er ljóst, að þessi till. er ekki fram komin vegna þess. Hún er fram komin í allt öðrum tilgangi. Hún er fram komin í pólitískum tilgangi, sem nokkurs konar kosningaundirbúningur af hendi Alþfl. Sá flokkur hefur undanfarið verið að reyna að nota sér iðnaðarmálin í pólitískum tilgangi og þrengja forsjá sinni upp á iðnaðarmenn og iðnrekendur. En fyrir þeim siðarnefndu hafa þeir ekki alltaf borið jafnæma umhyggju og þeir virðast gera nú.

Það, sem fram kemur í þessari þáttill., er fyrst og fremst að fá því slegið föstu, að stefna ríkisstj. í viðskiptamálunum sé að koma iðnaðinum á kaldan klaka. Og þeir sjá nokkur ráð, þ. a. m. innflutningshöft og aftur innflutningshöft, til þess að bjarga iðnaðinum. En það einkennilega er nú við þetta, að hér skýtur nokkuð skökku við og fellur lítt við skoðanir þeirra manna, sem í þessum iðnaði standa og bera af honum hita og þunga dagsins, því að á ársþingi iðnrekenda á síðasta ári var gerð ályktun, þar sem segir, að ársþing iðnrekenda 1951 lýsi ánægju sinni yfir vaxandi viðskiptafrelsi í landinu og fagni því, að stjórnarvöld landsins skuli vera í þann veginn að aflétta öllum innflutningshöftum og verðlagseftirliti. Úr því að hv. Alþfl.-menn hafa nú hugsað sér að gerast forgöngumenn iðnaðarins, þá hefðu þeir átt að vera svolítið betur í samræmi við óskir iðnrekenda heldur en fram kemur í þeirra þáttill., sem hér er til umr.

Ég skal þá athuga litils háttar nokkur atriði í sambandi við þær ásanir á hendur ríkisstj., sem fram koma í þessari till. og grg. hennar. Skal ég þá fyrst snúa mér að atvinnuleysinu í iðnaðinum, sem hefur verið gert að miklu máli á hinum pólitíska vettvangi og þá ekki síst í málagnni Alþfl., sem hefur haldið því fram nú í meira en ár, að ríkisstj. væri að leggja iðnaðinn í landinu í rúst með ráðstöfunum sínum og að atvinnuleysi færi svo hraðvaxandi, að helzt mætti skilja, að um enga atvinnu væri lengur að ræða í þessum atvinnugreinum.

1947—49 hafði Alþfl. forsæti í ríkisstj., en þá gerðust þau tíðindi, að svartur markaður

komst á kreik, miklu viðtækari en nokkurn tíma hafði áður þekkt hér. Þá gerðist m. a. það einstaka fyrirbrigði, að fjölda af saumastofum var komið á fót, svo að segja mátti, að þær spryttu eins og gorkúlur á haugi í þessu ástandi, sem þróaðist í stjórnskiptið Alþfl. Jafnframt gerðist það, að húsmæður áttu svo að segja ómögulegt með að fá nokkra þjötlu sjálfar til að sauma úr. Frjáls innflutningur, sem hafinn var árið 1951, breytti þessu svo mjög, að saumastofurnar hurfu að miklu leyti úr sögunni, þær sem spröttu höfðu upp á þessu tímabili, en jafnframt var húsmæðrunum gefinn kostur á að geta keypt allt það efni, sem þær þurftu með og gátu unnið úr heima hjá sér. Eg bendi á þetta sérstaklega með tiliti til fullyrðingarinnar um atvinnuleysið, sem gerðist á árunum 1950 og 1951, því að þetta er nauðsynlegur þáttur að hafa í huga þegar það er athugað.

Það hefur verið gerð athugun nýlega um atvinnu í iðnaðinum á árunum 1949–1951. Eru það ábyggilegustu heimildir, sem fyrir hendi eru í þeim efnum. Það kemur í ljós, að vinnuvikur í iðnaðinum voru 115243 1949. 1950 eru vinnuvikurnar taldar 109223, eða um 5% færri en 1949, en það ár má telja að hafi verið hámark vinnu í iðnaðinum, ekki sízt vegna þess ástands, sem ríkti á árunum 1947–49. 1951 eru taldar 102945 vikur, eða 12% lægri en 1949.

En svo gerist það, sem ég veit ekki, hvort þeir hv. „pólitísku forsvarsmenn“ iðnaðarins hafa gert sér grein fyrir, að á árinu 1952 hefur atvinna aukizt í flestum greinum iðnaðarins. Vil ég þar vísa til skýrslu, sem gerð hefur verið af félagi verksmiðjufólks, Iðju, um félagsbundna starfsmenn í iðnaði. Af 15 iðngreinum hafa 13 iðngreinar fleira fólk í vinnu í júní 1952 heldur en 31. des. 1951, og aukningin er 86 manns. Tvær iðngreinar hafa á sama tíma fækkað mönnum um samtals 5 menn.

Ég skal taka hér tvö dæmi úr sjálfum iðngreinunum og eitt dæmi, sem hv. frsm. gat um. — Það er dúka- og garnframleiðsla, aðallega dúkaframleiðsla, sem hefur verið haldið á lofti, að mjög hafi rýrnað síðan verzlunin var gefin frjáls: 1950 vinna í dúkaverksmiðju á Akureyri 149 manns og í dúkaverksmiðju við Reykjavík 71. En 1952 vinna í sömu verksmiðjum: á Akureyri 130 manns, en í verksmiðjunni við Reykjavík 22. Mönnum verður nú spurn: Hvernig stendur á því, að dúkaverksmiðjan á Akureyri heldur hér um bil alveg starfsmannafjölda sínum í þessum þrengingum, sem yfir hafa gengið, en dúkaverksmiðjan við Reykjavík segir upp nálega ¾ af starfsmönnum sínum? Hér hlýtur að liggja eitthvað annað til grundvallar en viðskiptastefna ríkisstj.

Ég skal einnig minnst á aðra iðngrein, það er skógerð. 1950 unnu í einni skógerð á Akureyri 55 manns, í 4 skógerðum í Reykjavík 120 manns. 1952 vinna á Akureyri í skógerð í sömu verksmiðju 57 manns, en í nefndum 4 verksmiðjum í Reykjavík vinna 42. Hvernig stendur nú á þessu? Getur það verið, að við-

skiptastefna ríkisstj. hafi einungis komið við þær verksmiðjur, sem starfa í Reykjavík, en hafi alls ekki snert þá verksmiðju, sem vinnur á Akureyri og hefur bætt við sig 2 mönnum í starfseminu? Nei, það er allt annað, sem hér liggur til grundvallar, og ef hv. flm. þessarar till. vildu athuga það, þá mundu þeir komast fljótt að þeirri niðurstöðu, að ekki er verzlunarstefna ríkisstj. um að kenna, að verksmiðjuvinna við skógerð í Reykjavík hefur dregizt eins saman og raun ber vitni.

Ég skal láta þetta nægja að því er snertir atvinnuleysið í iðnaðinum. Það er alveg rétt, að orðið hefur nokkur samdráttur á árunum 1949, 1950 og 1951, en frá árinu 1949 til ársloka 1951 hefur hann orðið um 12%. En ef þetta er athugað nánar ofan í kjölinn, kemur í ljós, að rýrnunin stafar að miklu leyti frá því, að viss fataiðnaður dettur úr sögunni, og á ég þar við m. a. og ekki sízt þær saumastofur, sem hér spruttu upp, þegar svartí markaðurinn var í almætti sínu. Hins vegar má benda á, að fatagerð, svo sem vinnufatagerð, hefur aukið við sig starfsfólki í stórum stíl, og svo er um margar fleiri iðngreinar, þær hafa aukið við sig fólki á þessu tímabili.

Ég skal þá koma að öðru atriði, en það er mjög veigamikilið í málaflutningi þeirra manna, sem eru að reyna að kenna ríkisstj. um alla erfiðleika iðnaðarins. Það eru áhrif frilistans á iðnaðinn í landinu.

Þeir, sem þekkja lítið til þessara mála, gætu haldið af því, sem sagt er um þessi mál í vissum málögðnum, að frilistinn væri að leggja iðnaðinn í landinu í rúst. Þetta er mjög langt frá veruleikanum. Því til sönnunar skal ég lofa hv. þm. að heyra, hvað það er af innlendum iðnaði, sem lendir í samkeppni við frilistann. Þær vörur, sem eru á frilistanum og framleiddar eru hér innanlands, eru þessar: málningarvörur, vinnuvettlingar, veiðarfæri, nærfatnaður úr ull og bómull, sokkar og leistar, lifstykki, ullargarn og bækur og blöð.

Þetta er nú öll samkeppnin frá frilistanum á islenzkan iðnað. Og ef menn athuga þetta með nokkurri alvöru, þá hygg ég, að þeir komist að raun um það, að hér er ekki verið að reiða öxina að rótum trésins. Eg geri ráð fyrir því, að það komi mörgum á óvart, hversu lítið frilistinn gengur inn á svið innlendrar framleiðslu. Ég skal taka þessa liði til athugunar, og mun þá koma nokkuð í ljós, hvers vegna þessir liðir hafa verið settir á frilistann.

Ég skal þá taka málningarvörurnar. Þær eru framleiddar hér, og mætti segja, að komast mætti hjá því að flytja inn erlenda málningu. En fyrst og fremst er því til að svara, að eftir því sem ég veit bezt, standa innlendu verksmiðjurnar mjög vel að vígi í framleiðslu sinni. Í öðru lagi er þessi framleiðsla öll á einni hendi, og ég verð að segja það, að undir slíkum kringumstæðum tel ég ekki að samkeppni utan að sé með öllu óæskileg.

Vinnuvettlingar eru framleiddar hér. Þessa vöru nota verkamenn og sjómenn í stórum stíl, og það er stór útgjaldaliður hjá þeim. Það hefur alltaf verið viðurkennt, eftir því

sem ég veit bezt, frá því að höftin voru sett á, að þessa vöru þyrfti að útvega sem ódýrast, hvort sem hún væri flutt inn eða búin til í landinu.

Sama er að segja um veiðarfærin. Síðan höftin voru sett á 1930, hefur raunverulega verið frjáls innflutningur á veiðarfærum. Hér hefur vaxið upp myndarleg veiðarfæraframleiðsla, sem að mörgu leyti stendur fyllilega á sporði erlendri framleiðslu. Mér vitanlega hefur henni aldrei verið gefin vernd með banni á innflutningi, og ég fyrir mitt leyti tel ekki að eigi að gefa henni slíka vernd, sökum þess að útvegurinn verður að fá að kaupa veiðarfæri sín og aðrar nauðsynjar við lægsta verði, hvort sem um innlenda eða erlenda framleiðslu er að ræða, enda byggist útflutningur landsins á því, að við getum framleitt afurðirnar fyrir sem lægst verð.

Um nærfatnað úr bómull og ull er það að segja, að þeir, sem þessa vöru framleiða, hafa nokkra ástæðu til umkvörtunar, sökum þess að voðin er á bátalistanum, en tilbúna varan erlenda er á frilistanum. En þetta er eitt af þeim atriðum, sem sjálfsagt er að leiðrétta strax og tækifæri er til.

Um sokka, lifstykki og ullargarn get ég verið fáorður. Um það má dæla, hvort á að takmarka innflutning á slíkum vörum, þó að eitt fyrirteki vinni að því í hverri grein, en hitt er þá líka ljóst, að þetta skiptir iðnaðinn í landinu í heild litlu máli.

Um bækur og blöð er það að segja, að af þeim er mikil framleiðsla hér innanlands, og innflutningur erlendra bóka og erlendra blaða keppir mjög við bókaframleiðslu hér innanlands; því er ekki að neita. En sú skoðun er yfirleitt ríkjandi hér á landi og annars staðar, að engar hömlur eigi að leggja á innflutning bóka og blaða og á þann hátt hefta menningarsamband og skoðanafrelsi meðal þjóðanna.

Þetta er þá það, sem snýr að iðnaðinum í sambandi við frilistann, og ég hygg, að menn, sem vilja vera sanngjarnir í dómum sínum, verði að viðurkenna, að áhrif hans á iðnaðinn eru miklu minni en almenningi hefur yfirleitt verið talin trú um, og er fjarstæða ein að halda því fram, að frilistinn sé að leggja iðnaðarframleiðsluna í rúst.

Ég skal þá koma að því með nokkrum orðum, hver áhrif bátalistsans eru á iðnaðinn. Það hefur oft verið kvartað undan því, að bátalístinn gerði iðnaðinum mjög erfitt fyrir. Samkeppni bátalistsans gagnvart innlenda iðnaðinum kemur ekki svo mjög fram í því, að erlenda varan sé ódýrari, enda leggst á hana sérstakt báttagjald, eins og kunnugt er, heldur liggur samkeppnin venjulega í því, að kaupendurnir taka erlendu vöruna fram yfir þá innlendu, oft vegna þess, að gæðin eru meiri eða þeir halda, að gæðin séu meiri. Ef hins vegar eitthvað af hinum innlendu vörum getur ekki keppt í verði við þá erlendu þrátt fyrir bátaálagið, 61% eða 26%, þá virðist ekki vera grundvöllur fyrir því að vernda svo dýra framleiðslu eins og sú framleiðsla þá væri, með innflutningshöftum. En ef erfiðleikar þeirra,

sem keppa við erlendu vöruna, eru fólgnir aðallega í útliti vörunnar eða gæðum, þá ætti að vera innan handar fyrir innlenda framleiðslu að bæta úr því og mæta á þann hátt þeirri samkeppni.

Af því að ég minntist áðan á skógerðina, þá vil ég með nokkrum orðum koma að henni aftur. Þessi iðngrein hér í Reykjavík hefur átt í talsvert miklum erfiðleikum, og hefur innflutningi erlends skófatnaðar verið um kennt. Innflutningur erlends skófatnaðar er ekki frjáls. Hann er bundinn leyfum, en skófatnaður frá Spáni hefur verið leyfður svo að segja óhindrað. En þess er þá að gæta, að spánski skófatnaðurinn er talinn miklu dýrari en skófatnaður, sem hægt er að kaupa í þeim löndum, sem taka sterlingspund í greiðslu. Margir vilja halda því fram, að spánskir skór séu í allt að 50% hærra verði en svipaðir skór, sem hægt er að kaupa í Bretlandi. Verður því varla sagt, að innflutningur erlends skófatnaðar keppti við innlenda framleiðslu að því er verðið snertir, nema því aðeins að sú innlenda sé rekin með óhæfilega miklum kostnaði, sem geri verð hennar allt of hátt til neytendanna. Samkvæmt upplýsingum, sem mér hafa borizt, er samamburður á verði á islenzkum og spánskum skófatnaði þannig, að innflutt efni og vinnulaun aðeins kosta hér 140 kr. fyrir parið af skóm á móti innkaupsverði á spönskum skóm 112 kr. af fob-verði, en tollur af þeim er 70 kr. af innkaupsverðinu, sem ekki leggst á innlendu skóna.

Þá kem ég að síðasta liðnum, sem máli skiptir, og það er sú staðhæfing, að iðnaðurinn eigi í vök að verjast, vegna þess að mest af hráefnum hans sé bundið og þurfi að sækja um innflutningsleyfi, sem mönnum gangi erfiðlega að fá. Það er ákaflega auðvelt að setja fram slíkar staðhæfingar, og það er afar erfitt fyrir þá, sem hlusta á eða lesa slíkar staðhæfingar, að sannprófa, hvort þær eru réttar eða rangar. En ég fullyrði, að þessar staðhæfingar eru rangar. Ég hef látið gera skýrslu um þau hráefni, sem notuð eru í 31 iðngrein, og þar verður allt annað uppi á teningnum en fullyrt hefur verið. Þessa skýrslu lét ég gera til þess, að hægt væri að gera sér glögga grein fyrir því, hvað þyrfti að taka af vörum á frilistann af þeim vörum, sem nú eru á bundnum lista og iðnaðurinn notar til framleiðslu sinnar. Mér til mikillar ánægju komst ég að raun um það, að þær vörutegundir voru harla fáar, rúmar 20 vörutegundir. Skal ég gera hér nokkra grein fyrir einstökum iðngreinum, svo að menn geti glöggvað sig á þeim. Ég vil vekja athygli á því, að B-listinn er „frilisti“ eins og frilistinn, þó að hann sé hafður undir öðru formi. Allar þær vörur, sem á þeim lista eru, er mönnum frjálst að flytja inn.

Smjörlikisgerð, svo að segja öll hráefni í þann iðnað eru frjáls. Sömu leiðis ullarþvottur, kembering, spunni og vefnaður. Þrjónaiðnaður, allt frjálst. Nærfata- og millifatagerð, að öllu leyti frjálst á frilista og B-lista. Súturn skinna, svo að segja allt frjálst og sömu leiðis fyrir leðuriðnað. Þar er á bundnum lista unnið skinn

í veski. Að öðru leyti þarf ekki sá iðnaður að sækja um nein leyfi. Málningar- og lakkiðnaður er allur á frílista. Hér er að visu um að ræða mjög margar efnategundir, en þar er allt frjálst nema dextrín. Klæðskera- og saumakonustörf, þar er svo að segja allt annaðhvort á frílista eða B-lista, nema vatt, loðskinn og umbúðir. Trésmíði og húsgagnagerð, svo að segja allt, nema viður, viðarull, húsgagnatröð og slípað gler. Málmíðnaður, rafmagnstækjagerð og viðgerðir eru að mestu leyti á frílista. Timbur og byggingarvörur eru yfirleitt ekki á frílista. Efní til skipasmíða og skipaviðgerða, frjálst að öðru leyti en eik, fura, birki, masonit, asbest, krossviður, skráfur og fittings. Hampiðja, netjagerð og viðgerðir, allt frjálst, nema netjakorkur, sem hefur verið hafður á bundnum lista vegna viðskiptanna við Spán. Skógerð, svo að segja allt frjálst, nema korkur, filt, flóki og óskjur. Vinnufatagerð, allt frjálst. Sjóklæðagerð, allt frjálst, nema gúmmíborinn dúkur og límbönd. Nærfata- og millifatagerð, allt frjálst annaðhvort á frílista eða B-lista.

Þessar athuganir, sem að visu geta haft í sér einhverjar villur fólgnar, því að það er vandaverk að taka þetta saman, sýna, að það þarf lítið að gera til þess, að allar þarfir iðnaðarins séu komnar á frílista, svo að sú ásökun, að innflutningur iðnaðarins sé torveldaður, fellur algerlega um sjálfa sig og hefur ekki við rök að styðjast.

Ég vænti, að þetta, sem ég hef sagt hér nú, gefi dálitla bendingu um það, að þessar ásakningar, sem fram koma í þessari þáttill., hafi ekki við mikil rök að styðjast, og sýni þá það, að þáttill. er með öllu óþörf, vegna þess að mikið af því, sem hv. flm. fullyrða að þurfi að kippa í lag, er ekkert við að athuga, vegna þess að það er í lagi.

Hv. frsm. ræddi nokkuð um fyrirframgreiðslur bankanna. Það er alveg rétt, að iðnaðurinn verður að borga inn á sína „rembursa“ og sín greiðsluloforð eins og aðrir innflytjendur, og þetta kemur hart niður á innflytjendum yfirleitt. En þetta er mál, sem bankarnir hafa í sínum höndum, og ríkisstj. getur ekki skipað bönkunum, að þeir skuli taka fyrirframgreiðslu af einum, en ekki öðrum. Þetta yrði að vera samkomulag við bankana, en það hefur gengið mjög erfiðlega til þessa að fá þessu breytt, þó að um það hafi verið rætt.

Um endurskoðun tollskrárinnar er það að segja, að ég geri ráð fyrir því, að það sé full nauðsyn að endurskoða hana með tilliti til iðnaðarins. En það er þá ekki heldur vandalaust að gera það, svo að það komi að fullu gagni, því að iðnaðurinn hér notar mikið af efnum, sem eru almenns eðlis og ákaflega erfitt er að breyta í tollskrá. Hins vegar mætti hugsa sér, og það er nú til athugunar, að tollur yrði endurgreiddur iðnfyrirtækjunum í einu formi eða öðru af þeim iðnaðarhráefnum, sem talið væri sanngjarnt að undanþiggja tolli.

Flm. (Emil Jónsson): Herra forseti. Út af ummælum hæstv. forseta, þar sem hann vildi leggja áherzlu á, að löggjafarstarfið ætti að Alþt. 1952. D. (72. löggjafarþing).

setja fyrir þáttill., þá get ég verið honum út af fyrir sig sammála um það, en hvort þá allar fyrirspurnir eigi að sitja fyrir öllum þáttill., eins og þær hafa gert hingað til, það er ég aftur í meiri vafa um, en þannig hefur það verið, því að fyrirspurnirnar hafa í raun og veru tekið mest af öllum tíma Sp. hingað til, og útkoman hefur orðið sú, að fæstar af þeim till., sem lagðar hafa verið fram í upphafi þings, hafa komið að. Hæstv. forseti hét nú því að taka upp annan hátt á þessu, og það út af fyrir sig þykir mér vænt um að heyra. — Um hitt atriðið, um mætingu ráðh., skal ég ekkert deila. Það er öllum kunnugt, að hún er heldur brostfeldug, en hins vegar hafði þetta þau áhrif, að hæstv. viðskmrh. kom og gaf mér svör við spurningum mínum og talaði nokkuð fyrir málinu, svo að sú athugasemd náði einnig að því leyti tilgangi sínum.

Hæstv. viðskmrh. vildi halda því fram í sinni ræðu, að hér þyrfti engra lagfæringa við, hér væri allt í lagi, og iðnaðurinn þyrfti síst að kvarta um meðferðina á sér, og þessir tilburðir, sem við flm. hefðum hér uppi, væru hreint pólitískir og ekki af neinni umhyggju fyrir iðnaðinum. Ég hef náttúrlega engin ráð til þess að sannfæra hæstv. ráðh. um þær hvatir, sem liggja á bak við okkar málflutning, en ég get aðeins sagt það og skal standa við hvar sem er, að það voru ekki pólitískar hvatir, sem lágu að baki flutningi þessarar till., heldur þær einar að reyna að fá greitt úr þeim ágöllum, sem mér fannst vera á skipun þessara mála, og varð þá náttúrlega ekki komið hjá því að benda um leið á það, hvern þátt hæstv. ríkisstj. hefði átt í því, að komið væri eins og komið er.

Hæstv. ráðh. sagði, að atvinnuleysisaukningin í iðnaðinum hefði ekki verið neitt að ráði og það lítið hún hefði verið, þá hefði þetta allt saman jafnað sig og væri nú að komast í gott horf. Hann sagði, ef ég hef tekið rétt eftir, að vinnuvikur í iðnaði hefðu verið árið 1949 115 þús. rúm, árið 1950 109 þús. og árið 1951 102 þús. Þó er niðurstaðan af þessu sú, að þegar allur iðnaðurinn er tekinn í eitt, þá er fækkunin á þessum árum hvorki meira né minna en 12%, og það er hreint ekki lítið, þegar tekið er tillit til þess, að í þessum iðnaði starfa milli 30 og 40% af öllum landsmönnum. 12% af þessum 30% þýða þá kannske, að með þessum tilburðum hæstv. ríkisstj. hafa 4% af öllum landsmönnum verið gerðir atvinnulausir, og það er hreint ekki lág tala. Hvað aftur á móti hefur unnizt síðan, skal ég ekki fara að ræða við hann, um það liggja mér vitanlega ekki neinar skýrslur fyrir. En ég á erfitt með að trúa því, að þessi fækkun á árunum 1950—51 hafi að fullu unnizt upp á þeim hluta ársins 1952, sem liðinn er, og ég hef raunar vissu um það, að í mörgum iðngreinum hefur þetta ekki átt sér stað.

Hæstv. ráðh. vildi nú kenna því mikið um, að þessi fækkun hefði orðið, að hér hefðu verið starfandi saumastofur á árunum eftir stríðið, á árunum 1947—49 og þar um bil, og þessar saumastofur hefðu unnið úr mikið til

öllum innflutningi á vefnaðarvöru og þar hefði verið vinnandi fjöldi fólks, sem hefði misst atvinnu sína, þegar um þetta allt saman losnaði. Það má vel vera, að það hafi á tímabili verið vinnandi óeðlilega margt manna í þessari iðngrein, á meðan fólk fékk ekki tækifæri til að sauma sjálft eins og það vildi og þurfti. En ég fullyrði, að þessi fækkun er langsamlega minnstur hlutinn af þeirri fækkun, sem orðið hefur í iðngreinunum síðan verzlunin var gefin frjáls eða breyting varð á verzlunarháttunum á árinu 1950. Það er tilþörlulega mjög litill hluti af fækkuninni, sem hefur orðið í þessari iðn. Hæstsv. ráðh. lýsti nú, hvernig þetta hefur gengið í skógerðunum og í dúkagerðunum, a. m. k. hérna í Rvík, og er þar greinileg fækkun, og ég gæti bætt fleiri stöðum og dæmum við, ef það væri tími til þess. Ég get t. d. sagt honum það, hæstsv. ráðh., að í raftækjaiðnaðinum, í þeirri einu verksmiðju, sem er starfandi í þeirri grein, varð að segja upp 20 mönnum fyrir hluta þessa árs, og það hefur ekki verið tekið aftur nema litill hluti af þeirri tölu. Og það var ekki út af fyrir sig að öllu leyti vegna sölu-tregðu, heldur vegna hins, að það fékkst ekki flutt inn hráefni til framleiðslunnar, og skal ég koma betur að því síðar. Þó voru, þótt ekki séu nú raftækjavörurnar á frilista, heldur á bátalista, fluttar inn á þessu 2½ síðasta ári vörur af þessu tagi, sem að cif.-verði námu 12 millj. kr., eða ca. 3 ára framleiðslu verk-smiðjunnar og þó sennilega heldur meira. Fólkið vill ekki kaupa þessar vörur, en þær eru, eins og ég sagði áðan, að veltast fyrir kaupendunum og er seinast í einu formi eða öðru þjarkað út. Þegar raftækjaverksmiðjunni er t. d. neitað um hráefni til framleiðslu ís-skápa, þannig að það er ekki hægt að fullnægja nema litlum hluta af eftirspurninni, þá eru útlendu ísskáparnir keyptir og fyrr ekki. Þegar rafmagnseldavélarnar eru boðnar á afborgun, þó að þær séu talsvert miklu dýrari en þær íslenzku, þá eru þær erlendu keyptar, og þannig gæti ég haldið áfram, að þó að varan sé flutt inn á bátagjaldeyri, — og hæstsv. ráðh. vildi gera litlið úr þeirri samkeppni, sem úr því yrði, vegna verðmismunarins, — þá er hægt að gera þessa samkeppni hættulega með því að draga úr framleiðslumöguleikum verk-smiðjanna.

Það var táknrænt, hvernig hæstsv. ráðh. sagði frá hráefnainnflutningnum til landsins. Hann fullyrti, að staðhæfingar mínar og annarra um það, að hráefnainnflutningurinn til landsins væri takmarkaður, væru rangar. Ég fullyrði aftur, að þær eru réttar. Og ég skal færa rök að því. Hæstsv. ráðh. nefndi nokkrar iðngreinar, þar sem innflutningurinn væri „svo að segja“ og „að mestu leyti“ — þetta var í flestum eða öllum upptalningum hans — „frjáls“. En ef í framleiðsluna vantar eitthvað litils háttar af hráefnum, þó að önnur hráefni séu að langsamlega mestu eða öllu leyti frjáls, þá er ómögulegt að framleiða. — Ég heyrði einu sinni sagt frá verzlunarmanni — skulum við kalla hann — hér á landi í afskekktu

plássi, sem vildi ekki láta fólkið, sem var á verzlunarsvæðinu, baka of mikið af finum kökum. Hann hafði til sölu í búðinni að visu allt, sem þurfti til þess, eða langsamlega mest. Það var til að mestu eða öllu leyti, eins og hæstsv. ráðh. sagði, og það var svo að segja allt til, sem í kökurnar þurfti, það vantaði bara eina tegund, það vantaði gerpúlverið, svo að fólkið gat ekki bakað, og þar með var hans tilgangi náð. Það skyldi þó aldrei vera, að það vanti gerpúlverið í þennan innflutning, sem hæstsv. ráðh. var að tala um. Það er ekki nóg, þó að það sé frjáls innflutningur á mestu af þessum hráefnum, sem þarf til iðnaðarframleiðslunnar; hann verður að vera það að öllu leyti, því að það er ekki hægt að koma heim og saman framleiðslunni, nema því aðeins að öll hráefni til hennar séu fáanleg. Það dugir aðeins eitt til að stöðva hana. Og það er — leyfi ég mér að fullyrða — í flestum iðngreinum þannig og við flesta framleiðslustarfsemi, að það þarf að sækja um eitthvert hráefni til fjárhagsráðs, og þá tekst svo undarlega oft að stöðva umsóknina eða tefja hana. — Í okkar till. er gert ráð fyrir því að reyna að bæta úr þessu með því að gefa innflutninginn á öllum hráefnunum frjálsan. Og ég veit, að ef hæstsv. ráðh. athugar það mál ofan í grunninn, þá hlýtur hann að sjá það jafnvel og ég, að þó að innflutningurinn sé að mestu eða öllu leyti frjáls, eins og hann orðiði það, og svo að segja allur frjáls, þá dugir það ekki, ef hann er það ekki allur. Þess vegna á till. fullkomlega rétt á sér, og ég held, að það sé ekki hægt að segja, að hún sé ástæðulaus, ef ekki er allur þessi innflutningur frjáls.

Þá eyddi hæstsv. ráðh. talsverðu máli í það að sanna, að það væru tilþörlulega fáar iðnaðarvörur á frilista, og það er sjálfsagt rétt. Ég hef að visu ekki haft tækifæri til þess að bera það saman, en hann nefndi aðeins 7 liði; hann nefndi málningu, vinnuvettlinga, veiðarfæri, nærfatnað, sokka, lífstykki og bækur og blöð. Og ég er honum alveg sammála um það, að ef ekki væri um annað en þessi atriði að ræða, þá væri þessi samkeppni, sem þarna stafaði frá, ekki mjög hættuleg. Að visu eru þarna liðir, sem mér finnst engin ástæða til að flytja inn ótalmarkað. Það mætti gjarnan, ef það teldist ástæða til, flytja inn eitthvert verulegt magn af þessum liðum til þess að halda í hemil á verðlagi eða láta þetta vera svo til þess að vera að einhverju leyti samþærilegt við inn. endu framleiðsluna, en mér finnst alveg óþarft að gefa þessar vörur alveg frjálsar. En það er ekki þarna, sem skórin kreppir. Hann kreppir, þótt undarlegt megi virðast, fyrst og fremst á bátalistavörum og þeim vörum, sem þar eru gefnar frjálsar. Þar er svo mikið magn vara, að hæstsv. ráðh. fór ekki út í að telja þær upp, en hann afsakaði sig með því, sem hann taldi nú duga, að verðmismunurinn hlyti að vera svo mikill á þessum bátalistavörum, sem inn eru fluttar, og innlendri sarnkynja framleiðslu, að það ætti að vera nóg vernd fyrir íslenzka iðnaðinn, og ef íslenzka framleiðslan stæðist ekki þessa

samkeppni, þá virtist mér í hans augum málið horfa svo við, að þá ætti íslenska framleiðslan ekki neinn rétt. En eins og ég sagði áðan, þá má vel hugsa sér tilvik, sem eru þannig, að innlenda framleiðslan eigi við erfiðleika að stríða, t. d. um hráefnaöflun, og geti ekki framleitt nægilegt þess vegna til þess að fullnægja eftirspurninni og halda þannig erlendu framleiðslunni úti, og því neyðist menn til að kaupa útlandu framleiðsluna, þó að hún sé dýrari, kannske ekkert betri og þó að þeir hefðu viljað kaupa íslensku framleiðsluna frekar. Svo getur verið nýjabrum, forvitni og auglýsingar og allt mögulegt, sem gerir að verkum, að fólk kaupir heldur dýrari vöruna en íslensku vöruna, þó að hún sé ekki á nokkurn hátt betri og réttara hefði verið frá öllum sjónarmiðum að kaupa heldur innlendu vöruna. Þess vegna gerir áreiðanlega bátalistainnflutningurinn iðnaðinum miklu meira tjón heldur en frilistinn, þrátt fyrir það að á honum hvíli þessi skattakvöð, að af þeim innflutningi verði að gjalda tiltölulega mjög háa upphæð í ríkissjóð. Ég skal ekki fara út í það að draga þarna fram dæmi, en ég veit, að þetta er svona í mörgum tilfellum, að öll tilvikin, sem ég nefndi, eru fyrir hendi. Menn hafa keypt bátalista-innflutninginn í fyrsta lagi vegna þess, að tilsvarendi íslenskur iðnaður hefur ekki verið til, verksmiðjan hefur ekki getað framleitt vegna hráefnaskorts, eða þá að menn hafa gert það af nýjabrumi eða vegna þess, að þeim hefur verið talin trú um, að hinn erlendi innflutningur væri miklu betri. Dæmi upp á allt þetta eru fyrir hendi, og þess vegna er skaðsemi bátalistans, að mínu viti, öllu meiri en skaðsemi frilistans.

Ég sé, að fundartíminn er að enda, og það var ekki mín meining að stofna hér til neinna kappræðna um þetta, hvorki við hæstv. viðskmrh. né aðra út af fyrir sig. Fyrir mér vakti eingöngu að reyna að þoka þessu máli áleiðis og fannst sannast sagna mál til komið, að það yrði gert, svo að ég skal ekki hafa um þetta miklu fleiri orð. En ég get þó ekki stillt mig um, áður en ég hætti, að minnst á það, sem hæstv. ráðh. sagði um fyrirframgreiðslurnar og afstöðu bankanna til þeirra. Hann vildi halda því fram, að þetta væri eingöngu mál bankanna og alls ekki á valdi ríkisstj. að eiga þar neinn hlut að. Ég held nú, að þetta sé fullhógværlega mælt hjá hæstv. ráðh., að hann hefði enga möguleika til þess að koma sinni skoðun að hjá bankanum um þetta efni, og ég trúi því ekki fyrr en ég tek á, að ef hæstv. ráðh. legði þar í nokkurn kraft, þá mundi ekki bankinn geta orðið við þeirri málaleitun hans til að mynda, að fyrirframgreiðslan á hrávörunum yrði hér um bil felld niður, en fyrirframgreiðslan á fullunnu vörunum hækkuð, svo að útkoman fyrir bankann yrði svipuð frá bankateknisku sjónarmiði, en útkoman fyrir iðnaðinn yrði allt önnur, ef þessi háttur yrði upp tekinn. Ég er sannast sagna alveg fullviss þess, að ef hæstv. ráðh. vildi beita sér fyrir þessu, þá mundi vera tiltölulega auðvelt að gera þetta, og það mundi vera mikill á-

vinningur fyrir iðnaðinn í landinu, enda veit ég til þess, að tilsvarendi ráðstafanir eru gerðar annars staðar. Þar eru fyrirframgreiðslurnar, sem heimtaðar eru fyrir fullunnum vörum, meira að segja sums staðar hærri en kaupverð varanna. Mér er sagt, að t. d. í Danmörku sé þess krafizt af innflytjanda, sem flytur inn fullunna vefnaðarvöru, að hann borgi 125% af kostnaðarverði vörunnar. Ég er ekki að segja, að við eigum að gera þetta alveg svona hér, en eitthvað í þessa átt, að við eigum, meira að segja sums staðar hærri en kaupfullunnum vörum heldur en pöntun á hráefni. Og ég vil vænta þess, að hæstv. ráðh. taki þetta til athugunar.

Þá hefði ég einnig tilhneigingu til að spyrja hæstv. ráðh., — það er náttúrulega ekki hægt að búast við því, að hann svari því nú, en hann gerir það kannske síðar, — hvort það megi ekki vænta þess, að Alþingi verði gefinn kostur á að sjá niðurstöður n. þeirra, sem hafa starfað að þessum málum, á einn eða annan hátt, hvort þær hafa fulltekið störfum eða eru enn starfandi og hvort frá hæstv. ráðh. sé að vænta nokkurra till. um það efni, annaðhvort byggðra á till. n. eða þá frá honum sjálfum, sem gætu orðið til þess að létta fyrir iðnrekendunum og greiða úr því atvinnuleysi, sem ég tel hafa skotið upp kollinum í mörgum iðngreinum. Sannast sagna heyrðist mér að visu á hæstv. ráðh., að hugur hans væri nú ekki slíkur, að mikils væri þar frá honum að vænta, því að eins og ég sagði í upphafi míns máls, þá taldi hann raunverulega allt í lagi, en ég tel vera langt frá því að vera það.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 15. fundi í Sp., 20. nóv., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 slj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 27 slj. atkv. og til allshn. með 26 slj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin fram.

12. Vegakerfi á Þingvöllum.

Á deildafundum 23. okt. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um að láta breyta vegakerfi á Þingvöllum [92. mál] (A. 114).

Á 8. og 12. fundi í Sp., 29. okt. og 12. nóv., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 16. fundi í Sp., 26. nóv., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Einar Olgeirsson): Herra forseti. Ég hef leyft mér að bera fram þessa tillögu um

að fela Þingvallanefnd að láta hætta allri bílaumferð um veginn eftir Almannagjá og leggja nýjan bílveg, er ekki liggja gegnum gjána, vegna þess að mér finnst það óviðeigandi, hvaða áhrif bílaumferðin um Almannagjá hefur.

Raunverulega er nú þannig komið, að Almannagjá er orðin eins og umferðarbraut. Það, sem var meiningin með því að friðlýsa Þingvelli, okkar helzta sögustað, nær ekki tilgangi sínum, ef vegurinn fyrir bíla er látinn liggja áfram gegnum gjána. Búðarústirnar, sem þarna eru, Lögberg, sem þarna er rétt hjá, allir þessir staðir, sem fólk gjarnan vill skoða og dvelja við, verða í miðri stórkostlegri umferð. Fólk, sem vill vera þarna í gjánni, setjast niður við þessar búðarústir, dvelja yfirleitt í friði á þessum sögustað, hefur engan frið og enga ró. Þarna þeysa bílarnir um, þarna þyrlast rykið upp, þarna dunar næstum Almannagjá undir, liggur við, að veggirnir hristist, þegar stærstu bílarnir fara þarna um.

Þegar vegur var upprunalega lagður þarna, var það fyrir hesta og gangandi menn. Menn bjuggust þá ekki við þessum miklu, þungu tækjum, sem við nútímamenn notum svo mikið. Það var raunverulega kyrrt í Almannagjá, þó að menn gengju þar eða þótt þeir færu þar um riðandi. En þegar þessir stóru bílar, sem nú tíðkast og alltaf verða stærri og fyrirferðarmeiri og þyngri, þjóta þarna áfram, þá verður ekki neitt, sem heitir friður, til í Almannagjá. Og tilgangurinn með l. um friðlýsingu Þingvalla var að skapa frið þar eins og annars staðar.

Mér finnst, að Almannagjá eigi að fá að vera friðaður reitur, þar sem menn fara um fótgangandi, ef menn vilja fara þar um, þar sem menn geti verið í næði við að skoða það litla, sem við eigum yfirleitt af gömlum rústum, og verið í næði að njóta þeirra minninga, sem menn eiga, og njóta þeirrar náttúrufegurðar, sem þar blasir við. Ég held, að við ættum að lofa Almannagjá að vera í friði fyrir okkar nýtzku tækni, lofa blómunum og grösunum að vaxa þar, eins og náttúran gerir þau úr garði, ekki fara að planta þar neinu nýju þar með, heldur láta þetta halda sér sem allra mest eins og það hefur verið lengst af.

Ég trúi ekki öðru en það hljóti að vera hægt að leggja veginn niður að Valhöll og þaðan áfram um Þingvelli, þannig að hægt sé að komast hjá að láta hann liggja um Almannagjá. Það liggja nú vegir þegar frá Kárastöðum niður að vatninu, og það ætti að mega nota einhvern af þeim vegum og tengja úr þeim vegasamband til Valhallar. Ég skil að visu vel, að þeir, sem eiga sumarbústaði á þessum svæðum, mundu ógjarnan vilja fá þessa miklu bílaumferð þar, og það ætti að vera hægt að sneiða hjá því að valda þeim mönnum, sem þar búa og líka eru að sækjast eftir að fá að vera í friði, ófriði. Ég trúi ekki öðru en það hljóti að vera hægt að finna þarna vegarstaði, sem frelsaði Almannagjá frá okkar nýtzku tækni og óróði samt sem allra minnst

þá menn, sem þarna eiga litla bústaði. Ég treysti því, að Þingvallanefnd mundi finna heppilegasta lausn í þessu máli, ef hún aðeins sjálf sannfærðist um vilja Alþingis í því og er honum sammála og fær til þess það fé, sem til þess þyrfti. Og það mundi hún fá með samþykkt þessarar tillögu.

Ég skal að vísu viðurkenna, að það gæti auðvitað komið fyrir, að það þyrfti að vera hægt að veita undanþágu undan svona banni, undan banni við bílaumferð um gjána. Við skulum segja til dæmis, ef farlana fólk er þarna á ferð og langar til þess að sjá Almanna-gjána, þá væri, jafnvel þó að öll bílaumferð væri bönnuð niður í gjána, þar sem nú er keyrt niður í hana, hægt með sérstöku leyfi að leyfa mönnum að keyra yfir brúna inn í gjána þeim megin, til þess að þeir, sem annars gætu ekki borið sig um, gætu komið þarna og notið þess að koma á þessa staði.

Ég trúi ekki öðru en það yrði gott samkomulag um að finna heppilegasta lausn í þessu máli og við séum allir sammála um, að rétt sé að taka af bílaumferðina um veginn eftir Almannagjá. Og ég vil leyfa mér að leggja til að lokinni þessari umr., að þessi till. fari til fjvn., og ég treysti henni fyllilega til að gera hana þannig úr garði og afgreiða hana þannig, að það, sem fyrir mér vakir með flutningi hennar, megi nást.

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. Flm. þessarar till. hefur nú lýst ástæðum fyrir því, að hún er flutt, og er ég síður en svo mótfallinn hans röksemdum fyrir nauðsyn þess, að vegurinn um Almannagjá verði lagður niður sem bílavegur. Ég held meira að segja, að mönnum sé almennt ekki ljós sú mikla hætta, þó að maður sleppi nú öllu, sem snertir friðhelgi staðarins, — sú mikla slysaþetta, sem getur af því stafað að halda áfram bílaumferð um Almannagjá, eftir að þau sérstaklega þungu akfæri eru komin í notkun, sem nú tíðkast. Þegar litið er á bergið í gjánni, þá er sýnilegt, að þetta er ákaflega laust, og raun ber því vitni, að úr þessu bergi falla iðulega niður björg, og þegar þungir bílar fara þarna um, þá dunar jörðin undir, og ekki ólíklegt, að einmitt sú mikla umferð, sem er þarna af þungum ökufærum, geti orðið þess valdandi, að það komi einhvern tíma hrun úr bjarginu, jafnvel á ökufærin, þegar þau fara þarna um. Ég vildi þess vegna, af því að þessi till. fer sýnilega í n., sem ég á ekki sæti í, leggja með því, að þessu atriði væri gaumur gefinn.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 20. fundi í Sp., 3. des., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 28 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

13. Bifreiðar ríkisins.

Á deildafundum 28. okt. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um, að bifreiðar ríkisins verði auðkenndar [104. mál] (A. 136).

Á 8., 10. og 12. fundi í Sp., 29. okt., 5. og 12. nóv., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 16. fundi í Sp., 26. nóv., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Jónas Arnason): Herra forseti. Ég þarf ekki að vera langorður um tilgang þeirrar till., sem hér liggur fyrir. Það er alþekkt, að ýmislegt fer miður í opinberum rekstri, og gæti þar eins staðar helzt til litils hófs í meðferð almannaþjá. Sjálfsgagt er það víða erfiðleikum háð að koma í veg fyrir slíkt, þó að eflaust sé þar minna að gert en ástæða væri til. En á einu sviði, þ. e. hvað snertir misnotkun þeirra bifreiða, sem reknar eru fyrir almannaþé, má þó fara hæga leið til úrbóta, og á þá leið er einmitt bent í þessari till.: þessar bifreiðar verði merktar sérstaklega.

Eins og segir í grg. með till., tiðkast þessi háttur víða um lönd, og virðist sjálfsgagt, að þeir, sem falin yrði framkvæmd málsins, leit-uðu um það upplýsinga þaðan, sem þegar er fengin reynslan í þessum efnum, t. d. í Sviðbjóð. Ættu slíkar upplýsingar að vera auðfengnar með einföldum bréfaviðskiptum.

Eins og einnig er um rætt í grg., mun þetta fyrirkomulag hafa þau áhrif, að almenningur fer að fylgjast með því, hvar þær bifreiðar, sem reknar eru fyrir það fé, sem hann greiðir í ríkissjóð, fara um, og getur gefið því gætur, hvort þær eru notaðar til annars en nauðsyn viðkomandi embættis krefur. Sjáist t. d. slíkt bifreið á ferð úti um land með fjölskyldu þess manns, sem yfir henni ræður, eða eitthvert annað auðsæilegt skemmtiferðafólk, þá mega allir vita, að þar er um misnotkun að ræða. En þetta veitir aftur mönnum þeim, sem yfir þessum bifreiðum ráða, það aðhald, sem að mestu mun fyrirbyggja, að þeir misnoti þær.

Skal ég svo ekki fjölyrða um þetta frekar að sinni, en legg til, að till. verði að lokinni þessari fyrri umr. vísað til síðari umr. og allshn.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 20. fundi í Sp., 3. febr., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 22:11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: GTh, GPg, HG, HelgJ, JJós, JÁ, KK, LJós, MJ, PÞ, SG, SkG, StJSt, PÞ, ÁB, ÁS, BSt, PÞ, EOL, FRV, GG, JPálm,
nei: IngJ, JóhH, JS, JörB, ÓTh, PO, SÁ, SB, BBen, EirP, GJ.

HV, JR, KS, PZ, RÞ, VH, BÓ, EystJ greiddu ekki atkv.

11 þm. (HÁ, HermJ, JG, LJóh, SÓÓ, StgrA, StgrSt, AE, ÁkJ, EmJ, GÍG) fjarstaddir.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 27:1 atkv. og til allshn. með 31 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

14. Olíuskipið Þyrill.

Á deildafundum 4. nóv. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um lækkuð farmgjalda olíuskipisins Þyrils [123. mál] (A. 177).

Á 16. fundi í Sp., 26. nóv., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Lúðvík Jósefsson): Herra forseti. Ég flyt hér á þskj. 177 þáltill. um lækkuð farmgjalda olíuskipisins Þyrils. Aðalefni þessarar till. er það, að ríkisstj. leggi fyrir Skipaútgæð ríkisins að lækka nú þegar farmgjöld á olíu, sem flutt er til innlendra aðila með olíuskipinu Þyrli. Rökin fyrir því, að fram á þetta er farið, eru fyrst og fremst þau, sem flestum hv. þm. eru í rauninni kunn, að verð á olíum úti á landi er allmiklu hærra en verð á olíum hér í Reykjavík. Þetta kemur sér mjög illa í sambandi við ýmsan rekstur úti á landi, og stappar nærri því, að ýmsar rekstrargreinar fái ekki borið sig þar, á sama tíma sem þær ættu að geta borið sig sæmilega hér.

Hér fyrir Alp. liggur nú frv. til l. um verðjöfnun á olíu, og standa að flutningi þess allmargir þm. úr hv. Nd. Alþingi hefur áður samþ. till., sem fara í þá átt að leiðrétta nokkuð þetta mikla misræmi, sem er á olíuverðinu hér við Faxaflóa og olíuverðinu úti á landi. Þörfin fyrir að lækka hið háa olíuverð úti á landi er mjög knýjandi. En það hefur hins vegar ekki leynst sér, að það er allmikil andstaða ýmissa aðila í landinu gegn því, að verðjöfnun á olíu nái fram að ganga. Og mér sýnist allmargt benda til þess, að enn einu sinni eigi að koma í veg fyrir það, að samþykkt verði gerð hér í lagaformi á þessu þingi, sem gæti tryggt framgang þessa máls.

Ég hef því viljað freista þess að fá nokkra leiðréttingu á þessu efni með flutningi þessarar till. Mér er að vísu ljóst, að það fengist ekki fullt jafnrétti í þessu, en þetta tel ég þó vera fyrsta sporið í rétta átt, að ríkissjóður sjálfur lækki þau farmgjöld, sem sannanlega eru of há í sambandi við flutninga á olíu með þessu olíuflutningaskipi ríkisins til hafna úti á landi. Reikningar þessa skips, Þyrils, fyrir síðast liðið ár sýna, að gróði á rekstri skipsins er 1 millj. og 100 þús. kr., og rúmlega það þó. Gróði skipsins hefur árlega á undanförunum árum verið nokkuð á aðra millj. kr. Þessi rekstrar-

afkoma skipsins sýnir glögglega, að það er haldið uppi alveg óþarflega háum frógtum og olíuverði úti á landi af þessum ástæðum gert allmiklu herra en þörf er á. Það er t. d. rétt að benda á það, að ríkissjóður annast á sama tíma allmikla vöruf lutninga út á land með öðrum skipum, og það þykir ekki annað fært en að haga þeim rekstri þannig, að allmikið tap er á rekstri skipanna á hverju ári, en þetta skip, sem flytur eingöngu olíu, er hins vegar rekið árlega með svona miklum gróða eins og reikningarnir sýna. Þetta tel ég að sé með öllu óverjandi, eins og þessum málum er komið, og það beri að lækka farmgjöldin, að minnsta kosti svo sem rekstur skipsins þolir, eins og gert er ráð fyrir í till. minni.

Ég vil í þessu efni alveg sérstaklega benda á þann mikla vanda, sem komið hefur nú fram í þessu efni varðandi rekstur togara frá höfnunum úti á landi. Verðmismunurinn á olíu þeirri, sem togarnir nota, er allmiklu meiri en verðmismunur á annarri olíu, þegar borið er saman verðlag hér í Reykjavík og verðlagið úti á landi. Hvert tonn af olíu, sem togarnir nota, er um 140 kr. herra í verði á höfnunum úti á landi heldur en verðið er hér í Reykjavík. Þetta þýðir það, að þeir togarar, sem reknir eru frá höfnunum úti á landi og leggja upp afla sinn þar til atvinnuaukningar á sínum stöðum, hafa rekstrarútgjöld aðeins vegna olíukostnaðarins í kringum 30 þús. kr. hærri á hverjum mánuði heldur en skipin, sem leggja upp afla sinn hér við Faxaflóa. Af þessu leiðir eðlilega það, að skipin, sem heima eiga úti á landi, fá allmiklu lakari rekstrarafkomu heldur en skipin, sem rekin eru héðan, og einnig að þau sellast mjög til þess, þessi skip, að leggja upp afla sinn hér og fá hér hina ódýru olíu, en forðast í ýmsum tilfellum að koma til sinna heimahafna og leggja þar upp aflann til atvinnuaukningar, eins og þeim var þó í rauninni ætlað, vegna þess, hvað olíuverðið þar er miklu mun herra en hér.

Ég skal nú ekki orðlengja mikið um þetta hér að sinni. Ég vænti, að flestir hv. alþm. þekki meginatriðin úr þessum gögnum, sem gerð eru nokkru fyllri skil í grg. till. En hér er um þannig réttlætismál að ræða, að það verður að teljast mjög hart, ef ekki er hægt að fá samþ. hér á Alþ. þessa takmörkuðu leiðréttingu, sem hér er farið fram á í þessum málum, eins mjög og það er orðið aðkallandi fyrir allan atvinnurekstur úti á landsbyggðinni.

Ég leyfi mér svo að vænta þess, að málið fái nú góða fyrirgreiðslu hjá n. þeirri, sem fær það til athugunar, og óska eftir því, að því verði að lokinni þessari umr. vísað til hv. fjvn.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 20. fundi í Sp., 3. des., var fram haldið fyrir umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 28 shlj. atkv. og til fjvn. með 26 shlj. atkv.

Nefndaráliti frá minni hl. fjvn., á þskj. 701, var útbýtt 2. febr., en till. var ekki á dagskrá tekin framar.

15. Fiskileitarskip á djúpmiðum.

Á deildafundum 6. nóv. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um fiskileitarskip á djúpmiðum [128. mál] (A. 182).

Á 20. fundi í Sp., 3. des., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Láðvík Jósefsson): Herra forseti. Ég flyt hér á þskj. 182 till. um, að ríkisstj. láti efna til skipulagðrar fiskileitar með vel útbúnu skipi til þess að stunda slíka fiskileit, einkum á djúpmiðunum við Ísland.

Hin síðari ár hefur það komið æ betur í ljós, að það er aðkallandi nauðsynjamál, að Íslendingar kanni betur en hingað til hefur verið gert fiskimiðin í kringum landið og þá alveg sérstaklega fiskimiðin á djúpmiðunum. Hin algengari fiskimið okkar upp við strendur landsins eru sæmilega kunnug landsmönnum, og það hefur eflaust ekki mikið að segja að efna til mikillar fiskileitar á þeim slóðum, en viðáttumikil fiskimið eru við landið víða á útmiðunum, sem enn hafa ekkert verið notuð eða eru sáralítið kunnug landsmönnum. Þetta hefur mjög greinilega komið fram í sambandi við fiskveiðar togaraflotans. Þar sem algengt var, að íslenskir togarar veiddu hér á landgrunninu á dýpi, sem var í kringum 100—150 faðmar, þá má segja það, að nú sé að verða algengast hjá þeim að veiða á dýpi, sem er 150 og jafnvel rétt fyrir neðan 200 faðma, eða að þeir eru sem sagt, íslenzku nýsköpunartogararnir, komnir út af hinu eiginlega eða venjulega landgrunni okkar, sem miðað hefur verið við 200 faðma dýptarlínu. Þegar þangað út kemur, þá er yfirleitt reynslan sú, að öll kortlagning af þessum svæðum er ákaflega ófullkomin og erfitt fyrir okkar skipstjóra að stunda þarna veiðar. Nú t. d. seinustu árin hafa þessi skip okkar verið að leggja undir sig ný og ný veiðisvæði, alveg sérstaklega í sambandi við hinar miklu karfaveiðar okkar. Stór og viðáttumikil veiðisvæði hafa orðið Íslendingum kunnug, og þeir hafa tekið þar upp mikinn afla af karfa, sem íslenzkum fiskiskipstjórum var algerlega ókunnugt um að hægt væri að stunda veiðar á fyrir örfáum árum. Æði oft hefur þetta orðið svo, að íslenzku veiðiskipin verða að fara á þessar slóðir samkvæmt upplýsingum frá erlendum veiðiskipum. Ég hirði ekki um það nú að þessu sinni að tilgreina í þessu efni einstök veiðisvæði, sem á þennan hátt hafa

bætt við veiðisvæði islenzkra veiðiskipa, en þau eru mörg. En það mun vera almennt álit islenzkra togaraskipstjóra, að víða sé enn svo ástætt í kringum Ísland, að þar séu þýðingarmikil veiðisvæði, sem islenzki togarflotinn gæti notað og veitt á mikið, en hins vegar hafa enn ekki orðið tök á því að afla nægilegra upplýsinga um þessi mið, því að slíkt kostar vitanlega talsverða tilraunastarfsemi og allmikil útgjöld.

Nú er það meining mín með þessari till., að ríkisstj. geri ráðstafanir til þess að taka á leigu um nokkurn tíma vel útbúið skip, sem gæti stundað slíkar tilraunaveiðar víða hér á djúpmiðunum í kringum landið. Þetta gera fjöldamargar aðrar fiskveiðapjóðir í allri- um mæli og miðla síðan veiðiskipunum af reynslu sinni og spara á þann hátt mikið í rekstri skipanna, sem nú verða iðulega hjá okkur að annast þessa leit sjálf, en okkar veiðiskip eru vitanlega allt of dýr í rekstri og óhagstæð til þess að ætla að hafa kannske nærri því allan flotann meira og minna í leit að nýjum fiskimiðum. Þetta verður líka enn þá meira aðkallandi fyrir okkur, þegar svo er komið, að veiðifloti okkar verður að auka ferðir sínar og það í stórum stíl til enn þá fjarlægari fiskimiða heldur en djúpmiðin eru í kringum Ísland. Nú gerist það sem sagt sífellt algengara, að togarafloði okkar leitar til norðurstrandar Noregs, í Hvítahafið, að Bjarnareyjarmíðum og á fiskimið í kringum Grænland, en ef svo kynni nú að reynast, eins og margir búast við, að víða í kringum Ísland sé að finna enn þá þýðingarmikil og góð og auðug fiskimið, sem jafnvel fyllilega samsvara þessum miðum á vissum tímum árs, þá er það sannarlega ómaksins vert að leggja í nokkurn kostnað við að gera út fiskileitarskip, sem rannsaki þessi mið. Eg vil taka það skýrt fram, að hér er ekki átt við sams konar rannsókn eins og þegar rætt hefur verið um sérstakt fiski- eða hafrannsóknaskip, sem rannsakar göngur fiskisins og upplýsingar frá náttúrufræðilegu sjónarmiði, heldur er hér fyrst og fremst átt við fiskileitarskip, fiskveiðaskip, sem getur stundað veiðar á nýjum miðum og rannsakað þar botnlag og aðstöðu til veiða.

Eg hef gert ráð fyrir því í þessari till., að verði efnt til þessarar rannsóknar, þá fari hún fram í nánú samstarfi við starfandi togaraskipstjóra á islenzka veiðiflotanum. Það er alveg ábyggilegt, að togaraskipstjórnir hafa margir hverjir í huga mjög ákveðin svæði í þessu efni og mundu geta gefið í þessu efni mjög góðar upplýsingar, og er vitanlega sjálfsagt að notfæra sér þeirra þekkingu, þeirra kunnáttu í þessum efnum og haga leitinni sem mest eftir því, sem þeir legðu til. Enn fremur er gert ráð fyrir því, að öllum upplýsingum, sem fengjust, yrði komið jafnhliða svo að segja til islenzku veiðiskipanna til þess að gera afrakstur þeirra sem beztan.

Eg sé svo ekki ástæðu til þess að ræða frekar um þessa till. á þessu stigi málsins, en óska eftir því, að að lokinni þessari umræðu verði málinu vísað til fjv. — líklega frekar

en til allshn. — annars geri ég ekki það að atriði, til hvorrar nefndarinnar till. yrði vísað.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 21. fundi í Sp., 5. des., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shl. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 30 shl. atkv. og til fjv. með 30 shl. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

16. Endurskoðun frílista.

Á deildafundum 6. nóv. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um endurskoðun á núgildandi frílistum [129. mál] (A. 184).

Á 24. fundi í Sp., 10. des., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Rannveig Þorsteinsdóttir): Herra forseti. Eg hef leyft mér að bera hér fram á þskj. 184 till. til þál. um endurskoðun á núgildandi frílistum. Það, sem hér er farið fram á, er tiltölulega auðvelt framkvæmdatriði, sem ætti þó, ef vel fer um framkvæmdina, að geta haft mikla þýðingu fyrir innlendan iðnað.

Iðnaður okkar, einkum sá, þar sem unnið er að mestu úr erlendum efnum, er mjög ungur og hefur átt við mikla byrjunarörðugleika að stríða. Að vísu óx hér ýmiss konar iðnaður í skjóli haftanna á sínum tíma, en hann var mjög misjafn að gæðum, og olli því stundum kunnáttuleysi, stundum vöntun á heppilegu efni og stundum skortur á vandvirkni. Þegar innflutningurinn var gefinn frjáls að nokkru leyti, komu á innlenda markaðinn alls konar erlendar iðnaðarvörur, sem kepptu við islenzka framleiðslu, og hefur sú samkeppni orðið islenzka iðnaðinum þung í skauti. Í mörgum tilfellum er innlend framleiðsla jafngóð hinni erlendu og ódýrari, þegar t. d. er um vörur að ræða, sem fluttar eru inn fyrir bátagjaldeyri. En það verður ekki annað séð, þótt hvor tveggja varan sé á boðstólum, en að hin erlenda seljist langtum betur þrátt fyrir verðmismuninn, og virðist svo sem verðlanir jafnvel vilji heldur selja útlandu vöruna en þá innlendu, og mun því valda það, að þær telja sig hafa af því meira hagræði vegna verðmismunarins. Og þótt margur skilji það, að okkur er það mikið fjárhags- og atvinnumál, að islenzk framleiðsla seljist fremur en erlend, þá fer því fjarri, að islenzkir kaupendur geri sér það að kappsmáli að kaupa fremur þann varning, sem unninn er af islenzkum höndum, heldur en hinn, sem

útlendingar hafa haft atvinnu af að búa til. Meðan hér voru verzlunarhöft, þá er það mála sannast, að erfitt var fyrir heimilin að fá efni til þess að vinna úr, m. a. af því, að starfsemi, sem að nokkru leyti var iðnaður og að nokkru leyti getur tæpast kallast iðnaður, sogaði til sín það efni, sem heimilin áttu að fá. Nú er úr þessu bætt, og heimilin hafa möguleika til þess að fá efni til þess að vinna úr. Ber að sjálfsgöðu að gæta þess í framtíðinni eins og nú er, að svo verði. En það verður ætíð að vera kappsmál öllum Íslendingum, heimilunum líka, að hinn innlendi iðnaður fái sinn rétt.

Í till. þessari er lagt til, að nágildandi frilistar verði endurskoðaðir og að við þá endurskoðun sé tekið tillit til þarfa iðnaðarins. Er bráðnaðsynlegt, að endurskoðun þessi fari fram, bæði til leiðréttingar á því misræmi, sem kann að hafa verið á frilistunum frá byrjun, og til samræmis við þá þróun iðnaðarins, sem síðan hefur orðið. Þarf við athugun þessa máls að stefna að því, að innflutningurinn sé, bæði hvað snertir fullunnar vörur og hráefni til iðnaðar, miðaður við þarfir iðnaðarins eins og hann er í dag.

Ég leyfi mér svo að leggja til, að till. þessari verði að lokinni umr. vísað til hv. allshn.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 28 shlj. atkv. og til allshn. með 29 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

17. Veiting prestakalla.

Á deildafundum 7. nóv. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um endurskoðun laga um veitingu prestakalla [130. mál] (A. 185).

Á 20. fundi í Sp., 3. des., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Magnús Jónsson): Herra forseti. Það hefur áður legið hér fyrir Alp., oftast en einu sinni, frv. til l. um breyt. á l. um veitingu prestakalla, þar sem lagt hefur verið til, að þeirri gildandi venju væri hætt að kjósa presta, heldur skyldu þeir skipaðir sem aðrir embættismenn ríkisins. Þessi frv. hafa ekki náð fram að ganga og engin breyting verði gerð á þeirri tilhögun, sem gilt hefur um veitingu prestakalla. Frv. það, sem hér var til meðferðar á Alp. í fyrri varðandi skipun prestakalla, segir ekkert um það, hvernig háttáð skuli veitingu þeirra, og eru því þær reglur áfram óbreyttar.

Ástæðan til þess, að ég hef hér ásamt tveim

öðrum hv. þdm. leyft mér að bera fram till. til þál. um endurskoðun l. um veitingu prestakalla, er þó ekki fyrst og fremst byggð á því, að æskilegt sé að breyta þessari tilhögun og taka upp þá reglu að skipa presta eins og aðra embættismenn, heldur er það einnig orsök þessarar till., að nágildandi l. um veitingu prestakalla eru með öllu óhæf. Þau eru orðin svo úrelt, enda sett árið 1915, að þar eru margar reglur í sambandi við framkvæmd prestskosninga, sem ekki er hægt að framkvæma og hefur ekki verið gert að undanfögnu. Hins vegar vantar þar einnig mörg ákvæði, sem óumflýjanlegt er að hafa í slíkum l. Þetta veldur því, að það er ekki lengur hægt að skjóta því á frest að endurskoða þessi l., hvað sem liður því atriði, hvort eigi að afnema þessa tilhögun um veitingu prestakalla, sem verið hefur.

Ég vil því leggja höfuðáherzlu á þá hlið málsins, að hvað sem liður skoðunum manna á því atriði, þá verður ekki gengið fram hjá því lengur að endurskoða þessi l. En hins vegar töldum við flm. rétt, að í sambandi við þá endurskoðun yrði tekið til mjög alvarlegrar yfirvegunar, hvort talið yrði heppilegt að breyta nágildandi skipun um þetta efni og hætta kjöri presta, en skipa þá sem aðra embættismenn eða skipa þá með einhverju öðru móti; það mætti ef til vill setja einhver sérstök ákvæði um, hvaða reglum skyldi um það fylgt. En það er þó ekki slegið föstu í þessari till. neinni afstöðu um það efni, hvort þetta væri heppilegt eða ekki. — Í grg. er á það bent, að æskilegt sé, að þetta komi til álita prestastéttarinnar og almenns kirkjufundar. Þetta mun nú að visu hafa verið tekið þar til meðferðar nokkuð og verið um það skiptar skoðanir, og hafa verið birt með frv. um þetta efni hér álit þessara aðila. En ég hygg, að það verði ekki með góðu móti hægt að láta þetta svo ganga áfram og því sé mikilvægt að reyna að fá einhverja niðurstöðu í málinu sem allra fyrst. Það út af fyrir sig má segja, að ekki sé nein knýjandi nauðsyn að breyta þeirri skipan á vali presta, sem nú er, að þeir verði áfram kjörnir eins og verið hefur. En hitt stendur óhaggað, að það er mikil nauðsyn, að endurskoðun þessara l. um veitingu prestakalla fari fram, og mun það vera almenn skoðun þeirra safnaðarnefnda, sem hafa þurft að sjá að undanfögnu um framkvæmd prestskosninga, að þetta verði gert, því að mörg atriði eru þar svo óljós og mörg atriði vantar þar algerlega, þannig að það er illmögulegt að framkvæma prestskosningu án þess að eiga á hættu, að það valdi deilum og kærnum eftir á.

Ég vildi mjög mega vænta þess, að hv. þm. vildu á það fallast, að þessi endurskoðun fari fram. Hér er ekki um nein útgjöld að ræða fyrir ríkissjóð á neinn hátt, heldur aðeins að greiða fyrir því, að framkvæmd þessara mála geti orðið á lögformlegan hátt og ekki valdið neinum deilum.

Ég vil leyfa mér að leggja til, ef ástæða þykir til, að þessi till. fari til hv. allshn. til athugunar.

Umr. (atkvgr.) frestað.
Á 21. fundi í Sp., 5. des., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.
Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.
Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
Till. visað til síðari umr. með 26:1 atkv. og til allshn. með 30 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

18. Hagnýting hitaveituvatns.

Á deildafundum 10. nóv. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um nýtingu vatns frá hitaveitum í kaupstöðum [137. mál] (A. 194).

Á 20. fundi í Sp., 3. des., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Rannveig Þorsteinsdóttir): Herra forseti. Eg hef leyft mér að bera hér fram á þskj. 194 till. til þál. um rannsókn á nýtingu vatns frá hitaveitum í kaupstöðum.

Þetta mál er eiginlega tvíþætt, þótt till. sé ekki margorð. Hún er annars vegar um það, að hve miklu leyti megi spara erlendan gjald-eyri með því að nýta hið heita vatn, og hins vegar er hún um það að finna ráð til þess að framleiða verðmæti með aukinni nýtingu heita vatnsins.

Af þessum tveim atriðum er náttúrlega sparnaður hins erlenda gjaldeyris nærtækari, og maður tekur meira eftir möguleikum, sem eru fyrir hendi á því sviði, heldur en þar, sem mundi vera um nýjungar að ræða; þar sem væri um framleiðslu nýrra verðmæta að ræða með aukinni nýtingu vatnsins.

Að því er varðar sparnað á erlendum gjald-eyri með aukinni nýtingu heita vatnsins, þá er það mál alveg sérstaklega augljóst hér í Reykjavík. Og með því að ég þekki það bez, þá þykir mér þægilegt að hafa viðmiðun við það.

Hér háttar svo til, að hitaveitan var lögð fyrir mörgum árum og þá að mestu leyti í þau hverfi, sem þá voru byggð. Ofur lítið hefur hún fært út kviarnar síðan, en það hefur ekki verið mikið. Síðan hafa risið upp ný hverfi í bænum, stór hverfi með rúmgóðum íbúðum og hitafrekum. Öll þessi nýbyggðu hús og nýju hverfin öll nota eingöngu erlent eldsneyti, kol og olíu, til upphitunar. Þetta eldsneyti er keypt fyrir erlendan gjaldeyri, og það er sannarlega ekki svo, að kol og olía fáið í vöruskiptum, heldur verður að nota til þess hinn torfengn-asta gjaldeyri að kaupa þessar vörur, þ. e. sterlingspund og dollara.

Nú er það þannig, að náttúrlega er það mikið áhugamál öllum þeim, sem búa þannig, Alpt. 1952. D. (72. löggjafarþing).

er þeir sjá heita vatnið gufa upp úr jörðinni eða renna fram hjá sér án þess að fá að hafa þess not, að þeim sé gert kleift að nota þetta vatn að einhverju meira eða minna leyti. En það mál er nú náttúrlega ekki beinlínis það, sem gæti legið fyrir Alþ. að ráða fram úr; það er frekar bæjarins. En þrátt fyrir það má náttúrlega á það minnast, hverja þýðingu þetta hefur almennt fyrir fólk, sem býr þannig, að það verður að kynda með hinu rándýra eldsneyti, á meðan heita vatnið flýtur fram hjá. Af þessum sökum er það, að það hafa verið uppi um það margar raddir og miklar í hinum nýrri hverfum Reykjavíkur að fá einhver not, þótt takmörkuð væru, af heita vatninu, þótt ekki væri nema svo kallað kranavatn eða sum-arhitun. En út af þessum umr. hefur komið í ljós og hefur verið reiknað út af fagmönnum, ekki einasta fagmönnum innan þeirra áhuga-mannahópa, sem að þessu hafa starfað, heldur einnig fagmönnum, sem bærinn hefur haft á sinum vegum, að það muni vera svo langt frá því, að heita vatnið hér í þessum bæ sé ger-nýtt, að það sé mikil sóun. En til þess að ger-nýta heita vatnið þarf miklar athuganir og algerlega nýtt skipulag. Það þarf í fyrsta lagi að finna út möguleika til þess að hindra þá uppgufun eða þá eyðingu, sem verður á hita-magninu við rennslið í lögnum og kvað vera um 20%. Það þarf einnig að finna mögu-leika til þess að nota vatnið aftur, láta það fara meira en eina hringferð. Og ef heita vatnið, sem rennur hér til sjávar í Reykjavík, ætti að notast bænum að fullu, þá mundi jafn-framt þurfa einhverjar toppstöðvar til þess að nota þá fáu frostdaga, sem við höfum hér í Reykjavík að jafnaði og taldir eru vera um 50. Þeir öruggustu útreikningar, sem fyrir hendi liggja, sýna, að það mundi vera hægt með því heita vatni, sem við höfum hér yfir að ráða, að kynda upp um 60 þús. manna bæ með því að hafa toppstöðvar fyrir allra köld-ustu dagana. Þetta þýðir í gjaldeyri hvorki meira né minna en um 20 millj. kr. á ári hverju. Þetta er því ekki neitt smáræðis sparnaðar-mál, hvernig með þetta mál er farið, og ég vil segja það, að þegar um það er að ræða að spara gjaldeyri, hvort heldur það er á þessu sviði eða öðru, hvenær sem við getum fundið möguleika til þess að búa að því, sem við eig-um sjálf, í staðinn fyrir að kaupa það inn, þá er það sama sem unninn gjaldeyri. Og hversu mikið hefur það ekki að þýða fyrir okkur, sem ár eftir ár búum við aflaleysi og erfiða framleiðslumöguleika, ef við þurfum að afla að sama skapi minna af gjaldeyri fyrir það, að við höfum fundið möguleika til þess að hagnýta eitthvað af því, sem við eigum sjálf? Af þessum sökum er þetta stórkostlegt fjárhagsmál, sem snertir þjóðina alla, þrátt fyrir það að það virðist vera í fljótu bragði Reykjavík næst.

Þá er hin hliðin á málinu um notkun heita vatnsins til framleiðslu ýmissa verðmæta. Það er í raun og veru lítt hugsað mál, en það er látið fylgja hér með í þessari till. vegna þess, að það er alveg vafalaust, að hægt er að nota

heitt vatn, sem þegar er búið að virkja, til hinna ótrúlegustu hluta, sem bæði mundu horfa til hagsælda og til betri liðanar fyrir þá, sem það gætu.

Ég hef svo ekki þessi orð fleiri. Ég leyfi mér að leggja til, að till. þessari verði að umr. lokinni vísað til hv. allshn.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 21. fundi í Sp., 5. des., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 26 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 31 shlj. atkv. og til allshn. með 28 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

19. Byggingarkostnaður í kaupstöðum og kaupsþúnum.

Á deildafundum 11. nóv. var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um rannsókn á byggingarkostnaði í kaupstöðum og kaupsþúnum [141. mál] (A. 207).

Á 24. fundi í Sp., 10. des., var till. tekin til fyrri umr.

Fm. (Rannveig Þorsteinsdóttir): Herra forseti. Ég flyt hér ásamt hv. þm. V-Húnv. á þskj. 207 till. til þál. um rannsókn á byggingarkostnaði í kaupstöðum og kaupsþúnum.

Eitt af því, sem veldur mjög miklu um verðlag og dyrtið hér á landi, er hinn hálf byggingarkostnaður, einkum í kaupstöðum og kaupsþúnum. Hár byggingarkostnaður hefur auðvitað fyrst og fremst þýðingu fyrir þá, sem ráðast í að koma upp húsum fyrir sig á hverjum tíma, en jafnframt hefur hár og hækkandi byggingarkostnaður þýðingu fyrir verð á leigu húsnæði, þar sem leiga á húsnæði er venjulega við það miðuð að meira eða minna leyti, hvað það kostar að byggja á þeim tíma, sem húsnæði er leigt út, hvað sem byggingin kann að hafa kostað, þegar hús það var byggt, sem verið er að leigja.

Yfirleitt er gengið út frá því, að byggingarkostnaður íbúðarhúsa sé um eða yfir 700 krónur teningsmetrinn, en mun þó þekkjast lægri í byggingarfélögum verkamanna. Nú í sumar gerðist það, að byggð voru á Sauðárkróki hús til útrýmingar heilsuspillandi íbúðum. Var af húsameistara ríkisins gerð áætlun um kostnað við byggingu húsanna samkv. því, sem algengast er. En þá brá svo við, að byggingarkostnaðurinn varð í reyndinni hér um bil helmingi

lægri en húsameistari ríkisins hafði áætlað, og hefur félmrn. skýrt frá þessu opinberlega í blöðum, gefið skýrslu um stærð og gerð húsnæði og verð þeirra. Verktakar þeir, sem unnu að húsunum, töldu sig að visu hafa gert helzt til lágt tilboð í þau, en það munaði mjög litilli upphæð, þannig að byggingarkostnaður húsnæði var nálega helmingi lægri en gerist, þótt verktakarnir hefðu þann hagnað af verkinu, sem þeir töldu sig þurfa.

Þetta meðal annars gefur tilefni til þess að ætla, að mikið megi lækka byggingarkostnað í kaupstöðum og kaupsþúnum, miðað við þær aðferðir, sem notaðar eru við byggingar nú. Er sjálfsagt, að það verði upplýst með rannsókn, hvað veldur þeim mismun, sem er á byggingarkostnaði, og jafnframt hvernig megi lækka þá liði, sem um er að ræða, þar sem þeir eru of háir. Enn fremur er mikið verkefni óleyst á sviði byggingariðnaðarins að því er varðar ný og lítt notuð byggingarefni, einkum innlend. Einn þáttur þeirrar rannsóknar, sem hér er gert ráð fyrir, hlýtur að beinast að því að fá úr því skorið, hvort ekki sé hægt að spara með því að nota slík byggingarefni og þá hve mikið er hægt að spara með því að taka upp notkun nýrra byggingarefna. Sama má segja um nýjar aðferðir, sem nú er farið að nota t. d. á Norðurlöndum og sagt er að lækki byggingarkostnað þar um allt að því 1/3 hluta. Nokkrar tilraunir hafa verið gerðar hér á landi um nýjungar á þessu sviði, t. d. með hús úr hlerum, sem síðan eru slegin upp á staðnum, en þær aðferðir hafa ekki verið fullreyndar, og margt er órannsakað og óupplýst einnig í þeim efnum, sem þó hafa verið gerðar einhverjar tilraunir með hér.

Að visu hefur það verið svo fyrr en með Sauðárkrókshúsin, að vitað hefur verið um, að byggingarkostnaður er mjög misjafnlega hár hér á landi, en það hafa ekki fyrr verið gefnar út um það opinberar upplýsingar, og er það einn aðalþáttur þessa máls að fá slíkar upplýsingar fram, þannig að almenningur eigi að þeim greiðan aðgang og geti lært af þeim, hvað hægt er að spara í kostnaði við byggingar og hvernig er hægt að gera það.

Við Íslendingar höfum á örfáum árum byggt meira af íbúðarhúsum heldur en gert var hér á löngu tímabili þar á undan. Þjóðin var alin upp við lélegt húsnæði. En hún hefur fundið það æ betur, að gott húsnæði er það, sem hún þarfnast öðru fremur. Enn þá býr margt fólk við óviðunandi húsnæði, vegna þess að það hefur ekki ráð á betra. Byggingarkostnaðurinn er of hár til þess, að þetta fólk geti byggt yfir sig. Og opinberir aðilar, sem ættu að styrkja þá efnaminnstu — og vilja gera það — til þess að koma upp yfir sig mannsæmandi húsnæði, finna, að jafnvel háar upphæðir verða allt of fáum að gagni, þegar byggingarkostnaðurinn er svo gífurlega hár sem hann nú er. Rannsókn sú, sem hér er gert ráð fyrir, ætti að verða fyrsta skrefið í áttina að lækkuðum byggingarkostnaði í þessu landi, a. m. k. hjá þeim, sem ekki gera aðrar kröfur til húsa sinna en þær, að þau séu sæmilegar og mann-

Byggingarkostnaður í kaupstöðum og kauptúnum. — Þjóðjarðasala og kirkjujarða.

sæmandi íbúðir. — Ég legg til, að till. þessari verði að lokinni umr. vísað til hv. allshn.

ATKVGGR.

Tillgr. samþ. með 29 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 28 shlj. atkv. og til allshn. með 28 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

20. Þjóðjarðasala og kirkjujarða.

Á deildafundum 15. des. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um sölu þjóð- og kirkjujarða
[185. mál] (A. 440).

Á 25. fundi í Sp., 17. des., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Ingólfur Jónsson): Herra forseti. Ég hef leyft mér að flytja hér till. á þskj. 440 ásamt tveim öðrum hv. þm. Till. þessi var flutt á síðasta þingi, en fékk ekki þá endanlega afgreiðslu. Við viljum gera tilraun með að flytja hana í annað sinn, ef vera kynni, að hún fengi endanlega afgreiðslu á þessu þingi.

Hv. alþm. er ugglaut ljóst, hvernig ástandið er í sambandi við þjóð- og kirkjujarðir, að ríkið uppfyllir ekki þær skyldur, sem það hefur gagnvart landsetum sínum, hvorki hvað snertir húsagerð, jarðrækt né fleira, sem landsdrottinn ber að gera, enda væri það svo, að ef ríkið gerði það, sem því raunverulega ber í þessu efni, þá kostaði það stórfé á hverju ári, og mundi verða að leggja til á fjárlögum hvers árs æði stórar fjárfúlgur í því efni.

Samkv. ábúðarlögnum er landeigandi skyldugur til þess að byggja nauðsynleg hús á eignarjörð sinni. Þetta getur ríkið ekki gert vegna þess, hvað það er kostnaðarsamt, og hefur algerlega horfið frá því að uppfylla þessa lagalegu skyldu. Ábúendur hafa sjálfir orðið að brjóta ísinn og byggja á eigin kostnað eða þá að fara burt af jörðunum. Sú eina fyrirgreiðsla, sem ríkið hefur gert, er að veita ábúandanum veðleyfi, til þess að hann geti tekið lán út á bygginguna. Ábúandi verður síðan að standa straum af láninu og fara með eins og hann sjálfur beri ábyrgð á öllu saman.

Á síðari árum, eftir að skurðgröfurnar komu, hefur verið mikið gert að því að þurrka land og ræsa fram, og ber landeiganda að leggja fram helming af kostnaði við framræsluna. Þetta hefur gengið mjög illa vegna þess, hve hér er um miklar fjárhæðir að ræða og ekki hefur verið áætluð í fjárlögum nema smáupphæð í þessu skyni. Þessi kostnaðarliður hvílir þess vegna undir mörgum kringumstæðum á ábúandanum, bæði beint og óbeint, og hefur reynd-

ar gert ýmsum ræktunarsamböndum mjög erfitt fyrir vegna þess, hversu innheimta á þessum kostnaðarlið hefur gengið illa og seint.

Á undanförunum árum hefur verið lagt rafmagn á nokkur sveitabýli í landinu, þar á meðal þjóð- og kirkjujarðir. Það liggur í hlutarins eðli, að landeiganda ber að greiða heima-
taugargjald af landverði jarðarinnar. En það hefur gengið mjög illa að fá ríkið til þess að uppfylla þessa skyldu. Ísinn hefur þó verið brotinn og viðurkenning fengið fyrir því, að ríkinu beri að gera þetta, og veit ég dæmi þess, að ríkið hefur gert þetta á prestssetursjörðum og nokkrum bændabýlum, ef hart hefur verið gengið eftir því, en þeir munu vera miklu fleiri, ábúendur ríkisjarða, sem ekki hafa fengið þetta greitt og hafa orðið að leggja þetta út sjálfir á sinn kostnað.

Ég hygg, að þessi dæmi, sem ég nú hef nefnt — og mætti ugglaut margt fleira segja —, sanni það áþreifanlega, að það borgar sig ekki fyrir ríkið að vera að halda í eignarréttinn á þessum jörðum. Ríkið á að losa sig við eignarréttinn á þessum jörðum til ábúendanna til þess um leið að auka hvötina hjá ábúandanum til þess að bæta jörðina, um leið og ríkið losar sig við þann bagga, sem reynslan hefur sýnt að það er ekki fært um að bera. Það er dálítið leiðinlegt fyrir ríkið að ganga á undan með það fordæmi, að það geti ekki uppfyllt þær lagalegu skyldur, sem því ber gagnvart ábúendum á jörðum ríkisins.

Ég ætla, að það sé ekki þörf á að hafa þessi orð fleiri. Ég held, að það hafi verið aðeins ein umr. ákveðin um þessa till. (Gripist fram í.) — Tvær umr. Þá vil ég leggja til, að till. verði vísað til 2. umr. og hv. allshn.

Stefán Jóh. Stefánsson: Herra forseti. Það voru eiginlega aðeins nokkrar spurningar til flm., sem ég vildi bera fram, — hvort þeir hafi gert sér grein fyrir, hvaða þýðingu það hefði, ef farið væri inn á þær leiðir, sem hér er lagt til, að gefa mönnum kost á að fá ábýlisjarðir sínar, sem eru eign ríkisins, keyptar fyrir fasteignamatsverð. Ég vildi gjarnan vita hjá hv. flm., hvort þeir hafa gert sér grein fyrir því, hversu mikill raunverulegur verðmunur er á fasteignamati á jarðeignum yfirleitt og því venjulega söluverði, sem er á slíkum jörðum. Ég hef sjálfur ekki kynnt mér það, gæti ímyndað mér, eftir því sem ég þekki til um mismun á milli fasteignamats annars vegar og söluverðs hins vegar, að hér væri um verulega stóran mismun að ræða og þannig væri ætlazt til, að þessar jarðir yrðu seldar ábúendunum fyrir verulega lægra verð en væri söluverð þeirra á frjálsum markaði. Með því móti væri væntanlega verið að gefa þessum ekki allfáu ábúendum á þjóðjörðum myndarlegan pening úr ríkissjóði, og held ég, að þm. ættu að gera sér það ljóst, hvað mörgum milljónum eða milljónatugum það kynni að geta numið. Í annan stað væri ekkert óeðlilegt, að þetta gæti dregið einhvern dilk á eftir sér. Ég sé nú t. d. ekki neinn verulegan eðlismun á því, að þeir embættismenn, sem búa í bú-

stöðum, sem ríkið á, ættu kannske að fá þá bústaði keypta með fasteignamati, t. d. biskupinn yfir Íslandi þá eign, sem hann býr í hér í Reykjavík, og ég hygg, að söluverð á þeirri eign væri æði miklu meira en fasteignamatið, og kannske eitthvað af sýslumönnum og læknum, sem búa í slíkum bústöðum, sem ríkið á. Það er að minnu viti ekki langur vegur þar á milli, og ef á að fara að láta ábúendur þjóðjarða, sem ríkið á, njóta þessara — að ég tel — verulegu hlunninda, þá er ekki óeðlilegt, að þeir starfsmenn, sem byggju í húsum, sem ríkið á, gerðu kröfur til þess að fá þær keyptar með fasteignamatsverði.

Ég sé nú ekki ástæðu til þess að fara um þessa till. mörgum orðum, þar sem hún fer til n., en ég hygg, að hv. n. væri rétt að kynna sér þetta allt og upplýsa nú fyrir þingheimi, áður en gengið verður til atkvgr., það fyrsta sem ég nefndi: Hvað eru þessar þjóðjarðir margar? Hvað má gera ráð fyrir miklum mismun í verðlagi á milli fasteignamatsins annars vegar og hins vegar söluverðs, og má ekki búast við því, að þetta gæti leitt til þess, að þeim mönnum öðrum, sem búa á fasteignum, sem ríkið á, þótt ekki séu jarðir, fyndist, að þeir ættu að njóta sömu friðindanna? Ég skal ekki dylja þá persónulegu skoðun mína, að ég álít, að hér sé farið inn á mjög háskalegar brautir og það eigi að gefa úr ríkissjóði með þessu móti, ef framkvæmt yrði, stórar upphæðir til takmarkaðs hóps manna í landinu, ekki allra bænda, heldur til þeirra bænda einna, sem hafa ábúðarrétt á þjóðjörðum, og það er að minnu viti háskaleg braut að fara inn á fyrir löggjafarvaldið að gefa ákveðnum hópum manna þannig verðmæti úr ríkissjóði, og það hlýtur að draga dilk á eftir sér.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Þeir hv. þm. flytja hér till. um að fela ríkisstj. að hlutast til um, að ábúendur þjóðjarða og kirkjujarða verði gefinn kostur á að fá jarðirnar keyptar fyrir fasteignamatsverð.

Till. þessi virðist algerlega óþörf og ein-kennilegt, að hún skuli vera borin fram á Alþingi. Það eru til lög, nr. 4 frá 1946, um sölu þjóðjarða og kirkjujarða. Í þeim lögum segir, að ábúendur þessara jarða, þjóðjarða og kirkjujarða, hafi rétt til að fá ábúðarjarðir sínar keyptar, ef þeir, eftir því sem við á, fullnægja 1. gr. l. nr. 116 frá 1943, um ættaróðal og erfðaábúð, og auk þess fullnægja þeim skilyrðum að hafa búið á jörðinni í 3 ár, gefa yfirlýsingu um það, um leið og þeir kaupa, að þeir geri jörðina að ættaróðali, og svo að þeir hafi setið jörðina vel og hreppsnefnd mæli með, að ábúandi fái jörð sína keypta. — Þá er enn fremur tekið fram í lögum þessum, að fari fram sala á jörð með þessum hætti, þá skuli söluverðið vera fasteignamatsverð, og einnig, að ef jörð verður seld, eftir að hún hefur verið gerð að ættaróðali, þá eigi ríkið forkaupsrétt að henni fyrir fasteignamatsverð.

Ég vil nú spyrja út af þessari till., sem hér er fram komin: Er flm. hennar ekki kunnugt um þessi lög? Það litur helst út fyrir, að þeim

sé alls ekki kunnugt um það; að minnsta kosti lét frsm. till. og 1. flm. þess að engu getið, að menn ættu þennan rétt nú, að fá jarðirnar keyptar. En samkvæmt þessum 1., sem ég hef vitnað til, hafa ábúendur þjóðjarða og kirkjujarða rétt til að fá ábúðarjarðir sínar keyptar, að fullnægðum ákveðnum skilyrðum, sem lögin setja. Þau skilyrði, sem sett eru í 1., virðast mjög eðlileg. Eitt þeirra er það, að ábúandi skuli, um leið og hann kaupir þjóðjörð eða kirkjujörð, gera hana að ættaróðali samkv. l. frá 1943 um ættaróðal og erfðaábúð. Þetta skilyrði er vitanlega sett til þess að koma í veg fyrir, að einstakir menn, sem kaupa jarðir af því opinbera fyrir mjög lágt verð, geti selt þær aftur fyrir margfalt verð og stungið hagnaðinum í sinn vasa. Slík viðskipti, ef þau gerast, eru landbúnaðinum ekki til framdráttar, heldur hið gagnstæða. Ef ábúendum þessara jarða er gert það mögulegt að fá þær keyptar fyrir fasteignamat án þess að gera þær að ættaróðulum, þá geta þeir hagnast mjög á þeim kaupum, eins og nú er ástatt, með því að selja jarðirnar þegar eftir að þeir hafa náð eignarhaldi á þeim, og ef flm. till. stefna að því að gera slík viðskipti möguleg, þá á till. þeirra engan rétt á sér. Líti þeir hins vegar svo á, að þessi skilyrði, sem sett eru í 1. um sölu þjóðjarða og kirkjujarða frá 1946, séu eðlileg, þá er till. þeirra gersamlega óþörf og þýðingarlaus, því að eins og ég hef vikið að, þá hafa allir ábúendur þjóðjarða og kirkjujarða þessa möguleika nú samkvæmt lögum. Það er samkvæmt lögum mögulegt fyrir alla ábúendur þjóðjarða og kirkjujarða að fá þær leigðar á erfðafestu, og þegar því er komið í kring, þá hafa þeir einnig, eins og ég hef rakið, möguleika til þess að fá jarðirnar keyptar fyrir fasteignamatsverð gegn því m. a. að gera þær um leið að ættaróðali til þess að koma í veg fyrir brask með þær í framtíðinni. Þetta tel ég eðlilegt, og þetta tel ég að séu alveg fullnægjandi ákvæði um sölu þessara jarða.

Flm. (Ingólfur Jónsson): Herra forseti. Við hv. þm. V-Húnv. vil ég segja það, að okkur flm. var vitanlega alveg kunnugt um lög um ættaróðal og erfðaábúð og fluttum till. eigi að síður. Ábúendur þjóð- og kirkjujarða eiga samkvæmt núgildandi lögum rétt á því að fá jarðir sínar keyptar gegn því að gera jörðina að ættaróðali, en það hefur komið í ljós, að það er ýmsum vandkvæðum bundið undir mörgum kringumstæðum að gera þetta. Ég ætla samt sem áður ekki að gera lítið úr þeim lögum, ég tel þau ágæt á margan hátt, og ég tel ágætt að notfæra sér þessi lög fyrir þá, sem hafa þannig aðstöðu og þannig kringumstæður. En það hefur komið í ljós, að þetta þykir dálítið þunglamalegt og erfitt í vöfum, og þess vegna eru enn í dag tiltölulega fáar jarðir undir þessum lögum, enda þótt þau séu nú orðin 6 ára gömul. Ég held, að þó að þessu væri nú breytt þannig, að þjóð- og kirkjujarðir væru seldar ábúendum án þess að fara undir lög um ættaróðal og erfðaábúð, þá

væri hægt að tryggja það, að jarðirnar lentu ekki í braski, með því að ríkið hefði forkaupsrétt að jörðunum, ef þær væru seldar aftur, og þá með vissu verði, þannig að þær þyrftu alls ekki að lenda í braski fyrir það. — Við hv. 8. landsk. þm. vil ég segja það, að ég er dálítið undrandi yfir því, hvað hann gerir lítinn mun á því að reka búskap í sveit og yrkja jörð eða búa í glæsilegu og góðu húsi sem embættismaður ríkisins. Hann vildi segja, að ef ábúendum þjóð- og kirkjujarða væri gefin heimild til þess að kaupa ábylisjarðir sínar, þá mætti með sama rétti gefa embættismönnum ríkisins leyfi til þess að kaupa embættismannabústaðina fyrir fasteignamatssverð. En þetta er nú dálítið mikill eðlismunur. Jörð er jörð, og hús er hús. Embættismaðurinn endurbætir ekki húsið á sinn kostnað. Hann aðeins býr í húsinu. Bóndinn á þjóð- og kirkjujörð er ef til vill búinn að margfalda verðmæti jarðarinnar með því að hafa ræktað hana og endurbætt á ýmsan hátt og lagt fram vinnu frá sér í því skyni, sem hann hefur ekki fengið greidda nema að litlu leyti, og væri farið að skrúfa upp verð á jörðinni til bóndans, yrði bóndinn að kaupa það, sem hann sjálfur hefur lagt fram til ágóða fyrir jörðina.

Það var alveg óþörf spurning hjá hv. ræðumanni, þegar hann spurði að því, hvort við flm. hefðum gert okkur grein fyrir því, að það væri töluverður munur á fasteignamatssverði og söluverði. Undir mörgum kringumstæðum getur sá munur verið mikill, undir vissum kringumstæðum er hann litill. Munurinn á söluverði jarða og fasteignamati jarða í sveitum getur verið ákaflega litill, eftir því, hvernig jörðin er í sveit sett, eftir því, hvort það þykir eftirsóknarvert að búa á þessari jörð. Hv. ræðumanni er kunnugt um það, að ýmsar jarðir eru þannig settar, að þær hafa farið í eyði, og þær jarðir eru alls ekki seljanglegar fyrir fasteignamatssverð, hvað þá meira. Það er vitanlega alveg tilgangslaust að hugsa sér að reka landbúnaðarpólitík þannig að selja ábúanda jörðina á slíku okurverði, að hann um aldur og ævi risi ekki undir skuldabagga, sem hann hleður á sig með því að kaupa jörðina. Með því móti er verið að gera bóndann óstarfhæfan og ómegnugan til þess að halda áfram landnámi og umbótum á jörðinni. Ég hefði getað búið við ýmsu frá þessum hv. ræðumanni, en alls ekki því, að hann gæti gert samanburð á því að reka búskap í sveit og yrkja jörð og því að vera embættismaður hjá ríkinu, tryggður um lífstíð og búa þar í finu húsi, sem ríkið skaffar embættismanninum.

En till. þessi kemur til nánari athugunar. Ég tel, að þó að lög um ættaróðal og erfðaábúð séu fyrir hendi, þá sé ekki síður ástæða til að gera mönnum, sem búa á þjóð- og kirkjujörðum, fært að fá þær jarðir keyptar án þess að vera skuldbundnir því að gera jarðirnar að ættaróðali, og ég spyr: Hvers vegna eru tiltölulega fáar jarðir í dag komnar undir þessi lög? — Það er eitthvað í veginum með það, eitthvað, sem hefur tafið þá fram-

kvæmd. — Ég ætla svo ekki að segja meira að svo stöddu.

Jón Pálmason: Herra forseti. Ég er einn af flm. þeirrar till., sem hér liggur fyrir, og mér þykir þess vegna ástæða til að segja fáein orð út af þeim aths., sem hér hafa komið fram og út af fyrir sig er ekkert um að segja, þó að kastað sé hér fram.

Ég geri ráð fyrir því að sjálfsögðu, að þessi till. fari til n., og þykir eðlilegast, af því að hér er um talsvert mikið fjármál að ræða, að hún fari til hv. fjvn. til athugunar, en till. er í sjálfu sér um allverulegt deilumál og ekki nýtt deilumál, heldur bæði gamalt og nýtt.

Það er rétt fram tekið hjá hv. þm. V-Húnn., að mjög mikill hópur af þeim jörðum, sem ríkið og kirkjan eiga, er samkvæmt lögum fánlegur til kaups með sérstökum skilyrðum, án þess að þurfi þingsamþykkt þar um, en það er ekki nema nokkur hluti af þessum jörðum og það aðeins sá hluti, sem hefur verið leigður í erfðaábúð. En það eru ekki nærri allar þjóð- og kirkjujarðir, sem hafa komið undir það og geta komið undir það að vera leigðar í erfðaábúð. Því miður er það nú svo, að þó að þjóð- og kirkjujarðir séu leigðar í erfðaábúð, hefur reynslan sannað það og sýnt, að ríkið eða ríkisvaldið, ef svo mætti segja, hefur orðið sér til mikillar minnkunar um meðferð yfirleitt á þessum jörðum að því leyti til, að þessar opinberu eignir eru yfirleitt miklu verr meðfarnar, verr setnar en þær jarðir, sem eru í einstaklingseign, og það er af þeim orsökum, að ég hef jafnan verið því fylgjandi, að sem allra flestar af þessum jörðum kæmust í eigu ábúendanna, sem á þeim búa.

Nú er það út af fyrir sig, þótt það ákvæði sé sett í l., að sá, sem kaupir jörðina fyrir fasteignamatssverð, sé skyldugur að gera hana að ættaróðali. Ég fyrir mitt leyti hef ekkert við það að athuga, því að það getur verið eðlilegt skilyrði, en ég hef mikið við það að athuga, að maðurinn, sem býr á jörðinni, fái hvorki rétt til að kaupa hana, byggja upp á henni né gera aðrar umbætur á henni, vegna þess að það er ríkið, sem á hana. — Það er ekki mjög langt síðan það kom til mín bóndi norðan úr Skagafirði, sem er þannig settur, að hann býr á ríkisjörð, og hann var að spyrja mig að, — og það af þeim orsökum, að ég er formaður nýbýlastjórnar, — hvort ég gæti ekki bjargað sér neitt úr þeim vandkvæðum, sem hann hefði við að búa. Hann býr á ríkisjörð, sem ekki fæst byggð í erfðaábúð. Hann fær hana ekki keypta, hann fær ekki byggt upp á henni. Það stendur svoleiðis á á því svæði, að það er verið að leggja þar rafmagn. Hann fær engan styrk frá ríkinu til þess að fá rafmagn inn á sitt heimili. Ef maðurinn fengi tækifæri til þess að fá þessa jörð keypta, eins og eðlilegt er og ríkið ætti ekkert að hafa við að athuga, fyrir fasteignamatssverð, þá væri hann sjálfráður að því, hvað hann legði í af umbótum á sinni jörð.

Þessi dæmi eru mjög mörg, og þess vegna er það nálega á hverju einasta þingi, að lögð eru hér fram frv. frá einstökum þm., sem þá er oft bætt við, um það að gefa heimild til þess, að þessi og þessi jörð sé seld.

Nú veit ég, að sú hv. n., sem fær þessa till. til athugunar, athugar þessa hluti alla, og ég efast ekki um það, að margir menn, sem hér sitja á þingi, hafi svo glöggan skilning á þessum hlutum, að þeir viðurkenni, að þetta er óeðlilegt ástand, sem nú ríkir. Annaðhvort verður ríkisvaldið að gera, að gefa ábúendum jarðanna kost á því að fá þær keyptar á eðlilegan hátt og ráða því þá, hvaða umbætur þeir gera á þeim undir þeirri löggjöf, sem um það er, ellegar þá, að veita verður meira fé til þess að gera þær umbætur á þessum jörðum, sem samkv. ábúðarl. er skylt að gera og almennt eru gerðar á þeim jörðum, sem eru í einkaeign.

Hitt er svo náttúrlega alveg óskilytt mál, sem hv. 8. landsk. þm. skaut hér inn í, að vera að bera þetta saman við embættisbústaði, því að það kemur þessu máli bókstaflega ekkert við. Embættisbústað dettur engum þm. í hug að selja. Og ég hygg, að það detti hvorki flm. þessarar till. né neinum öðrum hv. þm. í hug að selja þær jarðir í sveitum landsins, sem eru ákveðnar t. d. sem prestssetur. Það kemur ekki til mála. Þær eiga að vera áfram í eigu ríkisins skilyrðislaust og aðrar þær jarðir, sem nauðsynlegt er að hafa fyrir embættisbústaði eða til annarra opinberra nota. Það er náttúrlega út af fyrir sig alveg rétt hjá hv. 8. landsk. þm., að fasteignamatíð er lægra og það miklu lægra en almennt gangverð er á jörðum. En það er hlutur, sem ég álit hægt að ganga fram hjá eins og sakir standa, á meðan ríkisvaldið vanrækir algerlega að bæta þær jarðir, sem það á, eins og því er skylt og eins og á að vera og mundi vera, ef jarðirnar væru í eigu þeirra manna, sem á þeim búa.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Það kom fram í ræðu hv. 2. þm. Rang., að hann vildi stefna að því með flutningi þessarar till. að gefa ábúendum þjóðjarða og kirkjujarða kost á að fá þær keyptar fyrir fasteignamatsverð án þess að gera þær um leið að ættaróðali. Hins vegar sagði 2. flm. till. í sinni ræðu, hv. þm. A-Húnv., að því er mér skildist, að hann hefði ekkert við það að athuga, þótt skilyrði væri sett um, að jörð, sem ríkið selur, væri um leið gerð að ættaróðali. Mér finnst nú af þessu, að þarna séu nokkuð mismunandi sjónarmið hjá flm. og þeir hefðu nú átt að bera ráð sín betur saman, áður en þeir fóru að flytja till., og átta sig á því sjálfir, að hverju er stefnt með flutningi hennar. Það virðist alls ekki ljóst eftir þessum skýringum þeirra tveggja flm.

Hv. þm. A-Húnv. segir, að ákvæði 1. um sölu þjóðjarða og kirkjujarða gildi aðeins um þær jarðir, sem séu á erfðaleigu. Ég hef áður bent á það, að allir ábúendur þjóðjarða og kirkjujarða eiga rétt á því, hvenær sem þeir vilja, að fá jarðirnar byggðar á erfðaleigu. Og þeg-

ar þeir hafa fengið þær byggðar samkv. þeim reglum, geta þeir einnig samkv. 1. keypt jarðirnar með þessum ákveðnu skilyrðum, sem oft hafa verið nefnd. Þetta gildir þó að sjálf-sögu ekki um jarðir, sem eru ætlaðar til opinberra nota, eða t. d. jarðir, þar sem embættismenn ríkisins sitja; það eru sérákvæði um þær að sjálf-sögu, enda geri ég nú tæplega ráð fyrir því, að nokkur flm. ætlist til þess, að ríkið fari að selja þær jarðir.

Hv. þm. A-Húnv. segir, að jarðir í eigu þess opinberra séu yfirleitt miklu verr setnar en jarðir í einkaeign. Ég veit ekki, hvort það er nú hægt að segja um þetta með nokkurri vissu. Ég þekki að minnsta kosti mörg dæmi þess, að það er engu verr búið á jörðum í opinberri eign en jörðum, sem eru í einkaeign. Mér er kunnugt um það, og má áreiðanlega benda á slík dæmi.

Þeir tala um það, flm. till., að það sé erfitt fyrir menn, sem búa á ríkisjörðum, ef þeir fá þær ekki keyptar, því að ríkið byggir ekki upp á þessum jörðum, og tala mjög um, að ríkið vanræki skyldur sínar í þessum efnum. Ef ég man rétt, þá eru nú ákvæði í 1. un ættaróðal og erfðaaðbúð um það, að fyrirmæli ábúðarl. um skyldu landsdrottins til þess að byggja hús á jörð, sem hann á í leiguabúð, gildi ekki um þær jarðir ríkisins, sem leigðar séu á erfðafestu, og er þá vitanlega ekki um vanrækslu að því leyti að ræða hjá því opinbera eða brot á neinum lögum.

Ég vil út af þessu tali þeirra benda á það, að samkv. 1., sem sett voru árið 1950, er ábúendum ríkisjarða heimilt að taka lán í Ræktunarsjóði og Byggingarsjóði Búnaðarbankans til umbóta á þessum jörðum gegn veði í þeim. Ég hef ekki orðið var við, að það hafi neitt staðið á því, síðan þessi 1. voru sett, að fá veðleyfi hjá ríkinu til þess að taka slík lán út á þessar jarðir. Og mér er einmitt kunnugt um það. Ég þekki menn, sem búa á ríkisjörðum og hafa gert þar miklar umbætur síðustu árin og fengið til þeirra slík lán og heimild til veðsetningar á jörðunum til tryggingar lánunum.

Ég fæ því ekki séð, að í þeim skýringum, sem fram hafa komið af hálfu flm. till., sem eru nú, eins og ég gat um, nokkuð ósamhljóða að sumu leyti, hafi neitt komið fram, sem bendi til þess, að slík till. eigi rétt á sér. Það er í 1., eins og ég hef margbent á, heimild handa þessum ábúendum ríkisjarðanna til að fá þær keyptar með vissum skilyrðum, sem eru þess eðlis, að ég tel alveg sjálfsagt, að slík skilyrði séu sett. Verði nú horfið að því ráði, eins og mér virtist helst að hv. 1. flm. till., 2. þm. Rang., teldi að ætti að gera, að gefa ábúendum þessara jarða kost á að fá þær keyptar fyrir fasteignamatsverð, án þess að fylgt sé fyrirmælum núgildandi 1., t. d. um það, að þeir geri þær um leið að ættaróðulum, þá sjá allir, að hverju er stefnt með slíku. Þá er það mjög auðvelt fyrir mann, sem býr á slíkri jörð, væri farinn að þreytast á búskapnum og vildi gjarnan breyta til, að kaupa jörðina af ríkinu fyrir mjög lágt verð og selja

hana næsta dag fyrir margfalt verð, eins og í mörgum tilfellum væri hægt að gera, og fara með jarðarverðið e. t. v. burt úr sveitinni, en láta hinn nýja kaupanda fást við það á næstu árum og áratugum að borga jörðina háu verði, sem mundi, alveg eins og hv. 2. þm. Rang. tók réttilega fram, verða honum fjötur um fót og hindra hann í því að gera nauðsynlegar umbætur á jörðinni.

Menn tala um það, að þessi till. fari sennilega til n. og fái nánari athugun þar. Ég sé ekki, að það hafi neitt komið fram, hvorki í till. sjálfri né í ræðum flm., sem bendi til þess, að hún eigi nokkurt erindi til n. eða yfirleitt sé ástæða til að taka hana til frekari meðferðar. Eðlilegast væri, að flm. tækju hana aftur nú þegar. Ég sé ekki, að þetta mál eigi erindi inn í þingið.

Jón Pálmason: Herra forseti. Það er nú, eins og ég tók fram áðan, ekkert undarlegt við það, þó að það mál, sem hér liggur fyrir, sé deilumál. Það hefur verið það frá fyrri tíð og er enn, og það deilumál fjallar um það, hvort heppilegra sé, að ábúendur jarðanna í landinu séu eigendur að þeim ellegar það sé ríkið, sem á þær. Mér er það ekkert nýtt fyrirbrigði, að hv. þm. V-Húnv. og aðrir sósalistiskir menn vilji það helzt, að ríkið eigi sem allra mest af jörðum í landinu. Það er hlutur, sem við höfum kynnt hér þing eftir þing og áratug eftir áratug, og það er það, sem hér er deilan um. Er það heppilegra, að ríkið eigi jarðirnar, eða það opinbera, eða að einstaklingarnir eigi þær? Við, sem erum flm. að þessari till., erum þeirrar skoðunar, að það sé undir öllum kringumstæðum heppilegra, að það séu ábúendurnir sjálfir, sem eigi jarðirnar, og að það sé líklegasta leiðin til þess, að þeir hafi tækifæri til þess að bjarga sér sjálfir og sitja jarðirnar þannig, að þær séu sómasamlega setnar. Reynslan hefur sannað, hvað sem hv. þm. V-Húnv. segir um það, að þær jarðir, sem eru í opinberri eign, eru miklu verr setnar en hinar, sem einstaklingarnir eiga. Þeir, sem eiga jarðirnar sínar sjálfir, klifa til þess þritugan hamarinn að gera þær svo vel úr garði, að gera þær svo arðvænlegar sem þeir eiga frekast kost á, en ef þær eru í annarra eigu, hvort sem það er ríkið eða aðrir, þá er allt öðru máli að gegna.

Hv. þm. V-Húnv. var að tala um það hér, að það væri ósamræmi, sem kæmi fram í ræðum hv. 2. þm. Rang. og mínum varðandi þessa till. Þar er um atriði að ræða, sem ekkert er minnst á í þessari till., sem er það, hvort það sé gert að skilyrði, að jörðin sé um leið gerð að ættaróðali eða ekki. Það mátti skilja svo ræðu hv. 1. flm., að hann teldi það vel geta komið til mála — sem rétt er — að selja þessar jarðir, án þess að þær væru um leið gerðar að ættaróðali. Ég fyrir mitt leyti geri enga athugasemd við það, þó að það skilyrði sé sett. En það skilyrði var áður þannig, að það var erfitt að ganga að því. En það er hægt að ganga að því meinalausu eins og nú er komið, vegna þess að 1950 voru sett l. um

það, að það mætti veðsetja þessar jarðir fyrir umbótum, þannig að það var ekki eins mikill fjötur um fót ábúendanna og áður var. Þess vegna er ósköp auðvelt fyrir hv. þm. að samþ. þessa till. og jafnvel þó að fjfn., sem væntanlega fær þessa till. til athugunar, bæti því inn í, að það skilyrði verði sett fyrir allri sölu, að jörðin væri um leið gerð að ættaróðali. Það er aukaatriði.

Þá talaði hv. þm. V-Húnv. þannig eins og það geti allir ábúendur þjóð- og kirkjujarða fengið þær á erfðaleigu. Þetta er alls ekki rétt. Þeir hafa ekki allir getað fengið þær á erfðaleigu, og þess vegna er það hér á hverju þingi, að við fáum frv. í hendur um það, að það sé heimiluð sala á þessum og þessum jörðum, því að l., sem vitnað hefur verið í og er rétt vitnað í, miða eingöngu við þær jarðir, sem eru í erfðaleigu.

Að öðru leyti er það rétt, sem hv. þm. V-Húnv. tók fram, að það er talsvert mikil framfærsla í því, sem samþykkt var hér á þingi 1950, að það er heimild til þess að taka lán út á þessar jarðir, bæði þær, sem eru ættaróðalsjarðir, og eins þær, sem eru í erfðaáðbúð, til þess að gera umbætur á þeim; það er mjög mikil framfærsla. En þó er það að athuga, að eins og núna standa sakir, þá er t. d. til bygginga ekki hægt að fá að láni nema tiltölulega litinn hluta af öllum byggingarkostnaðinum. Það sem það nær, þá er það gott, hvort sem maðurinn er eigandi að jörðinni ellegar hún er í ríkiseign; það er út af fyrir sig gott, það sem það nær, en það nær ekki nema að nokkrum hluta. Það nær ekki einu sinni hálf leið, og það gefur auga leið, að það er miklu eðlilegra, heppilegra og aðgengilegra fyrir mann, sem er eigandi að jörðinni, að beita öllum sínum kröftum til þess að fá upp sína byggingu, þó að hann fái ekki lán út á hana nema að nokkrum hluta, ef hann er eigandi að jörðinni og hann og hans afkomendur geta fengið að njóta hennar, heldur en ef hún er ríkisins eign.

Þess vegna vænti ég þess, að allir þeir hv. þm., sem eru ekki alveg á þeirri skoðun, að ríkið eigi yfirleitt að eiga jarðir, geti samþykkt það að vísa þessari till. til n. og láta hana fá eðlilega afgreiðslu þar. Hitt er ósköp skiljanlegt, að hv. þm. V-Húnv. og allir þeir, sem vilja láta ríkið eiga jarðirnar, vilji drepa þessa till. nú þegar.

Skúli Guðmundsson: Ekki veit ég, hvar hv. þm. A-Húnv. hefur fengið þá vitneskju, að ég vildi láta ríkið eiga allar jarðir. Ég veit ekki til, að ég hafi lýst því yfir, hvorki nú né fyrr. Hann segir, að það sé og hafi lengi verið deila um það, hvort heppilegra væri, að jarðir séu í einkaeign eða í opinberri eign, og það er rétt, það eru mismunandi skoðanir á því. En er það nokkuð óheilbrigt að leyfa mönnum sjálfum að ráða því, hvort þeir kaupar sínar ábúðarjarðir eða fá þær á erfðaleigu hjá ríkinu, ef þeir eiga þess kost? Mér finnst það einmitt mjög heilbrigt og skynsamlegt að hafa þann hátt á, og þannig er þetta núna. Ábúendur ríkisjarða geta ráðið því, hvort þeir búa

áfram á jörðunum sem leiguliðar eða þeir fá þær keyptar með vissum skilyrðum. Þetta finnst mér ósköp heilbriggt og eðlilegt.

Hv. þm. A-Húnv. heldur því fram mjög ákveðið, að þær jarðir, sem eru í leiguabúð, séu miklu verr setnar en hinar. Ég veit ekki til, að það hafi verið gerðar skýrslur um þetta, og meðan svo er ekki, er ekkert hægt um þetta að fullyrða. Mér er ekki kunnugt um, að það hafi verið rannsakað til hlítar, hvernig ástand jarða er í hvorum flokki fyrir sig.

Hv. þm. A-Húnv. sagði nú í ræðu sinni, að menn gætu ekki fengið jarðir á erfðaleigu. Þetta hlýtur að vera einhver misskilningur hjá honum, því að l. kveða alveg skýrt á um það, að ábúendur þjóðjarða og kirkjujarða geti hvenær sem er fengið jarðirnar byggðar samkvæmt þeim reglum, þ. e. a. s., það eru undanþegnar því ákvæði nokkrar jarðir, embættismannabústaðir og aðrar jarðir, sem ætlaðar eru til opinberra nota eða talið er líklegt, að það opinbera þurfi til sinna nota. Engin önnur undantekning er frá þessu ákvæði, og menn eiga á því skýlausa, lagalega kröfu að fá jarðirnar byggðar á erfðaleigu.

Hv. þm. A-Húnv. sagði einnig nú í sinni síðari ræðu, að hann teldi það vel hægt fyrir menn, sem búa á ríkisjörðum og fá þær keyptar, að ganga að því skilyrði að gera þær að ættaróðali. Hann lýsti því yfir. En þá er um leið burt fallinn allur grundvöllur undan þessari till., a. m. k. fer það þá að verða alveg óskiljanlegt, hvers vegna hann gerist flm. að till., því að það er óumdeilanlegt, að menn hafa þennan rétt núna, að fá þær keyptar með þessu skilyrði. Till. er því algerlega út í bláinn. Hv. þm. A-Húnv. hefði alveg eins getað flutt hér till. um það að fela ríkisstj. að hlutast til um, að hann mætti áfram eiga heimili norður við Húnavatn, eins og hann hefur átt undanfarið.

Sigurður Ágústsson: Herra forseti. Við þrír alþm. höfum flutt þessa till., sem hér hafa spunnist töluverðar umræður um, og er ég mjög undrandi yfir afstöðu hv. þm. V-Húnv. (SkG) til þessa máls.

Ég geri ráð fyrir, að hv. þm. V-Húnv. sé það ljóst, að meginþorri allra bænda á Íslandi óskar helst að vera eigendur sinna jarða. Ég geri ráð fyrir, að þessi hv. þm. sé það kunnugur bændastéttinni, að hann viti um þennan hugsunarhátt. Að við, þessir þrír þm. höfum flutt þessa þáttill., er fyrst og fremst vegna þess, að það er fjöldi jarða í ábúð á Íslandi, sem ekki eru byggðar samkvæmt l. um ættaróðal og erfðabúð, og fjöldamargar þessara jarða eru þannig settar í dag hvað byggingar snertir, að það er lítt gerandi fyrir þá menn, sem hafa þær í ábúð, að vera á þeim lengur. Eins og hv. þm. V-Húnv. veit, geta þeir því aðeins fengið jarðirnar keyptar og gert þær að ættaróðali, að fá þær fyrst í erfðabúð og síðan biða í þrjú ár, þangað til þeir geta orðið eigendur jarðanna. Það er einmitt vegna þess ákvæðis, sem a. m. k. ég hef haft það í huga, að bændum væri gefinn kostur á að kaupa

bæði þjóð- og kirkjujarðir, sem þeir eru ábúendur á og eru jafnilla á vegi staddar, margar hverjar, eins og raun ber vitni, í sambandi við húsakost.

Ég tel það miður þinglegt, eins og kom fram í ræðu hv. þm. V-Húnv., að segja, að þetta sé það ómerkilegt mál, að það eigi að vísa því frá, það eigi að fella það frá því að fara til n. Mér finnst hann gerast þar harla strangur og óréttlátur dómari um þessa þáttill. Ég vil eindregið taka undir mál meðflm. minna um það, að þessari till. verði vísað til n. og hún fái þar eðlilega afgreiðslu.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 27. fundi í Sp., 12. jan., var fram haldið fyrri umr. um till.

Forseti (JPálm): Ég skal taka það fram, að um báðar þær till., sem á dagskránni eru, verður nú atkvgr. hagað samkv. hinum nýju þingsköpum, sem er nokkur breyting frá því, sem áður hefur verið.

ATKVGR.

Till. vísað til síðari umr. með 28:1 atkv. og til fjvn. með 31 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

21. Grænlandsmál.

Á deildafundum 3. febr. var útbýtt frá Sp.: *Till. til þál. um Grænlandsmál* [213. mál] (A. 723).

Till. var aldrei tekin á dagskrá.

22. Hótel Borg.

Á 37. fundi í Sp., 5. febr., var útbýtt:

Till. til þál. um rekstur Hótel Borgar [215. mál] (A. 775).

Á 38. fundi í Sp., s. d., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 39. fundi í Sp., s. d., var till. tekin til einnar umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu till. og ákvörðun umr.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég verð nú að undrast yfir því, að hæstv. forseti skuli taka þetta mál hér til meðferðar. Það er verið að

útbýta málinu. Það fylgir engin grg. þáttill., og það er vitanlega nauðsynlegt, að þetta mál verði upplýst, svo að menn geti undirbúið sig undir bæði umr. og afgreiðslu þessa máls hér. Ég tel því alls ekki viðeigandi að taka þetta mál fyrir. (Gripist fram i.) Ég vildi óska þess, að málið yrði tekið út af dagskrá.

Pétur Ottesen: Ég verð mjög að taka undir það með hv. þm. Barð., að mér finnst, að þetta mál beri hér harla einkennilega að. Það er verið að ljúka hér fundi í Sp., og einmitt í þeirri sömu andrá sem hæstv. forseti er að slíta fundinum, þá er útbýtt nýju þskj., og hæstv. forseti lýsir jafnframt yfir, að fundur verði settur þá þegar að loknum þessum fundi, sem ekkert er við að athuga út af fyrir sig, því að slíkt er oft gert. En þegar þess er gætt, að á þeim fundi er tekið fyrir það sama þskj. sem útbýtt er, þegar verið er að slíta fundinum, þá brýtur þetta algerlega í bága við þingvenjur, — sennilega venju, sem gilt hefur á Alp. síðan það var endurreist, því þegar svo ber að, að fundur er settur að nýju, þá er það ekki, svo að ég muni til, nokkurn tíma gert, nema þá til þess að ljúka þeim málum, sem verið hefur verið með og hraða þarf af einhverjum sérstökum ástæðum. En að taka fyrir nýtt mál, sem enginn þm. hefur áður augum litið fyrir en á þeirri sömu stundu sem fundinum er slitið, slíkt er alger nýlunda. Ég verð að segja það, að alpm. ber skylda til að vera það fastir í formum um reglur, er snerta málsmeðferð á Alp., að þeir láti ekki bjóða sér upp á slíkt, því að til þess eru mál lögð fyrir á Alp., að alpm. á að gefast til þess fullkomið tóm að gera sér grein fyrir efni og innihaldi þessara mála, áður en þeir greiða um þau atkv. En að ætlast til þess, að ekkert slíkt tóm gefist, eins og hér er ætlast til, og leggja þetta mál svona gersamlega fyrirvaralaust fyrir og heimta svo sennilega atkv. um það á þeirri sömu stundu, slíkt er aðferð, sem Alp. ber nauður til að taka fyrir, að nokkrum forseta leyfist að beita gagnvart þm. Þess vegna mótmæli ég alveg gersamlega þessari aðferð, sem hér er viðhöfð um framlagningu þessa máls.

Forseti (JPálm): Ég verð að lýsa mikilli undrun yfir þeim mótmælum, sem hér hafa komið fram, því að það er ekkert nýtt í sögunni, að það sé settur fundur hvað ofan í annað, og hér hefur ekkert gerzt annað en það, að það er stungið upp á því af mér sem forseta á nýjum fundi, að það fari fram ein umr. um þessa till., og það gerði enginn athugasemd við það, hvorki hv. þm. Borgf., hv. þm. Barð. né neinn annar. (Gripist fram i.) Nú er það alveg á valdi þm., hvort þeir veita afbrigði fyrir málinu, og það er það, sem kemur hér til atkv., því að auðvitað kemur ekki þetta mál til umr., nema því aðeins að það séu leyfð afbrigði fyrir till., og svo eru náttúrlega allar leiðir færar varðandi þessa till. eins og hverja aðra, að hún fari til n., o. s. frv. Það verður borið upp, hvort menn vilja veita afbrigði fyrir till.

Alþt. 1952. D. (72. löggjafarþing).

ATKVGR.

Afbrigða synjað með 11:25 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: ÁkJ, ÁB, BSt, BÓ, EirP, EmJ, EystJ, FRV, GÍG, GPÖ, HÁ, HelgJ, JóhH, JG, JÁ, JR, JörB, LJóh, ÓTh, SB, SkG, StgrA, StgrSt, VH, JPálm.

nei: ÁS, GJ, HV, HG, KS, LJós, MJ, PZ, PO, SG, ÞP.

BBen, BrB, GG, IngJ, PÞ, RÞ, SÁ greiddu ekki atkv.

9 þm. (EOL, GTh, HermJ, JJós, JS, KK, SÓÓ, StJSt, AE) fjarstaddir.

2 þm. gerðu svofellda grein fyrir atkv.:

Bernharð Stefánsson: Herra forseti. Ég neita því, sem hér hefur komið fram í umr. utan dagskrár út af þessu máli, að það sé alveg óvenjulegt, að nýtt mál sé tekið strax fyrir. Við hv. þm. Borgf. höfum verið svo oft á þingi, að við vitum báðir mjög mörg dæmi þess, — ekki eitt, heldur mjög mörg dæmi þess. Ég neita því enn fremur, að þetta mál sé hv. þm. ókunnugt. Það er öllum hv. þm. ákaflega vel kunnugt. Ég neita því í þriðja lagi, að það fylgi engin grg. till., eins og hv. þm. Barð. segir. Þó að grg. sé ekki löng, þá tekur hún allt það fram, sem þarf að segja um þetta mál í raun og veru. Ég segi já.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Þó að ég áliti þetta mál vera þess eðlis, að það mætti vel leyfa að ræða það hér á Alþingi og ég gæti vel greitt fyrir því, að það yrði gert, þá vil ég þó mótmæla því, að þetta sé það mest aðkallandi mál, sem hafi legið og liggi fyrir þessu þingi og þurfi að hraða meir en nokkrum öðrum málum. Og með tilliti til þess, að þetta mál hefur ekki borið að sem einhverja þjóðarógæfu í dag eða á þessari stundu, að Hótel Borg hafi verið lokað, — það hefur gerzt fyrir hálfum mánuði eða þrem vikum, — þá mótmæli ég þessari aðferð hér um allan hraða á þessu máli og tek undir með hv. þm. Borgf. um það. Ég mun þess vegna ekki greiða fyrir því, að málið verði hér tekið fyrir nú, og segi nei.

Á 40. fundi í Sp., 6. febr., var till. aftur tekin til einnar umr.

Ffm. (Bernharð Stefánsson): Herra forseti. Ég býst við, að örlög þessa máls hafi verið ráðin í gær, þegar neitað var hér um afbrigði. Er það ekki oft, sem það kemur fyrir, að neitun um afbrigði hafi beinlínis úrslitaáhrif á mál, og er mjög sjaldan beitt og mælist því misjafnlega fyrir.

Með þessari þáttill., sem hér liggur fyrir, leggjum við hv. 1. þm. Rang. til, að Alþingi skori á ríkisstj. að leita samninga við eiganda Hótel Borgar um áframhaldandi rekstur hótelsins.

Þegar þessari till. var neitað um afbrigði í gær, nefndi einn af þeim hv. þm., sem að því stóðu, það sem ástæðu, að engin grg. fylgdi till. Þetta er ekki rétt. Grg. fylgir till., og þótt

hún sé fáorð, þá tekur hún þó fram það, sem er mergur þessa máls. Veitingasölunum á Hótel Borg hefur þegar verið lokað, og til stendur að loka einnig gistihúsinu þar. Við flm. álitum, að þegar þannig er búið að loka að fullu aðalhoteli höfuðstaðarins og landsins alls, þá muni skapast óviðunandi ástand, og því leggjum við til, að skorað sé á ríkisstj. að leita samninga um áframhaldandi rekstur hótelsins. — Þetta stendur í grg. till. og þetta eru fullnægjandi rök, sem ekki verða hrakin. Ég skal þó bæta við nokkrum orðum og reyna að hafa þau svo fá sem kostur er.

Það er oft talað um, að Ísland ætti að geta orðið ferðamannaland og þjóðin ætti að hafa tekjur af því eins og ýmsar aðrar þjóðir hafa, t. d. Norðmenn, Svisslendingar o. fl. Halda menn nú, að leiðin til þess að laða gesti hingað, sé að loka einu af þeim sárafáu veitinga- og gistihúsum í landinu, sem boðleg geta talizt, og áreiðanlega því eina í höfuðstað landsins? En látum nú vera, þótt ekki sé hugsað fyrir skemmtiferðafólki, að sjá því fyrir mótöku. Hingað koma margir aðrir útlendingar í ýmsum erindum, sumum nauðsynlegum, þ. á m. gestir sjálfrar hæstv. ríkisstj. Mig langar nú til að spyrja, því að auðséð er, að fyrir aðgerðir Alþingis verður ekkert gert í þessu máli framar: Hvað ætlar ríkisstj. að gera við þessa gesti, þegar búið er að loka Hótel Borg?

En það eru ekki einasta útlendingar, sem hér er um að ræða, heldur einnig fólk utan af landi, sem kemur til Reykjavíkur. Hvað á það fólk að gera við sig, þegar algerlega er búið að loka gistihúsinu á Hótel Borg?

Samkvæmt lögum frá 1942 ber ríkisstj. að sjá þingmönnum, sem heima eiga utan Reykjavíkur, fyrir bústað yfir þingtimann, og hún á samkvæmt sömu lögum að koma upp húsi eða kaupa hús í því skyni. Þetta hefur hver ríkisstj. á fætur annarri látið undir höfuð leggjast þrátt fyrir áskoranir Alþ., sem gerðar hafa verið oft en einu sinni, og heimildir, sem líka oft en einu sinni hafa verið veittar í fjárlögum, heldur hefur ríkisstj. horfið að því ráði að útvega mörgum af þessum þm. húsnæði á Hótel Borg yfir þingtimann. Mér þætti ákaflega fróðlegt að vita, hvað ríkisstj. ætlast fyrir í þessum efnum, þegar búið er að loka hótelinu. Kannske hún ætli að hefjast handa um það, sem hún átti að vera búin að fyrir löngu, að koma upp þingmannabústað?

Eitt atriði er í þessu máli, sem e. t. v. þykir aukaatriði, en ég skal þó nefna, og það er, að vegna þess að Hótel Borg hefur að mestu verið lokað og vegna þess að mjög hefur dregið úr rekstri annarra veitingahúsa hér í bænum vegna sömu aðgerða, þá hefur eitthvað upp undir 100 manns af þjónustufólki hótela orðið skyndilega atvinnulaust. Þetta þykir kannske ekki mikils virði, en þetta eru þó menn alveg eins og við hér inni, fólk, sem hefur stundað þessi störf árum saman, það á ekki kannske alveg hægt með á næsta degi eða næstu viku að fá sér allt annað og óskylt starf.

Fyrir nokkrum árum voru sett lög um það,

að ríkið tæki þátt í að byggja nýtt hótél í félagi við Eimskipafélag Íslands og fleiri aðila, sem áætlað var þá að kostaði 15 millj. kr., sem mundi svara líklega til þess nú að áætla það 30 millj. eða eitthvað um það bil. Þá þótti þörf á því að byggja slíkt hótél við hliðina svo að segja á Hótel Borg. Hvernig má það nú vera, ef nokkur þörf hefur verið á slíku hóteli þá, að nú sé fært að loka þessu aðalhoteli landsins og ekkert komi í staðinn? Mér er nær að halda, að sumir af þeim hv. þm., sem felldu það í gær, að leyfð væru afbrigði fyrir þessu máli, hafi samþykkt lögin um þá hótélbyggingu.

Ég held, að ég hafi nú í mjög stuttu máli fært nægileg rök fyrir því, sem í grg. till. stendur, að ekki sé hægt að komast af án þess, að þetta gisti- og veitingahús, Hótel Borg, haldi áfram rekstri, og að full ástæða sé því til að skora á ríkisstj. að skerast í leikinn.

Það mætti spyrja, hvort Hótel Borg gæti ekki haldið áfram rekstri án aðgerða frá Alþingi eða ríkisstj. Ekki litur eigandi hótelsins svo á. Ég hef dálítið kynnt mér rekstur hótelsins og sérstaklega samanburð á rekstri þess þá 15 daga, sem hótelið var rekið eftir áramótin, og tilsvarendi 15 daga í fyrra, og ég hef séð þann feikilega mun, sem á því er, og einstakur maður verður tæplega skyldaður til þess að reka eitt eða annað fyrirtæki með stórtjóni fyrir sjálfan sig og óvist þá, hvað hans efni entust lengi til þess, þannig að slíkt væri mögulegt.

Ég sá það í blöðum í morgun, að þessi till. okkar tvímenninganna var talin loðin að því leyti, að við segðum ekkert, hvað ríkisstj. ætti að gera til þess, að rekstur Hótel Borgar gæti haldið áfram.

Ég tel, að það séu ýmsar leiðir til þess að koma því til leiðar. Auðvitað er ein beinust, það skal ég játa. Það er öllum vitanlegt, að Hótel Borg hætti rekstri sökum þess, að það var um áramótin svipt réttindum, sem það hefur haft frá upphafi og ég hef heimildir fyrir, að þáverandi ráðh., sem hafði með það að gera, ætlaðist til að hældust, nema hótelið bryti eitthvað af sér ellegar áfengisbann yrði sett hér í landinu.

Beinasta leiðin til þess að kippa þessu í lag er auðvitað sú að nema burt orsökina til þess, að Hótel Borg var lokað, sem sé að veita hótelinu sömu réttindi og það hafði fyrir áramót.

Ég veit nú, að ýmsum hv. þm. mun þykja þetta hneykslanleg orð og hneykslanleg hugsun. En ég hef ekki orðið var við það, meðan ekkert var að gert í þessu máli og Hótel Borg hafði sín réttindi, að till. kæmu mikið fram um það hér í Alþ. að afnema þau, svo að ég sé ekki, að ástandið yrði neitt verra í því efni en áður var. Ég sé ekki neitt við það að at- huga, þótt lögum landsins sé framfylgt, og lög landsins eru þau nú í dag, að það er fullkomin heimild til þess að veita einu veitingahúsi — og allir vita, að með þeim orðum er átt við Hótel Borg — rétt til vinveitinga, auk þess sem núverandi lög landsins heimila einnig, að

undir vissum kringumstæðum sé félögum veitt leyfi til að hafa vín um hönd á veitingahúsum.

Ef það væri nú sannað og vist, að þessar aðgerðir, að loka fyrir vinveitingar á Hótel Borg og afnema aðrar vinveitingar við sérstök tækifæri, drægju úr drykkjuskap til muna, þá væri auðvitað öðru máli að gegna, því að það skal ég viðurkenna með öðrum, sem eru áhugamenn á því sviði, að drykkjuskapur er að sjálfsögðu búi. En það fer tvennum sögum um það, hvort drykkjuskapur á samkvæmum hefur minnkað síðan á áramótum eða ekki. Sumir segja, að hann hafi vaxið. Sumir segja, að hann hafi minnkað. Ég hygg, að skynsamlegast sé að taka þarna meðaltalið og telja, að hann muni vera mjög svipaður og áður var, því að það er óhætt að nefna það hér, sem öllum er vitanlegt og lögreglunni líka, að fólk hefur með sér áfengi á samkvæmi, þegar þar eru ekki opinberar vinveitingar. Meðan áfengisútsala er í landinu og öllum frjálst að kaupa það, drekkur það í laumi á a. m. k. fremur óviðfelldnari hátt en ef áfengi er þó veitt á sjálfu hótelinu.

Ég skal játa það, og þess vegna er till. orðuð eins og hún er orðuð, að þótt ég bendi hér á beinustu leiðina og sjálfsagt auðveldustu fyrir hæstv. ríkisstj., þá kunna að vera til fleiri leiðir til þess að fá Hótel Borg til þess að halda áfram starfrækslu sinni, og ég tala þar af nokkurri reynslu, því að til stóð að loka algerlega hótelinu 15. jan., ef ég man rétt, en hæstv. forsrh. tókst með samningum við hótaleigandann að fá því til leiðar komið, að gisti-húsinu var haldið áfram, þó að það eigi að fara að loka því nú, og það án þess, að nokkur hlunnindi vegna vins væru nefnd í því sambandi eða kæmu til greina. Þannig getur það vel verið, að einhverjar leiðir finnist í gegnum einhver hlunnindi, sem hægt væri að veita, önnur en þetta.

Ég vil segja það, að ég mundi gjarnan vilja samþykkja viðtækari till. um það, að áfengislögin væru framkvæmd eins og til er ætlað og til var ætlað, þegar þau voru sett. Ég sé ekki, að neitt hafi skeð, sem útheimtir það, að þau séu framkvæmd á annan hátt en þau sjálf gefa tilefni til. — Hefðu þingslit ekki staðið fyrir dyrum nú innan lítils tíma, þá mundi ég að sjálfsögðu hafa stungið upp á því, að þessu máli væri vísað til n., en það vitanlega þýðir ekki, það mundi ekkert álit koma frá þeirri n. Og jafnvel þó að málinu verði ekki vísað til n., sýnist mér það á svip sumra manna hér og einnig á því, hve mikið var klappað í borðið, þegar ég hóf mál mitt, að mönnum endist örendið þangað til fundartíma er hér lokið, en ég tel það illa farið og alvarlegt mál. En hvernig sem fer um þetta, þá vildi ég nú gjarnan heyra það frá hæstv. ríkisstj., hvernig hún hugsar sér að ráða fram úr þeim atriðum, sem ég hér sérstaklega spurði um, þegar búið er að loka Hótel Borg og sennilega taka húsið til allt annarra nota heldur en nú.

Atvmrh. (Ólafur Thors): Herra forseti. Ég skal ekki ræða þetta mál almennt, enda er nú

sýnt, að málið fær enga venjulega afgreiðslu, af því að það líður að þinglokum. En vegna þess að hæstv. dómsmrh. er veikur í dag, vil ég, að það komi skýrt fram, að á frumstigi þessa máls, þ. e. a. s. snemma þings og a. m. k. löngu áður en ég fór utan, — en ég fór utan í byrjun desembermánaðar, — þá tilkynnti hann ríkisstj., að ef ekki yrði samþ. það frv. um áfengislöggjöf, sem lagt var fyrir Alp., í einu eða öðru formi eða ef Alp. gæfi ekki skýr fyrirmæli um framkvæmd áfengislöggjafarinnar, þá mundi hann gera þær ráðstafanir, sem hann nú hefur gert, svo að það gat engum af ráðherrunum komið á óvart og þá væntanlega ekki heldur neinum af stjórnarflokkunum, þó að ég kunni ekki um það að fullyrða. Ég tel miður farið, að þingið gengur ekki frá málinu á eðlilegan hátt, og ég hefði fyrir mitt leyti — og hef ekkert farið dult með það — talið þessu máli bezt borgið eftir atvikum, að óbreytt hefði haldið sú skipan, sem áður var, þar til Alp. setti um þetta löggjöf. Þess verður sýnilega ekki auðið, og þá er ekki um það við þá að sakast, sem þá lausn hafa kosið, og verða þá þeir að bera ábyrgð sinna gerða, sem hafa staðið fyrir afgreiðslu málsins eins og það nú liggur fyrir.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Hv. frsm. gat þess, að það hefði riðið þessu máli að fullu, að hv. Alp. vildi ekki veita afbrigði í gær fyrir því, að málið nætti þá koma fyrir. Ég vil strax taka það fram hér, að afstaða mín til þeirrar atkvgr. var engan veginn bundin við lífsskoðun mína í sambandi við vinnautn, því að þetta mál hefur miklu fleiri hliðar en þá einu. Hér er um svo umfangsmikið mál og áhrifaríkt að ræða, að furðu sætir yfirleitt, að forseti skyldi hafa ákveðið, að aðeins ein umr. skyldi fara fram um þáttill. Ég skal að visu viðurkenna þegar í upphafi, að það var á valdi hv. alþm., bæði mínu og annarra, að mótmæla þeirri meðferð málsins, sem hefði að sjálfsögðu verið eðlilegt. En satt að segja kom mér það ekki til hugar, að jafnagætan mann eins og hæstv. forseta skyldi dreyma um það að ætla að láta taka þetta mál til umr., hann væri aðeins að sýna okkar ágæta hæstv. forseta Ed. eðlilega samúð með því að ákveða umræður um þá till., sem hann hefði borið fram. En að ætla sér að knýja þetta mál fram með einni umr. nefndarlaust á síðasta degi þingsins — (*Forseti:* Hver segir það?) Ja, hæstv. forseti tók tvo fundi til þess að koma málinu fram, og það kom mönnum víst mjög óvænt yfirleitt, að síðasti fundurinn yrði settur til þess að taka málið á dagskrá, og hann leitaði afbrigða fyrir málinu einmitt til þess að geta látið ræða málið þá.

Ég skal nú leyfa mér að benda hér nokkuð á, hvert stefnir um þetta mál, alveg burt séð frá þeim þættinum, sem snýr að áfengisnautninni. Við skulum hugsa okkur, að það væri farið inn á þá leið að samþykkja einhver friðindi til hótellekstrarins. Mér er ókunnugt um, að það hafi komið frá nokkrum aðila, sem stendur að rekstrinum, neitt erindi til Alþingis

um það, að þess sé fjárhagsleg þörf. En segjum svo, að það sé gert í gegnum þá aðila, sem nú bera fram þáttill. Þá liggur ekkert fyrir um það, hvorki í grg. né kom fram heldur í ræðu hv. flm., hvað þetta kosti ríkissjóð í fjármunum og ekki heldur hvort hægt sé að stöðva sig á þeirri braut, sem farið er hér inn á. Ég tel nú, að hæstv. ríkisstj. hafi fengið nóg af þeirri reynslu, sem fékkst við það, að nokkuð stórir og margir félagshópar hópuðu sig saman hér fyrir áramótin til þess að stöðva allt atvinnulíf í landinu og til þess að sveigja vilja Alp. inn á breytingu á löggjöf á mörgum sviðum, sem var alveg óverjandi að þurfa að gera með samningi. Ég er ekki að ásaka hæstv. ríkisstj. fyrir það, en ég segi, að hún hafi fengið nóg af því að verða af því ástandi neydd til þess að gera mjög viðtækar breyt. á sumum hverjum allra viðkvæmstu lögum landsins og það án þess að leyfa um það eðlilegar umr., eðlilegar breytingar og eðlilega meðferð málsins, þó að ekki sé einnig nú bætt við að leyfa einstökum atvinnurekanda að fara í fótspor þeirra manna, sem hér tróðu slóðina, því að það er vitanlega það, sem verið er að gera. Það er verið að mæta hótunum eins manns um að stöðva ákveðinn atvinnurekstur, sem hann einn stendur að. Ég álit, að sú braut sé svo hroðaleg fyrir Alp. að fara inn á, að það þurfi sannarlega tvær umr. um þá till., sem fer inn á þá braut og markar það spor. Og það var það, sem gerði, að ég andmælti því, að farið væri með málið í gær eins og ætlast var til. Ég veit ekkert um, hvaða friðindi hv. flutningsmenn ætla sér að séu látin af hendi til þess að tryggja rekstur Hótel Borgar. En hitt veit ég, að ef nokkur friðindi eru látin af hendi til þess að halda þessum rekstri áfram, þá koma og hljóta að koma ákaflega margar kröfur frá öðrum aðilum, sem einnig standa illa í baráttunni í sambandi við gistihúsarekstur í landinu.

Mér er vel kunnugt um sem formaður Þingvallanefndar, að það hafa komið þrífaldlega kröfur frá eigendum Valhallar um að krefjast þess, að annaðhvort fengju þeir viðtæka aðstoð frá því opinbera til þess að geta haldið áfram sumarhótelrekstri á Þingvöllum, sem er kannske engu minna atriði í landinu heldur en ársrekstur Hótel Borgar og sannarlega engu minna atriði fyrir að skapa hér ferðamannaland, eins og hv. fyrri flm. minntist á. Þegar Þingvallanefnd hefur ekki viljað sinna þessu máli, vegna þess að hún hefur meðal annars ekki til þess neitt fé, þá hafa komið margvíslegar hótanir frá þessum mönnum að stöðva reksturinn. Þingvallanefnd hefur aldrei dottið í hug að fara að fara til Alþingis með þáttill. til þess að krefjast þess, að samið væri við þessa aðila um áframhaldandi rekstur á sumarhótelinu Valhöll á Þingvöllum. Þingvallanefndinni er það vel kunnugt, að slíkt hlyti ekki einasta að kosta allmikið fé úr ríkissjóði, heldur hlyti það einnig að skapa slíkt fordæmi, að ekki væri hægt að stöðva kröfur frá öðrum aðilum.

Mér er meðal annars kunnugt um og sjálf-

sagt mörgum hv. þm., að hópar af hóteleigendum í landinu og þeim mönnum, sem reka matsölu, krefjast þess frá ári til árs, að afnuminn sé veitingaskatturinn. Mér er meira að segja kunnugt um, að það hefur verið mjög mikið fylgi fyrir því hér í Alp., en það hefur ekki verið gert, eingöngu vegna þess, að hæstv. fjmrh. treysti sér ekki til þess að missa þessar tekjur, eftir að búið var að binda þá pinkla upp á ríkissjóðinn, sem voru samfara lausn vinnudeilunnar nú rétt fyrir áramótin. Ef það hefði ekki verið, eru mjög mikil líkindi til þess, að mætt hefði verið einmitt þessum óskum frá öllum þeim mönnum í landinu, sem reka gistihús eða veitingastaði. En hvernig haldið þið, að hægt verði að standa á móti till. og kröfum frá þeim mönnum, sem hér eiga hlut að máli, ef ríkisstj. sjálf og Alp. hafa forgöngu um það að semja um áframhaldandi rekstur á Hótel Borg? Mér er alveg nákvæmlega sama, í hvaða mynd friðindin verða gefin, hvort heldur þau verða gefin í beinu fjárframlagi frá ríkissjóði, í afnámi á veitingaskatti eða hvoru tveggja eða í áframhaldandi vinveitingaleyfi, þá er grundvöllurinn fallinn undan því að standa á móti kröfunum frá hinum öðrum veitingastöðum víðs vegar á landinu og þá fyrst og fremst frá Valhöll eða þeim, sem reka hana. Og við skulum hugsa okkur, hvaða ástand skapast í landinu, ef allir þessir staðir fá þessi friðindi, og hugsum okkur, að þau væru eingöngu miðuð við það að hafa vinsöluleyfi á Hótel Borg. Hvernig mundi þá ekki það samningsatriði rekast á aðra löggjöf í landinu, m. a. áfengislöggjöfina, sem heimilar héraðabönn? Hvernig mundi þá Alp. og ríkisstj. forða sér undan því að taka beint upp fjárframlög til þessara manna, ef þeir hópa sig saman til þess að gera sömu kröfu til Alp. um að halda sörnun réttindum eins og Hótel Borg? Ég geri ráð fyrir því, að ef Alp. lætur undan kröfu frá einum aðila, þá eigi það ákaflega erfitt með að láta ekki undan kröfum frá þeim fjölda aðila, sem áreiðanlega eiga hér mjög mikla erfiðleika við að stríða í þessum málum. Ég skal viðurkenna, að ég er engan veginn kunnugur fjárhagsafkomu Hótel Borgar. Það þekki ég ekki. En hitt veit ég, og það vita allir landsmenn, að Hótel Borg er þó ekki eina hótelið í landinu, sem starfrækt er. Hvað er t. d. með Hótel KEA á Akureyri? Ég veit ekki betur en það hafi starfað hér um allmörg ár með mestu þrýði og alveg sérstaklega tekið á móti mjög miklu af ferðamönnum, sem koma bæði héðan úr Reykjavík og frá útlöndum á sumrin, og veitt þeim alla fyrirgreiðslu. En það hafa ekki heyrzt, að mér sé kunnugt um, neinir kveinstafir frá þessum mönnum um aðstoð frá Alp., hvorki í friðindum, sem eru innifalin í flöskum með ágætum tappa í, eða öðrum friðindum. Það eina, sem hefur komið frá þeim eins og annars staðar frá, er að vera losaðir undan veitingaskattinum, sem einmitt flokkur hv. flm. heldur ákaflega fast í og telur að ríkissjóðurinn megi ekki missa. Ég veit ekki betur en að hér sé rekið ár eftir ár sumarhótelið í Valhöll, að visu með um-

kvörtunum, en þó ekki alvarlegri en það, að á hverju ári hefur þetta hótel verið opnað og starfrækt allan tímann. Ég veit ekki betur en að hér sé rekið hótel í Reykjavík, Hótel Skjaldbreið, að visu miklu minna en Hótel Borg. En það er alveg ný kenning, ef lítið hótel, illa útbúið, gamaldags, með engum þægindum, eins og Hótel Skjaldbreið er, á verri aðstöðu í baráttunni í sambandi við hótelrekstur heldur en bezta hótelið í landinu. Það er alveg ný kenning, og það þurfa sannarlega að fylgja meiri rök fyrir þeirri nýju kenningu heldur en kemur fram í grg. frá hv. flm. Ég veit, að þetta er ekkert nýtt atriði, að hv. framsóknarþingmenn hér hafa viljað hlúa að Hótel Borg. Það er mér vel kunnugt um. Og til sönnunar minnu máli vil ég lesa hér upp úr gerðabók fjvn. frá 1948 af 38. fundi nefndarinnar. Þar segir svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Lesin skýrsla og aths. sparnaðarnefndar við 3.—11. gr. fjárlaganna. Út af upplýsingum um verð á vini til Hótel Borg var samþ. eftirfarandi ályktun: Þar sem upplýst er með skýrslu sparnaðarnefndar, að Hótel Borg nýtur enn 20% afsláttar af vini hjá Áfengisverzlun ríkisins, miðað við útsöluverð, og að þessi upphæð á síðasta ári hefur numið 526 þús. kr., ályktar n. að leggja til fyrir sitt leyti, að þessi friðindi verði þegar afnumin, og felur formanni að tilkynna það fjmrh. Var ályktun þessi samþ. með 8:1 atkv.“

Það getur vel verið, að það sé upplýsandi fyrir hv. alpm. og aðra, sem mál mitt mega heyra, hverjir voru fyrst og fremst í þessari nefnd þá. Það voru þeir Gísli Jónsson, þm. Barð., Ingólfur Jónsson, 2. þm. Rang., Pétur Ottesen, þm. Borgf., Sigurður Kristjánsson, 8. þm. Reykv., Sigurjón Á. Ólafsson, 1. landsk. þm., Halldór Ásgrímsson, 2. þm. N-M., Helgi Jónasson, 1. þm. Rang., Ásmundur Sigurðsson, 8. landsk. þm., og Lúðvík Jósefsson, 2. þm. S-M. Ja, menn geta nú veðjað á það hér, hver það er, sem er þessi eini þingmaður, sem hefur ekki viljað taka þessa 526 þús. kr. gjöf af Hótel Borg úr ríkissjóði. Jú, það var hv. 1. þm. Rang., sem er annar flm. að till. Og hann barðist með því með hnúum og hnefum í n., eins og hann á skapgerð til og dugnað, að það væru ekki tekin af Hótel Borg þessi friðindi. Hann var annaðhvort persónulega eða fyrir hönd sins flokks viljugur til þess að berjast fyrir því með hnúum og hnefum, að ríkissjóður gæfi Hótel Borg árlega framvegis á sjötta hundrað þúsund krónur í afslátt á því. Þegar það er komið inn í blóð þeirra manna, að svona stórar gjafir þurfi að gefa einu fyrirtæki, þá er það sannarlega ekkert óeðlilegt, þótt þeir nú vilji halda áfram að gefa einhver friðindi til staðarins, þegar vitað er, að þeir hafa einnig tapað ágóðanum af þessari breytingu. Ég gleymi seint þeim kveinum, sem komu til fjvn. dag eftir dag frá Hótel Borg. Þeir voru eins fjölmennir þá til fjvn. eins og þeir hafa yfirleitt verið fjölmennir nú til Alþingis og fullyrtu þá dag eftir dag, að það yrði að loka hótelinu, eigandinn yrði öreigi, allir menn yrðu atvinnulausir, ef þessari á-

kvörðun fjvn. yrði ekki breytt. Nú þætti mér fróðlegt að fá upplýst: Hefur hæstv. ríkisstj. síðan 1948, allan tímann, og gerir hún það enn, farið eftir þessari samþykkt fjvn.? Nú getur vel verið, að það hafi ekki verið gert, það hef ég ekki rannsakað, það hefði verið ágætt rannsóknarefni fyrir eftirlitsmann ríkisins. Ef það frv. hefði verið samþ., sem ég bar hér fram, þá hefði það verið ágætt rannsóknarefni fyrir hann að gæta þess, að ekki væri haldið áfram að gefa svona stórgjafir. Og vel gæti ef til vill hæstv. forseti Sp., sem er yfirskoðandi landsreikninganna, upplýst það hér, hvort hætt hefur verið að gefa þessar gjafir, eins og fjvn. lagði til, eða hvort gjafirnar hafa verið teknar upp aftur. Hitt veit ég, að á meðan Sjálfstfl. fór með fjármálin, þá var farið eftir þessum fyrirmælum fjvn. Ég hef ekki spurt hæstv. fjmrh. um það nú, hvort hann hafi tekið upp þessa rausn til Hótel Borgar síðan; það skal ég ekki segja um. En þetta er bezta sönnunin fyrir því, hvaða hug Framsfl. og hans ágætu menn hér bera til þessarar starfsemi. Og furðar mig þá ekkert á því, þótt þessi till. hafi komið fram.

Ég þykist nú hafa sýnt fram á það, að alveg burt séð frá því atriði, hvort rekstur á Hótel Borg skapar meira eða minna siðgæði í sambandi við vinnautn, þá sé alveg ógerlegt fyrir Alþingi að fara inn á þá braut að samþ. að taka upp samninga til þess að halda þessum rekstri áfram, nema því aðeins að fyrir liggi fyrst og fremst miklu meiri upplýsingar um rekstrarafkomu, miklu meiri trygging heldur en sést hér í þessum skjölum fyrir því, að ríkissjóður þurfi ekki að tapa því fé, sem hér væri um að ræða, ef um t. d. lán væri að ræða eða eitthvað slíkt; og alveg sérstaklega fullkomin trygging fyrir því, að gætt verði réttlætis í sambandi við hliðstæðan atvinnurekstur í landinu hjá öðrum aðilum. Það er þetta, sem ég tel að verði undir öllum kringumstæðum að rannsakast og athugast, áður en slík till. er samþ. sem hér liggur fyrir. Þess vegna væri það gersamlega óviðeigandi að ætla sér að samþ. þessa till., án þess að hún fari í n. til að rannsaka málið og athuga vel, hvaða afleiðingar hún gæti haft fyrir ríkissjóðinn síðar meir. Ég vísa til margra ágætra ummæla frá hæstv. dómsmrh. í sambandi við frv. um jafnaðarverð á olíu og benzini, sem flutt var þar af miklum skörungsskap. En það verð ég að segja, að hafi það mál ekki verið nægilega undirbúið hér í Alþingi, eftir að hafa verið hér til umr. allan tímann síðan þing kom saman, þá er ekki hægt að halda því fram hér, að þetta mál fái nægilega mikinn undirbúning, ef það ætti að ljúka því hér á þeim stutta tíma, sem hér er fyrir hendi.

Hv. flm. sagði hér áðan, að hann vildi gjarnan fá að vita, hvað hæstv. ríkisstj. ætlaði að gera í sambandi við lokun Hótel Borgar. Orð hans voru ekki skilin öðruvísi en að hann liti svo á, að það sé eiginlega Alþingi eða ríkisstj., sem hafi lokað Hótel Borg. (Gripið fram í.) Gerði ríkisstj. það? Ég mótmæli því alveg, og einmitt vegna þess, að þessi skoðun ríkir hjá

hv. flm., sem nú tók fram í, þá er grundvöllurinn undir till. alveg fallinn. Grundvöllurinn undir till. hans er byggður á þessu, að ríkisstj. hafi lokað Hótel Borg. Þetta er hreinasti misskilningur. Það hafa engar lagabreytingar verið gerðar á áfengislögunum á þessu þingi, því miður. Og Hótel Borg hefur haldið áfram sinni starfrækslu undir alveg óbreyttum laga-fyrirmælum. Það eru sannarlega engin laga-fyrirmæli um það, að Hótel Borg skuli hafa ein einkarétt á því að selja vín í þessu landi og taka á því þann gróða, sem vitað er að hefur verið tekinn á þessum stað, því að fyrir utan þessar 526 þús. kr., sem Framsfl. vildi gefa Hótel Borg og halda áfram að gefa henni, þá er vitað, að Hótel Borg hefur haft heimild til þess að leggja hvorki meira né minna en 40% á heildsöluverð. Kaupverðið á vininu, sem þessar 500 þús. kr. fengust í afslátt af, var 2½ millj. kr. Það átti þá að gefa Hótel Borg a. m. k. 1 millj. kr. í beinan hagnað fyrir utan þær rúmar 500 þús. kr., sem Framsfl. vildi halda áfram að gefa. En ofan á þetta eru hvorki meira né minna en yfir 400 þús. kr. greiddar á því ári á Hótel Borg til þjónanna fyrir að bera þetta til hinna ýmsu gesta á Borginni. Það er sannarlega ekki að furða, þótt hv. flm. vilji halda áfram svona atvinnugrein í landinu. Eg verð að segja það, að ef það á að ráða í atvinnumálum þjóðarinnar, að Alþingi nú eða síðar skori á ríkisstj. að stuðla að því, að fleiri og fleiri menn geti verið í þeirri stétt að bera vín fyrir neytendurna eða gesti á Hótel Borg og haft af því slíkar tekjur, eins og vitað er að hér hafa verið greiddar fyrir það, þá er atvinnumálum þjóðarinnar illa komið. Þá er betra að taka á sig einhverja þunga byrði til þess að ráðstafa þeim fjölda manna, sem starfa við Hótel Borg, til þess að gera eitthvað annað þarflegra en hér hefur verið gert.

Hins vegar verð ég að segja það, að ég er alveg undrandi yfir því, að þau ár, sem Hótel Borg hefur notið þeirra hlunninda, sem ég hef rætt hér um, með þeirri álagningu á vininu, sem hér hefur þekkt, og grætt, eins og ég hef sýnt fram á, hvorki meira né minna en hálfa aðra millj. kr. á þeim eina lið, — þá er það alveg undravert, ef þetta fyrirtæki hefur ekki getað safnað stórkostlegum sjóðum, sem væru nægilegir til þess að standa undir rekstrinum, á meðan verið er að koma þessum málum í viðunandi horf, því þegar tekinn er sam-anburður á þessum rekstri annars staðar, eins og t. d. á Þingvöllum, hér á Skjaldbreið, á KEA og víðar á landinu, hvernig í ósköpunum eiga þau hótél, sem þar um ræðir og þar eru, að geta starfað árum saman og hafa ekki þessar tekjur, ef Hótel Borg hefur þurft að tapa stórum fjárfúlgum eða þurft að hafa hér hátt á aðra millj. kr. á ári til þess að standa undir rekstrinum? Eða er það kannske hugsun hv. flutningsmanna, ef hægt væri að koma fram þessari till. og veita einhver sérstök friðindi fyrir Hótel Borg, annaðhvort með sérstöku vinveitingaleyfi, sem gefur þeim áframhaldandi tækifæri til þess að taka, ásamt þjón-

ustugjaldi, upp undir 2 millj. kr. skatt hér af sínum hótelgestum, — er þá kannske meining þeirra eða vakir það fyrir þeim, að þessi sömu friðindi verði færð yfir á þeirra ágæta hótél í Borgarfirði, Bifröst? Er það kannske hugsunin á bak við? En hinu furðar mig ekkert á, þótt það hótél, sem er eitt af þrýðilegustu hótélum á landinu og er sjálfsagt sá staðurinn, sem fyrst um sinn tekur langmest á móti erlendum gestum, kæmi á eftir og heimaði eitthvað álíka friðindi eins og búið væri að samþ. hér á Alþingi handa Hótel Borg. Mér þætti það ekkert undarlegt. Ætli Stúdentagarðurinn kæmi ekki á eftir, sem hefur verið rekinn sem sumarhótél á hverju sumri hér, og mér er ekki kunnugt um, að orðið hafi stórkostlegur taprekstur á því, og ekkert vín hefur verið leyft þar. Ekkert hefur Alþingi þurft að standa undir þeim rekstri. Eg held, að Alþingi meira að segja og hæstv. ríkisstj. (Grip-ið fram í.) Hvað sagði hv. þm.? (*Grip-ið fram í:* Ekki nema hann er byggður fyrir opinbert fé.) — Hann er byggður fyrir opinbert fé. Ætlar nú hv. flm. að segja mér það, að byggingarkostnaður á Hótel Borg hvíli enn svo þungt á þeim, sem nú er eigandi þar, að það muni öllu í rekstri hótelsins, eftir að ríkissjóður hefur í mörg ár með aðstoð hins ágæta Framsfl. gefið þeim upp undir hálfa millj. á hverju ári? Eg veit, að hv. þm. ætlast nú til þess, að við trúum ýmsu, en að ætlast til þess, að við trúum því; því trúi ég nú ekki á hann, jafnhyggin og ágætan mann eins og hann er.

Eg benti á það áðan, að ríkisstj. hefði verið dregin inn í mjög erfiðar deilur út af vinnustöðvun hér. Eg vil nú spyrja enn: Fékk ekki hæstv. ríkisstj. nægilega erfiðleika í sambandi við þau mál, þótt hún sé nú ekki að blanda sér inn í atvinnurekstur einstaklinga eins og hér er um að ræða? Og væri það nú ekki að fara út á heldur hálán ís, ef ríkisstj. ætlaði í hvert skipti, sem einhver aðili kemur og óskar eftir fjárhagslegri aðstoð eða sendir aðra sína útsendara, — því að nú er það ekki einu sinni, að það hafi komið frá honum sjálfum, heldur hafa verið sendir ágætir útsendarar til þess að agitera fyrir hann, — að í hvert skipti, sem slík boð kæmu til Alþingis frá einkarekstrinum í landinu, þá væri hlaupið til þess að samþ. að gefa hæstv. ríkisstj. heimild til þess að sernja um áframhaldandi rekstur. Það er þá eitthvað annað uppi á teningnum heldur en var á meðan aðstoðin var veitt til sildarútvegsmananna hér á árunum. Eg var einn af þeim ólukkulegu aðilum, sem áttu þá skip á þeim veiðum, en gerði það ekki út, og fyrir það gat ég ekki fengið neinn hluta af því tugþúsunda tapi, sem skipið varð fyrir, vegna þess að það var álitid, að það væri óverjandi af Alþingi að fara inn á að greiða slíkt hjá einstaklingi. Eg hef ekkert verið að harma það. Eg skildi vel þá afstöðu. En verra var það, að hinn aðillinn, sem gerði skipið út og leigði það af mér og tapaði einnig mörgum tugum þúsunda, gat ekki heldur fengið neitt, af því að hann átti ekki kolluna.

Nú á að taka upp þá reglu hér, að einn at-

vinnurekandi, sem að visu hefur lifað á því að fá stórar gjafir gegnum mörg ár, á að fá fjárhagslega aðstoð frá ríkissjóði til þess að geta haldið áfram rekstrinum. Ekki varð skilið annað hjá hv. frsm. en að það væri til þess ætlað með þessari þáttill. að veita Hótel Borg einhverja fjárhagslega aðstoð í einhverri mynd, og þegar það er upplýst, þá er náttúrulega alveg óverjandi af hæstv. forseta annað en að úrskurð á ný, að tvær umr. skuli fara fram um till. og að till. fari þá til fjn. Hæstv. forseti hefur sjálfsagt ákveðið eina umr. um till. vegna þess, að hann hefur ekki dreynt um, að þetta lægi á bak við. Annars væri sjálfsagt ekkert vit í því að afgr. málið á neinn annan hátt. (Gripið fram í.) Fjárhagsleg aðstoð? Hv. flm. gat um það skýrt hér, að það yrði að veita í einhverri mynd friðindi, aðstoð til rekstrarins. Og ef hótelið þarf engin friðindi og enga fjárhagslega aðstoð, hvað á þá till. að þýða hér? Hvers vegna er þá verið að bera þetta mál fram? Er það þá eitthvað, sem Framsfl. vill þvo hendur sínar af, til þess að sýna það fyrir alþjóð, að hann stendur enn með þessu ágæta atvinnufyrirtæki í landinu og vill gefa því stórar gjafir? Það verður þó sannarlega ekki skilið öðruvísi, hvorki af þáttill. né heldur af ræðu flm., enda vitum við allir, að það er það, sem liggur á bak við. Hótel Borg er ekki lokað af ríkisstj. eða Alþingi. Hótel Borg er lokað af eiganda hússins til þess að knýja fram áframhaldandi hundraða þúsunda friðindi fyrir sjálfan sig og reksturinn. Það er öllum kunnugt um og það án þess að leggja nokkur skjöl á borðið um það, að þess sé þörf, eins og ég hef sýnt fram á.

Ég ætla ofur litlið að koma inn á hina hliðina. Ég valdi það fyrst að ræða þessa hlið, vegna þess að ég áleit, að einmitt þetta atriði sé svo stórkostlegt fjárhagsatriði fyrir ríkissjóðinn, að það sé alveg óverjandi að ræða það ekki líka, áður en till. er afgreidd. Þess vegna valdi ég að ræða það atriði fyrr. En síðan ætla ég að koma inn á hitt atriðið í sambandi við áfengislöggjöfina og þau friðindi, sem Hótel Borg hefur haft í því að hafa einkasölu á áfengi hér í bænum.

Hæstv. dómsmrh. hafði látið skipa mþn. til að athuga áfengislöggjöfina í landinu. Og það var sannarlega ekki að ófyrirsynju. Það er vitað, að áfengislöggjöfin í landinu er þannig, að það er að minnsta kosti enginn friður í landinu um þau mál. Það er vitað, að það eru þúsundir manna, sem óska, að því ástandi, sem ríkt hefur hér undir þessum lögum í fjöldamörg ár, verði breytt. Það eru mismunandi skoðanir á því máli, hvernig eigi að breyta þeim. Einn hefur þá skoðun, að það eigi að ríkja hér meira frjálsræði. Annar hefur þá skoðun, að það eigi að ríkja hér minna frjálsræði og meiri bönn. Ég ætla ekkert að fara að túlka þær hliðar hér undir þessum umr., en það vita allir, að þannig er ástandið í þessum málum. Svo gerir hæstv. dómsmrh. þá virðingarverðu ráðstöfun að skipa mþn. þrýðilegum mönnum og í fullu samráði við hæstv. ríkisstj., við báða flokkana, til þess að rannsaka

þetta mál. Þegar svo málið er komið hér til þingsins og nefndin, sem að visu er upplýst að vinni öll sin verk á hlaupum, hv. allshn. Ed., eins og staðfest var hér nýlega, er samt sem áður búin að leggja mjög mikla vinnu í þetta mál, og m. a. hefur einn af nm. lagt í það að útbúa nærri 30 brtt. og aðrir menn hafa lagt í það einnig mikla vinnu, m. a. ég, sem ekki var nú skyldugur til þess að gera það, vegna þess að ég var ekki í n., heldur aðeins skyldugur til þess að gera það sem þm., ef ég vildi sinna nokkuð málinu, og fyrir liggja hvorki meira né minna en 80 brtt. við frv., þá var það ófyrirgefanlegt hneyksli af deildinni að vísa málinu frá, áður en vitað var, hvernig færi um þær till. En hver vann að því? Það var fyrst og fremst Framsfl. og hann vinnur svo skegglega að þessu máli, að hann fyrirskipar því verkfæri, sem hann hefur hér til þess að gera fyrir sig langmest af skitverkum í þinginu, að svona skuli vera farið með málið. Og það er gert meira. Sá maðurinn í n., sem hafði haft kjark til að rísa upp á móti flokknum og kljúfa n. og koma fram með till. til breyt., er tekinn og kúgaður til þess að drepa allar sínar till. með því að samþ. rökstuddu dagskrána. Þetta er mergurinn málsins hjá Framsfl. Svona er farið með málið. Og hæstv. forseti lýsir því yfir í þinginu, að dagskráin sé svo mikil ósannindi, að raunverulega ætti að vísa henni frá. (Gripið fram í: Í hvaða flokki er forsetinn?) Hann er í Framsfl. En hann var líka svikinn. Honum kom það ekki til hugar, að það gæti skeð, að nokkur maður væri svo blindur í Alþingi og svo illa innrættur að láta sér detta í hug að vísa því máli frá, þar sem fyrir lágu 80 brtt., sem gátu virkilega bætt málið mikið, ef þær voru samþykktar, sumnar hverjar. Honum datt það ekki í hug, að nokkur þm. mundi svikja sinn þingmannseið með því að fara að samþ. rökstudda dagskrá, þar sem hrúgað var upp ósannindum á ósannindi ofan. Og þegar hæstv. samgmrh. óskaði eftir því að fá að vera við atkvgr., þá vitanlega datt ekki þessum drenglynda manni, hæstv. forseta Ed., neitt annað í hug en að það væri til þess að tryggja, að slík rökstudd dagskrá yrði ekki samþ. Honum datt það ekki í hug, að á bak við hefði búið þetta fals og þetta ódrenglyndi og þessi óhreinindi á öllum sviðum, að hann ætlaði að mæta þar til þess að fá málið drepð. Ég veit, að hann varð ekkert minna undrandi yfir því heldur en ég, þegar hann las upp atkvæðin á eftir, heyrði hvernig málið hafði farið.

Hver var svo ástæðan fyrir þessu? Það voru tvær meginástæður. Önnur ástæðan var sú, að hv. 8. þm. Reykv. taldi sér trú um, að með þessu móti gæti hann tryggt sér fylgi kvenþjóðarinnar í Rvík við næstu kosningar. Það var aðalástæðan. Hún meira að segja gekk svo langt að lýsa því yfir í umr., að hún væri nú eiginlega ekki inni á þingi fyrir Framsfl., heldur væri hún á þingi fyrir kvenfélagasamböndin í landinu, og þess vegna væri það skylda sin að sjá um, að þetta mál næði nú ekki fram að ganga. Ég hef nú aldrei getað

skilið það, hvernig það ætti að vera á móti vilja kvenfélagasambandanna í landinu að auka stórkostlega fræðslu um þá hættu, sem því fylgir að neyta áfengis í óhöfi, og auka stórkostlega eftirlitið með því, að lögunum sé framfylgt. En hvort tveggja þetta var í þeim till., sem voru drepnar af þeim fulltrúa, sem annan daginn lýsir því yfir, að hann sé fulltrúi Framsfl., og hinn daginn lýsir því yfir, að hann sé fulltrúi kvenfélagasambandanna í landinu. Sannleikurinn er sá, að ef það átti að leyfa meira frelsi í sölu áfengis, — og um það ætla ég ekki að kveða upp neinn dóm í dag, — þá var það frumskilyrðið, að því fylgdi, að það væri meira eftirlit en verið hefði og meiri fræðsla, bæði í skólum landsins og annars staðar. Það var frumskilyrðið, alveg eins og það er frumskilyrði, að það sé eftirlit með bílaakstri, eftirlit með því, að menn aki ekki bílum drukknir, o. s. frv. Það eftirlit kostar nú hvorki meira né minna en á aðra millj. kr., og mundi vist enginn vilja létta því af, þótt ríkissjóður verði að greiða það fyrir það, af því að menn vita, að þrátt fyrir allt forðar það frá svo mörgum slysum. Mundu þá menn hafa séð eftir því, þótt einhver álíka upphæð hefði verið lögð af áfengisgróðanum til þess að tryggja raunverulegt eftirlit laganna, þannig að minni slys yrðu af, ef átti að selja vínið víðar og frjálssar en gert er? En þessar till. voru drepnar af Framsfl. og kommúnistunum sameiginlega og Alþfl. í Ed.

Hin ástæðan var sú, að aðalmálgagn Framsfl. var búið að hefja róttækar persónulegar og pólitískar árásir á hestv, dómsmrh. út af lög- unum og það vegna þess, að við blaðið hafði verið ráðinn maður, sem aldrei kann fótum sínum forráð í neinum skrifum og sízt um bindindismál. Það mátti þess vegna til að vinna að því að fella frv., svo að Framsfl. og hans aðalmálgagn gætu haldið áfram til næstu kosninga að hruga upp alls konar óþverra í kringum hestv. dómsmrh. um málið, ef hægt væri á þann hátt að lama nokkuð fylgi Sjálfstfl. hér í Reykjavík.

Þetta eru tvær meginástæðurnar fyrir því, að málið var drepð í deildinni. Og þegar menn hafa slíkar illar hvatir eins og þarna lágu á bak við, þá er sannarlega ekki að furða, þótt illt hafi af hlotizt síðar meir. Þá er sannarlega langbezt líka, að þeir menn, sem hafa skapað þetta ástand með öllu þessu, sem ég hef hér lýst, séu ekki leystir undan því alveg begjandi og hljóðalaust, eins og ætlast er til að sé gert hér í þessari till.

Ég hygg, að það sé óhjákvæmilegt, þegar næsta Alþingi kemur saman, hverjir sem þá eiga þar sæti, að taka áfengislöggjöfina til athugunar á ný og láta breyta þar ýmsu til batnaðar. Ég skal, eins og ég sagði áðan, ekkert fara inn á að dæma um það, hvor stefnan á að verða ríkjandi í áfengislöggjöfinni, frjálsræði og menntun og eftirlit, allt samfara, eða bönn og allt það, sem þeim fylgir. Um það skal ég ekkert ræða hér; til þess er ekki þessi fundur ætlaður. En hitt er ljóst, að án þess að hafa samfara frjálsari sölu einnig mjög

aukna fræðslu í þessum málum og mjög aukið eftirlit í þessum málum, þá væri það þjóðar- voði. Þess vegna má ekki skilja þau atriði að undir neinum kringumstæðum.

Ég hef nú gert hér allmikla grein fyrir minni afstöðu til þess, hvers vegna ég varð til þess að óska eftir því, að málið væri ekki tek- ið fyrir. Og ég vil leggja á það áherzlu enn, að það er ekki vegna þess þáttar, sem snýr að vinnautninni í landinu eingöngu, þótt það sé einnig það, heldur miklu frekar og fyrst og fremst vegna þess þáttar, sem snýr að fjárhagsmálum sjálfs ríkissjóðs.

Ég skal svo aðeins segja nokkur orð út af því, sem hv. flm. sagði hér. Hv. flm. spurði: Hvað ætlar ríkisstj. að gera, þegar búið er að loka Hótel Borg? Ja, það er náttúrulega alltaf ákaflega fróðlegt að fá að vita, hvað hestv. ríkisstj. ætlar að gera í málum yfirleitt, en sannarlega hélt ég nú, að það væru ýmis önnur vandamál, sem liggja fyrir hestv. rík- isstj. og Alþingi þyrfti fyrst og fremst að fá að vita um, heldur en það, hvað hún ætlar að gera, þótt Hótel Borg sé lokað, enda veit ég, að þeir ágætu menn, sem þar sitja, mundu ekki endilega setja þetta mál sem fyrsta mál á dagskrá. Þegar þingið er farið heim og þarf að fara að leysa úr ýmsum vanda, þá verður áreiðanlega þetta ekki fyrsta mál á dagskrá fyrir þá að greiða úr. Það eru mörg önnur mál, svo sem landhelgisgæzlan, sölubannið í Englandi og jafnvel Grænlandsmálin, sem þyrfti að leggja höfuðið meira í bleyti til þess að leysa heldur er þótt um það væri að ræða, að Hótel Borg væri lokað. Ég held það yrði ekki neinn þjóðarbrestur hér, þótt Hótel Borg yrði lokað einhvern tíma. Það mundi áreið- anlega reyna á þau þolrif hjá eigandanum, hvort hann, þegar hann vissi, að Alþingi hlýpi ekki undir bagga og Framsfl. hefði ekki afl til þess að koma fram vilja sínum um stór- gjafir úr ríkissjóði, færi þá ekki að hugsa um að standa á eigin fótum eftir það.

Hv. frsm. sagði alveg réttilega, að lög lands- ins heimili í dag vínsölu og vinnautn á Hótel Borg, en þau gera heldur ekkert annað en að heimila það. Þau fyrirskipa það ekki, og þess vegna er það undir valdi þess hestv. ráðh., sem fer með þau mál, hvort hann telur það þjóðinni fyrir beztu, að haldið sé áfram vin- veitingum á Hótel Borg, eins og verið hefur, eða farið þar inn á nýjar brautir. Reynslan er ekki löng enn þá hér í þessum bæ síðan Hótel Borg var lokað fyrir vinveitingum. En það er alveg áreiðanlegt, að það eru ekki neinar einhliða umsagnir um það mál. Það er áreiðanlegt, að það eru margir, sem halda því fram, að ástandið í bænum hafi mjög mikið batnað. Það eru aðrir, sem halda því fram, eins og hv. flm. sagði, að það hafi versnað, og enn aðrir, sem halda því fram, að það sé líkt og það var. En það eru áreiðanlega mjög margir, sem halda því fram, að það hafi batnað og það svo mikið, að þeir óska ekki eftir því fyrst og fremst, að það sé síðasta sporið, sem Alþingi stigur hér, nú áður en því er slitið, að opna Borgina aftur á þann hátt.

Hv. frsm. sagði einnig, — og það skulu nú vera mín síðustu ummæli hér um þetta mál, — að hæstv. forsrh. hefði komið því til leiðar, að gistihúsinu væri haldið áfram. Ég vildi í sambandi við það mál leyfa mér að spyrja: Var það gert án þess, að til kæmi nokkur sérstök greiðsla úr ríkissjóði? Var það gert eingöngu fyrir orð hæstv. ráðh., eða voru látn á móti einhver sérstök friðindi, sem Alþingi veit ekki um? Ef svo er, þá óska ég mjög eftir að fá að vita, í hverju þau eru fólgin. Ég geri það ekki af neinni sérstakri ástæðu að spyrja um þetta, annarri en þeirri, sem hv. flm. sagði hér áðan, að það hefði af hæstv. forsrh. verið gerður um þetta samningur. Voru t. d. í þeim samningum loforð um, að þessi þáttill. eða einhver önnur í líka átt skyldi borin fram? Eða voru í þeim samningum loforð um það, að Framsfl. skyldi áframhaldandi beita sér fyrir því, að Hótel Borg fengi nokkur hundruð þús. kr. léttilega fundinn gróða í gegnum vinsöluna. (*Gripið fram í:* Engir slíkir samningar.) Engir; það þykir mér vænt um. Mér þykir mjög vænt um að heyra það, og því hjósti ég einmitt við, að það væru engir slíkir samningar. En ef eigandi Hótel Borgar hefur getað haldið áfram rekstrinum síðan — (*Gripið fram í:* Hann hefur getað haldið áfram hótélrekstrinum.) Það þarf nú ekki að segja mér, af því að einmitt hótélreksturinn er miklu erfiðari með fjárhagsafkomu heldur en þó veitingasalirnir; það vitum við allir, sem eitthvað þekkjum inn í þessi mál, svo að ef hann getur haldið áfram hótélrekstrinum og lokað veitingasölunum, þá hlýtur hótélreksturinn að gefa honum slíka peninga og slíkan ágóða, að hann getur verið nægjanlegur til þess ekki einungis að bera uppi hótelið, heldur einnig að bera uppi tapið af því að loka veitingasölunum, því að það eru þó aðrir veitingasalir hér í þessu landi, sem eingöngu lifa á því að selja mat og selja kaffi og þurfa ekki neina aðstoð úr ríkissjóði.

Ég vil að síðustu leyfa mér að óska þess, að hæstv. forseti fresti þessari umr. og vísi málinu til fjvn., því þótt þing hætti nú störfum, þá hefur fjvn. umboð til næstu kosninga. Og vel gæti verið, ef hæstv. ríkisstj. þyrfti að grípa inn í, að hún vildi þá a. m. k. vita einhverja afstöðu n., og ég skal gjarnan lofa hv. flm. því, ef till. verður vísað til fjvn., eftir að þessari umr. er lokið, að halda um hana fund strax í kvöld. Það er velkomið. Ég sé ekkert eftir því. Ég veit, að fjvn.-menn sjá ekkert eftir því að koma og ræða um þetta skemmtilega mál. (*Gripið fram í:*) Ef hún kemur til atkv., ef hún verður borin fram 30. júní, þá er ég að vona, að bæði ég og hæstv. atvmrh. séum svo glaðir yfir því að hafa verið valdir inn á þing aftur, að við sjáum heldur ekkert á móti því eða ekkert því til fyrirstöðu að koma saman og rabba um þessa till. (*Atvmrh.:* Ég er hræddur um, að þá verði allir framsóknarmenn fallnir.) Að þá verði allir framsóknarmenn fallnir? Ja, það væri mjög óskandi, að þjóðin vildi athuga það vel og gaumgæfilega þann þátt, sem Framsfl. hefur spunnið í þessu

Alþt. 1952. D. (72. löggjafarþing).

máli, bæði hér á þessu þingi og áður. Og ef blaðakostur landsins er slíkur að halda því vel á lofti, þá mætti segja mér það, að þeir hefðu ekki þénað ákaflega mörg atkvæði á því, eins og þeir ætluðu sér að gera í upphafi.

Forseti (JPálm): Ég vil taka það fram út af þeim átölum hv. þm. Barð., að ég hafi haft einhverjar áætlanir um það sem forseti að knýja þessa till. nefndarlaust í gegn, að ég hef aldrei sagt eitt einasta orð um það. Forseti hefur það ekki heldur á valdi sínu, heldur meiri hl. þm., því að það er, eins og allir vita, venjulegasta leiðin, þótt ein umr. sé ákveðin, að máli sé vísað til n. í millitiðinni og umr. frestað.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Þessari ræðu, sem hv. þm. Barð. hélt hér áðan 20 mín. fyrir ákveðin þingslit og þar sem hann beitir þeim orðum, sem menn heyrðu og munu standa, skrifuð og í minni fjölda manna utan þings og innan, get ég ekki svarað sem við á á þessum stutta tíma. Og það er best að gæta þess vel, að þessi orð standi og fái að standa óbreytt í þingtiðindunum, því að ég hygg, að á þessari öld sé þetta sú dæmalausasta ræða, sem hefur verið haldin 20 mín. fyrir þingslit.

Ég ætla ekki að fara að sækja eða verja mál Hótel Borgar. En það er þó hægt að segja um þann mann, sem á það hús, að hann kom hér heim með mikla fjármuni og lagði þá í Hótel Borg, og hann telur áreiðanlega, hvað sem þeim rétti liður, að hann hafi fengið leyfi til þess að reka hótelið á þann hátt, sem hann hefur rekið það undanfarið og fékk leyfi til 1930. En hitt skal ég ekkert um deila, hvort það leyfi hefur verið í því lagi, sem hann taldi, eða ekki. Og þessi ummæli um þann ágæta mann hér fjarstaddan og mann, sem ekki hefur möguleika til að svara fyrir sig, — það hafa þm. að visu ekki, þar sem svona fáar mínútur eru eftir, — tel ég algerlega óviðeigandi.

Ég ætla ekki að ræða hér langt mál og hefði sennilega ekki talað, ef ég hefði ekki verið ávarpaður á þann hátt, sem gert hefur verið.

Lögin um veitingu áfengis eru síðan 1935. Þau eru 17 ára gömul, og ég hef sjálfur þurft að framkvæma í 7 ár þessi lög eins og þau eru í dag, að því einu breyttu, að leyfi til hér- aðabanna voru samþ. síðar, en hafa af þeim ástæðum, sem við vitum, ekki verið framkvæmd. Ég veit að sjálfsögðu, að það er vandasamt að framkvæma þessi lög, og neita því ekki, að þau eru gölluð. Og rétt er, að það komi hér fram, sem líka hefur verið skýrt frá opinberlega í málgagni Framsfl., Tímanum, að þegar nefndin, sem skipuð var til þess að endurskoða áfengislögin, var skipuð, var það gert í samráði við Framsfl. Það hefur komið fram opinberlega. Þess vegna eru þær ádeilur, sem komu fram í dagskránni á dómsmrh. fyrir það, hvernig n. hefði verið skipuð, jafnframt ádeilur á aðra í ríkisstj. Þetta er rétt að komi fram, má koma fram hér, því að raun-

verulega mátti skilja till. þannig, að það væri verið að deila á dómismrh. einan. En ég segi það alveg hiklaust hér, að þó að ég hefði sjálfur og einn skipað n. til þess að rannsaka áfengislögin, þá er mér það a. m. k. ljóst sem dómismrh., er framkvæmdi lögin í sjö ár, og sem dómara, sem hafði með lögin að gera í 14 ár, að þau eru það viðkvæmt mál, eitt af þeim viðkvæmustu málum, sem við þekkjum í okkar landi, að ég hefði ekki óskað, — það getur vel verið, að það sé rangt, og vel verið, að dómismrh. hafi algerlega rétt fyrir sér, það legg ég ekki dóm á, — en ég hefði ekki óskað að láta leggja frv. um þessi 17 ára gömlu lög inn í þingið og breyta þeim á því sama þingi sem álitid var lagt fram. Að minnsta kosti er það venja þeirra lýðræðisþjóða, sem hér búa nálægt okkur, að leggja fram slík nál. og láta þjóðina ræða þau milli þinga. Og ég verð nú að segja það, að ég lit allt öðruvísi en hv. þm. Barð. á þær 80 brtt., sem komnar voru fram við þetta frv., sem n. hafði samið. 80 brtt. voru komnar fram. Þetta sýndi okkur það, að vissulega máttu þessar brtt. koma fram, en að minnu álitu — það er kannske rangt — þurfti málið umræðu milli þinga. Það sýndu þessar 80 brtt. betur en nokkuð annað. Þannig hefði ég kosið, að málið væri framkvæmt, þótt ég viðurkenni það, að mér getur yfirsézt um það eins og öðrum, en ég er aðeins að gera grein fyrir minni skoðun á málinu. Og þar sem ríkisstj. hafði nú komið sér saman um það, að fjöldi viðkvæma mála væri ekki afgreiddur á því þingi, sem er órólegast allra þinga, þinginu fyrir kosningar, þá fannst mér það vera eðlilegast, að viðkvæmasta málið af þeim öllum væri látið liggja líka, því að það er ekkert launungarmál, að hér liggur fjöldi mála, sem hefur verið lagður til hliðar, vegna þess að við álitum, að síðasta þingið fyrir kosningar sé svo órólegt, að það sé vandfarið með viðkvæm mál rétt fyrir kosningarnar. Þetta kom í viðbót við þau rök, sem ég áður minntist á.

Því er hér lýst yfir af hæstv. atvmrh., að dómismrh. hafi gefið yfirlýsingu í ríkisstj. um þetta mál. Ég dreg ekki í efa, að hæstv. dómismrh. telur sig hafa gefið þessa yfirlýsingu, eins og hæstv. atvmrh. orðar, en hitt er jafnvíst, að hún var ekki að öllu leyti skilin á þann hátt, þótt það kunni að vera og sé sennilega okkar sök, sem á hlýddum, því að við töldum þetta afgreiðslu á málinu, að þingið óskaði eftir því, að málið væri rannsakað nánar og síðan tekin ákvörðun um það eftir þá athugun.

Ég ætla ekki á neinn hátt að ræða hér um framkvæmdina á áfengislögunum. Það er vitað mál, að í einni ákveðinni grein áfengislaganna er svo fyrir mælt, að eitt hótel megi hafa leyfi til að veita áfengi. Hitt hefur verið umdeilt, hvað heimilt væri að veita mikið af áfengisleyfum á öðrum stöðum umfram þetta eina bundna leyfi. Um það skal ég ekkert ræða hér. Um það er talað, hver beri ábyrgð á því ástandi, sem nú er, og mjög hefur verið í þessum umr. sveigt að Framsfl., að hann beri

þessa ábyrgð. Ég skal nú ekki svara þessum ádeilum, svo hatrammlega sem þær hafa þó verið fram bornar, á þann hátt, sem tilefni gefur til. En ég bendi á, að þessi lög, sem nú gilda í landinu, áfengislögin, hafa verið framkvæmd í 17 ár og þar á meðal af mér án umkvörtunar í 7 ár. Lögin, sem Alþingi setur, eru það umboð, sem löggjafarvaldið, sem er fráskið framkvæmdavaldinu, veitir hverjum og einum ráðh. En ráðh., sem með framkvæmdavaldið fer, framkvæmir lögin innan þess ramma, sem löggjafarvaldið hefur ákveðið í löggjöfinni, og án afskipta þingsins. Ég er t. d. að framkvæma lög núna, sem þingið hefur fengið mér í hendur. Ég veit ekkert, hve vinsæl eða óvinsæl sú framkvæmd verður. Ég veit sjálfur, að ég er í miklum vafa og vanda, en ég hef framkvæmdavaldið í höndum. Þingið hefur lagt mér reglurnar í hendur með þeim lögum, sem ég á að fara eftir. Og sama er með áfengislöggjöfinna. Dómismrh. hefur að sjálfsögðu vald til þess að ákveða, hvernig hann framkvæmir þessa 17 ára gömlu áfengislöggjöf, og ég hef alltaf álitid, að þingið ætti að láta það afskiptalaust. Ef þingið er óánægt með einhverja framkvæmd, þá gerir það ráðstafanir á annan hátt, en ekki með því að gefa fyrirskipanir ofan í þau lög, sem fyrir liggja.

Ég vissi það nú, að það er byrjað að undirbúa hér þingslitin. Það er búið að setja hér útvarp í salinn og liður að því, að þingslit fari fram, og skal ég þess vegna ljúka máli mínu, en ég verð að segja það að lokum, svo sem ég sagði í upphafi, að þessari ræðu hv. þm. Barð. er vitanlega ekki hægt að svara á síðustu mínútum þingsins eins og hún á skilið, og það er leiðinlegt, að hún skuli nokkurn tíma hafa verið flutt.

Forseti (JörB): Eftir fáar mínútur á nýr fundur að hefjast í sameinuðu Alþingi. Það er því sjáanlegt, að umr. um þetta mál verður ekki lokið fyrir þann tíma. Málið er því tekið út af dagskrá og umr. frestað.

Umr. frestað, en till. var ekki á dagskrá tekin framar.

23. Áburðarverksmiðja.

Á 31. fundi í Nd., 24. nóv., var útbýtt:

Till. til þál. um endurskoðun l. nr. 40 23. maí 1949, um áburðarverksmiðju [162. mál] (A. 279).

Á 41. fundi í Nd., 16. des., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 49. fundi í Nd., 13. jan., var till. tekin til einnar umr.

Film. (Stefán Jóh. Stefánsson): Herra forseti. Þegar hér voru til umr. í hv. d. brbl. frá hæstv. ríkisstj. um ríkisábyrgð út af láni til byggingar á áburðarverksmiðjunni, hreyfði ég því, að það væri fullkomin ástæða til þess að endurskoða löggjöfina um áburðarverksmiðju. Af því tilefni flutti ég þá í sambandi við það frv. brtt. um, að ríkisstj. væri falið að framkvæma fyrir næsta reglulegt Alþingi endurskoðun á þessari löggjöf. Hæstv. fjmrh. mæltist til þess, að í sambandi við það mál yrði ekki hreyft endurskoðun löggjafarinnar, þar sem frv. um heimild fyrir ríkisábyrgð við lán-töku væri mál út af fyrir sig og það væri grundvöllur, sem lagður væri gagnvart lánveitanda, og væri óviðkunnalegt að blanda saman við það að því leyti óskyldu málefni að endurskoða sjálf lögin um ríkisverksmiðju. Ég féllst á það þá fyrir mitt leyti að taka aftur þá brtt. við þetta frv., en sagði, að ég mundi þá flytja sérstaka þáttill. hér í hv. d. um þetta efni.

Þessi till. liggur nú hér fyrir á þskj. 279. Þar er lagt til, að Alþingi eða deildin ákveði að fela ríkisstj. að láta fara fram endurskoðun á l. nr. 40 1949, um áburðarverksmiðju, og þeirri endurskoðun verði lokið áður en næsta reglulegt Alþingi kemur saman. Bæði í sambandi við þá brtt., sem ég flutti út af ábyrgðarheimildinni, og í umr. um það mál yfirleitt gat ég þess, hvers vegna ég vildi, að endurskoðun færi fram á þessari löggjöf. Og í grg. fyrir þessari till. er sýnt fram á það með nokkrum orðum, að þess sé brýn þörf, að endurskoðunin fari fram. Það hefur margoft verið á það bent hér í umr. af fleirum en mér, að þessi löggjöf hafi þannig orðið til á þinginu 1949, að við síðustu umr. í síðari deild voru samþ. brtt., sem gerbreyttu frv., sem upprunalega var þannig útbúið, að ætlað var til, að áburðarverksmiðjan væri rekin sem sjálfseignarfyrirtæki ríkisins, ef svo má segja, eða með mjög líkum hætti og síldarverksmiður ríkisins eru nú reknar. En þá var samþ. undir meðferð málsins mjög síðla, eins og ég gat um áðan, heimild að gera þessa verksmiðju að eins konar hlutafélagi, ef ákveðnir hlutir yrðu lagðir fram í því skyni. Ríkisstj. notfærði sér þessa heimild, og hefur nú verið lagt fram hlutafé til áburðarverksmiðjunnar, eins og öllum er kunnugt um. Hins vegar stendur áfram í löggjöfinni það, sem áður var og við allt annað miðað, að verksmiðjan yrði eign ríkisins og rekin af því, þó sem sjálfstæð stofnun, eins og ég sagði áðan, líkt og síldarverksmiður ríkisins. Er það út af fyrir sig mjög andkannalegt, að það standi í einu og sömu löggjöfinni annars vegar, að þetta sé eins konar sjálfseignarstofnun ríkisins, en hins vegar síðar í sömu löggjöf, að hér sé um hlutafélag að ræða. Þetta andkannalega, sem í l. er og að vissu leyti er árekstur hvað við annað, er eitt út af fyrir sig ærin þörf til endurskoðunar á löggjöfinni. Nú er ég þar að auki þeirrar skoðunar, að ég vildi gjarnan, að það yrði rætt hér nánar á Alþingi og um það teknar ákvarðanir, hvort eigi væri rétt að hverfa til hins

fyrra forms, sem upprunalega var hugsað um rekstur þessa risa- og nauðsynjafyrirtækis. Held ég það fyrir allra hluta sakir það eðlilegasta. Nú veit ég ekki, hvort hér á Alþingi, bæði nú og því, sem kann að koma eftir næstu kosningar, verður vilji fyrir því, að horfið verði að hinu upprunalega fyrirkomulagi við rekstur og eign áburðarverksmiðju ríkisins, en á það mundi reyna, þegar þar að kæmi. Hitt ætla ég þó, að öllum ætti að vera ljóst, að það er lítill heiður fyrir Alþingi Íslendinga að hafa gengið þannig frá lögunum sjálfum, að í þeim sé það áberandi ósamræmi, sem ég hef á bent, jafnvel þótt með vinsamlegri túlkun kynni að geta staðizt.

Maður verður þess var nú meir og meir, að það er rætt um áburðarverksmiðjuna, rekstur hennar og hlutverk í íslenzku þjóðfélagi, og það heyrast raddir frá bændasamtökum landsins, að eðlilegast væri, að þau sem slík væru meiri þátttakendur í áburðarverksmiðjunni, og eru færð fyrir því þau rök, sem telja verður að mörgu leyti gild, að þeir verði aðalviðskiptamenn við þessa verksmiðju, þegar hún tekur til starfa. Ef það væri annað en ríkið sjálft, eiginlega fulltrúinn fyrir almannavaldið í landinu, sem hefði með höndum rekstur þessarar verksmiðju, þá hefði mér þó fundizt eðlilegra, að það væri þó frekar íslenzka bændastéttin sem aðili, sem þar kæmi til greina, heldur en einstaka stórkaupsýslumenn og aðrir slíkir, sem hafa nú orðið hluthafar í þessari áburðarverksmiðju.

Hvernig sem kann að ganga um rekstur þessa nauðsynjafyrirtækis, sem verður eitt hið stærsta og mesta, sem stofnað hefur verið hér til í þjóðfélaginu, þá er það hin mesta nauðsyn, að þessi verksmiðja verði rekin og starfrækt á þann hátt, að hún nái þeim tilgangi sínum að geta framleitt sem allra ódýrast og hagkvæmast þá vöru, sem Íslendingar hafa hingað til þurft að flytja inn frá öðrum löndum, þ. e. tilbúinn áburð. Tel ég, að það sé almanna-valdið sjálft, sem á að hugsa um heildarhag þjóðfélagsins og allra þegnanna, sem ber ríkið skylda til að sjá um, að reksturinn sé á þann veg, að það geti orðið þjóðarheilðinni að notum og þá ekki hvað sízt þeim meðal þjóðarinnar, sem mest eiga undir því, að hægt sé að fá sem allra ódýrastan og beztan og hagnýtastan áburð til ræktunar á íslenzkri mold. Hins vegar finnst mér minna um það vert og minni ástæða til þess, að einstaka iðjuhöldar og einstaka kaupsýslumenn hafi þar mjög mikið með að gera. Og hætt er við, að sjónarmið þeirra kynnu að verða nokkuð á annan veg en eðlilegt væri við rekstur þessa fyrirtækis.

Hluthafar, sem leggja fram fé í slíkt fyrirtæki eins og áburðarverksmiðjuna, kynnu að hafa nokkra löngun til þess að ávaxta þetta fé sitt svo vel með rekstri á verksmiðjunni á þann veg, að hún gæfi hluthöfunum sem mestan arð. En frá minnu sjónarmiði og út frá þeirri hugsun, sem vakti fyrir þeirri ríkisstj., sem lagði þetta frv. fyrir Alþingi 1949, var það fyrst og fremst að bæta úr brýnni þörf með því að framleiða sem allra ódýrastan og

hentugastan áburð handa þeim, sem hafa það með höndum í islenzku þjóðfélagi að rækta jörðina. Ég tel því, að það geti hnigið mörg og sterk rök að því, að það sé fullkomin ástæða til þess að endurskoða þessa löggjöf alla, fyrst og fremst vegna hinna ómótmælanlegu formlegu og leiðinlegu ágalla, sem eru á löggjöfinni sjálfri; í annan stað vegna þess, að það er líka ástæða til þess að athuga, hvort rekstrinum væri ekki komið fyrir með eðlilegri hætti í höndum almannavaldsins sjálfs, eða þá að minnsta kosti, ef aðrir kæmu þar beint til mála, þá yrði það þeir, sem mest eiga undir því, að þessi verksmiðja sé rekin með það eitt fyrir augum, sem ég áður hef nefnt, að framleiða hentugan og ódýran áburð handa Íslendingum.

Fyrir þessar sakir allar hef ég borið fram

þessa till. til þál. á þskj. 279, og vil ég mega vænta þess, að hv. þm. telji það ekki óeðlilegt, að hún verði samþ. og þannig verði að því gangskör gerð að framkvæma þessa eðlilegu endurskoðun á löggjöfinni. Vænti ég þess, að það sé nægilegt þingfylgi fyrir því, að svo geti orðið, því að ég fæ ekki skilið þau rök, að hér sé um óþarfa að ræða eða ástæðulaust að endurskoða löggjöfina.

ATKVGR.

Till. vísað til fjhn. með 24 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

Fyrirspurnir.

1. Kjötútflutningur til Bandaríkjanna.

Á deildafundum 8. okt. var útbýtt frá Sp.:
Fsp. til ríkisstj. um kjötútflutning til Bandaríkjanna [53. mál, 1] (A. 53).

Á 4. fundi í Sp., 9. okt., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.
Fsp. leyfð með 28 shlj. atkv.

Á 5. fundi í Sp., 15. okt., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Haraldur Guðmundsson): Herra forseti. Í þessari fyrirspurn er í fyrsta lagi spurzt fyrir um það, fyrir hvaða verð það dillkakjöt, sem flutt var til Bandaríkjanna á s. l. hausti og vetri, var selt í erlendum gjaldeyri og hve mikið magn var þar um að ræða. Í öðru lagi er svo að því spurt, hvort andvirðið hafi verið greitt og gjaldeyrinum skilað hingað til lands.

Eins og kunnugt er, urðu nokkrar umræður um það hér á síðasta þingi, hvort ástæða væri til að leyfa útflutning á dillkakjöti til Bandaríkjanna. Ég ætla, að ríkisstj. hafi þá upplýst, að hún fyrir sitt leyti teldi eðlilegt að leyfa útflutning á allt að 1300 tonnum af dillkakjöti til Bandaríkjanna, en að framleiðsluráð landbúnaðarins hafi talið, að ekki væri ástæða til að senda meira út en um 1000 tonn. Þá var einnig skýrt frá því, að verðið, sem fengist fyrir þetta kjöt í Bandaríkjunum, væri öllu hærra en það verð, sem fengist fyrir kjöt, sem selt væri hér á innlendum markaði. Hitt vita svo allir, að í allt sumar og frá því seint á s. l. vetri má heita að Reykjavík og fleiri staðir á landinu hafi verið fullkomlega kjötlausir staðir. Ég ætla, að almenn sala á dillkakjöti hér í bænum hafi stöðvazt um páska-leytið s. l. vor.

Það er að minni hyggju mál, sem ekki aðeins varðar framleiðendur kjöts, heldur alla landsmenn í rikum mæli, hversu þessum viðskiptum hefur verið háttað. Ég vænti því, að hæstv. ríkisstj. geti nú gefið upplýsingar um það, sem um er spurt: Hversu mikið magn var flutt út? Fyrir hvaða verð var það selt? Hefur andvirðið verið greitt og því skilað hingað heim? — Ég vona, að hæstv. ríkisstj. gefi glögg svör við þessum fyrirspurnum.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Það er vafasamt, hvort rétt er, að ég svari þessari fsp., því að það tilheyrir frekar þeim ráðh., sem veitir útflutningsleyfi fyrir þessum útflutningi, sem er atvmrh. En þar sem hann er nú ekki hér viðstaddur og þetta mál snertir mjög landbúnaðinn, þykir rétt, að ég svari þessari fyrirspurn.

Ráðuneytið hefur ritað bréf til Sambands ísl. samvinnufélaga, sem flutti þetta kjöt út, og spurzt fyrir um það, hvort það óskaði eftir að svara þessari fsp., því að sjálfsögðu er það þeirra að ákveða það. Þeir hafa svarað því bréfi og tjáð, að ekkert væri því til fyrirstöðu. Er bréf þeirra frá 10. þ. m. þannig:

„Bréfi hins háa ráðuneytis, dags. 9. þ. m., varðandi kjötútflutning til Bandaríkjanna, svörum við þannig:

Samið var í september 1951 um sölu á og flutt út alls 701.1 tonn af dillkakjöti. Söluverðið var 45 og 46 cent pr. lbs. í heilum skrokkum og 67.5 cent í lörum cif. New York, samtals \$ 699735.75, skv. faktúrum vorum með kjötinu. Andvirði 503.4 tonna, sem flutt var út í október, \$ 503614.50, var greitt gegn farmskjölum og yfirfært til Landsbanka Íslands, en andvirði 197.7 tonna, sem seld voru vestur í febrúar s. l., \$ 196121.25, er enn ógreitt.

Nánari greinargerð um þetta mál er að finna í blaðagrein eftir bréfritarann, sem birtist í Tímanum, Alþýðublaðinu og Þjóðviljanum í dag, og fylgir hér með afrit af henni.

Virðingarfyllst,

Samband íslenskra samvinnufélaga,
Helgi Pétursson.“

Hann er framkvæmdastjórinn, sem hefur með útflutninginn að gera.

Ég sé nú ekki ástæðu til þess að orðlengja um þetta frekar með því að lesa upp úr þessum blaðagreinum, a. m. k. ekki að ráði, enda fengin nægileg svör við því, sem um er spurt. En í blaðagreininni er endurtekið og skýrt nokkru nánar frá þessum útflutningi. Þar segir:

„Á árinu 1951 voru flutt til Bandaríkjanna í janúar 148.6 tonn, í febrúar 53.6 tonn, í maí 202 tonn, okt. 503.4 tonn, eða samtals 905 tonn. Allar þessar sendingar voru sendar vestur samkv. fyrir fram gerðum samningum. Allar voru þær greiddar gegn farmskjölum við afhendingu í New York og full gjaldeyrisstil

Kjötútflutningur til Bandaríkjanna.

gerð tafarlaust hverju sinni. En á yfirstandandi ári voru flutt út 197.7 tonn í febrúar. Þessi sending var flutt vestur samkv. samningi, sem gerður var í september 1951. En það er vitað mál, að það stóð mjög á því, að útflutningsleyfin væru veitt, og skal ekki orðlengt um það hér í þessu sambandi, en svo segir áfram: „En innlaun farmskjalanna brást vegna verðlækkunar á kjöti, er orðið hafði í millitið. Afleiðing þess varð sú, að finna varð nýja kaupendur að kjötinu, og á lækkandi markaði þarf að gæta allrar varúðar til þess að spilla ekki fyrir vörunni í framtíðinni. Að sjálfsögðu er líka reynt að nota þennan slatta til að kanna sem flesta möguleika og finna sem traustastan grundvöll til þess að byggja á sölu á framtíðinni.“

Það er þess vegna ljóst, að þessi fsp., sem virðist vera sprottin af blaðagrein, sem skrifuð var í nýtt blað, sem byrjað hefur verið á að gefa út hér í bænum, hefur auðsjáanlega gert ráð fyrir annarri niðurstöðu en ég hef hér sýnt fram á, því að í blaðagreininni, sem gefið mun hafa tilefni til fsp., stendur: „Kjötsalan til Ameríku 1951. — Ókomin greiðsla fyrir 847.1 smál. af kjöti, að upphæð 12.3 millj. kr.“ o. s. frv.

Ég skal nú ekki orðlengja frekar um þetta og vænti þess, að þessu sé nægilega svarað með því, sem ég hef sagt.

Fyrirspyrjandi (Haraldur Guðmundsson): Herra forseti. Hæstv. ráðh. lauk máli sínu með því að fullyrða, að ég hefði búist við öðrum svörum en þeim, sem nú eru fram kominn. Ég veit ekki, hvaðan hæstv. ráðh. kemur ástæða til að bera fram slíkar fullyrðingar, nema hann skyldi treysta þeim mönnum, sem standa að „Frjálsri þjóð“ og rita í hana, vegna gamalla, náninna kynna og samstarfs, til þess að fullyrða það eitt, sem flestir mundu skoða sannleikann einan saman. Ég hef ekki gefið neitt tilefni til þess, að hæstv. ráðh. bæri fram slíkar fullyrðingar sem þessar, enda verð ég að segja það, að nógu er nú slæmt samt, þó að ekki sé satt allt, sem blaðið „Frjáls þjóð“ segir um þetta efni.

Hæstv. ráðh. upplýsir hér að gefnu tilefni, að um 700 tonn af dillakjöti, úrvalskjötinu, bezta dillakjötinu, hafi verið flutt til Bandaríkjanna, selt þar í orði kveðnu fyrir sem næst því verði, sem fæst fyrir kjötið hér heima, að mér skildist heldur lægra þó, með því verði, sem hann nefnir nú, en af þessu sé hvorki meira né minna en slatti, 200 tonn, ógreiddur, og eigi nú að fara að nota það, þegar það er orðið árgamalt, til þess að reyna að skapa nýja möguleika í Bandaríkjunum. Kjöt, sem var slátrað hér í september í fyrra, slatta upp á 200 tonn, 3—4 millj. kr., á nú að nota til að skapa nýja möguleika fyrir kjötsölu í Ameríku.

Ég verð að segja, að þessar upplýsingar eru á tvennan hátt mjög ömurlegar. Landið hefur verið kjötlaust síðan seint á s. l. vetri. Flutt er út úr landinu um 700 tonn af kjöti og selt fyrir sama verð, í bezta falli, eins og fengist

greitt fyrir það hér heima. En tveir niundu hlutar af magninu eru ekki greiddir enn og á nú að nota til að skapa nýja markaðsmöguleika í Bandaríkjunum.

Ég hef engu við þetta að bæta. Ég harma aðeins þau stórfelldu mistök, sem á hafa orðið í þessu efni.

Útflutningur kjöts til Bandaríkjanna var réttlættur með því á s. l. hausti, að það þyrfti að halda við þeim markaði, sem tekist hefði að opna fyrir dillakjöt í Bandaríkjunum, og talið, að ekki dygði minna en upp undir 1300 tonn, að dómi viðskiptadeildar rñ., til þess að gera það sæmilega. Matið hefur verið mjög á annan veg en reynslan hefur nú sýnt.

Ég sem sagt harma þau mistök, sem orðið hafa í þessu efni.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Ég sá nú ekki framan í hv. 4. þm. Reykv. (HG), þegar hann var að flytja þessa harmatölu. Það hefur sjálfsagt verið ákaflega sorglegt á honum andliti yfir þessum mistökum, eða kannske það hafi verið þetta venjulega glott, sem kemur yfir suma menn, þegar þeir tala um landbúnað, ekki sít ef þeir þykjast geta náð einhverju taki á því að sýna, að ekki fari þar allt eins úr hendi og æskilegt væri.

Það er eitt af því, sem verður vitanlega aldrei sannað, að fyrirspurnin sé fram kominn vegna þess, að grein hafi birzt hér í blaði um það, að allt kjötið, sem hefði verið selt til Bandaríkjanna, eða svo til allt, væri ógreitt. En þegar fyrirspurn af þessu tagi kemur fram daginn eftir að blaðagreinin birtist eða rétt eftir að blaðagreinin birtist, þá þurfa nú fæstir að vera í vafa um það, af hvaða ástæðum hún er fram kominn. Hún er vitanlega fram kominn til þess að reyna — eins og kemur greinilega fram hjá þessum hv. þm. í þeirri ræðu, sem hann hér hefur flutt — að ófrægja þessa tilraun, sem verið er að gera til þess að vinna markað fyrir eina helztu framleiðsluvöru Íslands. Það er m. a. sagt, að úrvalskjötið hafi verið flutt út. Þessum ósannindum hefur verið mótmælt hér hvað eftir annað og gefnar fullkomnar skýringar á því, að þetta eru ósannindi. Þau eru endurtekin hér enn. Það er alveg fjarri því, að það hafi við nokkur minnstu rök að styðjast, að þetta sé úrvalskjöt. Það er meira að segja flutt út bæði 1. og 2. flokkur kjöts, verulegur hluti 2. flokkur, vegna þess að sumum kaupendum geðjast betur að því kjöti.

Þá segir hv. 4. þm. Reykv., að það eigi nú að nota þetta kjöt til þess að leita fyrir sér um markaði, svo að allt er á sömu bókinu lært. Það stendur ekki eitt einasta orð um það í bréfi Sambands ísl. samvinnufélaga, að það eigi að nota kjötið til þess að leita fyrir sér um markað. Hvar stendur það í því, sem ég las upp? Það stendur ekkert um það, hvort það er selt eða ekki, — það er rétt, — en mestar líkur tel ég til þess, þótt ég hafi ekki fengið upplýsingar um það, að kjötið sé selt fyrir löngu, þó að greiðsla sé ekki kominn. Hér er enn verið að reyna að koma þessu sama

Kjötútflutningur til Bandaríkjanna.

af stað, að kjöt, sem hafi verið flutt út og mikill þörf hafi verið fyrir hér, sé nú í Bandaríkjunum, skemmt, og sé verið með því kjöti að leita að markaði í Bandaríkjunum núna, — sama rangfærslan eins og það, að úrvalskjöt-ið sé flutt út, sem, eins og fyrr segir, er ósatt. Eg vildi sjá, hvað þær yrðu margar fsp. hérna á Alp., ef spurt væri um það í hvert skipti, sem fiskur er sendur úr landi og fisk-sendingar eru ekki greiddar. Hvað ætli þær séu margar fisksendingarnar, sem ekki hafa verið greiddar um lengri tíma og ekki eru greiddar enn sumar hverjar? Það heyrir aldrei rætt um það, þegar verið er að leita fyrir sér um markaði og fiskur er sendur út, þannig að hann er ekki greiddur svo að mánuðum skiptir og um margfalt hærri upphæðir að ræða en þessar, sem hér er um rætt. Það er ekki verið að spyrja um það. En ef kjöt er sent út til þess að leita eftir markaði fyrir það og sumir hv. þm. gera sér vonir um að geta ófrægt það fyrirtæki, sem er að leita fyrir sér um markaði, þá er undireins gripið tækifærið. Það er heldur ekkert rætt um það, þegar verið er að tala um vöntun á kjöti hér í landinu, hvernig sé að fá fisk hérna í bænum. Eg held þó, að það sé atriði, sem engu síður væri þörf á að ræða um en kjötskortinn.

Eg ætla svo ekki að ræða frekar um þetta. En það virðist yfirleitt vera þannig, að þó að flestar þjóðir og þær, sem búa hér nálægt okkur og hafa úr meiru að spila en við, neiti sér um margar af þeim vörum, sem þær framleiða heima hjá sér, þá er það þannig, að það má hér ekki leita fyrir sér um markaði á íslensku dillakjöti, ef það verður til minnstu óþæginda einn eða tvo mánuði, án þess að risið sé upp til þess að gera árásir á bændastéttina og þau fyrirtæki, sem eru að leita fyrir sér með þessa markaði.

Gylfi Þ. Gíslason: Herra forseti. Eg satt að segja skil ekki þann þjóst, sem er í hæstv. landbrh. í sambandi við þetta tiltölulega einfalda mál, sem hér er til umr. Hvers vegna þurfa landbúnaðarmálin að vera eins konar feimnismál hér á Alp., mál, sem þarf að ræða með einhverjum alveg sérstökum hætti og með sérstökum málblæ, mér skilst jafnvel með sérstökum svip, til þess að þóknast hæstv. ráðh.? Þetta finnst mér furðuleg afstaða. Hver er að ófrægja landbúnaðinn, ófrægja bændastéttina og ófrægja S. Í. S. í þessu sambandi? Ekki eitt orð í fsp. gefur minnsta tilefni til slíkra ályktana. Ekki eitt orð, sem hv. fyrri fyrirspyrjandi sagði, gaf nokkurt minnsta tilefni til slíkra staðhæfinga.

Hvernig getur hæstv. ráðh. verið hissa á því, að spurt sé um það mál, sem hér er til umr.? Man hæstv. ráðh. ekki þær umr., sem fóru hér fram í fyrra varðandi kjötútflutninginn til Bandaríkjanna í tilefni af því, að nokkrir hæstv. ráðh. og forráðamenn úr verzlunarsamtökum bænda höfðu skýrt frá því, að mjög mikill markaður hefði opnast skyndilega í Bandaríkjunum fyrir sölu á kjöti og tilætlunin væri

að flytja út til Bandaríkjanna allmikið kjötmagn, þótt vitað væri, að mikill kjötskortur væri í landinu og yfirvofandi enn meiri? Látum þetta allt saman vera. Það er auðvitað ekkert við það að athuga, þótt gerð sé tilraun til þess að afla markaða erlendis fyrir jafnmikilvæga framleiðsluvöru og íslenska dillakjötið óneitanlega er. En það, sem vakti sérstaka athygli í fyrra í sambandi við þetta útflutningsmál, var, að frá verðlagsyfirvöldum bænda höfðu komið fram tilmæli — beinar kröfur um, að vegna þess að verðlagið í Bandaríkjunum væri herra en verðlagið hér innanlands, þ. e. a. s. vegna þess, að bændur fengju meira fyrir það kjöt, sem flutt væri til Bandaríkjanna, heldur en þeir fengju fyrir það kjöt, sem selt væri hér innanlands, þá ætti verðlagið innanlands að hækka af þessum sökum. Um þetta mál urðu snarpar deilur, bæði hér á Alp. og í blöðum, og svo fór, að fulltrúar í verðlagssamtökum bænda féllu frá þessari kröfu sinni. Þeim var bent á það, m. a. hér á Alp. af mér, að væri þetta rétt, að verð á kjöti í Bandaríkjunum væri herra eða útflutningurinn skilaði herra verði til bænda hér heldur en kjötsala innanlands, þá ætti verð á innanlandsmarkaðinum að lækka lögum samkv., en ekki hækka. Þessu varð ekki mótmælt. Nú virðist reynslan hins vegar hafa orðið sú, og það er tilefni til þessarar fsp., að verðlagið í Bandaríkjunum hafi reynzt skila íslenskum bændum lægra verði heldur en kjötið hefði gert, ef það hefði verið selt á innanlandsmarkaði. Þetta er í svo miklu ósamræmi við þær fullyrðingar, sem fram voru bornar í fyrra, að það er hreint ekki að ástæðulausu, þótt á þetta mál sé minnzt og krafizt skýrra svara um þetta efni. En þá vil ég enn fremur minna á, að samkv. gildandi l. á verðlag hér innanlands væntanlega að hækka og hækka væntanlega á næsta ári, vegna þess að verðlag í Bandaríkjunum hefur reynzt lægra en innanlandsverðið. Og það eru sannarlega athyglisverðar staðreyndir fyrir íslenska neytendur, sem eru óneitanlega beztu viðskiptamenn íslenskra bænda. Ef það er tilfellið, og það skildist mér á svari hæstv. ráðh., að kjötsalan til Bandaríkjanna hafi raunverulega skilað bændum lægra verði heim heldur en orðið hefði, ef um innanlandssölu hefði verið að ræða, þá er óneitanlega um að ræða alvarleg mistök. Mér finnst það vera undarlegt, ef það er talin einhver ósvinna, að þessi mistök séu rædd.

Eg vil endurtaka það, að það hvarflar ekki að mér að finna að því í sjálfu sér, að gerðar séu tilraunir til þess að afla markaða fyrir íslenskt dillakjöt, jafnvel þótt það kosti íslendinga í heild, bæði bændur og neytendur, eitthvert fé til bráðabirgða, og ég vil algerlega vísa því heim til föðurhúsanna, að ég hafi nokkra löngun til þess að ófrægja landbúnaðinn, hvað þá bændastéttina í heild eða S. Í. S. Eg vil einungis, að reykvískir neytendur, íslenskir neytendur fái að vita sannleikann um þessi viðskipti eins og önnur mikilvæg viðskipti í landinu, og það var tilgangurinn með þessari fyrirspurn og annað ekki.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Ég hef aldrei haldið því fram, að landbúnaðarmálin ættu að vera sérstök feimnismál í umræðum hér á Alþingi. Ég hef haldið hinu fram, að það ætti að gilda sama um íslenzkan landbúnað og umræður um hans markaðsleit erlendis eins og gildir um annan hliðstæðan höfuðatvinnuveg þjóðarinnar. Ég hef haldið því fram, að þó að það kæmu greinar, sem reyndu að ófrægja tilraun landbúnaðarins eða fyrirtækja hans til að leita að markaði, þá væri það einkennilegt fyrirbæri, að þm. hlýpu upp til að taka undir þessa ófrægingu með því að gera fsp. hér á Alþ. til þess að láta senda í gegnum útvarpið slíkar fyrirspurnir, sem ætíð eða undantekningarlítið eru gerðar um atriði, þar sem talið er, að eitthvað meira en lítið sé bogið við hlutina og þurfi að draga fram í dagsljósið. Það er alveg nákvæmlega sama, hvað fyrirspyrjendur segja um þetta atriði, þetta er vitanlega í framhaldi af greininni gert til þess að ófrægja þessa tilraun og ófrægja íslenzkan landbúnað, eins og það hefur borið að.

Því er haldið hér fram, að verðið, sem fengið hafi í Bandaríkjunum, sé lægra en fengið hafi innanlands. Eru fyrirspyrjendur svo miklir reikningsmenn, að þeir geti reiknað það út hér á stundinni? Ég ætla að leyfa mér að efast um, að þeir séu það, enda býst ég við, að þeir hafi alls ekki gefin þau atriði í dæminu, að þeir geti reiknað það út. Ég mótmæli því algerlega, að þeir geti fullyrt það, nema fyrir blaðakostinn, sem á að flytja þær fregnir, að verð í Bandaríkjunum hafi verið lægra, — fullyrðingar, sem eru gripnar úr lausu lofti. Við, sem erum að tala saman hér, erum engin börn og vitum, til hvers þessar fullyrðingar eru gerðar. Það er þáttur í þessu sama, það er talað til neytendanna, án þess að nokkur víska sé fyrir því, að sagt sé satt, heldur þvert á móti.

Fullyrt er, að samtök bænda hafi heimað hækkað kjötverð í skjóli sólunnar til Bandaríkjanna. Til mín kom hv. 2. þm. Skagf. (JS) og segist ekki kannast við þetta, segist álita, að það séu ósannindi. Hann sagði, þegar hann talaði við mig áðan, að hann færi í síma til þess að spyrja framkvæmdastjóra Stéttarsambands bænda að því, hvort þessi frásögn þm. væri rétt. — Krafan var sem sagt aldrei gerð af samtökum bænda, búið að ganga úr skugga um það.

Ég skal svo ekki ræða frekar um þetta mál eða tilefni til fsp., ég ræddi það nægilega mikið áðan. Ég held, að það væri æskilegt, að látnar væru gilda svipaðar reglur um alla atvinnuvegina, þegar rætt er um þá hér á Alþingi, og fyrirspurnatíminn ekki notaður til að ófrægja einn þeirra, eins og reynt hefur verið að gera með þessari fyrirspurn. Og þess vegna fjölyrti ég svo mjög um þessa fyrirspurn, að ég er að gera mér vonir um, að hægt sé að kenna sumum þm. — þeim, er þess þurfa — almenna mannsiði í sambandi við umræður um landbúnaðarmál.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Hæstv. landbrh. upplýsti það í upphafi máls síns, að

það væri vafasamt, að þetta væri landbúnaðarmál, og vitanlega er það svo, að það er meira en vafasamt. Hér er nefnilega ekki um neitt landbúnaðarmál að ræða. Það er um hrein viðskiptamál að ræða, viðskiptamál, sem hafa farið í ólestri að einhverju leyti, og það ætti þess vegna að koma minna við taugar hæstv. ráðh. en það virðist hafa gert, að það er alger misskilningur, að hér sé neitt verið að tala um landbúnaðinn. Það er verið að tala um misheppnaða sölutilraun á íslenzku kjöti í annarri heimsálfu. Ég skildi ekki meðal annars, hvers vegna hæstv. ráðh. mótmælti því ákaflega kröftuglega hér áðan, að það væri rétt hjá hv. 4. þm. Reykv., að valið hefði verið bezta dillakjötið til þessarar tilraunar. Það væri margbúið að hrekja þetta, sagði hann. Nú sér það þó hver maður, að þegar verið er að gera fyrstu tilraun til að vinna íslenzkri framleiðsluvöru markað, þá hlýtur auðvitað að hafa verið valin til þess úrvalsvara, en ekki neitt hrat eða úrkast þeirrar vöru. Það skyldi engan undra, þó að sölutilraunin hafi misheppnast, ef hæstv. ráðh. hefur rétt fyrir sér í því, að það hafi verið með því lakasta af íslenzku dillakjöti, sem hafi verið valið hér til þessarar sölutilraunar. Vitanlega hefur verið tekið frá íslenzkum neytendum allra bezta dillakjötið til þess að gera þessa tilraun með, í von um, að hún tækist.

Annars vil ég segja þetta í sambandi við þessa sölutilraun: Það væri æskilegt, að unnið væri af meiri röggsemi að því að vinna þeim framleiðsluvörum íslenzkum markað erlendis, sem við framleiðum meira af en þjóðin þarf til neyzlu innanlands, heldur en að vera að burðast við að gera tilraunir — hæpnar tilraunir — með að selja íslenzka framleiðsluvöru, sem þjóðin hefur ekki nóg af til eigin neyzlu, og stofna þar með milljónaverðmætum í hættu algerlega að óþörfu.

Hæstv. ráðh. sagði, að allar líkur bentu nú til þess, að búið væri að selja allt kjötið, aðeins væri þetta að athuga, að andvirðið væri ekki komið hingað heim. En kemur þetta andvirði nokkurn tíma hingað heim? Er það satt, að viðkomandi sölumaður sé orðinn gjaldþrota og það sé nú vitað af íslenzkum stjórnarvöldum, að andvirðið komi aldrei heim? Og ef það er rétt, að ráðh. hafi nokkuð fyrir sér um það, að búið sé að selja kjötið, en andvirðið komi aldrei heim, hvi er þá þingheimur dulinn þess, úr því að málið var einu sinni tekið hér til umræðu?

Landbrh. (Hermann Jónasson): Það skortir ekki, að það eru bornar sannanirnar upp í hendurnar á mér í hvert skipti, sem þessir þm. tala. Nú er farið að dylgja um það, að þessir peningar muni aldrei koma, verið að dylgja um það, að þessi maður, er kjötið keypti, sé orðinn gjaldþrota. Þetta eru dylgjurnar, sem hafa verið bornar út hér um bæinn. (*Gripist fram í:* Það er bara fyrirspurn.) Fyrirspurn? Ætli það sé ekki sams konar fyrirspurn og hér er um rætt, ætli það sé ekki sama eðlið í því öllu saman? Svo er annað. Það er sagt, að það sé

Kjötútlutningur til Bandaríkjanna. — Samskipti varnarliðsmanna og Íslendinga.

verið að senda út kjöt, sem nægur markaður sé fyrir í landinu. Geta þessir hv. þm. ekki skilið það, að þegar verið er að auka sauðfjáreign landsmanna, sé of seint, þegar kjötframleiðslan er orðin miklu meiri en landsmenn þurfa á að halda, að leita fyrir sér allt í einu með markaði, bíða með það þangað til? Þeir geta ómögulega skilið, að það þurfi 2—3 ár til þess að vinna markaði, áður en kjötið selst í stórum stíl, en það er það, sem verið er að gera með þessum umræddu sölutilraunum.

Í annan stað er atriði, sem sýnir ljóslega, hve ófróðir þessir þm. eru um allt, sem snertir þetta mál. Þeir eru að tala um það, að ég hafi sagt, að það hafi verið selt eitthvert kjötrusl úr landi. Þeir vita náttúrlega ekkert um það, að eftir gæðaflokkunum íslensku er íslenskur smekkur þannig, að kjötið þarf að vera feitt, skrokkarnir mjög stórir, sem fylgist vanalega að. En hjá sumum erlendum neytendum er það þannig, að þeim þykir betra, að kjötið sé magrara, skrokkarnir minni og þykir betri 2. flokkur, af því að þeir borða yfirleitt ekki kjöftu; sem sagt: þeim þykir mörgum 2. flokkur betri en 1. flokkur. Þetta er bara eitt meðal annars, sem auðséð er að alþm., sem síðast talaði, veit ekki nokkurn skapaðan hlut um og leggur það út þannig, að ég hafi sagt, að það væri flutt út rusl.

2. Samskipti varnarliðsmanna og Íslendinga.

Á deildafundum 8. okt. var útbýtt frá Sp.: *Fsp. til ríkisstj. um samskipti Íslendinga og varnarliðsins* [53. mál] (A. 53).

Á 4. fundi í Sp., 9. okt., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.
Fsp. leyfð með 28 shlj. atkv.

Á 5. fundi í Sp., 15. okt., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Gylfi P. Gíslason): Herra forseti. Í þessum fyrirspurnum er spurzt fyrir um ýmis atriði varðandi heimild varnarliðsmanna til dvalar utan bækistöðva sinna. Eftir að þeim var útbýtt, hefur hæstv. ríkisstj. birt í blöðum tilkynningu, sem telja má svar við nokkru af því, sem hér er spurt um. Í tilkynningu þessari er frá því greint, að óbreyttir liðsmenn varnarliðsins skuli hverfa frá Reykjavík og nálægum bæjum kl. 10 að kvöldi og vera komnir til stöðva sinna eigi síðar en kl. 11, að einum degi vikunnar þó undanteknum.

Í þessu sambandi vantar þó skýringu á einu atriði. Hvað er átt við með orðunum „óbreyttir hermenn“? Er það rétt, að í þessu sambandi séu allir þeir taldir yfirmenn, sem einhvern

Alpt. 1952. D. (72. löggjafarþing).

frama hafa hlotið í hernum, þannig að mjög verulegur hluti varnarliðsins sé talinn yfirmenn? Það er nauðsynlegt að fá upplýst, til hve mikils hluta liðsins þessar reglur ná. Ég hef heyrt, að þær reglur hafi ávallt átt að gilda, að óbreyttir hermenn hafi átt að vera farnir úr Reykjavík kl. 11 að kvöldi. Ef það er rétt, er aðeins tvennt til. Annaðhvort hafa settar reglur alls ekki verið haldnar eða mjög verulegur hluti varnarliðsmanna er yfirmenn, sem hinar nýju reglur ná þá ekki heldur til. Hvort sem á sér stað, bendir þetta til þess, að þessar nýju reglur séu alls ekki fullnægjandi.

Í þessu sambandi vil ég einnig spyrjast fyrir um, hvort það sé rétt, sem annað aðalmál gagn ríkisstj. skýrði frá í gær, að hermönnum sé leyfilegt að klæðast borgaralegum klæðum í leyfum sínum. Sú ráðstöfun væri mjög óvenjuleg, og hún er mjög varhugaverð frá íslensku sjónarmiði.

Hér er einnig spurzt fyrir um það, hvers vegna reglur þær, sem í fyrstu giltu hér í þessum efnum, hafi verið afnumdar. Fyrst eftir að varnarsamningurinn var gerður og herinn kom til landsins, hélt hann sig nær eingöngu í stöðvum sínum. Mér og öðrum, sem töldu það skipta meginmáli, hvernig þessum atriðum yrði háttað, var sagt, að til þess væri ætlað, að þannig yrði þetta einnig framvegis, hermenn mundu ekki koma til Reykjavíkur nema þá í skipulögðum hópferðum til þess að skoða bæinn. Á þessu varð þó breyting. Hermenn fóru að koma í bæinn á eigin spýtur og sækja skemmtistaði, en í fyrstu áttu þeir þó að hverfa úr bænum kl. 10. Síðan var þessum takmörkunum einnig aflétt, og virtist Reykvikungum sem engar takmarkanir væru á dvalarheimild þeirra í bænum. Þeir fjölmenntu á hina fáu og litlu veitingastaði bæjarins, tóku húsnæði á leigu til langs og skamms tíma, og þeirra fór smám saman að gæta svo verulega í bæjarlífinu og að ýmsu leyti því miður í sambandi við mjög aukna lausung, að almenningi í Reykjavík hefur orðið mikið áhyggjuefni.

Í 3. gr. hverndarsamningsins er kveðið svo á, að íslenska ríkisstj. hafi úrslitaákvörðunarvald um, hvernig réttindi þau, sem veitt eru í samningnum, séu hagnýtt. Ég hef frá upphafi litið þannig á, að í þessum ákvæðum fælist m. a. það, að íslenska ríkisstj. gæti sett reglur um dvalarheimild varnarliðsmanna utan bækistöðva sinna. Það urðu mér þess vegna mikil vonbrigði, þegar ríkisstj. virtist að engu leyti hagnýta sér þennan rétt og jafnvel ekki hafa áhuga fyrir því, að reglur væru settar um þetta efni. Í upphafi síðasta þings ræddum við, sem berum fram þessar fyrirspurnir, ásamt fleiri þm. Alþfl., við ráðherra úr ríkisstj. um nauðsyn þess að setja reglur um þetta efni og lögðum áherzlu á, að það yrði gert þá þegar. Ríkisstj. lét hins vegar ekki verða úr framkvæmdum. Ég hef haft fregnir af því, að nefnd, sem skipuð var af sjálfri ríkisstj. til þess að fjalla um félagsleg vandamál, sem upp koma í sambandi við varnarsamninginn, hafi fyrir meira en ári gert tillögur um, að

reglur yrðu settar um þetta efni, allmiklu strangari en þær, sem nú eru talðar gilda, en þær till. ekki náð fram að ganga. Er þetta rétt?

Það er ekki að ástæðulausu, að þessar fyrirspurnir eru fram bornar. Hér er mesta alvörumál á ferðinni. Þegar varnarsamningurinn var gerður fyrir hálfu öðru ári, mun mestur hluti Íslendinga hafa talið hann óhjákvæmilega nauðsyn, að visu illa nauðsyn, en þó óhjákvæmilega eins og á stóð. Menn vonuðu hins vegar, að þannig yrði haldið á málum, að hlutur Íslendinga yrði sómasamlegur og vist liðsins hér yrði ekki látin valda óeðlilegum truflunum á borgaralegu lífi Íslendinga. Þær vonir hafa því miður brugðizt. Ríkisstj. hefur ekki gegnt skyldu sinni. Það er sitt hvað að heimila erlendum her vist í landinu um takmarkaðan tíma til þess að treysta öryggi Norður-Atlantshafssvæðisins og að láta herliðið valda röskun á högum svo fámennrar og sérstæðrar þjóðar sem Íslendingar eru. Það var orlagarík tilraun, sem gerð var með samþykkt varnarsamningsins, ekki aðeins fyrir Íslendinga, heldur og fyrir Atlantshafsríkin í heild. Reyusla þessara fyrstu ára sker úr um það, hvort slíkir samningar eru yfirleitt framkvæmanlegir, þannig að báðir aðilar megi vel við una, eða ekki. Það er þess vegna, sem nauðsynlegt er að fá sem gleggstar upplýsingar um allt, sem lýtur að framkvæmd samningsins.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Um þessar fyrirspurnir hef ég því til að svara varðandi fyrstu fsp., að hinn 30. sept. setti Brownfield hershöfðingi nýjar reglur um heimild varnarliðsmanna til dvalar utan stöðva sinna, eftir að viðræður höfðu átt sér stað milli íslenskra stjórnarvalda og fyrirsvarsmanna varnarliðsins um þessi mál. Voru reglur þessar birtar almenningi í fréttatilkynningu ríkisstj. frá 8. okt. s. l., er lesin var í útvarpi og birt í blöðum 8. og 9. okt. s. l. Er aðalefni þeirra þetta:

1) Öbreyttum liðsmönnum ber að hverfa úr Rvík og nágrannabæjum kl. 22 öll kvöld nema miðvikudaga, en þá hverfa þeir heim á miðnætti.

2) Öbreyttir liðsmenn fá ekki næturorlof, nema alveg sérstaklega standi á að dóni þar um bærs foringja.

3) Takmarkaður er fjöldi þeirra liðsmanna, sem fara mega frá bækistöðvunum á sama tíma.

4) Öllum foringjum ber að gefa skriflega fjarvistartilkynningu og geta þess, hvar hægt sé að ná til þeirra allan þann tíma, er þeir eru fjarvistum, og reglur hafa verið settar um dvöl þeirra á skemmtistöðum.

Mér er ókunnugt um töluhlutfallið á milli foringja og óbreyttra liðsmanna, en það er vitað, að það er ekki nema lítill hluti liðsins, sem er foringjar, og fer um það eftir venjulegum reglum í þeirri starfsgrein, sem hér er um að ræða.

Um aðra spurninguna vil ég segja þetta:

Síðan varnarliðið kom til landsins, hefur eft-

irfarandi reglum verið fylgt um aðgang Íslendinga að Keflavíkurflugvelli:

1) Öllum Íslendingum, sem starfa á flugvöllum, er heimill aðgangur að honum, að svo miklu leyti sem störf þeirra útheimta.

Um síðustu mánaðamót unnu á flugvöllum um 1300 Íslendingar, karlar og konur. Sumt af þessu fólki býr á flugvöllum, ýmist eitt eða með fjölskyldu sína. Að sjálfsögðu hafa Íslendingar búsettir á völlum frjálsan aðgang vegna heimila sinna.

2) Flugfarþegar, sem fara þurfa um völlinn, og fylgdarlið þeirra hafa frjálsan aðgang að flugstöðinni.

3) Gestum þeirra Íslendinga, sem á völlum búa, er frjáls för til þeirra heimila, sem þeir ætla að heimsækja.

4) Varnarliðsmönnum, er óska að taka á móti Íslendingum í heimsókn, er það heimilt, en hér er þó höfð á sérstök gát. Þurfa varnarliðsmenn sérstakt leyfi íslensku lögreglunnar til að taka á móti Íslendingum í heimsókn. Slík leyfi eru ekki veitt, þegar um er að ræða unglingsstúlkur, enda eru engin brögð að því, að eftir slíku sé leitað. Gestir varnarliðsmanna verða að vera farnir burt af völlum klukkan 11 að kvöldi alla daga vikunnar nema laugar-daga kl. 12½. Er fylgt rækilega með því, að þessu sé fylgt, og fólk, sem ekki gerir það, er útilokað frá heimsóknum á völlum. Mjög lítið kveður nú að heimsóknum íslenskra kvenna á flugvöllum. Þegar dansleikir eru um helgar, ber mest á heimsóknum þeirra, en þó er fjöldi þeirra stúlkna, er þá koma, innan við 10. Aðra daga vikunnar eru heimsóknir kvenna hverfandi og oftast engar. Heimsóknum kvenna á völlum hefur fækkað mjög vegna þess, að strangt eftirlit er haft með komum þeirra, og íslenska lögreglan hefur algerlega útilokað þær stúlkur frá að koma á völlum, sem ekki fóru eftir settum reglum eða hegðuðu sér ósæmilega. Tala þeirra kvenna, sem bannaður er aðgangur að völlum, er um 100.

5) Þeim öðrum, sem lögmætt erindi eiga á flugvöllum, er leyft að fara þar inn. Er leitast við að gæta þess, að menn geri sér ekki upp erindi, án þess þó að amast sé um of við, að menn fari inn á völlum.

Varðandi 3. lið fsp. vil ég taka þetta fram, að samkv. íslenskum lögum hefur ríkisstj. ekki umfram það, sem ákveðið kann að vera með sérstökum samningum, heimild til að setja reglur um það, hve lengi menn, er hér dvelja löglega, megi vera á ferli að næturlagi eða hvenær þeir skuli vera komnir heim til sín. McGaw, fyrrv. hershöfðingi hér, setti á sinnum tíma reglur þær, sem í fyrstu giltu um dvöl hermanna utan herbúða sinna, og voru reglur þessar settar af hershöfðingjanum sjálfum án nokkurra viðræðna eða samkomulags við íslensk stjórnvöld, og breyttu fyrirsvarsmenn varnarliðsins þeim síðan án samráðs við íslensk stjórnvöld, en eftir það hefur, eins og fram kom hjá hv. fyrirsvarjanda, verið stöðugt samráð á milli rétttra aðila um þessi efni.

Það er rétt að geta þess til skýringar á því, sem hann sagði, að þetta mál varð síður að-

kallandi eða minna vandræðamál strax og kom fram á veturinn í fyrra, vegna þess að reynslan var sú, að með vaxandi erfiðleikum á ferðum á milli Keflavíkur og Reykjavíkur dró mjög verulega úr þessum heimsóknnum. Þess vegna var þessu máli ekki fylgt eftir á s. l. vetri eins og ella hefði verið gert. Í sumar, þegar það tvennt kom til, að ferðir urðu miklu greiðari og þar að auki var nýtt lið komið á völinn, — og reynslan er sú, að nýir menn hafa meiri löngun til að koma hingað en þeir, sem hafa dvalizt nokkurt skeið í landinu, — þá var málið tekið upp að nýju með þeim árangri, sem felst í þeim nýju reglum, sem settar hafa verið.

Varðandi 4. liðinn vil ég taka það fram, að um það má vísa til hinna nýju reglna frá 30. sept. 1952, er nú gilda um þessi mál og voru samþykktar af nefnd þeirri, sem fjallað hefur um vandamál varðandi samskipti Íslendinga og varnarliðsmanna. Hafði n. að visu gert röt-tækar tillögur, en samþykkti þó þessar reglur, þar sem hún taldi þær til stórra bóta frá því, sem verið hefur.

Fyrirspyrjandi (Gylfi P. Gíslason): Herra forseti. Ég þakka hæstv. dómsmrh. fyrir þau svör, sem hann hefur veitt við spurningum okkar. Þessar síðari mínútur mínar vil ég nota til þess að láta í ljós fáeinar athugasemdir við svar hans.

Hann taldi, að íslensk yfirvöld hefðu ekki heimild til að setja reglur um það, hvar þeir erlendu menn, sem hér dvelja, skyldu hafast við í frítímum sínum. Ég vil minna á, að 3. gr. varnarsamningsins hljóðar þannig, með leyfi hæstv. forseta: „Það skal vera háð samþykki Íslands, hverrar þjóðar menn eru í varnarliðinu svo og með hverjum hætti það tekur við og hagnýtir þá aðstöðu á Íslandi, sem veitt er með samningi þessum.“

Ég hef frá upphafi litið þannig á, að þessi grein þýddi það tvímælaust, að Íslendingar gætu sett reglur um þetta efni, og ég harma það mjög, ef íslenska ríkisstj. er á þeirri skoðun, að þessi grein þýði ekki þetta, því að þá er réttur Íslendinga samkv. samningnum minni en ég hafði talið í upphafi og mér raunar hafði verið tjáð, að hann væri.

Ég skal láta það í ljós í tilefni af svörum hæstv. ráðh., að ég tel það ástand, sem skapast hefur með hinum nýju reglum, ekki viðunandi og þær ekki nægilegar til þess að tryggja réttmæta hagsmuni Íslendinga í skiptum sínum við hina erlendu menn. Þessar reglur eru ekki fullnægjandi m. a. af því, að ég tel tvímælaust, að það sé mjög verulegur hluti af liðinu, sem þær ná ekki til. Ég hygg mig hafa öruggar heimildir fyrir því, að skilgreining varnarliðsins á því, hvað séu yfirmenn, sé mjög rúm í þessu sambandi, þannig að reglurnar muni ekki ná til mjög verulegs hluta af varnarliðsmönnum, og ef það svo bætist við, sem nú nýlega hefur verið frá skýrt, að varnarliðsmönnum verði heimilt að hagnýta sér leyfi sín til heimsókna í nágrannabæi óeinkennis-klæddir, þá tel ég það svo alvarlegan ágalla á framkvæmd samningsins, að ég tel ekki við

það unandi. Ég álit því nauðsynlegt og mun leggja til, að á þessum reglum verði gerðar breyt. og þær gerðar miklu gagngerari, miklu röttækari en þær, sem nýlega hafa verið gerðar.

Hæstv. ráðh. sagði, að ástæðan til þess, að ríkisstj. hefði dregið svo lengi að gera nokkrar ráðstafanir í þessum efnum, hefði verið sú, að mjög hefði dregið úr heimsóknnum hermanna til Reykjavíkur á s. l. sumri eða s. l. hausti. Ég held, að almenningur í Reykjavík sé þarna mjög á öðru máli. Almenningi í Reykjavík mun hafa þótt kveða allt of mikið á slíkum heimsóknnum til Reykjavíkur, alveg frá því að fyrstu reglurnar voru afnumdar, svo að hæstv. ríkisstj. hefur ekki þessa afsökun. Það ástand skapaðist mjög fljótt, sem lagði henni þá skyldu á herðar að gripa til gagngerðra ráðstafana. Hún hefur dregið það allt of lengi, og þær ráðstafanir, sem hún loksins gripur til, eru ekki nægilega gagngerar, þær koma ekki að fullu haldi, og þess vegna verður nauðsynlegt að beita sér fyrir því, að um þessi efni verði settar betri og gagngerari reglur.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Ég vil endurtaka það, sem ég sagði áðan um réttarstöðu í þessum efnum, að það var orðrétt á þessa leið: „Að samkvæmt íslenskum lögum hefur ríkisstj. ekki umfram það, sem ákveðið kann að vera með sérstökum samningum, heimild til að setja reglur um það, hve lengi menn, er hér dvelja löglega, megi vera á ferli að næturlagi eða hvenær þeir skuli vera komnir heim til sín.“ Þetta er nokkuð annað en það, sem hv. þm. hafði eftir mér.

Það, sem hér liggur þá fyrir, er mat á því, hvort um þetta hafi verið gerðir sérstakir samningar. Nú geta menn vel haldið því fram, og mér skilst á hv. þm., að hann telji, að um þetta hefði átt að semja á sínum tíma. En það segir ekki, að slíkir samningar hafi verið gerðir. Það eitt út af fyrir sig getur þá leitt til þess, að menn telja, að úr þessu eigi að fá þætt, en sú skoðun manna, að þarna hafi eitt-hvað undan fallið í samningum, getur ekki fengið því áorkað, að samningar eigi sér stað, ef þeir eru ekki fólgnir í þeim samningum, sem fyrir liggja.

Varðandi þá grein samningsins, sem hv. þm. vitnaði í, þá gleymdi hann að geta þess, að það hafa verið gerðir mjög ýtarlegir samningar um réttarstöðu þessara manna hér á landi. Og það er auðvitað undir þeim ýtarlegu samningum og túlkun á þeim komið, hvað talið verður gilda í þessum efnum, ekki síður en undir slíku almennu ákvæði, sem ekki á beinlínis við það tilfelli, sem hér um ræðir og hv. þm. vitnaði í. Það er sjálfsagt, að það sé grand-skoðað, og sízt hef ég á móti því, að það sé grand-skoðað, hvað í þessum fyrirmælum felst, en því verður ekki neitað, að á samningunum verður að byggja eins og þeir eru, og sú almenna regla er í íslenskum lögum, að íslensk stjórnina skortir lagaheimild til þess að kveða á um þessi efni fyrir þá menn, sem á annað borð eru löglega staddir í landinu.

Hv. þm. gerði mikið úr því, að það mundu vera margir, sem væru taldir foringjar. Um það fer auðvitað eftir þeim almennu reglum, sem um slíka menn gilda, en ég vil vekja athygli á því, að það hafa einnig verið settar reglur um fjarvistir þessara manna og sérstaklega dvöl þeirra á skemmtistöðum, og hygg ég, að þær reglur séu út af fyrir sig mjög strangar. Og ég á eftir að sjá, — það er bezt, að reynslan skeri úr um það, — hvernig þessar reglur reynast í framkvæmd, áður en menn segja til um, hvort þeir telji hér vera um allsendis ófullnægjandi ákvæði að ræða eða ekki.

Varðandi fyrirmælin um það, hvort þessir menn eigi að vera einkennisklæddir eða óeinkennisklæddir utan vallarins, þá er sjálfsagt einnig farið eftir þeim reglum, sem tíðkast um slíka starfrækslu. Ég minnst þess, að þegar verið var að undirbúa þessa samninga, þá vildu sumir beinlínis láta taka það inn í samningana, að þessum mönnum ætti að vera óheimilt að vera einkennisklæddir utan hinna umsömdu svæða. Sú var skoðun sumra manna þá. Það þótti ekki ástæða til að taka þetta upp í samningana, en ég tel, að það sé ekki heldur ástæða til að kippast mjög við yfir hverjum fregnum um þetta, fyrr en sýnt er, hvernig það verður í framkvæmd. Og ég þori að fullyrða, að það út af fyrir sig, hvort menn eru einkennisklæddir eða óeinkennisklæddir, hefur engin áhrif á fjarvistarleyfi þeirra. Það er það, sem mergurinn málsins er.

Það er auðvitað ekki því að leyna, að það skapast ýmis vandamál í þessari sambúð. Það er eins og hæstv. forsrh. einu sinni réttilega komst að orði, að við skulum ekki loka augunum fyrir því, að það er vandi og erfiðleikar og jafnvel hætta því samfara að hafa slíkt erlent varnarlið í landinu. Gallinn er einungis sá, að hættan er enn þá meiri af því að hafa það ekki. Og eins og til háttar í heiminum, þá væri Íslandi búinn vis voði og raunar friði í öllum þessum heimshluta, ef okkar land væri með öllu látið vera varnarlaust.

Þess vegna er það svo, að við verðum að taka á okkur nokkurn vanda, nokkra örðugleika vegna þessara óhjákvæmilegu ráðstafana. Hinu er auðvitað sjálfsagt að halda fram og fylgja eftir, að þennan vanda ber að gera eins lítinn og hægt er, það ber að reyna að draga úr ágöllum eftir því, sem þeir koma fram. Það verður að fylgja eftir gerðum samningum og landsins lögum. Og í því sambandi vil ég einnig drepa á það, að ekki tjáir eingöngu að gera kröfur á hendur öðrum aðilanum, heldur verðum við einnig að gera kröfur á hendur íslenskum mönnum, fyrst og fremst um það, að þeir brjóti ekki lög og gerða samninga, jafnvel þótt þeir geti haft af því einhvern ávinning eða hag í bili, og eins um það, að þeir komi fram með þeirri sómatilfinningu og sjálfsvirðingu, að þjóð okkar skapist ekki hætta þar af.

Þetta er okkar hlutur af þessu máli, og um leið og við gerum kröfur á hendur öðrum og ætlumst til, að þeir komi fram á þann veg, að

sem minnst vandræði skapist af, þá megum við ekki gleyma þeim skyldum, sem á okkur eru í þessu efni, skyldum, sem vissulega eru því ríkari sem okkur er ekki siður en öðrum þjóðum nauðsynlegt, að land okkar sé varið, en smæð þjóðarinnar gerir það að verkum, að við getum ekki gert það á þann veg sem aðrar þjóðir gera. Og án þess að ég geri lítið úr þeirri hættu, sem þessu er samfara, og þeim vandamálum, sem fyrir hendi eru, því að þau eru vissulega erfið og þau verður að reyna að leysa, eftir því sem mannlegur máttur fær við ráðið, þá verð ég að segja, að ég tel of lítið gert úr þreki, sjálfstæðisvilja og getu íslenzku þjóðarinnar með ýmsu af þessu tali um yfirvofandi hættu í þessum efnum. Íslenzk þjóð hefur áreiðanlega staðið af sér þyngrir þrautir en þessa, og hennar manndómur og kraftur verður áreiðanlega svo mikill, að þetta verði ekki hennar banabiti.

Hins vegar er með þessu ekki sagt, að vandi sé ekki fyrir hendi. Þvert á móti. En ráðið til þess að sigra hann er að gera sér grein fyrir, hver hann er. Það er m. a. með því með rölegri athugun að ihuga, hve mikið kveður t. d. að þessum heimsóknum, um það liggja ekki fyrir, því miður, svo fullnægjandi skýrslur sem skyldi. Það er að visu hægt fljótlega að átta sig á, hversu margir menn koma hér í bæinn yfirleitt, en það þarf þá einnig að athuga miklu betur en gert hefur verið, hversu mikið kveður að heimsóknum þeirra á skemmtistaði og samneyti þeirra yfirleitt við Íslendinga. Hef ég gert ráðstafanir til þess, að með því verði betur fylgt en enn hefur verið og frekari skýrslur geti legið fyrir um það, til þess að menn geti betur gert sér grein fyrir, hvar skórin kreppir að, hvað það er, sem úr þarf að bæta.

Hins er svo einnig að minnast í þessu sambandi, að í þessu tilfelli eins og öðrum eru bönn og slík fyrirmæli siður en svo einhlít. Þau kunna oft að vera góð og nauðsynleg, en þau duga ekki ein. Siðferðisvitund og þroski almennings verður þar að koma til hjálpar, og það er sjálfsagt, ef menn verða varir við lög-brot af hálfu þessara erlendu manna eða af hálfu íslenzkra manna í samskiptum við þá, að það sé jafnóðum kært, og skal ég þá lofa því, sem raunar ekki ætti að þurfa, að það skal röggssamlega í það gengið að rannsaka hvert einstakt tilfelli og koma fram refsingum, þar sem sakir eru fyrir hendi. Skal þó jatað, að bein lagabrot eru ekki nema lítill hluti af því vandamáli, sem hér er fyrir hendi. Málið er miklu umfangsmeira en svo.

Í framtíðinni verður að reyna að leysa þetta mál með ýmsum ráðum, m. a. og fyrst og fremst með því að búa þannig að þessum mönnum á sínum stöðvum, að þeir hafi minni löngun, minni hvöt en ella til þess að vera að slíkum heimsóknum, sem oft eru hvorugum aðila til ánægju né sóma. Og það er mest um vert, að slíkt sé gert sem allra fyrst. En það er ekki í þessu né öðru hægt að ætlast til þess, að engir gallar komi fram. Til hins verður að ætlast, og það er eðlilegt, að eftir því sé gengið, að

menn læri af reynslunni og reyni að bæta úr þeim göllum, sem á kunna að finnast.

Einn þáttur, sem þetta mál varðar mjög, er auðvitað það, að einhverjar ráðstafanir séu gerðar til þess, að þessir menn kynnist öðru en því lakasta í okkar þjóðlífi. Þessir menn eru hingað komnir með okkar samþykki og af ríkri nauðsyn, ekki hver og einn persónulega eftir sinni ósk, heldur eru atvikin önnur, eins og við vitum. Mikið af þessu eru ungir menn, sem eiga eftir að lifa um langan aldur, og það er vissulega ekki einskis virði, heldur þvert á móti mikils virði, að ráðstafanir séu gerðar til þess, að þessir menn fræðist um betri hliðar íslensks þjóðlífs og hverfi héðan með raunverulega þekkingu á því bezta í íslenzku þjóðlífi, en ekki því lakasta.

Rannveig Þorsteinsdóttir: Herra forseti. Það hefur komið fram hér í þessum umræðum, að það hefur slegið nokkrum ótta á fólk við það, þegar það fréttist og það hefur komið fram í blöðum, að það er beinlínis auglýst, að hermenn varnarliðsins geti í skemmtiferðum sínum farið óeinkennisklæddir út frá bælistöðvum varnarliðsmanna. Nú mun standa í varnarliðssamningnum eitthvað þannig, að hermenn varnarliðsins skuli að jafnaði bera einkennisbúning, og mun þar með hafa verið hugsað, að þeir yfirleitt skyldu bera sinn einkennisbúning, og eins og kom fram í ræðu hæstv. ráðh. áðan, þá mun hafa verið talin í því einmitt nokkur vörn frá hálfu landsmanna, að þetta væri regla. Ég vildi leyfa mér að beina þeirri fyrirspurn til hæstv. ríkisstj. í viðbót við það, sem kom fram í ræðu hæstv. ráðh., hvaða álit hún hafi á þessu, hvort hér sé ekki nánast um samningsbrot að ræða, þar sem hefur verið talað um, að þeir skyldu að jafnaði bera þennan einkennisbúning, og þá um leið, hvaða ráðstafanir ríkisstj. gæti hugsað sér að gera í þessu sambandi.

Þá kom það hér fram í fyrri ræðu hæstv. ráðh. áðan, að í raun og veru hafi verið settar þrívégis upp a. m. k. einhverjar reglur gildandi ferðir hermanna til Reykjavíkur. En ég minnst þess ekki, — það munu þá aðrir vita það, — að nema tvennar af þessum reglum hafi verið auglýstar í blöðum, þ. e. a. s. fyrstu reglurnar, sem settar voru af McGaw hershöfðingja um það, að hermenn skyldu vera hér í bænum aðeins til kl. 10 að kvöldi. En nú kemur fram í umræðunum, að í millitiðinni hafi verið settar einhverjar nýjar reglur, aðrar viðari reglur, sem almenningur hefur nú aldrei heyrt um og komið hefur fram að væru eins og bara regluleysi. En þriðja tilkynningin er svo sú, sem hæstv. ráðh. las upp núna áðan um nýjar og strangari reglur, sem vitanlega á að miðast við þær reglur, sem enginn hefur áður heyrt um að hafi verið settar. Ég vildi þá spyrja að því, ef það er rétt hjá mér, að þessar miðreglur, sem hér er verið að tala um, hafi ekki verið auglýstar, hvers vegna þær hafa þá ekki verið auglýstar líka, til þess að almenningur vissi, eftir hverju væri farið, úr því að hinar, sem þóttu viðhlitandi, sérstaklega þær fyrstu, hafa verið auglýstar, og svo

er talað hér um strangari reglur, eins og það væri einhver bót frá því, sem við þó ekki þekktum.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Varðandi beina fyrirspurn hv. seinasta þm. um það, hvort það mundi vera samningsbrot, ef þessir menn færu óeinkennisbúna úr af sinum stöðvum, þá vitnaði hann sjálfur í, að það stæði „að jafnaði“. Það er því ljóst, að þarna er op, ef hv. þm. hefur rétt eftir það, sem í samningnum segir. Sjálfur hef ég samninginn ekki nú við höndina, og vitanlega er ekki hægt að ætlast til þess, að slíku atriði eins og því, hvort hér sé um samningsbrot að ræða varðandi nýtt atriði, sé svarað án þess að það sé athugað, en vissulega mun bæði ríkisstj. og varnarnefndin athuga þetta mál. En það, sem mestu máli skiptir hér, er það, að þetta hefur engin áhrif á dvalarleyfi hermanna. Það höfum við nú þegar fullvissað okkur um. Að öðru leyti er auðvitað sjálfsagt, að það sé athugað í ljósi samningsins, hvernig það kemur heim. Hins vegar er það rétt, að menn hafa haft fregnir af því, að til stæði einhver breyting á því, sem áður hefur tiðkast í þessum efnunum. En eins og ég segi, um það hefur ekkert ákveðið legið fyrir, og ég efast ekki um, að þetta muni enginn ásteytingarsteinn þurfa að verða, heldur sé hægt að leysa þetta mál með fullu samkomulagi aðila, þannig að það þurfi ekki að óttast, að til neins, sem jafnast á við samningsbrot í þessum efnunum, þurfi að koma.

Varðandi það, að þrenns konar reglur hafi verið settar, þá hélt ég nú, að það væri fyrir löngu vitað, og hefur raunar margoft verið sagt frá því í blöðum, að þeim fyrstu reglum, er settar voru, hefur verið breytt. En eins og ég sagði, bæði reglurnar sjálfar og breytingin var gerð án samráðs við íslenzku ríkisstj., hvorugt var undir hana borið.

Út af því, er hv. aðalfyrirspyrjandi sagði, að honum hefði verið sagt í upphafi, að um þetta hefði verið samið, þá vil ég taka fram, af því að ég gleymdi að geta þess áðan, að slíka vitneskju hefur hann ekki frá mér. Ég hef haldið mig að þeim samningnum, sem fyrir liggja, og þeim ýtarlega samningi um réttarstöðu varnarliðsmanna, sem gerður var og birtur og öllum liggur opin til ihugunar.

3. Réttarrannsókn á starfsemi S. í. F.

Á 6. fundi í Sp., 22. okt., var útbýtt:

Fsp. til dómsmrh. um réttarrannsókn á starfsemi S. í. F. [91. mál, 1] (A. 113).

Á 7. fundi Sp., 23. okt., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 27 shlj. atkv.

Á 8. fundi í Sp., 29. okt., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Magnús Kjartansson): Herra forseti. Síðla árs 1948 og snemma á árinu 1949 bárust Landssambandi ísl. útvegsmanna tvær skýrslur frá umboðsmanni sínum og trúnaðarmanni í Lundúnum, Geir H. Zoëga. Skýrslur þessa trúnaðarmanns útvegsmanna höfðu að geyma mjög athyglisverðar frásagnir um sölu á saltfiski, en í sambandi við hana hafði Geir H. Zoëga rekist á svo furðuleg fyrirbæri, að hann hafði sjálfur hafið sérstaka rannsókn á málinu. Niðurstöðurnar rakti hann í skýrslum sínum, og í stuttu máli eru þær á þessa leið:

1) Sölusamband ísl. fiskframléiðenda hefur sem kunnugt er haft einokun á útflutningi saltfisks. Umboðsmaður sambandsins á Ítalíu, hr. Hálfðán Bjarnason, sér einn um sölu á öllum íslenskum saltfiski, sem þangað er seldur, og fær fyrir þau störf verulegar upphæðir í beinu kaupí, umboðslaunum og friðindum, þannig að fáir embættismenn munu fá hærri laun.

2) Þessi sami Hálfðán Bjarnason er og hefur lengi verið meðeigandi í firmanu Domenico-Marabotti, og kaupir hann íslenskan fisk af sjálfum sér og þiggur þar með nýjan ágóða af fiskinum. Sem kaupandi að íslenskum saltfiski er það auðvitað hagur hans að fá hann fyrir sem hagstæðast verð.

3) Auk þessa er Hálfðán Bjarnason meðeigandi í fiskhringnum S. A. L. A., sem annast smásölu á saltfiski, og þiggur þaðan nýjan ágóða.

4) Frá því í marz 1948 þar til Geir H. Zoëga samdi síðari skýrslu sína snemma árs 1949 hafði firma það, sem Hálfðán Bjarnason var aðili að, algera einokun á því að kaupa íslenskan saltfisk, sem til Ítalíu fluttist. Aðrir ítalskir saltfiskkaupmenn, þ. á m. ýmis stærstu fyrirtæki Ítalíu á þessu sviði og sum þau, sem mest viðskipti höfðu haft við Ísland áður, fengu neitun við öllum óskum sínum um kaup á íslenskum saltfiski, og skipti þá engu, þótt þeir byðu herra verð.

5) Á sama tíma og umboðsmaður S. Í. F. takmarkaði þannig sölu á íslenskum saltfiski til Ítalíu, þótt við hefðum alla möguleika til að framleiða mun meira magn fyrir ítalskan markað, keypti firma það, sem hann var aðili að, verulegt magn af saltfiski frá öðrum löndum, t. d. Færeyjum, og seldi hann í Ítalíu í samkeppni við íslenska saltfiskinn.

6) Svipaða sögu hafði Geir H. Zoëga, trúnaðarmaður ísl. útvegsmanna, að segja um fisk-söluna í Grikklandi. Þar hafði lítt kunnur smákaupmaður, Pipinelis að nafni, fengið einokunaraðstöðu, og var næsta óljóst, hvernig S. Í. F. hafði komist í samband við slíkan mann, fyrr en í ljós kom, að fulltrúi Grikkja á þingi Sameinuðu þjóðanna hét einmitt sama nafni. Þessi gríski kaupmaður, sem jafnframt saltfisksölunni var gerður að íslenskum ræðismanni, fékk orð á sig fyrir að selja íslenskan saltfisk á mun lægra verði en fánlegt var, og var m. a. þannig komist að orði í skýrslunni, að þessar lágu sölu einar saman hefðu haft af íslenskum

framleiðendum um 20 þús. f á ári, eða nærfellt 1 millj. kr. samkv. núverandi gengi. Voru þessar lágu sölu næsta dularfullar, nema Pipinelis þessi hafi að nokkru leyti verið að selja sjálfum sér líkt og Hálfðán Bjarnason.

Þannig voru í stærstu dráttum skýrslur Geirs H. Zoëga, en þær voru mjög ýtarlegar, samtals 46 þétt vélritaðar fóliósiður, og höfðu að geyma mörg sönnunargögn, bréf, ljósmyndir og önnur skilríki. En engin tók eru á að rekja það mál nánar hér á þeim örstutta tíma, sem ég hef til umræða, enda vænti ég þess, að hæstvá. ráðh. fylli út í eyðurnar í sínum ræðutíma.

Eins og áður er sagt, höfðu skýrslur Geirs H. Zoëga borizt hingað til lands fyrri hluta árs 1949. Nokkrum mánuðum síðar urðu skýrslur þessar opinberar, efni þeirra var rakið í útvarpsumræðum og ýtarleg frásögn um þær birt í blöðum. Spunnust síðan háværar umræður um málið, enda voru kosningar fram undan, og tók flokksmálgagn hæstvá. dómshrh. þá afstöðu að lýsa skýrslurnar þvaður eitt og uppspuna. Jafnframt kvað þetta málgagn hæstvá. ráðh. ekki koma til mála, að nokkur réttarrannsókn væri framkvæmd, enda hafði ráðh. haft skýrslurnar undir höndum mánuðum saman án þess að fyrirskipa slíka rannsókn. Kröfur blaða og almennings um rannsókn urðu þó stöðugt háværar og bornar fram af meiri þunga. Og þar kom, að ekki varð lengur staðizt gegn þeim, og réttarrannsókn var loks fyrirskipuð snemma árs 1950.

Rannsókn þessi var ekki falin hinum almennu dómstólum landsins, heldur fékk lögfræðingur, hr. Guttormur Erlendsson, málið til meðferðar. Var lengi vel fylgt með gangi málsins af áhuga af almenningi og þrásinnis spurt, hvernig rannsókninni miðaði, en svörin urðu ævinlega þau, að hún stæði enn yfir. Þótti mönnum að lokum sýnt, að þarna yrði um eilífðarrannsókn að ræða, og færðist að lokum þögn og hula yfir þetta stóra mál. Þannig stóðu sakir enn, þegar ég lagði fyrirspurn mína fram fyrir tveim vikum. Ég hafði þá spurt þá menn, sem ég vissi kunnugasta og áhugasamasta um þetta mál í stjórnarflokkinum, um gang þess, og vissu þeir ekki annað en að það væri enn í rannsókn þeirri, sem hafin var fyrir nærri 3 árum. Hins vegar hefur komið í ljós, eftir að ég bar fram fyrirspurnirnar, að málið var lengra á veg komið en ætlað var. Guttormur Erlendsson lögfræðingur hefur sem sagt lokið rannsókn sinni, og að henni lokinni fól hæstvá. ráðh. honum enn að taka málið til meðferðar og að þessu sinni að kveða upp í því dóm. Taldi dómarrinn sína eigin rannsókn sanna, að engin þeirra atriða, sem rakin voru í upphafi, vörðuðu við lög, og samkv. því sýknaði hann forráðamenn S. Í. F. af allri sök, og nú mun málið vera á leið til hæstaréttar.

Þar sem þessi atriði hafa nú komið í ljós, þarf ég ekki að ónáða hæstvá. ráðh. við að endurtaka þau. Engu að síður væri mér mikil þökk á, að hann skýrði frá niðurstöðum rannsóknarinnar í sambandi við hvert það atriði, sem dregið var á í upphafi þessa máls. Einnig væri fróðlegt að fá um það vitneskju, hvernig

réttarrannsóknin var framkvæmd, hvort t. d. var lagt hald á bækur S. í. F., á svipaðan hátt og gert var í máli Oliufélagsins h/í, en rannsókn þess átti sér mjög hliðstæðan aðdraganda; enn fremur hvort framkvæmd var sjálfstæð rannsókn í Ítalíu og Grikklandi og hvort yfirvöld þar í löndum voru beðin um aðstoð til að skýra málið til fulls. Og að lokum er þess að vænta, að hæstv. ráðh. skýri sérstaklega frá því, hver þau atriði voru í niðurstöðum rannsóknarinnar, sem hann taldi þannig vaxin, að sjálsagt væri, að dómstólarnir skæru úr um þau.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Ég skal nú ekki fara að rekja ræðu hv. fyrirspyrjanda í einstökum atriðum. Eins og hann setti málið fram, þá er þar fyrst og fremst um að ræða pólitískt mál og mál, sem heyrir undir framleiðendur og eigendur þess fisks, sem S. í. F. hefur haft til meðferðar. Þetta mál var gert að pólitísku áróðursmáli við kosningar á sínum tíma með þeim árangri, sem kominn er í ljós, að flokkur hv. þm. græddi sízt á þeim málflutningi, og það er einnig vitað, að eigendur fisksins, framleiðendurnir, hafa ekki séð ástæðu til að sinna þeim atriðum, er hann ræddi um. Þau hafa vitanlega verið til athugunar og ákvörðunar bæði í L. í. Ú. og í S. í. F. með þeim árangri, að þeir hafa ekki talið rétt að hefjast handa út af því á annan veg en stjórn S. í. F. bað um rannsókn á nokkrum atriðum málsins. Annars minnti fyrirspurnin og það, hvernig hún var sett fram, og allur málflutningur hv. þm. í því sambandi mig á það, að hann er nú þegar búinn að hljóta a. m. k. þrjá dóm, refsisdóm, fyrir fyrri ummæli sín í málinu. Ég sé, að hann hefur hinn 17. nóv. 1950 verið dæmdur í bæjarþingi Reykjavíkur í 900 kr. sekt til ríkissjóðs og umstefnd ummæli hans út af þessu máli dæmd dauð og ómerk, sama dag var hann enn fremur dæmdur í 750 kr. sekt vegna annarra ummæla í sambandi við málið og loksins enn sama dag vegna enn annarra ummæla dæmdur í 1200 kr. sekt fyrir ummæli sín um málið. Þarna gafst hv. þm. fyrir dómstólunum færi á því að standa við þær sakargiftir, sem hann hefur haft í frammi með þeim árangri, sem ég áður greindi.

Og það sýnir umhyggju hans fyrir að vita hið sanna í þessu máli, að hann ber fram fyrirspurn á Alþ. um gang málsins, rannsókn og dóm, þegar dómur hefur fyrir mörgum mánuðum verið kveðinn upp. Hann lætur nú svo sem það hvíli einhver þagnardula yfir þeim dómi. Allir þeir, sem eftir málinu vildu grenslast, gátu fengið upplýsingar um gang málsins bæði með því að spyrja dómarann og dómsmrn., enda er mér kunnugt um það, að einstakir aðilar, blaðamenn t. d., hafa spurt þessa aðila, þó að þeir af einhverjum ástæðum hafi svo eftir á þagað um þær upplýsingar sem þeir fengu.

Að öðru leyti vil ég taka það fram, að með bréfi, dags. 20. jan. 1950, óskaði stjórn S. í. F. þess, að dómsmrn. léti fara fram opinbera

rannsókn á afskiptum stjórnar og framkvæmdastjóra S. í. F. af sölu og flutningi á saltfiski til Ítalíu og Grikklands. Var ósk þessi fram borin vegna árása Geirs H. Zoëga, fyrrv. framkvæmdastjóra L. í. Ú. í London, Sigfúsar heit. Sigurhjártarsonar og dagblaðsins Þjóðviljans á forráðarnenn S. í. F. út af afgreiðslu þessara mála. Af þessu tilefni fyrirskipaði dómsmrn. réttarrannsókn í málinu með bréfi, dags. 14. febr. 1950. Rannsókn málsins er nú lokið, og niðurstöður rannsóknarinnar urðu þær, að enginn grundvöllur var til málsóknar gegn neinum af forráðamönnum S. í. F. eða öðrum þeim mönnum, er rannsóknin náði til, að einu atriði undanteknu. Var það varðandi umboðslaun, sem Geir H. Zoëga taldi að Kristján Einarsson framkvæmdastjóri S. í. F. hefði fengið af saltfiski, sem seldur var til Grikklands sumarið 1948. Þótti rétt að láta dómstóla skera úr þessu atriði. — Varðandi seinni lið fyrirspurnarinnar vil ég taka það fram, að samkv. framansögðu var höfðað mál gegn Kristjáni Einarssyni með ákæruskjali dómsmrh., dags. 25. marz 1952. Og með dómi sakadóms, uppkveðnum 30. maí 1952, var Kristján algerlega sýknaður af ákærinni. Dómi þessum áfrýjaði dómsmrh. til hæstaréttar með stefnu, dags. 11. sept. 1952, og var málið sent hæstarétti með bréfi, dags. 18. sept. 1952. Mál þetta hefur ekki enn verið dæmt í hæstarétti, en mun verða tekið þar fyrir svo fljótt sem unnt er, og þá mun hæstiréttur vitanlega segja sitt álit á því, hvort málið hafi verið rannsakað með þeim hætti, sem vera ber.

Fyrirspyrjandi (Magnús Kjartansson): Herra forseti. Ég þakka hæstv. ráðh. svörin. Þau töluðu sínu skýra máli, þótt það væri á annan hátt en hæstv. ráðh. hefur ætlað til. Hæstv. ráðh. vék ekki einu einasta orði að þeim einstöku sakargiftum, sem ég talaði um í minni fyrri ræðu. Hann vék ekki einu orði að því, hvað réttarrannsóknin hefði leitt í ljós um hvert einstakt þessara atriða. Hæstv. ráðh. sá ekki heldur ástæðu til að svara þeirri fyrirspurn minni, hvernig rannsóknin hefði verið framkvæmd, hvort t. d. hefði verið lagt hald á bækur S. í. F. á svipaðan hátt og Oliufélagsins í hliðstæðu máli. Hann svaraði því ekki heldur, hvort framkvæmd hefði verið sjálfstæð rannsókn í Ítalíu og Grikklandi og hvort yfirvöldin þar hefðu verið beðin um aðstoð. Hins vegar sá ráðh. ástæðu til þess að vera með nokkuð sérstæða tegund af skætingi, og sást á því, að komið hafði verið við mjög aumán blett á hæstv. ráðh. M. a. lagði hann á það mikla áherzlu, að ég hefði fengið dóm fyrir ummæli Þjóðviljans um saltfisksölumálin. Það er rétt. Ég hef fengið dóm fyrir þau ummæli. En þeir dómur eru mjög gott dæmi um réttarfarið í landinu undir stjórn þessa hæstv. ráðh. Ég var dæmdur fyrir uppljóstranir Þjóðviljans, áður en réttarrannsóknin hafði verið framkvæmd og áður en nokkrir dómstólar höfðu fengið nokkurt tækifæri til að fjalla um málið. Það þurfti sem sé enga vitneskju um það, hvort rétt eða rangt var sagt frá, til þess að

dæma mig í sektir og fangelsisvist til vara. Þetta er háttur hæstv. ráðh. í mörgum málum. Og forsenda þessara vinnubragða er meiðyrðalöggjöf, sem er svo ströng, að hægt er að dómfella menn fyrir svo að segja hverja ádeilugrein, sem birt er, jafnvel þótt hvert atriði hennar sé óhagganlegar staðreyndir. Og mér finnst sitja illa á þessum hæstv. ráðh. að hæl-ast um yfir því, að ég hafi verið dæmdur í meiðyrðadóma. Það hefði verið hægt að láta dæma þennan hæstv. ráðh. í tugi og hundruð skipta, ef hann hefði haft manndóm í sér til þess að bera persónulega ábyrgð á þeim niðskrifum, sem hann hefur birt í Morgunblaðinu, stundum daglega vikum og mánuðum saman. Hins vegar hefur hæstv. ráðh. ekki haft manndóm til þess að bera persónulega ábyrgð á þessum skrifum sínum, og ég held, að hann hafi ekki um neitt að hæl-ast í þessu sambandi.

Hvað málinu viðvíkur að öðru leyti, þá get ég skýrt hæstv. ráðh. frá því, að ég hafði í vor tækifæri til að athuga af eigin raun verðlag á íslenskum saltfiski í þessum löndum. Blautfiskur, sem er aðalhluti útflutningsframleiðslunnar til Ítalíu, kostaði þá í heildsölu hjá fyrirtæki því, sem þeir Hálfðán Bjarnason og Marabotti standa að, 225 lírur kg, en í smásölu kostaði hann, hjá smásöluhring þessara félaga, 370 lírur. Í íslenskri mynt verður heildsöluverðið kr. 5.88 kg, en smásöluverðið kr. 9.66 kg. Um þessar mundir fengu íslenskir framleiðendur hins vegar greiddar hér á landi kr. 2.90 fyrir kg af blautfiski. Sú framleiðsluvara, sem Íslendingar fá kr. 2.90 fyrir, kostar þannig hvorki meira né minna en kr. 9.66, þegar hún er komin til ítalskra neytenda. Hækkunin nemur kr. 6.76 á hvert kg, eða hvorki meira né minna en 233%. Auðvitað er hluti af þessum mismun flutningskostnaður, verzlunarkostnaður og önnur eðlileg útgjöld, en það er óþarfi að skýra það engu að síður, að þarna er um óhemjulegt milliliðaokur að ræða. Þegar þessar tölur liggja fyrir, er það auðskilið, að ítalskir fiskkaupmenn geta aftur og aftur boðið íslenskum framleiðendum mun hærri verð en Hálfðán Bjarnason segist geta útvegað. Og þrátt fyrir allar vífilengjur hæstv. ráðh. er það óhæfa og hneyksli, að sá maður, sem á að hafa að aðalverkefni að útvega íslenskum framleiðendum sem hæst verð og sem viðtækasta sölu, skuli vera þátttakandi í þessari fjárplógsstarfsemi og hafa þar hag af því að kaupa íslenska framleiðslu fyrir sem lægst verð. Og þótt hæstv. ráðh. kunni að hafa gengið þannig frá hnútunum, að þeir menn, sem að þessu fyrirkomulagi standa, verði ekki sakfelldir af dómstólunum um sinn, hafa Íslendingar, sjómenn og útvegsmenn, þegar kveðið upp sinn þunga dóm um þetta mál.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Mér finnst nú hv. þm. gera mér nokkuð hátt undir höfði, ef hann telur, að þær reglur, sem hér á landi gilda um meiðyrði og refsingar fyrir þær, séu settar af mér. Sannleikurinn er sá, að sú löggjöf var sett áður en ég kom

á þing — núverandi löggjöf — og var sniðin eftir því, sem tíðkast hjá öðrum vestrænum þjóðum. Hjá Íslendingum og öðrum menningarþjóðum tíðkast sem sé sá siður, að sá, er ber fram ákæru gegn öðrum, verður að sanna sakaratriði. Við vitum það, að hv. þingmaður vill hafa annan hátt á. Hann vill fá að vera ákær-andinn og með ákærinni einni geta dæmt menn jafnvel til dauða, að minnsta kosti til pyntingar og þrælkunar. Það er þessi munur á réttarhugmyndum, sem svo glögglega kemur fram. Hv. þm. telur, að það sé sérstaklega illa með sig farið og hafi verið fyrir sérstök áhrif mín á réttarvörzluna í landinu, að því er skilja varð, að hann hefði verið dæmdur fyrir það að bera fram sakargiftir, sem hann hefur ekki reynzt maður til að færa nein rök að, þegar honum gafst færi á því að standa við þær fyrir dómstólunum. Sem betur fer, þá eigum við, alveg án minnar tilhlutunar, við þá réttarskipun að búa, að slefberinn, óþokkinn, sem finnur upp á því að hafa eftir eða skrökva upp sakargiftum á náunga sinn, verður dæmdur. Það er á honum, sem sönnunarskyldan hvílir um það, að það sé ástæða fyrir hans söguburði. Og það er vegna þess, að í þessum málum, eins og svo ótalmörgum öðrum málum, hefur reynzt, að söguburður hv. þm. og hans virðulega blaðs er söguburður slefberans, óþokkans, sem hann fékk á einum og sama degi þá refsídóma, sem ég áðan gat um.

Ég verð nú að segja, að það er nánast brotlegt, þegar þessi hv. þm. fer hér að sakast við mig um það, að ef ég þyrði að láta nafns míns getið, þá mundu einhverjir menn hafa getað fengið mig dæmdan tugum eða hundruðum sinnum fyrir einhverjar greinar í Morgunblaðinu. Ég veit ekki, hvað hv. þm. á við í einstökum atriðum, því að ef hv. þm. hefði talið, að þarna væri um slíkt að ræða, að refsingu ætti skilið, og hann vildi koma refsingu fram, þá var honum nær að höfða mál á hendur þeim mönnum, sem ábyrgð bera á því, sem í Morgunblaðinu stendur. Það er í löfa lagið eftir landsins lögum fyrir hann að koma fram refsingu á hendur þeim mönnum, sem á þessu eru ábyrgir. En það gleður mig vissulega, ef hv. þm. eignar mér að einhverju leyti þá góðu baráttu, sem Morgunblaðið hefur gegn hans óþjóðhollu stefnu. Því miður á ég þar ekki eins mikinn hlut að og hv. þm. virðist halda, en það hvetur mig mjög til frekari átaka í því, þegar ég finn, hversu illa er komið við hv. þm. í þeim meinlausu greinum, sem í því góða blaði hafa birst um hann og hans flokk. En nokkuð langt er gengið, að hv. þm. skuli gera svo lítið úr sér að fara að finna að þessu hér í þinginu og segja, að hann hefði getað fengið mig dæmdan fyrir einhverjar greinar í Morgunblaðinu, bara ef ég hefði sett nafn mitt við þær, — maðurinn, sem ber ábyrgð á blaði, sem er alveg ýkjulaust hægt að segja um, að það sé undantekning sá dagur, síðan ég gerðist ráðherra fyrir nærri sex árum, að ég hefði ekki getað fengið ábyrgðarmenn blaðsins — þá, sem ábyrgir eru að lögum fyrir skrifum í það — dæmda í stórsektir

og ekki aðeins eina sekt á dag, heldur sjálfsagt oft tíu sektir á dag. Ég segi fyrir mitt leyti, að mér hefur aldrei komið þetta til hugar. Ég met ekki þessa menn svo mikils, að ég vilji vera að ónáða dómstólana við það að vera að elta þeirra óþverra þar uppi. Ég læt mér nægja þá fyrirritningu, sem þessir menn baka sér hjá öllum góðum mönnum fyrir þeirra sorpskrif, óþverra, sem að visu má segja að setji blett á okkar land og okkar þjóð, en það er líka þjóðin, sem svarar fyrir það við almennar alþingiskosningar. En það má hins vegar vel vera, að það væri víst þrífaverk bæði gagnvart þessum þingmanni og öðrum sorþblöðum, sem nokkuð eru farin að tíðkast hér — því miður um of — ef menn almennt tækju sig saman um að láta þessa menn svara til saka, vegna þess að hv. þm. starfar í því skjóli, að lögin eru ekki lätin ná til hans. Það vita allir þm., og alþjóð veit það, að sólin gengur ekki til vinar einn einasta dag, þegar þetta blað kemur út, svo að ekki sé þar sérstaklega um mig og ýmsa aðra góða menn sá óhróður, að mikil refsing lægi við, ef menn nemtu að eltast við hann. En eins og ég segi: Ég læt þjóðina sjálfa um það að dæma það við almennar alþingiskosningar. Þetta er einn þátturinn í hinni pólitísku baráttu — að visu einn af þeim ógefðeldari, ekki vegna þess, að mér standi ekki sjálfum á sama um þetta, heldur vegna þess, að það sýnir veikleika hjá þjóðinni, að nokkur einstaklingur hennar skuli vilja grípa til slíkra ráða og tíðkuð eru í þessari blaðamennsku.

Varðandi þau atriði, sem hv. þm. gerði hér að umræðuefni og sagði, að ég hefði ekki upplýst, þá svaraði ég fyrirspurninni eins og hún var lögð fram og eins og efni stóðu til. Það er nú auðséð, að hv. þm. vildi eftir á, að fyrirspurnin hefði verið með allt öðrum hætti. Hann hefði nú eftir á viljað spyrja um pólitísk atriði í þessu sambandi, en ekki þau, sem heyra undir réttarrannsóknina, og það er alveg ljóst, af hverju það kemur, af hverju hv. þm. reynir nú að koma sér inn á aðra braut. Það er vegna þess, að hann hélt, að rannsókn hefði ekki verið lokið og mál hefði ekki verið fyrirskipað, þannig að þetta kæmi ekki undir úrskurð dómstólanna, og þá ætlaði hann að reyna að setja mig í vanda og dómsmálastjórnina fyrir það, að við hefðum þarna sýnt einhverja hlífð. Þegar hann svo uppgötvar, að eigin sögn, fyrir fáum dögum, að málsókn var fyrirskipuð fyrir mörgum mánuðum, dómur genginn fyrir mörgum mánuðum og málið komið til hæstaréttar, þá reynir hv. þm. að færa málið yfir á allt annan grundvöll, þá fer hann almennt að tala um saltfisksverzlun Íslendinga og gera hana tortryggilega. Þetta er atriði, sem hefur nú um áratugi verið einn af áróðursþáttum þessara manna í íslenskum stjórnmálum. Í því gerist í sjálfu sér ekki neitt nýtt, blekkingarnar eru þær sömu, — blekkingar þær, sem útvegsmenn sjálfir hafa fordæmt. Ef útvegsmenn sjálfir, sem mest eiga í húfi, tryðu nokkru af því, sem fram kemur hjá hv. þm. og hans félögum í þessari rögstarfsemi, þá Alþt. 1952. D. (72. löggjafarþing).

mundu þeir hafa tekið stjórnina af núverandi forustumönnum S. í. F. eða lagt þann félagskap niður. Það hafa þeir ekki gert, vegna þess að þeir hafa metið þessar ásakanir sem ómerk ómagaorð.

En nú vil ég beina einni áskorun til hv. þm.: Ef hann veit, að íslenskur saltfiskur er svona dýrt seldur úti í löndum, hví í ósköpunum útvegar hann þá ekki sjálfur tilboð frá öðrum, t. d. vinum sínum fyrir austan járnþjaldið, í að kaupa þennan fisk? Hví í ósköpunum reynir þessi dindill aftan í rússneska ríkinu ekki að minnsta kosti að hafa þau áhrif á sjálfan búkinn, að hann fái til þess að svara öllum þeim tilboðum, sem íslenska ríkisstj. hefur gert Rússum um að selja þeim afurðir á síðustu árum? Allt frá því að Rússar áttu skipti við okkur um tveggja ára bil, 1946 og 1947, þá hafa Íslendingar hvað eftir annað leitað til rússneskra yfirvalda og farið þess á leit við þau, að upp verði tekin mjög viðtæk verzlunarviðskipti. Yfirleitt höfum við aldrei fengið svör, hvað þá heldur meira, við þeim málaleitunum, sem við höfum borið fram í þessum efnum, og það er eftirtektarvert, að þegar nýr rússneskur sendifulltrúi kom til Íslands á s. l. vori og heilsaði upp á mig, þá bar tal okkar með eðlilegum hætti að því, að þessi viðskipti hefðu ekki tekizt á undanförunum árum. Rússneski sendifulltrúinn virtist telja, að þar hefði staðið á íslenskum yfirvöldum. Þetta varð til þess, að ég þá þegar í stað sendi honum bréf, þar sem ég rakti ýtarlega það, sem fram hafði farið, með tilvitnunum í dagsetningar um tiltekin samtöl og tiltekin bréf, og óskaði þess, að hann í framhaldi af þeim góðu orðum, sem hann hafði haft við mig, og frómum áhuga hans fyrir viðskiptunum hlutaðist nú til um, að úr þeim gæti orðið. Þetta bréf var sent snemma í vor eða seinni part vetrar. Það er ekki komið svar til ríkisstj. enn í dag, ekki einu sinni viðurkenning fyrir því, að rússneska sendiráðið hafi mótttekið bréfið. Það varð til þess, að við hinn 7. okt. — minnir mig — ítrekuðum málaleitun okkar til rússneska sendiráðsins hér um þetta og óskuðum eftir þeirra undirtektum um þessi málefni. Það eru nú að visu ekki liðnar nema nokkrar vikur síðan, en þær hafa líka liðið án þess, að við fengjum nokkurt svar.

Ög það er ekki þannig, að einstakt sé um málaleitanir íslensku stjórnarinnar. Hv. þm. Siglf. lét einu sinni orð falla að því hér í hv. þingi, að ekki væri von til þess, að rússneska stj. vildi kaupa saltfisk, saltsild eða freðfisk af Íslendingum, meðan jafnvondur maður og Bjarni Ben. væri utanrrh. Það hefur líka tekizt þannig til, að þetta hefur verið reynt eftir fleiri leiðum. Það var haldin mikil viðskiptaráðstefna í Rússlandi á s. l. vori, og þangað fóru einhverjir íslenskir viðskipta- og kaupmenn. Einhver þeirra lagði trúnað á öll þau fögru orð, sem þar voru sögð, að Rússar vildu hafa viðskipti við lýðræðisþjóðirnar, og í framhaldi af því mun hafa verið leitað eftir ákveðnum viðskiptum. Samkvæmt því, sem mér er tjáð, hefur ekkert svar fengizt við þeirri málaleitun,

sem send var og byggð var á þeim ummælum, sem þessi maður hafði heyrt á þessari viðskipta-ráðstefnu austur í Moskva.

Hér var í sumar haldið mikið þing samvinnumanna, eins og menn muna, og þar voru Rússar mættir í mikilli n., og form. þeirrar n. mælti fögnum orðum um það á þessum fundi, að Rússar vildu hafa viðskipti við lýðræðisþjóðirnar, það stæði alls ekki á Rússum, heldur á lýðræðisþjóðunum um það. Þetta varð til þess, að S. í. S. aflaði sér heimildar til þess að gera tilboð til Rússa um sölu á ákveðnum vörum, og eftir því sem mér er tjáð, þá hefur enn ekki borið svar við þessum tilboðum, þótt margir mánuðir séu liðnir. Þannig fer ætíð, þegar þetta er skoðað ofan í kjölinn.

Eftir að skjöl eru fram lögð og ótvíræðar sannanir settar fram, þannig að allir heilskyggnir menn sjá, hver sannleikurinn er, þá kemur hv. þm. engu að síður til þess að segja: Það stendur eingöngu á íslensku stjórninni, það stendur á því, að hún hindrar viðskiptin, það er hún, sem vill halda verndarhendi yfir einokunar-aðstöðu S. í. F. og þeirra herra, sem þar eru að féfletta almenning. — Þetta verður sú saga, sem hv. þm. kemur til með að segja í sínu blaði á ókomnum mánuðum. Það mætti segja, að það væri nokkur freisting, þegar sá þvætt-ingur fer að birtast með meynrðum, illyrðum og ljótum getsökum, að taka hv. þm. hvern einasta dag og fá hann dæmdan í nokkur hundruð króna eða þúsund króna sekt, — kannske eina á hverjum klukkutíma, ef menn vildu svo við hafa. Eg geri nú samt ekki ráð fyrir því, að ég nenni að eltast við það. Eg tel, að ómerk séu ómagaorðin.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Ekki er það ætlun mín að blanda mér í viðskipti þeirra hv. 1. landsk. þm. og hæstv. ráðh., en þær umr., sem orðið hafa hér um þetta sérstaka mál og meðferð þess, gefa mér tilefni til þess að bera fram örfáar aths. um framkvæmd réttarvörzlunnar í landinu.

Það hefur komið fyrir að undanfögnu nokkrum sinnum, að sérstakir rannsóknardómarar hafa verið skipaðir til að fara með einstök mál í stað þess að fela hinum föstu embættismönnum i dómarastöðum meðferð málanna, eins og venjulegast er. Þannig var hér, að af einhverjum ástæðum fól hæstv. ráðh. ekki reglulegum dómara í Reykjavík að rannsaka þetta mál, heldur skipaði hann til þess sérstakan setudómara, embættislausan lögfræðing. Eg hef fengið nokkra vitneskju um tök setudómarans á viðfangsefninu, og mér virðist helst líta út fyrir, að hann hafi stöðugt verið með vettlinga á höndunum við verkið. Ef til vill hefur hæstv. ráðh. einnig komið að þeirri niðurstöðu, að það væri rétt að láta hæstarétt athuga nánar um meðferð málsins og úrslit þess hjá setudómaranum, því að hann hefur, eins og upplýst er, áfrýjað því til hæstaréttar. Eg hygg, að ástæða væri til að láta fara fram ýtarlegri rannsókn á einstökum atriðum þessa máls, áður en á það væri lagður dómur endanlega. Hæstv. ráðh. hefur líka að undanfögnu

haft annan sérstakan dómara með umboðsskrá við rannsókn á öðrum stað. Eg átti hlut að því, að það var nokkuð rætt hér á þingi í fyrra um framkomu þess dómara og aðstoðarmanna hans, og skal það ekki endurtekið hér, en þar hefur verið beitt svo árásar- og ofsóknarkenndum aðferðum, að ég tel fráleitt, að nokkur embættismaður i fastri dómarastöðu hefði talið sér sæma að viðhafa þannig vinnubrögð, og hver sá, sem hefur kynnt sér að nokkru starfsaðferðir þessara tveggja setudómara og gert samanburð á þeim, hlýtur að sjá það mjög greinilega, að því fer fjarri, að menn séu jafnir fyrir lögnum i okkar þjóðfélagi. Hér þarf að verða breyting á. Sömu grundvallarreglum þarf að fylgja við rannsóknir mála, hver sem i hlut á. Að sjálfsögðu þarf að ganga að því með samvirkusemi og alvöru að finna það rétta i málum. Hvort tveggja er aðfinnsluvert, ef rannsóknardómarar ganga linlega að því að upplýsa mál, og ekki síður hitt, ef gerðar eru ofsóknarherferðir á menn og ef að nauðsynjalausu er beitt aðferðum, sem valda rannsóknarpöla tjóni, fjárhagslega eða á annan hátt.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Eg er alveg sammála því, sem hv. þm. V-Húnv. sagði um það, hvernig dómarar ættu að hegða sér. Eg get tekið undir hvert einasta orð af því, og ég tek undir það, að það á ekki að þola, að menn séu ójafnir fyrir lögnum. Ef það sannast, að það sé gert af hálfu dómsmálastjórnarinnar, ef dómsmrh., hver sem hann er, beitir valdi sínu þannig, verður að draga hann til ábyrgðar fyrir það. Eg álit hins vegar, að ásakanir hv. þm. á mig i því sambandi séu með öllu rakalausar.

Við ræddum i fyrra annan þátt þessara mála, sem hv. þm. talaði um, og skal ég ekki fara að rekja það nú i sambandi við allt annað mál, þó að ekki muni standa á mér til umr. um það, hvorki hér né annars staðar. En til merkis um það, að hv. þm., — svo glöggur sem hann annars er, þar sem hlutleysi hans kemst að og þar sem gistivínátta ræður ekki meira en óhlutdrægni, — til merkis um það, að honum skýzt i þessu, er, að hann talar um það sem einhverja nýjung, að settir væru sérstakir setudómarar til þess að fara með tiltekin mál, og að líklegt væri, að sérstakar deilur spryttu út af störfum slíkra manna, þá vill ég aðeins minna á það, að i morgun voru mjög fallegar greinar um einn mætan samborgara okkar, sem einu sinni var kallaður „rannsóknardómarinn mikli“ og kenndur við Hnífsdalsmálin, Halldór Júlíusson. Sú var tíðin, þegar flokkur hv. þm. var hér mestu ráðandi, að þá var ekki skirrzt við, hvorki i þeim málum né öðrum, að setja sérstaka rannsóknardómarara, ef ástæða þótti til, og þótti þá ekki síður vafi leika á, hvort rétt væri að farið, heldur en nú.

Um það, að mál séu endilega betur komin hjá hinum föstu dómurum, þá er ég því sammála almennt, að það er óheppilegt að taka mál af hinum föstu dómurum og fá öðrum i hendur, ef ekki er ríkt tilefni til eða þeir svo störfum hlaðnir, að þeir geti ekki annað þeim

viðbótarstörfum, sem á þá hlaðast. En til merkis um, að ekki muni þetta vera einhlítt, má drepa á það, að í því máli, sem hv. þm. gerði hér að umræðuefni, máli Helga Benediktssonar, þá hygg ég, að svo reiður sem Helgi Benediktsson er nú við Gunnar Pálsson, dómaraann í því máli, og svo miklar sakargiftir sem hann hefur borið honum á hendur, þá séu ekki minni sakargiftirnar, sem hann hefur borið á hendur þeim héraðsdómara, sem um sinn var í Vestmannaeyjum, meðan meðferð mála Helga Benediktssonar stóð, þess héraðsdómara, sem mundi hafa fengið rannsóknina að verulegu leyti, ef hún hefði verið látin liggja undir héraðsdómara. Það er einmitt einn þáttur í þessum málsóknum gegn Helga Benediktssyni nú, æru-meidningarnar, sem hann viðhafði um fyrrv. bæjarfógeta í Vestmannaeyjum, Gunnar Þorsteinsson, fyrir hans embættisstörf. Það er nú einu sinni þannig, að sumir menn virðast ekki geta unað neinu yfirvaldi eða neinum dómara án þess á örskömmum tíma að lenda í slíkum stórdeilum við þá, að fullkomin vandræði hljóti af.

Að öðru leyti vil ég segja um meðferð þessara mála, bæði S. í. F.-málið og mál Helga Benediktssonar, að ég geri ráð fyrir, að þau komi fyrir hestarétt á sínum tíma. Ég er þegar búinn að gera ráðstafanir til þess, að S. í. F.-málið kemur fyrir hestarétt; og slíkur ófriður sem er kringum mál Helga Benediktssonar þykir mér ákaflega ósennilegt annað en að hans mál komi einnig til hestarétts. Þá kemur það til þess að verða borið undir úrskurð okkar æðsta dómstóls, hvort hér hafi verið rétt að farið af ákæruvaldinu, sem ég ber ábyrgð á í þessu tilfelli, eða dómurinum, sem ég ber ábyrgð á að því leyti, að ég hef sett þá til starfans, þó að ég hins vegar ráði vitanlega ekki um einstök dómstörf þeirra. Þeim ræð ég ekki og á ekki að ráða og skipti mér vitanlega ekki af, vegna þess að slíkt væri alger misbeiting mín embættisvalds. Störf þeirra koma til þess að liggja undir mati dómstólanna, í þessu tilfelli hestarétts, og fæst þá af hæfustu mönnum skorið úr um það, hvor hafi réttara fyrir sér í þessum efnunum.

Ég vil beina því til hv. þm. V-Húnv., sem hefur góðan aðgang að Geir H. Zoëga, mági sínum, sem má að vissu leyti telja upphafsmann þessara S. í. F.-mála, að ef hann hefur einhverjar þær upplýsingar í málinu, sem hann telur ekki að hafi verið rannsakaðar til hlítar, þá annaðhvort komi hann þeim á framfæri við dómsmrn. eða — ef hann treystir því ekki — þá við málflutningsmenn hestarétts á sínum tíma, til þess að úr því fáið skorið af hinum æðsta dómstóli, hvort rétt hafi verið farið að eða ekki. Ég mæli hvorki mig né aðra undan því, að þetta komi fram, heldur skora ég beint á hv. þm. að láta ekkert liggja í þagnargildi, sem hann telur að horft geti til upplýsingar málinu.

Um það, að Gunnar Pálsson hafi beitt Helga Benediktsson harðræði í málsókninni gegn honum, ræddum við í fyrra, svo að ég skal ekki rekja það frekar, en ef Helgi Benediktsson

telur, að rangt sé að farið í málinu, þá hefur hann það á valdi sínu að skjóta því til hestarétts.

Hann getur borið það undir hestarétt sérstaklega, hvort Gunnar Pálsson sé hæfur dómari í málinu. Ég þori að ábyrgjast, að Gunnar Pálsson, sem er einn hæfasti lögfræðingur landsins, hafði fullkomna hæfileika til þess að fara með málið, áður en málsóknin hófst. Hvort einhverjir slíkir úfar hafa risið með honum og Helga Benediktssyni í rannsókn málsins, að nú sé eðlilegra, að annar maður dæmi málið, fram hjá því hef ég viljað leiða minn hest, ef svo má segja, vegna þess að ég tel, að það sé réttara og það eina sjálfsagða, að hæstiréttur dæmi um það, því að hver væri réttarvarðslan komin, ef dómsmrh. ætlaði að fara að svipta þá dómara, sem búið er á annað borð að fela mál, meðferð málsins í miðjum klíðum? Þá fyrst mætti tala um misnotkun dómssvaldsins, og þá væri einhver ástæða fyrir þeim gifuryrðum, sem hv. þm. viðhafði í sinni ræðu, en það er ekki eins og á þessum málum hefur verið haldið.

Hitt verður að segja, að það sýnir furðanlegan barnskap hjá þessum tveimur hv. þm., sem hér hafa talað, þegar þeir spyrja um það, hvort rannsókn í S. í. F.-málinu hafi á allan hátt verið hagað eins og rannsókn í máli Helga Benediktssonar eða í máli Oliufélagsins. Vitanlega fer það alveg eftir sakaratriðum hverju sinni, hvað rannsaka þarf og hvernig rannsókninni er háttað. Það er því alveg fráleitt að segja: Í þessu tilfelli var þetta gert til upplýsingar málinu, bækur teknar og haldið fyrir sakaraðila, í öðru tilfelli var það ekki gert. — Það er því aðeins hægt að segja, að í þessu sé ósamræmi, ef málin að öðru leyti eru eins og ef sakargiftirnar eru hinar sömu. En í þeim málum, sem um ræðir, öllum þremur, máli Helga Benediktssonar, Oliufélagsmálinu og S. í. F.-málinu, eru sakargiftirnar mjög ólíkar og þess vegna eðlilegt, að með sitt hverjum hætti sé farið í hverju tilfelli, en um þau öll er það sama að segja í þessu atriði, að dómsmrh. eða dómsmrn. hefur engin afskipti haft af því, hvernig dómarnir hagaði rannsókn sinni, frekar en tíðkanlegt er í hverju tilfelli, sem fyrir dómstólana kemur. Það eru dómarnir, sem ráða því, og síðan liggur það undir mati hinna æfðustu og hæfustu manna, og ég tel, að það sé því aðeins tímabært að gera árásir á einstaka dómara og svívirða þá fyrir sína frammistöðu, eftir að sú skoðun hefur farið fram á málinu, sem fyrir hestarétti fer fram að lokum.

Skúli Guðmundsson: Hæstv. ráðh. heldur því fram, að ég geti ekki fært nein rök fyrir því, að ólíkum aðferðum sé beitt við rannsókn mála og menn séu ekki jafnir fyrir l. Ég held þó, að það geti hver séð, sem kynnir sér nokkuð gang þeirra mála, sem ég nefndi hér áðan, að mjög ólíkum aðferðum er beitt, og að það sé því alls ekki ástæðulaust að finna að þessu.

Upphaf þessa máls, sem hér er til umr., var það, eins og hæstv. ráðh. nefndi, að fyrrv. um-

boðsmaður Landssambands íslenzkra útvegsmanna í Lundúnum, Geir Zoëga, hafði í starfi sínu þar komizt að því, að það voru mjög óviðeigandi viðskiptaaðferðir í sambandi við fiskisölu til Ítalíu. Hann gerði yfirboðurum sínum hér heima, L. í. Ú., viðvart um þetta, og sum þessi málsatriði voru líka þannig, að það hefði verið með öllu óverjandi af honum að láta það liggja í þagnargildi, sem hann fékk um þetta að vita, og hann lagði fram sönnunargögn um viss atriði í þessu sambandi, og stjórn Sölusambands ísl. fiskframleiðenda sá sér ekki annað fært en óska eftir rannsókn á málinu. En það er vitanlega ekki sama, hvornig farið er með þau gögn, sem lögð eru fyrir rannsóknardómara til athugunar. Ég nefndi hér til samanburðar aðferðir við rannsókn í öðru máli, sem sérstakur setudómari fer einnig með, í máli Helga Benediktssonar í Vestmannaeyjum. Þar er það kunnugt, að rannsóknardómari og menn hans létu greiðar söpa í skrifstofu Helga, tóku þaðan skjöl og bækur án þess að skrásetja nokkuð það, sem tekið var, og síðan var þessum gögnum haldið margfalt lengur en nokkur þörf var á til þess að rannsaka þau, og með þessu var rannsóknarþola valdið tjóni að ástæðulausu, og jafnvel er talið, að glatað hafi verið nokkru af þessum gögnum. Ég held, að það hefði ekki síður verið ástæða til að rannsaka skjöl og bækur málsaðila í S. í. F.-málinu, — þó að ég mæli ekki bót slíkom aðferðum eða telji, að þar hefði átt að viðhafa slíkar aðferðir eins og hjá Helga Benediktssyni, ég tel þær óhæfar og ósæmlegar og þeim eigi hvergi að beita, — en ég tel, að það hefði verið þörf á að rannsaka þar ýmis gögn, þ. á m. simskeytaviðskipti umboðsmanns S. í. F. á Ítalíu og framkvæmdastjóra þess hér, en það hefur víst ekki verið gengið að þeirri athugun með neitt svipuðum hætti og annars staðar hefur verið beitt.

Það er ekki rétt hjá hæstv. ráðherra, að ég teldi það nýjung, að settir væru sérstakir setudómarar. Mér er það vel ljóst, að það hefur oft verið gert, enda sagði ég, að það hefði nokkrum sinnum verið gert að undanförunu, en hitt vil ég leggja áherzlu á, að það eiga að vera í þjóðfélaginu vissar grundvallarreglur við rannsóknir mála, sem á að fylgja. Það er rétt hjá hæstv. ráðherra, að það er ekki hans verk, hann á ekki að hafa persónuleg afskipti af framkvæmdum dómara, meðan þeir fara með einstök mál, en hitt á hann að gera, að hafa eftirlit með því, að ekki sé beitt í einu tilfelli áráðsáðferðum að óþörfu til að upplýsa málin, en á sama tíma sé á öðrum stöðum gengið mjög slæga að því að upplýsa mál.

Lúðvík Jósefsson: Herra forseti. Hæstv. dómsmrh. hefur valið þann hátt á hér í þessum fyrirspurnatíma að tala langt mál, margfalt lengra en aðrir þm. eiga hér kost á í svona tíma eins og þessum; hann hefur rætt hér mörg mál og æði fjarskyld þeim, sem hér eru á dagskrá. Ég mun því ekki á þeim 5 mín., sem ég hef hér til umræða, á móti klukk-

tímaræðu, sem hann hefur haldið hér, fara að ræða við hann um öll þau mál, sem hann hefur gert hér að umtalsefni. En ég vildi að gefnu tilefni aðeins drepa á eitt af því, sem kom fram í ræðu hans. Hann fór hér að tala um afurðasölumálin almennt. Ég vildi segja það, að vonandi gefst tími til að ræða hér á Alp. þessi mál undir öðrum kringumstæðum en hér liggja fyrir í þessum fyrirspurnatíma, þannig að nokkuð hliðstæður ræðutími sé á báðar hendur, og þá ætti að vera hægt að ræða þau mál þannig, að eitt-hvað ætti að geta komið út úr þeim, en það verður vitanlega ekki gert í þessum tíma.

Í sambandi við það, sem hæstv. ráðherra sagði um afurðasölumálin, þá sagði hann við fyrirspyrjanda þess máls, sem hér er nú til umr., á þessa leið: Því útvegur ekki hv. þm. sérstök tilboð frá Rússum og öðrum Austur-Evrópulöndum um kaup þeirra á afurðum Íslendinga? — Hæstv. ráðh. spyr svona, þó að hann viti, að það séu gildandi lög í landi, að einstakir hv. þm. eða einstök félög í landinu hafa alls ekki lagalega heimild til þess að bjóða út afurðir Íslendinga. Það eru aðeins örfáar stofnanir í landinu, sem undir verndarvæng hæstv. ráðh. hafa einar rétt á því að bjóða út íslenzkar afurðir. Og þó að ég og aðrir, sem að framleiðslu höfum staðið, höfum farið fram á að fá að selja afurðir okkar í einstaka tilfellum, þá höfum við ekki fengið leyfi til þess. Og þegar hæstv. ráðh. tortryggir mjög alla möguleika á því að selja íslenzkar afurðir til Rússa eða annarra þjóða í Austur-Evrópu og segir langar sögur um skrif sín og viðtöl við menn þaðan, sem eigi helzt að sanna, að þar séu engir möguleikar á sölu íslenzkra afurða, þá vildi ég, fyrst reynslan er svona af ráðstöfunum hæstv. ráðh. í þessu efni, mega spyrja: Hvers vegna ekki að reyna þá að leyfa öðrum að gera tilraun? Hvers vegna mætti þá t. d. ekki leyfa einhverjum íslenzkum framleiðslufyrirtækjum, hvers vegna þá t. d. ekki að leyfa mér að selja dálítið af íslenzkum afurðum til Sovétríkjanna eða annarra ríkja í Austur-Evrópu? Hvað ætti að vera hættulegt við það, ef sett væri ákveðið lágmarksverð á vöruna, sem ég mætti selja fyrir? Hvers vegna ekki að reyna þetta? — En ég hef ekki nema örfáar mínútur til umræða, og það er vitanlega ekki hægt að tala hér um afurðasölumálin í þessum tíma, en það mun væntanlega gefast tækifæri til þess bráðlega að ræða hér afurðasölumálin og sýna þá nokkuð fram á það, hvað fær staðizt af þessu, sem hæstv. ráðh. drap á þau í sambandi við þetta fyrirspurnarmál, sem hér liggur fyrir.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Hv. síðasti ræðumaður lét eins og það hefði verið ég, sem byrjaði hér umr. um afurðasölumálið. Það vita allir, sem til heyrðu, að það var hv. fyrirspyrjandi, sem byrjaði umr. um afurðasölumálið. Bæði fyrri og síðari ræða hans voru nær eingöngu um afurðasölumálið, en ekki nema að örlitlu leyti fyrirspurn um þá réttarrannsókn, sem hér átti að vera til umr.,

en hv. fyrirspyrjandi hvarf frá að tala um af ástæðu, sem ég áður gat um. Það er því alls ekki ég, sem byrjaði þessar umr., heldur flokksbróðir hv. þm.

Um það, að einstakir framleiðendur ættu að fá leyfi til þess að bjóða vöru í Rússlandi og löndunum fyrir austan járnþjald, eins og kallað er, þá veit ég ekki til þess, hafi verið um raunverulegt tilboð eða möguleika að ræða, að þá hafi nokkurn tíma verið settur fótur fyrir það af íslenskum stjórnvöldum. Skýrslurnar sýna þvert á móti, að viðskiptin við þessi lönd, þau þeirra, sem hafa viljað skipta við okkur, hafa stórlega vaxið á undanförunum árum. Og íslenska stjórnin hefur gert allt, sem í hennar valdi hefur verið, til þess að auka þessi viðskipti. Þetta sér hver maður, sem at-
hugar verzlunarskýrslur, og þetta veit hver maður, sem vill sannleikanum fylgja og hafa hann að leiðarstjórn, en ekki pólitískan áróður.

Varðandi Rússlandsviðskiptin vil ég aðeins taka það fram, að þar var einmitt í sumar af framleiðendum sjálfum og þeirra fulltrúum leitað eftir viðskiptum. Eftir að þessi viðskiptaráðstefna var austur í Moskva, þá símaði sildarútvegsnefnd strax til hlutaðeigandi einkasölu í Moskva. Ég mun áður hafa sagt, vegna þess að ég hafði ekki skjölin við höndina, að nefndin mundi ekki hafa fengið svar. Það er rangt. Hún fékk svör, en þau voru á þá leið, að ekki væri áhugi á sildarkaupum héðan.

4. Rannsókn sjóslýsa.

Á 6. fundi í Sp., 22. okt., var útbýtt:

Fsp. til ríkisstj. um rannsókn sjóslýsa [91. mál, 2] (A. 113).

Á 7. fundi Sp., 23. okt., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 27 shlj. atkv.

Á 8. fundi í Sp., 29. okt., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Steingrímur Aðalsteinsson): Herra forseti. Hinn 12. des. s. l. var samþ. hér á hv. Alp. þál., svo hljóðandi, með leyfi hæstv. forseta:

„Alp. ályktar að skora á ríkisstj. að láta fram fara ýtarlega rannsókn á slysum þeim, sem orðið hafa á íslenskum togurum og öðrum veiðiskipum frá ársbyrjun 1948, og hverjar höfuðorsakir megi telja til slysanna. — Á grundvelli þessarar rannsóknar og með hliðsjón af löggjöf annarra þjóða um öryggisráðstafanir á skipum skal ríkisstj. undirbúa og fá lögfest svo fljótt sem verða má ákvæði, sem tryggji svo sem auðið er öryggi skipverja gegn slysum.“

Eins og ég nefndi í upphafi, þá var það fyrir

miðjan des. s. l., sem Alp. gerði þessa ályktun. Ég varð þess ekki visari, að neitt væri gert í málinu, fyrr en allmörgum mánuðum seinna, en þá mátti lesa í blöðum hér fregnir um það, að skipuð hefði verið nefnd til þess að framkvæma þá rannsókn, sem hér um ræðir. Mér er ekki kunnugt um gang málsins síðan. Þó hef ég fregnað það, að n. mun hafa lokið störfum fyrir nokkru og skilað álitinu sínu til ríkisstj. En þó að nú sé liðinn næstum mánuður af þessu þingi, þá hafa enn ekki komið frá hæstv. ríkisstj. neinar till. til úrbóta í þessu efni, þrátt fyrir það þó að þess megi vænta samkv. niðurlagi till., þar sem gert er ráð fyrir, að sett verði ný löggjöf á grundvelli þeirrar rannsóknar, sem framkvæma átti, og með hliðsjón af löggjöf annarra þjóða um þetta efni.

Ég hef þess vegna talið ástæðu til þess að bera hér fram þá fsp., sem ég hef flutt hér á þskj. 113, þar sem í fyrsta lagi er spurt um það, hvort rannsóknin hafi verið framkvæmd, sem ég tel að muni hafa verið gert samkv. því, sem ég sagði áðan; í öðru lagi, hver hafi orðið niðurstaða þessarar rannsóknar, um tíðni slysanna t. d., og þá sérstaklega um það, hvað telja mætti höfuðorsakir þeirra; og síðan í þriðja lagi, hvaða ráðstafanir hæstv. ríkisstj. hyggt gera á grundvelli þessara rannsókna, því að ég tel það skipta miklu máli, að ekki sé látið sitja aðeins við þau störf, sem þessi n. kann að hafa framkvæmt og mér er nú ekki kunnugt um niðurstöður af, heldur tel ég það mjög nauðsynlegt, að á grundvelli þessara rannsókna verði látið fylgja það, sem till. fer fram á, ný löggjöf, þar sem tryggt væri svo sem frekast mætti verða, að slysin yrðu ekki jafntíð og raun hefur verið á undanfarið.

Ég ætla ekki að ræða slysamálin út af fyrir sig neitt frekar, enda er ekki tími til þess í þessu sambandi, en vonast aðeins til þess, að hæstv. ríkisstj. gefi greið svör við þeim spurningum, sem hér eru settar fram.

Atvnrh. (Ólafur Thors): Herra forseti. Þessi fyrirspurn hv. þm. er í þrennu lagi, eins og hann gat um. Í fyrsta lagi er spurt um: Hefur ríkisstj. látið framkvæma þá rannsókn á sjóslýsum, sem henni var falin með þál. frá 12. des. 1951? Við þessari fyrirspurn er því að svara, að í tilefni af þál. um rannsókn á slysum á íslenskum togurum og öðrum veiðiskipum, sem samþ. var á Alp. 12. des. 1951, var skipaskoðunarstjóri beðinn um að semja skýrslu úr sjóferðaprófum um þau slys, sem orðið hafa á íslenskum togurum og öðrum veiðiskipum frá ársbyrjun 1948, og hverjar höfuðorsakir megi telja til slysanna. Þetta var gert í samráði við dómsmrn. Jafnframt óskaði samgmrn. eftir, að Farmanna- og fiskimannasamband Íslands, Sjómannafélag Reykjavíkur og Slysavarnafélag Íslands tilnefndu hvert sinn mann til að fylgjast með skýrslugerðinni, athuga sjóprófin og gera síðan athugasemdir eftir óskum. Skipaskoðunarstjóri sendi sitt álit og skýrslur með bréfum, dags. 23. sept. og 2. okt. s. l. Þremmingarnir, sem ég áður greindi og

tilnefndir voru af þeim aðilum, sem ég gat um, hafa einnig sent sínar till. í bréfi, dags. 15. sept., ásamt fylgiskjöllum. Öll þessi skjöl voru send dómsmrn. til athugunar með bréfi, dags. 7. okt. Samgmrn. barst umsögn dómsmrn. skömmu seinna eða með bréfi 21. þ. m. Þetta er varðandi fyrsta lið fyrirspurnarinnar

Annar liðurinn er: Hver hefur orðið niðurstaða þeirrar rannsóknar? Niðurstöður framangreindra rannsókna má segja að lýsi sér í till., sem fulltrúar Farmanna- og fiskimannasambandsins, Sjómannafélags Reykjavíkur og Slysavarnafélags Íslands hafa borið fram. Þeir komu sér allir saman um till., en mennirnir eru Guðbjartur Ólafsson, Garðar Jónsson og Lúther Grímsson. Till., sem þeir gerðu, eru, með leyfi hæstv. forseta, á þessa leið, — umsögn þeirra og till.:

„Eftir beiðni samgmrn. vorum við undirritaðir tilnefndir til að rannsaka sjópróf út af sjóslysum og gera athuganir við þau. Við yfirlestur og athugun á réttarskjöllum þeim, sem við höfum fengið hjá skipaskoðunarstjóra út af slysförum á fiskiskipum, vildum við taka eftirfarandi fram og gera að till. okkar.

1) Að í hvert sinn, sem slys skeður um borð í skipi, sé skipstjóra skylt að láta fara fram réttarrannsóknir strax þegar skipið kemur í höfn, jafnt erlendis sem hérlandis, og vitni þau, sem kölluð eru fyrir, séu ekki valin af skipstjóra, heldur þeim, sem rétti hefur stjórnað, í samráði við stjórn stéttarfélags þess manns, sem fyrir slysinu varð. Á Íslandsmiðum skal skip strax leita hafnar, ef um dauðaslys er að ræða.

2) Að ekki sé látið hjá líða að leita lækni- hjálpar strax og menn verða fyrir meiðslum, svo að full víska fáið fyrir því, hve alvarleg þau eru.

3) Að réttarrannsóknir vegna sjóslysa séu fullkomlega framkvæmdar á sambærilegan hátt og slys þau, sem verða á landi, t. d. bifreiðaslys.

4) Þegar slys ber að höndum á hafi úti og orsakir eru taldar vindur og sjólag, sé ávallt leitað umsagnar skipshafna á nálægum skipum til samanburðar á vinnuskilyrðum, þegar slysið skeður.

5) Að í hvívetna, sem sannast, að ef slys orsakast af vangá eða vanrækslu skipstjórnarmanna eða annarra skipsmanna, séu þau þá látin ganga til dómurskurðar.

Þetta eru till. þær, sem þessir fulltrúar sjómannastéttarinnar og öryggisins á hafinu hafa nú borið fram í málinu. Eftir að þessar till. voru komnar fram, þá ráðfærði samgmrn. sig við dómsmrn. að nýju um málið. Og ég hygg, að varðandi þriðju fyrirspurnina, hvaða ráðstafanir hyggst ríkisstj. að gera í þessum efnunum, þá komi hin rétta mynd gleggst fram með því, að ég lesi hér upp athugasemdir dómsmrn. í sambandi við till. þessara þriggja umboðsmanna sjómannastéttarinnar og öryggisins á hafinu. Varðandi 1. till. segir dómsmrn. á þessa leið:

„Öll sjópróf fara fram að hætti sakamála samkv. 50. gr. 1. nr. 68 1947. Í því felst, að þau

ber að halda svo fljótt sem unnt er, og ákveður dómurinn að sjálfsgöðu, hvaða vitni eru yfirheyrð, þótt á skipstjóra hvíli sú skylda að gefa upplýsingar um þá menn, sem ætla má að skýrt geti málið, sbr. 45. gr. 1. nr. 56 1914.“ Og dómsmrn. heldur áfram: „Það er því mis-skilningur, sem fram kemur í till. og bréfi skipaskoðunarstjóra, að vitni séu valin af skipstjóra.“ En í umsögn skipaskoðunarstjóra í þessum efnunum kom sá skilningur fram. — Ég held svo áfram með umsögn dómsmrn.: „Samkv. 2. málsg. sbr. 29. gr. nefndra 1., nr. 68 1947, geta stéttarfélög eða félög sjómanna krafist sjóprófs og geta beint þeim tilmælum til sjódoms, að ákveðin vitni verði yfirheyrð við rannsókn einstakra sjóslysa.“ Þetta er umsögn dómsmrn. um fyrstu till. — Um 2. till. segir dómsmrn.: „Um þetta eru ákvæði í sjómannalögunum, nr. 41 1930, 2. kafla 4, einkum 27. gr.“ — Um þriðju till. segir dómsmrn.: „Bifreiðaslys og önnur slík slys á landi eru rannsókuð af héraðsdómurum, hverjum á sínum stað, en sjóslys af fjölskipuðum dómum, sjódomum og siglingadómi. Tilgangurinn með því að láta fjölskipaða dóma rannsaka sjóslys er sá að gera rannsókn þeirra sem öruggasta, og gerir ráðuneytið ekki ráð fyrir, að það sé meining með till. þessari.“ Þ. e. a. s. frá þremmingunum, „að sleppa því öryggi, sem felst í því að láta fleiri en einn mann framkvæma rannsókn sjóslysa.“ — Um 4. till. segir dómsmrn.: „Þessari ábendingu mun þetta ráðuneyti koma á framfæri við þá dómendur, sem rannsaka sjóslys.“ — Og svo loks um 5. till.: „Um þetta eru lagafyrirmæli í siglingalögum, sjómannalögum og almennum hegningarlögum.“

Ég vænti, að af þessari umsögn hæstv. dómsmrn. sé ljóst, að allt, sem fram á er farið í till. umboðsmanna Sjómannafélagsins, Slysavarnafélagsins og Farmanna- og fiskimannasambandsins, er ýmist nú þegar í l. eða verður tekið til greina á annan hátt. Með skírskotun til framangreinds frá dómsmrn. er ekki talið nauðsynlegt að breyta gildandi l. eða reglugerðum um eftirlit með skipum vegna umræddra till. fulltrúa Farmannasambandsins, Slysavarnafélagsins og Sjómannafélagsins í Reykjavík. Þetta er einnig allt í samræmi við það álit, sem skipaskoðunarstjóri ríkisins hefur gefið ráðuneytinu um þetta mál.

Fyrirspyrjandi (Steingrímur Aðalsteinsson): Herra forseti. Ég þakka hæstv. ráðh. fyrir þau svör, sem hann hefur gefið við fyrirspurn minni. Hann hefur leyst úr þeim spurningum, sem þar eru bornar fram. Hitt furðar mig aftur meira, að svo lítur út sem niðurstaðan af þeirri rannsókn, sem þarna hefur verið framkvæmd, sé sú, að hæstv. ríkisstj. telji ekki þörf á því að gera neitt frekar í málinu.

Það er náttúrulega ekki tækifæri til þess að fara að ræða þetta mál hér, en mér virðist af því, sem fram hefur komið hér hjá hæstv. ráðh., að þessi rannsókn hafi í fyrsta lagi ekki verið framkvæmd eins ýtarlega og þörf hefði verið á. Það er einum embættismanni ríkisins

Rannsókn sjóslysa. — Uppbætur á sparifé.

að visu falið að yfirfara sjóprófin og gera skýrslu samkv. því, og síðan er nefnd, skipaðri fulltrúum frá mismunandi samtökum sjómanna, gefinn kostur á því að fylgjast með þessari skýrslugerð, og að visu hefur hún að sjálfsögðu leyfi til þess að gera tillögur til úrbóta, en mér sýnist af öllu, að þetta starf allt saman hafi ekki verið framkvæmt jafn-ýtarlega og þörf væri á, enda þessi nefnd, að því er mér er tjáð, ólaunuð og hefur ekki talið sér fært að leggja mjög mikinn tíma í þetta verkefni. Eins og ég sagði áðan, þá virðist niðurstaðan líka vera sú, að hæstv. ríkisstj. telji ekki þörf á því að gera neitt frekar í málinu, og samkvæmt orðum ráðherra mun hún ekki að minnsta kosti hyggjast að bera hér fram neina till. um nýja lagasetningu í sambandi við þetta mál.

Eins og hef rakið ýtarlega í umræðum um þetta mál á fyrri þingum, þá er nú ástandið í þessum málum samt sem áður þannig, að ég tel alveg óhjákvæmlegt, að það séu gerðar sérstakar ráðstafanir til þess að reyna að draga úr þessum tíðu slysum, og fyrst svo virðist vera, að hæstv. ríkisstj. ætli ekki að gera neinar slíkar ráðstafanir, þá geri ég ráð fyrir því, að það verði að gera tilraun til þess á einhverjum öðrum vettvangi.

Atvnrh. (Ólafur Thors): Herra forseti. Það er alveg rétt hjá hv. fyrirspyrjanda, að samgmrn. hefur ekki talið nauðsynlegt að gera lagabreytingar vegna niðurstöðu þeirra rannsókna, sem fram hafa farið í þessum efnum. Ég veit hins vegar ekki, hvort það er eðlilegt að áætla ráðuneytinu fyrir, að rannsókn sú, sem mælt var til í þáttill. þeirri, sem hv. fyrirspyrjandi einnig bar fram og samþ. var 12. des. 1951, hefur verið framkvæmd með þeim hætti sem hún var framkvæmd. Ég hef nú að sönnu ekki kynnt mér ræðu þá, sem hv. þm. flutti, þegar hann bar fram þá till. í sjálfri tillögunni er ekkert, sem gefur tilefni til að ætla, að honum finnst það ófullnægjandi rannsókn málsins, að skipaskoðunarstjóra ríkisins sé af ráðuneytinu falið að semja skýrslu um þau sjóslys, sem orðið hafa á því árabíli, sem tillagan fjallar um, og jafnframt að gefa ráðuneytinu leiðbeiningar um það, hvað hann telji að þurfi að gera í tilefni þeirra upplýsinga, sem í ljós koma við samdrátt eða rannsókn þeirra gagna, sem fyrir liggja í þessum málum. Og allra sízt hefði ég haldið, að ráðuneytið þætti áhæmisvert, þegar það þá jafnframt fer fram á það við svo merka aðila sem Sjómannafélag Reykjavíkur, Farmanna- og fiskimanna-sambandið og Slysavarnafélag Íslands, að þeir nefni aðila, sem fylgist með öllum þessum rannsóknnum og gefi einnig umsögn um málið. Og ég vil ekki að svo stöddu máli fallast á, að það séu rökstudd ámæli í garð rn., að það ekki sér til gamans eða einhverjum öðrum til eftirlætis fari að setja nýja löggjöf í þessum efnum, þegar upplýst er af hæstv. dómsmrn., að allt það, sem felst í tillögum hinna dóm-bærustu aðila, er þegar í íslenskum lögum, en að svo miklu leyti sem um framkvæmdaratriði

er að ræða, sem er þarna á einu sviði, þá kveðst dómsmrn. munu tryggja öruggari framkvæmd í þeim efnum.

Ég hef aldrei búist við því, að slík till. eins og sú, sem hér er fram borin, geti verið borin fram einvörðungu til að sýnast. Sjóslys eru allt of alvarleg mál til þess, að Alp. Íslendinga geti teft þeim fram sem leiktjöldum í stjórnmálalabaráttunni, og ég verð alveg hreinskilnislega að viðurkenna, að þó að ég hafi verið nokkuð við sjávarútveg riðinn og einnig í minnu embættisstarfi, þá hef ég alls ekki getað komið auga á, að hér hafi verið um vanrækslu að ræða.

Ég býst við, að hv. fyrirspyrjandi viti það, að auðvitað hafa farið fram bæði rannsóknir og málsóknir gegn einstökum aðilum í sambandi við slys, þegar þótt hefur orka tvímælis, hvort ákveðnir aðilar yrðu taldir ábyrgir fyrir því, sem skeð hefur. Það verður ekki hjá því komizt — ég játa það — að viðhafa eðlilega hörku við rannsókn slíkra mála, því að það má ekki láta undir höfuð leggjast neitt það, sem gæti skapað líkur fyrir, að endurtekningarnar yrðu færri og minni í þessum efnum. Hins er svo náttúrlega líka að gæta, að vana-lega er sársaukinn svo mikill í sambandi við slíkt, að menn geri engan leik að því að hafast meira að fyrir opnum tjöldum heldur en nauðsynlegt þykir. Það er oft, þegar slys verða, að það eru fleiri, sem finna til, heldur en aðeins ástvinir þeirra, sem fyrir slysum verða, og nefni ég þar náttúrlega fyrst og fremst til sakaraðila, ef um verulega sök einhvers er að ræða á slysinu. En það er nú samt sem áður svo, að ekki verður komizt hjá í slíkum efnum að viðhafa einarðlega hörku, því að það telja menn og þá sjálfsagt með réttu, að með því móti yrði helzt girt fyrir, að gáleysi eigi sér stað í þessum efnum.

5. Uppbætur á sparifé.

Á 6. fundi í Sp., 22. okt., var útbýtt:

Fsp. til ríkisstj. um greiðslu uppbóta á sparifé [91. mál, 31 (A. 113)].

Á 7. fundi Sp., 23. okt., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 27 shlj. atkv.

Á 8. fundi í Sp., 29. okt., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Gylfi P. Gíslason): Herra forseti. Í gengisskráningarlögunum, nr. 22 frá 1950, segir svo í 13. gr., með leyfi hæstv. forseta: „Af skatti þeim, sem innheimtur er samkv. 12. gr. (þ. e. stóreignaskattinum), skal 10 millj. kr. varið til þess að bæta verðfall, sem orðið hefur á sparifé einstaklinga, þ. e. ein-

stakra manna, en ekki féлага, stofnana, sjóða eða annarra ópersónulegra aðila. Til sparifjár telst í þessu sambandi það fé, sem lagt hefur verið til ávöxtunar í banka, sparisjóði, innlánsdeildir samvinnufélaga og aðrar lánsstofnanir, sem eins stendur á um að þessu leyti. Enn fremur innstæður einstaklinga í verzlun-arreikningum, sem venjulegir innlánsvextir sparisjóða hafa verið greiddir af, enda liggi fyrir yfirlýsing skattanefnda um innstæðuna og skattgreiðslu af henni.“ Nokkur nánari ákvæði eru síðan í greininni um framkvæmd á greiðslu þessarar uppbótar. Hér var m. ö. o. gert ráð fyrir því, að 10 millj. kr. skyldu greiddar sparifjáreigendum sem uppbót fyrir það verðfall, sem orðið hefði á sparifé einstaklinga og mundi verða enn frekar á sparifénu vegna þeirra ráðstafana, sem gert var ráð fyrir í lögnum, þ. e. gengislækkunar krónunnar.

Þess hefur ekki orðið vart enn, að þessar uppbætur hafi verið greiddar. Landsbankanum var falin framkvæmd úthlutunarinnar í lögnum, en hann mun ekki hafa hafið greiðslu uppbótanna, enda engu fé verið ráðstafað til hans í því skyni. Þess vegna hef ég leyft mér að spyrjast fyrir um það, hverju þetta sæti, að skýr og ótvíræð lagafyrirmæli hér að lútandi séu ekki framkvæmd. Það, sem hér hefur gerzt, er í raun og veru, að almennir sparifjáreigendur hafa verið sviptir 10 millj. kr., sem lög-gjafinn hefur ætlað þeim. Það er því ekki að ástæðulausu, að spurt er. Ríkisstjórninni ber skylda til þess að gera skýra grein fyrir því, hvers vegna hún virðir algerlega að vettugi skýr og ótvíræð fyrirmæli um 10 millj. kr. greiðslu til sparifjáreigenda í landinu.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Drátturinn á greiðslu uppbótanna orsakast af því, að það er ekki fyrr en á þessu ári, að stóreignaskatturinn var innheimtur. Og fyrr en sýnilegt var, hvernig skatturinn greiddist, með reiðu fé eða skuldabréfum, var ekki hægt að ákveða, a. m. k. ekki auðvelt, hvort unnt yrði að greiða uppbæturnar í peningum eða hvort notuð yrði heimild sú, sem gefin er í lögnum um, að ríkissjóður megi greiða þær með skuldabréfum. Fjmrn. hefur nú ákveðið, að uppbæturnar verði greiddar með ríkisskuldabréfum. Undanfarið hefur farið fram athugun um framkvæmd málsins, sem að mörgu leyti sýnist vera erfið, en nú er svo komið, að reglugerð hefur verið gefin út í samræmi við löginn, og auglýsing verður gefin út næstu daga um innköllun í þessu sambandi.

Fyrirspyrjandi (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Ég þakka hæstv. ráðh. fyrir þessi svör og vona, að ríkisstj. verði athafnasamari á næstunni í þessu efni en hún hefur verið á s. l. 2 árum.

6. Launalög.

Á 6. fundi í Sp., 22. okt., var útbýtt:
Fsp. til ríkisstj. um launalög [91. mál, 4] (A. 113).

Á 7. fundi Sp., 23. okt., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.
Fsp. leyfð með 27 shlj. atkv.

Á 8. fundi í Sp., 29. okt., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Gildandi lög um laun opinberra starfsmanna eru frá árinu 1945. Vegna hækkunar verðlags og hækkunar á grunnkaupi ýmissa launastétta urðu lög þessi þegar úrelt á næstu árum. Opinberir starfsmenn drógust aftur úr öðrum launastéttum eins og fyrri daginn. Þetta var að nokkru viðurkennt af hæstv. ríkisstj. sumarið 1949 með skipun nefndar til þess að endurskoða gildandi launalög. Á þinginu 1950 voru síðan samþykkt ákvæði, fyrst í þáttill. og síðan í fjárlögum, um nokkra bráðabirgðahækkun á launum opinberra starfsmanna. Skyldi grunnkaupshækkunin nema frá 10 og upp í 17% á grundvöllinn frá 1945. Tvímæla-laust er, að þessi hækkun á launum opinberra starfsmanna er í heild lægri en hjá ýmsum öðrum ef ekki flestum launastéttum. Þó má segja, að þeir, sem eru í 10. flokki og lægri flokkum, hafi fengið nokkurn veginn sambærilega hækkun við hliðstæðar starfsgreinar innan Alþýðusambands Íslands, en allir þeir, sem eru í 9. flokki og hærri flokkum, hafa fengið talsvert minni launahækkun heldur en menn hafa fengið að meðaltali innan Alþýðusambandsins t. d. Þess er auk þess að geta, að þessi hækkun á launum opinberra starfsmanna er greidd samkv. þál. og fjárlagaákvæðum, en hefur ekki hlotið staðfestingu í sjálfum launalögnum.

Mér er ekki um það kunnugt, hvort nefnd sú, sem skipuð var sumarið 1949, hefur endanlega lokið störfum. Ég hygg þó, að Bandalag opinberra starfsmanna hafi fengið málið til einhverrar athugunar og skipað einhverja nefnd í það. Mér er heldur ekki kunnugt um, hvort sú nefnd hefur endanlega lokið störfum. Af þeim sökum eru þessar fyrirspurnir fram bornar.

Það er mikið hagsmunamál opinberra starfsmanna að fá þær launuppbætur, sem þegar hafa verið viðurkenndar í reynd, færðar inn í sjálf launalögin, og það þarf að bæta þessi ákvæði, sem nú þegar eru í gildi, framkvæma ýmsar tilfærslur á milli flokka og því um líkt, en síðast en ekki sízt ber brýna nauðsyn til þess, að upp í launalögin sjálf verði tekin ákvæði um sjálfkrafa endurskoðun á þeim, ef tiltekin breyting verður á kjörum annarra launastétta í landinu, til þess að opinberir starfsmenn þurfi ekki svo að segja árlega að heyja baráttu fyrir því að verða ekki allt of

mikið á eftir öðrum launastéttum í landinu hvað kaup snertir. Opinberir starfsmenn hafa ekki gengið á undan öðrum stéttum í kaupkröfum. Þeirra barátta hefur fyrst og fremst miðast við það að verða ekki allt of langt á eftir. Það hefur jafnvel dregið í 3—5, stundum í 10 ár fyrir þá að fá sams konar launahækkunir og aðrar stéttir hafa fengið. Við svo búið má ekki lengur standa. Þess vegna þarf að koma inn í lögin ákvæði um sjálfkrafa hækkun á launum opinberra starfsmanna, ef hækkun verður á launum annarra stétta. — Með tilliti til þessa er mér mikil forvitni á að vita, hvort hæstv. ríkisstj. hefur í hyggju að leggja fyrir Alþ. það, sem nú situr, frv. til nýrra launalaga.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Ríkisstjórnin skipaði 14. okt. 1949 nefnd til þess að endurskoða launalögin. Þessi nefnd lauk störfum á árinu 1950. Frv. það, sem hún hafði samið, hefur verið afhent til athugunar Bandalagi starfsmanna ríkis og bæja, og hefur bandalagið þetta mál enn þá hjá sér til athugunar. Verður því ekki að svo stöddu um það sagt, hvernig með málið verður farið. Með þessu er svarað 1. og 2. lið fyrirspurnarinnar frá hv. þm.

Varðandi 3. lið er það að segja, að frv. það, sem samið var, eða uppkast að frv. um réttindi og skyldur opinberra starfsmanna er nú í athugun hjá fulltrúum tveggja ráðuneyta, dómsmrn. og fjmrn., og verður væntanlega tekin ákvörðun um það bráðlega, hvernig á því máli verður haldið.

Fyrirspyrjandi (Gylfi P. Gíslason): Herra forseti. Ég vil þakka hæstv. fjmrh. fyrir þessi svör, en vil jafnframt láta í ljós vonbrigði mín yfir þeim seinagangi, sem er á afgreiðslu mála, þegar opinberir starfsmenn eiga í hlut. Ég vildi mjög mælast til þess við hæstv. ríkisstj., sé það tilfellið, að mál þetta hafi stöðvazt hjá stjórn Bandalags opinberra starfsmanna, að hún taki þá málið úr höndum þeirrar stjórnar og til tafarlausrar afgreiðslu. Vildi ég mjög mælast til þess, að hæstv. ríkisstj. legði frv. til nýrra launalaga og frv. til 1. um réttindi og skyldur opinberra starfsmanna þegar fyrir þetta þing.

7. STEF og þátttaka Íslands í Bernarsambandinu.

Á 6. fundi í Sp., 22. okt., var útbýtt:

Fsp. til ríkisstj. um STEF og þátttöku Íslands í Bernarsambandinu [91. mál, 5] (A. 113).

Á 7. fundi í Sp., 23. okt., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 27 slj. atkv.

Alþt. 1952. D. (72. löggjafarþing).

Á 28. fundi í Sp., 29. okt., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Gylfi P. Gíslason): Herra forseti. Íslendingar gerðust aðilar að Bernarsambandinu á Alþingi 1946—7. Nokkru síðar var stofnað Samband tónskálda og eigenda flutningsréttar, STEF. 1. febr. 1949 var sett reglugerð, sem löggilti STEF sem samningsaðila gagnvart íslenskum flytjendum tónlistar, þ. e. a. s. flytjendum tónlistar hér á landi. Sama dag, 1. febr. 1949, var og staðfest gjaldskrá STEFS af menntmrn. Þessi gjaldskrá þótti strax fráleit að ýmsu leyti. Hún var hærri á ýmsum sviðum en tíðkaðist í nágrannalöndunum. Starfsemi STEFS, síðan það félag tók til starfa, hefur sætt nokkurri gagnrýni og verið talin með næsta undarlegum hætti.

Félagið hefur haft miklar tekjur, ekki sízt frá ríkisútvarpinu. Þess vegna hef ég leyft mér að spyrja um, hverjar heildartekjur STEFS hafi verið, síðan það var stofnað, frá ríkisútvarpinu og frá öðrum aðilum. Hins vegar hefur þess lítið orðið vart, að íslenskir höfundar hafi fengið greiðslur fyrir sinn höfundarrétt, svo að nokkru næmi. Þess vegna hef ég leyft mér að spyrja um, hversu mikið STEF hafi greitt fyrir höfundarrétt, annars vegar íslenskum mönnum og hins vegar útlendum mönnum. Það hefur verið sagt manna á milli af þeim, sem kunnugir eru, að ýmis af kunnustu tónskáldum landsins hafi fengið sendar frá STEFI sem greiðslu fyrir höfundarrétt sinn hlægilegar smáupphæðir, sumir nokkrar krónur, aðrir nokkra tugi króna. Af þessum sökum er þriðja fyrirspurnin fram borin, þ. e. a. s. hversu miklu muni nema greiðslur til hvers um sig af þeim tíu íslenskum höfundum, sem hæstar greiðslur hafa fengið. Ég er ekki að spyrja um nöfn hlutaðeigandi manna, heldur aðeins um upphæðirnar, sem hver hinna tíu hæstu hafi fengið, og hversu miklu greiðslurnar til hvers um sig hafi numið af þeim tíu, sem lægstar greiðslur hafa fengið. Þetta tel ég nauðsynlegt að fá upplýst, til þess að full vitneskja fái um starfsemi þessarar stofnunar. Það hefur og verið talið af ýmsum, sem kunnugir eru málum, að langmestur hluti hinna miklu tekna STEFS hafi farið til greiðslu stjórnar- og skrifstofukostnaðar. Þess vegna hef ég leyft mér að spyrja, hversu miklu stjórnar- og skrifstofukostnaður þessa fyrirtækis hafi numið, síðan það var stofnað.

Reglur STEFS eru strangar og allmikilli hörku hefur verið beitt á sumum sviðum við innheimtu af gjaldskyldum aðilum, og nýlega hefur verið látið boð út ganga samkv. nýföllnum hæstaréttardómi, að nú muni á næstunni fram gengið með sérstakri hörku gagnvart aðilum, sem eru taldir gjaldskyldir samkvæmt fyrrnefndri reglugerð STEFS og munu eiga að greiða mjög verulegar upphæðir, tugi ef ekki hundruð þúsunda á ári, til þessa fyrirtækis. Má segja, að sök sér væri að innheimta gjald samkv. nefndri reglugerð af mikilli hörku, ef það rynni aðallega til innlendra höfunda, en svo virðist alls ekki vera. Að svo

STEF og þátttaka Íslands í Bernarsambandinu.

miklu leyti sem það fer ekki til stjórnar- og skrifstofukostnaðar, eins og mestur hluti þess virðist hafa farið á undanförunum árum, þá mun það renna til útlendinga, til útlendra aðila, sem sjálfum virðist ekki hafa hugkvæmt að gera kröfu um þetta fé, heldur verið bent á það af íslenskum aðilum, að þeir skyldu gera fullar kröfur.

STEF hefur þannig eða mun á næstunni reynast, ef ekki verður að gert, innheimtustofnun á verulegum fjárhæðum fyrir útlendinga, þ. e. a. s. umboðsmaður útlendra aðila til þess að heimta gjöld af innlendum fyrirtækjum. Þetta mun að sjálfsögðu ekki aðeins kosta innlend fyrirtæki fjáruútlát í íslenskum krónum, heldur einnig þýða það, að yfirfæra verður verulegar gjaldeyrisupphæðir til þessara útlendu aðila. Hins vegar hefur verið sagt, að íslenskir höfundar hafi engar eða nær engar gjaldeyristekjur haft á vegum þessa fyrirtækis. Þess vegna hef ég leyft mér að bera fram 5. og 6. fyrirspurnina, hversu mikið hafi verið yfirfært á vegum STEFS til erlendra manna vegna höfundarréttar, síðan Ísland gerðist aðili að Bernarsambandinu, og hversu mikið sé óyfirfært af fé, sem greiða skal, og svo í 6. lagi, hversu miklar gjaldeyristekjur á vegum STEFS íslenskir menn hafi hlotið á sama tíma.

Það er nauðsynlegt að fá allt þetta mál upplýst til hins ýtrasta, því að mér virðist ýmislegt benda til þess, að hér sé merkismál á ferðinni, sem nauðsynlegt er að skýra til fullnustu.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Ég get nú því miður ekki nú svarað nema fyrstu spurningunni, sökum þess að rn. á ekki aðgang að þeim plöggum, sem geta gefið svar við spurningum 2–6. — Ég tel mjög vafasamt, að rn. hafi nokkurn íhlutunarrétt í starfsemi STEFS og geti heimtað af þeim upplýsingar. Hins vegar hefur rn. skrifað STEFI og óskað að fá þær upplýsingar, sem rætt er um í fsp., en hefur fengið það svar, að framkvæmdastjórinn sé erlendis og félagið óski að fá frest til að svara spurningunum. En svarið við fyrstu spurningunni, sem að ríkisútvarpinu snýr, er það, að STEF hefur frá árinu 1947 og til 1. okt. 1952 fengið greitt frá ríkisútvarpinu kr. 663037.95 og enn fremur framlag ríkisútvarpsins í Nótnasjóði Íslands samkv. sérstökum samningi við STEF, sem telst hluti af höfundalaunum fyrir árið 1947, en það er kr. 36138.08.

Fyrirspyrjandi (Gylfi Þ. Gíslason): Ég læt í ljós mikil vonbrigði mín yfir því, að hæstv. ráðh. skuli ekki hafa getað svarað þessum spurningum, og vil eindregið óska þess, að hann og ráðuneyti hans haldi þessu máli vakandi og strax þegar framkvæmdastjóri STEFS kemur til landsins verði hann látinn svara þessum spurningum og svörin birt hér á Alþingi. Það, sem hæstv. ráðh. upplýsti, var, að STEF hefur fengið greiddar nær 700 þús. kr. frá ríkisútvarpinu, síðan það var stofnað, fyrir flutning á tónlist í útvarpinu. Ég hygg, að það sé rétt, að íslenskir höfundar hafi fengið, eins og ég sagði áðan, sumir sendar nokkrar krón-

ur og aðrir nokkra tugi króna. Eitt af þekktustu tónskáldum landsins hefur t. d. fengið senda frá STEFI nokkra tugi króna sem tveggja ára greiðslu fyrir það, sem hefur verið flutt í ríkisútvarpinu af verkum þess. Ríkisútvarpið greiðir í sjóði STEFS á 4 árum 700 þús. kr., en þær gufa svo mikið upp á þessari leið, að tónskáldin, sem verið er að flytja verk eftir, fá nokkra tugi króna. Ég vona, að hæstv. ráðh. sjái, að hér er rannsóknarefni á ferðinni, og ég treysti því, að hann muni ganga eftir því, að svör berist varðandi þetta, og birti hv. Alþingi þau.

Umr. frestað.

Á 12. fundi í Sp., 12. nóv., var umræðu fram haldið.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Þessi fsp., sem er á þskj. 113, 5. liður, var hér til umr. í síðasta fyrirspurnatíma, og var þá ekki svarað af minni hálfu nema einum lið fsp., um það, hverjar hefðu verið heildartekjur STEFS frá ríkisútvarpinu, en það eru þær tölur, sem rn. hafði tók á að afla sér. Hins vegar tók ég fram, að leitað hefði verið til þessa fyrirtækis (STEF) um upplýsingar um þá liði, sem fsp. að öðru leyti fjallaði um, og fékk rn. það svar, að forstjóri þess væri þá erlendis og óskað væri, að fsp. yrði ekki svarað af hendi fyrirtækisins fyrr en hann kæmi heim. Nú er forstjórinn kominn heim, og rn. hefur fengið svo hljóðandi svar frá Sambandi tónskálda og eigenda flutningsréttar, STEFI. Ég leyfi mér að lesa upp bréfið:

„Vegna munnlegra tilmæla hr. Jóhannesar Eliassonar, fulltrúa hins háa menntmrn., um ýtarlegri svör við fsp. en getið er í bréfi voru til ráðuneytisins, dags. 4. þ. m., út af bréfi rn. 25/10 dagbók L12, S11, B 3 og 4, hefur stjórn STEFS á fundi sínum 7. þ. m. samþykkt eftirfarandi ályktun:

Formaður lagði fram samrit af bréfi hans til menntmrn., dags. 4. nóv. s. l., varðandi fsp. Gylfa Þ. Gíslasonar á Alþ. um starfsemi STEFS og skýrði frá því, að fulltrúi menntmrh., Jóhannes Eliasson, hefði munnlega óskað eftir ýtarlegri svörum við ofangreindri fsp.

Samþykkt var að svara tilmælum þessum á þann hátt, að samkv. löggildingu STEFS væri aðeins skylt að láta ráðuneytinu í té endurskoðaða ársreikninga félagsins, en að öðru leyti væri STEFI ekki skylt að gefa ráðuneytinu eða Alþ. frekari upplýsingar en hverju öðru einkafyrirtæki. Jafnframt var Jóni Leifs, Gústaf A. Sveinssyni og Sigurði Reyni Péturssyni falið að ganga á fund ráðherra og tjá honum þessa afstöðu stjórnarinnar.“

Ég hef litlu við að bæta þessa ályktun, en vil gjarnan skýra frá því, að það, sem rn. hefur í höndunum frá þessu fyrirtæki, er ársreikningur frá 1951, sem gefur vissar reikningslegar upplýsingar, en vegna þess að reikningurinn gefur ekki þær upplýsingar, sem beðið er um, þá tel ég ekki ástæðu til að fara neitt út í hann.

STEF og þátttaka Íslands í Bernarsambandinu.

Fyrirspyrjandi (Gylfi P. Gíslason): Herra forseti. Ég verð að láta í ljós mestu vonbrigði út af því svari, sem hæstv. menntmrh. veitti. Ég ásaða hann að visu ekki í þessu sambandi, hann hefur ekki getað gert meira en hann gerði á þessu stigi málsins. Ég furða mig hins vegar á stjórn STEFS, sem hefur látið sér sæma að neita menntmrn. og þar með Alp. um vitneskju um þá hluti, sem hér er um spurt.

Ég vil aðeins með örfáum orðum vekja athygli á því, um hvað er að ræða. Það er spurt um, hversu mikið STEF hafi greitt íslenskum og útlendum mönnum fyrir höfundarrétt. Það er spurt um, hversu miklu nemi 10 hæstu greiðslurnar og 10 lægstu greiðslurnar og hversu miklu hafi numið stjórnar- og skrifstofukostnaður STEFS, síðan það var stofnað; enn fremur, hversu mikið hafi verið yfirfært á vegum STEFS til erlendra manna vegna höfundarréttar, síðan Ísland gerðist aðili að Bernarsambandinu, og hversu mikið sé óyfirfært af slíku fé, og í síðasta lagi, hversu miklar gjald-eyristekjur á vegum STEFS íslenskir menn hafi hlotið á sama tíma.

STEF hlýtur að hafa upplýsingar um allt þetta, sem um er spurt, og hlýtur að geta gefið upplýsingarnar með mjög litilli fyrirhöfn; þær eiga allar saman að liggja fyrir. Ég sé ekki betur en að hér sé því STEF í raun og veru að segja ríkisvaldinu strið á hendur með því að neita að gefa þessar sjálfsögðu upplýsingar, sem allir, menntmrn. og Alp. og raunar hver sem er, ættu að eiga heimtingu á að fá að vita, og mun ég fyrir mitt leyti ekki láta þetta mál kyrrt liggja.

Í þessu sambandi langar mig til að vekja athygli á því vandamáli, sem hér er í raun og veru um að ræða. Samkv. íslenskum höfundal. er réttur höfunda tvenns konar. Annars vegar er sá réttur, sem kalla mætti prentrétt, þ. e. a. s. rétturinn til að prenta bækur og prenta tónverk, og hins vegar flutningsrétturinn. Hvor tveggja rétturinn er verndaður. Höfundur ritverks eða tónverks á rétt á gjaldi fyrir prentleyfi verksins, og hann á rétt á gjaldi fyrir flutningsleyfi á verki sínu. Þegar tónskáld selur útgefanda lag til útgáfu, á hann rétt á gjaldi fyrir það. Með því selur hann hins vegar ekki réttinn til að flytja lagið, ef það er gert fyrir peninga. Hann á enn þá rétt á gjaldi af hálfu þess, er flytur lagið opinberlega og tekur gjald fyrir. Þessi réttur er verndaður í íslenskum höfundalögum. Samkv. þeim eru öll hugverk lögvernduð. Þetta er sjálfsagt. Móti þessum réttarreglum mæli ég auðvitað ekki. Það er nauðsynlegt að tryggja öllum höfundum, bæði íslenskum og erlendum, réttmætar tekjur af útgáfu og flutningi verka þeirra, enda hefur það verið svo hér. Það, sem síðan gerðist, þegar Íslendingar gerðust aðilar að Bernarsambandinu, var, að þá var erlendum höfundum tryggður sami réttur á Íslandi og íslenskum höfundum og íslenskum höfundum sami réttur erlendis og erlendum höfundum þar. Sams konar reglur gilda í alheimssambandi Stefjanna, sem hið íslenska STEF er nú orðið aðili að. Gildandi reglur eru því þær,

að ef t. d. íslenska ríkisútvarpið fellst á að greiða íslenskum tónskáldum ákveðna upphæð fyrir klukkutíma flutning í ríkisútvarpinu, þá verður það að greiða erlendum höfundum sama gjald fyrir klukkutíma flutning á erlendri tónlist í útvarpið. Þessi regla er mjög hæpin fyrir smáþjóð eins og Íslendinga. Það er mjög erfitt að vera listamaður á Íslandi sökum smæðar þjóðarinnar. Við viljum gera vel við íslenska höfunda, tónskáld jafnt sem aðra höfunda. Við höfum gert vel við íslenska höfunda, og ég tel, að við eigum að gera enn betur. En þótt við viljum borga íslenskum höfundum vel, þá má það ekki sökum hinna sérstöku aðstæðna hér skapa okkur skyldu til þess að borga útlendum höfundum jafnmikið. Ef svo er, þá verður þetta kerfi hér á landi í reyndinni aðallega innheimtukerfi á höfundarlaunum fyrir útlendinga, vegna þess að tekjuöflunarmöguleikar okkar á þessu sviði eru enn sem komið er litlir, því miður allt of litlir. En þangað til þeir vaxa mjög verulega, verður kerfið fyrst og fremst að innheimtukerfi fyrir útlenda rétthafa.

Annað í þessu máli er svo það, að kerfið, eins og það nú er framkvæmt, hefur í för með sér gífurlegan innheimtukostnað. Hæstv. viðskmrh. skýrði frá því hér síðasta miðvikudag, að ríkisútvarpið hefði þegar greitt til STEFS 700 þús. kr. Það, sem íslensk tónskáld hafa fengið greitt í sinn hlut af þessum 700 þús. kr., mun nema mjög smáum upphæðum. Ég átti núna í hádeginu tal við eitt kunnasta og mikilvirkasta tónskáld Íslendinga. Hann sagði mér, að hann hefði fengið í höfundarlaun á þeim 4—5 árum, sem STEF hefði starfað, milli 300 og 400 kr. Ég veit um tónskáld, sem hefur fengið nokkra tugi króna, ég veit um tónskáld, sem hefur fengið minna en 10 kr. í höfundarlaun fyrir þessi 4—5 ár, sem þetta kerfi hefur verið í gildi.

Mér hefur skilzt, að áætlaðar tekjur STEFS á ári muni vera um 300 þús. kr. Gert hefur verið ráð fyrir því, að hér um bil helmingur af þessari fjárhæð fari í innheimtukostnað og skiptingarkostnað á höfundarlaunum, eða um 150 þús. kr. Af afganginum er gert ráð fyrir, að um 10% fari í sérstakan sjóð, sem er góðra gjalda vert, svo kallaðan tónlistarsjóð, sem er til að styðja útgáfu íslenskra tónverka, eða 15 þús. kr. Afgangurinn er þannig um 135 þús. kr. miðað við eðlilegan framtíðarrekstur fyrirtækisins. Gert er ráð fyrir því, að því er mér er tjáð, að aðeins 10% af þeirri upphæð gangi til íslenskra tónskálda, þ. e. a. s. um 13500 kr. á ári, en afgangurinn til erlendra höfunda, eða um 121500 kr., sem auðvitað þarf fyrr eða síðar að yfirfærast í erlendum gjald-eyri. Þannig virðist mér, að þetta kerfi, ef það fær að haldast algerlega óbreytt, muni starfa. M. ö. o.: Af 300 þús. kr. árstekjum fer helmingurinn í innheimtukostnað, 10% í tónlistarsjóð, 13500 kr. til íslenskra höfunda, en 121500 kr. til erlendra höfunda, sem verður að greiðast í gjaldeyri.

Ég veit ekki, hvort ég þarf að eyða að því fleiri orðum, að þetta kerfi má ekki standa

STEF og þátttaka Íslands í Bernarsambandinu. — Malbikun vega.

svona algerlega óbreytt. Spurningin er þá, hvað á að gera til þess að leiðrétta þetta. Það, sem þarf að gera, er fyrst og fremst, að meiri hluti hins innheimta fjár gangi til íslenskra tónskálda. Og í öðru lagi þarf að gera ráðstafanir til þess, að hinn gífurlegi innheimtukostnaður minnki mjög verulega. Íslensku höfundalögin er eðlilegt að séu eins og þau eru. Við því verður ekkert gert, enda eiga erlendir kröfuhafar skýlausan rétt samkvæmt þeim. En það verður að breyta þessu kerfi einhvern veginn í grundvallaratriðum til þess að tryggja höfundunum sjálfum meiri hluta teknanna og til að minnka skrifstofukostnaðinn.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Hv. 3. landsk. tók fram í síðustu ræðu sinni, að ég hefði gefið þær upplýsingar, að allt það fé, sem greitt hefur verið frá útvarpinu til STEFS, væri fyrir verk íslenskra höfunda. Ég held, að ég hafi aldrei tekið það fram, enda hef ég sjálfur jafnan staðið í þeirri meiningu, að þetta væri fyrir alla flutta tónlist í útvarpinu, enda gildir samningurinn um það, eftir því sem ég veit bezt. Ég vildi aðeins leiðrétta þetta.

8. Malbikun vega.

Á 8. fundi í Sp., 29. okt., var útbýtt:

Fsp. til fjmrh. um framlög til malbikunar vega [110. mál, 1] (A. 148).

Á 9. fundi í Sp., 30. okt., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfið skyldi.

Fsp. leyfið með 29 shlj. atkv.

Á 10. fundi í Sp., 5. nóv., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Steingrímur Aðalsteinsson): Herra forseti. Samkvæmt l. nr. 84 frá 6. júlí 1932 er innheimt það, sem kallað er „sérstakt innflutningsgjald af benzíni“. Það er sérstakt vegna þess, að það er umfram aðra innflutningstolla, bæði vörumagnstoll og verðtoll, og þetta sérstaka innflutningsgjald nemur nú orðið hvorki meira né minna en 31 eyri á hvern litra. Sömu leiðis er innheimt sams konar sérstakt innflutningsgjald af hjólbörðum og slöngum til bifreiða, sem nemur 3 kr. á kg. Enn fremur er samkvæmt þessum sömu l. innheimtur þungaskattur á bifreiðar, sem nú nemur 36 kr. á hver 100 kg bifreiðar. Í l. er tekið fram, að þetta eigi að vera til viðhalds og umbóta á akvegum, og síðar skilgreint nánar um það efni.

Samkvæmt fjárlagafrv. því, sem nú liggur hér fyrir hv. Alp., þá áætlað hæstv. fjmrh. tekjur af þessu sérstaka innflutningsgjaldi af benzíni 9 millj. og 200 þús. kr. samkv. 5. lið 2. gr., og bifreiðaskattinn samkv. 9. lið sömu

gr. áætlað hann 3 millj. og 300 þús., eða þetta til samans 12 millj. og 500 þús., og er þá í rauninni ekki hægt að sjá, hvort í því eru innifaldar tekjur þær, sem ég nefndi áðan, af hjólbörðum og slöngum, en þó geri ég ráð fyrir því, að það muni vera innifalið í þessum tölum. En tekjur samkvæmt þessum l. eru þá á fjárlagafrv. áætlaðar 12½ millj. kr. í 8. gr. þessara l., sem ég nefndi, eru síðan fyrirmæli um það, hvernig þessu fé skuli ráðstafað, og er þá í a-lið þeirrar gr. gert ráð fyrir því, að helmingnum af tekjum samkvæmt þessum l. sé varið til almenns viðhalds á þjóðvegum. — Síðan koma í b-lið þannig fyrirmæli, með leyfi hæstv. forseta:

„15% af hvers árs tekjum má verja til áfærra sýsluvega og ræktunarvegarins í Vestmannaeyjum, samkvæmt reglugerð, er atvmrh. setur.“

15% af þeirri upphæð, sem ég áðan nefndi, mundu nema 1 millj. 875 þús. kr., en á fjárl. frv. get ég ekki fundið, að nein upphæð sé tekin til úthlutunar á þessum tekjum. Það er að visu einn liður á fjárlfrv. um framlag til sýsluvega, en það er samkv. öðrum l., sem það framlag er, en ekki þeim, sem hér um ræðir.

Síðan kemur c-liður 8. gr. Þar segir, með leyfi hæstv. forseta:

„20% af hvers árs tekjum skal verja til þess að greiða aukakostnað, er af því stafar að malbika þjóðvegakafli eða gera slitlag úr öðru varanlegu efni þar, sem mest er umferð bifreiða, og til að halda þeim köflum við.“

20% af þeirri upphæð, sem ég áðan nefndi, mundu nema 2½ millj. kr., en þann lið hef ég ekki heldur getað fundið neins staðar á fjárlfrv.

Síðan er d-liður 8. gr. enn þá um ráðstöfun þessa fjár. Þar segir, með leyfi hæstv. forseta:

„15% af hvers árs tekjum skal verja til þess að malbika umferðarvegi í kaupstöðum og verzlunarstöðum með fleiri en 300 íbúum eða gera á þeim slitlag úr öðru varanlegu efni.“

15% af þessari upphæð eru, eins og ég nefndi áðan, 1 millj. og 875 þús. kr. í fjárlfrv. er að visu liður um þetta efni, þ. e. á 13. gr. VII., til steyptra og malbikaðra vega í kaupstöðum og verzlunarstöðum af bifreiðaskatti, 100 þús. kr. En sú upphæð er ekki nema aðeins rúmlega 5% af því, sem ætti að vera samkvæmt þessu lagafyrirmæli.

Út af þessu hef ég leyft mér að bera fram þá fyrirspurn, sem hér um ræðir, þ. e. a. s. um það, hvers vegna hæstv. fjmrh. fari ekki eftir þessum lagafyrirmælum, sem ég hef nefnt, og tekið á fjárlögin útgjaldaliði, sem þessu nemur. Er það kannske af því, að hæstv. ráðh. finnist ástand þjóðveganna og gatnanna í þeim kaupstöðum og verzlunarstöðum, sem hér eiga hlut að máli, vera þannig, að ekki sé þörf á því að vinna þar betur að, eftir því sem efni standa til? En efnin virðast vera hér fyrir hendi til allmiklu meira en notað er í þessu skyni.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Herra forseti. Út af þessari fyrirspurn frá hv. 4. landsk. þm. vil ég aðeins upplýsa það, að fjmrh. hefur ekki

gert ráð fyrir þeim gjaldaliðum á fjárlögum, sem hann spyr um, af því að ákvæði 8. gr. 1. nr. 84 1932 um þetta efni var numið úr gildi með 1. nr. 27 frá 1947.

9. Innflutningur fólksbifreiða.

Á 8. fundi í Sp., 29. okt., var útbýtt:

Fsp. til viðskmrh. um innflutning fólksbifreiða [110. mál, 2] (A. 148).

Á 9. fundi í Sp., 30. okt., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 29 shlj. atkv.

Á 10. fundi í Sp., 5. nóv., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Steingrímur Aðalsteinsson): Herra forseti. Ef til vill er því ofaukið hér á hv. Alp., að menn reki sínar persónulegu raunir, en þó ætla ég að gera það lítils háttar að þessu sinni.

Síðastliðinn áratug hef ég gert allmargar tilraunir til þess að fá innflutningsleyfi fyrir fólksbifreið með það fyrir augum að hafa atvinnu af akstri hennar. Þetta hefur gengið mjög illa, og hefur mér alla tíð verið neitað um slíkt leyfi. Á árinu 1946 komst þetta þó svo langt, að þáverandi hæstvi. viðskmrh. gaf mér ákveðið loforð fyrir því, að ég skyldi þá um haustið fá keypta eina af bifreiðum þeim, sem það ár voru fluttar inn á vegum ríkisstj. og ætlaðar ýmsum starfsmönnum ríkisins og ríkisstofnana. Þetta fór þó á annan veg. Þetta haust slitnaði upp úr stjórnarsamstarfi því, sem kennt er við nýsköpunina í íslenzku atvinnulífi, og við sósíalistar vorum settir utangarðs á nýjan leik. Og svo undarlega brá við, að í sama mund tilkynnti þáverandi hæstvi. viðskmrh. mér, að því miður yrði engin bifreið eftir handa mér af þeim áður nefndu bifreiðum, sem hann hafði til ráðstöfunar. Síðan hef ég oft sótt til innflutningsyfirvaldanna um innflutningsleyfi fyrir bifreið og átt um það ítrekaðar viðræður við þá hæstvi. viðskmrh., sem setið hafa að völdum. En þetta hefur, eins og áður segir, engan árangur borið og því alla jafna borið við, að vegna gjaldeyrisörðugleika væru engin innflutningsleyfi veitt fyrir fólksbifreiðum. Nálægt miðju s. l. sumri gerði ég síðustu ferð mína þessara erinda upp í viðskmrh. og tjáði hæstvi. núverandi viðskmrh., hversu ómögulegt það væri fjárhagslega að stunda bifreiðaakstur sem atvinnu á minni tólf ára gömlu bifreið. Ég var svo heimskur að halda, að ef til vill mundi hann skilja þetta betur þá en áður, af því að ég vissi, að einmitt þá dagana var hann að endurnýja sína einkabifreið, Cadillac 1947, með fallega Buicknum, sem þið væntanlega hafið séð standa hérna

fyrir utan. En það var sama sagan og áður: Enginn gjaldeyris til, því miður, og þess vegna engin innflutningsleyfi veitt fyrir fólksbílum. Nú var að visu upplýst af einum stuðningsmanni ríkisstj. í umr. hér á hv. Alp. fyrir skömmu, að s. l. áratug hafi verið fluttar inn nokkuð á annað þúsund fólksbifreiðar, svo að einhver leyfi virðast hafa verið veitt. Og nú á s. l. sumri hefur mátt líta hér á götum Reykjavíkur og víðar allmikinn fjölda nýrra og glæsilegra lúxusbíla, sem maður fær tæplega skilið að séu hingað komnir í algeru leyfisleysi eða án þess, að allverulegri gjaldeyrisupphæð hafi verið varið til kaupanna. Í umr., sem ég áðan vitnaði til, spurði ég hæstvi. viðskmrh., hverju þetta sætti og hvort þetta væri vottur þess, að gjaldeyrisástandið væri orðið það gott, að jafnvel ég gæti búið við því að fá innflutningsleyfi fyrir bifreið til atvinnuakturs. Hæstvi. ráðh. skaut sér þá undan því að svara, og þess vegna hef ég borið formlega fram þær fyrirspurnir, sem hér liggja fyrir, og vona að fá við þeim glögg og góð svör.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Um er spurt í fyrsta lagi, hversu margar fólksbifreiðar 6—7 manna hafa verið fluttar inn á árinu 1952. Eftir þeim upplýsingum, sem ég hef fengið, er talan 31 til septemberloka, flutt inn með gjaldeyris- og innflutningsleyfum.

Um er spurt í öðru lagi, hverjir hafi fengið innflutningsleyfi fyrir slíkum bifreiðum. Innflutnings- og gjaldeyrisleyfi hafa verið gefin á þessu ári fyrir 6—7 manna fólksbifreiðum sem hér segir: Til lækna 10, til fatlaðra manna 12, til opinberra aðila 6, til annarra 3. Auk þess hafa verið fluttir inn á árinu án gjaldeyrisleyfis, aðeins með innflutningsleyfi, 40 bílar 6—7 manna. Hinar, sem ég gat um fyrr, eru fluttar inn bæði með gjaldeyris- og innflutningsleyfi. Út af þessum 40 bifreiðum, sem eru fluttar inn án gjaldeyrisleyfis, gefur fjárhagsráð svo hljóðandi skýringar:

„Í sambandi við leyfisveitingu þessa (þ. e. a. s. gjaldeyrislausu leyfin) má nefna sem ástæðu eftirfarandi atriði:

1) Búferlaflutningur manna, sem búið hafa erlendis og átt bifreiðar þar.

2) Ráðstöfun á gjaldeyri, sem menn hafa eignast á löglegan hátt, t. d. fyrir vinnu eða að erfðum.

3) Sala á bifreiðum erlendra sendiráða hér og starfsmanna þeirra, sem fer fram eftir meðmælum utanrrn.

4) Tollafgreiðsla á bifreiðum, sem af ýmsum ástæðum hafa verið lengi í landinu með erlendum númerum.

5) Framlenging leyfa fyrir bifreiðum, sem biðu í erlendum höfnum vegna flutningsbanns, sem sett var á bifreiðar með tilkynningu 16. ágúst 1950.“

Þetta eru þær skýringar, sem fjárhagsráð gefur á innflutningi bifreiða án gjaldeyrisleyfis. Bifreiðar þær, sem fluttar eru inn með gjaldeyris- og innflutningsleyfi, eru áætlaðar að verðmæti 883 þús., en hinar, sem fluttar eru

inn án gjaldeyrisleyfis, eru áætlaðar að verðmæti 960 þús. Að sjálfsögðu, í samræmi við þær skýringar sem fjárhagsráð hefur gefið, er hér ekki um útlagðan gjaldeyri að ræða í öllum tilfellum, en hversu mikið það er, hef ég ekki upplýsingar um.

Ég tel ekki viðeigandi né ástæðu til að lesa upp skrá yfir nöfn þeirra manna, sem hafa fengið þessi leyfi, enda mun það ekki hafa tíðkæzt á Alp., að lesin væru nöfn manna, sem leyfi fá hjá fjárhagsráði. Ég get frætt hv. þm. á því, að ég hef persónulega ekkert leyfi fengið fyrir bifreið og sú bifreið, sem ég hef til afnota, er eign ríkisins á sama hátt og bifreiðar, sem aðrir ráðherrar nota.

Fyrirspyrjandi (Steingrímur Aðalsteinsson): Herra forseti. Ég vil þakka hæstv. ráðh. fyrir þau svör, sem hann gaf, svo langt sem þau náðu. Þó voru þau ekki eins glögg og ég hafði búizt við að þau mundu verða.

Ef ég hef tekið rétt eftir, þá upplýsti hann í fyrstu, að fluttar hefðu verið inn 48 bifreiðar samkv. fullkomnum innflutnings- og gjaldeyrisleyfum, en í þeirri sundurliðun, sem hann síðan gaf, fæ ég ekki fram nema 31, og vantar þá að vita, til hversra hefur verið úthlutað hinum 17. (Gripið fram í.) Mér skildist, að þér segðuð, að það hefði verið úthlutað með fullu leyfi 48 bifreiðum (Gripið fram í.) Þá bið ég afsökunar á því, ef það hefur verið misheyrn.

En síðan er það þá viðvíkjandi hinum 40 bifreiðunum, sem fluttar eru inn án gjaldeyrisleyfis. Hæstv. ráðh. var að visu með ýmsar skýringar á því, sem hann hafði eftir fjárhagsráði, en ég álit nú, að það séu ekki fullnægjandi skýringar, a. m. k. ekki eins og þær voru fluttar hér, og mig furðar það nokkuð mikið, hvernig skuli vera hægt að flytja inn jafnmikinn fjölda bifreiða á jafnskömum tíma og hér er um að ræða, án þess að fyrir því séu veitt gjaldeyrisleyfi. Ég veit satt að segja ekki, hvaðan menn geta með löglegum hætti fengið svo mikinn gjaldeyri til umráða. Mér er ekki kunnugt um það, að samkv. l. séu það aðrir en bankarnir, sem hafa gjaldeyri til umráða. Ég held, að allir þeir, sem flytja út vörur og fá fyrir þær gjaldeyri, séu lögum samkvæmt skyldaðir til þess að skila honum til bankanna og síðan verði honum ekki ráðstafað þaðan öðruvísi en í samráði við innflutningsyfirkvöldin, þ. e. a. s. með gjaldeyrisleyfum. Það er að visu til, að þeir, sem vinna sér fyrir gjaldeyri persónulega, fá leyfi til að ráðstafa honum, þó ekki nema að einhverju leyti. En að Íslendingar hafi unnið sér fyrir gjaldeyri á þann hátt, sem nægi til þess að flytja inn þann fjölda bíla, sem hér um ræðir, það held ég að varla geti staðizt. — Samt sem áður vil ég þakka hæstv. ráðh. fyrir þær upplýsingar, sem hann hefur gefið í þessu efni. Þó að ég telji þær í raun og veru alls ekki fullnægjandi, þá er þó bót að því að hafa fengið þær, svo langt sem þær ná.

10. Gæðamat iðnaðarvara.

Á 10. fundi í Sp., 5. nóv., var útbýtt:

Fsp. til ríkisstj. um gæðamat iðnaðarvara [125. mál, 1] (A. 179).

Á 11. fundi í Sp., 6. nóv., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 29 shlj. atkv.

Á 12. fundi í Sp., 12. nóv., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Rannveig Þorsteinsdóttir): Herra forseti. Hinn 31. jan. 1951 var samþ. hér á Alp. svo hljóðandi þál.:

„Alp. ályktar að fela ríkisstj. að láta rannsaka, á hvern hátt hægt sé að tryggja gæðamat iðnaðarvara, innlendra og erlendra, sem seldar eru hér á landi.“

Síðan þessi ályktun var samþ. hefur komið æ betur og betur í ljós, að framkvæmd hennar er fyrir margra hluta sakir mikið nauðsynjamál. Hér hefur risið upp margháttaður innlundur iðnaður, sem einmitt frá þessum tíma hefur orðið að keppa við erlenda iðnaðarvöru bæði um verð og gæði. Forráðamenn iðnaðarins munu hafa fullan hug á því að framleiða ekki nema það, sem gott er og getur staðizt allan samanburð við erlendar iðnaðarvörur, en auk ýmissa tæknilegra byrjunarörðugleika þarf á þessu sviði að vinna bug á hleypidómum fólks og vanmati á því, sem íslenskt er. Með hlutlausu gæðamati iðnaðarvara og auglýsingum um matið í hverju einstöku tilfelli væri hægt að fá samanburð á því, hvað væru hagfelldustu kaupin hverju sinni. Með þessu ynnist bæði það, að fólk fengi á því glöggan skilning, hvað það ætti að kaupa, og yfirburðir þess varnings, sem betri væri, kæmu í ljós. Sannleikurinn er sá, að fólk virðist oft ekki hafa mikla vörubekkingu, sem ef til vill er ekki við að búast. Oft kaupa menn fremur dýra vöru en ódýra án þess að hafa nokkra aðra tryggingu fyrir gæðunum heldur en þá, að varan er dýr. Og iðulega láta menn framleiðslugalla, sem eitt sinn kunna að hafa verið á innlendu vörunni, verða þess valdandi, að þeir kaupa aldrei framarsams konar innlenda vöru, þótt þessir gallar séu nú ekki lengur fyrir hendi. Hlutlaust gæðamat gæti orðið til þess að vinna á móti ótrú, sem því miður enn þá er fyrir hendi á innlendri framleiðslu, og það gæti líka orðið til þess, þar sem þess er þörf, að fá innlend fyrirtæki til þess að vinna enn þá betur og fjarlægja galla, sem kunna að vera á framleiðslu þeirra og gera það að verkum, að hún stenzst ekki samanburð við erlendar vörur. Einnig gæti verið nauðsynlegt að fá samanburð á innlendu framleiðslunni innbyrðis og leiðbeiningar um það, hvað væri hið bezt í hverjum vöruflokki. Gæðamat ætti m. ö. o. að geta unnið í þá átt að verða neytandanum trygging fyrir því, að hann geri hagkvæm vörukaup, og einnig ætti það að geta

orðið til þess, að innlend framleiðsla fengi öruggan samannburð við þá erlendu hvað verð og gæði snertir. Ætli af þeim samannburði að leiða það, að innlenda framleiðslan yrði fremur keypt en innfluttar vörur, þar sem þær erlendu af einhverjum ástæðum eru mörgum sinnum dýrari, eins og t. d. á sér stað með kertín núna, en gæðin hin sömu, og einnig að þar sem innlendi iðnaðarinn stendur til bóta, þá sé það vitað og framleiðandinn læri af því.

En það er fleira í sambandi við gæðamat, sem þarf að taka til athugunar, og er það varðandi innflutning á vörum, sem ekki eru framleiddar hliðstæðar vörur við hér. Á Norðurlöndum eru stofnanir, rannsóknarstofnanir heimilanna, sem rannsaka og bera saman heimilistæki stór og smá, hollustu fæðutegunda o. s. frv. Þessar stofnanir gefa út yfirlit um athuganir sínar og benda m. a. á þau tæki, sem þær mæla með, og jafnframt hvers vegna mælt er með þessum tækjum í samannburði við önnur. Nú veit ég til þess, að heimilistæki, smáhlutir eins og sleifar, þeytarar og eldhúshnifar, sem mælt hefur verið með af þessum stofnunum, hafa verið flutt inn og seld hér í verzlunum við hliðina á öðrum tækjum, án þess að þess væri að nokkru getið, að hér væri um úrvalstæki að ræða. En það er sagt t. d. um þessa þeytara, að þeir séu svo góðir, að húsmæðurnar sakni þess ekki svo mikið, þótt þær eigi ekki hrærivélar, ef þær hafa þá, og önnur tæki mörg eru svo góð, að konur, sem nota þau, telja heimilisstörfin allt önnur, þegar unnið er með þeim. Það er þá ein hlið á þessu máli, að við færum okkur í nyt gæðamat, sem aðrir gera, til þess að hjálpa fólki til þess að fá góðar vörur og réttar tegundir vara, miðað við það, sem á að nota þær til.

Gæðamat iðnaðarvara er mikið stórmál, en ég geri mér ekki vonir um, að náð verði yfir það allt í einu, en tel, að dregið hafi of lengi, að byrjað væri á því, og að það megi ekki dragast lengur. Af þessum sökum hef ég borið fram fsp. á þskj. 179.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Um er spurt: Hvað hefur ríkisstj. gert til þess að koma á gæðamati iðnaðarvara? Í tilfni af þál. þeirri, sem samþ. var um gæðamat iðnaðarvara á þinginu 1951, útvegaði rn. upplýsingar um löggjöf varðandi gæðamat iðnaðarvara í ýmsum löndum, m. a. Danmörku, Frakklandi, Bretlandi og Bandaríkjunum. Voru þessar upplýsingar þegar sama árið sendar rannsóknaráði ríkisins til athugunar. Till. rannsóknaráðs hafa ekki borizt, en þær munu nú í undirbúningi hjá iðnaðardeild Atvinnudeildar háskólans, að því er Gísli Þorkelsson, forstöðumaður iðnaðardeildar Atvinnudeildar háskólans, hefur tjáð ráðuneytinu. Hefur Gísli ritað um þetta mál í Verzlunartíðindin, 3. tbl. 1952, þar sem hann kemst að þeirri niðurstöðu, að heppilegast sé, að gæðamat sé frjálst og nái aðeins til innlendra framleiðslu. Iðnrekandi, sem óskaði eftir að fá vörur sínar metnar, mundi þá snúa sér til n. þeirrar eða vöru-

dómstóls, eftir því hvað það yrði nú kallað, sem skipaður yrði fulltrúum neytendasamtakanna, og óska eftir, að gæðamat færi fram. Fengi hann þá leyfi til að láta sérstakt merki á þær vörutegundir, sem stæðust matið. Til þess að slíkt mat gæti komið á, yrði vörudómstóllinn í fyrsta lagi að ákveða vissar „standard“-kröfur og síðan vaka yfir, að um þessar vörur væri alltaf haldið við þær kröfur af þeim, sem merkin nota.

Hinn 28. des. 1951 skipaði iðnaðarmálaráðherra 3 manna nefnd, Pál S. Pálsson, Þorstein Gíslason og Kristján Kristjánsson, er m. a. skyldi gera till. um eftirlit með vörugæðum innlends iðnaðar í því skyni að hefja iðnreksturinn á hærri stig í vöndun framleiðslunnar. Skyldi n. skila álitu fyrir árslok 1952, og hefur hún miðað störf sín við það. N. hefur jafnhliða öðrum störfum, sem henni voru falin með skipunarbréfinu, undirbúið till. um gæðamat, en ekki gengið endanlega frá þeim enn þá. Varðandi undirbúning þessara tillagna er þess að geta, að formaður n. fékk s. l. sumar aðstöðu til að kynna sér framkvæmd þessara mála í Bretlandi. Eftir heimkomu sína ritaði hann ýtarlega skýrslu um framleiðsluafköst og vöruvöndun í Stóra-Bretlandi og ræðir þar um ráðstafanir ríkisvaldsins til úrbóta þessum vandamálum iðnaðarins. Einnig er þarna skýrt frá fsp. og umr. um gæðamat iðnaðarvara í neðri deild brezka þingsins. Skýrsla þessi var fjölrituð, og það munu enn vera til nokkur eintök af henni. Ef einhver þingmanni óskaði að kynna sér frekar þetta mál, þá munu þessar skýrslur vera til reiðu. Ég vil í þessu sambandi lesa hér smákafli, þar sem hann greinir frá samtali við aðstoðarframkvæmdastjóra hinnar heimskunnar stofnunar „The British Standard Institution“, sem hefur þessi mál með höndum. Honum farast orð á þessa leið:

„Ef þið hugsið ykkur á Íslandi að setja upp stofnun á þessu sviði, þá vil ég gefa ykkur heilræði. Verið ekki metnaðargjarnir um of, reisið ykkur ekki hurðarás um öxl. Margar smáþjóðir hafa brennt sig á því soðinu. Þær hafa reynt að koma sér upp sínu eigin gæðamati, setja upp sína eigin mælikvarða án þess að gera sér grein fyrir, hve óhemju dýrt það er í framkvæmdinni. Ég álit því, að hugmyndin um eins konar miðstöð á Íslandi, er safni gögnum og upplýsingum frá stofnunum stórbjóðanna á þessu sviði og reyni að nota sér niðurstöður þeirra eftir fongum, sé alveg rétt aðferð og hefur gefið vel í ýmsum löndum, þar sem það hefur verið reynt. Tel ég, að gæðamat sé nauðsynlegt í hverju landi, ekki eingöngu vegna innlendra iðnaðarvara, en einnig vegna erlendra iðnaðarvara, því að ella veit kaupandinn aldrei, hvers konar vörur hann hreppir, og landslýðurinn getur á þann hátt algerlega verið háður miskunn erlendra framleiðenda eða vöruseljenda.“

Þetta var það álit, sem þessi maður lét í ljós. Ég hef ekki neinu við þetta að bæta og hygg, að hv. fyrirspyrjandi telji, að með þessu sé fsp. svarað.

Fyrirspyrjandi (Rannveig Þorsteinsdóttir): Ég þakka hæstv. ráðh. upplýsingarnar. Mér hefur alltaf verið það ljóst, að það krefst mikils undirbúnings að koma gæðamatinu af stað, og það mun krefjast mikillar vinnu, þar til það er komið í fullan og réttan gang. En ég sé, að það er unnið að því, og gleður mig mjög að heyra það.

11. Veðlán til íbúðabygginga.

A 10. fundi í Sp., 5. nóv., var útbýtt:

Fsp. til ríkisstj. um veðlán til íbúðabygginga í kaupstöðum og kaaptúnum [125. mál, 2] (A. 179).

A 11. fundi í Sp., 6. nóv., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 29 shlj. atkv.

A 12. fundi í Sp., 12. nóv., var fsp. tekin til umræðu.

Forseti tók málið af dagskrá.

A 14. fundi í Sp., 19. nóv., var fsp. aftur tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Rannveig Þorsteinsdóttir): Herra forseti. Ég hef leyft mér að bera fram fyrirspurn á þskj. 179 varðandi þál. um veðlán til íbúðarhúsabygginga í kaupstöðum og kaaptúnum, er samþykkt var á síðasta þingi. Þál. þessi var um það að skora á ríkisstj. að beita sér fyrir því í sambandi við endurskoðun bankalöggjafarinnar, að gerðar verði sérstakar ráðstafanir til þess, að þeir, sem vilja koma upp nauðsynlegum íbúðum í kaupstöðum og kaaptúnum, geti fengið til þeirra hæfileg 1. og 2. veðréttar lán með viðunandi kjörum, og að byggingarfélög verkamanna, byggingarsamvinnufélög og aðrir, sem byggja smáar íbúðir til eigin nota, verði látnir sitja fyrir slíkum lánum. Þá er gert ráð fyrir því í ályktun þessari, að ef með þarf, verði komið upp sérstakri veðlánastofnun í þessum tilgangi og hafi sú stofnun milligöngu um útvegum innlends og erlends fjármagns til íbúðarhúsabygginga. Eins og fram kemur af ályktuninni, var svo ráð fyrir gert, að ríkisstj. beitti sér fyrir því, að í sambandi við störf mþn. í bankamálum og nýja heildarskipun bankamála yrðu gerðar sérstakar ráðstafanir til þess að tryggja heppileg veðlán til bygginga í kaupstöðum og kaaptúnum. Er mikil nauðsyn á því, þar sem öllum er kunnugt um þau vandkvæði, sem á því eru að fá lán til íbúðarhúsabygginga. Stofnun, sem ætlað var að gegna því hlutverki að veita slík lán, veðdeild Landsbankans, hefur nú orðið mjög litla þýðingu í þessu sambandi, og aðrar stofnanir, sem veitt hafa lán til íbúðarhúsabygginga, hafa fé af skornum skammti. Má þar nefna byggingarsjóð kaupstaða og

kaaptúna, sem lánað hefur fé til byggingar verkamannabústaða, en hefur á síðari árum haft allt of lítið fé til ráðstöfunar. Byggingarsamvinnufélög hafa enga möguleika til fjárútvegana fyrir félagsmenn sína, og lánaðeild smábúðarhúsa gat á s. l. sumri ekki gert úrlausn nema fáum af þeim fjölda manna, sem sótti um lán til þeirrar stofnunar. Það, sem vantar, eru almennir möguleikar fyrir hæfilegum 1. og 2. veðréttar lánum út á hús, sem byggð eru eða eigendaskipti verða að. Og við framtíðarskipun þessara mála þarf að ganga þannig frá, að hver sá maður, sem hefst handa um byggingu hæfilegrar íbúðar fyrir sig og fjölskyldu sína, geti gengið að því nokkurn veginn visu þegar í byrjun, að hann fái lán, og jafnframt hve háa upphæð hann fær á sínum tíma út á 1. og 2. veðrétt í húsi sínu.

Nú sem stendur er lánsfjáarskorturinn ein aðalhindrunin fyrir því, að menn geti byggt yfir sig, og skapar það alveg ótrúlega erfiðleika fyrir almenning, hve lítið er um lánsfé. Oft ráðast menn í byggingar í þeirri von, að úr rætist, en þeim framkvæmdum fylgir áhætta og öryggisleysi. Byggingarnar verða dýrari en þörf væri á, og eigendur þeirra lifa í stöðugum ótta um það, að þeir komi aldrei húsi sínu upp. Þjóðfélagslega séð er þetta hættulegt til lengdar og óheilbrigt og fær oft þann endi, að menn komast í klærnar á mönnum, sem lána út fé með okurkjörum, og missa svo allt sitt upp í kröfur þeirra. Það er talað um það manna á milli sem opinbert leyndarmál, að hér sé rekinn svartur markaður með peninga, einkum í sambandi við lán til íbúðarhúsabygginga. Þessi okurlánastarfsemi er bein afleiðing lánsfjárskortsins, en það, að hún á sér stað, sýnir jafnframt, að til er eitthvert fé til lánastarfsemi, þótt viðurkenndar lánsstofnanir hafi þá ekki til ráðstöfunar. Mun það vera staðreynd, að fé sé tekið út úr sjóðum bankanna til þess svo að lána það út utan við þá gegn hærri vöxtum en leyfðir eru og með háum afföllum.

Hlutverk veðlánastofnunar eins og þeirrar, sem gert er ráð fyrir í nefndri þál., mundi verða tvíþætt. Hún mundi veita með sanngjörnum kjörum lán til íbúðarhúsabygginga, og einnig mundi hún hafa milligöngu um útvegum fjármagns til þessarar lánastarfsemi. Það fé mundi mega útvega með ýmsum hætti, en sérstaka nauðsyn ber til þess, að veðlánastofnunin næði tökum á því fé, sem er í umferð til íbúðarhúsabygginga, til þess svo að lána það aftur út með eðlilegum hætti. Einnig mundi þurfa að verja öðru innlendu fjármagni til þessarar starfsemi, og sömuleiðis yrði að útvega stofnuninni erlent fjármagn. Fram til þessa hefur eingöngu verið byggt fyrir innlent fjármagn, þótt um geysimiklar íbúðarhúsabyggingar hafi verið að ræða undanfarið í kaupstöðum og kaaptúnum. En þessar byggingar hafa aldrei verið teknar sem ein heild, þannig að lagt væri til þeirra erlent fjármagn. Stofnun, sem eingöngu hefði með höndum veðlánastarfsemi, mundi eiga auðveldara með það en aðrar lánsstofnanir og sjóðir að útvega erlent lán, og mætti vænta þess, að starfræksla slíkr-

ar stofnunar gæti orðið til þess að auðvelda, að erlent fjármagn fengist til íbúðarhúsa-bygginga.

Nú mun störfum mþn. í bankamálum vera lengra komið en var, er hv. Alþ. afgreiddi þetta mál, og er því tímabært að fá fregnir af því, hvað líði ákvörðun nefndarinnar um þetta mikla nauðsynjamál og hvaða áætlanir ríkisstj. hefur gert í sambandi við það.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Herra forseti. Út af þessari fyrirspurn hv. 8. þm. Reykv. vil ég leyfa mér að taka eftirfarandi fram:

Á síðasta Alþ. var samþ. svo hljóðandi þál.: „Alþingi ályktar að skora á ríkisstj. að beita sér fyrir því í sambandi við endurskoðun bankalöggjafarinnar, sem nú er hafin, að unnið verði að því eftirléiðis með sérstökum ráðstöfunum, að þeir, sem koma vilja upp nauðsynlegum íbúðum í kaupstöðum og kaupsýnum, geti fengið til þeirra hæfileg 1. og 2. veðréttar lán með viðunandi kjörum, og að byggingarfélög verkamanna, byggingarsamvinnufélög og aðrir, sem byggja smáar íbúðir til eigin nota, verði látnir sitja fyrir slíkum lánum, enda verði, ef með þarf, komið upp sérstakri veðlánastofnun í þessum tilgangi, er hafi milligöngu um útvegum fjármagns innanlands og utan til íbúðarhúsa-bygginga.“

Þessi þál. var svo send félmrn. til fyrirgreiðslu. Eins og ályktunin ber með sér, varðar hún að miklu leyti störf n. þeirrar, sem skipuð hefur verið eða skipuð var á síðasta þingi til þess að endurskoða bankalöggjöf landsins, og beinir því til þeirrar n. að taka málið sérstaklega til meðferðar. En tillögur þeirrar n. um þetta efni hafa að sjálfsögðu mikla þýðingu um, hvað gera skuli eða þurfi að gera yfirleitt í málinu. Félmrn. taldi því sjálfsgætt að kynna sér fyrst, hverja afstöðu bankamála-nefndin hefði til þessa máls og hvaða ákvæði kynnu að verða sett í hinni nýju bankalöggjöf varðandi þessi mál. Þál. var því s. l. sumar send frá félmrn. til formanns bankanefndarinnar, dr. Benjamíns Eiríkssonar, og jafnframt að því spurt, hvort í væntanlegum tillögum n. um breyt. á bankalöggjöfinni mundu verða tekin upp ákvæði, sem miðuðu að því að tryggja þeim, sem koma vildu upp nauðsynlegum íbúðum í kaupstöðum og kaupsýnum, hæfileg 1. og 2. veðréttar lán með viðunandi kjörum, og einnig, að byggingarfélög verkamanna, byggingarsamvinnufélög og aðrir, sem byggðu smáar íbúðir til eigin nota, yrðu látnir sitja fyrir slíkum lánum. Þess var sérstaklega óskað í þessu bréfi rn., að n. léti rn. í té þær upplýsingar, sem fyrir hendi væru um þessi efni, og það væri gert svo fljótt, að unnt yrði að gefa Alþ. skýrslu um málið, þegar það kæmi saman til funda næst. Svar frá n. hefur enn ekki borizt, en form. hefur upplýst það, að n. hafi ekki enn þá gefizt tómt til þess að taka mál þetta til verulegrar meðferðar eins og fyrirhugað væri. En meðan afstaða n. og till. þær, sem hún kann að vilja leggja fram í þessu efni, eru ekki vitaðar, þá er að sjálf-Alþt. 1952. D. (72. löggjafarþing).

sögðu mjög erfitt að vinna að frekari athugunum eða framgangi þessa máls. — Þetta vildi ég sérstaklega taka fram varðandi þetta atriði.

En á síðasta Alþ. var einnig samþ. önnur þáltill. varðandi þetta sama efni, en hljóðar dálitið öðruvísi. Hún hljóðar þannig:

„Alþ. ályktar að fela ríkisstjórninni að láta safna ýtarlegum skýrslum um lánsfjárbörf til íbúðabygginga og leggja fyrir þingið á grundvelli þeirrar rannsóknar till. til úrbóta, sem við það miðist, að hægt sé að fullnægja eðlilegri lánsfjárbörf til þess að útrýma heilsuspillandi íbúðum og bæta úr húsnæðisskortinum.“

Félmrn. sendi einnig báðar þessar þál. til Landsbanka Íslands, Útvegsbanka Íslands, Búnaðarbanka Íslands og Sparisjóðs Reykjavíkur. En þessar tvær ályktanir eru að því leyti mjög skyldar, að þær fjalla að mestu um útvegum lánsfjár til húsbýgginga eða þá um rannsókn á, hve börf er mikil fyrir slíkar framkvæmdir. Og í bréfi sínu til þessara lánsstofnana bað rn. um upplýsingar um eftirfarandi atriði:

1) Hve mikið lánsstofnanir þessar og útibú þeirra lánuðu á árinu 1951 til íbúðarhúsa-bygginga í kaupstöðum og kaupsýnum.

2) Hversu miklu þessar lánveitingar hafa numið það sem af er árinu 1952.

3) Hversu miklu fé er líklegt, að lánsstofnanir þessar geti varið til lánveitinga til byggingar íbúðarhúsa í kaupstöðum og kaupsýnum árið 1953.

Það var óskað eftir svörum sem fyrst. Að vísu voru þessi bréf heldur seint send út, en við óskuðum eftir svörum fyrir 1. okt. s. l., en svör um þessi atriði hafa enn ekki borizt, og hefur það verið ítrekað við þessar lánsstofnanir að gefa svörin sem allra fyrst. En fyrr en þessi svör liggja fyrir, er erfitt að gera sér verulega grein fyrir því, hversu mikið þarf að auka lánsfé til íbúðarhúsa-bygginga frá því, sem verið hefur, en það er að sjálfsögðu einn liðurinn í heildartill. í þessum efnum.

Þá vil ég einnig geta þess, að auk þess sem fyrr greind þáltill. um lánveitingar til íbúðabygginga, þar sem ákveðið var að safna skýrslum um lánsfjárbörf vegna íbúðarhúsa-bygginga, eins og áður er nefnt, var send til þessara lánsstofnana, sem ég var að geta hér um áðan, voru tillögurnar einnig sendar öllum bæjarstjórum og oddvitum í kaupsýnum með 500 íbúum og þar yfir, og þessir aðilar hafa verið beðnir að láta í té skýrslu um heilsuspillandi húsnæði í byggðarlögum sínum, þar með skyldu taldir hermannabraggar, gamlir íbúðakjallarar, svo og aðrar vistarverur, sem fólk hefst við í, en ástæða væri til að útrýma sérstaklega. Jafnframt var svo óskað tillagna um, hvaða leiðir sýndust tiltækilegastar á hverjum stað til þess að útrýma hinu heilsuspillandi húsnæði og hvað sveitarsjóðir gætu eða vildu á sig leggja í því efni yfirleitt. Til þessa hafa svör borizt frá 4 kaupstöðum af 13 og 5 af 13 eða 14 kaupsýnum, sem þetta var einnig sent til, og svörin berast væntanlega nú á næstunni.

Þar sem, samkvæmt því, sem ég hef nú skýrt hér frá, tilskilin og umbeðin gögn eru

ekki komin í hendur rn. nema að litlu leyti og frá sumum aðilum ekki að neinu leyti, þá er rn. ókleift að svo stöddu að leggja fram ákveðna till. til úrbóta á þessu stigi málsins, en mun að sjálfsögðu leggja fram skýrslu um þetta mál undireins og hinar nauðsynlegu upplýsingar eru fyrir hendi, sem væntanlega berast rn., a. m. k. sumar hverjar, tiltölulega fljótt hér eftir.

Fyrirspyrjandi (Rannveig Þorsteinsdóttir): Eg ætla að leyfa mér að þakka hæstv. forsrh. fyrir svörin. Það er nú auðséð á þessu, að málið er að visu í rannsókn, en það er ekki lengra komið. Og ég þakka honum jafnframt fyrir það loforð hans að gefa Alþ. skýrslu um málið, þegar eitthvað frekar liggur fyrir.

12. Fjárhagsráð.

Á 10. fundi í Sp., 5. nóv., var útbýtt:
Fsp. til ríkisstj. um kostnað við fjárhagsráð [125. mál, 3] (A. 179).

Á 11. fundi í Sp., 6. nóv., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.
Fsp. leyfð með 29 slj. atkv.

Á 12. fundi í Sp., 12. nóv., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Í umr. um verðlagsmál hefur þess mjög verið getið af hálfu þeirra, sem andvígir eru verðlagseftirliti, að það sé mjög dýrt í framkvæmd. Manni hefur jafnvel skilizt, að stórar fjárhæðir hafi sparast, um leið og verðlagseftirlitið var nær alveg afnumið fyrir tveimur árum. Að minnsta kosti hefur það verið sagt hvað eftir annað í umr. hér á hv. Alþingi, að baráttan fyrir því, að verðlagseftirlitið yrði tekið upp á ný, sé baráttan fyrir því að auka stórlega skrifstofubákn ríkisins. Af þeim sökum mundi skrifstofukostnaður fjárhagsráðs vaxa stórlega, manni hefur jafnvel skilizt um mörg hundruð þúsundir króna. Af þessu tilefni eru þessar fyrirspurnir fram bornar. Það er spurt um, hversu margir menn hafi unnið hjá fjárhagsráði 1950 og 1951 og hversu miklu launagreiðslur til þeirra hafi numið. Það er enn fremur spurt um, hversu margir menn hafi unnið við verðgæzlu og verðlagseftirlit á sömu árum og hversu miklu greiðslur til þeirra hafi numið. Og í síðasta lagi er spurt um, hversu mörgum mönnum hafi verið sagt upp störfum, um leið og verðlagseftirlitið var afnumið, og hversu miklu nemi sparnaðurinn af þeim sökum. Tilefni þessara fyrirspurna er sem sagt það eitt, að það hefur þegar verið látið í veðri vaka hér á hv. Alþingi, að kostnaðurinn af nýju verðlagseftirliti mundi verða gífurlegur.

Eg vona, að svör við þessum spurningum leiði í ljós, hvort það er rétt eða ekki.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Eg minnst nú þess ekki, að í umr. um verðlagsmálin hafi því verið haldið fram, að aðalástæðan fyrir því, að gefið var frjálst verðlagið að verulegu leyti, væri það, hversu mikið eftirlitið kostaði. En hv. fyrirspyrjandi virðist bera þessa fyrirspurn fram til þess að sanna það. Eg skal ekki fara út í málið frekar, en gefa þær tölulegu upplýsingar, sem um var beðið.

Í ársbyrjun 1950 voru 70 fastráðnir starfsmenn hjá fjárhagsráði og deildum þess, þ. e. innflutnings- og gjaldeyrisdeild, skömmmtunarskrifstofu og verðlagsskrifstofu. Í árslok 1951 voru 40 fastráðnir starfsmenn í þjónustu fjárhagsráðs og deilda þess. Launagreiðslur til fastra starfsmanna voru árið 1950 1887413 kr., árið 1951 1703089 kr.

Í öðru lagi er spurt um, hversu margir menn hafi unnið við verðgæzlu og verðlagseftirlit og hve miklu greiðslur til þeirra námu árið 1950 og 1951. Þegar verðgæzlustjóri tók við verðlagseftirlitinu 1. okt. 1950, störfuðu á skrifstofu hans 14 menn. En í lok ársins 1951 voru þar 8 fastráðnir menn og 1 lausráðinn. Launagreiðslur til starfsmanna verðlagsstjóra og verðgæzlustjóra námu árið 1950 366505 kr., en árið 1951 voru þær 465205 kr. Auk þess störfuðu að verðlagseftirliti bæði árin, 1950 og 1951, 9 verðlagseftirlitsmenn utan Reykjavíkur. Þóknun til þeirra nam árið 1950 118465 kr., en árið 1951 146028 kr. Hjá fjárhagsráði störfuðu árið 1950 og 1951 4 menn við verðlagsákvæðanir, sem einnig unnu önnur störf í þágu ráðsins, og eru laun þeirra talin með í svari við fyrstu spurningunni, þar sem rætt er um laun starfsmanna fjárhagsráðs.

Þá er spurt: Hversu mörgum mönnum var sagt upp starfi vegna afnáms verðlagseftirlits, og hve miklu nemur sparnaður af þeim sökum. Samkv. framansögðu var starfsmönnum við verðlagseftirlit fækkað um 5 frá því í okt. 1950 til ársloka 1951. Fækkun starfsmanna fór fram seint á árinu 1951 og hefur því ekki veruleg áhrif á heildargreiðslur fyrr en árið 1952. Þá var og þóknun til trúnaðarmanna utan Rvíkur verulega lækkuð á árinu 1951. Heildarlaunagreiðslur verðgæzlunnar voru 1951 635000 kr., en eru fyrir yfirstandandi ár áætlaðar um 500 þús. kr. Í sambandi við þetta má geta þess, að hámarksverð hefur ekki verið afnumið af öllum vörum. Enn þá eru nokkrir vöruflókkar undir hámarksákvæðum. Auk þess hefur verðgæzlustjóri verið falið að lita eftir verðlagi þeirra vara, sem frjálst verðlag er á. Við samamburð milli ára er rétt að taka tillit til þeirrar visitöluhækkunar, sem hefur orðið á þessum árum, en sérstaklega er þó þess að gæta, að sparnaðurinn af þessum ráðstöfunum hefur aðallega komið fram á seinni hluta ársins 1951.

Fyrirspyrjandi (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Eg þakka hæstv. ráðh. fyrir þau svör, sem hann hefur gefið við spurningum mínum. Eg hygg, að ég muni það rétt, að hæstv. ráðh.

hafi látið þess getið í umr. um verðlagsmál, að það mundi hljófast verulegur sparnaður af afnámi verðlagseftirlitsins. Það er hins vegar tvímælaust, að annar hv. stuðningsmaður hæstv. ríkisstj., hv. þm. V-Húnv., hefur hvað eftir annað lagt mjög mikla áherzlu á það atriði í umr. um verðlagsmálin, að baráttan fyrir verðlagseftirliti sé baráttan fyrir nýju skrifstofubákni og að það sé einvörðungu af áhuga fyrir auknu skrifstofuhaldi, sem við Alþfl.-menn höfum barizt fyrir því, að komið verði aftur á verðlagseftirliti.

Nú hafa hv. þm. heyrð sannleikann um þetta mál. Það, sem hefur sparast við afnám verðlagseftirlitsins, er í krónum reiknað, að því er hæstv. ráðh. sagði síðast í sinni ræðu, 135000. Kostnaðurinn var 635000 kr., en er áætlaður á þessu ári um 500000 kr. Það er sem sagt nokkuð á annað hundrað þúsund krónur, sem ríkinu hefur tekizt að spara við afnám verðlagseftirlitsins. Það er allt og sumt. Og þá ætti að mega halda því fram, að kostnaðurinn þyrfti ekki að aukast nema um nokkuð á annað hundrað þúsund krónur, þó að aftur væri tekið upp verðlagseftirlit með öllum innfluttum vörum og öllum innlendum iðnaðarvörum, eins og við þm. Alþfl. höfum lagt til í frv. okkar um verðgæzlu og verðlagseftirlit. Þarna sjá menn svart á hvítu sannleikann um þann áróður, sem beitt hefur verið gegn því, að verðlagseftirlitið væri tekið upp að nýju. Ef menn bera saman þessa upphæð, rúmlega 100 þús. kr., sem ríkið sparar við afnám verðlagseftirlitsins, og þær óskaplegu fúlgur, sem neytendur hafa orðið að greiða til milliliða, vegna þess að verðlagseftirlit hefur verið afnumið, þá sjá menn, hvert gildi þessi röksemd gegn nýju verðlagseftirliti raunverulega hefur. Það eru ekki milljónir, það eru tugir milljóna, sem neytendur verða árlega að greiða milliliðum vegna þess, að hér er ekki verðlagseftirlit. Það, sem ríkið sparar hins vegar í útgjöldum á þessu, er svolítið á annað hundrað þúsund krónur. Þessi svör hæstv. viðskmrh. ættu því að verða til þess, að þessi röksemd gegn nýju verðlagseftirliti heyrðist ekki oftar hér í söllum Alþingis.

13. Risnukostnaður.

Á 12. fundi í Sp., 12. nóv., var útbýtt:
Fsp. til ríkisstj. um risnukostnað [144. mál] (A. 218).

Á 13. fundi í Sp., 13. nóv., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.
Fsp. leyfð með 26 shlj. atkv.

Á 14., 16. og 24. fundi í Sp., 19. og 26. nóv., 10. des., var fsp. tekin til umræðu.

Forseti tók málið af dagskrá, en á síðasta fundinum mælti

Gylfi Þ. Gíslason: Herra forseti. Ég hygg, að það hafi verið fyrir fjórum vikum, að útbýtt var fyrirspurn til ríkisstj. frá mér og hv. þm. Ísaf. um risnukostnað ríkisstj. Svo sem kunnugt er, mæla þingsköp svo fyrir, að fyrirspurnir skuli leyfðar í síðasta lagi næsta miðvikudag eftir að þær eru bornar fram og síðan skuli þeim svarað viku síðar.

Þessi fyrirspurn hefur þrívægis verið á dagskrá án þess að vera tekin til umr.

Mér hafa ekki borizt neinar skýringar á því, hvers vegna þessari fyrirspurn hefur ekki verið svarað af hæstv. ríkisstj., og mér leikur forvitni á að vita, hvað veldur því.

Ég trúi því ekki, að það geti verið meira en mánaðarverk fyrir hæstv. ríkisstj. að tina saman þær upplýsingar um sinn risnukostnað, sem hér er farið fram á.

Forseti (JPálm): Út af þessari fyrirspurn hv. 3. landsk. vil ég aðeins taka það fram, að ég gerði ráð fyrir því, að þessari fyrirspurn yrði svarað í dag, en hæstv. forsrh. var forfallaður, og þess vegna getur það ekki orðið.

Á 25. fundi í Sp., 17. des., utan dagskrár, mælti

Gylfi Þ. Gíslason: Herra forseti. Fyrir 4 eða 5 vikum, að því er mig minnir, var útbýtt hér í Sp. fyrirspurn á þskj. 218 frá okkur hv. þm. Ísaf. um risnukostnað ríkisstj. Þessi fyrirspurn hefur verið þrisvar á dagskrá, án þess að henni hafi verið svarað, og 2 eða 3 fundir hafa verið haldnir í Sp., án þess að hún hafi verið tekin á dagskrá. Þetta er, hygg ég, þriðji fundurinn, sem þannig háttar um.

Samkv. skýlausum fyrirælum þingskapa ber að ræða fyrirspurn viku eftir að hún hefur verið borin upp og leyfð. Það eru nú komnar 3 vikur frá því að fyrirspurn þessi átti að ræðast. Ég vil segja fyrir hönd okkar flm., að við unum því ekki, að þingsköp séu þverbrotin á þann hátt, sem hér er gert. Við getum ekki sætt okkur við það. Ég sé ekki, hvaða ástæða getur verið fyrir þessu. Ég hef einu sinni vakið máls á þessu. Þá fékk ég þau svör, sem ég tók algerlega gild, að hæstv. forsrh. hefði þá verið forfallaður. Gerði ég enga frekari athugasemd við það. En nú langar mig að vita, hvað því veldur, að fyrirspurnin er ekki tekin á dagskrá á þessum fundi. Ég skil ekki, að ástæðan geti verið sú, að hæstv. ríkisstj. hafi hér einhverju að leynd. Því vil ég ekki trúna fyrir en í lengstu lög. En skýringar á þessu vænti ég að ég fái.

Forseti (JPálm): Út af þessari athugasemd hv. 3. landsk. þm. vil ég taka fram, að þingsköp hafa á engan hátt verið brotin varðandi þessa fyrirspurn, því að hún hefur verið á dagskrá hvað eftir annað, en hæstv. forsrh., sem fyrirspurnin var send, bað um frest í upphafi, og núna síðustu dagana hefur hann verið algerlega forfallaður út af siendurteknum störfum varðandi verkfallsdeiluna og er það mjög í dag, og það mætti hv. 3. landsk. þm.

telja gilda afsökun. Ef það hefði ekki verið, þá hefði þessi fyrirspurn verið á dagskrá í dag, eins og hún var síðast. Ég gerði ráð fyrir, að henni yrði svarað þá, en vegna augljósra forfalla hæstv. forsrh. þá og eins nú verður það að bíða, að þessari fyrirspurn sé svarað, þangað til hæstv. ráðh. er við því búinn. Og ég vænti þess, að hv. fyrirsprjandi taki þessa afsökun góða og gilda.

Á 28. fundi í Sp., 14. jan., var fsp. enn tekin til umræðu.

Fyrirsprjandi (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Við hv. þm. Ísaf. höfum leyft okkur að bera fram nokkrar fyrirspurnir á þskj. 218 um risnukostnað ríkisstjórnarinnar. Við spyrjum fyrst og fremst um, hvaða starfsmenn ríkisins fái greitt risnufé í peningum og hversu miklu risnufé þetta hafi numið árið 1951. Jafnframt spyrjumst við fyrir um, hvaða starfsmenn ríkisins fái áfengi til risnu með sérstökum kjörum hjá Áfengisverzlun ríkisins og hversu miklu áfengissala í þessu skyni hafi numið á árinu 1951, og jafnframt, hvað risnukostnaður stjórnarinnar í heild hafi verið mikill á því ári.

Höfuðastæða þessara fyrirspurna er sú, að í fjárlögum eru fáeinir risnuliðir. Við lauslegan yfirlestur hef ég ekki fundið nema 3 risnulið; forseti Íslands hefur 70 þús. kr. í risnu, ráðherrar 40 þús. kr. og háskólaformann 7500 kr. Allir þessir liðir eru eðlilegir, og ég hef ekkert við þá að athuga, hvorki að þeir séu í fjárlögum né heldur við upphæð þeirra. En hitt er vitað, að risnukostnaður ríkisstj. og ýmissa embættismanna er allmiklu meiri en þetta, en þessi risnukostnaður er færður undir aðra liði í fjárlögum, þ. e. a. s. fyrst og fremst undir „ýmsan kostnað“ eða „annan kostnað“, og grunur leikur á, að hvað hann snertir sé ekki gætt fyllsta höfs. Ég hef jafnvel heyrt þess getið, að ýmsir embættismenn og opinberir starfsmenn fái greitt risnufé í peningum, án þess að hafa nokkra raunverulega risnu með höndum. Þetta er auðvitað óeðlilegt og enn þá óeðlilegra, að þess skuli ekki vera getið í fjárlögum, ef um slíkt er að ræða. Auðvitað á að færa þessar greiðslur á fjárlögunum sem risnu, en ekki að dulbúa þær með því að færa þær undir ýmsan kostnað, og er æskilegt að fá að vita, hversu miklu þessar fjárhæðir nema.

Sama máli gildir um þann risnukostnað, sem fólgin er í því að veita mönnum heimild til að kaupa áfengi og tóbak fyrir aðeins brot af því verði, sem það er almennt selt við í landinu. Þetta eru hlunnindi fyrir hlutaðeigandi aðila. Það er sjálfsagt, að það komi fram, hversu mikil þessi hlunnindi eru. En það er og almennarómur, að vafasamt sé, að í þessum efnum sé gætt fyllsta höfs. Þess vegna er eðlilegt, að um það sé spurt, um hversu mikla fjárhæð hér sé að ræða. Hæstv. ríkisstj. hefur talsvert rætt um sparnaðarvilja sinn, og það er fróðlegt að fá að vita það, hvort á þessu sviði hefur verið gætt viðunandi sparnaðar. Þess vegna eru þessar fyrirspurnir fram bornar.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Herra forseti. Ég vil fyrst geta þess í sambandi við þessa fyrirspurn, þótt það komi henni ekki beint við, að það er langt síðan þessi fyrirspurn kom fram hér á hinu háa Alþingi, og mun oftast en einu sinni hafa verið spurt eftir henni af flm., eins og ekki er undarlegt. En ég vil aðeins geta þess, að síðustu vikurnar fyrir jóli hafði ég ýmsu að sinna, sem mér fannst meiru varða en það, að þessu yrði svarað algerlega á þeim tíma, sem annars er venja til að fyrirspurnum sé svarað. Ég vildi aðeins taka þetta fram, þótt hv. flm. væri ekki með neinar aðfinnslur nú út af þessu. En að öðru leyti mun ég gefa hér nokkur svör, eftir því sem ég tel mig geta það, við þeim fyrirspurnum, sem hér liggja fyrir á þskj. 218, frá hv. 3. landsk. og hv. þm. Ísaf.

Þessar fyrirspurnir eru í 8 liðum með nokkrum undirliðum, og suma liðina tek ég saman, því að hægst er að ná því þannig.

3 fyrstu liðirnir eru þannig:

„1) Hvaða starfsmenn ríkisins eða flokkar starfsmanna fá greitt risnufé?

2) Hversu miklu nam þetta risnufé árið 1951:

a. í heild,

b. til hvers flokks starfsmanna?

3) Gera þessir aðilar grein fyrir því, hvernig fé þetta er notað?“

Þessu vil ég svara á þennan hátt, að auk risnu ríkisstjórnarinnar, sem sérstaklega er spurt um og verður gerð grein fyrir síðar, fá þessir aðilar greitt risnufé, þ. e. forseti Íslands 70 þús. kr. á ári, skrifstofustjórar 7 ráðuneyta 2400 kr. hver, eða alls 16800 kr.; skrifstofustjóri utanríkisráðuneytisins 4000 kr.; aðalendurskoðandi ríkisins 2400 kr.; forseti hæstaréttar 5500 kr.; biskupinn yfir Íslandi 6000 kr.; rektor Háskóla Íslands 7500 kr.; rektor menntaskólans í Reykjavík 6000 kr.; skólameistari menntaskólans á Akureyri 6000 kr. — Samtals nemur þetta 124200 kr. þetta ár, sem um er spurt.

Ég vil geta þess, að á þessu hefur engin breyt. orðið á neilan hátt síðan núverandi ráðuneyti tók við. Er þetta því samkv. þeim reglum, sem áður hafa um það gilt. Þessum embættismönnum hefur ekki verið gert að skyldu að gera grein fyrir, hvernig risnufénu er varið, og munu þeir ekki hafa gert það. — Þetta tel ég svör við þremur fyrstu liðunum.

Þá er fjórði liður:

„Hvaða starfsmenn ríkisins eða flokkar starfsmanna fá áfengi til risnu með sérstökum kjörum hjá Áfengisverzlun ríkisins?“

Það er í fyrsta lagi forseti Íslands; í öðru lagi ríkisstjórnin, þar með talin vitanlega ráðuneytin, sem undir það heyra; í þriðja lagi forsetar Alþingis og fyrstu varaforsetar; í fjórða lagi islenzkar sendisveitir erlendis; í fimmta lagi Áfengisverzlun ríkisins. Og svo er nokkur viðbót við þetta, sem ég kem að síðar.

Þá er 5. liður fyrirspurnarinnar:

„Hversu miklu nam áfengissala til þessara aðila árið 1951, miðað við útsöluverð verzlunarinnar:

- a. í heild,
b. til hvers flokks starfsmanna?"

Forseti Íslands hefur fyrir þetta ár, 1951, fengið vinföng án tolls að upphæð 8744 kr.; forsetar Alþingis og Alþingi 13310 kr.; ríkisstjórnin öll, þar með ráðuneytin öll náttúrlega og þar með talin risna Áfengisverzlunar ríkisins, 64469 kr. — Alls nemur þetta því 86550 kr.

Auk þessa eru svo áfengiskaup Flugfélags Íslands vegna millilandaflugs, sem að kostnaðarverði á sama hátt og hitt nema 14510 kr. Þá er það til erlendra sendisveita á Íslandi; nemur það 56543 kr. Til íslenskra sendisveita erlendis 2558 kr. — Þetta nemur því samtals 77646 kr.

Ég vil geta þess, að Eimskipafélag Íslands er ekki þarna með neina upphæð, og stafar það af því, að það hefur — að minnsta kosti á þessu ári — tekið erlendis vinbörgir til sölu utan íslenskrar landhelgi, en ekki neitt hér heima. En það mun hafa verið talið ókleift fyrir þessar millilandasiglingar, að vinföng væru reiknuð með útsöluverði hér yfirleitt, eins og hefur verið.

Þetta er kostnaðarverð án tolls.

Þá er spurt að því, hve miklu þetta mundi nema á útsöluverði verzlunarinnar. Þessu sé ég mér því miður ekki fært að svara. Það er að minnsta kosti ómögulegt að gera það nema einhverja áætlunarupphæð, sem er lítið betra en ekki neitt, vegna þess að álagningin á vinið er svo geysilega breytileg; það er allt frá 200% og allt að 800%. Og ef ætti að fara að tina sundur hverja einustu flösku, sem keypt hefur verið, sem eru allmargar sjálfsagt, af öllum þessum aðilum, þá væri það verk, sem ég vil að minnsta kosti ekki leggja í að farið verði að gera, og verður því hið háa Alþingi að láta sér nægja þetta, og getur þá hver og einn tekið einhverja meðaltölu á þetta til að gera sér grein fyrir útsöluverðinu, eftir því sem unnt er. En þess má geta, að afar mikið af vinum, sem notuð eru til risnu, eins og öll borðvin, er með miklu lægra álagi, og kemur mjög mikið einmitt af þeim tegundum undir það, meðan aftur sterkustu vinin eru með mesta álagningu. Ég tel því, að hér með sé ég búinn að svara einnig 8. lið, af því að ég tel mér ekki fært að svara þessu á annan hátt en hér er gert, nema með áætlunartölum, sem lítills virði eru.

Ég vil svo geta þess, að auk þessarar risnu, sem hér er talin, hafa allir ráðherrarnir haft meiri eða minni risnu á heimilum sínum, sem þeir greiða sjálfir.

Þá er 6. liður, sem spyr um það:

„Gera þessir aðilar grein fyrir, til hvaða risnu áfengið er notað?“

Þessu vil ég svara á þann hátt, að fyrir öllum kostnaði við veizlur á vegum ráðuneytanna eru reikningar, þannig að þar liggur fyrir allur sá kostnaður samkv. reikningum, og sá risnukostnaður, sem er á fjárlögum, er vitanlega þar með talinn, eða það liggja reikningar fyrir notkun þeirrar risnu, eins og það liggur fyrir, og svo þær viðbætur, sem bætast ofan á. En

frá öðrum þeim aðilum, sem hér hafa verið nefndir, liggja ekki fyrir neinir reikningar, enda er það nú þannig, að þess er ekki að vænta um flesta þeirra, t. d. eins og flugfélag og skipafélög og erlendar sendisveitir á Íslandi og íslenskar sendisveitir erlendis; vitanlega liggur ekki fyrir um neitt af þessu, hvernig þetta er notað, eins og gefur að skilja.

Þá kemur hér 7. liður:

„Hversu miklu nam risnukostnaður ríkisstjórnarinnar árið 1951?“

Risnukostnaður ríkisstjórnarinnar, allra ráðuneytanna og sá risnukostnaður ráðherra, sem bókfærður er og samkv. reikningum, ásamt vinföngum talinn á kostnaðarverði, eins og ég hef áður lýst, nam alls árið 1951 146842.61 kr. Það er, eins og allir vita, að ríkisstj. verður að halda uppi allmikilli risnu, bæði í heild og sömuleiðis einstök ráðuneyti og einstakir ráðherrar. Eru oft veizlur, þar sem sitja jafnvel fleiri hundruð manns í einu.

Ég tel mig með þessu í raun og veru vera búinn að svara algerlega því, sem um er spurt. Ég vildi aðeins geta þess til þess að sýna, að það muni ekki hafa verið gengið neitt lengra í risnukostnaði hjá núverandi ríkisstj. en áður, að árið 1948 nam risnukostnaður ríkisstj., reiknaður á sama hátt og hér hefur verið gert, alls 164341.96 kr., eða réttum 20 þús. kr. meira en árið 1951, og voru þó, eins og allir vita, ódýrari tímar þá.

Fyrirspyrjandi (Gylfi P. Gíslason): Herra forseti. Ég þakka hæstv. forsrh. fyrir mjög glögg og greinargóð svör við þessum fyrirspurnum okkar hv. þm. Ísaf. Hæstv. forsrh. staðfesti, að það er rétt, sem ég sagði í fyrri ræðu minni, að ríkissjóður greiðir ýmsum embættismönnum og opinberum starfsmönnum peninga sem risnukostnað, án þess að það sé tekið fram í fjárlögum, og taldi upp ýmsa embættismenn, sem fá slíkar fjárgreiðslur.

Ég skil ekki, hvers vegna verið er að tilgreina í fjárlögum risnukostnað sumra embættismanna, en sleppa öðrum. Þetta er auðvitað óeðlilegt, og úr þessu á að sjálfsögðu að bæta. Það ætti líka að fylgjast með því, hvort þessir peningar eru raunverulega notaðir til greiðslu risnukostnaðar eða hvort þeir eru einvörðungu launauppbót, sem með þessum hætti yrði skattfrjáls. En að greiða launauppbætur í slíku formi er auðvitað einnig óeðlilegt og aðfinnsluvert.

Eitt atriði var ekki alls kostar ljóst í upplýsingunum, sem hæstv. forsrh. gaf um, hvaða aðilar það væru, sem nytu hlunninda hjá Áfengisverzluninni að því er snertir verð á vörum hennar. Hann sagði, að það væri forseti, ríkisstjórn og ráðuneytin, auk forseta og varaforseta Alþingis. Ég vil geta þess, að mér var ekki kunnugt um það áður, að varaforsetar Alþingis nytu einnig þessara hlunninda, en það, sem mér var ekki ljóst, var, hvað það þýddi, að ráðuneytin nytu einnig þessara áfengis-hlunninda. Þýðir þetta það, að skrifstofustjóri eða starfsmenn í ráðuneytinum njóti sömu hlunninda, eða gilda þau eingöngu fyrir ráð-

herrana sjálfa? Fyrst slík hlunnindi eru veitt á annað borð, þá eiga ráðherrar auðvitað að vera í hópi þeirra, sem þessara hlunninda njóta, þótt um hlunnindin sjálf megi mjög deila. En hitt þykir mér nokkurs um vert að fá upplýst, hvort sömu hlunnindi gildi einnig fyrir einstaka starfsmenn ríkisstjórnarinnar í ráðuneytunum.

Mér finnst tölurnar, sem nefndar voru um viðskipti þessara hlunnindaaðila við Áfengisverzlunina, vera allháar. Hæstv. ráðh. gat þess, vafalaust réttilega, að það væri mjög erfitt að reikna út eða áætla, hvert væri útsöluverð þessara viðskipta. Dreg ég það ekki í efa, enda er álagningin vafalaust mjög misjöfn. Eg hef einhvern tíma geyrt, að það væri mjög varlega áætlað að gera ráð fyrir því, að innkaupsverð áfengis til uppjafnaðar mundi vera um ½ hluti útsöluverðsins, og væri það mjög varlega áætlað, sérstaklega ef tekið væri ekki fullt tillit til brennivinsins, sem álagning er mjög mikil á, en mikið tillit til borðvina. En viðskipti þessara aðila við áfengisverzlunina eru auðvitað að mjög verulegu leyti fólgin í kaupum borðvina, en að mjög litlu leyti vafalaust í kaupum á hinum sterkustu brenndu drykkjum. Ef gert er ráð fyrir því, að útsöluverðið sé ½ hluti, þá hafa viðskipti ríkisstj. við áfengisverzlunina til risnu numið 387 þús. kr. að útsöluverði á árinu 1951. Það er meira en 1000 kr. á dag til kaupa á áfengum drykkjum til risnu. Forsetar Alþingis hafa þá keypt áfengi fyrir tæpar 80 þús. kr. að útsöluverði, þ. e. yfir 200 kr. á dag, miðað við útsöluverð.

Það var þannig staðfest hjá hæstv. forsrh., að peningar greiddir til risnu eru meiri en fram kemur í fjárlögum. Úr því finnst mér að hæstv. ríkisstj. eigi að bæta. Enn fremur finnst mér þær tölur, sem nefndar voru um áfengisviðskipti forrættindaaðilanna, vera óeðlilega háar og vildi þeina því til hæstv. ríkisstj., þó sérstaklega fjmrh., að framvegis verði gætt um þetta þess hófs, sem telja má nauðsynlegt og eðlilegt.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Herra forseti. Það eru aðeins örfá orð og fyrst og fremst til að leiðrétta eitt atriði í þessari ræðu hv. fyrirspyrjanda, sem ef til vill stafar af því, að ég hef komið dálítið klaufalega að orði. Það var varðandi risnu til ráðherra og ráðuneyta, eins og ég orðaði það. Þetta á ekki að skilja þannig, að nokkur einstaklingur í ráðuneytunum hafi risnu umfram það, sem áður er tekið fram um þá ákveðnu upphæð, sem skrifstofustjórnir hafa, heldur er það svo, að það eru stundum ráðuneytin sjálf, en ekki ráðherrarnir, sem standa fyrir veizlum að fyrirlagi þeirra til ýmissa manna, og þess vegna orðaði ég þetta þannig. Vænti ég þess, að hv. alpm. sé það algerlega ljóst, að það á ekki að skilja það þannig og er langt frá því, að nokkrir einstakir menn í ráðuneytunum fái nein slík hlunnindi.

Hv. fyrirspyrjandi sagði, að sér hefði ekki verið kunnugt um, að varaforsetar Alþingis hefðu haft risnu. Þessi venja hefur verið, — ég veit ekki hvað lengi, — en ég hygg, að sú

upphæð sé nú miðuð við 300 kr. á hvern mann, að því er ég held, svo að það er nú ekki um stórt að ræða, en þetta er venja, sem Alþingi sjálft hefur skapað hér gagnvart því.

Hv. fyrirspyrjandi sagði hafa heyrt, að það mundi vera nærri lagi að margfalda með sex til að fá útsöluverð áfengis. Þetta er, eins og ég tók fram áðan, ákaflega breytilegt. Það getur í ýmsum tilfellum átt að margfalda bara með 2 eða 3, og mikið af því vinni, sem keypt er í veizlur, er einmitt í þeim flokki, mikið af borðvínunum. Þetta vildi ég aðeins benda á, þannig að slík margföldun yrði í raun og veru bara út í loftið, þegar ekki er vitað, hvaða tegundir er um að ræða.

Eg hef engu við það að bæta, sem ég sagði áðan um risnu hinna einstöku embættismanna. Það er alveg rétt hjá hv. fyrirspyrjanda, að hún er ekki færð sérstaklega inn á fjárlagafrv., en ég hygg og hef haldið, að Alþingi væri kunnugt um það, hvaða menn það væru, sem á þennan hátt hefðu öðlæzt þessi hlunnindi fyrir allöngu, líklega allir. Eg hef ekki grafið það upp, hvenær þau hafa byrjað, að neinu leyti. Náttúrliga er það á valdi Alþingis að gera einhverja skipan á þessum málum, ef því sýnist, t. d. að fyrirskipa, að ef þeir haldi þessum hlunnindum, þá láti þeir fylgja með reikninga yfir risnukostnað sinn o. s. frv. Það er náttúrliga á valdi Alþingis að gefa einhverjar slíkar fyrirskipanir í því efni, ef því þykir ástæða til.

Um það, að risnukostnaðurinn í heild hvað snertir ríkisstj. sé hár, má oft deila, hvað er hátt og hvað ekki hátt. En ég vil þó segja það, að það hefði sjálfsagt verið hægt að leggja fram nokkurn veginn ákveðinn lista um það, hvað margar veizlur hafa verið haldnar fyrir innlenda og erlenda gesti og hvað fjölmennar, svona nokkurn veginn, þær hefðu verið yfir þetta ár. Og þá hygg ég, að ef þetta væri athugað, þá mundi þetta ekki þykja hár risnukostnaður. Og ég er nú frekar á því, að ýmsir hafi haldið kannske, að risnukostnaðurinn væri miklu meiri en þetta, sem hér hefur verið nefnt í þessu sambandi. Það er hægt að brúla, það skal ég viðurkenna, með risnu eins og annað. En hitt nær náttúrliga ekki nokkurri átt fyrir ríkisstjórn Íslands að taka ekki sómasamlega á móti bæði erlendum og innlendum gestum, sem þannig stendur á, að ástæða er til að gera það. Það hefur t. d. oftast einu sinni verið tekið á móti mjög fjölmennum þingum hér eins og Alþýðusambandsþingi, Bandalagi starfsmanna ríkis og bæja með einhverja risnu og ýmsar slíkar mjög fjölmennar stofnanir í þessu sambandi. Þetta er ekki árlegur vani, en þetta er gert stöku sinnum, og þetta er gert til þess að sýna, að í þessu félagsskaparins landi okkar vilji ríkisstj. hafa skynsamlegt og gott samband við þessar stofnanir og við skulum segja heiðra þær með því að hitta þær stöku sinnum, þegar þær koma til fundar hér í höfuðborg okkar, þar sem þær ráða sínum ráðum. Það eru margar fleiri, eins og búnaðarþing, fiskiþing og ýmsar slíkar stofnanir. Þetta vildi ég bara almennt taka

fram um málið, án þess að ég sjái ástæðu til að fara frekar út í það.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Það er aðeins til þess að skjóta að ör-litilli viðbótarskýringu, til þess að ekki verði sagt, að rangt hafi verið frá sagt. Hæstv. forsrh. sagði, að engir einstaklingar í ráðuneytunum nyttu þessara hlunninda varðandi vinkaup. Skrifstofustjórinn í utanrrn. hefur stundum á nafn utanrrh., en stundum á sitt eigið nafn fengið einhverja fyrirgreiðslu í þessum efnunum, og vonast ég til þess, að það verði ekki talið óeðlilegt, að hann, sem starfi sínu samkvæmt hefur mikið samband við erlenda menn og þarf að halda uppi mjög mikilli risnu, verði að hafa einhverja fyrirgreiðslu að þessu leyti. Þetta vildi ég að kæmi fram, til þess að ekki væri sagt, ef nafn skrifstofustjóra sæist í einhverjum skýrslum um þetta, að rangt hefði verið frá sagt.

Ég vil svo taka fram til viðbótar því, sem hæstv. forsrh. sagði, að það fer auðvitað mjög eftir atvikum, hversu mikil þessi útgjöld verða hverju sinni. Það má segja, að sú fastákveðna risna, sem ákveðin hefur verið til handa ríkisstj. og upphaflega var ætlað að gengi aðallega til utanrrh. og forsrh., hafi reynzt vera ófullnægjandi. Ég hef varðandi mig látið útbúa reikning um hverja einustu veizlu, til þess að útgjöldin væru skýlaus, og reynt að hafa hóf á, eftir því sem hægt er. En það eru ýmis atriði, sem hér koma til greina, við skulum segja t. d. um kostnað ríkisstj., hvort forseti Íslands heldur uppi mikilli risnu eða ekki. Það er augljóst dæmi, að síðustu árin sem okkar ágæti forseti, Sveinn Björnsson, var lifandi, þá hélt hann uppi tiltölulega litilli risnu af skiljanlegum ástæðum. Núverandi forseti heldur uppi sýnu meiri risnu, hann hefur t. d. á þessu hausti haldið boð fyrir innlendan félagskap, sem ríkisstj. áður hafði annazt, þannig að sá kostnaður og þau hlunnindi, sem áður voru talin og t. d. 1951 voru talin á reikningi ríkisstj., koma nú yfir á reikning forsetans. — Ég vil benda á þetta til upplýsinga. Þetta fer nokkuð eftir atvikum og hvernig á stendur fyrir hverjum aðila hverju sinni.

Sigurður Bjarnason: Herra forseti. Það er aðeins eitt atriði í ræðu hv. 3. landsk. þm., sem ég vildi leyfa mér að gera örstutta athugasemd við. Hann lagði áherzlu á það hér, að forsetar Alþingis hefðu notið þeirra hlunninda, sem sú tala gefur til kynna, sem hæstv. forsrh. nefndi í sambandi við risnu forseta Alþ. og Alþingis. Ég vil taka það fram, að þessi upphæð, 13310 kr., er ekki risna forseta Alþingis einna, heldur Alþingis sem stofnunar, og það fé hefur fyrst og fremst gengið til þess að halda hina árlegu þingveizlu, þá kvöldmáltíð, sem ég vænti, að hv. 3. landsk. einnig hafi verið þátttakandi í. Ég taldi rétt, að þetta kæmi fram, vegna þess að mér virtist hv. 3. landsk. vilja láta liggja að því, að um óhóflega risnu væri að ræða hjá forsetum Alþingis, og finnst mér þar ekki gæta alveg fullrar

háttvisi, þar sem, eins og ég sagði, hv. þm. hefur verið sjálfur, sem betur fer og forsetum Alþingis og þingbræðrum hans til gleði og ánægju, þátttakandi í þeirri kvöldmáltíð, sem meginhluti þessa veizlufjár hefur gengið til að halda uppi.

14. Öryggisráðstafanir á vinnustöðum.

Á 14. fundi í Sp., 19. nóv., var útbýtt:

Fsp. til ríkisstj. um framkvæmd laga um öryggisráðstafanir á vinnustöðum [156. mál, 1] (A. 254).

Á 15. fundi í Sp., 20. nóv., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.
Fsp. leyfð með 26 shlj. atkv.

Á 16. fundi í Sp., 26. nóv., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Emil Jónsson): Herra forseti. Ég þarf ekki að hafa um þessa fyrirspurn mörg orð. Hún er afar ljós og skýr. Hún er svo hljóðandi: „Hafa lög nr. 23 1952, um öryggisráðstafanir á vinnustöðum, komið til framkvæmda? Og í öðru lagi: Ef svo er ekki, hver er þá ástæðan?“

Eins og kunnugt er, þá voru lög um öryggisráðstafanir á vinnustöðum samþ. í febrúarmánuði s. l., eftir að það mál hafði verið hér til meðferðar á þrem þingum og mætt allharðri mótspyrnu. En ég var þeirrar skoðunar þá, að þegar frv. væri orðið að lögum, þó að visu það væri nokkuð breytt frá því, sem það var upphaflega lagt fram, þá mundi það verða framkvæmt eins og lögin gerðu ráð fyrir. Mér hefur hins vegar borizt til eyrna, að það hafi verið upplýst í fjvn. af verksmiðjusköðunarstjóra, að þessi lög væru enn ekki komin til framkvæmda í því formi, sem gert er ráð fyrir. Fyrirspurnin er sem sagt fram borin í því skyni að fá upplýst, hvort þetta sé rétt, og ef það er rétt, hvers vegna þau séu þá ekki komin til framkvæmda.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Lög um öryggisráðstafanir á vinnustöðum hlutu staðfestingu 1. febr. 1952, og er ákveðið í lög-unum, að þau öðlist þegar gildi. Þar er gert ráð fyrir, að öryggiseftirlitið taki við af eftirliti með verksmiðjum og vélum. Samkv. lög-unum verður verksemi öryggiseftirlitsins allmiklu viðtækara en eftirlit með verksmiðjum og vélum hefur verið, og krefst því framkvæmd laganna allmikils undirbúnings. Auk þess sem meira starfslið þarf til eftirlitsins frá því, sem verið hefur, hefur það aukinn kostnað í för með sér, en á fjárlögum fyrir árið 1952 er ekki gert ráð fyrir þessum aukna kostnaði. Reglugerðir allar þarf að samræma hinum nýju lög-

um, og var þegar snemma á árinu byrjað að taka saman reglugerðir þær, sem mest voru aðkallandi, og lokið er nú við sumar þeirra. Þórorun Runólfsson eftirlitsmaður vinnur nú að þeim, eftir því sem tími vinnst til frá öðrum nauðsynlegum daglegum störfum við eftirlitið. Á miðju ári var ætlun samgmrn., að byrja skyldi þá þegar að starfa eftir lögunum, en þegar lagðar voru fram till. til fjárframlaga fyrir öryggiseftirlitið, þótti fjmrn. rétt að binda breyt. við næstu áramót, þegar rekstur eftirlitsins hefur verið ákveðinn á fjárlögum fyrir árið 1953, og féllst samgmrn. á það. Það er gert ráð fyrir, að tekjur eftirlitsins hrökkvi nokkurn veginn fyrir gjöldum, og þess vegna hefur ný gjaldskrá verið samin, sem koma mundi til framkvæmda um næstu áramót.

Fyrirspyrjandi (Emil Jónsson): Herra forseti. Ég þakka hæstv. viðskmrh. fyrir þær upplýsingar, sem hann hefur hér gefið í sambandi við þessa fyrirspurn. En það kemur í ljós samkv. þeim upplýsingum, sem hann gefur, að það hafi verið meiningin á miðju s. l. ári, að lögin yrðu þá látin koma til framkvæmda, en þá, eins og hann orðaði það, hefði fjmrn. óskað eftir því, að mér skildist, að þessari framkvæmd yrði frestað þangað til um áramótin n. k.

Nú skil ég ekki almennilega, hvernig það má vera, að hægt sé af einu rn., hvort sem það er af fjmrn. eða öðru, að fresta framkvæmd laga, sem Alp. hefur ákveðið að skuli koma í gildi. Við vitum það allir hér hv. þm., að það er iðulega á landsreikningi póstur, sem heitir útgjöld samkv. sérstökum lögum. Það er gert ráð fyrir því, að þegar lög hafa verið samþ., sem hafa útgjöld í för með sér, þá verði þau sett á reikning, þó að ekki hafi verið gert ráð fyrir þeim í fjárlögum, og hlýtur ævinlega svo að vera, því að annars væri samþykkt Alp. hér höfð að engu. Mér þykir það þess vegna í hæsta máta undarlegt, ef hvort sem er samgmrn. eða fjmrn. getur ákveðið það, hvenær lög, sem Alp. hefur samþ. að skuli ganga í gildi strax, komi til framkvæmda, aðeins vegna þess að framkvæmd laganna kostar nokkrar krónur. Ég hef það fyrir satt þar að auki, að lögin um eftirlit með verksmiðjum og vélum, eins og þau nú eru framkvæmd, hafi ekki valdið ríkissjóði neinum útgjöldum, frá því að þessi lög fyrst voru sett. Mér hefur þvert á móti verið tjáð, að af störfum vélaeftirlitsins hafi orðið afgangur, sem nemur á annað hundrað þús. kr., þannig að ríkissjóður hafi ekki þurft að leggja fram fé í þessu skyni. Og mér hefur einnig verið tjáð, að það væri meiningin nú, eftir að þessi lög, sem samþ. voru hér og staðfest 1. febr. s. l., gengu í gildi, þá yrði ekki heldur gert ráð fyrir því, að ríkissjóður ætti að hafa af þeim nein útgjöld, heldur ætti skoðunargjaldið að nægja til þess að standa undir útgjöldum öryggiseftirlitsins. Og þá verður enn miklu hæpnari sú ákvörðun, hvort sem það er fjmrn. eða samgmrn. eða þeirra beggja, að ákveða af fjárhagsástæðum, að því er virðist, að fram-

kvæmd laganna skuli frestað fram yfir næstu áramót.

Ég læt þetta nægja. Það hefur aðeins verið staðfest, sem ég hafði pata af, þó að á skotspónum væri, að ríkisstj. hefur tekið sér leyfi til þess að taka fram fyrir hendur Alp. og ákveða, hvenær lög skuli koma til framkvæmda, sem Alp. hefur sett og samþ. að kæmu til framkvæmda snemma á þessu ári. Eins og hæstv. ráðh. sagði réttilega, stendur í lögunum, að þessi lög skyldu koma þegar til framkvæmda.

Annað atriði í þessu sambandi þætti mér einnig rétt að fá upplýst, ef hæstv. ráðh. telur sig geta það. Mér hefur verið tjáð, að launakjör starfsmanna öryggiseftirlitsins hafi verið ákveðin þannig og skorin þannig við nögl, að það sé ekki unnt að fá neinn hæfan mann til starfsins. Mér hefur verið tjáð, að það hafi verið ákveðið, af hverjum veit ég ekki, hvort það er af samgmrn. eða fjmrn., kannske af báðum, að launakjör þessara eftirlitsmanna, sem líf og öryggi fólksins veltur á að séu hæfir menn til starfa, hafi verið ákveðin í grunn 7800 kr. Mig langar til þess að spyrja hæstv. ráðh., hvort þetta sé rétt og hvort þetta sé gert vitandi vits til þess, að ekki fást í starfið hæfir menn, því að hann getur sagt sér það sjálfur, hæstv. ráðh., að fyrir þessa upphæð fæst enginn, sem kunnáttu hefur til að bera til þess að annast starfið. Þetta er ekki síður nauðsynlegt að upplýsa heldur en hitt, og ég vænti, að hæstv. ráðh. sjái sér fært að segja til um það, hvort þetta á svo að verða, ef lögin einhvern tíma að nafni til eigi að koma til framkvæmda, því að það getur þýtt, að þau komi aldrei til framkvæmda.

Viðskmrh. (Ejörn Ólafsson): Herra forseti. Hv. þm. Hafnf. (EmJ) spurði um það, hvort ætti að halda svo mikið launum niðri við þessa stofnun, að ekki fengist neinn hæfur maður til þess að starfa þar. Mér skilst helzt, að hann álíti, að það sé það, sem fyrir rn. vakir, að þeim mönnum sé svo illa launað, sem að þessu starfa, að eftirlitið verði að leggjast niður. En þessum mönnum er goldið samkv. launalögum, og ef það var ætlun Alp., að þeir menn, sem vinna að þessum málum, eftir að nýju lögin koma til framkvæmda, komist í hærri launaflokk en þeir eru núna, þá hefði átt að gera þá breyt. á launalögum um leið, að svo skyldi verða. Hins vegar skal ég fúslega játa, að ég tel sanngjarnt, að þessir menn komist í hærri launaflokk en þeim hefur verið ætlaður samkv. launalögum, þegar þessi nýja breyt. á starfinu kemur til framkvæmda. En þessu atriði ræður fjmrn., og ef það synjar um slíkt, þá getur samgmrn. ekki upp á eigin spýtur ákveðið, hvaða laun þessir embættismenn skuli hafa. Samgmrn. hefur gert till. um þetta til fjmrn., en málið er ekki úrætt. Þess vegna er að öllu leyti ómaklegt af hv. þm. að vera að gefa það í skyn, að rn. sé að eyðileggja vélaeftirlitið með því að reyna að halda mönnum frá því að starfa við það vegna þess, hversu illa þeim yrði launað.

Öryggisráðstafanir á vinnustöðum. — Skattmat eigin húsnæðis til tekna.

Hv. þm. gat þess, að það væri verið að gera ógildar ráðstafanir Alþ. með því að láta ekki strax koma til framkvæmda þau lög, sem Alþ. samþ. og ákveðið er að skuli þegar taka gildi. Eg vil benda hv. þm. á það, að þó að í þessum lögum sem öðrum, eins og venja er til, standi, að lögin taki þegar gildi, þá er það öllum vitanlegt, að það er ekki hægt að framkvæma þessi lög nema með talsverðum fyrirvara og undirbúningi. Þess vegna er alls ekki um það að ræða, að lögin taki gildi um leið og búið er að undirrita þau. Þetta veit hv. þm. vel, og ég þarf ekki að skýra það fyrir honum. En það er því minni ástæða fyrir hann að vera sérstaklega að fetta fingur út í það, að þessum bókstaf hafi ekki verið fylgt í sambandi við breyt. á þessu starfi, sem hér er um að ræða. Og ég skil nú ekki, að það geti skipt miklu máli um þetta, hvort lögin taka gildi nokkrum mánuðum fyrr eða seinna. Aðalatriðið er það, að þessi stofnun sé undirbúin að taka við starfinu, þegar því verður breytt og það á að fara fram í hinum nýja búningi.

15. Skattmat eigin húsnæðis til tekna.

Á 14. fundi í Sp., 19. nóv., var útbýtt:

Fsp. til fjmrh. um skattmat eigin húsnæðis til tekna [156. mál, 2] (A. 254).

Á 15. fundi í Sp., 20. nóv., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 26 shlj. atkv.

Á 16. fundi í Sp., 26. nóv., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Gylfi P. Gíslason): Herra forseti. Í blaði hæstv. fjmrh. var fyrir nokkrum dögum greinaflokkur, þar sem rætt var um skattmat á eigin húsnæði til tekna húseigendum. Var þar mjög undan því kvartað, að skattmat á eigin húsnæði hér í Rvík væri of lágt, og talið, að húseigendum væri þar mjög ívilnað samanborið við leigjendur. En svo sem kunnugt er, þá er húsnæði reiknað húseigendum til tekna hér í Rvík allt að 30% af fasteignamatsverði, nokkuð mismunandi þó eftir því, hvað húsin eru gömul.

Nú skal ég ekki á þessum stað og á þessari stundu ræða það, hvort fullkomið samræmi sé á milli skattmats á eigin húsnæði hér í Rvík, samanborið við þá leigu, sem leigjendur verða að greiða. En á hinu leikur mér nokkur forvitni að vita, hvort samræmi sé á milli skattmats eigin húsnæðis í Rvík annars vegar, í kaupstöðum hins vegar og svo í þriðja lagi í sveitum, því að sé ástæða til þess að kvarta yfir því, að skattmat á eigin húsnæði hér í Rvík sé ekki nógu hátt miðað við það, sem leigjendur verða að greiða, þá er ekki að ó-

Alþt. 1952. D. (72. löggjafarþing).

fyrirsynju spurt um það, hvort eigin húsnæði sé metið eins í Rvík annars vegar, í öðrum kaupstöðum í öðru lagi og svo í þriðja lagi í sveitum. Mér er ekki grunlaust um, að meira misræmis gæti á milli skattmats á eigin húsnæði í Rvík og öðrum kaupstöðum og sveitum heldur en gætir nú á milli skattmats eigin húsnæðis og húsaleigugreiðslna hér í Rvík. Af þessum sökum er þessi fyrirspurn fram borin.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Herra forseti. Eins og kunnugt er, þá hefur ríkisskattaneftndin með höndum yfirumsjón með skattaálagningu, og hefur fjmrh. beðið ríkisskattaneftndina um álitssgerð um þetta mál í tilefni af fyrirspurninni. Með henni ætla ég, að þessari fyrirspurn sé alveg fullnægjandi svarað. Með leyfi hæstv. forseta, hljóðar álitssgerð ríkisskattan. þannig:

„Hið háa ráðuneyti hefur óskað umsagnar ríkisskattaneftndar um fyrirspurn hr. alþm. Gylfa P. Gíslasonar á Alþingi til hæstv. fjmrh. um skattmat eigin húsnæðis til tekna. Ríkisskattaneftndin hefur ekki haft afskipti af mati á eigin húsnæði til tekna við álagningu útsvara almennt, en að því er varðar mat á eigin húsnæði til tekna við álagningu tekjuskatts vill ríkisskattan. taka fram: Árið 1934 aflaði ríkisskattaneftndin tillagna yfirskattaneftnda um mat á leigu eftir eigin íbúðir og ákvað síðan í samráði við fjmrh. þá meginreglu, að leiga eftir eigin íbúðir skyldi metin 10% af fasteignamati íbúðarhúsa, þar með talin lóð eða lóðarréttindi. Tekið var fram, að frá þessari reglu yrði að gera undantekningar þar, sem sérstaklega stæði á, og þar sem benda mætti á, að venjulegir leigumálar á sams konar íbúðum væru ekki í samræmi við leiguregluna. Þegar verðlag á húsaleigu tók að breytast verulega á stríðsárunum, var farið að hækka prósentuna af fasteignamatinu, fyrst í Reykjavík og síðan í öðrum kaupstöðum.“ — Eg vil skjóta því hér inn í, að það var vitanlega vegna þess, að fasteignamatið var óbreytt, að prósentan var hækkuð. — „Jafnframt brýndi ríkisskattaneftndin það fyrir skattaneftndum að leitast við að haga eigin húsaleigumati og endurskoðum framtala þannig, að gjöld af eigin íbúðum færu venjulega ekki fram úr eigin húsaleigu.

Með bréfi, dags. 17. febr. 1951, óskaði fjmrh. eftir, að nefndin endurskoðaði þær reglur, sem farið væri eftir við mat á tekjum af eigin húsnæði, og samræmði þær alls staðar á landinu, og jafnframt, að nefndin léti ráðuneytinu í té tillögur um það, hvort rétt væri í þessu sambandi að breyta gildandi reglum um fyrningu fasteigna. Með bréfi, dags. 17. okt., ítrekaði ráðuneytið þetta bréf frá 17. febr. Sendi þá ríkisskattaneftndin ráðuneytinu bréf, dags. 15. nóv. 1951, um niðurstöður sínar af athugun málsins og óskaði jafnframt eftir, að ráðuneytið tæki ákvörðun um, hvort nauðsynlegt væri að breyta skattareglugerðinni í þessu sambandi. Fjmrh. svaraði þessu bréfi frá ríkisskattaneftndinni með bréfi, dags. 7. febr. 1952, þ. e. fyrst á þessu ári, þar sem bent er á, að Alþingi hafi þá ákveðið, síðan hin bréfin voru skrifuð, að allsherjar endurskoðun fari fram á

Skattmat eigin húsnæðis til tekna.

skattalöggjöfinni og framkvæmd hennar, og þyki rn. því ekki viðeigandi að setja nýjar almennar fastar reglur um mat á eigin húsaleigu til tekna og fyrningar, eins og þá var komið málum. Hins vegar taldi rn. rétt, að ríkisskattaneftndin símaði formönnum yfirskattaneftnda að hlutast til um, að undirskattaneftndir og skattstjórar endurskoðuðu húsaleigumat það, sem áður hafði verið, með hliðsjón af ákvæðum 12. gr. A. 2 reglugerðar nr. 133 1936 og reglum skattstofunnar í Reykjavík, sem þeim voru kunnar.

Skömmu síðar, eða 20. febr. 1952, sendi ríkisskattaneftndin, þ. e. eftir að hún hafði fengið þetta bréf frá rn., öllum yfirskattaneftndum og skattstjórum utan Reykjavíkur tilkynningu, þar sem endanleg afstaða nefndarinnar er skýrð, svo hljóðandi:

„Undanfarin ár hefur húsaleiga hækkað mjög og jafnframt kostnaður við húsin, en hins vegar hefur eigin húsaleiga til tekna til skatts verið lítið hækkuð og misjafnlega utan Reykjavíkur. Í Reykjavík hefur verið reynt að fylgjast með verðhækkunum, og enn á ný á þessu ári var gerð hækkun á eigin húsaleigu. Á þessu ári verður eigin húsaleiga í Reykjavík reiknuð 1200 á ári fyrir herbergi, eldhús reiknað sem herbergi, eða 30% af fasteignamati húss og lóðar, þegar húseigandi hefur flutt í húsið eftir 1. jan. 1941, en 1000 kr. á ári á herbergi, eða 25% af fasteignamati, þegar húseigandi hefur flutt í húsið fyrir 1. jan. 1941. Það eru sem sé tvær reglur, önnur fyrir það, sem flutt er í eftir 1. jan. 1941, og hin fyrir það, sem flutt er í áður. Er álitíð, að þessi leiga sé stítt hærri en útleiga hér í Reykjavík, en leigu eftir eigin íbúð skal meta með hliðsjón af útleigu, þar sem um það er að ræða, sbr. 2. tölulið 12. gr. reglugerðarinnar um tekju- og eignarskatt, nr. 133 frá 1936.“

Enn fremur segir nefndin: „Ríkisskattaneftndin hefur athugað ýmsar aðferðir til að koma á samræmi í mati á eigin húsaleigu um land allt, svo sem að miða við fasteignamat, brunabótamat, herbergjafjölda eða grunnflöt húsnæðis. Eftir athugun á kostum og göllum hverrar aðferðar og með hliðsjón af örðugleikum í framkvæmd þykir nefndinni rétt að miða samræminguna fyrst um sinn aðallega við fasteignamat. Nefndin telur, að húsaleiga sé yfirleitt lægri utan Reykjavíkur en þar og sé því rétt að gera nokkurn mun þar á. Ríkisskattaneftndin hefur því ákveðið, að eigin húsaleigu í kaupstöðum utan Reykjavíkur skuli að þessu sinni reikna til tekna með 25% af fasteignamati húss og lóðar og 20% af fasteignamati húss og lóðar í kaupstöðum og sveitum. Einnig má reikna eigin húsaleigu 1000 kr. á ári fyrir herbergi, eldhús talið sem herbergi í fyrr nefnda tilfellinu, þ. e. a. s. í kaupstöðum, og 800 kr. í síðar nefnda tilfellinu, enda sé fullkomlega upplýst um herbergjatölu. Síðar nefndu aðferðina getur verið hentugt að nota, þegar húseigandi leigir út hluta af íbúðarhúsi sínu. Ekki verður þó að því fundið, þótt í einstaka tilfelli verði vikið frá ofangreindum reglum, ef um gömul og sérlega léleg hús er að

ræða. Ríkisskattan. leggur hér með fyrir yfirskattan. að sjá um, að skattan. í umdæmi hennar reikni eigin húsaleigu eftir þessum reglum að þessu sinni og breyti framtölum í samræmi við það.“

Síðast segir ríkisskattan.: „Telja má vist, að þessi fyrirmæli hafi yfirleitt verkað mjög verulega til hækkunar frá því, sem áður var tíðkað eða látið viðgangast.“

Fyrirspyrjandi (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Eg þakka hæstv. ráðh. þessar ýtarlegu upplýsingar. Mér finnst svör hæstv. ráðh. gefa ótvírætt til kynna, að ekki var ástæðulaust, að þessu máli var hreyft hér á hinu háa Alp. Það kemur sem sagt í ljós, að til skamms tíma hafa reglurnar verið þær, að eigið húsnæði hefur verið metið til skatts hér í Reykjavík á 25–30% af fasteignamatsverði, en utan Reykjavíkur og þó einkum í sveitum hefur sú gamla regla viðgengist, að eigið húsnæði væri metið aðeins 10% af fasteignamatsverði. Þetta nær náttúrlega ekki nokkurri átt og er ein af orsökum þess, að tekjuskattsbyrðin hvílir tiltölulega miklu þyngra á Reykvikungum en á skattgreiðendum í öðrum kaupstöðum og kaupstöðum og sérstaklega í sveitum. Nú hefur ríkisskattan. fyrir tilmæli hæstv. fjmrh. gefið út reglur fyrir allar skattan. til að breyta þessu og samræma skattmatið þannig, að það skuli vera 30% í Reykjavík sem aðalregla í húsum byggðum eftir 1941, 25% í kaupstöðum og 20% í sveitum, og álit ég þann mun í sjálfu sér ekki óeðlilegan, en það, sem hér hefur gerzt og er ámælisvert, að skuli hafa viðgengist langa lengi, er, að svo gífurlegur munur skuli hafa verið á skattmati eigin húsnæðis í Reykjavík, öðrum kaupstöðum og sveitum sem upplýsingar hæstv. ráðh. báru glöggvitni um.

Samkvæmt nýútkomnum hagskýrslum nam álagður tekjuskattur og eignarskattur árið 1951 af tekjum ársins 1950 svo sem hér segir, með leyfi hæstv. forseta:

Meðaltekjuskattur tekjuskattsgreiðanda í Reykjavík nam 943 kr., í öðrum kaupstöðum 548 kr., en í sveitum aðeins 264 kr. Framtaldar meðaltekjur á skattgreiðanda voru í Reykjavík 23 þús. kr., í öðrum kaupstöðum 19 þús. kr., en í sveitum aðeins 15 þús. kr., þ. e. ekki nema rúmlega helmingur á við meðaltekjur tekjuskattsgreiðanda í Reykjavík. Þessi gífurlegi munur á framtöldum tekjum í Reykjavík og öðrum kaupstöðum og sveitum stingur nokkuð í stúf við meðaleignaframtölin í Reykjavík, öðrum kaupstöðum og sveitum, en meðaleign hjá eignarskattsgreiðanda reyndist í Reykjavík 46 þús., í öðrum kaupstöðum 34 þús., en í sveitum 37 þús., þ. e. a. s. 3 þús. hærri en í öðrum kaupstöðum og aðeins 9 þús. kr. lægri en meðaleignin reyndist í Reykjavík, þar sem þó aðalauðmagn landsins er saman komið.

M. ö. o., á hinna skattskyldu eign er mjög litill munur í Reykjavík, öðrum kaupstöðum og sveitum; á hinum framtöldu tekjum er aftur á móti gífurlegur munur, þ. e. a. s., framtaldar tekjur í sveitum eru ekki 60% af meðal-

framtöldum tekjum í Reykjavík. Þessi munur á sér margs konar orsakir, og ræði ég þær auðvitað ekki hér á þessum stað og á þessari stundu. En ein orsaka þessa mikla munar er án efa hið gerólíka og mjög svo rangláta skattmat, sem hefur fengið að viðgangast á eigin húsnæði í sveitum, miðað við það, sem hefur átt sér stað í Reykjavík undanfarin ár. Þess vegna finnst mér, að það hefði verið í sjálfu sér fullt eins mikil ástæða til þess fyrir blað hæstv. fjmrh. að kvarta undan því, ef réttlætið eitt á að vera í heiðri haft, að eigið húsnæði væri í sveitum og öðrum kaupstöðum metið óeðlilega lágt, miðað við það, sem er í Reykjavík, og að kvarta yfir hinu, eins og gert hefur verið, að eigið húsnæði sé metið of lágt í Reykjavík, þó að það sé komið upp í 30% af fasteignamatsverði.

Páll Zóphóniasson: Herra forseti. Ég skal ekki blanda mér mikið í þessar umr., en ég vildi ráðleggja hv. fyrirspyrjanda að lesa skýrslu, sem útbýtt var á Alþ. í gær. Hún heitir Greinargerð félagsmálaráðuneytisins um kristfjárjarðir og aðrar sambærilegar eignir. Ef hann nennti að lesa hana, þá mun hann sjá, að jarðirnar, sem þar eru taldar upp, milli 40 og 50, eru leigðar eða byggðar fyrir afgjald, sem er frá því neðan við 100 kr. á ári og upp í 994 kr. Þetta er leigan eftir jörðina og húsin úti í sveitunum. Ef hann vill svo á sama tíma líta í kringum sig á leigu á íbúðum, jafnvel sem háskólaprófessorar leigja út frá sér, og hafa þeir þó byggt hús sín fyrir hagkvæm lán, þá mun hann finna mánaðarleigu fyrir íbúðir, sem er töluvert miklu hærri en leigan eftir allar jarðirnar með húsunum úti í sveitunum. Svo segir hann, að það eigi að vera sama á báðum stöðunum. Ég hryggist af fávízkun prófessorsins í hagfræði, sem sýnilega þekkir ekkert til lífsskilyrða í sveit og leigumála jarða þar.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Hv. fyrirspyrjandi sagði áðan, að það kæmi fram af þessum upplýsingum, sem ég hefði gefið, byggðum á skýrslu ríkisskattans, að fram að þessu hafi verið miðað við 10% af fasteignamati utan Reykjavíkur. Það kemur ekki fram af skýrslunni, að þetta hafi verið gert. Það, sem er í skýrslunni, er það, að 1934 hafi verið sett þessi regla alls staðar, og síðar kemur fram, að henni hefur verið breytt í Reykjavík, en það segir hvergi í skýrslunni, að reglan hafi haldizt óbreytt allan tímann annars staðar. Ég þori því ekkert um þetta atriði að fullyrða, en hitt segir í niðurlagi skýrslunnar, að nefndin telji, að þessar nýju reglur hafi breytt til hækkunar matinu utan Reykjavíkur. Þetta er það, sem segir um málið í skýrslunni, þannig að það er ekki hægt að fullyrða eftir þeim upplýsingum, sem liggja fyrir okkur í dag, að matið hafi verið 10% alls staðar utan Reykjavíkur allan tímann.

Hv. fyrirspyrjandi var að tala hér um í þessu sambandi blað hæstv. fjmrh. Blaðið held

ég að hafi ekkert um þetta sagt frá sínu sjónarmiði. Það hefur hins vegar maður ritað greinar í blaðið undir nafni um þessi mál, þar sem hann heldur því fram, að eigin húsaleiga sé yfirleitt of lágt metin. Ég hygg, að hann hafi nú rætt aðeins matið í Reykjavík, en það kemur, eftir því sem ég bezt veit, ekkert fram í þessum greinum um það, að ef hækkað væri mat eigin húsaleigu í Reykjavík, þá ætti ekki einnig að hækka mat hennar annars staðar, ef húsaleigan er hliðstæð annars staðar. Mér skildist nefnilega, að hv. þm. vildi gefa það í skyn, að blað hæstv. fjmrh., eins og hann orðaði það, væri með einhvern sérlegan áróður um að hækka eigin húsaleigumatið hjá Reykvikungum, en væri ósárt um, þó að það væri of lágt hjá öðrum. Um það hefur á hinn bóginn ekkert komið fram í blaðinu. Þetta vildi ég því leiðrétta.

16. Sölunefnd setuliðseigna.

Á 14. fundi í Sp., 19. nóv., var útbýtt:

Fsp. til ríkisstj. um sölunefnd setuliðseigna [156. mál, 3] (A. 254).

Á 15. fundi í Sp., 20. nóv., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 26 shlj. atkv.

Á 16. fundi í Sp., 26. nóv., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Mér hefur verið skýrt svo frá, að starfandi sé á vegum ríkisins eins konar verzlunarfyrirtæki, sem verzi með ýmsar eignir, keyptar á Keflavíkurflugvelli af varnarliðinu, og starfi að þessu nokkrir menn. Mér var forvitni á því að vita, hvaða kostnað ríkið hefði af þessum verzlunarrekstri sínum, og fletti þess vegna upp í fjárlögum til þess að gá að því. Ég tvífletti fjárlögum og fann engar upplýsingar um, að ríkið hefði nokkurn kostnað af þessu. Nú datt mér í hug, að skýringin væri sú, að ríkið hefði hagnað af þessum viðskiptum. En þá hefði verið eðlilegt, að sá hagnaður væri sýndur í tekjuliðum fjárlaganna einhvers staðar. Hann var ekki heldur að finna neins staðar í tekjubálki fjárlaganna. Skýringin á því getur auðvitað verið sú, að þessar tekjur séu færðar sem óvissar tekjur.

Engu að síður vaknaði hjá mér forvitni um að fá að vita meira um þennan verzlunarrekstur ríkisins. Í fyrsta lagi má segja, að það sé óeðlilegur færslumáti á fjárlögum að tilgreina ekki allan kostnað, sem ríkið hefur af rekstri sínum, jafnvel þó að ríkissjóðurinn fái tekjur á móti, og þá tekjurnar allar í heild,

Sölunefnd setuliðseigna.

þannig að menn eigi auðvelt með að gera sér glögga grein fyrir, hver niðurstaðan er af þessum rekstri. En sem kunnugt er, hefur ríkisstj. tekið upp á því að sleppa alveg úr fjárlögum vissum gjaldaliðum, ef hlutaðeigandi stofnanir afla sér tekna á móti. Þannig er því t. d. háttað um fjárhagsráð, sem alveg hefur verið sleppt úr fjárlagafrv., vegna þess að kostnaður við fjárhagsráð er greiddur af sérstöku gjaldi, sem lagt er á þá, sem njóta þjónustu ráðsins. Það hefur áður verið að því fundið hér á hinu háa Alp., að þetta sé óeðlilegt. Og það er óeðlilegt. En sérstaklega óeðlilegt er það þó, ef ríkið stundar ákveðin viðskipti, beina verzlun með vörur, í fyrsta lagi í heimildarleysi, þ. e. a. s. án þess að hafa aflað sér skýrrar lagaheimildar til slíks verzlunarrekstrar frá Alp., og í öðru lagi án þess að gera Alp. nokkra grein fyrir því, hver kostnaðurinn er við þennan rekstur og hverjar tekjurnar eru af honum. Það er lagt fyrir Alp., ef ráða á einn starfsmann í sumar stofnanir. Hefur ýmsum fundið slík smámunasemi vera ástæðulaus af hálfu löggjafans. En meðan þeirri reglu er þó haldið, að það verður að bera sumar mannaráðningar undir Alp. eða undir fjvn., þá er náttúrulega eðlilegt, að það gildi um allar mannaráðningar og um allar stofnanir. En hér er sem sagt dæmi um eina stofnun, sem engar upplýsingar finnast um á fjárlögum. Er því fyllsta ástæða til þess, að um sé spurt, samkvæmt hvaða heimild hún sé rekin og hvaða kostnaður af henni hljótið og hvaða tekjur séu samfara þessum rekstri.

Það er af þessu tilefni, sem fyrirspurnin er fram borin. Um það er spurt, hvort sölunefnd setuliðseigna, sem stofnuð var samkv. þál. á sínum tíma, starfi enn eða hvort önnur n. hafi tekið við störfum hennar eða hliðstæðum störfum, og þá, ef nú sé starfandi slík n., hvernig hún sé skipuð og hversu marga menn hún hafi í þjónustu sinni. Enn fremur er spurt um hagnaðinn af þessum viðskiptum öllum frá upphafi og á s. l. ári og enn fremur um kostnaðinn frá upphafi og á s. l. ári. Jafnframt, hver kostnaðurinn muni verða á næsta ári, þar sem engar upplýsingar um hann er að finna í fjárlagafrv. hæstv. ríkisstj. Og svo að síðustu, sem engan veginn er ástæðulaust, samkvæmt hvaða heimild slík viðskipti eru stunduð.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Sölunefnd setuliðseigna var stofnuð á árinu 1944 með brbl. nr. 26 frá 26. apríl, og lauk hún störfum 20. maí 1948. Við störfum n., að svo miklu leyti sem framhald var á þeim, tók Sala setuliðseigna ríkisins, sem er enn starfandi og ég greini síðar frá, hvernig er saman sett. Þegar þannig Sölunefnd setuliðseigna var lögð niður, var Helga Eyjólfssyni falin framkvæmdastjórn Sölu setuliðseigna ríkisins, en sem meðstjórnendur eða meðráðamenn voru skipaðir Gunnlaugur Briem skrifstofustjóri í atvrmn. og Gunnlaugur Pétursson deildarstjóri í utanrrn. Nokkru eftir brottför Gunnlaugs Péturssonar

af landinu var Hannes Guðmundsson hdl. skipaður meðstjórnandi stofnunarinnar. Á skrifstofu stofnunarinnar vinnur einn maður hálfan daginn, og einn maður er við sölu og afhendingu á vörum og einn maður við gælstörf á Keflavíkurflugvelli, þannig að það eru tveir og hálfur starfsmaður fyrir utan þessa, sem hafa á þessu yfirstjórn.

Hagnaður af Sölunefnd setuliðseigna varð samtals kr. 4515 000.00, þ. e. fjórar og hálf milljón; en hún starfaði, eins og áður segir, til 20. maí 1948. En hagnaður af þessum viðskiptum, eftir að n. hætti og þessi nýja skipun var innleidd, sem sé frá 20. maí 1948 til 1. nóv. 1952, hefur orðið kr. 6 250 000.00. Hagnaður á árinu 1951 varð 1 millj. og 27 þús. Kostnaður Sölunefndar setuliðseigna, þann tíma sem hún starfaði, varð samtals kr. 4 145 000.00, og var mikill hluti þess kostnaður við niðurrif á her-skálum og lögun á landi. Kostnaður við þessi viðskipti, eftir að hún hætti og nýja skipunin var upp tekin, frá 20. maí 1948 til 1. nóv. 1952, var 2 millj. rúmar. Þar af hafa tæpar 800 þús. verið greiddar vegna lögunar á landi og landhreinunar á Keflavíkurflugvelli. Kostnaður við þessi viðskipti árið 1951 varð 381 þús. kr., og kostnaðurinn 1952, eða yfirstandandi ár, er áætlaður 310 þús. kr.

Þá er síðasta spurningin eftir, og um hana vil ég segja þetta: Eins og fyrr segir, er Sölunefnd setuliðseigna skipuð samkv. brbl. frá 26. apríl 1944. Þegar sú n. hafði að mestu tekið við þeim eignum setuliðsins, sem hér á landi voru seldar eða átti að selja, og samið um landsþjöll, mun ekki hafa verið talin þörf á því, að hún starfaði lengur, og því fól þáverandi fjmrh. Helga Eyjólfssyni með bréfi, dags. 7. maí 1948, að ljúka störfum þeim, er n. hafði með höndum. Með bréfi, dags. 15. ágúst 1949, fól sami fyrrv. ráðh. Helga Eyjólfssyni að annast kaup og sölu á vörum, sem Bandaríkjastjórn óskar að selja ríkissjóði á hverjum tíma. Síðar var, svo sem áður greinir, þannig breytt til, að tveir menn annast stjórn þessara viðskipta, þ. e. a. s. Helgi Eyjólfsson og Hannes Guðmundsson lögfræðingur, en hafa að nokkru samráð við Gunnlaug Briem skrifstofustjóra í atvrmn. Skipun sú, sem gerð var með l. nr. 54 1945, tekur einungis til eigna setuliðsins, sem hér dvaldi á stríðsárunum. Hefur þótt hagkvæmt, að kaup á öðrum eignum, sem féllu til í sambandi við rekstur Keflavíkurflugvallar, svo og övöl varnarliðsins hér, færu einnig um hendur trúnaðarmanna ríkisstj., en þessar vörur væru ekki á frjálsum markaði, — eða þótt hagkvæmt, að þessi viðskipti færu eingöngu um hendur trúnaðarmanna ríkisstj., enda um slíkt samið við hina erlendu aðila á hverjum tíma, samið um það, að það skuli ganga aðeins til stjórnarinnar, sem þeir vilja selja.

Í 7. tölul. a í 8. gr. fskj. með varnarsamningnum við Bandaríkin, sbr. lög nr. 110 1951, er svo ákveðið, að vörur, sem varnarliðið flytur inn tollfrjálst, megi einungis láta af hendi á Íslandi samkv. sérstakri heimild rík-

isstj. og þá með þeim skilyrðum, er töllyfirvöldin setja. Í framkvæmdinni er eitt þessara skilyrða það, að þessar vörur séu afhentar ríkisstj. til þess að selja þær aftur út innanlands. Hafa þessari sölunefnd setuliðseigna ríkisins verið falin þessi viðskipti, og hefur stjórnin litið þannig á, að frekari heimildir þyrfti ekki fyrir þessum viðskiptum en þann samning, sem lögfestur er. Tekjur þær, sem verða kunna af þessum viðskiptum, falla undir fjárlagaliðinn „óvissar tekjur“. Hins vegar hefur þetta ekki verið álitinn fram að þessu svo fastur liður í rekstri ríkisins, að hann hafi verið settur í fjárlög, en má vera, að rétt sé að gera það næst.

Fyrirspyrjandi (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Ég þakka hæstv. fjmrh. fyrir þessar upplýsingar. Þær eru skýrar og glöggar. Ég vil taka það fram, að ég er sammála hæstv. ráðh. um, að það er eðlilegt, að sá varningur, sem varnarliðið kynni að vilja selja, gangi eingöngu um hendur ríkisstj. eða trúnaðarmanna hennar. En á hinu tel ég leika talsverðan vafa, hvort ríkisstj. hefur heimild til þessarar verzlunar, eins og hún nú er stunduð, þrátt fyrir ummæli hæstv. ráðh. þar að lútandi.

Sölunefnd setuliðseigna ríkisins var stofnuð samkv. heimild í lögum frá 1944, þar sem eingöngu var rætt um sölu eigna setuliðsins frá stríðsárunum. Nú er ekki um neitt slíkt að ræða, heldur hefur þessi n. allt annað verk efni. Ég tel vafasamt, að þessi viðbótarsamningur, sem hæstv. ráðh. vísaði til, geti talizt hafa slíkt lagagildi sem hann vildi telja í þessu sambandi. Enn fremur vildi ég beina þeim tilmælum til hæstv. ráðh., að framvegis verði kostnaður og tekjur af þessum liðum tekið í fjárlög. Hann upplýsti, að hér væri um 310 þús. kr. áætlaðan kostnað að ræða á árinu 1952, og minni upphæð en það á vissulega erindi í fjárlögin. Enn fremur sagði hann, að hagnaður á þessum viðskiptum hefði numið mjög verulegum fjárhæðum frá 1948 til 1. nóv. 1952, 2 millj. kr., hvorki meira né minna. Slíkir liðir eiga sannarlega erindi inn í fjárlög sem sérstakir liðir.

17. Virkjunarskilyrði á Vestfjörðum.

Á 28. fundi í Sp., 14. jan., var útbýtt:

Fsp. til raforkumálaráðh. um niðurstöðu rannsóknar á virkjunarskilyrðum á Vestfjörðum [200. mál] (A. 521).

Á 29. fundi í Sp., 15. jan., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 27 shlj. atkv.

Á 31. fundi í Sp., 21. jan., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Sigurður Bjarnason): Herra forseti. Það er alkunna, að engin heildarvatnsaflsvirkjun hefur enn þá verið byggð fyrir Vestfirði. Raforkubörf þessa landshluta hefur til þessa verið leyst með smáðieselrafstöðvum. Sú raforka, sem þannig er framleidd, er geysidýr og rekstur mjög óhentugur, og má raunar fullyrða, að hin einstöku byggðarlög fái alls ekki undir honum risið. Ég vil geta þess, að hjá þeirri dieselfrafstöðinni, sem dýrast selur rafmagn á Vestfjörðum, er kiló-wattstundin seld á eina krónu og tæplega átján auru. Rafmagnsverð hér í Reykjavík er hins vegar 42,9 aurar, og meðalverð á raforku frá vatnsaflstöðvum í landinu yfirleitt er 39,8 — 74,4 aurar á kiló-wattstund. Það er af þessu auðsætt, hvílik ókjör almenningur býr við á þeim svæðum, sem fá raforku frá þessum litlu dieselfrafstöðvum.

Nú er það að visu svo, að lengur hefur verið talað um heildarvatnsaflsvirkjun fyrir Vestfirði en flesta aðra landshluta. Það eru margir áratugir síðan fyrst var hafizt handa um athugun möguleika á heildarvirkjun fyrir Vestfirði og þá fyrst og fremst með virkjun Dynjanda. Þrátt fyrir þennan langa undirbúnings-tíma var ekki á s. l. ári enn komið svo, að unnt væri að segja um það með fullri vissu, hvort tiltækilegt væri að koma upp heildarvirkjun fyrir Vestfirði. Mjög þótti bresta á um upplýsingar og rannsóknir til þess, að hægt væri að slá því föstu, hvort væri hentugra heildarvirkjun eða smávirkjanir, vatnsaflsvirkjanir, fyrir einstaka staði. Því var það, að ég og aðrir þm. Vestfjarða fluttum á síðasta Alp. þáttill, sem samþykkt var, um rannsókn virkjunarskilyrða í þessum landshluta. Var hún svo hljóðandi:

„Alþingi ályktar að fela ríkisstjórninni að láta fram fara ýtarlega rannsókn á því, hvaða fallvatn eða fallvötn séu vænlegust til raforkuframleiðslu fyrir Vestfirði, þannig að fullnægt geti orðið raforkubörfum þessa landshluta. Skal leitt í ljós með rannsókninni svo sem auðið er, hvaða möguleikar eru til raforkuframleiðslu á þessu svæði. Rannsókn þessari sé hraðað eftir föngum og að því stefnt, að rökstuddar tillögur og áætlanir um, hvar og hvernig sé haganlegast að virkja, liggi fyrir haustið 1952.“

Í framhaldi af þessari þáttill. höfum við, ég og hv. þm. V-Ís., leyft okkur að bera fram fyrirspurn til hæstv. raforkumálaráðh. um niðurstöðu rannsóknar á virkjunarskilyrðum á Vestfjörðum samkvæmt þeirri till., sem ég gat hér.

Fyrirspurn okkar er á þá leið, að við spyrjum um, hver orðið hafi niðurstaða rannsóknar þeirrar, sem fyrirskipuð var á síðasta Alp. að fram skyldi fara, og í öðru lagi, hvaða ráðstafanir hæstv. ríkisstj. hygðist gera til þess að leysa vandræði þessa landshluta í raforkumálum.

Ég vænti, að hæstv. raforkumrh. veiti umbeðnar upplýsingar, og mun að svari hans fengnu ræða þetta mál nokkru frekar.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Út af þessari fyrirspurn um virkjunarmöguleika á Vestfjörðum hef ég aflað mér upplýsinga frá raforkumálastjóra, sem hefur haft með þessar mælingar að gera, og ég held, að þessu verði best svarað með því að lesa í aðalatritum bréf hans. Tekið er fram, að þó að ekki hafi gengið mjög fljótt með þessa rannsókn, þá hefur verið varið til hennar verulegum fjármunum, og það er vitanlega ekki hægt að búast við því, að þessar rannsóknir eða framkvæmdir á sviði raforkumálanna gangi hraðar en efni standa til samkvæmt þeim fjárveitingum, sem þingið leggur til þeirra, en þær eru, eins og kunnugt er, mjög af skornum skammti.

Ég skal þá lesa upp bréfið, sem gefur upplýsingar um það, hvar þessum málum nú er komið:

„Sumarið 1952 fóru fram landmælingar á svæðunum kringum Dynjanda og Mjólkárnar í botni Arnarfjarðar. Voru framkvæmdar þar mælingar, sem nauðsynlegar voru taldar til viðbótar fyrri mælingum á þessu svæði, til þess að unnt verði að gera frumáætlanir um fullnaðarvirkjun ánnna í botni Arnarfjarðar og fella síðan dóm um það, hvort hagkvæmt eða tiltækilegt sé að ráðast í virkjun á þessum stað handa Vestfjörðum öllum.

Hér hefur verið unnið að því að reikna út úr mælingunum og gera uppdrætti samkvæmt þeim. Hefur því verið hraðað svo sem tók voru á fyrir það takmarkaða fé, sem til þess var heimilað að nota, og vonast ég til, að uppdrættir af landssvæðinu verði tilbúnir um miðjan febrúar.

Arni Snævarr verkfræðingur var með í ráðum um mælingar í sumar og gerði tillögur um, hver svæði skyldu mæld. Hann fylgdist með úrvinnslu úr mælingunum og hefur tekið að sér að gera síðan í samvinnu við rafmagnsverkfræðinga raforkumálaskrifstofunnar áætlun eða áætlanir um virkjun umræddra fallvatna. Er þess vænt, að þeim áætlunum verði lokið í vor eða að minnsta kosti svo langt komið, að unnt verði að fella þann dóm, er að framan getur.“ Þ. e. a. s. hvort tiltækilegt sé að virkja þessi fallvötn fyrir Vestfirði alla. — Bréfið heldur síðan áfram:

„Afl ánnna í botni Arnarfjarðar er talið vera allt að 20 þús. hestöfl, en Vestfirðirnir þurfa ekki á að halda nema í kringum 7 þús. hestöflum. Aflið er því nægilegt, en það er mjög hætt við, að niðurstaða þessara úrslitarannsóknna verði sú, að sameiginleg virkjun á þessum stað og veitur út frá henni um Vestfirði muni verða svo kostnaðarsöm, að ekki komi til mála að ráðast í framkvæmd hennar í fyrir-sjáanlegri framtíð.

Verði niðurstaðan þessi, verður í þess stað um það að ræða að virkja nokkrar smáar viðs vegar um Vestfjarðakjálkann handa einstökum kaптúnum, en vinna raforku úr dieselstöðvum eða öðrum stöðvum að því leyti, sem smávirkjanirnar nægja ekki. Fer því nú, samtímis athugun á Dynjanda, einnig fram athugun á því, hvaða smávirkjanir geta komið til

greina á hverjum stað, ef ekki er hægt að hafa samveitu fyrir Vestfirði alla.

Í leit að hagkvæmum virkjunarskilyrðum í smáam á Vestfjörðum hefur ótrúlegur fjöldi áa og lækja verið athugaður. Meðfylgjandi er listi yfir 80 ár, sem raforkumálaskrifstofan hefur látið athuga meira og minna. Vatnsrennslismælingar hafa farið fram á 37 þeirra, og fastir mælistaðir eru á átta stöðum á Vestfjörðum. Því miður er meginþorri áa og lækja á Vestfjörðum hreinar dragár, sem renna um bratt, jarðvegslítið land og eru að kalla vatnslausar svo að mánuðum skiptir á vetrum og þess vegna alls ekki nýtanlegar til virkjunar til raforkuvinnslu nema e. t. v. fyrir einstök býli. Nokkrar ár renna þó úr stöðuvötnum, sem safna vatni úr gljúpum jarðvegi og nálgast það að vera lindarár eða hafa önnur miðlunarskilyrði. Sumar þeirra og einstaka af hinum stærri dragám koma til athugunar til virkjunar handa einstökum kaup-túnun eða fleiri saman.

Áætlanir eru fyrir hendi um virkjanir að minnsta kosti á 16 af þessum ám, og eru þær hér taldar.“

Hafa menn áhuga fyrir því, að lesinn sé upp listinn yfir þessar 16 ár, — það geta fyrirspyrjendur fengið í þessu álit, en það eru taldar hér upp 16 ár, sem hafa verið athugaðar? (Gripið fram í.) Að fá þær lesnar upp? Það er „1. Þverá á Langadalsströnd, 2. Kalmansá í Mjóafirði, 3. Húsadalsá í Mjóafirði, 4. Eyrardalsá í Álftafirði, 5. Langá í Engidal, 6. Fossá í Hólshreppi, 7. Núpsá í Dýrafirði, 8. Hval-látraá í Dýrafirði, 9. Hvammsá í Dýrafirði, 10. Fossá í Fossfirði, 11. Seljadalsá við Bíldudal, 12. Djúpsá við Bíldudal, 13. Tunguá í Tálkna-firði, 14. Ósá í Patreksfirði, 15. Suður-Fossá á Rauðasandi, 16. Vatnsdalsá í Vatnsfirði.

Áætlanir þessar benda til þess, að við ekkert af kaптúnum á Vestfjörðum muni fást hagkvæm virkjun fullnægjandi að afli í námunda við kaптúnin og að hvarvetna muni þurfa að reka dieselstöðvar með smávirkjunum sem vara- og toppstöðvum. Ísafjarðarkaupstaður er ekki betur settur en aðrir staðir á Vestfjörðum í þessu efni, og hafa sem kunnugt er verið gerðar áætlanir um gufufaststöð fyrir kaupstaðinn, sem sameinuð yrði hitaveitu um bæinn.

Ég mun ekki rekja,“ segir raforkumálastjóri, „þessi mál öllu lengur hér, en get gefið ýtarlegri greinargerð með nokkrum fyrirvara, ef ráðuneytið óskar þess, en eins og áður er sagt, er stefnt að því að ljúka nú í vetur höfuðþætti rannsóknanna og fá úr því skorið, hvort hyggja eigi á sameiginlega vatnsvirkjun og eina veitu um Vestfirði alla eða notast við smávirkjanir og olíu- og kolastöðvar um næstu framtíð.

Þá er og ætlunin að hafa samtímis tilbúnar tillögur um hentugar smávirkjanir, er komið gætu til mála í stað stórvirkjana.“

Ég vænti þess, að þetta séu nægar upplýsingar um það, sem um er spurt. Eins og kemur fram í bréfi raforkumálastjóra, segist hann vera fús til þess að gefa nánari upplýsingar

um einstakar ár, og þær voru nú að visu gefnar hér í þinginu í fyrra, en það yrði svo langt mál að lesa upp þessar niðurstöður, sem ég hef nú ekki heldur hér meðferðis, að ég sá ekki ástæðu til þess að koma með þær hingað og gera það, en þær upplýsingar geta fyrirspyrjendurnir fengið í ráðuneytinu, hvenær sem þeir óska.

Fyrirspyrjandi (Sigurður Bjarnason): Herra forseti. Ég þakka hæstv. raforkumrh. fyrir greinargóðar upplýsingar og svör við fsp. okkar hv. þm. V-Ísf.

Ég verð nú samt sem áður að láta í ljós vonbrigði mín yfir því, að þeirri rannsókn, sem Alb. samþ. að fram skyldi fara á virkjunarskilyrðum á Vestfjörðum, skuli ekki vera komið lengra áleiðis en raun ber vitni, sérstaklega vegna þess, að það er svo sem ekki eins og hv. raforkumálastjórn hafi aðeins haft sumarið í sumar til þess að vinna þetta verk. Það er vitað, að mörg undanfarin ár og jafnvel áratugi hefur verið unnið að rannsóknum á þessu, og byggðarlögin á Vestfjörðum höfðu um áraskeið einn af færustu verkfræðingum landsins, Finnþórogi Rút Þorvaldsson, á launum einmitt til þess að vinna að rannsóknum á Dynjanda, og raforkumálastjórnin hefur að sjálfsgöðu haft aðgang að þeim rannsóknum öllum og niðurstöðum þeirra.

En um það þýðir ekki að sakast. Hæstv. ráðh. hefur skýrt okkur frá, hvernig þessi mál standi, og er þá ekki um annað að gera en að biða þess, að niðurstöður rannsóknarinnar og till. byggðar á þeirri niðurstöðu líti dagsins ljós á komandi vori, eins og getið var um í því bréfi, sem hæstv. ráðh. las.

Ég vil nú segja það, að þó að skortur á heildaráætlun um raforkuframkvæmdir á Vestfjörðum — ég meina eina heildarvirkjun — hafi hindrað framkvæmdir slíkrar stórfamkvæmdar, þá hygg ég, að ríkisvaldið hafi nú ekki stutt einstök byggðarlög eins og skyldi til þess að koma í framkvæmd sínum áformum um umbætur í raforkumálum. Það er fyrst, að það er vitað, að einstök byggðarlög hafa tilbúna áætlanir um að leysa raforkubörf sína. Ég get t. d. getið þess, að eitt byggðarlag, Bolungavík í Norður-Ísafjarðarsýslu, hefur í áratugi unnið að undirbúningi sérvirkjunar fyrir sig. Sá undirbúningur er alveg búinn, og það er hægt að ráðast í framkvæmdir strax í dag. En þetta byggðarlag, sem í 2—3 áratugi hefur verið að berjast fyrir þessari sérvirkjun, hefur enn ekki fengið áheyrn.

Ég mundi nú ætla, ef svo lítur út sem hæstv. ráðh. hafði eftir raforkumálastjórninni, að líklegast muni verða horfið að sérvirkjunum fyrir hin einstöku byggðarlög á Vestfjörðum, þá ætti nú ekki lengur að standa á því, að þetta byggðarlag og önnur, sem hafa tilbúna áætlanir um sérvirkjanir, fengju að hefja þær og fengju til þess þann atbeina og stuðning, sem gert er ráð fyrir í raforkulögunum.

Enn fremur vil ég benda á það, að það er alveg óumflýjanlegt, að meðan þessir lands-

hlutar biða eftir framkvæmdum í þessum efnunum, þá njóti þeir einhvers stuðnings við rekstur þessara dieselrafveitna, sem þeir eru gersamlega að sligast undir. Ég hygg, að það sé rétt, að á árinu 1951 hafi heildarrekstrarhalli á rafveitunum á Vatneyri við Patreksfjörð, Bildudal, Þingeyri, Flateyri, Suðureyri í Súgandafirði og Bolungavík verið um 600 þús. kr. Þessi halli varð allmiklu meiri á s. l. ári. Ég get ímyndað mér, að hann sé um 800—900 þús. kr., þrátt fyrir það að fólkið borgar, eins og ég sagði, upp í eina krónu og átján auru fyrir kílóvattstundina, á sama tíma sem fólk t. d. hér í Reykjavík fær raforkuna fyrir 42,9 auru kílóvattstundina. Ég held, að það sé óumflýjanlegt, að þangað til hægt verður að ráðast í framkvæmdir fyrir þessa landshluta, þá greiði ríkissjóður einhvern verulegan hluta þess mikla halla, sem er á rekstri dieselraforkustöðvanna. Ef ríkissjóður gerir þetta ekki, þá sligast þessi byggðarlög gersamlega undir þessum rekstri, og náttúrulega sér maður fram á það, að þar sem ríkið er í ábyrgðum fyrir lánunum til þessara mannvirkja, þá lenda þau fyrr eða síðar og eru e. t. v. sum þegar lent á ríkinu.

Ég vildi nú beina þessu til hæstv. ríkisstj., að hún gæfi vaxandi gaum að því að stýðja þessar dieselrafveitur, þangað til einhver niðurstaða er fengin um það, hvernig raforkubörf Vestfjarða verður leyst í framtíðinni, og í raun og veru þangað til hrundið hefur verið í framkvæmd þessum virkjunum. Ég þarf ekki að endurtaka það, sem ég hef sagt hér oft áður, að það liggur í augum uppi, að ef svo fer fram um langt skeið, e. t. v. áratugi, að ákveðnir landshlutar verða gersamlega útundan um raforkuframkvæmdir, þá þýðir það ekkert annað en það, að fólkið flytur þaðan, jafnvel þó að í hlut eigi þróttmikil framleiðslubygðarlög eins og t. d. Vestfirðir, sem hafa tekið mjög mikinn þátt í framleiðslu sjávarafurða í landinu.

Ég hef ekki frekari orð um þetta, en ég beini þeim tilmælum og hvatningu til hæstv. ríkisstj. að láta sig þessi mál frekar varða, hvernig leyst verði sú brýna þörf, sem fyrir hendi er í þessum raforkumálum þeirra byggðarlaga, sem búa við dieselraforku viðs vegar úti um land.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Það er nú kannske ekki ástæða til þess að vera að ræða þetta nánar, en ég vil nú samt sem áður vekja athygli á því út af þeim ummælum, sem hér hafa fallið um stuðning við dieselrafstöðvarnar, að það er ekki nema ein leið til þess að ráða bót á því, og það er að afla fjárveitingar á fjárlögum til þess að styrkja þessar stöðvar. Að öðrum kosti eru áskoranir á mig og ríkisstj. alveg þýðingarlausar, því að við veitum vitanlega ekki það fé, sem við höfum ekki á milli handa samkvæmt þeim ákvörðunum, sem fjárveitingavaldið — Alþingi — tekur þar um.

Það gegnir sama máli viðkomandi þessum rannsóknum, sem hér er um að ræða. Það

Virkjunarskilyrði á Vestfjörðum.

var þannig í fyrri, að þegar átti til að taka og hefja rannsóknir á Vestfjörðum, þá var ekkert fjármagn til þess, og var meira að segja vakin athygli fjárveitingavaldsins á því, áður en gengið var frá fjárl. þá, að það yrði ekki fjármagn til þess, því að þessar rannsóknir kosta mikið fé. Hins vegar var veitt nokkurt fjármagn á fjárlögum s. l. árs til þess að vinna þetta verk. Ég fullyrði það, og ég er sannfærður um það, að hv. þm. N-Ísf. kemst að þeirri niðurstöðu við athugun á því, hvernig þetta verk hefur verið unnið, að það hefur verið ómögulegt að hraða því meir. Það hefur yfirleitt verið unnið samstundis fyrir hvern einasta eyri, sem veittur hefur verið af Alþingi til raforkuframkvæmda, hvort sem hefur verið við rannsókn eða annað.

Viðvíkjandi því, að þetta hafi tafið framkvæmdir á Vestfjörðum, þá vil ég nú satt að segja draga í efa, að það sé rétt, af þeirri einföldu ástæðu, að það hefur ekkert lánsfé fengist til þess að gera þessar framkvæmdir, sem þar liggja fyrir. Það er unnið að öllum raforkuframkvæmdum núna, eins og ég sagði áð-

an, fyrir hvern einasta eyri, um leið og hann er veittur og um leið og tekst að fá lán til þess að hrinda þessum framkvæmdum áfram. Ég held því, að þetta verk hjá raforkumála-
stjóra hafi verið unnið eins fljótt og auðið var, og ég held líka, að hann hafi notað til þess þá starfskrafta, sem þeir, sem þarna eiga hlut að máli, geta verið mjög ánægðir með. Ég held, að það fari varla á milli mála, að Árni Snævarr er einn af færustu verkfræðingum landsins, að talið er, og starfskraftar hans hafa verið notaðir til þess að vinna þetta verk undireins og hægt var, vegna þess að fjármunir voru til þess veittir.

Annars er það alveg rétt, og ég vil undirstrika það, sem hv. þm. og fyrirspyrjandi sagði hér, að vitanlega eru fjárveitingar Alp. allt of litlar til þessara mála, og það er ástæða til þess að undirstrika þau orð hans, og með þessar fjárveitingar hef ég alltaf verið mjög óánægður, bæði í ár og undanfarin ár. En það gengur nú þannig, að það er í mörg horn að líta, og þetta hefur nú orðið svona að vera, þó að slæmt sé við það að una.